डडेल्धुरा जिल्लाको
पञ्चवर्षीय वन व्यवस्थापन कार्ययोजना
(आ.व. २०७९/०८० - ०८३/०८४)

तयार गर्ने

प्रदेश सरकार

सुदुरपश्चिम प्रदेश

उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

वन निर्देशनालय

डिभिजन वन कार्यालय, डडेल्धुरा

२०७९

डडेल्धुरा जिल्लाको
पञ्चवर्षीय वन व्यवस्थापन कार्ययोजना

(आ.व. २०७९/०८० -०८३/०८४)

परामर्शदाता

माछापुच्छ्रे वन वातावरण कन्सल्टेन्सी

पोखरा - १५, कास्की

तयार गर्ने

प्रदेश सरकार

सुदुरपश्चिम प्रदेश

उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

वन निर्देशनालय

डिभिजन वन कार्यालय, डडेल्धुरा

२०७९

हार्दिक कृतज्ञता

डडेल्धुरा जिल्लाको कुल भु भाग कुल ७१ प्रतिशत ओगटेको वन क्षेत्रले कृषि, पर्यटन, वातावरण, भौतिक संरचना संरक्षण, सर्वसाधारण जनताका दैनिक वनपैदावारहरुको आवश्यकता परिपूर्ति तथा पानी मुहान, वन्यजन्तु, जैविक विविधता संरक्षण, जलवायु शुद्धिकरण र कार्वन संचितिकरण जस्ता मानव स्वास्थ्य एवं प्रकृति संरक्षण र वातावरणीय स्वच्छता कायम राख्ने कार्यमा ठूलो योगदान पुर्‍याएको छ । प्राकृतिक स्रोतमध्येको एक वन स्रोतको वैज्ञानिक व्यवस्थापनका माध्यमबाट प्राकृतिक रुपमा रहेको वन स्वस्थ हुन गई दिगो रुपमा वातावरणीय सेवाहरु प्रवाह गरी ग्रामिण रोजगारीका अवसरहरु सृजना गर्नुका साथै राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा समेत टेवा पुऱ्याउन सक्छ ।

वनको व्यवस्थापन गर्न वन व्यवस्थापन कार्ययोजनाको आवश्यकता पर्ने हुँदा वनको समुचित र वैज्ञानिक व्यवस्थापनबाट अधिकतम लाभ लिने उद्देश्यले नेपालमा वि.सं. १९७० देखि डिभिजन स्तरको वन व्यवस्थापन कार्ययोजना निर्माणको थालनी गरियो । वन ऐन २०७६ को दफा ११ र वन नियमावली २०७९ को नियम १४(३) मा डिभिजनल वन अधिकृतले नेपाल सरकारबाट स्वीकृत भएको रणनितीक योजनाको आधारमा अनुसूची ५ बमोजिमका विषय समावेश गरी आफ्नो कार्य क्षेत्रभित्रको राष्ट्रिय वनको आवधिक योजना सहितको रणनितीक योजना तर्जुमा गरी स्वीकृतिको लागि प्रदेश वन निर्देशकको सिफारिसमा प्रदेश मन्त्रालयमा पेश गर्नुपर्ने प्रावधान रहेको छ। नेपालमा राष्ट्रिय वन योजना २०३३ सालमा लागु भएपछि वन व्यवस्थापन कार्ययोजनाले व्यापकता पाएको थियो । आ.व. २०४५/०४६ मा सम्पन्न भएको वन कार्ययोजना तर्जुमा गोष्ठीद्वारा पारित मस्यौदा पत्रअनुसार आ.व. २०४५/०४६ देखि आ.व. २०४९/०५० सम्म देशभरका जिल्लाहरुमा जिल्लास्तरको पञ्चवर्षीय वन व्यवस्थापन कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको देखिन्छ। हाल आएर केही नेपाल ऐन संशोधन सम्बन्धी ऐन, २०७५ को दफा ११ को ४(ख) वमोजिम जिल्लाको पञ्चवर्षिय वन व्यवस्थापन कार्ययोजना स्वीकृत गर्ने अधिकार प्रदेश मन्त्रालयमा निहित रहेको छ । डडेल्धुरा जिल्लाको पञ्चवर्षीय वन व्यवस्थापन कार्ययोजना (२०७४/०७५-२०७८/०७९) को समयावधी पुरा भई जिल्लाको वन व्यवस्थापन कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्ने भएकाले पञ्चवर्षीय वन व्यवस्थापन कार्ययोजना (२०७९/०८०-२०८३/०८४) स्वीकृतिका लागि वन निर्देशनालय, सुदुरपश्चिम प्रदेश धनगढी मार्फत् उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, सुदुरपश्चिम प्रदेश धनगढीमा पेश गरिएको छ ।

जिल्लाको वन व्यवस्थापन कार्ययोजना तयार गर्न आफ्नो अमुल्य सुझाव सहयोग गर्नु हुने डिभिजन वन कार्यालय, डडेल्धुरा सहित सव डिभिजन वन कार्यालयका कर्मचारीहरु, कार्ययोजना तयारीका लागी यस कार्यालय वाट नियमानुसार जिम्मेवारी लिई कार्ययोजनालाई अन्तिम रुप सम्म ल्याउन प्रभावकारी भुमिका निर्वाह गर्ने माछापुच्छे वन वातावरण कन्सल्टेन्सी पोखरा १५, कास्कीको विज्ञ सहितको सम्पुर्ण टोली प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्न चाहन्छु । धन्यवाद

डिभिजन वन कार्यालय
डडेल्धुरा
२०७९

कार्ययोजनाको कार्यकारी सारांश

१. भू-उपयोगिता एवं वनको क्षेत्रफल

क्र.स.	भू-उपयोग	क्षेत्रफल (हेक्टर)	प्रतिशत
१.	वन क्षेत्र	११५१६९	७४.८८
२.	कृषि भूमी	१९२६८	१२.५३
३.	वस्ती/आवादी	२७८९	१.८१
४.	अन्य क्षेत्र	१६५७४	१०.७८
	जम्मा	**१,५३,८००**	**१००**

(स्रोत जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालय, २०७४)

२. जिल्लाको वन जङ्गलको किसिम र क्षेत्रफल

क) स्वामित्वको आधारमा वनको वर्गिकरण (आ.व. ०७९/०८० सम्म)

सि.नं.	वनको वर्गिकरण	क्षेत्रफल (हेक्टर)	प्रतिशत	कैफियत
१.	सामुदायिक वन	६३२३७.४	५४.९	
२.	कबुलियती वन	८९६.६	०.७८	
३.	सरकारद्वारा व्यवस्थित वन	५०९५६.४	४४.२४	
४.	धार्मिक वन	७८.५६	०.०६८	

ख) प्रस्तावित वन संरक्षण क्षेत्रको विवरण

क्र.सं.	वन संरक्षण क्षेत्रको **नाम**	क्षेत्रफल	प्रतिशत	कैफियत
१	महाभारत वन संरक्षण क्षेत्र	५३०१३.७८ हेक्टर	४६.०३	(प्रस्तावित)

ग) वन व्यवस्थापन पद्धति अनुसार कुल मौज्दात, वृदि मौज्दात एवं वार्षिक संकलन गर्न सकिने परिमाण

क स	वन व्यवस्थापन पद्धति	कुल मौज्दात (क्यु.मी)	वृदि मौज्दात (क्यु.मी)	वार्षिक संकलन (क्यु.मी)	वृदिदर
१	सामुदायिक वन	५९११२१०।२२	७२२२६।७८	३१७११।९२	१.२२
२	सरकारद्धारा व्यवस्थित वन	४७५०४६३।४८	५८०९६।६	२५५५२।९१	१.२२
	जम्मा	१०६६१६७३।७	१३०३२३।३८	५७२६४।८३	

३. वार्षिक रुपमा संकलन हुन सक्ने काष्ठ तथा गैरकाष्ठ वन पैदावारको परिमाण

क.स	संकलन हुने वन क्षेत्र	काठ घ. फीट	दाउरा घ. फीट	जडीवुटी के.जी	खोटो के.जी	ढुगा, गिटी, वालुवा घ. फीट	**कैफियत**
१	सरकारद्वारा व्यवस्थित वन	५,२७,३८१	३,६६,४८५	२,९९,५२०	२,२५०००	४,८००००	सरकार द्वारा व्यवस्थित वन क्षेत्रमा ढलापढा सुखडखडा काठ मात्र संकलन गरिने छ ।
२	सामुदायिक वन	६,५४,४९६	४,५४,८१९	३,६६,०८०	१२७५०००	–	
३	निजी वन	८१,२,०० औसत	–	–	–	–	

नोटः सरकारद्धारा व्यवस्थित वनमा ढलापडा र सुखडखडा काठ मात्र संकलन गरिने र हाल विद्यमान वार्षिक संकलन गर्न सकिने परिमाण ५,२७,३८१ घ फीट को दश प्रतिशत (१०%) मात्र ढलापडा सुखडखडा वन क्षेत्रमा रहेको अनुमान गरि आर्थिक विश्लेशण गरिएको छ । तर यो अनुमानित परिमाण भन्दा वढि परिमाणमा वन क्षेत्रमा ढलापढा, सुखडखढा रुखहरु भएमा वार्षिक स्वीकार्य संकलन परिमाणको अधिनमा रहेर ढलापडा सुखडखडा काठहरु संकलन गर्न सकिने छ ।

प्रजाति अनुसार वार्षिक रुपमा संकलन गर्न सकिन परिमाण

क स	प्रजाति	कुल मौज्दात (क्यु मि)	वार्षिक रुपमा संकलन गर्न सकिने परिमाण (क्यु मि)	वार्षिक रुपमा संकलन गर्न सकिने परिमाण (काठ – क्यु मि)	वार्षिक रुपमा संकलन गर्न सकिने परिमाण (दाउरा – क्यु मि)
१	साल	२४२१६७२।८९	१२९०२।९७	७६१२।७५	५२९०।२३
२	सल्ला	२७६८५४६	१४७५१।१५	८७०३।१८	६०४७।९७
३	वांझ	११६८८४२।१२	६२२७।७३	३६७४।३६	२५५३।३७
४	अन्य	४३८८५९३।८८	२३३८३।९६	१३७९५।९५	९५८७।०५
जम्मा		१०७४७६५४।९४	५७२६४।८३	३३७८६।२५	२३४७८।५८

४. अघिल्लो योजना अवधि र यो योजना अवधिमा संकलन गर्न सकिने काठ तथा दाउराको तुलनात्मक विवरण

क स	योजना अवधि	कुल वार्षिक संकलन गर्न सकिने परिमाण (घ.मी)	काठ (घ.मी)	दाउरा (घ.मी)	
१	२०७४/०७५ देखी २०७८/०७९	७०३९७	४२२३८	२८१५९	
२	२०७९/०८० देखी २०८३/०८४	५७२६४.८३	३३७८६.२५	२३४७८.५८	

५.. जिल्लाको वन पैदावारको माग र आपूर्तीको स्थिति

जिल्लाको औसत संचिती (Growing Stock) :- १०७ घ.मी./प्रति हेक्टर

क.स	वन पैदावरको विवरण	प्रति घरधुरी	माग परिमाण	आपुर्तिको स्रोत
१	काठ	१४. क्यु फिट	३,७८,६३०	सामुदायिक वन, निजी वन, सरकारद्धारा व्यवस्थित वन वाट वार्षिक रुपमा संकलन गरिने परिमाण वाट
२	दाउरा	७०० के जी	६,३१,०५० भारी	सामुदायिक वन, निजी वन, सरकारद्धारा व्यवस्थित वन वाट वार्षिक रुपमा संकलन गरिने परिमाण वाट

६. सामुदायिक वन :

हस्तान्तरित सामुदायिक वनको संख्या तथा क्षेत्रफल :- ४९७ वटा/६३२३७.४ हे.
लाभान्वित घरधुरी :- ३९,९९८ वटा (दोहोरिएको समेत गरी)

७. जिल्लाको कूल संचिती (Growing Stock) : १,०७,४७,६५४.९४ घ.मि.

८. वन अतिक्रमण भएको क्षेत्रफल : ३६३.२८ हे. (पुरानो)

९. गरीब तथा व्यवसायिक प्रयोजनका लागि हस्तान्तरण भएको कवुलियती वन संख्या र क्षेत्रफल

- गरीबको लागि हस्तान्तरित कवुलियती वनः-१७७ वटा/८९६.६ हे.
- व्यवसायिक प्रयोजनका लागि हस्तान्तरण भएको कवुलियती वन :- छैन ।

१०. धार्मिक वन

हस्तान्तरित धार्मिक वन को संख्या तथा क्षेत्रफल – ८ वटा/७८.५६

११. निजी वनको संख्या र क्षेत्रफल :- निजी वन ४ वटा ।

१२. वन संरक्षण क्षेत्र :- महाभारत वन संरक्षण क्षेत्र (प्रस्तावित), ५३०१३.७८ हेक्टर

१३. सम्भावित साझेदारी वनको नाम, समूह संख्या र क्षेत्रफल :- छैन ।

१४. आयोजनागत बजेट (पाँच वर्ष अवधिको लागि)

क) सरकारद्वारा गरिने वन व्यवस्थापन

- राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रमः- १२,१३,४५,०००/- (प्रस्तावित वन संरक्षण क्षेत्र सहित)
- जडिबुटी विकास कार्यक्रम :- ३,५१,७५०००/-

ख) जनसहभागितामा आधारित वन व्यवस्थापन

- सामुदायिक वन विकास कार्यक्रम :- ४,५,०७५,०००/-
- कवुलियती वन विकास कार्यकम –२,५६,९७,०००/
- सार्वजनिक तथा निजी वन कार्यक्रम :- १,७१,७५०००/– /-

ग) वन्यजन्तु संरक्षण

वन्यजन्तु संरक्षण कार्यक्रमः- **१,३४,७४०००/–**

कूल अनुमानित बजेट रु. २५,७९,४१०००/- (५ वर्षको लागि कूल आवश्यक बजेट)

१६. कार्ययोजना अवधि भरमा वन क्षेत्रबाट हुने आम्दानी :

क.कार्ययोजना अवधिभर नेपाल सरकारलाई प्राप्त हुन सक्ने राजश्व तथा मु अ करको अनुमान

क.स	आ.व	सरकारद्धारा व्यवस्थित वन वाट प्राप्त हुने राजश्व	सामुदायिक वन वाट प्राप्त हुने राजश्व	निजी वन वाट प्राप्त हुने मु अ कर
१	२०७९/०८०	३,००१२,३४०।१	३,०५,२९,२५४।०५	३४,५८,०००
२	२०८०/०८१	३,००१२,३४०।१	२,९५,६३,७१७।०५	३६,२७,०००
३	२०८१/०८२	३,००१२,३४०।१	३,०९,४०,७३६।०५	३७,४४,०००
४	२०८२/०८३	३,००१२,३४०।१	३,११,४६,६६७।०५	३८,७४,०००
५	२०८३/०८४	३,००१२,३४०।१	३,१३,५२,८१३।०५	३९,१३,०००
	जम्मा	१५,००६१,७००।५	१५,३५,३३,१८७।२५	१,८६,१६,०००
	कुल राजस्व	**३०३५९४८८७।७५**		
	कुल मु अ कर(निजी वन)	**१८६१६०००**		
	कुल जम्मा	**३२२२१०८८७।७५**		

ख. कार्ययोजना अवधिभर सामुदायिक वनलाई प्राप्त हुन सक्ने आम्दानीको विवरण

क.स	आ.व	काठ दाउरा वाट सा.व को कोषमा जम्मा हुने रकम	जडीवुटी तथा गैह्रकाष्ठ वन पैदावर वाट सा.व.कोषमा जम्मा हुने रकम
१	२०७९/०८०	१७,२८,९३६५०	२,०८,४१,०८५
२	२०८०/०८१	१६,५१,७८०००	२,०८,४१,०८५
३	२०८१/०८२	१७,५४,८१७००	२,०८,४१,०८५
४	२०८२/०८३	१७,६७,७७८००	२,०८,४१,०८५
५	२०८३/०८४	१७,८०,७५२५०	२,०८,४१,०८५
	जम्मा	**८६,८४,०६,४००**	१०,४२,०५,४२५
	कुल जम्मा	**९७,२६,११,८२५**	

यस किसिमबाट कार्ययोजना अवधिभर (५ वर्ष) वन क्षेत्र (सरकारी, सा.व., निजी) नेपाल सरकारलाई जम्मा रु ३२,२२,१०,८८७।७५ आम्दानी र सामुदायिक वनको कोषमा जम्मा रु. ९७,२६,११,८२५ जम्मा हुन जाने देखिन्छ । यस हिसावले वन क्षेत्र वाट नेपाल सरकार एवं सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहलाई गरी कुल जम्मा रु १,२९,४८,२२,७१२।७५ प्रत्यक्ष आम्दानी हुन जाने देखिन्छ । यसबाट स्थानीय स्तरमा ठूलो मात्रामा रोजगारी (५,४९,८७२ श्रम दिन) (५ वर्षमा) श्रृजना हुने देखिन्छ । यो रोजगारीको जिल्ला दररेट अनुसार हिसाव गर्दा रु. ३८,२१,६१,०४०। वरावरको ५ वर्षमा श्रमको मूल्य स्थानीय जनतामा जाने देखिन्छ । तसर्थ वनको कूल आय तथा रोजगारीको मूल्य हिसाव गर्दा ५ वर्षमा जम्मा रु १,६७,६९,८३,७५२।७५ वनक्षेत्रको प्रत्यक्ष आय तथा रोजगारी हुने देखिन्छ। वनबाट हुने प्रत्यक्ष आयको तुलनामा अप्रत्यक्ष आम्दानी निकै वढि हुने कुरा वैज्ञानिक अध्ययनहरुले देखाएको छ । एक अध्ययन अनुसार वनक्षेत्रको प्रत्यक्ष फाईदाको तुलनामा अप्रतक्ष्यक्ष वस्तु तथा सेवाको मूल्य ३ गुणा हुने देखिएको छ । जस अनुसार वन क्षेत्रको अप्रत्यक्ष फाईदा (५ वर्षमा) रु. ५,०३,०९,५१,२५८।२५ बरावरको हुने देखिन्छ । ***यसरी हेर्दा ५ वर्षमा कार्ययोजना लागु भएपछि वनबाट प्राप्त हुने प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष फाईदा रु. ६ अरव ७० करोड ७९ लाख ३५ हजार ११ बरावर प्राप्त हुने देखिन्छ ।***

१७. श्रृजना हुने रोजगारी (श्रम दिन)

रोजगारी :- ५,४९,८७२ श्रमदिन (पाँच वर्षमा), प्रतिवर्ष १,०९,९७४।४ श्रमदिन ।

१८. वृक्षारोपण

हाल सम्म वृक्षारोपण भएको क्षेत्रफल :– करिव १३७७.१७ हे.
आगामी पाँच वर्षमा हुन सक्ने क्षेत्रफल:– ३०० हे.

१९. अधिल्लो कार्ययोजनामा सम्पन्न कृयाकलापहरु एवं प्रस्तावित कार्ययोजनाका मुख्य मुख्य क्रियाकलापहरु

सि.नं.	**मुख्य क्रियाकलापहरु**	**इकाई**	**अधिल्लो कार्ययोजना अवधिको प्रगति**	**प्रस्तावित कार्ययोजनाको लक्ष्य**
१	सा.व.उ.स. गठन तथा सा.व. हस्तान्तरण	गोटा	२४	२५
२	सा.व. कार्ययोजना नविकरण	गोटा	१४७	२९०
३	सा.व.को अनुगमन निरिक्षण	गोटा	२३००	२५३५
४	कबुलियती वन समुह गठन	गोटा	१७	२५
५	धार्मिक वन	संख्या	१	४
६	निजी वन	संख्या	–	१०
७	कबुलियती वनको कार्ययोजना नविकरण	गोटा	५८	१२५
८	सामुदायिक वनमा स्थलगत अभ्यास	गोटा	४०	६०
९	जडीवुटी विरुवा उत्पादन एवं खरिद	गोटा	१,९५,०००	२,०,००००
१०	विरुवा उत्पादन(काष्ठ जन्य	गोटा	७,२५,०००	८,८५,०००

२०.कार्ययोजना अवधिमा गरिने मुख्य मुख्य कार्यक्रमहरु

- **सामुदायिक वन विकास कार्यक्रम**

  यस अन्तरगत निम्न वमोजिम कार्यक्रमहरु प्रस्तुत गरिएको छ।

क स	सामुदायिक वन विकास कार्यक्रम	इकाई	परिमाण
१	वन उपभोक्ता समुह गठन, दर्ता कार्ययोजना तयारी तथा वन हस्तान्तण	गोटा	२५
२	सा.व. कार्ययोजना पुनरावलोकन	गोटा	२९०
३	सा.व.निरीक्षण तथा अनुगमन	गोटा	२५३५
४	सा.व.व्यवस्थापन सहजीकरण(औजार तथा उपकरण खरिद तथा वितरण र प्रशिक्षण	प्याकेज	२०
५	दिगो वन व्यवस्थापनको अवधराणा सहित सा.व.को कार्ययोजना पुनारावलोकन	समुह	५
६	नमुना प्रदर्शनी प्लट स्थापना	हेक्टर	२५
७	एक सा.व. एक वन उद्यम विकास कार्यक्रम	समूह	२०
८	सा.व. क्षेत्रभित्र कवुलियती वन समूह गठन	गोटा	१५
९	सा.व.मा गरिवहरुका लागि आयमुलक कार्यक्रम	गोटा	५
१०	कृषि वन प्रवर्धन कार्यक्रम	गोटा	१०
११	उ.स.मूल्याङ्कन तथा पुरस्कार	जिल्ला	५
१२	दिवस/समारोह महोत्सव	पटक	५
१३	नर्सरी मर्मत तथा सुधार	गोटा	९
१४	विरुवा उत्पादन तथा वितरण	हजार	३१०
१५	वृक्षारोपण	हेक्टर	५०

१६	सव.डि.व.का.स्तरीय योजना तर्जुमा गोष्ठी	गोटा	४०
१७	जिल्ला स्तरीय योजना तर्जुमा गोष्ठी	गोटा	५
१८	वैज्ञानकि वन व्यवस्थापन अभ्यास तालिम	गोटा	१०
१९	गैरकाष्ठ वन पैदावार व्यवस्थापन उद्यम विकास	पटक	५
२०	सा.व.उ.स. लाई सा.व. व्यवस्थापन सम्वन्धि फिल्ड स्तरीय अभ्यास	गोटा	६०
२१	जिल्लाबाट संचालन भएका सम्पूर्ण कार्यक्रमहरुको वार्षिक प्रगती पुस्तीका प्रकाशन	जिल्ला	५
	जलवायु परिवर्तन सम्वन्धी कार्यक्रम		
२२	जलवायु परिवर्तन तथा कार्वन मापन सम्वन्धी चेतानमूलक गोष्ठी (उ.स.)	पटक	४०
२३	स्थानीय तहका सदस्यहरुलाई जलवायु परिवर्तन सम्वन्धी गोष्ठी	पटक	३५
२४	जलवायु परिवर्तन अनुकुलन योजना तजुमा	गोटा	१५०
	प्रचार प्रसार		
२५	डढेलो सम्वन्धि रेडियो अन्तरक्रिया कार्यक्रम	जिल्ला	५
२६	प्रचार प्रसार सामग्री प्रकाशन तथा वितरण	ह्जार	७५००
२७	स्कुल वन कार्यक्रम	गोटा	५०
२८	उत्कृष्ठ सामुदायिक वन सम्वन्धि श्रव्यदृस्य सामग्री प्रकाशन तथा वितरण	गोटा	५
२९	वन कार्यालय, स्थानिय सरकार, उपभोक्ता समुह विच अन्तरकिया गोष्ठी	गोटा	४०
३०	फोहोरमैला व्यवस्थापनको लागी डस्टविन वितरण	जिल्ला	५
	उ.स.बाट गरिने कार्यक्रम		
३१	विरुवा उत्पादन अनुदान	हजार	२५०
३२	निजी वृक्षारोपण प्रवर्द्धन अनुदान	हेक्टर	२५
३३	नर्सरी मर्मत	गोटा	५

- **कवुलियति वन विकास कार्यकम**

  यस अन्तरगत निम्न वमोजिम कार्यक्रमहरु प्रस्तुत गरिएको छ ।

क.स	कवुलियति वन विकास कार्यकम	इकाइ	परिमाण
१	वन वीउ/डालेघाँसको वीउ खरिद, रोपण तथा वितरण	प्याकेज	१२
२	एक कलष्टर एक उत्पादन	क्षेत्रफल/स्थान	५
३	जीविकोपार्जन सुधार योजना कार्यान्वयन सहयोग	समूह	१००
४	अम्रीसो, नेपियर विरुवा खरिद , उत्पादन तथा वितरण (वृक्षारोपण)	हजार	५०
५	क.व.उ.स. गठन तथा हस्तान्तरण	वटा	२५
६	क.व.स.को विधान, कार्ययोजना तथा जिविकोर्पाजन सुधार योजना तयारी	वटा	२५
७	समूह नर्सरीबाट विरुवा उत्पादन एवं खरिद	हजार	१००
८	क.व.स.को विधान तथा कार्ययोजना पुनरावलोकन	वटा	१२५
९	ग्रामिण पुर्वाधार तथा e";+/If)f ;fdu|L सहयोग कार्यक्रम	जिल्ला	५
१०	गैरकाष्ठ/ आयमुलक विरुवा खरीद तथा वितरण	हजार	५०
११	जडीबुटी विरुवा रोपण अनुदान सहयोग	समूह	५०
१२	नमुना कवुलियती वन विकास कार्यक्रम	समूह	५
१३	उत्कृष्ट क.ब.उ.स.हरुलाई पुरस्कार वितरण	जिल्ला	५
१४	वार्षिक अनुगमन तथा मुल्याङ्कन पुस्तिका प्रकाशन	जिल्ला	५
१५	क्लष्टर लेभल योजना तर्जुमा गोष्ठी	पटक	३५
१६	जिल्ला समन्वय कार्यदल समन्वय वैठक	पटक	३०

१७	जिल्ला कार्यक्रम समन्वय समितिको वार्षिक समिक्षा गोष्ठी	पटक	५
१८	जिल्ला कार्यक्रम समन्वय समितिको समन्वय वैठक	पटक	१५
१९	स्थलगत समन्वय वैठक	पटक	१०५
२०	जग्गा विकास तालिम (५ दिन)	गोटा	१०
२१	वन व्यवस्थापन तालिम	पटक	२५
२२	क.व.संजाल ससक्तिकरण	गोटा	५
२३	क.व.स.नेतृत्व विकास र सुशासन तालिम	गोटा	५
२४	लैंगिक तथा सामाजिक समावेशी तालिम	गोटा	१०
२५	घाँस विकास तथा डालेघाँस रोपण	हे.	२५
२६	समुहको सञ्जाल निर्माण गोष्ठी	वटा	२५
२७	वन श्रोतमा आधारीत उद्यम तथा आय आर्जन तथा सिप विकास तालिम	पटक	१०
२८	समुह गठन तथा कार्ययोजना तयारी तालिम	पटक	१५
२९	सहकारी अन्तरकृया गोष्ठी	जिल्ला	५
३०	अभिलेख तथा लेखा व्यवस्थापन तालिम (समूह)	जिल्ला	५

➢ **राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम**

यस अन्तरगत निम्न वमोजिम कार्यक्रमहरु प्रस्तुत गरिएको छ ।

क स	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	इकाई	परिमाण
१	पञ्चवर्षिय जिल्ला वन कार्ययोजना तयारी (IEE अध्ययन समेत)	गोटा	१
२	जिल्ला वन पैदावर आपुर्ति समितिको कार्ययोजना तयारी तथा वैठक	गोटा	४
३	समूदायमा आधारीत संरक्षणमुखि वन व्यवस्थापन तथा जैविक विविधता संरक्षण	वटा	५
४	वन संरक्षण क्षेत्र प्रवर्द्धन कार्यक्रम	वटा	५
५	धार्मिक वनमा हरियाली विकास संरक्षण	वटा	४
६	प्राकृतिक पुनरुत्पादन व्यवस्थापन तथा संरक्षण		
७	वृक्षारोपण क्षेत्र पहिचान र व्यवस्थापन (तारवार र हेरालु सहित)	हेक्टर	२५
८	जिल्ला वन अतिक्रमण सम्वन्धि कार्ययोजना कार्यान्वयन	जिल्ला	४
९	अतिक्रमण हटाई सो क्षेत्रमा पुनस्थापना वृक्षारोपण, व्यवस्थापन तथा संरक्षण	हेक्टर	45
१०	जिल्ला वन अतिक्रमण नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन कार्यदल वैठक	पटक	15
११	जिल्ला वन समन्वय समिती अनुगमन	पटक	5
१२	अतिक्रमण हटाउन सुरक्षा निकाय परिचालन	पटक	10
१३	वन डडेलो नियन्त्रयणका लागि जनचेतना तथा प्रचार प्रसार	पटक	40
१४	वन डडेलो नियन्त्रयण कार्ययोजना तयारी	वटा	1
१५	वन डडेलो नियन्त्रण कार्ययोजना कार्यन्वयन	पटक	५
१६	वन डढेलो नियन्त्रण सामाग्री खरीद तथा वितरण	सेट	१७
१७	वन डढेलो नियन्त्रण सञ्जाल निर्माण	समुह	15
१८	वन डढेलो नियन्त्रण सञ्जाल विस्तार तथा परिचालन	समूह	४०
१९	वन नोक्सानी सम्वन्धि मुद्धा अभियोजन, अनुसन्धान र मुद्धा दायरी	जिल्ला	5
२०	वन अपराधको सूचना संकलन	जिल्ला	5
२१	सहभागितामुलक अतिक्मण, चोरी कटान तथा चोरी शिकारी नियन्त्रण	जिल्ला	5
२२	जैविक विविधता संरक्षण सम्वन्धि स्थानीय एफ.एम.वाट चेतनामूलक कार्यक्रम प्रसारण	जिल्ला	5

२३	DFSCC संस्थागत एवं संचालन	जिल्ला	5
२४	काठ, दाउरा संकलन		
२५	ढलापडा काठ संकलन	क्यूफिट (हजार)	२५०
२६	दाउरा संकलन	चट्टा	३५०
२७	जैविक विविधता अभिलेखीकरण	जिल्ला	5
२८	धार्मिक वन हस्तान्तरण	गोटा	4
२९	धार्मिक नर्सरी निर्माण	गोटा	१
३०	धार्मिक विरुवा (वहुउद्धेशीय)उत्पादन तथा वितरण	ह्जार	125
	वन सरक्षण क्षेत्र		
३१	वन संरक्षण क्षेत्रको कार्ययोजना तयारी	गोटा	१
३२	वन वनस्पति जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	प्याकेज	५
३३	वन वीउ वगैचा	गोटा	१
३४	पानी मुहान संरक्षण कार्यक्रम	गोटा	५
३५	संरक्षण पोखरी निर्माण	गोटा	२५
३६	संरक्षित वन प्रचार प्रसार	पटक	५
३७	वन संरक्षण क्षेत्रमाा पर्यापर्यटनको सम्भावना सम्वन्धि श्रव्यदृष्य सामग्री प्रकाशन	जिल्ला	१
३८	विरुवा उत्पादन तथा वितरण	हजार	२५०
३९	आयमुलक कार्यक्रम	प्याकेज	२५
	भवनहरु निर्माण एवं मर्मत		
४०	सव डि.व.का.भवनहरु निर्माण	गोटा	4
४१	डि.व.का. अर्न्तगतका भवनहरु मर्मत	गोटा	4

- **जडिवुटी विकास कार्यक्रम**

  यस अन्तरगत निम्न वमोजिम कार्यक्रमहरु प्रस्तुत गरिएको छ ।

क स	जडिवुटी विकास कार्यक्रम	इकाई	परिमाण
१	जडीबुटी खेती विकास तथा विस्तार कार्यक्रम	प्याकेज	5
२	जडीवुटी विरुवा उत्पादन(पोकल टिमले छनौट गरेका प्रजातीहरु)	हजार	190
३	जडीबुटी नमुना प्लट मर्मत तथा संचालन	वटा	5
४	जडीबुटी खेतीकर्ता समूह गठन तथा रोपण क्षेत्रको सम्झौता र कार्यान्वयन	जिल्ला	5
५	एक पकेट क्षेत्रमा एक प्रजातीको व्यवसायीकरण	समुह	5
६	वन विकासमा संलग्न मान्यता प्राप्त संघ, संस्था तथा ब्यक्तिलाई पूँजिगत अनुदान	जिल्ला	5
७	सामुदायिक तथा सार्वजनिक जग्गामा संघ संस्था तथा व्यक्ति समुदायलाई वृक्षारोपण तथा व्यवस्थापन सहयोग अनुदान	हेक्टर	25
८	जडिवुटि तथा गैह्काष्ठ विरुवा रोपण/पुनःरोपण सहयोग	हेक्टर	25
९	काष्ठजन्य वनपैदावारमा आधारित वन उद्यम विकास सहयोग	वटा	5
१०	गैरकाष्ठ वन पैदावारमा आधारित वन उद्यम तथा साना उधम स्थापना तथा संचालन	वटा	५
११	जडिबुटी क्षेत्रसँग सम्वन्धित संघ संस्थालाई जडिवुटि प्रवर्धन कार्यको लागी सहयोग	जिल्ला	५
१२	जडीबुटी खेती ब्यावसायिकरण गरी जिल्लाकै निजी जडीबुटी फार्म संचालन सहयोग	गोटा	५
१३	प्राकृतिक रुपमा रहेका जडीवुटी संरक्षण तथा व्यवस्थापन	गोटा	५
१४	जडीबुटी फोकल टिमको वैठक	पटक	15

१५	जडीवुटी खेती विस्तार तथा व्यवस्थापन सम्वन्धि फिल्ड स्तरीय कोचिङ्ग	पटक	15
१६	जडिवुटी संकलनकर्ता, मध्यस्तकर्ता तथा व्यापारी विच अन्तरक्रिया गोष्ठी	पटक	10
१७	जडिवुटीको दिगो संरक्षण तथा संकलन सम्वन्धि फिल्डस्तरमा संकलनकर्ता सँग अन्तरक्रिया गोष्ठी	पटक	10
१८	जडिवुटी संकलन, भण्डारण तथा प्रशोधन तालिम	पटक	5
१९	जडीवुटी खेती विस्तार तथा व्यवस्थापन तालिम	पटक	10
२०	जडीवुटी पकेट क्षेत्र पहिचान तथा जडीबुटी खेती विस्तार एवं भण्डारण	जिल्ला	5
	प्रचार प्रसार कार्यक्रम		
२१	जडीवुटीको स्थानीय तथा क्षेत्रीय वजार मूल्य वारे स्थानीय एफ.एम.रेडियोवाट सूचना सम्प्रेशण	जिल्ला	5
२२	स्थानीय रेडियोवाट जडिवुटीको संरक्षण दिगो संकलन, व्यवस्थापन र खेति विस्तार सम्वन्धि चेतनामूलक कार्यक्रम प्रसारण	जिल्ला	5
२३	जिल्लामा पाइने व्यापारिक महत्वका जडीबुटी प्रजातिको उत्पादन व्यवस्थापन विधि सहयोगी पुस्तिका प्रकाशन	जिल्ला	5
२४	जिल्लामा पाइने जडीवुटीको स्रोत सर्वेक्षण तथा अभिलेखीकरण	जिल्ला	1
२५	जडीबुटी नमुना प्लट स्थापना	वटा	५

- **वन्यजन्तु संरक्षण कार्यकम**

  यस अन्तरगत निम्न वमोजिम कार्यक्रमहरु प्रस्तुत गरिएको छ।

क स	वन्य जन्तु संरक्षण कार्यकम	इकाई	परिमाण
१	मानव वन्य जन्तु द्धन्द व्यवस्थापन तथा वन्य जन्तु उद्धार	प्याकेज	५
२	मानव वन्यजन्तुको स्टाटस सर्भे	प्याकेज	५
३	बन्यजन्तुबाट भएको मानविय तथा कृषिबालिको क्षतीपुर्ती उपलब्ध गराउने सम्बन्धि प्रचार प्रसार	प्याकेज	५
४	वन वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण सम्बन्धि सरोकारवालाहरु संग छलफल	पटक	१५
५	वन/वन्य जन्तु अपराध नियन्त्रण सम्बन्धि कर्मचारीलाई अभिमुखिकरण तालिम	पटक	५
६	होर्डिङ्ग वोर्ड उत्पादन, वितरण र स्थापना	गोटा	७
७	स्थानीय एफ.एम.बाट वन्यजन्तु बचाउ कार्यक्रम	जिल्ला	५
८	वन्य जन्तु संरक्षण सम्बन्धि स्कुल शिक्षा कार्यक्रम	संख्या	३२
९	वन तथा वन्यजन्तु सम्वन्धी मुद्धाको तहकिकात मुद्धाको दायरी तथा वकपत्र गर्न आउनेलाई भत्ता	जिल्ला	५
१०	सुरक्षा निकाय बिच बैठक (जिल्ला स्तर)	पटक	५
११	वन्यजन्तु चोरी शिकारी सुराक बापत पुरस्कार	जिल्ला	५
१२	चोरी निकासी नियन्त्रणमा नियमित गस्ती	प्याकेज	५
१३	चोरी शिकारी सम्बन्धि मुद्धा तहकीकात	जिल्ला	५

- **सार्वजनिक तथा निजी वन कार्यकम**

यस अन्तरगत निम्न वमोजिम कार्यक्रमहरु प्रस्तुत गरिएको छ।

क स	सार्वजनिक तथा निजी वन कार्यकम	इकाई	परिमाण
१	शहरी हरित पार्क स्थापना तथा उद्यान निर्माण	वटा	५
२	वृक्षारापण /तारवार/संरक्षण व्यवस्थापन	हे	८०
३	निजी वन धनीलाई प्रोत्साहन पुरस्कार अन्य	जिल्ला	५

४	निजी वन दर्ता तथा सहजिकरण/ अन्य	जिल्ला	५
५	निजी वन दर्ता गर्न लाग्ने राजश्व खर्च अनुदान	पटक	१०
६	निजी वन संरक्षण तथा विकास	पटक	५
७	कृषि वन विकास तथा प्रवर्द्धन	प्याकेज	५
८	स्थानीय वन समुह/सा.व.उ.स.मार्फत विरुवा उतपादन अनुदान	हजार	२००

कार्ययोजनामा प्रयोग भएका छोटकरी शब्दावली -Abbreviations

आ.व.	आर्थिक वर्ष
डि.व.का.	डिभिजन वन कार्यालय
क.व.	कवुलियती वन
क.व.उ.	कवुलियती वन उपभोक्ता समुह
कि.मी.	किलोमिटर
क्यु. फिट	घन फिट
गा.पा.	गाउँ पालिका
गा.वि.स.	गाउं विकास समिति
गै.स.स.	गैर सरकारी संस्था
गै.का.व.पै.	गैर काष्ठ वन पैदावार
घ. मि.	घन मिटर
डि.व.अ.	डिभिजनल वन अधिकृत
डि.व.का.	डिभिजन वन कार्यालय
जि.व.स.स.	जिल्ला वन समन्वय समिति
जि.स.स.	जिल्ला समन्वय समिति
मे.टन	मेट्रिक टन
मू.अ.क.	मूल्य अभिवृद्धि कर
सब.डि.व.का.	सब-डिभिजन वन कार्यालय
रा.व.	राष्ट्रिय वन
स.व.अ.	सहायक वन अधिकृत
सा.व.	सामुदायिक वन
व.पै.	वन पैदावार
न.पा.	नगरपालिका
से. मी.	सेन्टी मिटर
के.जी	किलोग्राम

वा. प्र. मू. नि.	वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन निर्देशिका
हे.	हेक्टर
CITES	Convention on International Trade of the Endangered Species of Wild Flora and Fauna
CBOs	Community Based Organizations
D	Diameter
IEE	Initial Environmental Examination
IUCN	International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources
INGOs	International Non-Governmental Organizations
LRMP	Land Resources Mapping Project
NGOs	Non-Governmental Organizations
NTFPs	Non-Timber Forest Products

Contents

कार्ययोजनाको कार्यकारी सारांश.......... ii

- ➢ सामुदायिक वन विकास कार्यक्रम.......... vi
- ➢ कवुलियति वन विकास कार्यक्रम.......... vii
- ➢ राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम.......... viii
- ➢ जडिवुटी विकास कार्यक्रम.......... ix
- ➢ वन्यजन्तु संरक्षण कार्यक्रम.......... x
- ➢ सार्वजनिक तथा निजी वन कार्यक्रम.......... x

कार्ययोजनामा प्रयोग भएका छोटकरी शब्दावली -Abbreviations.......... xi

१. परिचय.......... 1

१.१ जिल्लाको सामान्य परिचय.......... 1

१.१.१ ऐतिहासिक पृष्ठभूमी तथा राजनीतिक विभाजन.......... 1

१.१.२. भौगोलिक अवस्था तथा वनोट.......... 13

१.१.३ जियोलोजी (खनिज, चट्टान र माटो) तथा भू-बनोट.......... 14

१.१.४ जलवायु तथा वर्षा.......... 15

१.१.५ भौतिक पूर्वाधारहरु.......... 17

१.१.६ डडेल्धुरा जिल्लामा अन्य प्रयोजनका लागि उपलब्ध गराइएको वन क्षेत्रको विवरण.......... 24

१.१.७ सहयोगी संघ संस्थाहरु.......... 25

१.१.८ मौजुदा वन संगठन.......... 26

१.१.९ वन व्यवस्थापनका समस्या, चुनौती, अवसर र हालसम्मका सिकाई.......... 29

१.१.१०. विगतमा भएका वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनका प्रयासहरु.......... 32

२. विगतका वन व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयनको समिक्षा.......... 32

३. वनपैदावरको माग र आपूर्तिको अवस्था.......... 33

४. दुरदृष्टि, लक्ष्य तथा उद्देश्य र प्रक्षेपण.......... 35

५. वन व्यवस्थापनका रणनितिहरु.......... 39

६. वन सिमांकन.......... 41

६.१ वनको प्रकार.......... 43

६.१.१ प्रजाति बाहुल्यताको आधारमा वनको प्रकार.......... 43

६.१.२ भौगोलिक अवस्थितीको आधारमा वनको किसिम.......... 43

६.१.३ भूगोलको आधारमा.......... 44

६.१.४ स्वामित्वको आधारमा.......... 44

६.२. वनले ओगटेको क्षेत्रफल.......... 50

६.३ वन क्षेत्रको स्रोतको अवस्था 52

६.४ प्रमुख नदी खोला तथा जलाधार क्षेत्रहरु 53

६.५. सिमसार क्षेत्र 54

७. वनको संरक्षण तथा सुरक्षा सम्वन्धी व्यवस्था 54

७.१ अतिक्रमण तथा चोरी निकासी नियन्त्रण.. 54

७.२ वन डढेलो नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन.. 59

७.३. मिचाहा प्रजाति नियन्त्रण 63

७.४ रोग तथा किरा वाट नियन्त्रण 64

७.५ चोरी शिकार तथा अवैध व्यापार नियन्त्रण... 66

७.६ वन तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण... 67

७.७ अन्य सुरक्षा सम्वन्धी व्यवस्था... 68

८. जैविक विविधता संरक्षण तथा प्रवर्द्धन.. 70

८.१ वन्यजन्तु तथा वनस्पतिको प्रजातिय जैविक विविधता र वासस्थानको विश्लेषण 70

८.२ वंशानुगत स्रोतको संरक्षण 73

८.३. वन्यजन्तुको आवातजावत तथा जैविक मार्ग व्यवस्थापन.. 74

८.४. लोपोन्मुख र दुर्लभ वन्यजन्तु तथा वनस्पति प्रजातिको संरक्षण र व्यवस्थापन 74

८.५ मानव वन्यजन्तु व्यवस्थापन... 75

८.६ विशेष महत्वका क्षेत्रको संरक्षण... 76

८.७. वन क्षेत्र भित्र रहेका धार्मिक, सांस्कृतिक तथा पुरातात्विक महत्वका सम्पदाहरुको संरक्षण.. 76

९ जलस्रोत तथा जलाधार संरक्षण.. 76

९.१. पानीका स्रोत तथा पानीका मुहान संरक्षण र व्यवस्थापन 76

९.२.पानीको संरक्षण तथा संरक्षण पोखरी निर्माण 77

९.३ भु तथा जलाधार संरक्षण.. 78

९.४ खोला किनार संरक्षण तथा भु क्षय नियन्त्रण 79

९.५ सिमसार संरक्षण तथा व्यवस्थापन.. 79

१०. वातावरण संरक्षण तथा जलवायु परिवर्तन नियन्त्रण 80

१०.१ वातावरणीय सेवा मुल प्रवाहीकरण.. 80

१०.२.वनको क्षयीकरण र प्रदुषण नियन्त्रण... 81

१०.३ जलवायु परिवर्तन न्युनिकरण र कार्वन संचिति 81

१०.४ रेडप्लस 82

१०.५ जलवायुजन्य जोखिम न्युनीकरण तथा अनुकुलनका उपायहरु... 83

११. वन व्यवस्थापन पद्धति 84

११.१ सरकारद्धारा व्यवस्थित वन.. 84

११.२ सामुदायिक वन 85

११.३ साझेदारी वन 87

११.४ गरिवका लागी कवुलियति वन 87

११.५. धार्मिक वन.. 89

११.६ वन संरक्षण क्षेत्र.. 89

१२. व्यावशायिक कवुलियति वन र पर्यापर्यटन 90

१३. सार्वजनिक जग्गाको वन, शहरी वन तथा निजी वन.. 91

१४.सव डिभिजन वन कार्यालय अनुसार वनको क्षेत्रफल र वन व्यवस्थापन पद्धति.. 92

१५.वन स्रोत सर्वेक्षण, विश्लेषण, वन सम्वर्द्धन प्रणाली अनुसार व्यवस्थापन.. 93

१५.१ वन स्रोत सर्वेक्षणको तरिका र नक्साङ्कन.. 93

१५.२.वृदि मौज्दात र राष्ट्रिय वनस्रोत सर्वेक्षण संगको तादतम्यता.. 94

१५.३ पुनरुत्पादनको अवस्था.. 96

१५.४ वन व्यवस्थापन पद्धति अनुसार वन वृदि मौज्दात.. 97

१५.५ वन व्यवस्थापन पद्धति अनुसार वार्षिक प्राप्ति.. 98

१५.६. वन वाली कटान चक्र र पुनरुत्पादन तरिका 101

१५.७ कार्वन मौज्दातको विश्लेषण 101

१६. वन सम्वर्द्धन प्रणाली.. 102

१६.१ प्राकृतिक पुनरुत्पादन 102

१६.२ विरुवा उत्पादन र वृक्षारोपण योजना 102

१६.३ वन सम्वर्द्धन प्रणाली छनौट गर्ने विधि.. 103

१६.४ वन सम्वर्द्धन प्रणालीको सिफारिस.. 103

१६.५ वन सम्वर्द्धन प्रणाली अनुसार वन वाली उत्पादन तथा पुनरुत्पादन चक्र 104

१७. जडीवुटी तथा अन्य वन पैदावरको संरक्षण र व्यवस्थापन.. 104

१८.वृक्षारोपण गर्ने क्षेत्रको पहिचान तथा वृक्षारोपण योजना 105

१९.वन अनुसन्धान तथा वन वीउ वगैचा सम्वन्धी व्यवस्था 105

२०. सामाजिक, सांस्कृतिक तथा आर्थिक विश्लेशण 106

२१. वन पैदावरको उत्पादन तथा आपुर्ति.. 108

२१.१ वन पैदावरहरुको संकलन, विक्री, वितरण (विगत ५ वर्षको).. 108

सरकार द्धारा व्यवस्थित वन तथा सामुदायिक वनबाट संकलन तथा निकासी भएको खोटोको परिमाण र राजश्व........................ 109

सा.व. तथा सरकारद्धारा व्यवस्थित वन बाट संकलन तथा विक्री वितरण भएको गैरकाष्ठ वन पैदावार एवं जडीवुटीको विवरण............ 110

निजी नम्वरी जग्गा वाट उत्पादित काठ तथा संकलित राजश्व.. 110

२१.२. वन पैदावरहरुको संकलन, विक्री, वितरण (२०७९।०८० देखी २०८३।०८४) सम्म 110
✓ काष्ठ वन पैदावर 110
➢ सामुदायिक वनबाट काठ दाउरा संकलन एवं विक्री वितरण र प्राप्त हुने आम्दानी तथा राजश्वको विवरण 111
➢ निजी वन/आवादीबाट काठ, दाउरा संकलन तथा विक्री वितरण एवं नेपाल सरकारलाई प्राप्त हुने राजश्व विवरण 112
✓ जडीवुटी तथा गैह्रकाष्ठ वन पैदावर 113
२१.३ वन पैदावरको ओसारपसार 120
२१.४ वन पैदावरमा आधारित उद्योग 122
२२. वन व्यवस्थापन सुचना प्रणाली 123
✓ वन संरक्षण व्यवस्थापन प्रणालीमा समुह र डिभिजन स्तरका सुचकहरु 123
✓ वन विकास तथा वृक्षारोपण सम्वन्धी सुचकहरु 123
✓ वन पैदावर उत्पादन, विक्री वितरण तथा ओसारपसार सम्वन्धि सुचकहरु 124
✓ वन पैदावरमा आधारित उद्योग रोजगारी सम्वन्धी सुचकहरु 124
✓ जैविक विविधता संरक्षण सम्वन्धी सुचकहरु 124
✓ जलस्रोत तथा जलाधार संरक्षण सम्वन्धी सुचकहरु 124
✓ वातावरण संरक्षण सम्वन्धी सुचकहरु 125
✓ लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्वन्धी सुचकहरु 125
✓ डिभिजन तथा जिल्लास्तरको वन व्यवस्थापन सुचना प्रणालीको स्वचालन 125
२३. वन संरक्षण र व्यवस्थापनमा आधुनिक प्रविधिको प्रयोग 126
२४.वनको संरक्षण र व्यवस्थापन सम्वन्धी अन्य व्यवस्था 126
२५.योजना कार्यान्वयन गर्ने आवश्यक स्रोत तथा जनशक्ति 127
२६.अनुगमन, मुल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन 129
सन्दर्भ सामग्रीहरु 130
नक्साहरु 132
अनुसूचीहरु 134
अनुसूची १ :- 136
पूर्व वन व्यवस्थापन कार्ययोजनाको अवधिहरु खुलेको विवरण सूची 136
अनुसूची २ :- 136
डिभिजन वन कार्यालयमा कार्यरत डिभजनल वन अधिकृतहरुको कार्यअवधि र नामहरु 136
अनुसूची ३ :- 137
डिभिजन वन कार्यालय, डडेल्धुरा अन्तर्गतका नर्सरीहरुबाट विरुवा उत्पादनको बिबरण 137
अनुसुची ४ 137
पुर्नउत्पादन सर्वेक्षणको विवरण 137

डडेल्धुरा जिल्लाको सव डिभिजन वन कार्यालय अनुसार प्रति हे. वनको मौज्दात 137
अनुसूची ५:- 139
काठ, दाउराको वर्तमान विक्रि मूल्यको सूची 139
अनुसूची ६ :- 140
सामुदायिक वन, कवुलियती वन, धार्मिक वन तथा निजी वन विवरण । 140
अनुसूची ७ :- 176
अन्य प्रयोजनको लागि दिईएको वन क्षेत्रको विवरण । 176
अनुसूची ८ :- 176
डडेल्धुरा जिल्ला सदरमुकाम देखि सब-डिभिजन वन कार्यालयहरु सम्मको दूरी तथा सम्वन्धित गा.पा. ⁄ न.पा. 176
अनुसूची ९ :- 177
वन अतिक्रमणको विस्तृत विवरण । 177
२०७८।०७९ सम्म डिभिजन वन कार्यालयले अतिक्रमण हटाएको विवरण 181
अनुसूची १० :- 182
जिल्लामा शुरु देखि हालसम्म भएको वृक्षारोपण क्षेत्रफल हे. वृक्षरोपणको अद्यावधिक स्थितीको विवरण 182
अनुसूची ११ :- 183
जिल्लावाट संकलन भई विक्रि वितरण भएको काठ, दाउरा र जडिवुटीको राजश्व विवरण । 183
अनुसूची १२ : 185
जिल्लामा विधमान वन क्षेत्र वाट वार्षिक रुपमा संकलन हुनसक्ने जडीवुटी तथा गैह्र काष्ठ वनपैदावारहरुको परिमाण 185
अनुसूची १३ 187
डडेल्धुरा जिल्लाका वन पैदावारमा आधारित उद्योगको विवरण 187
अनुसूची १४ : 190
डिभिजन वन कार्यालयको प्रस्तावित कार्यक्रमहरु 190
अनुसुची -१५ 204
कार्यक्रमको सोच तालिका (LOGICAL FRAMEWORK) 204
अनुसुची -१६ 207
डडेल्धुरा जिल्लामा वन स्रोत सर्वेक्षणको क्रममा लिइएका प्लटहरुको अक्षांश र देशान्तर 207
अनुसुची -१७ 243
जिल्ला वन समन्वय समिति, डडेल्धुरा तथा उधोग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, सुदुरपश्चिम प्रदेशमा प्रस्तुत गरेको प्रस्तुतिकरणमा भएको उपस्थिति एवं निर्णयको विवरण 243

१. परिचय

नेपाल सरकारको वन नीति २०७५, वन ऐन, २०७६ तथा वन नियमावली, २०७९ को भावना अनुरुप सर्वसाधारण जनताको वन पैदावारको आबश्यकता पूरा गर्न, सामाजिक तथा आर्थिक बिकास गर्न तथा वातावरणीय संन्तुलन कायम गरि सरकारद्वारा संरक्षित राष्ट्रिय वनलाई बैज्ञानिक रुपमा व्यबस्थापन गरि वनको बिकास, संरक्षण तथा वन पैदावारको सदुपयोग गर्न आबश्यक भएको र सोको लागि वन ऐन, २०७६ को दफा ११ मा भएको व्यवस्था अनुरुप यस डडेल्धुरा जिल्लाको पञ्चवर्षीय वन कार्ययोजना (आ.व. २०७९/०८० देखि २०८३/०८४) सम्म) तयार गरिएको छ ।

डडेल्धुरा जिल्लाको पञ्चवर्षिय वन व्यवस्थापन कार्ययोजना २०७४/७५ देखि ७८/७९ को समयावधि समाप्त भएकोमा वन ऐन, २०७६ को दफा ११ र वन नियमावली २०७९ को नियम १४(३) मा डिभिजनल वन अधिकृतले नेपाल सरकारबाट स्वीकृत भएको रणनितीक योजनाको आधारमा अनुसूची ५ बमोजिमका विषय समावेश गरी आफ्नो कार्य क्षेत्रभित्रको राष्ट्रिय वनको आवधिक योजना सहितको रणनितीक योजना तर्जुमा गरी स्वीकृतिको लागि प्रदेश वन निर्देशकको सिफारिसमा प्रदेश मन्त्रालयमा पेश गर्नुपर्ने प्रावधान रहेको छ । सोही अनुरुप यस जिल्लाको पञ्चवर्षिय वन व्यवस्थापन कार्य योजना (आ.व. २०७९/०८० देखि २०८३/०८४) तयार गरिएको छ । यो कार्य योजना तयार गर्ने कार्यसँगै वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६ र वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ मा भएको व्यवस्था अनुसार कार्य योजना स्विकृतीका लागि आवश्यक प्रस्तावको प्रारम्भिक वातावरणिय परीक्षण प्रतिवेदन समेत तयार गरिएको छ ।

यस डडेल्धुरा जिल्लाको राष्ट्रिय वनको संरक्षण, सम्वर्द्धन तथा विकास कार्यक्रमहरु सुचारु रुपले संचालन गर्न र वन जङ्गलमा हुने अवैध चोरी निकासी तथा वन अतिक्रमण, वन डढेलो, भू-क्षय आदिबाट हुने वन विनाशलाई रोकथाम र नियन्त्रण गरी स्थानीय बासिन्दाहरुको वन पैदावारको आवश्यकता सतत् रुपमा परिपूर्ति गरी सामाजिक तथा आर्थिक विकास गर्नुका साथै राष्ट्रिय आयमा वृद्धि गर्न र स्वच्छ वातावरण प्रवर्द्धनका लागि वन तथा भू-संरक्षण विभागले तोकेको ढाँचामा सरकारद्वारा व्यवस्थित वनको व्यवस्थापन गर्न एक आवधिक कार्ययोजना तयार गरी विभागिय स्वीकृती हुनु पर्ने व्यवस्था रहेको छ । सो अनुरुप आ.व. २०७९/०८० देखि २०८३/०८४ सम्मको अवधिको लागि तयार गरिएको अघिल्लो पञ्चवर्षीय कार्ययोजनाको आधारमा कार्य सञ्चालन गरिदै आएकोमा सो कार्ययोजनाको समयावधि समाप्त भएकोले पूनः पञ्चवर्षीय कार्ययोजनाको रुपमा यो कार्ययोजना तयार गरिएको छ ।

१.१ जिल्लाको सामान्य परिचय

१.१.१ ऐतिहासिक पृष्ठभूमी तथा राजनीतिक विभाजन

प्राकृतिक सुन्दरताले भरिपूर्ण जिल्ला सघिंय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको प्रदेश नं. ७ मा अवस्थित एक मनोरम पहाडी जिल्ला हो । जिल्ला अमरगढी नगरपालिका (अ.न.पा.) को काँडे भन्ने गाउँ उद्गमस्थल भएर वग्ने डोटी गाडबाट डोटी नामाकरण गरियो । सोही डोटीको नामबाट बैतडी, र डोटीका बासिन्दाहरुलाई डोट्याल भनिन थालियो । पहिला डोटी राज्यको राजधानी रणथम्पकोट (अजयमेरु कोट) भएकोमा वि.सं. १८७० तिर चौतरिया पुष्कर शाहले डोटीको शैलेश्वरी मन्दिर वरिपरि सिलगढी नामको वस्ति वसाउन शुरु गर्दा नेपाल राज्यले महाकाली पारिको क्षेत्र गुमाउनु परेकोले पुस्कर शाहले नै को सामरिक महत्वमा कमी आएको देखि अमरगढीबाट डोटी गौंडालाई वि.सं. १८८४ तिर सिलगढीमा सारी सदरमुकाम बनाएका थिए । शितकालमा को डाँडावनमा सदरमुकाम रहेकै अवस्थामा काजी अभिमान सिंह वस्नेतलाई दरबारमा आफैंले पालेको बाघले मारेको क्रममै वि.सं. १९३५ मा हालको , वैतडी र दार्चुल्लालाई डोटी गौंडाबाट अलग्याएर

वि.सं. १९४५ मा बैतडी गौंडाको रुपमा नयाँ प्रशासनिक इकाई गठन गरियो । त्यस्तै वि.सं. १९७४ मा अमरगढीमा सदरमुकाम रहने गरी बैतडी जिल्लाको तल्लो स्वराडका १३ गाउँ विकास समितिहरु (गा.वि.स.) सहितको गौंडा स्थापना गरियो । नेपाललाई ७५ जिल्लामा विभाजन गर्नु भन्दा पूर्व डोटी जिल्लाको प्रशासनिकनियन्त्रणमा रहेको यो जिल्ला वि.सं. २०३७ साल अगाडि पश्चिमाञ्चलका २४ वटा जिल्ला मध्ये एउटा जिल्लाको रुपमा रहेको तथा त्यसपछि वि.सं. १९७४ मा जिल्ला छुट्टै प्रशासनिक जिल्लाको रुपमा परिणत भएको थियो ।

यस जिल्लाको नामाकरण हुनु भन्दा पूर्व बागखोड (बाघको गुफा), तल्लो खलंगा, मल्लो खलंगा, श्वार खलंगा जस्ता नामले चिनिने गरेको थियो । यस जिल्लाको नामाकरण कहिले भयो भन्ने ऐतिहासिक प्रमाण नपाइए तापनि यसको नामाकरण सम्वन्धमा विभिन्न किंवदन्तिहरु पाइन्छन् । यसै सन्दर्भमा यस भेगको भू-वनावटको आधारमा यस जिल्लाको नाम रहन गयो भन्ने एकथरी मतालम्वीहरुको धारणा रहेको छ । यहाँको स्थानिय भाषामा मेरुदण्डलाई डडाल्नु र अग्लो चुचुरोलाई धुरो भनिने हुँदा डडाल्नु जस्तो धुरावाट कालान्तरमा अपभ्रंश भएर जनबोलीमा भनिन थालिएको हो । यस जिल्लामा रहेका दलिन जस्ता डाँडा, घना जंगल र जाडो भएको कारणले नामाकरण हुन गयो भन्ने भनाइ पनि रहेको छ । त्यस्तै अर्काथरी मतालम्वीहरुका अनुसार नेपाल एकीकरण पूर्व यस जिल्लाको नाम कतै उल्लेख नभएको समयमा हाल सदरमुकाम रहेको तल्लो क्षेत्र खलंगालाई प्रशासनिक इकाई कायम गरिएको थियो । तत्कालिन प्रशासनको मुख्य दायित्व शान्ति सुरक्षा कायम गर्नु रहेकोले अन्यायीहरुलाई दण्ड दिने ठाउँ पनि यही प्रशासनवाट हुने गर्दथ्यो । एकिकरण पछि यस क्षेत्रका स्थानिय वासिन्दाले व्यापक विरोध गरेका थिए । दण्ड दिने ठाउँको आकार धुरा जस्तो भएकोले दण्डालधुरा भन्ने गर्दा गर्दै जनजिब्रोबाट नामाकरण भएको हो भन्ने जन विश्वास छ ।

नेपालमा वन व्यवस्थापनको औपचारिक कार्य वि.सं. १९९९ मा काठ महल अड्डाको स्थापना र सो अन्तर्गत ३ सर्कल र १२ वन जाँच अड्डाहरु राखी शुरुवात गरिएको थियो । वि.सं. २००७ सालमा प्रजातन्त्रको विहानी सँगै २ सर्कल ११ डिभिजन र ४४ रेन्ज कार्यालयहरु सहित २००८ सालमा वन विभागको गठन भएको थियो । वि.सं. २०१२ सालमा वन विभागको प्रमुख चिफ फरेष्ट अफिसरको पद सृजना, वि.सं. २०१६ सालमा चिफ कन्जरभेटर अफिस अफ फरेष्टको गठन र सो अन्तर्गत २२ वटा डिभिजन कार्यालयहरु खडा गरिए । वि.सं. २०२६ सालमा केही सर्कल र डिभिजनहरुलाई खारेज गरी प्रधान वन कार्यालय तथा वन कार्यालयहरुको स्थापना र २०३३ सालमा राष्ट्रिय वन योजना लागु भएपछि पुनः संगठनमा परिवर्तन गरी प्रधान वन कार्यालय खारेज गर्नुका साथै ९ वटा सर्कल, ४० वटा वन डिभिजन र १७४ वटा रेन्ज कार्यालयहरुको स्थापना गरियो । वि.सं. २०४० सालमा विकेन्द्रिकरण प्रक्रियासँग मेल खाने गरी ५ वटा क्षेत्रिय वन निर्देशनालयहरु र आर्थिक वर्ष (आ.व.) २०४३/०४४ सम्म ७५ वटै जिल्लामा जिल्ला वन कार्यालय स्थापना गरिए । जिल्लालाई बैतडी वन डिभिजन कार्यालय अन्तर्गतका २ वटा रेन्ज कार्यालयहरु उत्तर रेन्ज र दक्षिण रेन्ज कार्यालयहरुले हेर्दै आइरहेको सन्दर्भमा जिल्ला वन कार्यालय, को स्थापना वि.सं. २०३४ सालमा भएको थियो ।

नेपालका साविकका ७५ जिल्ला मध्ये ७४ वटा जिल्लामा डिभिजन वन कार्यालयहरुको संगठन संरचना रहेको र ती जिल्लाहरुलाई वनक्षेत्र र महत्वका आधारमा वि.सं. २०५० सालमा क देखि ङ सम्म गरी ५ वर्गमा विभाजन गरेकोमा डडेल्धुरा जिल्ला (घ) वर्गमा पर्दछ । २०७० सालको सांगठनिक दरवन्दि अनुसार यस

जिल्लामा १ सेक्टर वन कार्यालय र ८ वटा ई.व.का. रहेका छन र हाल नयाँ डिभिजन वन कार्यालयको संगठन संरचना अनुसार १ डिभिजन वन कार्यालय र ८ गोटा सव डिभिजन वन कार्यालयहरु रहेका छन् ।

राजनैतिक विभाजन

नेपाललाई ७५ वटा जिल्लाहरुमा विभाजित गर्नु पुर्व डोटी जिल्लाको प्रशासनिक नियन्त्रणमा रहेको थियो । वि.स. १९६४ मा यो छुट्टै प्रशासकीय जिल्लाको रुपमा थियो । वि.स. २०३७ साल अगाडि सुदुरपश्चिमाञ्चलका २४ जिल्ला मध्ये १ जिल्लाको रुपमा रहेको वि.स. २०३७ पछि सुदुर पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्र अर्न्तगत महाकाली अञ्चलको ४ वटा जिल्ला मध्ये एउटा हो । हाल नेपालका ७७ जिल्ला मध्यको एक जिल्ला डडेल्धुरा जिल्लालाई १ संसदीय निर्वाचन क्षेत्र, २ प्रदेशिक निर्वाचन क्षेत्र, तथा २ नगरपालिका र ५ गाउँपालिका गरी ७ वटा स्थानिय तह रहने गरी विभाजन गरिएको छ ।

जनसंख्या, लिङ्ग र जातजाति

- ***जनसंख्या***

राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार यस जिल्लाको जनसंख्या १,४२,०९४ रहेको छ । जसमध्ये पुरुष ६६,५५६ र महिला ७५,५३८ र घरपरिवार संख्या २७,०४५ रहेको छ । कुल जनसंख्या मध्ये महिलाको जनसंख्या ५३.२ प्रतिशत र पुरुषको जनसंख्या ४६.८ प्रतिशत रहेको छ । राष्ट्रिय जनगणनाको आधारमा २००८/०१० देखि २०६८ साल सम्मको तथा प्रक्षेपेणको आधारमा २०६६ सालको र २०६८ सालको जिल्लाको जनसंख्या विवरण तालिका १ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १ डडेल्धुरा जिल्लाको जनसंख्या (२००८-२०६८)

सि. नं.	जनगणना वर्ष	परिवार संख्या	जनसंख्या			परिवारको आकार	जनघनत्व (प्रति वर्ग कि.मी.)
			जम्मा	पुरुष	महिला		
१	२०६८	२७०४५	१४२०९४	६६५५६	७५५३८	५.२५	९२.०
२	२०६६*	२४४६४	१५२१५७	७६३४४	७५८१३	६.२२	९८.९३
३	२०५८	२१९८०	१२६१६२	६०९६५	६५१९७	५.७४	८२.०
४	२०४८	१८५०१	१०४६४७	५०४०३	५४२४४	५.७	६८.०
५	२०३८	१४६८३	८६८५३	४४५९५	४२२५८	५.९	५६.५
६	२०२८	१७०८४	९४७४३	४६०८०	४८६६३	५.५५	६१.६
७	२०१८	१५५७५	८२७०९	४००२१	४२६८८	५.३	५३.८
८	२००८	१२५१५	७१९४३	३६५५०	३४९४३	५.७१	४६.८

(स्रोत : केन्द्रिय तथ्यांक विभाग, २००८-२०६८, *प्रक्षेपित जि.वि.स., , २०६६)

- ***जातजाति***

जिल्लाका प्रमुख जातिहरुमा बाहुन, क्षेत्री, कामी, सार्की, मगर, ठकुरी हुन् भने भाषाको रुपमा डोटेली भाषा प्रमुख रहेको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार जिल्लाको कुल जनसंख्याको ९२.२५ प्रतिशत मानिसहरु डोटेली र नेपाली भाषा वोल्दछन् ।

तालिका २ : डडेल्धुरा जिल्लाको जातजातिको विवरण

सि.नं.	जात जाती	जनसंख्या	प्रतिशत	कैफियत
१	क्षेत्री	७६१४७	५३.६	
२	बाहुन	२२४७७	१५.८	
३	कामी	१४९३४	१०.५	
४	सार्की	६२९३	४.४	
५	दमाई	५३०९	३.७	
६	मगर	५१८१	३.६	
७	ठकुरी	३५८५	२.५	
८	योगी	२५३६	१.८	
९	लोहार	२२३४	१.६	
१०	नेवार	१२५३	०.९	
११	अन्य	२१४५	०.१६	
	जम्मा	१,४२,०९४	१००	

(स्रोत : जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालय, २०७४)

धर्म, संस्कृति, भाषा र पेशा

- ***धर्म र संस्कृति***

जिल्लामा हिन्दू धर्मालम्वीहरुको बाहुल्यता रहेको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार यस जिल्लामा कुल जनसंख्याको ९८.८८ प्रतिशत मानिसहरु हिन्दु धर्म र ०.७१ प्रतिशत बौद्ध धर्म मान्छन् । जनसंख्या अनुसार विभिन्न धर्म मान्नेहरुको विवरण तालिका ३ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ३ : डडेल्धुरा जिल्लाका विभिन्न धर्मालम्वीहरूको विवरण

क.सं.	धर्म	जनसंख्या	प्रतिशत	कैफियत
१	हिन्दु	१,४०,५०३	९८।८८	
२	बौद्ध	१००८	०।७१	
३	क्रिश्चियन	४७३	०।३३	
४	प्रकृति	४६	०।०३	
५	इस्लाम	३७	०।०३	
६	अन्य	२७	०।०३	
	जम्मा	१४२०९४	१००	

(स्रोत : जिल्ला तथ्यांक कार्यालय, , २०७४)

- ***भाषा*** राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार जिल्लाको कुल जनसंख्याको ९२.२५ प्रतिशत मानिसहरु डोटेली भाषा मातृभाषाको रुपमा प्रयोग गरेको पाइन्छ । यसैगरी नेपाली भाषा ५.८ प्रतिशत, मगर भाषा १.१३ राउटे भाषा ०.२४ र अन्य भाषा ०.५८ प्रतिशत मातृभाषाको रुपमा प्रयोग गरेको पाइन्छ ।

तालिका ४ : डडेल्धुरा जिल्लाका विभिन्न भाषाभाषिहरूको विवरण

क्र.सं.	भषा	जनसंख्या	प्रतिशत
१	डोटेली	१३१०८५	९२।२५
२	नेपाली	८२४४	५।८०
३	मगर	१६०३	१।१३
४	राउटे	२५१	०।१८
५	अन्य	९११	०।६४
	जम्मा	१४२०९४	१००

(स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को प्रतिवेदन)

➢ ***पेशा तथा रोजगारी***

जिल्लामा बसोबास गर्ने करिब ९४ प्रतिशत मानिसहरु कृषि तथा पशुपालन ब्यबसायमा आश्रित रहेका छन् । कृषि बाहेक सरकारी नोकरी, गैर सरकारी नोकरी, बैदेशिक रोजगारी, ब्यापार, उद्योग धन्दा र अन्य कामकाजलाई समेत यहाँका मानिसहरुले पेशाको रुपमा अँगालेको देखिन्छ । पेशा तथा रोजगारीको विवरण तालिका ५ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ५ : डडेल्धुरा जिल्लाको पेशागत जनसंख्याको विवरण

क्र.सं.	पेशाको बिबरण	जनसंख्या	प्रतिशत	कैफियत
१	कृषि तथा पशुपालन	११९५५३	९३.३५	
२	सरकारी नोकरी	२३५६	१.८४	
३	गैरसरकारी नोकरी	२८२	०.२२	
४	बैदेशिक रोजगारी	२३३१	१.८२	
५	ब्यापार तथा ब्यवसाय	११७८	०.९२	
६	सिलाई	९६१	०.७५	
७	फलामको काम	४२३	०.३३	
८	सुन, चाँदीको नाम	३८	०.०३	
९	हस्तकला र रङ लगाउने	२६	०.०२	
१०	उद्योग	२३१	०.१८	
११	छालाको काम गर्ने	११५	०.०९	
१२	सिकर्मी	११५	०.०९	
१३	मिस्त्रि	१०२	०.०८	
१४	स्वास्थ्य क्षेत्र	५१	०.०४	
१५	डकर्मी	२६	०.०२	
१६	अन्य	२८२	०.२२	
	जम्मा	**१,२८,०७०**	**१००**	

(स्रोत : शाखा तथ्यांक कार्यालय , २०७४)

आयआर्जनका श्रोतहरु

➢ ***उद्यम***

परम्परागत रुपमा जिल्लाका जनताहरु खास गरी कृषि, पशु र वनसँग सम्बन्धित पेशामा निर्भर रहँदै आइरहेका छन् । तर हाल आएर सडकको पहुँच, शिक्षाको चेतना आदि कारणले यहाँका मानिसहरु व्यापार-व्यवसाय, ठेक्कापट्टा, उद्योग, वैदेशिक रोजगारी आदि पेशाहरुमा आवद्ध हुँदै आई रहेका छन् ।

➢ ***कृषि***

जिल्लाका ९३.३५ प्रतिशत जनता कृषि पेशमा संलग्न छन् । यस जिल्लामा कृषि योग्य भूमि जिल्लाको कुल क्षेत्रफलको १३ प्रतिशत (१९,५३२ हेक्टर) भएतापनि सिंचित भूमि २६ प्रतिशत (४८९७ हेक्टर) रहेको छ । त्यस्तै खेती गरिएको जमिन कृषियोग्य जमिनको ९३.८१ प्रतिशत (१८३२३ हेक्टर) रहेको छ । भिरालो जमिनमा गह्रा सुधार नगरी बालीनाली लगाउने कार्य नेपालका अरु जिल्लाहरुमा झैं यहाँ पनि प्रचलनमा रहेको छ । धान, मकै, कोदो, गहुँ, जौं, तेलहन र दलहन यहाँका प्रमुख खाद्य बालीहरु हुन् भने आलु, काउली, रायो आदि तरकारीहरु हुन् । त्यस्तै यहाँ मसलामा अदुवा, लसुन, खुर्सानी, धनीयाँ, वेसार र फलफूलमा अम्बा, केरा र अमिलो जातका फलफूलहरु उत्पादन गरिन्छ । साथै आलिताल, गाङ्खेत, वगरकोट क्षेत्रहरु मह उत्पादनमा प्रख्यात रहेका छन् ।

जिल्लामा कृषि विकास कार्यको लागि कृषि ज्ञान केन्द्र रहेको छन। यस जिल्लाका प्रमुख वालीहरु तथा ओगटेको क्षेत्रफल तालिका ६ मा दिइएको छ ।

तालिका ६ : डडेल्धुरा जिल्लाका प्रमुख वालिहरूको उत्पादन तथा ओगटेको क्षेत्रफल

क्र.सं.	उत्पादन हुने प्रमुख वाली	क्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादकत्व मेट्रिक टन (प्रति हेक्टर)	उत्पादन (मेट्रिक टन)
१	खाद्य बालीहरु (धान, गहुँ, मकै, कोदो, जौ, तेलहन, दलहन)	२१३१५	८.९६	३३९५४.६
२	तरकारी (हिउँदे, वर्षे, वेमौसमी तरकारी, आलु र मसला वालीहरु जस्तैः अदुवा, लसुन, खुर्सानी, धनियाँ, वेसार)	८५८	३८.६८	२६०२
३	फलफूल (हिउँदे, वर्षे तथा अमिलो जातका फलफूलहरु)	५८१	५.६७	१०९९.७३
	जम्मा	२२७५४	५३.३१	३७६५६.३३

(स्रोतः जिल्ला कृषि विकास कार्यालय , आ.व. ०७२/०७३)

➢ ***पशुपालन***

जिल्लाको समग्र पशुको विकासको लागि भेटेनरी अस्पताल तथा पशु सेवा विज्ञ केन्द्र अन्तर्गत प्रत्येक स्थानिय तहहरुमा एक एक वटा गरी जम्मा ७ वटा पशु सेवा शाखा रहेका छन् । यहाँ पालिने पशुहरुमा गाई, भैंसी, भेडा, वाखा, वंगुर, सुँगुर, कुखुरा आदि रहेका छन् । यस जिल्लामा पालिने पशुहरुको पालन गर्ने कृषकको विस्तृत विवरण तथा संख्या तालिका ७ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ७ : पशुपंछी पालन गर्ने कृषक परिवार तथा पशुपंछीको संख्या

क स	पशुपंक्षीको किसिम	२०७६/०७७	२०७७/०७८	प्रतिशत
१	गाइ	९०७६६	९०९७८	०।२३
२	भैसी	२३५२४	२३८९५	१।२३
३	वा खा तालिका ३२ :	१९०९२८	१९२५२८	०।८३
४	भेडा	४३५	४९६	१४
५	वंगुर	१९३४	२०४८	५।८९
६	कुखुरा	१२९३१	११२०८६	२०
७	माछा	१५०००	१५७४५	४।९६
		४१५५१८	४३७७७६	

(स्रोत : भेटेरिनेरी अस्पताल तथा पशु सेवा विज्ञ केन्द्र, डडेल्धुरा, २०७८)

वसाइ सराईको अवस्था

जिल्लामा आन्तरीक तथा वाहिरी जिल्लामा हुने वसाईं सराईं नै प्रमुख रुपमा रहेका छन् । यस जिल्लाको चुरे, भित्री मधेश क्षेत्र, सडक छेउ-छाउका वस्तीहरु, खलंगा वजार आदि क्षेत्रहरुमा वाहिरी मानिसहरु आई वसोवास गरेका क्षेत्रहरु हुन् । भित्री मधेशको जोगबुडा क्षेत्रमा वस्ती कसरी वस्न गयो भन्ने सम्वन्धमा स्थानिय वासिन्दाहरुको भनाइ अनुसार त्यस क्षेत्रमा धेरै वर्ष पहिले घनघोर जंगल रहेको तथा गोठालाहरुले खर्कहरु पनि राख्ने गरेका थिए । खाद्य संकट तथा अन्य विविध कारणहरुले प्रदेश नं. ७ का सात वटै पहाडी जिल्लाहरु जस्तै : बझाङ्ग, बाजुरा, अछाम, बैतडी आदि बाट करीब २०३० सालतिर मानिसहरु आई ऐलानी जग्गामा बसोवास गर्न थाले र वस्ती वढ्दै गयो । वनजंगल पातलिदै जाँदा वाढी-पहिरोको कारण जोगवुडा क्षेत्रका अधिकांश वाढी पिडितहरु फेरि पुरानै घर फर्कने तथा तराइका जिल्लाहरु (कैलाली र कञ्चनपुर) वसाईं सर्ने क्रम वढेको पाइन्छ । अर्कोतिर यहाँका सडक छेउमा वसोवास गर्ने मानिसहरु सडकको काम गर्न यहाँ आएका तथा पछि यतै घरजम गरेर वसे भन्ने स्थानियहरुको भनाइ रहेको छ । साथै यहाँका मानिसहरु कैलाली, कञ्चनपुर बसाईं-सराईं गर्ने क्रम पनि बढ्दै गइरहेको छ । जिल्लाको २०७२ सालको बसाईं-सराईंको अवस्था तालिका ८ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ८ : डडेल्धुरा जिल्लाको २०७२ सालको वसाईं–सराईंको अवस्था

क्र.सं.	जिल्ला भित्रै बसाईं सराई गरेका (परिवार संख्या)			जिल्ला बाहिर बसाईं सराई गरेका (परिवार संख्या)			जम्मा	
	आएका	गएका	जम्मा	आएका	गएका	जम्मा	आयका	गएका
१	२९५	४२९	७२४	२०४	८६२	१०६६	४९९	१२९१

(स्रोत : जि. स.स. , २०७३)

प्रमुख सांस्कृतिक पर्व एवं चाडपर्वहरु

सुदुरपश्चिम प्रदेश क्षेत्र साँस्कृतिक सम्पदामा धनी नै रहेको छ। त्यसमा पनि जिल्लामा महिनै पिच्छे विभिन्न चाडवाँडहरु मनाउने गरिन्छ। यहाँका वासिन्दाहरुले दशैं, तिहार, साउने संक्रान्ति, माघे संक्रान्ति, रक्षा वन्धन, चैते दशैं, तिज, ऋषि पञ्चमी, बैशाख पूर्णिमा, वसन्त पञ्चमी, फागु पूर्णीमा, शिवरात्री, रामनवमी आदि हिन्दुहरुले मनाउने राष्ट्रिय पर्वहरु मनाउँछन्। साथै यहाँ भाद्र कृष्णपक्ष र शुक्लपक्षको पंचमी देखि अष्टमीसम्म गौरा पर्व, भदौ १ गते ओल्के संक्रान्ति, भदौ २ गते वुढी पोल्ने पर्व, असोज १ गते वन्धुनी संक्रान्ति, कार्तिक शुक्ल पूर्णिमाका दिन मनाइने देहिजात (उग्रतारा मेला) आदि मनाउँछन्। त्यस्तै विवाह, न्वारन जस्ता विशेष समारोहमा मागल गाउने, हुड्के नाच देखाउने चलन पनि यहाँ रहेको छ। साथै मेलाको अवसरमा देउडा लोक नृत्य तथा देउडा गीत प्रतिस्पर्धा समेत यस जिल्लामा हुने गर्दछ।

धार्मिक, सांस्कृतिक, पर्या–पर्यटकिय स्थलहरुको परिचय

जिल्ला प्राकृतिक रुपमा सुन्दर, धार्मिक तथा पर्यटकिय दृष्टिकोणले सम्पन्न र ऐतिहासिक महत्वले भरिएका ठाउँहरुले सुसज्जित प्रदेश नं. ७ को संगमस्थल हो। तर पर्यटनको विकास गर्ने सवालमा यस क्षेत्रमा भएको नगण्य लगानी, भौतिक संरचनाको अपर्याप्तता, सम्पदा संरक्षणको अभाव तथा प्रचार-प्रसारको कमिले गर्दा यी ठाउँहरु ओझेलमा पर्दै गइरहेका छन्। यस क्षेत्रका ऐतिहासिक, धार्मिक तथा पर्यटकिय क्षेत्रहरु निम्न वमोजिम रहेका छन्।

१. धार्मिक क्षेत्रहरु

पुराणमा उल्लेखित घण्टाद्राक्ष हाल घण्टेश्वर, कागवेनी हाल कौवानी, महेन्द्र पर्वत हाल मलास, पवित्र गंगाधर हाल पुन्तुरा खोला, महेश्वरी मन्दिर (अ.न.पा. १, मालम), मष्टाभगवती मन्दिर (कोटेली ७), कोटेली गाउँमा रहेको मणिलेक मन्दिर, भागेश्वर मन्दिर, डाकेश्वरी मन्दिर (देवलदिब्यपुर ३), समैजी मन्दिर (समैजी ६), उग्रतारा भगवतीको मन्दिर, घटाल थान, असिग्राम मन्दिर, गन्याप धुरा (गणेशपुर), सहश्रलिंग (स्याउले वजार नजिकै), परशुराम क्षेत्र, श्यालचौडी वावाको मन्दिर (आलिताल ४), समैजी देवताको मन्दिर (आलिताल ५), मेलगाँज र दोगडी देवता (आलिताल ६), लालढुंगा शिव मन्दिर (जोगवुडा १), सिद्धनाथ मन्दिर (जोगवुडा १), ग्वाँसी समैजी (शिर्ष ५), सिद्धथान मन्दिर र वैजनाथ मन्दिर (जोगवुडा), महादेव मन्दिर (रुपाल ९), असिग्राम मन्दिर (रुपाल ५), खडेलीबाबा (असिग्राम ७), असिग्राम देवता (असिग्राम ३), मणिलेक देवता (असिग्राम २), शिखर, महारुद्र र वाराघर मन्दिर (समैजी ३) आदि।

२. ऐतिहासिक क्षेत्रहरु :

नेपालको एकिकरणको इतिहाससँग जोडिएको अमरगढी किल्ला, अजयमेरुकोट आदि।

३. पर्यटकिय क्षेत्रहरु :

आलिताल, झिलमिला ताल (र कञ्चनपुर जिल्लाको सिमानामा रहेको), वेतकोट ताल (जोगवुडाको सिमानामा पर्ने कञ्चनपुरको दैजी गा.वि.स. मा अवस्थित), बोडापाथिताल (शिर्ष १), बगरकोट ताल, पिपलकोट ताल (जोगबुडा ४), सुनदेवी ताल (जोगवुडा ९),साइलको झरना (रुपाल ८), कुमडगाड झरना (गांखेत ९), सत्कट्टा झरना (अ.न.पा. ३), अमरगढी नगरपालिका तथा खलंगा बजार नजिकै रहेको ऋषिखोला सामुदायिक वन तथा खलंगा वजारबाट देखिने उत्तरतिरको नौमुले तथा अपि हिमालको दृष्य, वैतडी पिनोडाबाट शुरु भएर को समैजी गा.वि.स.को खतेडा गाउँसम्म फैलिएको घनघस्या पर्वत, पश्चिम महाकाली नदी देखि पूर्वमा कर्णाली नदी सम्म फैलिएको महाभारत वा तेल्याको लेक, पोखरा गुफा सुरुङ्ग आदि।

➢ *घटाल क्षेत्र*

घटाल क्षेत्र अमरगढी नगरपालिका-३ मा जिल्ला सदरमुकामबाट करीव ३ कि.मी. दक्षिण-पश्चिम दिशामा रहेको पुरातत्व विभागद्धारा सूचिकृत डोटी खोलाको किनारमा अवस्थित यस क्षेत्रको प्रशिद्ध पुरातात्विक, साँस्कृतिक, पर्यटकिय र धार्मिक महत्वले भरिपूर्ण क्षेत्र हो । घटाल क्षेत्र डोटी खोलाको १५२७ मीटर देखि माथिल्लो डुडेको १५७० मीटर उचाइसम्म फैलिएको छ । महाभारतमा उल्लेख भए अनुसार घटाल बाबा द्धापर युगका पाँच पाण्डवहरुमा माहिला भिम (बुवा) तथा आमा हिडम्वाका पुत्र हुन् । महाभारतको युद्धमा कौरव पक्षका थुप्रै अक्षैहिणी सेना समाप्त गर्ने क्रममा घटोत्कचको कर्णको हातबाट मृत्यु हुँदा युधिष्ठिर महाराजको वरदानबाट कलियुगमा शक्तिशाली देवता भई पूज्य भए भन्ने वर पाएका हुँदा आज घटोत्कच श्री घटाल महाराजले चर्चित छन् । घटाल बाबाको आगमन जिल्लाका कसरी भयो भन्ने सन्दर्भमा बाह्रौ शताब्दीतिर हालको अजयमेरु गा.वि.स.मा अवस्थित अजयमेरु कोटका राजा अजयमल्लले उत्तर प्रदेश भारतको कत्युरीगढबाट राजकुमारी मौलासँग विहे गर्दा छोरी मौलाको इच्छाअनुसार त्यहाँको राजाले श्री घटाल महाराज दाइजो दिनुभयो । महारानी मौलाले श्री घटाल महाराजलाई सर्पको रुपमा साथमा ल्याई घटालको स्थापना अजयमेरु स्थित समैजीसँग नमिलेकाले घटालकै आदेश अनुसार श्री असिग्रामेश्वर शिवजीको प्रमुख द्धारपालको रुपमा डोटी खोलाको किनारमा एक घट्ट आकारको शिलामा गर्न लगाए र तिनै घटाल बाबाको कृपाले पुत्र लाभ प्राप्त गर्न नसकेका अजय मल्लले धर्मपत्नी मौलाको कोखबाट नागमल्लको जन्म भयो । त्यसकारण सयकडौं वर्ष अगाडिदेखि वर्षा र सन्तानका मालिक तथा भक्तहरुले मागेको वर दिने देवताको रुपमा घटाल बाबालाई पुजिदै आइरहेको लोक मान्यता छ । सो क्षेत्रको गरीमालाई अक्षुण्ड राख्न तत्कालिन श्री ६ बाट नित्य पूजा र देव सम्पत्तिको रक्षाको लागि चौकिदारको व्यवस्था गरिएको थियो । त्यस्तै वि. सं. २०१४ सालदेखि सो क्षेत्रमा सरकारी तबरबाट दैनिक रु. एकका दरले पूजाआजा खर्च दिने गरेको पाइन्छ तथा दसैंको दिन राष्ट्र कल्याणको लागि गोदान गर्ने प्रचलन पनि रहिआएको छ । घटाल बाबाको मन्दिरमा प्रत्येक वर्षको बिसु संक्रान्तिको दिन पूजाआजा गरी वैशाख २ गते भव्य मेला लाग्ने गर्दछ र अन्य समयमा पनि यहाँ पूजा-पाठ हुने गर्दछ ।

घटाल क्षेत्रको विकासलाई संस्थागत गर्दै परम्परागत सँस्कृतिको जगेर्ना गरी यस स्थानलाई पर्यटन क्षेत्रको रुपमा विकास गर्ने तथा यस क्षेत्र भित्रका धार्मिक तथा पुरातात्विक सम्पत्तिको संरक्षण र संबर्द्धन गराउने उद्धेश्यका लागि बि.सं. २०६४ सालमा बैधानिक रुपमै घटाल क्षेत्र विकास समाज नामक गैह्र सरकारी संस्थाको स्थापना गरी ९ सदस्य रहेको कार्यसमिति समेत गठन गरिएको छ । साथै जिल्ला वन कार्यालय, द्धारा २०६९ असारमा सो क्षेत्रको पर्यावरणको समुचित विकास गर्न घटाल क्षेत्र विकास समाजलाई घटाल क्षेत्रको ५.९१ हेक्टर क्षेत्रफल घटाल धार्मिक वनको रुपमा हस्तान्तरण गर्नुको साथै त्यहाँको वृक्षारोपण र वारवन्देजमा समेत सहयोग गर्दै आइरहेको छ ।

➢ *उग्रतारा मन्दिर*

अमरगढी नगरपालिका वार्ड नं. ८ मा अवस्थित नेपाल टिकटमालामा समेत स्थान पाएको उग्रतारा मन्दिर - वैतडी मोटरमार्गको दशरथ राजमार्गमा पर्ने पोखराबाट करीव १ कि.मी. र जिल्ला सदरमुकामबाट ४ कि.मी. टाढा उच्च समथर फाँटमा अवस्थित छ । उग्रतारा भगवतीका सात वहिनीहरु त्रिपुरासुन्दरी, निगालासैनी, वडीमालिका, सुर्मादेवी, शैलेश्वरी, मेलौली भगवती आदिमध्ये उहाँले मधु र कैठब दानवको वध गर्न आधा शक्ति भगवतीको उग्रतेजोमय रुप धारण गरेकी हुनाले उग्रतारा भगवतीको नामले प्रख्यात भइन् । किंवदन्ति अनुसार हालको शक्तिमाताको पुण्यभूमिमा लटाउलीका साँकी जातीले हलो जोत्ने क्रममा हलोको टुप्पोले शिलामा घोची भलभली रगत वग्न गएको हुँदा आफूलाई खान ल्याएको खिचडीले उक्त शिलाबाट निस्केको रगत रोकिदा देवी उत्पन्न भइ साक्षात दर्शन दिएकी थिइन् र मन्दिर स्थापना गरियो भन्ने जन विश्वास रहिआएको छ । त्यसैले आज पनि साँकी जातीलाई सो मन्दिरको पूजारी वनाई भोज खाने चलन कायमै छ । यहाँ कार्तिक शुक्ल पूर्णिमा, आश्विन शुक्ल अष्टमी र चैते दशैंमा ठूलो मेला लाग्ने गर्दछ । कार्तिक शुक्ल

पूर्णिमाका दिन यहाँ देहिजात मेला लाग्ने गर्दछ । यो मेलामा सुदूर- पश्चिमका नौ वटै जिल्ला लगायत सिमावर्ती भारतबाट पनि दर्शनार्थीहरु आउने गर्दछन् ।

उग्रतारा मन्दिरमा विवाह, व्रतवन्ध कार्यक्रम हुनाको साथै मन्दिर परिशरमै रहेको खलकट्टे सामुदायिक वनको मनोरम प्राकृतिक दृष्यका कारण यहाँ पिकनिक कार्यक्रम पनि संचालन हुने गर्दछन् । मन्दिर परिशरमा रहेको खाली ठाउँमा जिल्लाका सरकारी कार्यालयहरु तथा जिल्ला वन कार्यालयद्धारा वृक्षारोपणका कार्यक्रमहरु वर्षेनी हुँदै गइरहेका छन् ।

- ***परशुराम धाम***

जिल्लाको भित्री मधेशको जोगवुडा वजारबाट करिव २ घण्टाको पैदल दुरीमा रहेको शिर्ष-९ परीगाउँमा नेपाल भारतको सिमावर्ती महाकाली नदीको किनारमा रंगुन र पुन्तुरा नदीको दोभानमा यो धाम (मन्दिर) अवस्थित छ । त्रेत्रायुगमा मिथिलाधिस राजा जनककी सुपुत्री सीताको विवाहमा स्ययंवर श्रीरामले शिव धनुष भाँचेको टंकारबाट विष्मित हुँदै परम शिवोपासक परशुराम ऋषिले धनुष यज्ञमा क्रोधित भई विष्णु अवतार श्रीराम र शेषावतार लक्ष्मणसँग वादविवाद गरी निन्दा गरेका थिए । आखिर दुवै महापुरुषको अतुलनीय शक्तिलाई सम्झी क्षमा माग्दै परशुराम ऋषिले उत्तरापन्थमा तपस्या गर्ने आदेश मागेर मनोरम महाकाली नदीको किनारमा आई तपस्या गरेका थिए । मानसखण्डको द्धितिय स्कन्धमा उल्लेख भए अनुसार परशुराम ऋषिले यस स्थानमा तपस्या गर्दा भगवान शिव प्रकट भई उहाँलाई पशुपातास्त्र र फर्सा प्रदान गर्नु भएकोले यो स्थानलाई फर्सनाम भनेर पनि भन्ने गरिन्छ । सो स्थानमा उहाँले होम गर्नु भएकोले अद्यापी हविस्यान्नको चुनढुंगाको ठुलो ढिस्का भै पुरातात्विक संस्कृतिको झलक दिएर वसेको छ । तपस्या गर्दा परशुराम ऋषिले स्नान गर्ने स्नान कुण्ड परशुराम घाटको नामले चर्चित हरिद्धार स्नानाघर र परशुराम संध्योपाशन गुफा समेत सो पूण्यभूमिमा अवस्थित छ । यस क्षेत्रमा हरेक वर्ष माघे संक्रान्तिमा ३ दिनसम्म र प्रत्येक सूर्यग्रहणमा समेत मेला तथा पूजापाठ हुने गर्दछ ।

परशुराम क्षेत्रको वातावरण संरक्षण गर्ने उद्देश्यले जिल्ला वन कार्यालयद्धारा आ.व. २०६२/०६३ मा सो क्षेत्रमा ५४.५० हेक्टर क्षेत्रफलको परशुराम धार्मिक वन समेत गठन गरी उक्त वन सो क्षेत्रको गुठीलाई हस्तान्तरण गरिएको छ ।

- ***गन्यापधुरा***

यो सदरमुकामबाट करीव ५ कोष टाढा पूर्व गणेशपुर गा.वि.स.मा अवस्थित छ । गणेशको रुपमा मानिने गन्यापको शिला ताम्रपत्रले छोपिएको छ र सो शिला भिकेमा सर्पले भिक्न नदिने किंवदन्ति छ । यसको नजिकै रहेको घाँसे चौरमा वर्षातको समयमा भक्तजनहरु शुद्ध मनले वसेमा पानीले नभिज्ने र हिलो पनि नलाग्ने लोक मान्यता रहिआएको छ ।

- ***श्री भागेश्वर मन्दिर***

शिर्ष, रुपाल र बगरकोट गा.वि.स.को मध्य भू-भाग महाभारत श्रृंखलाको बीचमा अवस्थित शिव शक्तिरुप भागेश्वरलाई जिल्लावासीले भाग्यदाता भगवानको रुपमा पूजा गर्छन् । गोपाल वंशिय राजाहरुको पालामा यी महादेवको स्फुटलिङ्गको पत्ता लागेको किंवदन्ति छ । उक्त धुराको लिंगमा एउटा गाईले दुध चढाउने हुँदा ग्वालाहरुले गाई दुहुँदा दूध नआएको देखि एकदिन चेवा वसेछन् । गाईले उक्त गाथमा दूध चढाएको देखि रिसले क्रुद्ध हुँदै कोठालाद्धारा हँसियाले गाथमा हिर्काउँदा गाथबाट रगतको भल बग्यो ।

रुपाली गाढमा कमलाकर भट्ट र गुणाकर जोशी नामका ब्राह्मणले नित्य स्नानको क्रममा सूर्यलाई जल चढाउँदा अञ्जुलीमा रगत मिसिएको जल देखेर आश्चर्य हुँदै रगतको धारा वगेको ठाउँ भागेश्वर लिंगमा पुगे । त्यहाँ

उनीहरुले भगवान शिवको उपासना सहित वैकुण्ठ चतुर्दशिका दिन भागेश्वरको प्रार्थना पश्चात रगत वग्न वन्द भयो । तत्पश्चात रुपाल निवासी भट्ट र जोशीले श्री भागेश्वरको पूजा गर्न थाले । यस मन्दिरमा ऋषि तर्पणी र कार्तिक शुक्ल चतुर्दशिका दिन पूजा हुन्छ र भक्तजनहरु भाग्यवान वन्न भागेश्वरको उपाशना गर्दछन् ।

- ***डाकेश्वरी मन्दिर***

प्रशिद्ध शक्ति पीठको रुपमा रहेको यो मन्दिर देवलदिब्यपुर-३ मा रहेको छ । यस मन्दिरमा नागी मल्लले चढाएको बहुमूल्य मूर्ति २०४२ सालमा चोरी भएको थियो । साथै यसको वरपर अझै शिखर शैलीका प्राचीन मन्दिरहरु रहेका छन् ।

- ***समैजी मन्दिर***

जिल्ला सदरमुकामबाट ५ कोष उत्तरमा समैजी ६ मा अवस्थित मन्दिर जहाँ धामी, पूजारी र गाई बाहेक अरु जान नसक्ने जनविश्वास रहिआएको छ । यस मन्दिरमा भाद्र शुक्ल दशमी र कार्तिक शुक्ल दशमीका दिन मेला लाग्दछ ।

- ***असिग्राम मन्दिर***

शिवरुप मानिने यी देवताको मुख्य मन्दिर डोटी घटालमा रहेको छ । यो मन्दिरको नजिकै राजा नागी मल्लका पालाका शिलालेख तथा पत्र स्तम्भहरु छरिएर रहेका छन् ।

- ***सहश्रलिंग***

सदरमुकामबाट ३ कि.मी. पूर्व स्याउले बजारबाट करीव १ कि.मी. उकालोमा समुद्र सतहबाट २१३४ मीटर उचाइमा अति शक्तिशाली र पवित्र सहश्रलिंग देवताको मन्दिर रहेको छ जहाँ १२/१३ सय वर्ष अघि देखि पूजा गरिदै आएको भन्ने किंवदन्ति रहेको छ । यहाँको अनौठो चलन लुइटको काठबाट मात्र कोरेट बनाउनुपर्ने र डोटी बन्डोरी सैनका राउत जाती र सुतार गाउँका कार्कीहरुले सुनको छिनो कुटो लगाएर मात्र बनाउनु पर्ने तथा छाना खुला राख्ने परम्परा रहिआएको छ । यहाँ कुनै पनि शिकारीले जंगलमा बन्दुक पड्काउन नसक्ने भनाई रहेको छ ।

- ***महेन्द्र पर्वत (मलास)***

महेन्द्र पर्वत साविक जोगबुडा गा.वि.स. वार्ड नं. ४ र कञ्चनपुर जिल्लाको सिमामा रहेको छ । चुरे श्रृंखला अन्तर्गत मलासको उच्च स्थानमा झिलमिला ताल रहेको छ जहाँ विभिन्न जातका माछाहरु पौडिरहेका देखिन्छन् । यस क्षेत्रमा माघे संक्रान्तिमा भव्य मेला लाग्ने गर्दछ ।

- ***.पोखरा गुफा सुरुङ्ग***

अमरगढी नगरपालिका-७ मा -वैतडी राजमार्गको नजिकै यो गुफा रहेको छ । करीव १० मीटर गोलाइको द्धार भएको यस गुफाका वीचबाट बाटाहरु फाटेर गएका र उग्रतारका गणहरु यसै गुफाबाट भूमिराज र श्मशानघाट तथा सल्लेश्वर महादेवस्थान पुग्ने गरेको किंवदन्ति छ । यसको द्धारमा हाल लिपपोत गरेर पुजाआजा गर्ने गरेको पाइन्छ ।

- ***अमरगढी किल्ला***

नेपालको एकिकरणको इतिहाससँग जोडिएको अमरगढी किल्ला ऐतिहासिक रुपले चर्चित एवं महत्वपूर्ण किल्ला (गढी) हो जुन जिल्ला सदरमुकामको उच्च टाकुरामा समुद्र सतहदेखि १८६० मीटरको उचाइमा अवस्थित छ । नेपाल एकिकरणको सिलसिलामा पश्चिम नेपालका कुमाउँ र काँकडा क्षेत्रहरु जित्न सफल राष्ट्रिय विभुति

अमरसिंह थापाको नेतृत्वमा रहेको गोर्खाली सैनीकको सुरक्षार्थ यो किल्ला उनले नै निर्माण गर्न लगाएका थिए । यसै किल्लाको नामबाट अमरगढी नगरपालिकाको नामाकरण गरिएको हो ।

श्री ५ पृथ्वीनारायण शाहको नेपाल एकिकरण गर्ने सपना अन्तर्गत श्री ५ रणवहादुर शाहको शासनकाल तथा बहादुर शाहको नायवीमा वि.सं. १८४८ भाद्र ३१ गते आइतवारका दिन सेती नदीको नारी दाङ्गमा कप्तान रणवीर खत्रीको नेतृत्वमा आएको दश कम्पनिका गोर्खाली सैनिक र डोटेली सैन्यका वीच घमासान युद्ध हुँदा डोटेली फौज पराजित भइसकेपछि अमरसिंह थापा यस क्षेत्रका प्रथम प्रशासकका रुपमा नियुक्ति भएर आए । यसै अमरगढी किल्लाबाट युद्ध कौशलताका साथ अगाडि बढेको गोर्खाली फौजले वि.सं. १८४७ चैत्र १५ गते कुमाउँको राजधानी अल्मोडा, सन् १८०४ जनवरीमा गढवाल र सन् १८०७ भाद्रमा काँगडा विजय गरी विशाल नेपालको निर्माण गरेका थिए । यसै किल्लाकै कारण सन् १८७३ को अंग्रेजको महाकालीसम्मको युद्धबाट नेपाल सुरक्षित हुन पुगेको थियो ।

यस किल्लामा कुँदिएका कलात्मक ढुंगाहरु छन् । यो किल्ला वाहिरबाट हेर्दा लगभग गोलो र भित्रबाट हेर्दा तिनकुने आकारको जस्तो देखिन्छ । कौशलताले भरिएको यस किल्लामा प्रवेश गर्ने उत्तरपट्टि एउटा सुरुङ्ग जस्तो द्वार छ । वीचमा एउटा सानो आरुको रुख भएको थुम्कोमा उग्र भैरवको मूर्ति स्थापना गरिएको छ । थुम्पा नजिकै अमरसिंह थापा वस्ने घर हाल भत्किसकेको छ । गढीको तिन कुनाका अवस्थित अस्त्र घरहरु हाल भत्केका छन् । गढीको वरिपरि स-साना प्वाल छन् जहाँबाट बाहिरका शत्रुहरुलाई आक्रमण गरिन्थ्यो । यस गढीको प्रवेशद्धारमै अमरसिंह थापाको सालिक रहेको छ ; जहाँ सैनिकले पहरा दिइरहेका हुन्छन् ।

- ***अजयमेरु कोट***

सदरमुकामबाट दुई घण्टाको पैदल दुरीमा उत्तरबाट पश्चिमतिर बगेको सानो खोलाको विशाल यु-आकारको मोडाई बीच उठेको थुम्कोमा वस्ती र खेतको बीचमा तत्कालीन डोटेली राजाहरुको गृष्मकालिन राजधानी भनेर चिनिएको अजयमेरु कोट दरबार रहेको छ । यसलाई रणथम्पकोटको नामले पनि चिनिन्छ । सो कोट वि.सं. १२९३ मा वनेको तथ्य पुरातत्व विभागको टोलीले हालै पत्ता लगाएको थियो । सुदूर-पश्चिमका इतिहासकारहरुका अनुसार इशापूर्वको दोस्रो शताब्दीतिर मध्य एसियाबाट उत्तरतिर आएका खसहरु संगठित भएर कर्णाली क्षेत्रको सिंजामा राज्य संचालन गर्न थालेका थिए । त्यसै समयमा दक्षिणबाट आएका वैदिक आर्यहरुका कारण उत्तरमा खस र आर्य सभ्यताको सम्मिश्रणबाट नयाँ खालको हिमाली सभ्यताको विकास भएको अनुमान गरिन्छ ।

तत्कालिन शक्तिशाली बाइसी राज्यहरु मध्यको एक सिंजा राज्यलाई समेत चुनौती दिनसक्ने गरी अहिलेको सुदूर पश्चिममा स्थापित हुन गएका राजाहरुले अनेकौ सामन्त शोषित राज्य निर्माण गर्ने क्रममा दार्चुलाको उकुमा रहेको दरवार र को अजयमेरुकोट निर्माण गरेको पाइन्छ ।

बाह्रौ शताब्दीको उत्तरार्धसम्म एकिकृत रहन गएको सिंजा क्षेत्रमा अहिलेको भारतमा पर्ने कत्युर घाँटीबाट पुनः आर्यहरुको आगमन हुन पुग्यो । यिनै कत्युरवंशी आर्यहरुले तेह्रौं शताब्दीको पुर्वाद्धमा प्रभाव जमाउँदै यिनीहरु मध्येका सहस्त्र पाल र निरय पाल दुई दाजुभाइले वि.सं. १४१४ मा सिंजासँग युद्ध गरी रणथम्पकोट कब्जा गरेर यसलाई अजयमेरुकोट नामाकरण गरी आफूलाई रैकाको उपाधीले विभुषित गरी आर्य र खस मिश्रण सभ्यता बनाई शासन गर्न थाले । तर त्यति बेलाका धर्मपरायण जनताहरुले यिनीहरुलाई पराइ शासक सम्झेकाले जनताको मन जित्न आफू पछिका उत्तराधिकारीहरुलाई पालबाट मल्लमा परिणत गरे ।

डोटेली राजाहरुमा नाग मल्ल प्रतापी कुशल शासक मानिन्छन् किनभने यिनी राजा हुने वित्तिकै जनतालाई रिझाउन राज्यलाई गर्खामा विभाजन गरी प्रत्येक गर्खामा रजवारहरु नियुक्त गरे । साथै उनको पालामा डोटी राज्यमा भएका विकास निर्माण कार्यहरुले यद्यपी डोटी राज्यको सम्झना गराउँछन् । राजा अर्जुन शाहीले साँके

१४६० मा कत्युरवंशी रैका मल्लबाट शाही उपाधी धारण गर्न पुगे । यिनकै पालामा सन् १७३७ मा मुगल सरदार मजिव खानले डोटी राज्यमाथि आक्रमण गरेका थिए । पछि डोटी राज्यका दरबारीयाहरु एक भएर कैलालीबाट मजिव खानलाई भगाई डोटी राज्यको संरक्षण गरेको पाइन्छ । चार दशक भन्दा वढी अजयमेरुकोटबाट शासन गरेका डोटेली राजाहरुले यस क्षेत्रमा निर्माण गरेका देवलहरु, स्नान घर र पानी पँधेरो ढुंगेकलाका अनुपम उदाहरण हुन् । यस कोटका आकर्षणका केन्द्रमा अजयमेरु कोट दरवार, दरवारको बैठक, बाबाजी घर, देवलहरु रहेका छन् ।

- ***आलिताल***

आलिताल बुडर जोगवुडा सडकबाट करीव १५ कि.मी. टाढा आलिताल गा.वि.स. वार्ड नं ४ मा पर्दछ । यो ताल कसरी वन्न गयो भन्ने सन्दर्भमा विभिन्न धारणाहरु रहेका छन् । किंवदन्ति अनुसार धेरै वर्ष पहिले आलिताल रहेको क्षेत्रमा एक परिवारको खेत थियो । त्यो परिवारको खेतमा रोपाईं गर्ने समयमा बुहारीलाई त्यहाँ रोपाई नगर्नु र रोपाइ गरेको खण्डमा अनिष्ट हुनेछ भनेर सपना भएछ । सो कुरा आफ्ना ससुरालाई सुनाउँदा ससुराले रोपाई गर्न नछोडेकोले रोपाई गर्दा गर्दै पानीको सतह बढ्दै जाँदा एक हल गोरु सहित रोपाइ गर्ने सबै जनाको डुवेर मृत्यु भएको भन्ने भनाइ रहेको छ। यो ताल १३ हजार वर्ग मिटर क्षेत्रफलमा सामुदायिक वनहरुको विचमा डाँडाको टुप्पोमा समथर भू-भागमा फैलिएको छ । यस तालको पूर्व र दक्षिणमा आलिताल सामुदायिक वन, पश्चिममा असिग्राम सामुदायिक वन र उत्तरमा भूमिराज र असिग्राम सामुदायिक वन रहेका छन्। तालको पश्चिम उत्तरी छेउमा एउटा जिर्ण अवस्थाको कुटी पनि रहेको छ। यस तालले चुच्चे माछाहरुलाई वासस्थान प्रदान गर्न महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गरेको छ । असिग्राम र भूमिराज सामुदायिक वन तिर बाट बग्ने खहरे खोलाहरुबाट बर्सेनी बगेर आउने ढुंगा, माटो तथा काठका मुडाहरु, तालमा रुख ढलेर वनेका ठूला मुडाहरु तालको अस्तित्व संकटमा पुर्‍याउन उद्यत रहेका छन् । यस तालको उचित प्रचार प्रसार, तालसम्म पुग्ने यातायातको असुविधाका कारण यहाँ पर्यटन विकास हुन नसके तापनि यो ताल हेर्ने जो कोहीले तालमा पुग्दा स्वर्गमै पुगेको अनुभूति गर्दछन् ।

१.१.२. भौगोलिक अवस्था तथा वनोट

सघिंय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको सुदुरपश्चिम प्रदेशमा अवस्थित जिल्ला प्राकृतिक स्रोतले सम्पन्न एक मध्य पहाडी जिल्लामा पर्दछ । जिल्लाको सदरमुकाम अमरगढी नगरपालिका सुदुरपश्चिम प्रदेशको सदरमुकाम धनगढीबाट १३५ कि.मी.र राजधानी काठमाडौंबाट ७९८ कि.मी.को दुरीमा रहेको छ । यस जिल्लाले नेपालको १.०४ प्रतिशत भू-भाग ओगटेको छ । यस जिल्लाको उत्तर-दक्षिणी भाग पूर्व-पश्चिमी भागको तुलनामा बढी फराकिलो रहेको छ। जिल्लाको मध्य तथा उत्तरी भागमा मध्य तथा उच्च पहाडहरु रहेको तथा पश्चिम, उत्तर-पश्चिम र दक्षिणी भागका नदी किनारमा उर्वर कृषि भूमिहरु रहेका छन् । जिल्लाको अधिकांश भु-भाग भिरालो र चट्टानयुक्त रहनुका साथै जमिनको धेरैजसो भागको मोहोडा दक्षिणी भागतिर फर्किएको छ ।

<u>सिमाना</u>

पूर्व : डोटी जिल्ला

पश्चिम : भारतको उत्तराञ्चल प्रदेश

उत्तर : बैतडी जिल्ला

दक्षिण : कञ्चनपुर र कैलाली जिल्ला

<u>अवस्थिती</u>

अक्षांस : २८° ५९' देखि २९° २६' उत्तर

देशान्तर : ८०° १२' देखि ८०° ४७' पूर्व

तापक्रम, हावापानी

➢ ***तापक्रम***

जिल्लामा औषत अधिकतम र औषत न्युनतम तापक्रम क्रमशः ३१.८° सेन्टिग्रेड र ४.१° सेन्टिग्रेड रहेको छ। जिल्लाको मासिक तापक्रम र बर्षाको विवरण तालिका ९ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ९ : डडेल्धुरा जिल्लाको मासिक तापक्रम र वर्षाको विवरण

नेपाली महिना	अंग्रेजी महिना	अधिकतम तापक्रम (डिग्री से.)	न्यूनतम तापक्रम (डिग्री से.)	वर्षा (मि.मि.)
पुष	जनवरी	१७.१	४.१	३८
माघ	फेव्रुअरी	१९.६	६.६	४७
फागुन	मार्च	२४.३	१०.१	३५
चैत्र	अप्रिल	२८.८	१४.४	४३
बैशाख	मे	३१.४	१७.५	४१
जेठ	जुन	३१.८	१९.८	९३
असार	जुलाई	२७.३	१९.४	२८५
श्रावण	अगस्त	२६.९	१८.६	२५५
भदौ	सेप्टेम्वर	२६.६	१६.४	१०८
असोज	अक्टुवर	२४.८	१२	२०
कार्तिक	नोभेम्वर	२२.१	७.९	२
मंसिर	डिसेम्वर	१८.६	४.७	२०

(जलवायु तथा मौसम विज्ञान विभाग, २०२१)

➢ ***हावापानी***

जिल्ला भौगोलिक विषमतायुक्त जिल्ला भएकोले उचाई र अवस्थिति अनुसार जलवायु फरक-फरक किसिमको पाइन्छ। औषत रुपमा यस जिल्लामा समशितोष्ण हावापानीको बाहुल्यता रहेको छ। गृष्म र वर्षा ऋतुमा मनसुनी वर्षा हुने गर्दछ भने हिँउदमा बर्षा कम परी हिउँ समेत पर्ने गर्दछ।

१.१.३ जियोलोजी (खनिज, चट्टान र माटो) तथा भू-बनोट

जिल्ला चुरे, भित्री मधेश र मध्य पहाडी क्षेत्रमा अवस्थित भएकाले ठाउँ अनुसार विभिन्न किसिमको माटो तथा खनिज पदार्थहरु पाइन्छ। जिल्लाको जियोलोजी तथा माटोको विवरण निम्नानुसार रहेको छ :

जियोलोजी

जिल्लाको भू-गर्भिय संरचनालाई हेर्दा यस जिल्लालाई निम्न ४ वटा लिथोलोजिकल इकाईहरु (Lithological Units) मा बाँडिएको छ। ती हुन् :

१. कार्बोनासियस सिस्ट (Carbonaceous Schist)

२. लाइमस्टोन सिस्ट (Limestone Schist)

३. डोलोमाइट र चुनढुंगा मिसिएको सिस्ट (Dolomite and Limestone Schist)

४. निस सिस्ट (Gnesis Schist)

यसैगरी कतै-कतै Quarzite, Sand stone, Slate, Phyllite पनि भेटिन्छन् ।

खनिज

जिल्लामा खनिज पदार्थ सम्बन्धि कुनै निकायबाट आधिकारीक रुपमा अध्ययन/अनुसन्धान भएको नपाइए तापनि स्थानिय स्तरमा प्रकाशीत लेख अनुसार गन्यापधुरा गा.पा.को मेलाउरे बामनमा तामा खानी र भागेश्वर गा.वि.स. को मोदीमा टिन र टङ्गस्टोनको खानी पाइन्छ । त्यस्तै रुपाल, अजयमेरु, समैजी, बेलापुर, बगरकोट, देवलदिब्यपुर र नवदुर्गाका विभिन्न भागमा स्लेटको खानी भेटिएको जनाइएको छ । जिल्लाका संभावित खनिज स्रोतहरुको जानकारी तालिका १० मा दिइएको छ ।

तालिका १० : डडेल्धुरा जिल्लाका संभावित खनिज स्रोतहरू

क्र.सं.	खनिजहरु	पाइने गा.वि.स.	पाइने क्षेत्रहरु
१	स्लेट	रुपाल, अजयमेरु, समैजी, वेलापुर, देवलदिब्यपुर, नवदुर्गा ।	सो गा.वि.स.का विभिन्न ठाउँहरु
२	जिंक	भागेश्वर	मादी
३	टंगस्टोन	भागेश्वर	मादी
४	तमा	गणेशपुर	मेलउरे बामन

(स्रोत : जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालय , २०७४)

माटो

अधिकांश जमिनको क्षेत्रफल भिरालोपन भएको हुनाले माटोको वनावटमा धेरै ठाउँमा समानता पाईन्छ । उर्वरा माटोको क्षयीकरणले गर्दा जिल्लाको अधिकांश भागमा चिम्ट्याईलो, वलौटे र फुस्रो माटो देख्न सकिन्छ । समथर भू- भाग जस्तै : डोटीघटाल, बेलापुर, रुपाल, शिर्ष र जोगबुडा क्षेत्रमा उर्वर माटोको प्रचुरताले गर्दा राम्रो कृषि उत्पादन भएको पाईन्छ । यहाँ मुख्य रुपमा वलौटे दोमट (Sandy Loam) र क्ले सिल्ट लोम (Clay Silt Loam)गरी २ किसिमको माटो पाईन्छ, भने कतै कतै सिल्ट लोम (Silt Loam) पनि भेटिएको छ । यस जिल्लाको भित्री मधेश देखि उच्च पहाडी इलाकामा बलौटे माटो, बलौटे दोमट माटो, दोमट माटो, चिम्टाइलो दोमट माटो र चिम्टाइलो माटो गरी जम्मा ५ किसिमको माटो पाइन्छ । त्यस्तै यस जिल्लामा बलौटे दोमट, रातोमाटो, सेतो कमेरो खानी, ढुंग्यान, पत्थरयुक्त र नदी तथा खोला बेंसीमा पांगो तथा कालो बलौटे माटो पनि रहेको पाईन्छ ।

१.१.४ जलवायु तथा वर्षा

- ✓ **जलवायु**

जिल्लाको उचाइमा भएको विविधताका कारणले जलवायु चुरे, भित्री मधेश क्षेत्रमा उष्ण (Tropical) तथा समशितोष्ण (Sub-tropical) र मध्य पहाडी भागमा शितोष्ण (Temperate) किसिमको हावापानी पाईन्छ । यहाँ औषत अधिकतम तापक्रम ३१.८ डिग्री सेन्टिग्रेड र औषत न्युनतम तापक्रम ४.१ डिग्री सेन्टिग्रेड सम्म रेकर्ड गरिएको छ । अमरगढी नगरपालिका र साविक असिग्राम, समैजी गा.वि.स.हरुमा हिउँदमा हिउँ समेत पर्ने गर्दछ । यहाँ बार्षिक औसत बर्षा १३४६.६ मिली मीटर (मि.मी.) रेकर्ड गरिएको छ । यस जिल्लाको

हावापानीको किसिम तालिका ११ मा प्रस्तुत गरिएको छ । यस जिल्लाको धरातलिय स्वरुप सहित उचाईको आधारमा हावापानीलाई ४ किसिममा बाँडिएको छ । डडेल्धुरा जिल्लाको हावापानीको किसिमलाई तालिका ११ मा प्रस्तुत गरिन्छ ।

तालिका ११ : डडेल्धुरा जिल्लाको हावापानीको किसिम

क.सं.	हावापानी	उचाइ (मीटर)	स्थान
१	उष्ण हावापानी(Tropical Climate)	४६२-८००	भागेश्वर, रुपाल, शिर्ष, जोगवुडा, आलिताल, सकायल आदि ।
२	सम-शितोष्ण हावापानी (Sub-tropical Climate)	८००- १८००	गांखेत, कोटेली, मणिलेक, भद्रपुर तथा अ.न.पा. र वगरकोटका तल्लो पहाडी क्षेत्रहरु ।
३	शितोष्ण हावापानी (Temperate Climate)	१८०० -२५००	अ.न.पा., समैजी, बगरकोट, देवल दिव्यपुर गणेशपुरका माथिल्लो भेगहरु ।
४	लेकाली हावापानी (Alpine Climate)	२५०० मी. माथि	अनार खोली क्षेत्र ।

(स्रोत : जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालय , २०७४)

जिल्लाको धरातलिय स्वरुप सहित उचाईको आधारमा हावापानीलाई निम्न किसिममा बाँडिएको छ :

- ***उष्ण जलवायु (Tropical Climate)***

जिल्लाको भित्री मधेस र सकायल क्षेत्र जस्तैः भागेश्वर, रुपाल, शिर्ष, जोगबुडा, आलिताल, सकायल, सेती र महाकाली नदीका किनारका भागहरुको ४६२ मि. देखि ८०० मिटर सम्म उष्ण हावापानी पाईन्छ । यहाँ गर्मी मौसममा औसत २०-३७° सेन्टिग्रेडसम्म तापक्रम रहन्छ ।

- ***उपोष्ण (Sub-Tropical Climate)***

जिल्लाको भित्री मधेस र महाभारत पहाडको ८०० मिटर देखि २००० मिटर सम्म समशितोष्ण हावापानी पाईन्छ । यहाँ हिउँदमा सामान्यतया तुषारो पर्दछ भने तापक्रम औसत २० डिग्री सेन्टिग्रेडसम्म हुन्छ । गर्मी मौसममा औसत २०-२५° सेन्टिग्रेडसम्म तापक्रम रहन्छ । सदरमुकाम खलङ्गा १८०० मीटर (मी.) को उचाईमा रहेको र यहाँ न्यूनतम ०° सेन्टिग्रेड देखि अधिकतम २९.६° सेन्टिग्रेडसम्म तापक्रम रेकर्ड गरिएको छ ।

- ***सितोष्ण (Temperate Climate)***

जिल्लाको महाभारत क्षेत्रको २००० मिटर देखि २५०० मिटरको उचाई सम्म सितोष्ण हावापानी पाईन्छ । गर्मी मौसममा औसत १५-२०° सेन्टिग्रेडसम्म तापक्रम र हिउँद महिनामा तापक्रम ०° सेन्टिग्रेडसम्म झर्नुका साथै हिउँदमा हिउँ समेत पर्ने गर्दछ ।

- ***लेकाली हावापानी (Sub-alpine Climate)***

जिल्लाका घण्टेश्वर, अनारखोली लगायतका २५०० मिटर माथिका केहि उच्च पहाडी भेगहरुमा लेकाली हावापानी पाईन्छ ।

✓ **वर्षा**

जिल्लामा वर्षा याममा धेरै मात्रामा वर्षा हुने भए तापनि गर्मी याममा कमै मात्र वर्षा हुने गर्दछ। यहाँ वार्षिक औषत बर्षा १३४६.६ मिलिमिटर सम्म पर्ने गर्दछ।

जल तथा मौसम विज्ञान विभाग अन्तर्गतको को हावापानी स्टेशन (१८६५ मीटर) को सन् १९७९ देखि सन् २००८ सम्मको ३० वर्षे औषत अधिकतम तापक्रम, औषत न्युनतम तापक्रम र औषत बर्षाको विवरण तालिका १२ मा दिइएको छ।

तालिका १२ : डडेल्धुरा जिल्लाको तिस वर्षे हावापानीको विवरण

क्र.सं.	महिना	अंग्रेजी महिना	औषत अधिकतम तापक्रम (डिग्री से.)	औषत न्युनतम तापक्रम (डिग्री से.)	औषत बर्षा (मिलीमिटर)
१	बैशाख	मे	४८.७५	१३.६८	९३.२६
२	जेठ	जुन	२४.९३	१६.११	१७५.६
३	असार	जुलाई	४६.२२	१६.७२	३२९.७
४	श्रावण	अगस्त	२२.९	१६.५०	२९७.७
५	भदौ	सेप्टेम्वर	४३.२५	१४.९६	१८७.६
६	असोज	अक्टुवर	२०.७९	११.३३	३३.८३
७	कार्तिक	नोभेम्वर	३२.८३	७.७१	७.३७
८	मंसिर	डिसेम्वर	१५.०९	५.२५	२६.१९
९	पुष	जनवरी	२७.६७	३.८३	४५.४३
१०	माघ	फेव्रुअरी	१४.४७	४.९१	६३.७२
११	फागुन	मार्च	४१.१८	८.२०	६१.९८
१२	चैत्र	अप्रिल	२२.६७	११.९३	५८.०४

(जलवायु तथा मौसम विज्ञान विभागको तथ्यांक विश्लेषण जोशी, २०६९)

१.१.५ भौतिक पूर्वाधारहरु

✓ **यातायात**

सुदुरपश्चिम प्रदेशका अन्य पहाडी जिल्लाहरुको तुलनामा यस जिल्लामा सडक यातायातको अवस्था धेरै राम्रो रहेको छ। यस जिल्लामा राष्ट्रिय राजमार्ग अन्तर्गत ७७ किलो मीटर(कि.मी.) सडक कालो पत्रे अवस्थामा छ। जिल्ला सडक अन्तर्गत ३३८.९ कि.मी. मध्ये १४९.४ कि.मी. सडकको ट्रयाक खोल्ने कार्य सम्पन्न भई स्तरोन्नतीको कार्य हुँदैछ भने ४५०६ कि.मी. सडक निर्माणाधिन अवस्थामा छ। त्यस्तै ११४.१ कि.मी. सडकको सर्भेक्षण कार्य सम्पन्न भएको छ। साथै ग्रामिण सडक १२२.३४ कि.मी. निर्माण गर्ने लक्ष्य रहेको छ। जिल्ला भरी ६० वटा पुलहरु रहेका छन्। जिल्ला भित्र निर्मित सडकहरु तथा सडकको अवस्थाको वारेमा देहायका तालिकाहरु अनुसार दिइएको छ।

तालिका १३ : डडेल्धुरा जिल्लाका सडकहरूको अवस्था

क्र.सं.	सडक	दुरी (कि.मी.)
१.	राष्ट्रिय राजमार्ग	७७.००
२.	जिल्ला सडक (१४९.४ स्तरोन्नती, ४५.०६ निर्माणाधिन, ११४.१ वाँकी)	३३८.९०
३.	ग्रामिण सडक	१२२.३४
४.	मुख्य बाटाहरु	३६१.००

(स्रोत : जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालय , २०७४)

तालिका १४ : डडेल्धुरा जिल्लाका राजमार्गहरूको अवस्था

क.सं.	राजमार्गको नाम	जिल्लाभित्रको दुरी (कि.मी.)	जम्मा दूरी (कि.मी.)
१.	भिमदत्त राजमार्ग (गैरा-स्याउले)	४४.००	१३५
२.	डा. के.आई. सिंह (स्याउले-कोराल)	२५.००	५५
३.	दशरथ चन्द (बागवजार-खर्स्याखान)	१२.००	८३
	जम्मा	**८१**	**२७३**

(स्रोत : जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालय , २०७४)

तालिका १५ : डडेल्धुरा जिल्लाका सडकहरूको विवरण

क.सं	सडकको नाम	दूरी (कि.मी.)	अवस्था			छोएका गा.वि.स./न.पा.हरु
			स्तरोन्नती	निर्माणाधिन	बाँकी	
१.	वागवजार-वगरकोट-रुपाल	६५	२८	१४.५	२२.५	अमरगढी न.पा., बगरकोट, भागेश्वर, रुपाल ।
२.	पोखरा-वेलापुर	३२	१८	१४	०	अमरगढी न.पा., कोटेली, मणिलेक, बेलापुर, नवदूर्गा ।
३.	भात्काँडा-रेल	४०	१०.३	४	०	अमरगढी न.पा., असिग्राम, गणेशपुर, मष्टामाण्डौं, कैलपालमाण्डौं ।
४.	वुडर-जोगवुडा-गाईबाँधे	३७	३७	०	०	डोटी, आलिताल, जोगवुडा ।
५.	गाइबाँधे - लिप्ना	१०.५	१०.५	०	०	जोगबुडा, कञ्चनपुर ।
६.	उग्रतार-मेलौली	५२.४	१७.६	४.८	२४.६	अमरगढी न.पा., समैजी, अजयमेरु, भद्रपुर ।
७.	आइत-निग्लड-अचलसैन (कटाल)	५०	३	३	४४	अमरगढी न.पा., गांखेत, आलिताल, शिर्ष ।
८.	जोगवुडा-शिर्ष-रुपाल	३०	३	४	२३	जोगबुडा, शिर्ष, रुपाल ।
९.	भातकाँडा-पारिखेत-रडुवा	२२	२२	२२		अमरगढी न.पा., असिग्राम, गणेशपुर ।
	जम्मा	**३३८.९**	**१४९.४**	**४५.०६**	**११४.०**	

(स्रोत : जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालय , २०७४)

तालिका १६ डडेल्धुरा जिल्लाका ग्रामीण सडकहरूको अवस्था

क.सं.	सडकको नाम	दूरी (कि.मी.)	अवस्था		
			स्तरोन्नती	निर्माणाधिन	बाँकी
१.	अनारखोली-मुनग्राउन-देवल	३.५	१.५	२	
२.	पुन्तुरा-सिमखेत-तातापानी-साँदनी	८.३	७.५	०.८	
३.	वगरकोट-चुला-सिरड-रुपालीगाड	२७.५	०	२.५	२५
४.	भजनपु-छचौडा	३	१.२	१.८	
५.	सकायल-कैलपालमाण्डौं	७.५	४.५	३	
६.	जोगवुडा-शिर्ष-परीगाउँ	१६	१६	०	
७.	गाइवाँधे-कुर्मुले-सलेटा	५.५	४.२५	१.२५	
८.	कीर्तिपुर-भलिया-अजयमेरुकोट-जगन्नाथ	५.१	१.५	३.६	
९.	डाँडावन-नवदुर्गा-गुप्तखान	५.२५	०	५.२५	
१०.	गाइबाँधे -जमरानी-ब्रह्मदेव	५.९१	०	५.९१	
११.	गैरा-गांखेत-निग्लड	३४.७८	०	४.७८	३०
जम्मा		**१२२.३४**	**३६.४५**	**३०.८९**	**५५**

(स्रोत : जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालय , २०७४)

✓ **संचार**

शुरुका दिनहरुमा जिल्ला सदरमुकाम र व्यापारिक केन्द्रहरुमा आकाशवाणी सेवा शुरु भएता पनि आधुनिक युगमा भएको सुचना र संचारको विकासले जिल्लामा हुलाकका साथै टेलिफोन, मोबाइल, एफ.एम. स्टेशन, स्थानीय छापाखानाहरु, केबुल प्रणाली, इमेल तथा इन्टरनेटको ब्यापक रुपमा प्रयोग हुने गरेको छ । यस जिल्लामा जिल्ला हुलाक १, ईलाका हुलाक ९ र अतिरिक्त हुलाक २२ वटा रहेका छन् । यस जिल्लामा दैनिक पत्रिका ६, साप्ताहिक पत्रिका १, केवल नेटवर्क १ र एफ.एम. स्टेशन ५ वटा रहेका छन् । यस जिल्लामा नेपाल टेलिभीजन, Cable Line तथा Home TV DTH मार्फत नेपाल टेलीभिजन, कान्तीपुर टि.भि., नेपाल १, ईमेज च्यानल, सगरमाथा, ABC, एभिन्यूज लगायत विदेशी टेलीभिजनका च्यानलहरु उपलब्ध छन् । साथै जिल्लामा गोरखापत्र, कान्तिपुर, नागरिक दैनिक, काठमाण्डौ पोष्ट समेतका राष्ट्रिय र हिलटाईम्स, पोष्ट, अमरगढी पोष्ट, हिमखण्ड जस्ता दैनिक र रंगुन दर्पण, सुदूर पश्चिम साप्ताहिक जस्ता स्थानिय पत्र पत्रिकाहरुको समेत सहज उपलब्धता हुने गरेको छ । यस जिल्लाको टेलिफोन सम्वन्धि विवरण तल उल्लेखित तालिकामा दिइएको छ ।

तालिका १७ : डडेल्धुरा जिल्लाको टेलिफोन सम्वन्धी विवरण

क.सं.	विवरण	इकाई	केफियत
१	PSTN Lines	९१७	क्षमता २०२४
२	CDMA Sky Ruim	८०१८	
३	CDMA Postpaid	३४३	
४	GSM	७३९७८	क्षमता ८००
५	Internet Adsl	३७५	ADSL + Landline
६	CDMA Set	८८७	
७	Wimax	१६	
८	GSM Postpaid	२९४	

(स्रोत : नेपाल दूर संचार शाखा , २०७४)

डिभिजन वन कार्यालयको भौतिक सम्पत्ति (भवन, जग्गाजमिन, सवारी साधन, मेसिनरी औजार)

- ***भवन तथा जग्गा जमिनको विवरण***

डिभिजन वन कार्यालय, को स्वामित्वमा रहेका १८ वटा भवनहरु मध्ये डिभिजन वन कार्यलय भवन र आलिताल सव डिभिजन वन कार्यालयको भवन दुई तले तथा अरु कार्यालयहरु एकतले रहेका छन् । यस कार्यालय अन्तर्गतका १८ वटा भवनहरुको निर्माण खर्च रु. ११३,०९,९३८.२२/- रहेको छ । यस कार्यालय अन्तर्गतका भवन तथा जग्गा जमिनको विवरण प्रस्तुत तालिकाहरुमा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका १८ : डिभिजन वन कार्यालय, डडेल्धुरा अन्तर्गतका भवनहरूको विवरण

क.सं	घरको विवरण				जग्गा प्राप्ती
	भवनको किसिम	क्षेत्रफल (बर्ग फिट)	निर्माण वर्ष	मूल्य (रु.)	
१	डिभिजन वन कार्यालय भवन	४४X३८	०६१/६२	३,९०,०००	नेपाल सरकार
२	स.व.अ. निवास	३६X२६	०३५/३६	६४,५३२.२५	”
३	कर्मचारी आवास (खरीदार, शाखा अधिकृत)	५०X ३६	०३५/३६	१,९०,४५७.८०	”
४	ग्यारेज	१८X१०	०४१/४२	१,१०,०००	”
५	डि.व.अ. निवास	५१X२५	०४८/४९	३,९९,७५५.९०	”
६	रेन्जर/अधिकृत निवास	२९X१९	०६०/६१	१,००,०००	”
७	पाले निवास (टावर)	१२X१२	०५६/५७	२,००,०००	”
८	सव डि व का खलंगा आवास	३२X२२	०३६/३७	३२,८५०	”
९	सव डि व. कार्यालय, खलंगा	३२X२२	०३८/३९	५७,७९६.९८	”
१०	सव डि व कार्यालय जोगवुडा.	३२X२२	०३८/३९	५९,९१९.३३	”
११	सव डि व कार्यालय जोगवुढा	३६X२४	०३४/३५	५७,३०६.४८	”
१२	सव डि व कार्यालय जोगबुडा आवास	२८X२०	०३४/३५	२०,०९४.५६	”
१३	सव डि व कार्यालय, जोगवुढा	४५’२” X४४’९”	०६५/६६	२५,००,०००	”
१४	जोगवुढा सव डि व का आवास, जोगवुढा	४५’३” X३०’९”	०६५/६६	२४,००,०००	”

१५	सव डि व कार्यालय जोगवुढा आवास	४५'३" x३०'९" (दोस्रो तला)	०७८/०७९	१५,०००००	
१६	सव डि व कार्यालय साँदनी भवन	३२x २२.५	०६४/६५	३,०५,७३३.९०	"
१७	सव डि व कार्यालय डाँडावन भवन	३२x२९	०६६/६७	१४,००,०००	"
१८	सव डि व कार्यालय आलिताल भवन	३३x२४	०६८/६९	८,७२,४९१.०२	"
१९	सव डि व कार्यालय लाकम वगरकोट	३२x२९	०७२/०७३	२५,००,०००	
	जम्मा			**१२८,०९,९३८.२२**	

(स्रोत : जि.व.का. डडल्धुरा २०७४)

तालिका १९ : डिभिजन वन कार्यालय, डडेल्धुरा अन्तरगतका जग्गा जमिनको विवरण

क.सं	**जग्गाको विवरण**						कैफियत
	भवनको नाम	**कित्ता नं.**	**जग्गा प्राप्ती मुल्य (रु.)**	**जग्गाको किसिम**	**जग्गाको क्षेत्रफल (रोपनी)**	**जग्गाको ठेगाना**	
१	डिभिजन वन कार्यालय भवन	३४४	२०,५०,०००	सिम	१-११-१-१	अ.न.पा. ५	पक्की
२	स.व.अ. निवास	-		"	-	"	कच्ची
३	कर्मचारी आवास (खरीदार, रेन्जर)	-		"	-	"	"
४	ग्यारेज	-		"	-	"	"
५	डि.व.अ. निवास	-		"	-	"	"
६	रेन्जर निवास	-		"	-	"	"
७	पाले निवास (टावर)			"	-	"	पक्की
८	सव डि व कार्यालय अमरगढी. आवास			"	१३	अ.न.पा. ५ तुफानडाँडा	कच्ची
९	सव डि व कार्यालय अमरगढी			"	-	"	कच्ची
१०	सव डि व कार्यालय परशुरामधाम . भान्छाघर			ऋवल	५	परशुरामधाम	कच्ची
११	सव डि व कार्यालय परशुरामधाम			"	-	परशुरामधाम	कच्ची
१२	सव डि व कार्यालय परशुरामधाम आवास			"	-	परशुरामधाम	कच्ची
१३	सव डि व कार्यालय परशुरामधाम			"	-	परशुरामधाम	पक्की
१४	सव डि व कार्यालय .आवास, परशुरामधाम			"	-	परशुरामधाम	पक्की
१५	सव डि व कार्यालय साँदनी भवन			"	४	चौराहा	कच्ची

१६	सव डि व कार्यालय नवदुर्गा			”	४-०-६-०	नवदुर्गा	पक्की
१७	सव डि व कार्यालय आलिताल			”	४	ऋालिताल	कच्ची

(स्रोत : डि.व.का. डडल्धुरा २०७९)

- ***सवारी साधन***

जिल्ला वन कार्यालयको स्वामित्वमा दुई पिक अप जिप तथा तिन मोटरसाइकल चालु अवस्थामा रहेको छ। सवारी साधनको विस्तृत विवरण तालिका २० मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २०: डडेल्धुरा जिल्ला वन कार्यालय अन्तर्गतका सवारी साधनहरूको विवरण

क्र. सं	सवारी साधन	सवारी नं.	इन्जिन नं.	चेसिस	प्राप्ति श्रोत	निर्माण कम्पनी / देश	मोडेलको नाम	अवस्था
१.	पिकअप जिप	बा. १भ्क ५२९७			वन विभाग			मर्मत गनुपर्ने
२.	पिकअप जिप	वा २ भ्क ३८२	10P79467A	SALLDHM78Y97500	वन विभाग २०६९/१२/११	निसान नाभारा	2011	राम्रो
	जिप	सु प प्र ०१०० १ च ३८०						राम्रो
३.	मोटर साइकल	बा १ व ७३०१	5yy 5001363	05T15yy 5001363	वन विभाग ०६३।३।४	यामाहा भारत	Yamaha	राम्रो
४.	मोटर साइकल	६६-१-१७७९	5YY8037007	06H5YY8037007	वन विभाग २०७०/३/१२	यामाहा भारत	2006	राम्रो
५.	मोटर साईकल	वा २ व ६८२६	JE2WHA40387	MDLA64CZ8HWA0029	वन विभाग २०७४/४/२१	व्जाज		मर्मत गनुपर्ने
६	मोटरसाइकल	व २ व २४३६						मर्मत गनुपर्ने
७	मोटरसाइकल	सु प प्र ०४ ००१ व ००१८						राम्रो

८	मोटरसा इकल	सु प प्र ०४००१व ००८३						राम्रो
९	मोटरसा इकल	से १ व २७६						राम्रो
१०	मोटरसा इकल	वा २ व २९५२						राम्रो
११	मोटरसा इकल	सु प प्र ०४००१व ००१८						राम्रो

(स्रोत : डि.व.का. डडेल्धुरा २०७९

मेसिनरी औजार

जिल्ला वन कार्यालयको स्वामित्वका महत्वपूर्ण मेसिनरी औजारहरु ५९ रहेका छन् । मेसिनरी औजारहरुको विवरण तालिका २१ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २१: डडेल्धुरा जिल्ला वन कार्यालय अन्तर्गतका महत्वपूर्ण मेसिनरी औजारहरूको विवरण

सि.नं.	जिन्शी सामानको नाम	परिमाण (गोटा)	कैफियत
१	कम्प्युटर	१०	
२	ल्यापटप	८	
३	फोटोकपी तथा प्रिन्टर मेसिन	८	
४	फ्याक्स मेसिन	१	
५	टेलिफोन सेट	३	
६	रङ्गिन टि.भि.	२	
७	जि.पि.एस.	१२	
८	विभिन्न खालका कम्पासहरु	२	
९	डिजिटल क्यामेरा	२	
१०	अल्टिमिटर	५	
११	दुरविन	२	
१२	नाप्ने टेप	७	
	जम्मा	**६२**	

✓ क्षति भएका भौतिक सम्पत्तिको लगत

डिभिजन वन कार्यालय, को स्वामित्वमा रहेका ८ वटा भवनहरु द्वन्दकालमा क्षती भई वयालिस लाख अठतिस हजार दुई सय पैतिस (रु.४२,३८,२३५/-) रकम वरावरको भौतिक संरचना क्षती भएको थियो । क्षति भएका भौतिक सम्पत्तिहरुको विस्तृत विवरण तालिका २२ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २२: डि.व.का.डडेल्धुरा अन्तर्गतका कार्यालय भवन तथा सव.डि.व.का.हरू क्षतीको विवरण

सि.नं.	भौतिक सम्पत्तिको नाम	ठेगाना	क्षति भएको मिति	क्षतीको मुल्याङ्कन	कैफियत
१	डिभिजन वन कार्यालय	अ.न.पा. ५	२०५९/७/३०	१८,३५,०००	
सव.डि.व.का					
२	गन्यापधुरा सव.डि.व.का.	गन्यापधुरा १	२०५८/१२/१८	४,३६,४१०	
३	भागेश्वर सव.डि.व.का	भागेश्वर ४	२०५८/१२/१५	३,७४,७८०	
४	अजयमेरु सव.डि.व.का	अजयमेरु ३	२०५८/१२/२१	४,३६,४१०	
५	नवदुर्गा सव.डि.व.का .	नवदुर्गा	२०५९/१/११	३,५५,९५५	
६	आलिताल सव.डि.व.का .	ऋालिताल	२०५९/१/३	४,१४,७००	
७	परशुरामधाम सव.डि.व.का	परशुराम १२	२०५८/३/२८	९१,५१०	
८	साँदनी सव.डि.व.का	परशुराम ७	२०५८/१२/१६	३,४२,२००	
	जम्मा क्षतीको मुल्याङ्कन (रु.)			**४२,३८,२३५**	

(स्रोत : जि.व.का., २०७०)

✓ क्षति पश्चात निर्मित तथा निर्माणाधिन भौतिक सम्पत्तिको विवरण

द्वन्द कालमा पूर्ण रुपमा क्षति भएको डिभिजन वन कार्यालय भवन र अन्य सातवटा सव डिभिजन वन कार्यालयहरु गरी ८ वटा भवनहरु मध्ये डिभिजन वन कार्यालय, नवदुर्गा, परशुरामधाम, आलिताल र साँदनी सव डिभिजन वन कार्यालयकरुको निर्माण कार्य सम्पन्न भैसकेको छ । क्षती पश्चात निर्मित लागत छयालिस लाख अट्ठाइस हजार दुई सय पच्चीस (रु.४६,२८,२२४.९२/-) रहेको छ । जि.व.का. अन्तर्गत क्षति पश्चात निर्मित भौतिक सम्पत्तिहरुको विस्तृत विवरण देहाय वमोजिम प्रस्तुत गरिन्छ ।

तालिका २३: डि.व.का.डडेल्धुरा अन्तर्गतका निर्मित तथा भौतिक सम्पत्तिहरूको विवरण

क्र.सं	भौतिक सम्पत्तिको नाम	ठेगाना	पुनः निर्माण मिति	लागत	कैफियत
१	डिभिजन वन कार्यालय भवन	अ.न.पा. ५	०६१/ ६२	२०,५०,०००	
२	सव डि व. कार्यालय भवन जोगवुढा	परशुराम	०६५ / ६६	२५,००,०००	
३	सव डि व कार्याय जोगवुढा आवास गृह	परशुराम	०६५ / ६६	२४,००,०००	
४	नवदुर्गा सव डि व कार्यालय	नवदुर्गा	०६६ / ६७	१४,००,०००	
५	सव डि व कार्यालय आलिताल	ऋालिताल	०६८ / ६९	८,७२,४९१.०२	
६	सव डि व कार्यालय साँदनी	साँदनी	०६४ / ६५	३,०५,७३३.९०	
	जम्मा	**६**		**९५,२८,२२५**	

(स्रोत : डि.व.का. ,२०७९)

१.१.६ डडेल्धुरा जिल्लामा अन्य प्रयोजनका लागि उपलब्ध गराइएको वन क्षेत्रको विवरण

चमेलिया जलविधुत आयोजनावाट उत्पादित विधुत प्रसारण लाइनका टावरहरु निर्माण गर्न यस जिल्लाको ३६।४२ हेक्टर क्षेत्रफलको प्रयोग भएको छ । त्यस्तै NCELL का २ वटा टावर निर्माणका लागि २.५२ रोपनी वन क्षेत्रको प्रयोग भएको छ ।

१.१.७ सहयोगी संघ संस्थाहरु

जिल्ला अन्तर्गतको वन संरक्षण, व्यवस्थापन तथा विकासमा विभिन्न संघ, संस्थाहरुले सहयोग गरिरहेका छन् । वन क्षेत्रमा सहयोग गर्ने विभिन्न क्षेत्रगत निकायहरुलाई जम्मा चार भागमा वर्गिकरण गरिएको छ । जस अनुसार स्थानीय निकाय, सरकारी निकाय, नागरिक समाज तथा निजी क्षेत्र रहेका छन् । जिल्ला स्थित क्षेत्रगत निकायहरुको विवरण चित्र १ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

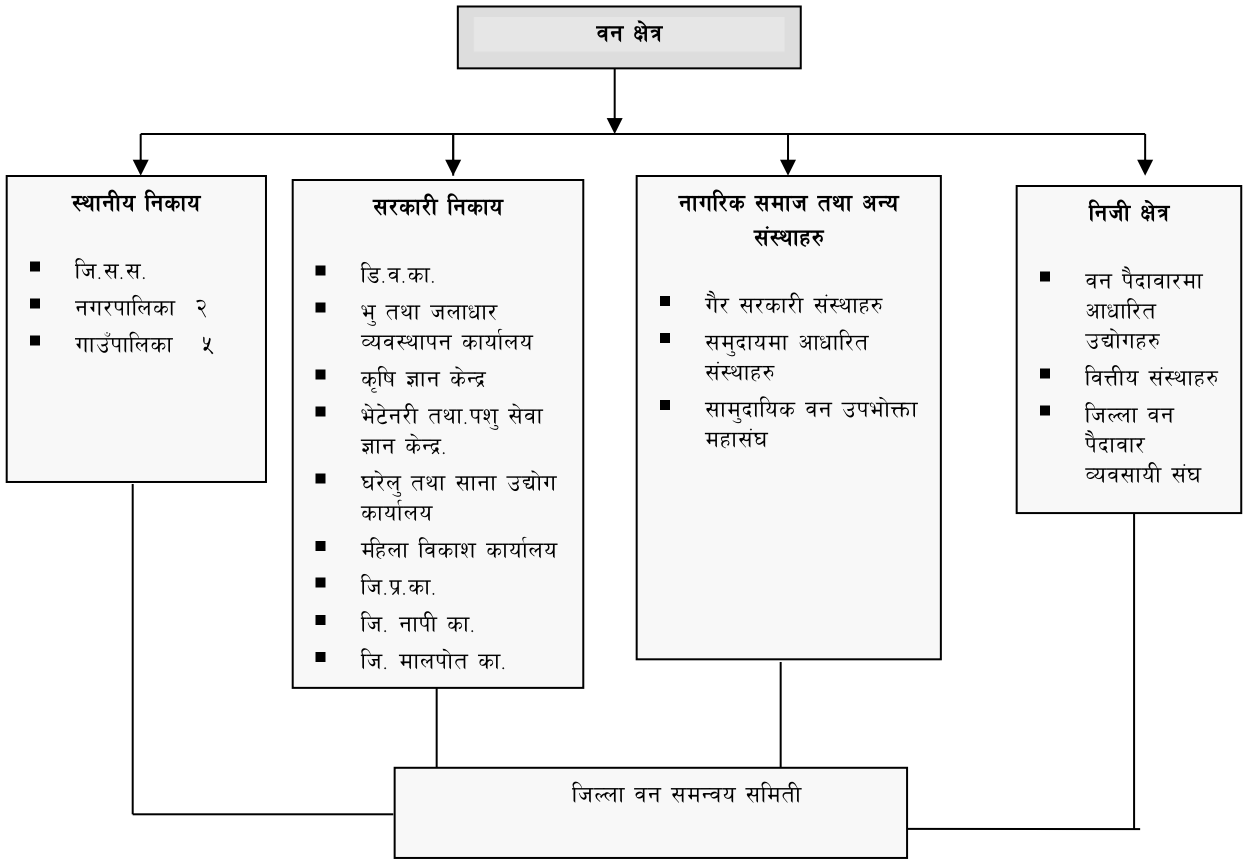

चित्र १: वनसंग सम्बन्धित सहयोगी सघं, संस्थाहरू

क. स्थानीय तह

विशेषगरी स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, १९९९ लागू भएदेखि नै जिल्ला विकास समिति (जि.वि.स.), गाउँ विकास समिति (गा.वि.स.), हाल गाउँपालिका, नगरपालिका र जिल्ला समन्वय समिति जस्ता क्षेत्रगत संस्थाहरुले जिल्लाको वन क्षेत्रको विकासमा सहयोग गर्दै आइरहेका छन् । स्थानीय स्वायत्त शासन ऐनले वन क्षेत्र विकासको लागि स्थानीय तहहरुले खेल्नुपर्ने भूमिका तथा दायित्व प्रदान गरेको छ जस अनुसार खालि जग्गामा वृक्षारोपण, जैविक विविधता संरक्षण, भू-संरक्षण, वातावरण संरक्षण, वन पैदावारको कर आदि पर्दछन् ।

ख. सरकारी निकायहरु

डिभिजन वन कार्यालय जिल्लाको प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन तथा संरक्षण गर्ने मुख्य सरकारी निकाय हो । डि.व.का. ले वन व्यवस्थापन सम्वन्धी नीति, ऐन, नियमावली लागु गर्दै आएको छ । डि.व.का. बाहेक भु तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय पनि प्राकृतिक श्रोत व्यवस्थापनमा विशेष गरी भू तथा जलाधार व्यवस्थापनको

दृष्टिकोणमा जिम्मेवार छ । कृषि ज्ञान केन्द्र डडेल्धुरा, भेटेरिनरी अस्पताल तथा पशु सेवा विज्ञ केन्द्र, महिला विकास कार्यालय जस्ता अन्य सरकारी निकायहरु पनि वन विकासमा सहयोग पुर्‍याइरहेका छन् । यस जिल्लामा वनस्पतीको अनुसन्धान कार्य संचालन गर्नको लागि जिल्ला वनस्पती कार्यालय, कैलालीले काम गर्दै आइरहेको छ ।

ग. नागरिक समाज सम्वन्धी संस्थाहरु

जिल्लामा धेरै नागरिक समाज सम्वन्धि संस्थाहरु रहेका छन् । जसमध्ये जिल्ला स्तरीय समुदायमा आधारित संस्थाहरु, वन उपभोक्ता समुह, जिल्ला वन पैदावार व्यवसायी संघ, गैर सरकारी संस्थाहरु रहेका छन् । जिल्लामा धेरै गैर सरकारी संस्था (गै.स.स.) रहे तापनि वन क्षेत्रमा कार्य गर्ने गै.स.स.हरु भने न्युन मात्रामा रहेका छन् । यस जिल्लाका मुख्य दातृ र अन्तर्राष्ट्रिय गै.स.स.हरुमा UNICEF, UNFPA, WFP, UNDP, World Bank, ADB, SDC, GIZ, Care Nepal, DFID, KFW, Action Aid, USAID, JICA र Oxfam पर्दछन् ।

घ. निजी क्षेत्र

जिल्लामा रहेका निजी क्षेत्र सम्वन्धी संस्थाहरुमा वनमा आधारित उद्योगहरु, चिरान मिल र फर्निचर उद्योगहरु रहेका छन् । घरेलु तथा साना उधोग विकास समिति, डडेल्धुरा २०७७ अनुसार यस जिल्लामा ९० वटा वनमा आधारित उद्योगहरु दर्ता भएका छन् । यी मध्ये काष्ठ फर्निचर उधोग ४७, दुना टपरी उधोग १ वटा, अल्लो कपडा उधोग १ वटा ठेकी, पारा निर्माण उधोग ३ वटा, काष्ठ कला उधोग १ वटा मौरीघार निर्माण उधोग ९ वटा हाते कागज उधोग ५ वटा वांस तथा निगालो सामान निर्माण उधोग ३ वटा यस जिल्लामा संचालित छन् ।

ङ. अन्य संघ, संस्था तथा बिकास आयोजनाहरु

यस जिल्लामा २०७३ सालसम्म राष्ट्रिय बाणिज्य बैंक १, नेपाल बैक लिमिटेड १, कृषि बिकास बैंक २, निर्धन विकास वैंक १, ग्रामिण बिकास बैक १, ग्लोवल बैंक १, वैंक अफ काठमाण्डौं १, सनराइज वैंक १, मालिका विकास बैंक १, लाइफ इन्स्योरेन्स कम्पनी ६, कृषि सहकारी, वचत तथा ऋृण सहकारी, कवुलीयती वन सहकारी, पशुसेवा सहकारी र दुग्ध सहकारी संस्थाहरु गरी जम्मा १०१ सहकारी संस्थाहरु दर्ता भएका छन् भने जिल्ला सहकारी संघ १ गठन भई क्रियाशिल रहेका छन् । साथै २०६७ सालसम्म यस जिल्लामा १० वटा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्था र ३०० गैरसरकारी संस्थाहरु दर्ता भएका छन् ।

१.१.८ मौजुदा वन संगठन

डिभिजन वन कार्यालयमा दरवन्दी कायम रहेका ११० जना कर्मचारीहरुमा डि व अ १, स व अ १२ शाखा अधिकुत १, लेखा अधिकृत १, रेन्जर १०, ना सु १ लेखापाल १ खरिदार १ फरेष्टर २ अपरेटर १ वन रक्षक ४९ ह स चा २ का स १ चौकिदार १ सुवेदार १ जमदार २ हवल्दार ४ स व र १६ हेल्पर १

तालिका २४: कार्यालयका जनशक्तिहरूको दरवन्दी विवरण

क्र.सं.	प्द	श्रेणी	स्विकृत दरवन्दी	पद पूर्ति	रिक्त संख्या	कैफियत
१.	डि.व.अ.	रा.प.द्वि -प्रा.)	१	१		
२.	स.व.अ.	रा.प.तृ (प्रा.)	१२	४		
३.	शा.अ.	रा.प.तृ	१	०		
४	लेखाअधिकृत	रा प तृ	१	०		
५	रेञ्जर	रा.प.अ.प्र. (प्रा.)	१०	६	१ जना अध्ययन विदामा	
६	नायव सुव्वा	रा.प.अ.प्र. (प्र.)	१	१		
७	लेखापाल	रा.प.अ.प्र. (ले.)	१	१		
८	खरिदार	रा.प.अ.द्वि.	१	१	काजमा गएको	
९	फरेष्टर.	रा.प.अ.प्र (प्रा.)	२	७	५ जना फाजिल	
१०	अपरेटर	रा.प.अ.द्वि. (प्रा.)	१	०		
११	वन रक्षक	श्रेणी बिहिन	४९	२०		
१२	ह स चा	श्रेणी बिहिन	२	२	करार २	
१३	का स	श्रेणी बिहिन	३	३	करार १	
१४	चौकीदार	श्रेणी बिहिन	१	१	करार १	
१५	सुवेदार	रा.प.अ.प्र (प्रा.)	१	०		
१६	जमदार	रा.प.अ.द्वि. (प्रा.)	२	२		
१७	हवल्दार	रा.प.अन तृ	४	०		
१८	स व र	श्रेणी बिहिन	१६	३	करार ३	
१९	हेल्पर	श्रेणी बिहिन	१	०		
जम्मा			**११०**	**५२**		

वन कार्यालयको सांगठनिक स्वरुप

डिभिजन वन कार्यालय, अन्तर्गत जिल्लामा योजना शाखा, वन व्यवस्थापन शाखा, आर्थिक प्रशसन शाखा, कर्मचारी प्रशासन शाखा, सशस्त्र वन सुरक्षा शाखा गरी जम्मा ४ वटा शाखाहरु रहेका छन । त्यसै गरी सांदनी, परशुरामधाम, आलिताल, गन्यापधुरा, नवदुर्गा, अजयमेरु,भागेश्वर गरी ८ वटा सव डिभिजन वन कार्यालयहरु रहेका छन । डिभिजन वन कार्यालय मातहतमा रहेका ४ वटा शाखाहरु र आठ वटा सव डिभिजन वन कार्यालयहरु अन्तर्गत रहेका कर्मचारी दरवन्दीको समग्र विवरण चित्र २ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

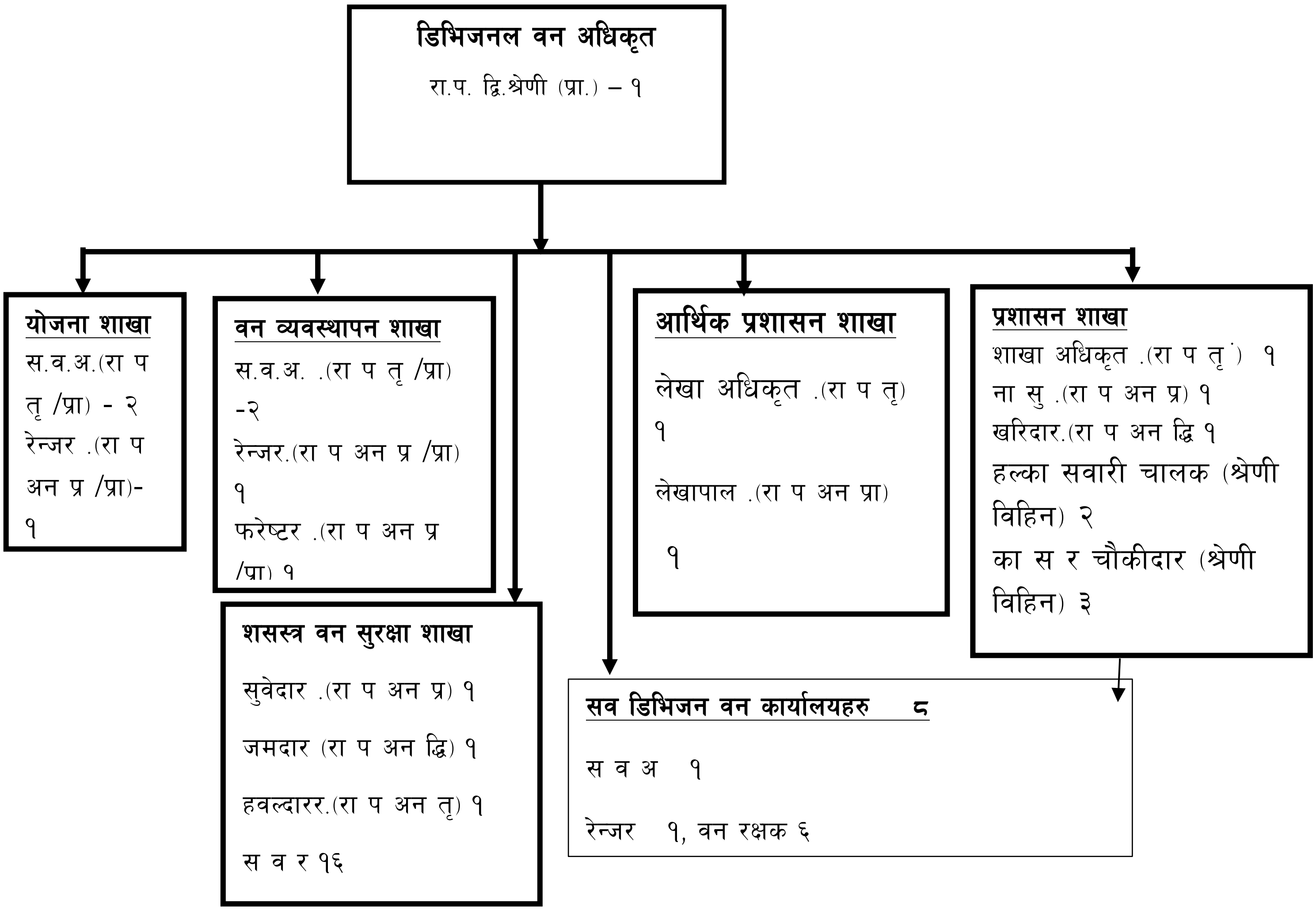

चित्र २: डिभिजन वन कार्यालय डडेल्धुराको संस्थागत संरचना

१.१.९ वन व्यवस्थापनका समस्या, चुनौती, अवसर र हालसम्मका सिकाई

वन व्यवस्थापनका समस्याहरु

देशको प्रमुख प्राकृतिक स्रोत मध्येको एक वन क्षेत्र दिनानुदिन ह्रास हुँदै गइरहेको छ । वन घट्नुको प्रमुख कारणहरुमा वन फँडानी, वन अतिक्रमण, वन डढेलो, चरिचरण, वनमाराको अतिक्रमण आदि रहेका छन् । यस जिल्लामा वन विकासका मुख्य चुनौतीहरु यस प्रकार रहेका छन् ।

- ***वन अतिक्रमण***

  वन अतिक्रमण यस जिल्लाको प्रमुख समस्याको रुपमा रहेको छ । यस जिल्लाको महाभारत क्षेत्र (रुपाल, जोगवुडा, आलिताल, वगरकोट, खलंगा) अतिक्रमणको ठूलो चपेटामा परिरहेको छ । वजार विस्तार गर्ने नाउँमा होस् वा कुनै कार्यालयको कुनै कार्यक्रम मार्फत सामुदायिक भवन वनाउने नाउँमा होस् वा प्रक्रिया पुरा नगरी सडक विस्तार गर्ने ध्येयले यस जिल्लामा वन अतिक्रमण भई नै रहेको छ ।

- ***वन्यजन्तु चोरी शिकार***

  यस जिल्लाको चुरेको मलास क्षेत्र, महाभारत लेक अन्तर्गतका साहुखर्क, पारीवन तथा जिल्ला सदरमुकाममा समेत वन्यजन्तु चोरी शिकारीका घटनाहरु घटिनै रहेका छन् । यहाँ विशेष गरि रतुवा, वँदेल, कालिज र वन कुखुराको चोरी शिकार हुने गर्दछ ।

- ***काठ दाउराको चोरी निकासी***

  यस जिल्लाको अधिकांश भाग विशेष गरि भित्रि मधेश क्षेत्रमा काठ, दाउरा चोरी निकासीको समस्या वढी नै रहेको छ । साथै कौवानी क्षेत्र भएर महाकालीबाट भारत तथा कञ्चजपुरमा समेत काठको तस्करी हुने गरेको पाइन्छ ।

- ***वन डढेलो***

  जिल्लामा प्रत्येक वर्षको गर्मी याममा वन क्षेत्रमा आगलागिका घटनाहरु घट्दै गइरहेका छन् । आगलागि विशेष गरी सल्लाको जंगलमा वढी लगाउने गरेको पाइन्छ । गाईवस्तु चिप्लने नाउँमा जंगलमा भएका सल्लीपीर जलाउने, वन्यजन्तुको शिकार गर्ने शिकारीबाट जंगलमा आगो लगाउने, गाईवस्तुको लागि नयाँ घाँस पलाउन गोठालाहरुले आगो लगाउने तथा कहिलेकाहीं केटाकेटीहरु बाख्रा चराउन जाँदा आगलागी गर्ने गरेको पाइन्छ । यहाँ गर्मी याम शुरु हुना साथ फागुनदेखि जेठसम्म जिल्लाभरि विशेषतः चुरेको जोगवुडा र शिर्ष, महाभारत क्षेत्र तथा उच्च पहाडमा समेत आगो लाग्ने गरेको पाइन्छ ।

- ***अनियन्त्रित चरिचरण***

  वन विनासको अर्को कारण खुल्ला चरिचरण पनि हो । सांस्कृतिक एवं परम्परागत प्रचलनका कारण यस जिल्लाका अधिकांश वन क्षेत्रहरु अनियन्त्रित चरिचरणबाट प्रभावित छन् । अनियन्त्रित चरिचरणले गर्दा वनको पुनरुत्पादनमा प्रत्यक्ष असर पर्नुका साथै वनको प्रजाती बनावट नै परिवर्तन हुने देखिन्छ । यसले गर्दा वन विनाशमा टेवा पुर्याउने र पहाडी भेगमा भू-क्षय समेत हुने गरेको छ ।

➢ ***गैरकानुनी ढुंगा, गिट्टी, वालुवा संकलन तथा निकासी***

यस जिल्लाको नदीनालाहरुबाट बर्षेनी ढुंगा, गिट्टी, वालुवा संकलन भई निकासी भईरहेको देखिन्छ । तर कुनै पनि निकायले यसको कानुनी तरीकाले संकलनको प्रयास थालनी गरेका छैनन् । जिल्ला समन्वय समिति वा अन्य सरोकारबाला निकायले वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार गर्न लगाइ नदी, खोलामा रहेको ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा संकलनमा ठेक्का लगाउनु पर्ने हो । तर सो काम यस जिल्लामा कार्यान्वयन नहुँदा एकातिर राजश्व गुमिरहेको छ भने अर्कोतिर जनताले सहज रुपमा घरकाज निर्माण तथा ठेकेदारले ग्रामीण सडक निर्माण गर्न वेलावेलामा कठिनाइ भोगिरहेका छन् ।

➢ ***गैर काष्ठ वन पैदावारको अवैध संकलन***

दुर्गम क्षेत्रको प्राकृतिक वनबाट गैर काष्ठ वन पैदावारको संकलन नियमित हुन सकेको छैन् । स्थलगत कर्मचारीहरुको न्यून उपस्थिति हुनु, संकलन कार्य जथाभावी हुनु, प्रजाती पहिचान नहुनु, ठेकेदारहरुको मनोमानी हुनु, गरिब स्थानिय समुदाय प्रयोग हुनु, एक जिल्लाको गैर काष्ठ वन पैदावार अर्को जिल्लामा छोडपूर्जि लिनु, संकलन गरि सके पछि मात्र संकलन पूर्जी लिन आउनु, राष्ट्रिय वनको श्रोतलाई सामुदायिक वनको स्रोत भनी प्रमाणित गर्न खोज्नु, काउलो जस्ता वोक्रा प्रयोग हुने प्रजातीमा रुखै काटेर वोक्रा निकाल्नु, खोटो संकलन कार्य अव्यवस्थित हुनु आदि गतिबिधिहरुले गर्दा जडिबुटी लगायत अन्य गैरकाष्ठ वन पैदावारहरुको श्रोत घट्ने क्रममा रहेको छ ।

➢ ***राजनैनिक प्रतिबद्धतामा कमी र वन क्षेत्रको जग्गा अन्य प्रयोजनका लागि प्रयोग तथा दर्ता हुनु***

वन स्रोत राष्ट्रिय सम्पत्ति भएकाले यसको संरक्षणमा वनका साझेदार तथा सरोकारबालाहरुको चासो हुनु अति नै आवश्यक छ । वन जंगल संरक्षणको सवालमा सरोकारवालाहरुबाट द्बिबिधापूर्ण सोच एवं व्यवहार अवलम्बन गरिने हुँदा वन संरक्षणमा कठिनाइ उत्पन्न हुने गरेको पाइएको छ । वन क्षेत्र अन्य प्रयोजनमा नदिने सरकारी नीति रहि आए पनि यस जिल्लामा हाल सम्म पनि विभिन्न प्रयोजनको लागी वन क्षेत्रको जग्गा कुनै न कुनै रुपमा प्रयोग हुँदै आइरहेको छ । उदाहरणको लागि विभिन्न आयोगद्धारा वन क्षेत्रको जग्गा भूमिहिनका नाउँमा लालपूर्जा दिने, वन क्षेत्रमा वाटो लगायत अन्य विकास निर्माण गर्ने, वन क्षेत्रमै अस्पताल तथा कलेजहरु खोल्ने तथा वसपार्क खोल्न पहल थाल्ने आदि क्रियाकलापहरु रहेका छन् ।

➢ ***वनमाराको अतिक्रमण***

यस जिल्लाको भित्री मधेश क्षेत्रमा वनमारा झारले वनहरु ढकमक्क ढाकिई पुनरुत्पादनमा असर पारिरहेका छन् । यसलाई वैकल्पिक उर्जाको स्रोत जस्तै वायोब्रिक्योट वनाउन प्रयोग गरेको खण्डमा वनमा भएका विरुवाले प्रकाश पाइ वढ्न अवसर पाउने तथा दाउराको लागि वनमै भर पर्नुपर्ने अवस्था कम भइ वन संरक्षण हुने देखिन्छ ।

चुनौतीहरु

- ✓ मानव वन्यजन्तु द्वन्द वन र जैविक विविधताको दिगो व्यवस्थापनमा मुख्य चुनौतीको रुपमा आएको छ । वन जंगल नजिक रहेका वस्ती तथा कृषि वालीमा वन्यजन्तुहरुले मननयोग्य असर पुरयाएका छन । जिल्लामा चितुवा, भालु, बाँदर र जंगली बँदेल, रतुवा मृग, दुम्सीको भयाभह प्रकोप प्रमूख समस्याकोरुपमा रहेको छ ।
- ✓ वढदो जनसंख्या, सामुदायिक वन तथा कवुलियती वनलाई २०५० को संगठनकै कर्मचारीबाट सेवा प्रवाह गरिरहनु पर्दा जनतालाई दिने सेवाहरु प्रभावकारी पार्न कठिन भएको ।

- ✓ ऐन नियमहरु बाझिएका कारणस्थानिय तहहरुबाट वन पैदावारको व्यवस्थापनमा द्विविधा ।
- ✓ डिभिजन वन कार्यालयमा पर्याप्त श्रोत साधनको अभाव ।
- ✓ अशिक्षा र वन सम्बन्धी जनचेतनाको कमी, शिक्षित समुदायमा पनि आ-आफ्नो स्वार्थ पूर्तिका लागि बुझेर पनि बुझ पचाउने संस्कार एवं वन ऐन, नियमको पालना गर्नुको साटो जबरजस्ती गर्ने प्रवृत्ती ।
- ✓ वन पैदावार चोरी निकासीको कारवाहीको कृयाकलापमा राजनैतिक हस्तक्षेप बढी हुनु ।
- ✓ वन क्षेत्रमा जथाभावी हुने भौतिक निर्माण, मुख्यतः ग्रामीण सडक निर्माण ।

  अतः यस परिप्रेक्ष्यमा विना तालाको खुला अमूल्य सम्पत्तिको रूपमा रहेको वन जंगलको संरक्षण र समुचित विकास गर्न भने त्यत्ति सजिलो छैन र सो कार्य चुनौतीपूर्ण छ ।

अवसर (Opportunity)

- ✓ चिउरी, तेजपात, अमला, रिठ्ठाजन्य उद्यम संचालन गर्न सकिने तथा यस्ता वन पैदवारको संकलन तथा विक्रि वितरणबाट रोजगारीको सृजना ।
- ✓ बैज्ञानिक वन व्यवस्थापन मार्फत् वनको हैसीयतमा सुधार ।
- ✓ संरक्षित वनहरुको व्यवस्थापनद्धारा वातावरणिय सेवको भूक्तानी जस्ता पर्यावरणिय सेवाको निरन्तरता दिने सकिने र स्वच्छ खानेपानी तथा जैविक विविधताको संरक्षणको दिगो व्यवस्था गर्न सकिने ।
- ✓ वाँझो तथा खेर गैरहेको जग्गामा कृषि वन प्रवर्धन एवं जडीवुटी खेती विस्तार गरी स्थानीय आय आर्जनमा बृद्धि ।
- ✓ सामूहिक भावनाको विकास, नेतृत्व विकास नयाँ सोच, क्षमताको विकास ।
- ✓ संस्थागत विकास र विभिन्न आयमूलक कार्यक्रम संचालनका माध्यमले समृद्धि हासिल ।
- ✓ वन जन्य उद्यम प्रवर्धन ।
- ✓ पर्यापर्यटनको विकास र स्थानीय रोजगारी ।

सिकाईहरु

- ✓ निजी जग्गा, वाँझो जमिन तथा सार्वजनिक जग्गामा वृक्षारोपण गरी वनपैदावरको मागलाई परिपूर्ती गर्न सकेमा वन जङ्गलमा पर्ने चापलाई न्यून गरी सरकारद्वारा ब्यवस्थित वनको संरक्षण र विकास कार्यमा टेवा पुग्ने।
- ✓ गोबर ग्याँस र उन्नत चुल्हो वितरण जस्ता कार्यक्रमद्वारा वन क्षेत्रमा पर्ने चापलाई कम गर्न सकिने ।
- ✓ जन चेतनामूलक र कवुलियती वनहरुमा संचालित वनमा आधारित जिविकोपार्जन तथा आयआर्जन हुने खालका कार्यक्रमले जनतामा वन प्रतिको माया बढ्ने हुँदा त्यस्ता कार्यक्रमहरुले निरन्तरता पाउने ।
- ✓ सामुदायिक वन व्यवस्थापन कार्यक्रम मार्फत उपभोक्ताहरुको दैनिक आवश्यकता परिपूर्तीमा सुधार आउनुको साथै वनको संरक्षणमा र वन अतिक्रमण समेतमा कमि आएको ।
- ✓ जिल्लामा रहेका सम्बन्धित सरोकारवालाहरुसँग समन्वय गरी कार्यकम गरेमा वनसँग सम्बन्धित समस्याहरुलाई समाधान गर्न सहज हुने देखिएको ।
- ✓ मुदायिक तथा कबुलियती वन विकास कार्यक्रमको माध्यमबाट निम्न आय भएका तथा पिछडिएका उपभोक्ताहरुको जीवनस्तर विभिन्न आयमुलक कार्यक्रमको माध्यमबाट सुधार आउन सक्ने तथा गरीवी निवारण तर्फ सहयोग पुग्ने देखिएको छ ।
- ✓ बैज्ञानिक वन व्यवस्थापन कार्यबाट वनको हैसियतमा सुधार हुनुका साथै वन पैदावारको उत्पादनमा वृद्धि हुन थालेको ।
- ✓ जडीवुटि खेती विस्तारमा स्थानीयको चासो बढेका कारण पकेट क्षेत्र घोषणा गरी लौठसल्ला खेती विस्तारको शुरुवात गर्न सकिएको ।

१.१.१०. विगतमा भएका वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनका प्रयासहरु

सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरुले वार्षिक रुपमा कटनी, छटनी भनेर झाडी, लहरा, मर्न लागेका, मरेका र वुढा रुखहरु हटाउने गरेको भए तापनि स्थान विषेशको आवश्यकता अनुसारका वन संवर्द्धन पद्दतीहरु अपनाएर वन व्यवस्थापन कार्य जिल्लामा भएको देखिँदैन ।

२. विगतका वन व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयनको समिक्षा

विगतको पञ्चवर्षिय वन व्यवस्थापन योजना अवधिभरमा वन व्यवस्थापनको लागी संचालन गरिएका विभिन्न कार्यक्रमहरु वाट भएका प्रगतिहरुलाई यसरी संक्षेपीकरण गरिन्छ ।

तालिका २५ पञ्चवर्षिय वन व्यवस्थापन कार्ययोजना २०७४।०७५ देखि २०७८।०७९ सम्म भएको प्रगति

सि.नं.	मुख्य क्रियाकलापहरु	इकाई	अघिल्लो कार्ययोजना अवधिको प्रगति	कैफियत
१	सा.व.उ.स. गठन तथा सा.व. हस्तान्तरण	गोटा	२४	
२	सा.व. कार्ययोजना नविकरण	गोटा	१४७	
३	सा.व.को अनुगमन निरिक्षण	गोटा	२३००	
४	कबुलियती वन समुह गठन	गोटा	१७	
५	धार्मिक वन	संख्या	१	
६	निजी वन	संख्या	–	
७	कबुलियती वनको कार्ययोजना नविकरण	गोटा	५८	
८	सामुदायिक वनमा स्थलगत अभ्यास	गोटा	४०	
९	जडीवुटी विरुवा उत्पादन एवं खरिद	गोटा	१,९५,०००	
१०	विरुवा उत्पादन(काष्ठ जन्य	गोटा	७,२५,०००	
११	विजयसालको पुनरुत्पादन प्लट स्थापना	गोटा	२	

हाल सम्मका योजनाहरु कार्यान्वयन वाट हांसिल गरिएका उपलब्धीहरु

- ✓ आ.व. २०७९ सम्ममा ४९७ गोटा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहलाई ६३२३७.४ हे. वन क्षेत्र हस्तान्तरण भइ वन क्षेत्र उपभोक्ता समूहवाटै संरक्षण, विकास र ब्यवस्थापन भैरहेको छ जसवाट ३९९९८ घरधुरी लाभान्वित भएका छन् । सामुदायिक वनको रुपमा हस्तान्तरण भएका धेरैजसो वन क्षेत्रहरुमा संरक्षणको कारण हराभरा हुन थालेको, जसबाट भू-संरक्षण, पानीको मुहान संरक्षणमा टेवा पुगेको ।
- ✓ हालसम्म १७७ कवुलियती वन उपभोक्ता समूहलाई ८९६.६४ हे. वन क्षेत्र कवुलियती वनको रुपमा हस्तान्तरण भई १९७८ धरधुरी लाभान्वित भएका छन् । वि स २०६९ सालमा ५३०१३.७८ हे क्षेत्रफल भएको महाभारत वन संरक्षण क्षेत्रको कार्ययोजना तयार भई घोषणाको लागी प्रस्तावित अवस्थामा रहेको छ। यो प्रस्तावित वन संरक्षण क्षेत्र घोषणा भई कार्यान्वयनमा आएमा डडेल्धुरा जिल्लाको जैविक विविधता, महत्वपूण जडिवुटी तथा धार्मिक साँस्कृतिक संपदाको दिगो ब्यवस्थापनको आधार खडा भएको छ ।
- ✓ वन विभाग २००८ का अनुसार जिल्लामा कुल अतिक्रमित वन क्षेत्रफल ४०९.६ हे रहेकोमा आव २०७१।०७२ मा कुल ४६.३२ हे. अतिक्रमित वन क्षेत्र हटाउन सफल भई अव वांकी अतिक्रमित वन क्षेत्र जम्मा ३६३.२८ हे. रहेको छ ।
- ✓ हाल सम्म वृक्षारोपण भएको क्षेत्रफल करिव १३७७.१७ हे.रहेको छ ।

- ✓ अमरगढी नगरपालिकाको आइतमोडमा देवदार वन विउ वगैचा स्थापना गरी संचालन गरिएको छ । त्यसैगरी विगत आ व मा लोपोन्मुख एवं दुर्लभ प्रजाति विजयसालको २ वटा पुनरुत्पादन प्लट स्थापना गरि संरक्षण एवं व्यवस्थापन गरिएको छ।
- ✓ चरिचरन तथा आगलागीमा नियन्त्रण भई प्राकृतिक पुनरुत्पादनको स्थिति सुदृढ भएको ।
- ✓ स्थानीय उपभोक्ताहरुले सामुदायिक वन क्षेत्रबाट दीगो तवरबाट दैनिक आवश्यकताका वन पैदावारहरु प्राप्त गर्न थालेको तथा सामुदायिक वन व्यवस्थापन कार्यबाट प्राप्त आम्दानीबाट सामुदायिक वन विकास एवं अन्य सामाजिक विकास निर्माण कार्यहरु (जस्तै खानेपानी, स्वास्थ्य, बाटोघाटो, विद्यालय संचालन आदि) सञ्चालन गरिरहेको ।
- ✓ स्थानीय जनताहरुमा वन हाम्रो हो भन्ने अपनत्वको भावनामा विकास भई वन अतिक्रमण, चोरी निकासी,आगलागी तथा चरिचरणमा नियन्त्रण हुन गई संरक्षण कार्यमा उल्लेखनिय टेवा पुग्ने गरेको ।
- ✓ सामुदायिक वन तथा कबुलियती वनविकास कार्यक्रमको माध्यमबाट निम्न आय भएका तथा पिछडिएका उपभोक्ताहरुको जीवनस्तर विभिन्न आयमुलक कार्यक्रमको माध्यमबाट सुधार आउन सक्ने तथा गरीवी निवारण तर्फ सहयोग पुग्ने देखिएको छ ।
- ✓ वन्यजन्तुको वासस्थान संरक्षण भई वन्य जन्तुहरुको संख्यामा बृद्धि हुन थालेको ।
- ✓ स्थानीय जनताहरुमा प्राकृतिक श्रोतको संरक्षण, विकास र व्यवस्थापन गर्ने कार्यमा विकास भएको ।
- ✓ वन पैदावारको सङ्कलन तथा बिक्री विरतण कार्यले स्थानिय स्तरमा रोजगारी सृजना भएको र सोबाट राजश्व समेत सङ्कलन भई राष्ट्रिय अर्थ तन्त्रमा टेवा पुगि रहेको ।
- ✓ धार्मिक, ऐतिहासिक, पुरातात्विक र पर्यटकीय स्थलहरुको संरक्षण तथा जगेर्ना भई वातावरण संरक्षणमा समेत टेवा पुगिरहेको छ । हालसम्म जिल्लामा जम्मा ८ वटा धार्मिक वन हस्तान्तरण भइ कुल ७८.५६ हे वन क्षेत्र धार्मिक वन रुपमा व्यवस्थापन हुदै आएको छ ।
- ✓ यस जिल्लाका जनताहरु निजी वन प्रति आकर्षित भई निजी जग्गाहरुमा विरुवा रोप्ने कार्यमा बृद्धि भएको । हाल सम्म जिल्लामा ४ वटा निजि वन दर्ता भइ निजी वन प्रवर्द्धनमा टेवा पुगेको छ।

३. वनपैदावरको माग र आपूर्तिको अवस्था

वढदो जनसंख्या संगै वन पैदावरको माग पनि दिनानुदिन वढिरहेको छ । विषम भौगोलिक वनावटका कारण सवै क्षेत्रमा वन पैदावरको सहज आपुर्ति कठिनाई भएता पनि छरिएर रहेका सामुदायिक वनहरुले स्थानिय समुदायको वन पैदावरको आवश्यकतालाई धेरै हद सम्म पुरा गर्दे आएको छन । यसले गर्दा वन पैदावर आपुर्तिका लागी सहज परिस्थिति वन्न गएको छ । जिल्लाका वन क्षेत्रहरुमा काष्ठ वन पैदावरको प्रचुर मात्रामा संभावना भएता पनि भौगोलिक विकटता र यथेष्ट जानकारीको अभावमा उचित लाभ हांसिल गर्न सकेको देखिदैन ।

३.१ काठको माग र आपुर्तिको अवस्था

जिल्लामा खपत भई रहेका मुख्य काष्ठ प्रजातिहरुमा साल, असना, जामुन, खोटे सल्ला, वांफ, टुनी, खसु आदि रहेका छन । जिल्लामा काठको खपत सरदर प्रति घरधुरी प्रति वर्ष १४.४५ क्यु फिट को दरले यस जिल्लाको २७०४५ घरधुरीको लागी ३,९०,९८८ क्यु फिट आवश्यकता रहेको अनुमान गरिएको छ ।

यस जिल्लाको काठको माग देहायको स्रोत वाट आपुर्ति हुने गरेको देखिन्छ । .

- ✓ सामुदायिक वन वाट वार्षिक रुपमा काठ सकलन गर्न सकिने परिमाण ६५४४९६ क्यु फिट रहेको छ । भने सरकारद्धारा व्यवस्थित वन वाट वार्षिक रुपमा संकलन गर्न सकिने परिमाण ५,२७,३८१ क्यु फिट को अधिनमा रहेर संकलन गर्न सकिने ढलापढा, सुखढखढा काठको परिमाण ।

- ✓ निजी वन तथा आवादी क्षेत्र वाट पनि काठ दाउरा उत्पादन हुने गरेको भएता पनि आन्तरिक खपतको तथ्याङ्क नभएको तर वाह्रय विकी निजी आवादि वाट योजना अवधिभर अनुमानित ४,०६,००० क्यु फिट हुने अनुमान गरिएको छ ।
- ✓ फर्निचर उधोगहरुलाई चाहिने थोरै मात्राको काठ मध्ये करिव ३० प्रतिशत स मिल वाट र वांकी अन्यत्र वाट खरिद गर्ने गरेको देखिन्छ । स मिलले माथिका विभिन्न स्रोत वाट प्राप्त गरेको गोलिया काठ चिरान गरी आन्तरिक माग पुरा गर्नुका साथै वांकी काठहरु धनगढी, महेन्द्रनगर, काठमाण्डौ, चितवन, पोखरा र स्थानिय वजारमा पठाउने गरेका छन । स मिलहरुले सामुदायिक वन, सरकारद्धारा व्यवस्थित वन तथा निजी आवादि जग्गामा उत्पादन भएको काठ नियमानुसार प्राप्त गर्दछन ।

३.२. दाउराको माग र आपुर्तिको अवस्था

यस जिल्लाको अधिकांश जनसंख्याले खाना पकाउनको लागी इन्धनको रुपमा दाउराको उपयोग गर्ने गरेका छन । ग्रामिण क्षेत्रमा केही सम्पन्न परिवारहरुले दाउराको विकल्पको रुपमा गोवर ग्यास, मटितेल प्रयोग

गर्दछन भने शहर वजार क्षेत्रमा मटितेल र ग्यासलाई इन्धनको रुपमा प्रयोग गर्ने गरेको पाइन्छ । जिल्लाको प्रति घरधुरी प्रति वर्ष दाउरको खपत ७०० केजी हुने अनुमान गरिएको छ । यसरी १,८९,३१,५०० के जी वा ६ लाख ३१ हजार ५० भारी आवश्यक पर्ने देखिन्छ ।

- ✓ सामुदायिक वन वाट योजना अवधिभर कुल ४,५४,८१९ क्यु फिट वा ९०९.६ चटठा दाउरा संकलन हुने अनुमान गरिएको छ । झाडी सफाई तथा हांगा कटानी वाट थप दाउरा संकलन भइ आपुर्तिमा सहज हुने छ ।
- ✓ निजी वन वाट पनि उल्लेख्य मात्रामा दाउराको आपुर्ति हुनेछ । माथि उल्लेखित निजी वन क्षेत्र वाट वाह्रय विकि हुने काठ परिमाण ४,०६,००० क्यु फिट लाई कटानमुछान गरिएको नेट आयतनको ६७ प्रतिशत मानी वांकी ४० प्रतिशतले पनि २,७०,६६७ क्यु फिट वा ५४१ चटठा हुन आउछ । तर यस भन्दा ठुलो परिमाणमा काठ दाउरको संकलन र आन्तरिक खपतको लागी सदुपयोग हुने गरेको छ ।

३.३. जिल्लामा काठ दाउराको आपूर्ति व्यवस्था

सर्वसाधारण जनताको घरकाज, जनसहभागिताद्धारा सञ्चालन गरिने सानातिना विकास निमार्ण कार्य, दैवी प्रकोप र कृषि औजारका लागि आवश्यक पर्ने काठ दाउरा जिल्ला वन पैदावार आपूर्ति समिति मार्फत उपलब्ध गराउने कार्यलाई व्यवस्थित, पारदर्शी, सरल एवं छिटोछरितो तुल्याउने उद्देश्यले यस जिल्लामा पनि जिल्ला वन पैदावार आपूर्ति समितिको गठन गरिएको छ । यस जिल्लामा सरकारद्धारा व्यवस्थित वनमा काठ दाउरा संकलन हुदाँ तथा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको वाह्य विक्रि वितरण हुने परिमाणको २५ % काठ जिल्ला वन पैदावार आपूर्ति समिति अर्न्तगत राखि घरकाज, सानातिना विकास निमार्ण कार्य, दैवी प्रकोप र कृषि औजारका लागि आवश्यक पर्ने काठ उपलब्ध गराइदै आईएको छ । सा.व.को आन्तरिक खपत भई वाकी रहेको काठ जिल्ला भरीको अन्य छिमेकी सा.व. तथा व्यक्तिलाई खपत गर्नका लागि स्थानीय पत्रिकामा सुचना प्रकाशन गर्ने प्रावधान रहेको छ । उक्त सुचना मार्फत पनि खपत नभएमा वाह्य विक्रि वितरण गर्ने प्रावधान रहि आएको छ । सरकारद्धारा व्यवस्थित वनमा काठ/दाउरा संकलन गर्दा नियमानुसार जिल्ला वन पैदावार आपूर्ति समिति मार्फत जिल्ला वासीमा काठ/दाउरा विवरण गर्ने प्रावधान समेत रहको छ ।

४. दुरदृष्टि, लक्ष्य तथा उद्देश्य र प्रक्षेपण

➢ लक्ष्य

वन क्षेत्रको सहभागितामूलक बैज्ञानिक व्यवस्थापन गरि वनपैदावारको दीगो तथा सततः उत्पादन र आपूर्ति तथा बिक्री बितरणबाट स्थानीयतहमा गरिबी निवारणका साथै राष्ट्र निर्माणको मूल प्रवाहमा वन श्रोतको महत्वपूर्ण भूमिका स्थापित गरी **समृद्धिको लागि वन** भन्ने नारा लाई हासिल गर्ने मूल लक्ष्य लिइको छ ।

➢ उद्देश्य

यस पञ्चबर्षिय वन ब्यबस्थापन कार्य योजनाको उद्देश्यलाई दिर्घकालीन तथा अल्पकालीन गरी २ भागमा विभाजन गरी उल्लेख गरिएको छ ।

अल्पकालीन उद्देश्य

क) सरकारद्वारा व्यवस्थित वनको दिगो व्यवस्थापनबाट प्राप्त हुने वन पैदावारको बिक्री वितरणबाट राजश्व संकलनमा बृद्धि गर्ने ।
ख) वातावरणिय हिसाबले अनुकूल, सामाजिक रुपमा स्वीकार्य र आर्थिक दृष्टिकोणले लाभदायक हुने गरी वन क्षेत्रको व्यवस्थापन गर्ने ।
ग) गैह्रकाष्ठ वन पैदावारको संरक्षण, वैज्ञानिक व्यवस्थापन र विस्तार गरी स्थानिय समुदायको आय आर्जनमा मद्दत पुऱ्याउनुका साथै राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा योगदान पुऱ्याउने ।
घ) सामुदायिक वनको दिगो व्यवस्थापन मार्फत वन क्षेत्रको उत्पादकत्व बृद्धि गरी स्थानिय आवश्यकताको परिपूर्तीमा जोड दिदै बाँकी रहेका वन पैदावारहरुको बिक्रीबाट समूहको आयआर्जनमा बृद्धि गर्ने र उपेक्षित समुदायको जीविकोपार्जनमा सहयोग पुऱ्याउने ।
ङ) सामुदायिक र कवुलियती वन क्षेत्रमा चरिचरन व्यवस्थित गर्नका लागि पहल गर्ने र सरोकारवाला निकायहरुसँग समन्वय गरी घाँस विकासमा जोड दिने ।
च) वन क्षेत्रमा हुने अतिक्रमणलाई नियन्त्रण गर्नका लागि ठोस कदम चाल्ने ।
छ) वन डढेलो नियन्त्रणका लागि जनसहभागितामा आधारित ठोस कार्यक्रम तय गर्ने ।
ज) वन, वन्यजन्तु संरक्षण तथा चोरी शिकारी नियन्त्रण सम्बन्धी जनचेतना जागृत गरी वातावरण तथा जैबिक विविधताको संरक्षण गर्ने ।
झ) स्थानिय वन पैदावारमा आधारित उद्यमहरुलाई बढावा दिन आवश्यक कच्चा पदार्थ सहज रुपमा आपूर्ति गरी रोजगारी तथा आर्थिक उपार्जनमा मद्दत पुऱ्याउने ।
ञ) सरकारी वन क्षेत्रको हैसियतमा सुधार गर्न तथा उत्पादकत्व बृद्धि गर्न वृक्षारोपण, प्राकृतिक पुनरोत्पादन व्यवस्थापन लगायतका वन सम्बर्द्धनका विविध क्रियाकलाप संचालन गर्ने ।
ट) भू-क्षयको दृष्टिकोणले संवेदनशिल क्षेत्रमा वृक्षारोपण गरी संरक्षणमा टेवा पुऱ्याउने ।
ठ) नदी किनार तथा सडक छेउमा वृक्षारोपण गरी हरियाली बढाउने तथा संरक्षण गर्ने ।
ड) निजी तथा अन्य वनमा आय आर्जन वढाउने खालका रुखविरुवाहरु, जडिबुटी खेती बिस्तार गरी गरिबी निवारणमा टेवा पुऱ्याउने ।
ढ) सामुदायिक वन तथा कवुलियती वनको कार्ययोजनाहरु जलवायु परिवर्तन व्यवस्थापन उन्मुख हुने गरी तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
ण) डि.व.का. तथा मातहतका कार्यालयहरुको निर्माण तथा मर्मत गरी सेवा सञ्चालन सहज गराउने ।
त) वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन प्रणालीको लागि आवश्यक पर्ने आधुनिक औजार उपकरणहरु खरिद गर्ने ।
थ) कर्मचारीको क्षमता अभिबृद्धि गर्ने ।
द) मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यवस्थापनका लागि सचेतना तथा क्षतिपूर्तीको व्यवस्था मिलाउने ।

दीर्घकालीन उद्देश्य

क) वन क्षेत्रको व्यवस्थापन गरी पारिस्थितिकिय प्रणालीको साथै जैविक विविधताको संरक्षणमा टेवा पुऱ्याउने ।
ख) स्थानिय समुदायको माग र क्षमता अनुसार ती समुदायका सबै वर्ग, लिङ्ग, जातिहरुको सहभागितामा वन व्यवस्थापन गरी गरिवी न्यूनिकरणमा टेवा पुऱ्याउने ।
ग) सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहमा सु-शासन कायम गर्दै संस्थागत विकास तथा स्वालम्बन प्रवर्द्धन गर्ने ।
घ) हैसियत बिग्रेका वनको विकास गरी आय आर्जन मार्फत गरीव, विपन्न, दलित, जनजातिहरुको आर्थिक उन्नतीका लागि कबुलियती वन कार्यक्रमलाई जोड दिई ग्रामीण गरिवी न्यूनिकरणमा सहयोग पुऱ्याउने ।
ङ) राष्ट्रिय वन क्षेत्र माथिको निर्भरता कम गर्न निजी जग्गामा वन विकास कार्यलाई जोड दिने ।
च) जिल्लाका महत्वपूर्ण धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक सम्पदाहरुको संरक्षण र विकास गरी पर्या-पर्यटनमा सघाउ पुऱ्याउने ।
छ) यस पञ्चवर्षीय योजनाको मध्यावधि तथा अन्तिम समिक्षा गरी वन क्षेत्र योजनालाई समेतको आधारमा आगामी पञ्चवर्षीय योजना निर्माण गर्ने ।

अपेक्षित उपलव्धीहरु (प्रक्षेपण)

जिल्लाको भौगोलिक बनावट अनुसार पञ्चवर्षिय वन व्यवस्थापन कार्य योजनामा यस कार्यालयबाट संचालित ६ वटा प्रमुख कार्यक्रमहरु कार्यान्वयनका लागि सिफारिस गरिएको छ । कार्ययोजनामा उल्लेख गरिए अनुसारका कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन भएमा हालको वनको अबस्था तथा हैसियतमा सुधार आइ दिगो वन व्यवस्थापन कार्यको सन्चालन हुनेछ । कार्य योजना कार्यान्वयन पश्चात वनको अवस्थामा निम्नानुसारको परिवर्तन आएको हुनेछ ।

- कार्ययोजनाको अन्त्यमा कार्यक्रम लागु भएपश्चात २५ वटा सामुदायिक वन उपभोक्ता समुलाई करीव २३०० हेक्टर सरकारद्धारा व्यवस्थित वनको भाग सामुदायिक वनको रुपमा हस्तान्तरण गरिनेछ। साथै उक्त अवधिमा २९० वटा सामुदायिक वनहरुको विधान तथा कार्ययोजना संसोधन भई सकेको हुनेछ ।
- सोही पाँच वर्षे अवधिमा जम्मा २५ वटा कवुलियती वन समुहहरुलाई अनुमानित १०५ हे. वन क्षेत्र कवुलियति वनको रुपमा हस्तान्तरण तथा १२५ वटा कवुलियती वनहरुको नवीकरण भएको हुनेछ । साथै थप ४ वटा धार्मिक वन समुह गठन गरी अनुमानित २० हेक्टर वन क्षेत्र धार्मिक वनको रुपमा हस्तान्तरण गरिने छ ।
- करीव २५ हे सामुदायिक वन क्षेत्रमा नमुना प्रर्दशनी प्लटहरु निर्माण गरिने छ । भने योजना अवधिभर ५ वटा जडीवुटी नमुना प्लट स्थापना भइ व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।
- करीव ७० हेक्टर अतिक्रमित बन क्षेत्र पुनः वृक्षारोपणद्धारा बन जंगलको रुपमा पुनर्स्थापना गरी संरक्षण गरिने छ साथै योजना अवधिभर थप १५५ हेक्टर क्षेत्रमा वृक्षारोपण गरिने छ । करिव २५ हे कवुलियति वन क्षेत्रमा विभिन्न घांस तथा डालेघांसका विरुवाहरु रोपिने छन । २५ हे. वन क्षेत्रमा जडीवुटी तथा गैह्रकाष्ठ विरुवा रोपिई व्यवस्थापन गरिएको हुनेछ । अत योजना अवधिभर कुल ३०० हेक्टर सार्वजनिक तथा राष्ट्रिय वन क्षेत्रमा वृक्षारोपण गरिने छ । यसका अलवा राष्ट्रिय बन भन्दा बाहिर पनि जनताको वन पैदावारको माग पूर्ति गर्न निजी तथा सार्वजनिक जग्गामा कृषि-वन प्रणालीको विकास गरिनेछ ।
- योजना भरिमा करीव १० लाख ८५ हजार रुख प्रजाति र करिव २ लाख जडीवुटी तथा गैह्रकाष्ठ विरुवा को उत्पादन, खरिद एव बितरण तथा वृक्षारोपणबाट सामुदायिक वन, सरकारद्धारा व्यवस्थित वन, निजी वन तथा अन्य सार्वजनिक क्षेत्रमा वनको विकास भई वन पैदावरको उत्पादन वृदिमा सहयोग, स्थानिय जनतालाई आयआर्जनको अवसर सिर्जना, भु संरक्षणमा टेवा, जैविक विविधता संरक्षणमा योगदान हुनुका साथै वातावरण संरक्षण र जलवायु परिवर्तन अनुकुलनमा योगदान भएको हुनेछ ।

- ❖ सामुदायिक वन उपभोक्ताहरुमा वातावरणिय सेवा सम्वन्धमा जानकारी प्राप्त भई वातावरणिय सेवा वापत भुक्तानी लिने कार्यको थालनी हुनेछ ।

वातावरणमा देखिने सकारात्मक सुधारहरु

पञ्चवर्षिय वन व्यवस्थापन कार्ययोजनाको कार्यान्वयन पश्चात व्यवस्थित वनका कारण वातावरणमा निम्न वमोजिमका सकारात्मक सुधारहरु आउनेछन् :

- ➢ जिल्लामा रहेको वर्तमान वन मौज्दात र छत्र घनत्वमा वृद्धिका साथैवनको उचित व्यवस्थापनबाट वनको हैसियतमा सुधार आउनेछ ।
- ➢ समुदायमा आधारित वन संरक्षण तथा संरक्षित वनका कारण जैविक विविधताको संरक्षण हुनेछ ।
- ➢ अतिक्रमित वनको क्षेत्र खाली गराई सो भाग वृक्षारोपण गरी पुनर्स्थापना गरिनेछ ।
- ➢ भू–क्षय हुने क्षेत्रमा वाँस, अम्रिसो जस्ता वहुउपयोगी विरुवाको वृक्षारोपण भई भू–क्षय रोकथामका साथै आय-आर्जनमा समेत वृद्धि हुनेछ ।
- ➢ वन संरक्षण, विकास र व्यवस्थापनका कारण वनक्षेत्रका भिराला भागहरुमा भू-क्षय कम हुनेछ ।
- ➢ वैकल्पिक उर्जाको प्रवर्द्धनमा जोड दिइ वन संरक्षणमा योगदान पुर्‍याइनेछ ।
- ➢ स्थानीय जनताको दैनिक उपभोग्य वन पैदावारहरुको माग परिपुर्ति हुनेछ ।
- ➢ ढलापडा, सुखड खडा, रोगी तथा वुढा रुखहरु हटाई स्वस्थ्य वनको सृजना हुनेछ ।
- ➢ पुनरुत्पादन नभएको ठाउँमा वन सम्वर्द्धन कार्य गरी पुनरुत्पादनको अवस्था सृजना हुनेछ ।
- ➢ सामुदायिक वन तथा कवुलियति वन समुहहरुमा व्यावसायिक जडीवुटी खेती मार्फत आयआर्जनका कार्यक्रमहरु संचालन गरी जनताको आय स्तरमा वृद्धि भएको हुनेछ ।
- ➢ सामुदायिक तथा कवुलियति वनहरुमा जडीवुटी लगायत लघु वन पैदावारको दीगो विकासको लागी उचित वृक्षारोपण, संरक्षण, व्यवस्थापन तथा सदुपयोग भएको हुनेछ ।
- ➢ स्थानीय उपभोक्ताहरु वन पैदावारमा आत्मनिर्भर हुने छन् ।
- ➢ सामुदायिक तथा कवुलियति वनको आम्दानीबाट सामाजिक विकास तथा ग्रामीण विकास निर्माणका पूर्वाधारहरु (शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी, सिंचाई, विजुली वत्ती, ग्रामीण सडकका साथै अन्य भौतिक पूर्वाधार) को विकास तथा विस्तार हुनेछ ।
- ➢ वन अतिक्रमण नियन्त्रण, वन डढेलो नियन्त्रण, चोरी निकासी नियन्त्रण भई सरकारद्वारा व्यवस्थित र अन्य वन क्षेत्रको वन पैदावारको हैसियतमा सुधार आएको हुनेछ ।
- ➢ वन सरक्षण क्षेत्रमा पर्या-पर्यटनको माध्यमबाट गरीवी न्यूनिकरणमा थप टेवा पुग्नेछ ।
- ➢ राष्ट्रिपति चुरे संरक्षण कार्यक्रमबाट चुरे क्षेत्रको वन विकास एवं वाढी, पहिरो रोकथाम हुनेछ ।
- ➢ वन्यजन्तुको महत्वबारेमा प्रचार-प्रसारका भई जैविक विविधताको संरक्षण भएको हुनेछ ।
- ➢ सामुदायिक वनहरु तथा संरक्षित वनहरुद्धारा उत्पादित वातावरणिय सेवाहरुको वजार विस्तार भइ समुहहरुको आम्दानी वृद्धि हुनेछ ।

कार्ययोजना तयार गर्न अपनाइएको कार्यविधि

यो योजना तयार गर्दा आवश्यक पर्ने तथ्याङ्कहरू विभिन्न विधि र स्रोतहरूबाट संकलन गरिएका छन् । प्रतिवेदन तयारगर्ने क्रममा Primary Data एवं Information फिल्डको अध्ययनबाट र विभिन्न योजना, प्रतिबेदन, लेखरचना र डिभिजन वन कार्यालयको अभिलेखबाट साभार गरी Secondary Data को रुपमा प्रयोग गरिएको छ । समय तथा पर्याप्त वजेटको अभावमा जिल्लामा विधमान पुरै वन क्षेत्र (सरकारद्धारा व्यवस्थित वन तथा सामुदायिक वन) मा वन स्रोत सर्वेक्षण गर्न कठिन भएकाले सरकारद्वारा व्यवस्थित वन क्षेत्र तथा सामुदायिक वन क्षेत्रबाट यस योजना अवधिभरिमा संकलन गर्न सकिने काठ दाउराको परिमाण सम्बन्धी विवरणहरु जिल्ला वन समन्वय समिति, २०७४ को तथ्याङ्क साभार गरी प्रयोग गरिएको छ । योजना अवधिभर जडीवुटी तथा गैह्रकाष्ठ वन पैदावरको वार्षिक रुपमा संकलन गर्न सकिने परिमाण पुर्व पञ्चवर्षिय वन व्यवस्थापन कार्ययोजनामा उल्लेख भएका जडीवुटीहरु तथा तिनीहरुको वार्षिक संकलन गर्न सकिने परिमाण, डिभिजन वन कार्यालय वाट वार्षिक रुपमा निकासी भएका जडीवुटीहरुको जात तथा परिमाणको आधारमा साथै फिल्ड भिजिटको क्रममा सामुदायिक वन उपभोक्ताहरु, स्थानिय समुदाय तथा जडीवुटी संकलक एवं व्यवशायीहरु वाट प्राप्त सुझाव, परामर्श एवं जिल्लामा विधमान अभिलेख र हस्तान्तरित सामुदायिक वनहरुका कार्ययोजना आदिको अध्ययनको आधारमा आंकलन गरीएको छ ।
वन स्रोत सर्वेक्षण विभिन्न सामुदायिक वनहरुका जम्मा ५८ वटा प्लटहरुमा गरी एवं हालसालै हस्तान्तरित सामुदायिक वन कार्ययोजनाहरुमा गरिएको स्रोत सर्वेक्षण तथ्याङ्कको आधारमा वन क्षेत्रको पुनरुत्पादनको अवस्था विश्लेशण गरिएको थियो । त्यसैगरी जिल्लामा हस्तान्तरित ा सामुदायिक वनहरुको कार्य योजनामा प्रस्तुत गरिएको श्रोत सर्वेक्षणको आधारमा समेत प्रक्षेपण गरिएको छ । कार्ययोजनाको आधारभूत तथ्यांकहरु फिल्डमा नै गई primary data संकलन गर्नुपर्ने भएकोले वनको तथ्यांक संकलन गर्नको लागि मुख्यरुपले Sampling विधि प्रयोग गरिएको थियो । हस्तान्तरित सामुदायिक वन तथा कवुलियती वनको योजनामा उल्लेख भएको तथ्याङ्कहरुलाई विश्लेषण गरी प्राप्त भएको तथ्याङ्कलाई Field test गरी सोही आधारमा तथ्याङ्कहरुको Statistics तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

यो कार्ययोजना वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वन तथा भू-संरक्षण विभाग र वन निर्देशनालय बाट प्राप्त नीति निर्देशन, वन ऐन, नियमको परिधीमा रहदै जिल्लाको वस्तुस्थिती, स्थलगत अध्ययनको साथै जिल्ला स्थित कार्यालय, संघ संस्था समेतवाट प्राप्त तथ्याङ्कहरूको आधारमा तयार गरिएको छ । कार्ययोजनाको अन्तिम प्रतिवेदन तयार गर्ने क्रममा तयार भएको ड्राफट रिपोर्ट जिल्ला वन समन्वय समिति, डडेल्धुरामा प्रस्तुतिकरण गरि प्राप्त सुझावहरुलाई समेटी तयार गरिएको ड्राफट रिपोर्टलाई पुन उधोग पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, सुदुरपश्चिप प्रदेशमा प्रस्तुतीकरण गरी तंहा वाट प्राप्त सुझावहरुलाई समेटी अन्तिम रिपोर्ट तयार पारिएको हो ।

सिमितता

डडेल्धुरा जिल्लाका १ नगरपालिका र ६ गाँउपालिकाहरुको क्षेत्रभित्र रहेका सरकारद्धारा व्यवस्थित वन लगायतका सबै प्रकारका वनहरुको व्यवस्थापन गर्न यो योजना स्विकृत भएको मिति देखि लागू हुनेछ । डिभिजन वन कार्यालय डडेल्धुराले आफ्नो कार्यक्षेत्र भित्र गरिने विभिन्न किसिमका वन विकासका कार्यहरु र वन क्षेत्रसंग सम्बन्धित प्राकृतिक श्रोत सदुपयोगको प्रयोजनका लागि यो कार्ययोजना सिमित छ । न्यून आर्थिक श्रोतका कारण विभिन्न क्षेत्रमा विज्ञता प्राप्त गरेका विशेषज्ञलाई कार्ययोजना तयार गर्ने कार्यमा समावेश गर्न सकिएन । वन श्रोत मापन सम्बन्धी दक्षतामा कमी, सबै वनपैदावारहरुको श्रोत मापन मार्गदर्शन नभएको र दुर्गम उच्च पहाडी भागहरुमा श्रोत सर्वेक्षण गर्न निकै कठिनाई भएको, छोटो समय तथा वजेटको अभावमा जिल्लामा विधमान पुरै वन क्षेत्रको सही प्रतिनिधित्व हुने गरी स्रोत सर्वेक्षण गर्न सकिएन । अत, जिल्लामा विधमान वन क्षेत्र वाट वार्षिक रुपमा संकलन गर्न सकिने परिमाण आंकलन गर्दा विभिन्न द्धितिय तथ्याङ्कहरु प्रति साभार हुदै प्रयोग गरिएको छ । स्थानीय वासिन्दाहरुसंगको छलफलका क्रममा प्राप्त तथ्य तथा सुझावहरुलाई आधार मानी उक्त तथ्यांकहरुलाई पनि यस कार्ययोजनामा समावेश गरिएको छ ।

यो कार्ययोजना कार्यान्वयन हुने क्षेत्रमा रहेका बिभिन्न वन क्षेत्रहरूमा पाइने विविध किसिमका वन पैदाबार तथा जीवजन्तु लगायतका किटपतङ्गहरू, मौसम अनुसार हिँडडुल गर्ने (Migratory) केही चरा तथा वर्षात्मा उम्रने वनस्पतिहरूको पूर्ण तथ्याङ्क स्रोत सर्भेक्षणको समयमा साधन र समयको अभावले गर्दा लगतमा छुटफुट हुनसक्ने अड्कल गरिएको छ । यो प्रस्तावित प्रतिवेदन कम खर्च र समय अभावको कारण छोटो अवधिमा नै फिल्ड भ्रमण तथा त्यसबाट प्राप्त वातावरणीय अवस्था सम्बन्धी प्रारम्भिक विवरणबाट संकलित जानकारीको आधारमा तयार पारिएको हो । अन्य संकलित तथ्याङ्कहरू जानकारीमा आएको दोश्रो स्रोत (Secondary Data) मा आधारित छ ।

५. वन व्यवस्थापनका रणनितिहरु

स्थानिय समुदायको शसक्त परिचालन मार्फत जैविक विविधता संरक्षण र दिगो वन व्यवस्थापनका कार्यहरुबाट वनको उत्पादकत्वमा बृद्धि ल्याई वनको हैसियतमा ह्रास नआउने गरी वन पैदावार संकलन तथा आपूर्ति गरी **समृद्धिको लागि वन** भन्ने नारा लाई हासिल गर्न देहाय बमोजिमको रणनिति तथा कार्यनिति तय गरिएको छ

✓ सहभागितात्मक पद्धती

- राष्ट्रिय वन क्षेत्रहरुलाई स्थानिय समुदायको माग र आवश्यकता अनुसार सामुदायिक वन र कबुलियती वनको रुपमा हस्तान्तरण गर्दै जाने ।
- हालसम्म पहुँच नपुगेका गांउपालिका अन्तरगतका क्षेत्रहरुमा सामुदायिक वन र कबुलियती वन विकासको कार्यक्रमहरुलाई प्राथमिकताका साथ सञ्चालन गर्ने ।
- भू-तथा जलाधार संरक्षण, वन्यजन्तु संरक्षण तथा वन विकासलाई एकिकृत कार्यक्रमको रुपमा सम्बन्धित कार्यालय तथा स्थानिय समुदायसँग समन्वय गरी अगाडी बढाईने छ ।
- जिल्ला भित्रको भू-क्षयका दृष्टिकोणले अति सम्वेदनशिल क्षेत्रको संरक्षण, सम्वर्द्धन र विकासका लागि सबै सरोकारवाला निकायहरुसँग समन्वय गरी एकिकृत योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा पहल गरिनेछ ।
- जैविक, धार्मिक, ऐतिहासिक तथा वातावरणिय हिसावले महत्वपूर्ण क्षेत्रहरु संरक्षित वनको रुपमा सहभागितात्मक ब्यवस्थापन गरी प्राप्त बातावरणिय सेवाहरुलाई निरन्तरता दिने ।

✓ दीगो वन व्यवस्थापन

- स्थानिय जनताको माग र चाहनालाई मध्यनजर राखी विभिन्न प्रजातिका काष्ठ तथा गैह्रकाष्ठका बिरुवा उत्पादन गरी निजी तथा सार्वजनिक क्षेत्रहरुमा वृक्षारोपण कार्यलाई टेवा पुऱ्याइने छ ।
- हस्तान्तरण भएका सामुदायिक वन तथा कवुलियती वन क्षेत्रहरुलाई संवेदनशिलता तथा उत्पादनमूलक क्षेत्र छुट्याई सोही अनुसार संरक्षण र व्यवस्थापन गरिने छ ।
- संवेदनशिल सामुदायिक वनहरुबाट संकलन हुने काठ दाउरा समूह बाहिर निकासी तथा बिक्री गर्ने कार्यलाई निरुत्साहित गरिने छ र अन्य क्षेत्रको हकमा सामुदायिक वन समूहलाई बढी भएको काठ दाउरा छिमेकी समूह र जिल्ला भित्रको मागको आवश्यकतालाई पुरा भएपछि मात्र जिल्ला बाहिर बिक्री गर्ने नीति लिइनेछ ।
- हैसियत बिग्रेको वन क्षेत्रको सदुपयोग गरी ग्रामीण क्षेत्रका गरीव तथा विपन्न वासिन्दाहरुको जीवनयापनमा मद्दत गर्न कबुलियती वन कार्यक्रमलाई उच्च प्राथमिकता दिईनेछ ।
- सहस्राब्दी विकास लक्ष्य पूरा गर्न सामुदायिक वनको माध्यमबाट गरीवी निवारणको लागि गरीवीको रेखामूनी रहेका उपभोक्ताहरु पहिचान गरी आय आर्जनका बहु उत्पादनलाई बढावा दिने कार्यक्रमहरु

ल्याईनेछ । यस अन्तरगत सामुदायिक वन भित्र कबुलियती वनको अबधारणालाई अगाडी बढाईनेछ ।

- गैह्रकाष्ठ वन पैदावारको विकास र विस्तारका लागि व्यवसायिक महत्वका प्रजातीहरुको खेतीमा जोड दिनेछ । यसका साथै वनमा आधारित लघु उद्यमको विकासलाई प्रोत्साहन तथा बजारको व्यवस्था गरिनेछ ।
- साथै गैह्रकाष्ठ वन पैदावारको दीगो उपयोग र संरक्षण कार्य योजना अवश्यकता अनुसार तयार गरिने छ ।
- वन पैदावार संकलन गर्दा वन पैदावार बिक्री वितरण निर्देशिका २०५७ र २०६१, समय-समयमा भएका विभागिय निर्देशन, आर्थिक ऐन नियममा भएका व्यवस्थालाई कडाईका साथ पालना गरिनेछ । यसै गरी वन पैदावार संकलन गर्दा नदी किनार, पानी मूहान, सम्वेदनशिल जलाधार तथा अन्य सम्वेदनशिल क्षेत्रको संरक्षणलाई प्राथमिकता दिईनेछ ।
- निजी वन स्थापनाको लागि सम्वन्धित जग्गाधनिलाई डिभिजन वन कार्यालयबाट आवश्यक प्राविधिक सहयोग तथा उपलव्ध हुन सक्ने बीऊ विजन, विरुवा उपलब्ध गराई दर्ता गर्ने प्रकृया पुरा गरी दर्ता गर्ने कार्यमा प्रोत्साहान दिइनेछ ।
- सबै खाले वन क्षेत्रको जैविक विविधता अध्ययन गरी अभिलेख अध्यावधिक गर्नुका साथै खतरामा परेका वा लोप हुन लागेका वन्यजन्तु तथा वनस्पती प्रजातीहरुको पहिचान गरी सो को संरक्षणका लागि पहल गरिनेछ ।
- धार्मिक दृष्टिकोणले महत्वपुर्ण विभिन्न स्थलहरु वरपर रहेको वन क्षेत्रलाई स्थानीय जनता वा धार्मिक संस्थाको माग वमोजिम धार्मिक क्षेत्रको संरक्षण एवं सुधारको लागि धार्मिक वनको रुपमा दर्ता गराई धार्मिक स्थलहरुको संभार र विकासमा टेवा पुग्ने कार्यमा सहयोग पुर्‍याइनेछ ।

✓ वन क्षेत्रको सुशासन

- सामुदायिक वनमा निर्णय प्रक्रिया र नेतृत्व विकासका लागि हरेक चरणमा दलित, जनजाती, महिला तथा अल्पसंख्यकको सहभागिताको सुनिश्चिततालाई उच्च प्राथमिकता दिईनेछ ।
- उपभोक्ताहरुको क्षमता अभिबृद्धिका लागि तालिम, गोष्ठी र भ्रमणको व्यवस्था गरिनेछ ।
- वन सुशासनलाई सुनिश्चित गर्न सार्बजनिक लेखा प्रणाली र सार्बजनिक सुनुवाईको व्यवस्था गरिनेछ ।
- वन क्षेत्रका हरेक क्रियाकलापको योजना तर्जुमा देखि कार्यान्वयन र लाभको बाडफाँडका हरेक चरणहरुमा स्थानिय समुदाय तथा निकाय लगायतका सम्बन्धित सरोकारवालाहरुसँग छलफल गरी सहमती कायम गरिनेछ ।
- नियमित अनुगमन र मूल्याङ्कनको प्रभावकारी संयन्त्र बनाईनेछ ।

✓ उपयुक्त वातावरणको श्रृजना

- जिल्लाको मौजुदा वन संगठन सुदृढिकरणका लागि आवश्यक भौतिक पूर्वाधारहरुको व्यवस्थापनमा जोड दिईनेछ ।
- डिभिजन वन कार्यालय अन्तरगतका जनशक्तिको क्षमता विकासका लागि आवश्यक ज्ञान सीप उपलब्ध गराउदै लगिनेछ ।
- स्थानिय तहहरु गांउपालिका, नगरपालिका, जि.स.स., सरकारी, गैह्र सरकारी संघ/संस्थाहरुलाई वनको संरक्षण, सम्वर्द्धन तथा व्यवस्थापन कार्यमा सहभागीता जुटाउन आपसी सहयोग र समन्वय गरी साझेदारी बढाईनेछ ।
- ऐन नियम अनुरुप कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।

- राष्ट्रिय वनमा हुने चोरी निकासी, आगलागी र अतिक्रमण रोक्न राजनितिक दल र स्थानिय समुदायसँग नियमित छलफल र अन्तरक्रिया गरिनेछ ।
- सामाजिक रूपमा स्वीकार्य (Socially Acceptable), आर्थिक रूपले सम्पन्न हुनसक्ने (Economically Viable) र वातावरणीय मैत्री (Environmentally Friendly) खालका वनमा आधारित योजना तथा कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकता दिई कार्यान्वयन गर्नेछ ।
- क्षतिग्रस्त तथा पुरानो भवनहरु निर्माण तथा मर्मत गरी स्थानिय स्तरबाटै सेवा प्रवाहको कार्यलाई प्रभावकारी बनाइनेछ ।
- वन तथा वातावरणको संरक्षण तथा व्यवस्थापनको लागि व्यापक जनचेतना जगाउन स्थानिय रेडियो, पत्रपत्रिका, पोष्टर पम्पलेट तथा भिते लेखन आदि माध्यम उपयोगमा ल्याइनेछ ।

६. वन सिमांकन

वनक्षेत्रलाई अतिक्रमणबाट रोक्नका लागि सरकारी वनलाई निजी जग्गाबाट छुट्याई पिल्लरहरु लगाउने कार्य राष्ट्रिय वन तथा सामुदायिक वनमा गरिएको छ । मर्मतको अभावमा कतिपय सिमाङ्कन गरिएका पिल्लरहरु हराइसकेका छन् भने कतिपय जीर्ण अवस्थामा छन् । सामुदायिक वन विकास कार्यक्रमको व्यापकताले गर्दा उपभोक्ता समुहहरु आफैले समेत कतिपय स्थानमा वन अतिक्रमणमा रोक्न वन सिमानाको रुपमा ढुंगाको वान्नो तथा जैविक वारहरु लगाउने कार्यको थालनी गरेका छन् ।

✓ सामुदायिक वन सिमाङ्कन

वि.सं. २०३५ साल देखि पञ्चायत वन तथा पञ्चायत संरक्षित वनको रुपमा स्थानिय उपभोक्ताहरुलाई सामुदायिक वनको संरक्षण तथा व्यस्थापनको जिम्मेवारी दिए पश्चात उक्त वन क्षेत्र अतिक्रमण तथा चरीचरण नहोस् भन्ने अभिप्रायले सो वनहरुमा सिमांकनको रुपमा यस जिल्लामा वान्नो चिन्ने, तार वार लगाउने, जिवित प्रजातीहरुको वार सिमानाहरुमा लगाउने कार्य भइरहेको छ । यस जिल्लामा आ.व.२०३७/०३८ देखि २०६३/०६४ सम्म सा.व. क्षेत्रमा लगाइएको सिमांकन ३७९.८ कि.मी. रहेको छ । सामुदायिक वन सिमांकनको विस्तृत विवरण तालिका २६ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २६: डडेल्धुरा जिल्लाका सामुदायिक वनहरू सिमांकनको विवरण

क्र.सं.	आ.व.	वन सिमांकन क्षेत्र (कि.मी.)	कैफियत
१	२०३७/ ०३८	३.१४४	
२	२०३८/०३९	१६.७४८	
३	२०३९/०४०	१६.३०	
४	२०४०/०४१	२५.०१५	
५	२०४१/०४२	२१.७५३	
६	२०४२/०४३	३५.४२१	
७	२०४३/०४४	१२.८४२	
८	२०४४/०४५	४.०१२	
९	२०४५/०४६	१९.३४८	
१०	२०४६/०४७	५.०८	
११	२०४७/०४८	१६.०६४	
१२	२०४८/०४९	२६.४०	
१३	२०४९/०५०	१०.०८८	
१४	२०५०/०५१	१०.००	

१५	२०५१/०५२	१४.०४९	
१६	२०५३/०५४	२०.०६७	
१७	२०५५/०५६	१०.५०	
१८	२०५६/०५७	२५.००	
१९	२०५७/०५८	४०. ३४	
२०	२०५८/०५९	३०.७०	
२१	२०५९/०६०	२०.००	
२२	२०६०/०६१	०	
२३	२०६१/०६२	०	
२४	२०६२/०६३	०	
२५	२०६३/०६४	०	
	जम्मा	**३७९.७६३**	

(वन व्यवस्थापन कार्ययोजना, २०६४/०६५ देखि २०६८/०६९)

✓ राष्ट्रिय वन सिमाङ्कन

डिभिजन वन कार्यालय अन्तर्गत व्यवस्थापन हुँदै आएको राष्ट्रिय वन क्षेत्र अतिक्रमण हुन नदिनका लागि वन क्षेत्र र दर्ता आवादि जग्गाको विचमा आ.व. २०२६/०२७ देखि ०४८/०४९ सम्म जम्मा १०४१.१३ कि.मी. राष्ट्रिय वनमा सिमांकन गरिएको अभिलेखवाट देखिन्छ । राष्ट्रिय वन सिमांकनको विवरण तालिका २७ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २७: डडेल्धुरा जिल्लाका राष्ट्रिय वनहरू सिमांकनको विवरण

क.सं.	**आ.व.**	**वन सिमांकन क्षेत्र (कि.मी.)**	**कैफियत**
१	२०२६/ ०२७	११.५३	
२	२०३१/०३२	१६.०६	
३	२०३२/०३३	६५.१५२	
४	२०३४/०३५	४०.५८८	
५	२०३५/०३६	१७०.५५१	
६	२०३६/०३७	८५.४०४	
७	२०३८/०३९	२४.५४५	
८	२०३९/०४०	१११.५०३	
९	२०४०/०४१	१२२.७२६	
१०	२०४१/०४२	११७.७८४	
११	२०४२/०४३	४२.२४	
१२	२०४३/०४४	४७.२७७	
१३	२०४४/०४५	५३.५९६	
१४	२०४५/०४६	१२३.१३८	
१५	२०४८/०४९	९.००	
	जम्मा	**१०४१.१३४**	

(वन व्यवस्थापन कार्ययोजना, २०६४/०६५ देखि २०६८/०६९)

६.१ वनको प्रकार

यस जिल्लामा उष्ण देखि शितोष्ण किसिमको हावापानी पाईने हुनाले यहाँ वनस्पति प्रजातीमा पनि विविधता पाईन्छ ।

६.१.१ प्रजाति बाहुल्यताको आधारमा वनको प्रकार

प्रजाती वाहुल्यताको आधारमा यस जिल्लाको वनलाई निम्न वमोजिम वर्गिकरण गरिएको छ :

✓ ***साल-सल्ला मिश्रित वन***

नेपालको प्राय: जसो पहाडी जिल्लाको प्रमुख प्रजातीको रुपमा रहेको खोटे सल्लाले यस जिल्लामा करीव ५०,००० हेक्टर क्षेत्र ओगटेको छ । यस खालको वन जोगवुडा, आलिताल, वगरकोट, गणेशपुर, अजयमेरु, समैजी गा.वि.स. लगायत जिल्लाका सवै भागमा पाउँछ ।

✓ ***बाँझ-गुँरास मिश्रित वन***

यस वन अन्तरगत बाँझ, गुँरास, लगायत फलाँट, काफल, उत्तिस आदि जातका प्रजातीहरु पाईन्छन् । यसले लगभग ४७,००० हेक्टर क्षेत्रफल ओगटेको छ । यो वन अमरगढी नगरपालिका, गणेशपुर, समैजी आदि गा.वि.स. हरुमा पाउँछ ।

✓ ***साल-असना मिश्रित वन***

यस वन अन्तरगत साल, अस्ना, साँदन, हर्रो, बर्रो, जामुन आदि जातका रुखहरु पाईन्छन् । यसले करीब १५,००० हेक्टर क्षेत्रफल ओगटेको छ । यस खालको वन आलिताल, जोगवुडा क्षेत्रमा पाउँछ ।

✓ ***देबदार मिश्रित वन***

यस वन अन्तरगत देबदार लगायत खसु्र, ओखर, उत्तिस आदि जातका रुखहरु पाईन्छन् । यसले करीब ३,००० हेक्टर क्षेत्रफल ओगटेको छ । यो वन अमरगढी नगरपालिका, गणेशपुर क्षेत्रमा पाउँछ । साथै यस जिल्लामा देवदारको वन ठाउँ-ठाउँमा सानो भागमा पाउँछ । अमरगढी नगरपालिकाको आइतमोडमा देवदार वन विउ वगैचा नै छ ।

६.१.२ भौगोलिक अवस्थितीको आधारमा वनको किसिम

यस जिल्लाको भौगोलिक अबस्थितीको आधारमा निम्न बमोजिमको वन पाईन्छ ।

✓ ***उष्ण पतझर वन (Tropical Decidious Forest)***

यस किसिमको वन भित्री मधेश क्षेत्रका आलिताल, शिर्ष, जोगवुडा क्षेत्रमा पाउँछ । यस वन अन्तर्गत साल, सिसौ, खयर, सिमल आदि प्रजातीहरु पर्दछन् ।

✓ ***उपोष्ण वन (Sub-Tropical Forest)***

यस किसिमको वन भित्री मधेश क्षेत्रका आलिताल, शिर्ष, जोगवुडा क्षेत्रका साथै रुपाल तथा जिल्लाका अन्य भागमा पनि पाउँछ । यसमा टुनी, सानन, खोटे सल्ला, उत्तिसका प्रजातीहरु पाउँछन् ।

✓ ***समसितोष्ण वन (Temperate Forest)***

यस किसिमको वन अमरगढी नगरपालिका, समैजी, कोटेली लगायतका क्षेत्रहरुमा पाउँछ । यस अन्तर्गत तल्लो समसितोष्ण मिश्रित वन (Lower Temperate Mixed Forest)रमाथिल्लो समसितोष्ण मिश्रित वन (Upper Temperate Mixed Forest) पर्दछन् । यी वनहरुमा मुख्य गरी काफल, बाँजका प्रजातीहरु, गुराँस, देवदार, दल्लो, खरी, खस्रु आदि प्रजातीहरु पाउँछन् ।

✓ ***झाडी वन क्षेत्र (Shrub Land)***

यस वनमा विभिन्न प्रजातीहरु जस्तै मेल, बाँजका रुखहरु छरिएको अवस्थामा पाइए तापनि अरु सबै झाडी खालका प्रजातीहरु मात्र पाइन्छन् । झाडी प्रजातीमा घँगारु, ढटेला, चुत्रो, वन गुलाफ आदि पर्दछन् ।

६.१.३ भूगोलको आधारमा

✓ ***बेशी प्रदेशको जंगल***

जिल्लाको अधिकांश भाग पहाडी क्षेत्र भएता पनि नदी तथा खोलाको कारण केही समतल भू-भाग पनि रहेको छ । उदाहरणको लागि सेती, महाकाली, सोरनाया गाड, डोटी, रङ्गुन, पुन्तुरा खोला किनारका विभिन्न भू-भाग ९१५ मि. सम्मको उचाईमा रहेका छन् । यहाँ प्रायः मिश्रित किसिमको वन जंगल रहेको छ । यस ठाउँको हावापानी प्रायः गरम हुने भएकोले तराई तथा भित्री मधेशमा पाईने रुखहरु जस्तै : साल, सिसौ, खयर, अस्ना, हल्दु, गुटेल, सान्दन, सिमल, जामुन र कुरिलो, रिठा, चिउरी, काउलो, अमला, तेजपात, रातो च्याउ, वनहल्दी जस्ता गैरकाष्ठ वन पैदावारहरु (गै.का.व.पै.) पाईन्छन् ।

✓ ***नदी तटीय वन***

महाकाली नदी तथा अन्य नदी छेउछाउमा सिसौ, खयर र अन्य जातको मिश्रित वन पाईन्छ । यो भागमा रिठा, अमला जस्ता गै.का.व.पै. प्रजातीहरु पनि पाउँछन् ।

✓ ***महाभारत पहाडको वन***

यस भेगमा मिश्रित किसिमको रुख प्रजातीहरु पाईन्छन् । यस क्षेत्रको सबै भन्दा माथिल्लो भू-भागमा कडा किसिमको जंगल(Hardwood Forest)पाईन्छ र हावापानी ठण्डा किसिमको रहेको छ । महाभारतको जंगलमा बाँझ प्रजातीहरु, लालीगुराँस र काफल जस्ता प्रजाती भएको मिश्रित वन पाईन्छ । यस क्षेत्रको तल्लो भागमा तेजपात, काउलो, लोक्ता र मध्य देखि माथिल्लो भागमा झ्याउ, सुगन्धवाल, पाषाणबेद जस्ता गै.का.व.पै.हरु पाईन्छन् ।

✓ ***उच्च पहाडी भागको वन***

जिल्लाको २६३९ मिटर उचाइ भएको भागमा प्रायः खस्रु, देवदार, पाँगर, फिर, रक्चन, दल्लो, ओखर आदि प्रजातिहरुको मिश्रित वन पाईन्छ । यहाँ कोणधारी किसिमको जंगल पनि पाईन्छ । यहाँ झ्याउ, बिषजरा, सुगन्धवाल जस्ता जडिबुटीहरु पनि पाईन्छन् ।

६.१.४ स्वामित्वको आधारमा

वन ऐन, २०७६ अनुसार वनलाई राष्ट्रियं वन र निजी वन गरी दुई भागमा विभाजन गरेको छ । साथै राष्ट्रिय वनलाई पुनः सरकारद्धारा व्यवस्थित वन, वन संरक्षण क्षेत्र, सामुदायिक वन, कवुलियती वन र धार्मिक वन गरी ५ प्रकारमा बाँडेको छ । यस जिल्लाको कुल वन क्षेत्र १,१५,१६९ हेक्टर मध्ये सरकारद्वारा व्यवस्थित वनको क्षेत्रफल ५१८४८.७ हेक्टर (वन क्षेत्रको ४५ %) रहेको छ । हस्तान्तरित सामुदायिक वन क्षेत्र ६३२३७.४ हेक्टर

(५४।९%), कबुलियती वन क्षेत्र ८९६.६४ हेक्टर (०.७८%) र धार्मिक वन ७८.५६ हे. (०.०७%) रहेको छ। साथै यस जिल्लाको ५३,०१४ हेक्टर (४६.०३%) वनक्षेत्र महाभारत वन संरक्षण क्षेत्रले ओगटेको छ।

✓ ***सरकारद्धारा व्यवस्थित वन***

यस जिल्लाको कुल वन क्षेत्र १,१५,१६९ हेक्टर मध्ये सरकारद्वारा व्यवस्थित वनको क्षेत्रफल ५०९५६.४ हेक्टर (वन क्षेत्रको ४४.२४ %) रहेको छ। वन क्षेत्रको गुरुयोजना २०४६ कार्यान्वयन पश्चात मानव वस्ती नजिक रहेका वन क्षेत्रहरु सामुदायिक वन तथा कवुलियती वन गठन तथा हस्तान्तरण गर्ने कार्यले गर्दा सरकारद्धारा व्यवस्थित वन क्षेत्र दिनानुदिन घट्दै गई रहेको छ। हाल रहेको वन क्षेत्र वस्ती वाट टाढा, उच्च भिरालो क्षेत्रहरु, विवादित क्षेत्रहरु रहेका छन्।

✓ ***महाभारत वन संरक्षण क्षेत्र***

वन ऐन, २०४९ अनुसार नेपाल सरकारलाई राष्ट्रिय वनको कुनै भाग विशेष वातावरणीय, वैज्ञानिक वा साँस्कृतिक महत्वको वा अन्य विशेष महत्वको लागेमा उक्त वनलाई संरक्षित वनको रुपमा घोषणा गर्न सक्ने प्रावधान अनुरुप यस जिल्लामा २०६९ साउनमा महाभारत संरक्षित वनको कार्ययोजना तयार गरी संरक्षित वन घोषणा गरिएको भएपनि हाल सम्म राजपत्रमा प्रकाशन नभएकाले यसको व्यवस्थापनमा कठिनाई भएको छ। महाभारत वन संरक्षण क्षेत्रको कुल क्षेत्रफल ५३,०१३.७८ हेक्टर (जिल्लाको जम्मा वनको ४६.०३%) रहेको छ र यो क्षेत्र चुरे श्रृंखला देखि उत्तर र अमरगढी नगरपालिका देखि दक्षिण तथा पूर्व र पश्चिममा जिल्ला सिमाना सम्म फैलिएर रहेको छ। यो वन समुन्द्र सतह देखि करीव ५०० मिटर देखि २६७६ मिटर उचाई सम्म रहेको र यहाँको वन क्षेत्रले अमरगढी न पा, आलिताल, पर्शुराम, गन्यापधुरा भागेश्वर गा पा को वन क्षेत्र रहेको छ। यस वन संरक्षण क्षेत्रको पुर्वमा गन्यापधुरा गा पा को २, ४ र ५ पश्चिममा भागेश्वर गा पा १, २ र ५ तथा प न पा ४ पर्दछ। त्यस्तै उत्तरमा भागेश्वर गा पा को ४ र ५ अमरगढी नगरपालिकाको १, २ र ३ वडाहरु तथा गन्याधुरा गा पा को १ र दक्षिणमा आलिताल गा पा को १ २, ३ र ४ पर्दछन।

महाभारत वन संरक्षण क्षेत्रले विभिन्न वातावरणिय सेवाहरु जस्तै दाउरा, काठ, स्याउला, सोत्तर, खानेपानीको स्रोत, जंगली जनावरको खानेकुरा, जडीवुटी आदि प्रदान गरिरहेकोले उक्त वनको सामाजिक, सांस्कृतिक, आर्थिक तथा पर्यावरणीय महत्व रहेको छ। महाभारत वन संरक्षण क्षेत्र अन्तर्गतको पारीवन सामुदायिक वनमा रहेका मोत्तरी खोला र लामासिंह खोलाबाट ल्याइएको खानेपानीबाट अमरगढी नगरपालिका क्षेत्रका जनतालाई खानेपानी सुविधा दिइरहेको छ। त्यस्तै सोही वन संरक्षण क्षेत्र अन्तरगतका भात्काँडा क्षेत्रबाट जाडोमा दाउरा खलंगा वजारमा आई विक्रि हुन्छन्।

महाभारत वन डडेल्धुराको जीवन आधार (life line) हो। यो स्वच्छ हावा र चिसो पानीको श्रोत हो। जैविक विविधताले भरिपुर्ण यो वनक्षेत्र प्राकृतिक सौन्दर्यता, सांस्कृतिक एवं धार्मिक सम्पदाले पनि महत्वपुर्ण रहेको छ। भने पर्यापर्यटनको ठुलो संभावना वोकेको यो क्षेत्र समन्वयको अभाव, वेवास्ता वातावरणीय अध्ययन र विकल्पको खोजी विना जथाभावी पुर्वाधार निर्माण, वन डढेलो, वन अतिक्रमण आदि कारणले दिन प्रतिदिन संकटग्रस्त वन्दै गएको छ।

महाभारत वन संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापनको संभावना र अवसरहरु

- जैविक विविधता, पारिस्थितिकीय प्रणालीको संरक्षण एवं पुनरस्थापना गरी दुर्लभ र महत्वपुर्ण वनस्पति, वन्यजन्तुको संरक्षण एवं सम्वर्दन ।
- वातावरणीय सन्तुलन तथा प्राकृतिक मनोरम दृश्यहरु रहेको क्षेत्रहरुको विकास द्वारा पर्यापर्यटन प्रवर्द्धन ।
- शितल पदमार्ग, होमस्टे विकास, हाइकिङ ट्रेकिङ रुटको पहिचान तथा विकास गरी सुदुरपश्चिम क्षेत्रको एक भरपर्दो र आकर्षक गनतव्यको रुपमा विकास गर्न सकिने ।
- हरित उधम, आयमुलक कार्यक्रम र पर्यापर्यटनको माध्यमवाट स्थानिय जनताको जिविकोपार्जनमा सुधार तथा रोजगारीका अवसर सिर्जना ।
- संरक्षण क्षेत्रमा पर्ने उपजलाधार क्षेत्रको संरक्षण, संम्वर्द्धन गरी जलस्रो्तको वहुपयोग गर्न सकिने ।
- समुदायहरु विच समन्वय र सहकार्य गरी वातावरणीय सेवा शुल्क भुक्तानी प्रणाली (PESM Payment of Environmental Services Mechanism) को विकास गरी सो वाट लाभ लिन सकिने ।

महाभारत वन संरक्षण क्षेत्रको प्रमुख समस्या र चुनौतिहरु

- अपनत्वको अभाव ।
- वातावरणीय परिक्षण नगराइ जथाभावी गरीने पुर्वाधार निर्माण ।
- सरकार, वन कार्यालय, पुर्वाधार विकास कार्यालय विच समन्वयको अभाव ।
- वन संरक्षण क्षेत्रको वारेमा फरक वुझाइ conservation area हो कि भन्ने भ्रम र द्विविधा । वन अतिक्रमण व्यक्तिगत एवं संस्थागत ।
- वनमा खुला चरिचरण र अव्यवस्थित गोठ प्रणाली ।
- वन डढेलो, अनियमित किसिमले दाउरा संकलन तथा विक्री वितरण ।
- स्थानिय जनतामा महाभारत क्षेत्रको महत्वको वारेमा वुझाइको कमीको कारण संरक्षण र सम्वर्द्धनमा सहभागिताको कमी ।
- अव्यवस्थित खोटो तथा जडीवुटी संकलन ।
- चोरी शिकार ।

✓ ***सामुदायिक वन***

वन विकास गुरुयोजना, २०४६ ले प्राथमिकतामा राखेको सामुदायिक वन विकास कार्यक्रममा यो जिल्ला देशकै अग्रणी जिल्लाको रुपमा रहेको छ । मा सा.व. विकास कार्यक्रम आ.व. ०४८/४९ बाट शुरु भई आ.व. ०७८/७९ सम्ममा जम्मा ६३२३७.४ हेक्टरका ४९७ गोटा सामुदायिक वनहरु स्थानीय वन उपभोक्ता समुहलाई हस्तान्तरण गरिएको छ । जिल्लाका सबै ५ गा.पा. र २ नगरपालिकामा सा.व. हरु हस्तान्तरण भई ३९९९८ घरधुरीहरुका २४६५९१ जनसंख्या सामुदायिक वनमा आवद्ध भइसकेका छन् । जिल्लाभरि क्षेत्रफलको हिसावले सबैभन्दा ठूलो सा. व. अ.न.पा. १, २ मा अवस्थित २०५०/३/३१ मा हस्तान्तरण भएको त्रिपुरा सुन्दरी सा.व. (७५० हे.) हो भने सबैभन्दा सानो अ.न.पा. ८, ९ मा अवस्थित २०४९/३/३१ मा हस्तान्तरण भएको भूमिराज सा.व. (०.६० हे.) हो । अ.न.पा. ५ मा अवस्थित २०४९/३/३१ मा हस्तान्तरण भएको धोविखोला सा.व. लगायत १३ सा.व. हरु जिल्लाकै सवैभन्दा पहिला हस्तान्तरित सा.व. हुन् ।

सामुदायिक वनबाट प्राप्त आम्दानीको ठूलो हिस्सा स्कूल, वैदेशिक रोजगार, छात्रवृत्ति, ग्रामिण सडक, सौर्य उर्जा, खानेपानीका क्षेत्रहरुमा खर्च भइरहेको पाइए तापनि वन ऐन २०७७ मा भएको प्रावधान बमोजिम कम्तिमा २५ प्रतिशत रकम वन विकास र संरक्षणमा खर्च गर्नु पर्ने कानुनी प्रावधानको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा जोड दिनुपर्ने देखिन्छ। जिल्लामा सव डिभिजन वन कार्यालय अनुसार हस्तान्तरण भएका सा.व.हरुको विवरण निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २६: डडेल्धुरा जिल्लामा सव डिभिजन वन कार्यालय अनुसार सामुदायिक वनहरूको विवरण

क्र.सं.	सव डि.व.का.	वनको क्षेत्रफल (हे.)	सा. व. क्षेत्रफल (हे.)	सा.व. संख्या	लाभान्वित घरधुरी	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१	अमरगढी	११०३३	४७७५.११	६३	५८५४	३३०७७	सा.व.का. उपभोक्ताहरु दोहोरो पर्न गई जिल्लाको घरधुरी र जनसख्या भन्दा बढी देखिन गएको छ।
२	भागेश्वर	१७०३२	११८६१.२६	४९	३६७५	२०१०१	
३	अजयमेरु	७०३२	३८४९.७५	५८	४६०७	२८८३७	
४	गन्यापधुरा	१०६६२	६५८०.५१	७९	६९२६	४१४३०	
५	नवदुर्गा	८९३४	४३९३.३९	५१	६३९१	३६०८८	
६	न्यालिताल	२४१९०	११६३०.५९	७४	३८८७	२३३३१	
७	परशुरामधाम	३५८५३	१७४०३.४२	९४	६५२३	५०७४९	
८	साँदनी		४३०५.२२	२९	२१३५	१२९७८	
	जम्मा	**११४७३६**	**६३२३७.४**	**४९७**	**३९९९८**	**२४६५९१**	

(स्रोत : डि.व.का. , २०७९)

तालिका २७ : डडेल्धुरा जिल्लाको सा.व. दर्ता तथा हस्तान्तरण विवरण

सि.न.	आ.व.	सा.व. दर्ता तथा हस्तान्तरण विवरण				कैफियत
		सा वसंख्या	क्षेत्रफल	घरधुरी संख्या	जनसख्या	
१	२०४८/०४९	१६	९०१।६१	१४९१	९५६०	
२	२०४९/०५०	१७	१३९९।६६	१६३८	१०४७२	
३	२०५०/०५१	३२	३२९९।५१	४०२१	२२१२९	
४	२०५१/०५२	५१	४७६७।५१	४६८८	२७७२५	
५	२०५२/०५३	४५	४६१८।३१	३६६०	२२४९८	
६	२०५३/०५४	३३	२९०४।०१	२२९५	१३९७१	
७	२०५४/०५५	२१	२४५७।४१	१७४३	९९४७	
८	२०५५/०५६	१७	२७०८।३	२०१०	१३६६९	
९	२०५६/०५७	१८	१९२९।१७	१५९४	८२७५	
१०	२०५७/०५८	१०	८६५।०५	७८६	४६२६	
११	२०५८/०५९	६	५५८।१९	३८८	२६२९	
१२	२०५९/०६०	४	१५४।२९	१६३	१०५९	
१३	२०६०/०६१	१५	१४१६।०४	१०७२	६३२३	

१४	२०६१/०६२	१४	१५९६।९७	१०६१	६६८६	
१५	२०६२/०६३	१६	१५८८।८८	११८०	७६८६	
१६	२०६३/०६४	२३	२७७८।११	१७९५	११८१४	
१७	२०६४/०६५	२७	३७४६।१७	१८७२	११८०९	
१८	२०६५/०६६	२६	४४०९।४२	१७७५	११५४३	
१९	२०६६/०६७	३९	५४५१।३४	१९२५	११८७१	
२०	२०६७/०६८	६	८५६।३४	४९७	२९५७	
२१	२०६८/०६९	३	६०२।३२	१७५	११३०	
२२	२०६९/०७०	६	९९७।६८	४१२	२८२२	
२३	२०७०/०७१	४	३०८।९३	२५०	१४८४	
२४	२०७१/०७२	६	८४६।९	४५८	२४९२	
२५	२०७२/०७३	११	१५४१।१३	६५५	३५७६	
२६	२०७३/०७४	७	१०५९।५७	५२५	२९०८	
२७	२०७४/०७५	१७	१५८७।१	८०५	४३०५	
२८	२०७६/०७७	२	१२५।६४	२९४	१६६१	
२९	२०७७/०७८	३	९१७।१९	२८८	२१३३	
३०	२०७८/०७९	२	७२७।७५	८३	४७३	
जम्मा		**४९७**	**६३२३७.४**	**३९९९८**	**२४६५९१**	

(स्रोत : डि.व.का. डडेल्धुरा, २०७९)

✓ ***कवुलियती वन***

गरिवीको रेखामुनी रहेका एवं उपेक्षित ग्रामिण जनताको वन पैदावारको आवश्यकता पुरा गर्न हस्तान्तरित कवुलियती वन क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापन गरी पशु पालन र वन पैदावारमा आधारित साना उद्यम संचालन गरेर कवुलियती वन समुहका सदस्यहरुको जिविकोपार्जनमा टेवा पुर्‍याउन यस जिल्लामा यो कार्यक्रम आ.ब. २०५८/०५९ बाट शुरु भएको हो । कवुलियती वन तथा पशु विकास कार्यक्रम नेपाल सरकारको प्राथमिकता प्राप्त नियमित कार्यक्रमको रुपमा बिगतका बर्षहरु देखि संचालित पहाडी कवुलियती वन तथा चरन विकास आयोजनाको निरन्तरता तथा सोको बिस्तारित रुप हो । यो कार्यक्रम मध्य पहाडी क्षेत्रका २२ जिल्लाहरुमा संचालित छ। गरिवीका रेखा मुनिका जनताहरुलाई हैसियत विग्रिएको तथा भू-क्षय भई अनुत्पादक वन क्षेत्रलाई मात्र कबुलियती वनको रुपमा हस्तान्तरण गर्ने लक्ष्य अनुरुप आ.व २०७६/०७७ सम्म जम्मा १७७ वटा कवुलियती वन समुहहरु गठन भई ८९६।६४ हेक्टर वन क्षेत्र हस्तान्तरण भई १९७८ घरधुरीका १२०३८ जनसंख्या लाभान्वित भएका छन् । जसमा महिला ५९७७ र पुरुष ६०६१ जनसंख्या रहेको छ ।

यस जिल्लाको क्षेत्रफलको हिसावले सवैभन्दा ठुलो कवुलियती वन (क.व) २०६७/३/३१ मा हस्तान्तरित आलिताल ६ मा अवस्थित भुमिराज क.व. (२६ हे.) हो भने सवैभन्दा सानो क.व. २०६२/१०/२० मा हस्तान्तरित असिग्राम-७ मा अवस्थित भूमिराज क.व. (०.५५८ हे.) हो । साथै यस जिल्लाको वगरकोट-२ मा अवस्थित कैलपाल क.व. लगायत ८ वटा क.व. जिल्लाको सवैभन्दा पहिला हस्तान्तरण (२०६०/१०/२६)

भएका क.व. अन्तर्गत पर्दछन् । जिल्लामा हस्तान्तरण भएका क.व.को विस्तृत विवरण देहाय वमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २८: डडेल्धुरा जिल्लाका सव डिभिजन वन कार्यालय अनुसारका कवुलियती वनहरूको विवरण

क.सं.	सव डि व का	वनको क्षेत्रफल (हे.)	क. व. क्षेत्रफल (हे.)	क.व. संख्या	लाभान्वित घरधुरी	लाभान्वित जनसंख्या
१	अमरगढी	११०३३	८१.७७	२७	२७९	१६१९
२	भागेश्वर	१७०३२	३२.८८	१०	११८	६२२
३	अजयमेरु	७०३२	२३६.५१	३८	५०१	२९८९
४	गन्यापधुरा	१०६६२	४७.१६	१५	१३५	८३७
५	नवदुर्गा	८९३४	१६७.८४	३६	३६७	२१७१
६	ऋालिताल	२४१९०	२६२.८३	४१	४८२	३०८९
७	परशुरामधाम	३५८५३	३५.६५	७	६१	४५१
८	साँदनी		१७.४३	३	३१	२००
	जम्मा	**११४७३६**	**८९६.६४**	**१७७**	**१९७८**	**१२०३८**

(स्रोत : डि.व.का.डडेल्धुरा , २०७८)

✓ ***धार्मिक वन***

धार्मिक संघ/संस्थाको वरीपरी रहेको वन जंगल क्षेत्रहरु धार्मिक क्षेत्रको महत्व र सौन्दर्य वढाउने उद्देश्यले त्यस्ता धार्मिक वनको रुपमा हस्तान्तरण गरिन्छ । जिल्लाको विभिन्न भागहरु जस्तै उग्रतारा भगवतीको मन्दिर, भागेश्वर भगवतीको मन्दिर वरिपरिको वन क्षेत्र जस्ता धार्मिक स्थल धार्मिक वनको सम्भावना बोकेका क्षेत्रहरु हुन् । हालसम्म जिल्लामा ७८।५६ हेक्टर क्षेत्रफल भएका ८ वटा धार्मिक वनहरु हस्तान्तरण भएका छन् । जिल्लाका हस्तान्तरित धार्मिक वनहरुको विवरण देहायको तालिकामा प्रस्तॅुत गरिएको छ ।

तालिका २९: डडेल्धुरा जिल्लाका हस्तान्तरित धार्मिक वनहरूको विवरण

क.सं.	धार्मिक वनको नाम	ठेगाना	क्षेत्रफल (हे.)	हस्तान्तरण वर्ष	कैफियत
१	परशुराम धार्मिक वन	परशुरामधाम ५	54.5	2061÷02÷17	
२	गोरक्षनाथ धार्मिक वन	अ न पा २	0.34	2061÷07÷22	
३	असिग्राम धार्मिक वन	अ न पा ५, सेलागांउ	0.112	2062÷12÷10	
४	घटाल धार्मिक वन	अ.न.पा. ३	5.91	2071÷02÷05	
५	चोरा धार्मिक वन	अजयमेरु गा प २	4.1	2072÷03÷30	
६	निलकण्ठ वैजनाथ धार्मिक वन	अ.न.पा. ३	5.7	2072÷03÷31	
७	मष्टा भगवती	नवदुर्गा गा प १	6.0	2072÷12÷18	
८	डुडेश्वर धार्मिक वन	अमरगढी न पा ३	1.9	2078.03.14	
जम्मा			**78.56**		

(स्रोत : डि.व.का.डडेल्धुरा, २०७८)

✓ ***निजी वन***

जिल्लाको प्रत्येक घर करेसावारी वरिपरि तथा शिर्ष, डोटी घटाल क्षेत्रको फाँटहरु कृषि वन (Farm Forestry) को सम्भावना वोकेका क्षेत्रहरु रहेका छन् । यसका साथै केही मानिसहरु वसाइ सरी तराइ वा शहरी क्षेत्र तिर गै जग्गा बांझो रहेकाले उक्त जग्गाहरुमा निजी वन प्रवर्द्धन तथा विकाशको संभावन रहेतापनि जनचेतना र प्रचार-प्रसारको कमि तथा पर्याप्त राष्ट्रिय वन भएको आदि कारणले गर्दा निजी वन विकासमा आशातित उपलव्धी हासिल गर्न सकिएको छैन् । हाल सम्म यस जिल्लामा दर्ता भएका निजी वनहरुको विवरण निम्न अनुसारको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ३० : डडेल्धुरा जिल्लाका हस्तान्तरित निजी वनहरूको विवरण

सि.न.	निजी वनको नाम	जग्गाधनीको नाम	ठेगाना	कि.नं.	क्षेत्रफल (रोपनी)
१	खाडीडाडाँ निजी वन	नर वहादुर खाती	नवदुर्गा - ६		१०-०-०-०
2	कुणले निजी वन	श्री चन्द्रदेव भट्ट	अमरगढी न.पा.१	१६५, १६६	३-५-०-४
3	टाकर किम्मटा निजी वन	श्री लक्ष्मीदत्त जोशी	अ.न.पा. २	१४८५, १४८९	६-५-०-०
4	चम्खेत निजी वन	श्री कमल सिह महता	गन्यापधुरा गा पा १	४/क २७५	२-६-२-०

(स्रोत : डि.व.का.डडेल्धुरा २०७८)

६.२. वनले ओगटेको क्षेत्रफल

जिल्लाको भू-उपयोग अन्तर्गत वन क्षेत्र, कृषि भूमि, झाडी क्षेत्र, वगर क्षेत्र तथा अन्य क्षेत्रहरु प्रमुख रुपमा रहेका छन् । जि.स.स. का अनुसार जिल्लाको सवैभन्दा वढी भाग क्रमशः वन क्षेत्र (७१.०६%), कृषि क्षेत्र (१९.१६%) र झाडी क्षेत्र (५.८१%) रहेको छ । त्यस्तै शाखा तथ्यांक कार्यालय, डडेल्धुराका अनुसार वन क्षेत्रले ढाकेको भाग (७४.८८%) सवैभन्दा वढी रहेको छ । जिल्लाको भू–उपयोगको विस्तृत विवरण प्रस्तुत तालिकामा दिइएको छ ।

तालिका ३१: डडेल्धुरा जिल्लको भू–उपयोगिता

क.स.	भू-उपयोग	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)	प्रतिशत
१	वनजंगल क्षेत्र	१०६६.६८८	७१.०६
२	कृषि क्षेत्र	२८७.५४३	१९.१६
३	झाडी क्षेत्र	८७.२०४	५.८१
४	घाँसे भूमि	१६.७१९	१.११
५	भीर पहिरो	१.६१०	०.११
६	बगर क्षेत्र	३३.२४९	२.२१
७	बाँझो चरन क्षेत्र	०.१३८	०.०१
८	नदी, ताल, पोखरी क्षेत्र	७.९८२	०.५३
	कुल क्षेत्रफल	**१५०१.१३३**	**१००**

(जिल्ला समन्वय समिति, २०७३)

तालिका ३२: डडेल्धुरा जिल्लाको भू–उपयोगिता

क.स.	भू–उपयोग	क्षेत्रफल (हेक्टर)	प्रतिशत
५.	वन क्षेत्र	११५१६९	७४.८८
६.	कृषि भूमी	१९२६८	१२.५३
७.	वस्ती/आवादी	२७८९	१.८१
८.	अन्य क्षेत्र	१६५७४	१०.७८
	जम्मा	**१,५३,८००**	**१००**

(जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालय, २०७४)

➢ ***स्थानिय तह अनुसार वनले ढाकेको क्षेत्र***

जिल्लामा चुरे, भित्री मधेश देखि उच्च पहाड भागसम्म विभिन्न वनस्पति प्रजातीहरुको विविधता रहेको छ । जिल्लामा विधमान विभिन्न स्थानिय तहमा रहेका मुख्य प्रजातिहरु साल, सल्ला, वांझ तथा अन्य प्रजातिका वन क्षेत्रले ओगटेको क्षेत्रफल देहायको तालिकाहरुमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ३३: डडेल्धुरा जिल्ला स्थानिय तह अनुसार वन क्षेत्रको विवरण

स्थानिय तह		**क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)**		**वन जङ्गल (प्रतिशतमा)**	
संरचना	नम	वन क्षेत्र	जम्मा क्षेत्रफल	स्थानिय तहमा	जिल्ला भरिमा
नगरपालिका	अमरगढी	९६।६	१३८।९	७० %	९ %
	परशुराम	३३४।६	४१२।६	८१ %	३० %
गाउँ पालिका	अजयमेरु	८१।२	१४८।४	५५ %	७ %
	आलिताल	२४३।५	२९१।९	८३ %	२१ %
	भागेश्वर	१९१।५	२३२।६	८२ %	१७ %
	गन्यापधुरा	९८।९	१३५।२	७३ %	९ %
	नवदुर्गा	८७।१	१४१।५	६२ %	८ %
	जम्मा	**११३३।५**	**१५०१।१**	**७६ %**	**१०० %**

(स्रोत : वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण विभाग, २०७३)

तालिका ३४ स्थानिय तहमा प्रजाति अनुसार वन क्षेत्रले ओगटेको क्षेत्रफल

क स	**स्थानिय तह**	**कुल क्षेत्रफल हे**	**वनको क्षेत्रफल -हे**	**प्रजातिले ओगटेको क्षेत्रफल -हे**				
				सल्ला वन	**साल वन**	**मिश्रित चौडापाते वन**	**देवदार वन**	**वांझ वन**
१	परशुरामधाम न पा	४२६८७	३५८५३	२११६	१८५००	१३००		
२	अमरगढी गा पा	१६९१७	११०३३	२४२४		५५००	२५	१६५०
३	आलिताल गा पा	२८१७४	२४१९०	४२५०	७०००	६५००		४८००

४	गन्यापधुरा गा पा	१४५४०	१०६६२	४३३८		३४५०		२५५०
५	भागेश्वर गा पा	२२७२४	१७०३२	८६९०	४५०	३९५०		२८००
६	अजयमेरु गा पा	१४९८२	७०३२	३३१०		१७००	१५	६००
७	नवदुर्गा गा पा	१३७७६	८९३४	४५३९		२५५०		१२५
जम्मा		१५३८००	११४७३६	२९६६७	२५९५०	३६६५०	४०	१२५२५

स्रोत शाखा तथ्याङ्क कार्यालय, डडेल्धुरा २०७४.

६.३ वन क्षेत्रको स्रोतको अवस्था

डडेल्धुरा जिल्लाको भौगोलिक विविधताको कारण यहां उष्ण पतझड वन देखी उपोष्ण वन हुदै समशितोष्ण किसिमको वन समेत पाइन्छ । यस जिल्लामा खास गरी साल, सल्ला र वांझको वन वढी पाइन्छ । जिल्लाको दक्षिण भेगको भित्री मधेश क्षेत्रमा साल, कर्मा, अस्ना आदि मिश्रित वन पाइन्छ । साल वन जिल्लाको परशुाराम न.पा, आलिताल गां पा तथा भागेश्वर गा.पा मा कुल २५९५० हे. क्षेत्रफलमा फैलिएर रहेको छ। सालको वन सवैभन्दा वढी परशुराम न.पा मा पाइन्छ । परशुराम न.पा क्षेत्रमा सालको वन कुल १८५०० हे क्षेत्रफलमा फैलिएर रहेको छ । भने आलिताल गा.पा क्षेत्रमा जम्मा ७००० हे. क्षेत्रफलमा पाइन्छ । त्यसैगरी सल्लाको वन जिल्लाका सवै पालिकाहरुमा पाइन्छ । सल्लाको वन जिल्लामा कुल २९६६७ हे क्षेत्रफलमा फैलिएर रहेको छ । सल्लाको वन सवै भन्दा वढी भागेश्वर गा पा क्षेत्रमा पाइन्छ । जिल्लामा खोटे सल्लाको वन वाट प्रचुर मात्रामा खोटो संकलन गर्न सकिने संभावना रहेको छ । जिल्लामा देवदारको वन साह्रै कम मात्रामा पाइन्छ । जिल्लाभर जम्मा ४० हे. क्षेत्रफलमा पाइने अनुमान गरिएको छ । जिल्लाको अजयमेरु गा.पा र अमरगढी न पा को केही ठांउमा मात्र देवदारको वन पाइन्छ ।

जिल्लाको अधिकांश भाग पहाडी क्षेत्र भएता पनि नदी तथा खोलाको कारण केही समतल भू-भाग पनि रहेको छ । उदाहरणको लागि सेती, महाकाली, सोरनाया गाड, डोटी, रङ्गुन, पुन्तुरा खोला किनारका विभिन्न भू-भाग ९१५ मि. सम्मको उचाईमा रहेका छन् । यहाँ प्रायः मिश्रित किसिमको वन जंगल रहेको छ । यस ठाउँको हावापानी प्रायः गरम हुने भएकोले तराई तथा भित्री मधेशमा पाईने रुखहरु जस्तै : साल, सिसौ, खयर, अस्ना, हल्दु, गुटेल, सान्दन, सिमल, जामुन र कुरिलो, रिठा, चिउरी, काउलो, अमला, तेजपात, रातो च्याउ, वनहल्दी जस्ता गैरकाष्ठ वन पैदावारहरु (गै.का.व.पै.) पाईन्छन् ।

जिल्लामा प्रस्तावित अवस्थामा रहेको महाभारत वन संरक्षण क्षेत्र जैविक विविधतमा धनी रहेको छ। यस क्षेत्रको तल्लो भागमा तेजपात, काउलो, लोक्ता र मध्य देखि माथिल्लो भागमा झ्याउ, सुगन्धवाल, पाषाणबेद जस्ता महत्वपुर्ण र मुल्यवान जडीवुटीहरु एवं गै.का.व.पै.हरु पाईन्छन् । साथै नदी तटिय जस्तै महाकाली नदी तथा अन्य नदी छेउछाउमा सिसौ, खयर र अन्य जातको मिश्रित वन पाईन्छ । यो भागमा रिठा, अमला जस्ता गै.का.व.पै. प्रजातीहरु पनि पाउँछन् ।

जिल्लाको २६३९ मिटर उचाइ भएको भागमा प्रायः खसु्र, देवदार, पाँगर, फिर, रक्चन, दल्लो, ओखर आदि प्रजातिहरुको मिश्रित वन पाईन्छ । यहाँ कोणधारी किसिमको जंगल पनि पाईन्छ । यहाँ झ्याउ, बिषजरा, सुगन्धवाल जस्ता जडिबुटीहरु पनि पाईन्छन् ।

६.४ प्रमुख नदी खोला तथा जलाधार क्षेत्रहरु

जिल्ला मध्य पहाडी भाग र चुरे क्षेत्रमा फैलिएकाले यहाँ हिमनदीहरु बाटका नदीहरु तथा चुरे पर्वतबाट निस्केका खहरे खोलाहरु पनि प्रसस्तै रहेका छन् । तिनीहरु मध्ये केहीको विवरण निम्न अनुसार रहेको छ ।

✓ *नदी तथा खोलाहरु*

जिल्लाका मुख्य नदीहरुमा महाकाली र सेती हुन् । यो जिल्ला भित्र बहने सेती नदीका सहायक खोलाहरुमा चामा गाड, भुङ्रा खोला, सकायल गाड र खोची गाड मुख्य हुन् । त्यस्तै रंगुन खोला, साँदनी खोला, डोटेली गाड, रडुवा खोला, रुपाली गाड, शीर्ष गाड, पुन्तुरा गाड यस जिल्ला भित्र वग्ने महाकाली नदीका सहायक खोलाहरु हुन् । अन्य सहायक खोला तथा गाडहरुमा सोरनाया, ठुलीगाड, रुवा खोला, सकायल, दोगाड, आरागाड, कालीमा, लोपा, शिराङ, समैजी आदि हुन् । जिल्ला अन्तर्गतका खोला तथा नदीहरुले जिल्लामा ढाकेको दूरीको विवरण तालिका ३५ मा दिइएको छ ।

तालिका ३५ : डडेल्धुरा जिल्ला अन्तर्गतका खोला तथा नदीहरूको विवरण

क्र.सं.	खोला र नदीको नाम	लम्वाई (कि.मि.)	कैफियत
१	महाकाली नदी	तथ्यांक नभएको	तिब्वतीय हिमक्षेत्र उद्गमस्थल भइ चौलानी, रामगंगा, धौलीगंगाहरु मिश्रित जिल्लाको पश्चिम साविक रुपाल, शिर्ष र जोगवुडा गा.वि.स. भएर वहने जिल्लाको सबैभन्दा ठुलो नदी ।
२	सेती नदी	१८.६५	साइपाल हिमालतिरको तिब्वतीय हिमक्षेत्र उद्गमस्थल भइ कालंगा खोला, बाउलीगाड, सुनीगाड मिश्रित जिल्लाको पूर्वी सिमानामा पर्ने साविक वेलापुर गा.वि.स. भएर वहने जिल्लाको दोस्रो ठुलो नदी ।
३	रंगुन खोला	२४.४४	जिल्लाको दक्षिणी भागमा पर्ने महाभारत र चुरे श्रृंखलाहरुबाट उत्पत्ती भई पुन्तुरा, कलिना, सुनखोला, कोलखान खोला मिश्रित साविक आलिताल, शिर्ष र जोगवुडा गा.वि.स. बाट वहेर परशुराम नजिकै महाकालीमा मिसिन्छ ।
४	डोटेली गाड	२१.८७	महाभारत श्रृंखलाबाट उत्पत्ति भइ दोगाड, सोरनायागाड, सिराडी गाड, नानीगाड, धित्तडी खोला, खरानीखोला, मरमखोला मिश्रित बगरकोट र भागेश्वरको मध्य सिमा हुँदै साविक रुपाल गा.वि.स.को भैरवगाड घाटमा महाकाली नदीमा मिसिन्छ ।
५	रडुवा खोला	१६.५७	महाभारत श्रृंखलाबाट उत्पत्ति भई तिलाडी गाड, रुवाखोला, सकायल गाड, कोइराल खोला मिश्रित साविक असिग्राम, अ.न.पा. गणेशपुर, नवदुर्गा, मष्टामाण्डौ, कैलपालमाण्डौ गा.वि.स. को सिमानाबाट वगी डोटीको गंगानान घाटमा सेती नदीमा मिसिन्छ ।
६	पुन्तुरा गाड	१८.६२	जिल्लाको दक्षिणमा पर्ने चुरे श्रृंखलाबाट उत्पत्ति भइ साविक जोगबुडा गा.वि.स.को सिद्धनाथमा रंगून खोलामा मिसिन्छ ।
७	रुपाली गाड	१७.६२	महाभारत श्रृंखलाबाट उत्पत्ति भई नानीगाड र ठूलोखोला मिश्रित साविक रुपाल गा.वि.स. लाई दुई भागमा बाँडी यो गाड साँउनीय घाटमा पुगेर महाकाली नदीमा मिसिन्छ ।

(जि.स.स. , २०७३)

जलाधारीय अवस्था

वन विकास गुरुयोजना, २०४६ ले जलाधारीय अवस्थाका आधारमा देशका सम्पूर्ण जिल्लाहरुलाई Good, Fairly Good, Marginal, Poor/Very poor गरी ५ वर्गमा विभाजन गरेकोमा डडेल्धुरालाई उत्तम (Good) वर्गमा समावेश गरेको छ। भु तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय स्थापना भई डडेल्धुरा जिल्लामा विधमान जलाधार क्षेत्रहरुको व्यवस्थापन कार्य भइरहेको छ।

ताल तथा झरनाहरु

जिल्लाका प्रमुख ताल तथा झरनाहरुमा आलिताल, झिलमिला ताल (र कञ्चनपुर जिल्लाको सिमानामा रहेको), वेतकोट ताल (जोगवुडाको सिमानामा पर्ने कञ्चनपुरको दैजी गा.वि.स.मा अवस्थित), बोडापाथिताल, बगरकोट ताल, पिपलकोट ताल (जोगबुडा ४), साइलको झरना (रुपाल ८), कुमडगाड झरना (गांखेत ९), सत्कट्टा झरना (अ.न.पा. ३) आदि रहेका छन्।

६.५. सिमसार क्षेत्र

डडेल्धुरा जिल्ला नदी खोला तथा सिमसार क्षेत्रका हिसावले पनि महत्वपुर्ण रहेको छ। जिल्लाको भु उपयोग तथ्याङ्क अनुसार नदी तथा खोलाले ढाकोको क्षेत्र ०.५३ प्रतिशत अर्थात ८५९ हेक्टर रहेको छ। डडेल्धुरा जिल्लामा विधमान नदी तथा खोलाहरुमा महाकाली नदी, सेती नदी, रंगुन खोला, डोटेली गार्ड, रडुवा खोला, पन्तुरा खोला, रुपाली गाड रहेका छन भने यस जिल्लामा रहेका तालहरुमा आलिताल, झिलमिला ताल, वेतकोट ताल, वोडापाथी ताल, वगरकोट ताल र पिपलकोट ताल रहेका छन। त्यसैगरी जिल्लामा धानखेत २१३१५ हेक्टर रहेको छ। डडेल्धुरा जिल्लामा विधमान नदी तथा खोलाहरु जम्मा ११७.७७ कि.मी मा फैलिएर रहेका छन

७. वनको संरक्षण तथा सुरक्षा सम्वन्धी व्यवस्था

७.१ अतिक्रमण तथा चोरी निकासी नियन्त्रण

✓ ***वन अतिकमण***

जिल्लामा वन संरक्षणका दृष्टिकोणले वन अतिक्रमण चुनौतीको रुपमा देखा परेको छ। यस जिल्लाको अमरगढी नगरपालिका क्षेत्र, भात्काँडा क्षेत्र, भित्री मधेश क्षेत्रका साथै प्रायः जसो जिल्लाभरि नै साना-ठूला वन अतिक्रमणका घटना स्थानिय वासिन्दा तथा सरकारी पक्षबाट भइरहेका छन्। यसलाई रोकथाम गर्नका लागि जिल्ला वन कार्यालयले आगामी दिनमा थप अतिक्रमण हुन नदिन प्रचार-प्रसारका साथै विशेष रणनीति अख्तियार गरी कार्ययोजना सहित सवै सरोकारबाला पक्षको सहभागितामा अतिक्रमण हटाउने योजना सहित कार्यान्वयन गर्ने पक्षमा रहेको छ।

✓ ***वन अतिक्रमण क्षेत्र र अतिक्रमण भएको मिति***

चुरे, भित्री मधेश क्षेत्र लगायत सडक किनारा तथा जिल्लाको अधिकांश भागमा अतिक्रमणको समस्या रहेको छ। डिभिजन वन कार्यालय अनुसार २०७९ असोजसम्मको अतिक्रमणको रेकर्ड हेर्दा जम्मा ३६३.२८ हे वन अतिकमण भएको देखिन्छ। वन विभाग २००८ का अनुसार जिल्लामा करीव ४०९.६ हेक्टर वन क्षेत्र अतिक्रमणको चपेटामा परेकोमा आ .व २०७४।०७५ को अन्तिम सम्ममा कुल ४६.३२ हे अतिकमित वन

क्षेत्रलाई पुन वन क्षेत्र कायम गर्न सफल भएको रेकर्ड वाट देखिन्छ । विस्तृत अतिक्रमण क्षेत्र तथा अतिक्रमण हटाइएको विवरण अनुसूचीमा राखिएको छ ।

तालिका ३६: डडेल्धुरा जिल्लाको सव डिभिजन वन कार्यालय अनुसार २०७९ असोज सम्म भएको अतिक्रमणको विवरण

क्र.सं	सव डिभिजनको नाम	क्षेत्रफल (हेक्टर)	घरधुरी संख्या	घरछाप्रा र जनसंख्या	सुकाईका रुखको संख्या	हरिया रुखको संख्या
१	अमरगढी	१०.७	७३	७३	-	-
२	नवदुर्गा	३०.२५	७७		५	७५
३	भागेश्वर	४.२५	१५	१५	-	-
४	अजयमेरु	२.१	७	३९	१२	५८
५	गन्यापधुरा	३०.५	६१	२६	१०	७
६	आलिताल	५३.७५	१५७	११४४	२७	३६८
७	परशुरामधाम	२५१.०	४१८	४१८	८४	२२६
८	साँदनी .	२७.०	४२	४२	८४	८०
	जिल्लाको जम्मा	**४०९.५५**	**७८१**	**१५६ र १५६२**	**२२२**	**८१४**

वन विभाग , २००८

विगतका वर्षहरु देखि नै जिल्लामा अतिकमणको समस्या धेरै रहेको छ। अतिकमणको मुख्य कारणमा जग्गाको राम्रो मुल्य पाउने भएकोले साल जस्ता महत्वपूर्ण वोटविरुवाहरुलाई क्षती पुऱ्याउने गरिएको छ । विगतको द्वन्दको समस्या, जनचेतनाको कमी, श्रोतको प्रयोगमा विभेद आदिका कारण अतिकमण र अवैध रुपमा रुख काट्ने समस्या यस जिल्लामा बढेको छ। जिल्लाको चुरे क्षेत्रको जम्मा अतिक्रमित भूमि १७२ हेक्टर रहेको छ । जिल्लाको चुरे भेगको अतिकमित क्षेत्रहरुको विस्तृत विवरण यसरी उल्लेख गरिन्छ ।

तालिका ३७: डडेल्धुरा जिल्लाको चुरे क्षेत्रको वन अतिक्रमणको विवरण

क.सं	सव डि व का.	अतिक्रमित क्षेत्र	अवधी	क्षेत्रफल (हे.)	सानो झुपडी र अन्य संख्या	अनुमानीत Girdling रुख	हरीया रुख संख्या
१	आलीताल	विभिन्न क्षेत्रहरु	२०३९/४० देखि हालसम्म	१५०	५२२	साल (९२०)	साल (१२००)
२	परशुरामधाम	विभिन्न क्षेत्रहरु	२०३९/४० देखि हालसम्म	२२	२००	साल (२००)	साल (११००)

(Source: DFS, २००८)

जिल्लाको मध्य पहाडी क्षेत्रमा अतिकमणबाट करीव ६५ हे. वन क्षेत्र अतिक्रमण भएको र करीव ११७ घरधुरीले अतिकमण गरेका छन् । निम्न तालिकामा सव.डि.व.का.को अतिकमण क्षेत्रको तथ्याङ्क प्रस्तुत गरेको छ ।

तालिका ३८: डडेल्धुरा जिल्लाको मध्य पहाडी भू–भागको वन अतिक्रमणको विवरण

क.सं	सव.डि.व.का	अतिक्रमित क्षेत्र	अवधी	क्षेत्रफल (हे.)	सानो झुपडीको संख्या	अनुमानित Girdling रुखहरु	हरीया रुखहरुको संख्या
१.	अमरगढी	साविक कोटेली १ र ७ र समैजी १ र ८	२०५०/५१ २०५३/५४–०५५	१.५ र १	८ र १३	०	०
२.	भागेश्वर	विभिन्न ठाउँहरु	२०३९/४०–हालसम्म	१६	२५	०	०
४.	गन्यापधुरा	विभिन्न ठाउँहरु	२०३९/४०–हालसम्म	९	२०	सल्ला (१२)	सल्ला (२५)
५.	नवदुर्गा	विभिन्न ठाउँहरु	२०३९/४०–हालसम्म	११	१८	०	०
६.	साँदनी	विभिन्न ठाउँहरु	२०४० देखि २०५६	२९	५४	साल, खयर, सिसौ	साल, खयर, सिसौ
जम्मा				६५	११७		

(Source: DFS, 2008)

✓ *वन अतिक्रमण हटाएको लगत*

जिल्लामा वन अतिक्रमण, वन संरक्षणका दृष्टिकोणले चुनौतीपूर्ण समस्याको रुपमा रहेको छ। यो समस्यालाई हल गर्न जिल्ला वन कार्यालय लगायत नागरीक समाज तथा जिल्ला वन समन्वय समितिका सदस्यहरुको सामुहिक प्रयासले मात्र सम्भव हुने देखिन्छ। अतिक्रमण हटाउने सन्दर्भमा यस जिल्लामा विधमान ४०९.६ हे. अतिकमित वन क्षेत्र मध्य आ. व २०७४।०७५ सम्ममा ४६।३२ हे अतिकमित वन क्षेत्र खाली गराईएको रेकर्डबाट देखिन्छ। त्यस्तै अतिक्रमणका गुनासाहरु आउने वित्तिकै यस कार्यालयबाट वन ऐन अनुसार कारवाही गर्ने कार्य भइरहेको छ।

✓ *वन अतिकमण नियन्त्रण*

वन ऐन २०७६ को दफा ७ र ८ मा राष्ट्रिय वनको जग्गा कसैले पनि दर्ता गर्न नपाउने र वनको जग्गाको स्वामित्व सरकार वाहेक कसैको नहुने कुरा उल्लेख गरीएको छ। नेपाल सरकारको २०५७/१/१६ को वनक्षेत्रको जग्गा अन्य प्रयोजनको लागी नदिईने निर्णय अनुसार नीति तथा कानूनी प्रावधान वन अतिकमण नियन्त्रण गर्ने दिशामा भए तापनि विगतका वर्षहरु देखी नै यस जिल्लामा वस्ती विकास, पुनर्वास-वसोवास, सुकुम्वासीलाई जग्गा वितरण जस्ता सरकार बाट सृजित कार्यहरुवाट यस जिल्लाको ठूलो परिमाणको वन क्षेत्र आवादी क्षेत्रको रुपमा परिणत भईरहेको छ।

त्यसै गरी विभिन्न भौतिक विकासका संरचनाहरु (सडक, कुलो, विद्युत लाईन, क्याम्पस, विद्यालय, खेल मैदान, मठ मन्दिर आदी) को निर्माण वन क्षेत्रको जग्गामा नै गर्ने सम्वन्धित सवै पक्षको आमधारणा भएबाट पनि ठूलो परिमाणको वन क्षेत्र यस्ता कार्यको लागी उपयोगमा आईरहेको छ। विगतका यस्ता कार्यबाट वन क्षेत्रको जग्गामा आवाद वसोवास एवं विकासका संरचनाहरु निर्माण गर्न पाईन्छ र यस्तो जग्गा ढिलो-चाँडो व्यक्ति वा संस्थाको नाममा दर्ता हुन्छ भन्ने धारणा आम जनतामा रहेकाले वन क्षेत्रको जग्गा यस्ता कार्यका लागी अनाधिकार रुपमा हत्याउने प्रवृत्तिले निरन्तरता पाई नै रहेको छ। डिभिजन वन कार्यालयका अनुसार जिल्ला

भर कुल ४०९.६ हे वन अतिक्रमण भएको छ त्यस मध्ये ४६.३२ हे अतिक्रमण हटाइसकिएको छ हाल अतिक्रमण ३६३.२८ हे रहेको छ। त्यस्तै वन तथा भु संरक्षण विभाग २००८ का अनुसार जिल्लाका आलिताल सवडिभिजन र परशुरामधाम सवडिभिजन अन्तरगतका वन क्षेत्रमा कुल १७२ हे. वन अतिक्रमण भएको छ।

वन अतिक्रमणको सवाल बहुपक्षिय एवम् अधिकतम् रुपमा राजनैतिक सवाल देखिएकोले यसलाई नियन्त्रण गर्न डिभिजन वन कार्यालयको एकल प्रयासले मात्र संभव नहुने हुँदा सबै सरोकारवालाको सहयोग आवश्यक पर्दछ । सर्वपक्षिय संयन्त्र निर्माण गरी सर्व प्रथम अतिक्रमण गरिएका क्षेत्रको पहिचान गरी नक्सांकन गरिने छ। त्यसपछि अतिक्रमण गरेको जग्गा खाली गर्नका लागि सार्वजनिक सूचना जारी गर्ने, सो क्षेत्रमा नै गएर प्रचार-प्रसार गरिनेछ। सो सूचनाको व्यवस्था गरी वन अतिक्रमण गरेमा वल प्रयोग गरी उक्त अतिक्रमण हटाइनेछ र उक्त वन क्षेत्रको व्यवस्थापन जन सहभागिता समेत जुटाई तारबार र वृक्षारोपणको माध्यमबाट वन पुनर्स्थापना गरिनेछ।

नयाँ र थप अतिक्रमण हुन नदिन प्रत्येक सवडिभिजन वन कार्यलयहरुमा सर्वपक्षिय गस्ती टोली गठन गरी नियमित अनुगमन गरी समयमै रोकथाम गरिनेछ। अतिक्रमणका दृष्टिकोणले संबेदनशील क्षेत्रहरुमा सूचना संयन्त्र निर्माण गरी प्रारम्भिक अवस्थामा नै वन अतिक्रमण नियन्त्रण गरिने व्यवस्था मिलाइने छ। वन अतिक्रमण नियन्त्रण रणनिति वमोजिम जिल्लामा अतिक्रमण नियन्त्रण कार्ययोजना तयार गरी सो को सहभागितामुलक कार्यान्वयनको व्यवस्था मिलाइने छ। वन अतिक्रमण हटाउने कार्ययोजना तथा सो अन्तर्गतका विविध क्रियाकलापहरु देहायमा वमोजिम प्रस्तु गरिन्छ।

- ✓ माथि उल्लेखित वन अतिक्रमणका क्षेत्र एवं अन्य नया वन अतिक्रमणका क्षेत्रहरु नक्साङ्कन गर्ने।
- ✓ जिल्ला वन अतिक्रमण नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन कार्यदल वैठक वसी अतिक्रमण हटाउने रणनिती तय गर्ने।
- ✓ जिल्ला वन समन्वय समिती अनुगमन
- ✓ अतिक्रमण हटाउन सुरक्षा निकाय परिचालन
- ✓ अतिक्रमित वन क्षेत्र खालि गर्ने
- ✓ जिल्ला वन क्षेत्र नक्सा तयार (अद्यावधिक गर्ने)
- ✓ अतिक्रमित क्षेत्र पुनस्थापना पछि नक्सा तयार (अद्यावधि गर्ने)
- ✓ वन सिमाना लगाउने
- ✓ पुन:स्थापना वृक्षारोपण एवं तारवार

तालिका ३९: डडेल्धुरा जिल्लाको आ.व. अनुसार वन अतिक्रमण नियन्त्रण कार्ययोजना

कार्यक्रम	इकाई	आ.व.		आ.व.		आ.व.		आ.व.		आ.व.	
		७९/८०	वजेट	८०/८१	वजेट	८१/८२	वजेट	८२/८३	वजेट	८३/८४	वजेट
१. जिल्ला वन अतिक्रमण नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन कार्यदल वैठक	पटक	३	६०	३	६०	३	६०	३	६०	३	६०
२. जिल्ला वन समन्वय समिती अनुगमन	पटक	१	५०	१	५०	१	५०	१	५०	१	५०
३. अतिक्रमण हटाउन सुरक्षा निकाय परिचालन	पटक	२	१००	२	१००	२	१००	२	१००	२	१००
४. अतिक्रमित वन क्षेत्र खालि गर्ने	हेक्टर	५	१००	१५	३००	१५	३००	२०	४००	१५	३००
५.जिल्ला वन क्षेत्र नक्सा तयार (अद्यावधिक गर्ने)	गोटा		१०		१०		१०		१०		१०
६.अतिक्रमित क्षेत्र पुनस्थापना पछि नक्सा तयार (अद्यावधि गर्ने)	गोटा	१	१०	१	१०	१	१०	१	१०	१	१०
७. वन सिमाना लगाउने	कि.मी	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००
९.पुनःस्थापना वृक्षारोपण	हेक्टर	५	२००	१५	६३०	१५	६३०	२०	६३०	१५	६३०
१०. तारवार	हेक्टर	५	२५०	१५	५००	१५	५००	२०	५००	१५	५००

➢ *चोरी तथा अवैध कटानी नियन्त्रण*

डिभिजन वन कार्यालय र सब डिभिजन वन कार्यालय अन्तरगत रहेको जनशक्तिले काठको चोरीनिकासी, वन्यजन्तु चोरी निकासी रोक्न नियमित रुपमा राष्ट्रिय वन क्षेत्रको गस्ती गर्ने गरेका छन् । साथै समय-समयमा स्थानीय व्यक्तिहरु तथा नजिकको प्रहरी कार्यालयका कर्मचारीहरुसँग समेत सहकार्य गरी गस्ती गरिने गरेको छ भने सामुदायिक वनहरुमा घरधुरी पालो प्रणाली तथा वन हेरालु प्रणालीवाट नियमित रुपमा वनको गस्ती हुने गरेको छ । चोरी शिकार तथा अवैध कटानी नियन्त्रणको लागी विभिन्न जनचेतनामुलक कार्यक्रमहरु संचालन गरिनुका साथै चोरी तथा अवैध कटानी नियन्त्रण कार्यमा संलग्न व्यक्तिको वारेमा सुचना दिने व्यक्तिलाई उचित पुरस्कार प्रदान गरी वन जनमानसलाई वन संरक्षण कार्यमा संलग्न हुन प्रोत्साहन गर्ने कार्य गरिरहेको छ ।

चोरी निकासी नियन्त्रणको लागि सबैभन्दा राम्रो र दिगो उपायमा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको सक्रियता वढाउनु नै हो । जिल्लाको दक्षिणी भेगमा छिमेकी जिल्लाबाट हुने गरेका छिटफुट काठ दाउरा चोरी निकासी र वन्यजन्तुको अवैध शिकार समेत सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको सक्रिय परिचालनबाटै नियन्त्रण गरिनेछ । साथै डि.व.का., सब डिभिजन वन कार्यालयका कर्मचारीहरुवाट नियमित गस्ती गरिनेछ । वन पैदावरको अवैध कटानी, चोरी निकासी नियन्त्रणको लागी स्थानिय तह, सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह, स्थानिय स्तरमा रहेका विभिन्न संघ संस्था, जिल्ला प्रहरी कार्यालय तथा अन्य सरोकारवाला निकायहरु संगको समन्वय र सहकार्यमा जोड दिइने छ ।

७.२ वन डढेलो नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन

वन डढेलोबाट वार्षिकरुपमा ठूलो मात्रामा वन विनाश हुने गरेको भए तापनि कार्यनिती सहितका विषेश कार्यक्रमहरु डिभिजन वन कार्यालय तथा सामुदायिक वनहरुले कार्यान्वयन गरेको देखिदैन । यस जिल्लामा वन डढेलो चैत्रदेखि जेष्ठसम्म जमिनमा नयाँ घाँस पलाउन, सल्लीपीर भएको ठाउँमा गाईवस्तु तथा गोठालाहरु चिप्लने भएर वनमा आगो लगाउने, शिकारीले शिकार गर्ने ठाउँमा आगो लगाइ त्यत्तिकै छोड्ने आदि कारणले वन डढेलो लाग्ने गर्दछ । यसको रोकथामको लागि डिभिजन वन कार्यालयले सुख्खाको समयमा डढेलो विरुद्धका सन्देशमुलक प्रचार-प्रसार कार्यक्रमहरु स्थानिय पत्रपत्रिका तथा एफ.एम.रेडियोबाट प्रकाशन तथा प्रसारण गर्ने र जनचेतनामुलक गोष्ठीहरु सञ्चालन गर्ने, स्थानिय उपभोक्ताहरु संहकार्य गर्दै डढेलो नियन्त्रण संजाल गठन गर्ने, स्थानिय उपभोक्ताहरु संगको समन्वय र सहकार्यमा वन गस्ती गर्ने, डढेलो नियन्त्रणको लागी जिल्लामा विधमान विभिन्न सरोकारवालाहरु संग समन्वय गरेर अगाढि वढने काम गरिरहेको छ । सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहहरुले सिमित ठाउँमा अग्निरेखा निर्माण गरेको भए तापनि सोको व्यवस्थित उपयोग हुन सकेको छैन । अत सामुदायिक वन उपभोक्ताहरुलाइ डढेलो नियन्त्रणको प्रभावकारी कार्ययोजना तयार गर्न लगाई सोको जनसहभागितामुलक कार्यान्वयनमा जोड दिने कार्य डिभिजन वन कार्यालयले गरिरहेको छ ।

डिभिजन वन कार्यालय अन्तर्गतका सा.व.हरुमा वन डढेलोबाट आ.व. ०६८/०६९ मा संकलन गरिएको साल तथा सल्लाका गरी जम्मा ६५१ काठका गोलिया जलेर रु.४१,४२,०५०/- रकम वरावरको क्षती हुनपुग्यो । सामुदायिक वनमा वन डढेलोबाट भएको काठको क्षतिको विवरण निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ४०: डडेल्धुरा जिल्लाका सामुदायिक वनहरूमा वन डढेलोबाट क्षति भएको काठको विवरण

क.सं	**सामुदायिक वनको नाम**	**साविक ठेगाना**	**वन डढेलोबाट भएको क्षतिको विवरण**			**वन डढेलो लागेको मिति**
			जत	**गोलिया थान**	**परिमाण (घन फिट)**	
१	सिद्धभगवती सा.व.	जोगवुडा ९ सलेता	साल	३७४	५०८८.८९	२०६९/२/१२
२	भूमिराज सा.व.	शिर्ष ९	साल	१७	१२१.५२	२०६९/१/३०
३	दुर्गा भगवती सा.व.	जोगवुडा ९	साल	२४	२४५.६१	२०६९/१/१७, १८
४	तलखोला चौतारी सा.व.	जोगवुडा ६	साल	१३	१७८.९१	२०६९/२/१९,२०
५	महाकाली सा.व.	शिर्ष ५	साल	७	७२.९८	२०६९/२/८
६	हट्वानी सा.व.	जोगवुडा ६	साल	८	७६.२१	२०६९/२/७
७	वैजनाथ सा.व.	जोगवुडा ९	साल	२०	२१८.९८	२०६९/१/२५
८	चतुरमाला सा.व.	गांखेत ९	सल्लो	१२८	२२८१	२०६९/२/७
९	दुर्गा भगवती सा.व.	जोगवुडा ९	साल	६०	यकिन नभएको	२०६९/१/१७
			जम्मा	**६५१**	**८,२८४.१**	**रु. ४१,४२,०५०**

(जि.व.का. , २०६९)

➢ *वन डढेलो नियन्त्रण तथा व्यवस्थापनका लागी योजना अवधिभर सञ्चालन गरिने कार्यक्रमहरु*

डिभिजन वन कार्यालय तथा सामुदायिक वनहरुले कार्य योजना सहितका विषेश कार्यक्रमहरु संचालन गर्न नसके तापनि यस कार्यालयले सुख्खाको समयमा डढेलो विरुद्धका सन्देशमुलक सुचनाहरु स्थानिय पत्रपत्रिका तथा एफ.एम. रेडियोहरुबाट प्रकाशन तथा प्रसारण गर्ने तथा जनचेतना गोष्ठीहरु सञ्चालन गर्ने र वन डढेलो सञ्जाल निर्माण गर्ने जस्ता कार्यक्रमहरु संचालन गरिरहेको छ । वन डढेलो नियन्त्रण सम्वन्धमा योजना अवधिभर सञ्चालन गरिने कार्यक्रमहरु देहाय वमोजिम हुने छन ।

- ✓ वन डढेलो संजाल निर्माण एव विस्तार तथा परिचालन
- ✓ वन डढेलो नियन्त्रणको लागी वन उपभोक्ताहरु तथा सवै सरोकारवालाहरु संगको सहकार्यमा वन डढलो नियन्त्रण कार्ययोजना तयारी तथा वन उपभोक्ताहरु, नागरिक समाज, नेपाल प्रहरी, नेपाली सेना संगको समन्वय र सहकार्यमा कार्ययोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन ।
- ✓ वन डढेलो नियन्त्रणको लागी सन्देशमुलक प्रचारप्रसारका कार्यहरु संचालन गरिने छन ।
- ✓ सामुदायिक वन कार्ययोजना तयारी तथा पुनरावलोकन गर्दा वन डढेलो नियन्त्रण सम्वन्धी कार्यान्वयनमुलक कार्ययोजना तयारी एवं प्रभावकारी कार्यान्वयन ।
- ✓ सामुदायिक वन क्षेत्रमा विधमान अग्निरेखाहरु सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहद्धारा वार्षिक रुपमा सरसफाई एवं झाडी सर सफाई गर्ने । वन डढेलो नियन्त्रण सामाग्री खरीद गरी व्यापक रुपमा वितरण गरिने छ ।
- ✓ सरकारद्धारा व्यवस्थित वन क्षेत्रमा ढलापढा रुखहरु हटाउने जस्ता वन सम्वर्द्धनका कार्यहरु प्रभावकारी रुपमा गरिने छ ।
- ✓ डिभिजन वन कार्यालय, सव डिभिजन वन कार्यालय तथा वन उपभोक्ताहरुद्धारा संयुक्त रुपमा वन क्षेत्रको नियमित रुपमा गस्ती गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ ।

तालिका ४१ : डडेल्धुरा जिल्लामा आ.व. अनुसार वन डढेलो नियन्त्रण कार्यक्रमहरूको कार्ययोजना

आर्थिक वर्ष	जिल्ला वन कार्यालय मार्फत		सा.व.उ.स. मार्फत		वजेट (रु. हजारमा)
	सञ्चालन गरिने कार्यक्रम	परिमाण	सञ्चालन गरिने कार्यक्रम	परिमाण	
२०७९ /०८०	• वन डढेलो लाग्ने स्थान पहिचान तथा वन डढेलो नियन्त्रण सञ्जाल निर्माण • वन डढेलो नियन्त्रण सञ्जाल विस्तार एवं परिचालन • वन डढेलो नियन्त्रण कार्ययोजना कार्यन्वयन • वन डढेलो नियन्त्रण सामाग्री खरिद तथा वितरण • FM रेडीयो र पत्रिकाबाट सचेतना सन्देश • प्रचारप्रसार सामग्री प्रकाशन तथा वितरण (लिफलेट, ब्रोसर, पमप्लेट	• १ सञ्जाल • ८ सञ्जाल विस्तार • जिल्लाभरि • ५ सेट • गर्मी यामभरि • १००० प्रति	• अग्निरेखा निर्माण • सचेतना गोष्ठी • FM रेडीयो र पत्रिकावाट प्रचार प्रसार	• १० समूहहरु • सवै सा.व.हरु • गर्मी यामभरि	९१०
२०८० /०८१	• वन डढेलो नियन्त्रण कार्ययोजना तयारी • वन डढेलो लाग्ने स्थान पहिचान तथा वन डढेलो नियन्त्रण सञ्जाल निर्माण • वन डढेलो नियन्त्रण सञ्जाल विस्तार एवं परिचालन • वन डढेलो नियन्त्रण कार्ययोजना कार्यन्वयन • वन डढेलो नियन्त्रण सामाग्री खरिद तथा वितरण • FM रेडीयो र पत्रिकाबाट सचेतना सन्देश	• १ वटा • २ संजाल निर्माण • ८ संजाल विस्तार • १ वटा • २ सेट • गर्मी यामभरि	• अग्निरेखा निर्माण • सचेतना गोष्ठी • FM रेडीयो र पत्रिकावाट सचेतना सन्देश	• १० समूहहरु • सवै सा.व.हरु • गर्मी यामभरि	१०१०
२०८१ /०८२	• वन डढेलो लाग्ने स्थान पहिचान तथा वन डढेलो नियन्त्रण सञ्जाल निर्माण • वन डढेलो नियन्त्रण सञ्जाल विस्तार एवं परिचालन • वन डढेलो नियन्त्रण कार्ययोजना कार्यन्वयन	• ३ वटा • ८ वटा	• अग्निरेखा निर्माण • अग्नी नियन्त्रण अभ्यास	• १० समूहहरु • १० समुहहरु	९१०

	• वन डढेलो नियन्त्रण सामाग्री खरिद तथा वितरण • FM रेडीयो र पत्रिकावाट सचेतना सन्देश	• जिल्लाभरि • ३ सेट • गर्मी यामभरि	• नियन्त्रित आगलागी अभ्यास • सचेतना गोष्ठी • FM रेडीयो र पत्रिकावाट सचेतना सन्देश	• १० समुहहरु • सवै सा.व.हरु • गर्मी यामभरि	
२०८२ /०८३	• वन डढेलो लाग्ने स्थान पहिचान तथा वन डढेलो नियन्त्रण सञ्जाल निर्माण • वन डढेलो नियन्त्रण सञ्जाल विस्तार एवं परिचालन • वन डढेलो नियन्त्रण कार्ययोजना कार्यन्वयन • वन डढेलो नियन्त्रण सामाग्री खरिद तथा वितरण • प्रचारप्रसार सामग्री प्रकासन/ वितरण • FM रेडीयो र पत्रिकावाट सचेतना सन्देश	• ४ वटा • ८ वटा • जिल्लाभरी • ३ सेट • १००० प्रति • गर्मी यामभरि	• अग्निरेखा निर्माण • अग्नी नियन्त्रण अभ्यास • नियन्त्रित आगलागी अभ्यास • FM रेडीयो र पत्रिकावाट सचेतना सन्देश	• १० समूहहरु • १० समुहहरु • १० समुहहरु • गर्मी यामभरि	९६०
२०८३ /०८४	• वन डढेलो लाग्ने स्थान पहिचान तथा वन डढेलो नियन्त्रण सञ्जाल निर्माण • वन डढेलो नियन्त्रण सञ्जाल विस्तार एवं परिचालन • वन डढेलो नियन्त्रण कार्ययोजना कार्यन्वयन • वन डढेलो नियन्त्रण सामाग्री खरिद तथा वितरण • FM रेडीयो र पत्रिकावाट सचेतना सन्देश	• ५ वटा • ८ वटा • जिल्लाभरी • ४ सेटस • गर्मी यामभरि	• सा.व. वन डढेलो नियन्त्रण सञ्जाल गठन • वन डढेलो नियन्त्रण सामग्री खरीद • FM रेडीयो र पत्रिकावाट सचेतना सन्देश	• २ वटा सञ्जाल • १ वटा सञ्जालको लागि • गर्मी यामभरि	१०६०

७.३. मिचाहा प्रजाति नियन्त्रण

डडेल्धुरा जिल्लाको वन क्षेत्रमा मात्र नभइकन भु उपयोगका हरेक क्षेत्रहरु वन क्षेत्र, कृषि क्षेत्र, चरिचरण क्षेत्र, सिमसार क्षेत्र आदि सवैमा मिचाहा प्रजाति ठुलो समस्याको रुपमा देखिएका छन । यी सवै क्षेत्रको उत्पादकत्वमा मिचाहा प्रजातिले समस्या पारेका छन ।

डडेल्धुरा जिल्लाको वन क्षेत्र, चरिचरण क्षेत्र तथा घांसे मैदान, सिमसार क्षेत्रमा पाइने मिचाहा प्रजातिहरु र तिनीहरुको वितरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिन्छ ।

तालिका ४२ जिल्लाको भु उपयोग अनुसार मिचाहा प्रजातिको विवरण

कस	भु उपयोग	मिचाहा प्रजाति	मिचाहा प्रजाति
१	वन तथा झाडी क्षेत्र	सेतो वनमारा	*Chromolaena odrata*
		तुल्सीझार	*Hyptis suaveolens*
		सेतो वनमारा	*Ageratina adenophora*
		वनमारा	*Lantana camera*
२	घांसेमैदान/चरिचरण क्षेत्र	टाप्रे	*Senna tora*
		कांडेलुडे	*Amaranthus spinosus*
		कालो कुरो	*Bidens pilosa*
		भेडे कुरो	*Xanthium strummaricum*
			Parthenium hysterophourus
		निलो गन्धे	*Ageratum houstonianum*
		गन्धझार	*Ageratum conyzoides*
३	सिमासार क्षेत्र	जलाजम्भु	*Alternanthera philoxeroides*
		लज्जावती	*Mimosa pudica*
		जलकुम्भी	*Eichhormia crassipes*
		वेसरम	*Ipomoea carnea*
		कराउती घांस	*Leersia hexandra*

✓ मिचाहा प्रजातिहरुको नियन्त्रणका लागी भएका प्रयासहरु

- सामुदायिक वन उपभोक्ताहरुले सामुदायिक वन क्षेत्रमा झाडी सरसफाई गर्ने गरेका छन । साथै नियन्त्रित डढेलो समेतको अभ्यास गर्ने गरेका छन ।
- खाली वन क्षेत्रमा वृक्षारोपण
- घुम्ती चरिचरण
- डिभिजन वन कार्यालय तथा सव डिभिजन वन कार्यालयहरुले जिल्लाका विभिन्न निकाय संग साथै सामुदायिक वन उपभोक्ता संग समन्वय गरी डढेलो नियन्त्रण गर्ने गरेका छन ।

✓ योजना अवधिभर मिचाहा प्रजातिको नियन्त्रणको लागी अवलम्वन गरिने प्रयासहरु

- जिल्लामा विधमान मिचाहा प्रजातिहरु, तिनीहरुको विभिन्न भु उपयोगमा भएको वितरण तथा हालको वास्तविक अवस्था तथा नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन सम्वन्धमा अध्ययन गरी पुस्तिका पमप्लेट प्रकाशन गरी व्यापक प्रचारप्रसार गर्ने गरिने छ ।
- मिचाहा प्रजातिहरुको वासस्थान पहिचान गरी नियन्त्रणको लागी एकिकृत योजना तयार पारी कार्यान्वयन गर्ने गरिने छ।
- सामुदायिक वनको कार्यायोजनामा मिचाहा प्रजाति र यसको नियन्त्रण र व्यवस्थापन सम्वन्धमा उल्लेख गरी प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिने छ।
- सामुदायिक वन क्षेत्रमा वार्षिक रुपमा गरिने वन सम्वर्द्धनका कार्यहरु अन्तरगत झाडी सरसफाई तथा अग्नि रेखा सफाइको काम समयमा गरिने छ।
- सामुदायिक वन र कवुलियति वनको खाली भु भागमा वृक्षारोपण अभियान संचालन गरिने छ।
- नियन्त्रित डढेलोको प्रयोग गर्ने गरिने छ।
- घुम्ती चरिचरणलाई प्रभावकारी वनाइने छ।
- डिभिजन वन कार्यालय, सवडिभिजन वन कार्यालयको समन्वयमा वन क्षेत्रमा डढेलो नियन्त्रण गरिने छ। यस कार्यमा सामुदायिक वन उपभोक्ताहरु तथा नागरिक समाजलाई परिचालन गरिने छ।
- सरकारद्धारा व्यवस्थित वनको खाली भु भागमा व्यापक रुपमा वृक्षारोपणको कार्यक्रम संचालन गरिने छ । चरिचरण नियन्त्रणको लागी जिल्ला स्थित कृषि सेवा केन्द्र, स्थानिय पालिकाहरु संग समन्वय गरी गाइ भैसीलाई घरमै वांधेर पाल्ने व्यवस्था गरिने छ ।
- सिमसार क्षेत्रमा विधमान मिचाहा प्रजातिको नियन्त्रणको लागी सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह, स्थानिय स्तरमा रहेका संघ संस्थाहरुलाई परिचालन गरी सरसफाई, सिमसार क्षेत्रको वरीपरी वृक्षारोपण, चरिचरण नियन्त्रण, सिमसार क्षेत्रमा वन पैदावरहरु संकलनमा नियन्त्रण र व्यवस्थापन तथा सिमसार क्षेत्रको क्षमता आंकलन गरेर मात्र सोही वमोजिम ढुगां गिटी वालुवा संकलन गर्नुका साथै सिमसार क्षेत्रमा आश्रित घरपरिवारका लागी आयमुलक कर्याक्रमहरु संचालन गरिने छ । व्यवस्था मिलाइने छ ।

७.४ रोग तथा किरा वाट नियन्त्रण

डडेल्धुरा जिल्लामा विधमान वन क्षेत्र मध्ये मुख्य वनस्पति प्रजातिहरुमा साल, अस्ना, कर्मा, सल्ला र वांझ आदि पर्दछन । कुल वन क्षेत्र मध्ये सालको वन २२.५३ प्रतिशत क्षेत्रमा रहेको छ भने २५.७६ प्रतिशत क्षेत्रमा सल्लाको वन रहेको छ । वाँकी क्षेत्रमा वांझ तथा अन्य प्रजातीले ढाकेको छ । जिल्लाको दक्षिण क्षेत्रमा अर्थात आलिताल, भागेश्वर गांउपालिका र परशुरामधाम नगरपालिका क्षेत्रमा सालको वन रहेको छ भने सवै

पालिकाहरुमा सल्लाको वन रहेको छ । जंगलमा प्रशस्त मात्रामा खासगरी साल तथा सल्लाका रुखहरु रोग तथा किराका कारण सुकेको, ढलेको लढेको, अवस्थामा पाइन्छ । वन क्षेत्रमा रोग तथा किरा सम्वन्धी विधमान समस्याहरु यसप्रकार प्रस्तुत गरिन्छ ।

- ✓ साल तथा सल्लाका रुखहरुको टुप्पा मरेर पुरै रुख मर्ने ।
- ✓ सालका रुखहरुमा धोद हुने, चुरो कुहिने ।
- ✓ सालका सुकेका, ढलेका रुखहरुमा प्वालहरु हुने ।
- ✓ साल, सल्ला साथै अन्य रुखहरु ढल्ने, कुहिने ।

यी समस्याहरुले वनको उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा ठुलो असर पुरयाएको छ । साल वनमा *Hoplocerambox spinicornis* भन्ने Heartwood Borer का कारण सालको रुखहरुमा मर्ने समस्या देखिन्छ (स्रोत Beeson, 1941) त्यसैगरी *Polyporous shorea* र *Ganoderma lucidum* जस्ता फन्गीको कारण जरा कुहिने, टुप्पा मर्ने र अन्त्यमा रुख मर्ने समस्या विधमान छ (स्रोत Thakur and Phulara, 2014) । Hymenochaete rubuginosa / Fomes caryophylii जस्ता फन्गीको कारण सालको चुरो कुहिने समस्या विधमान छ । सालको चुरो कुहिने समस्या मध्ये ५० प्रतिशत भन्दा वढी समस्या यही कारण वाट हुने गर्दछ । (स्रोत Khanna, 2010) त्यसैगरी सल्लाको जंगलमा Cronartium himalayense जातको फन्गीको साथै आगो, कुहिरो, हावा आदिका कारण क्षति पुगेको छ ।

रोग तथा किराको प्रकोपका कारणहरु

- ➢ अनियन्त्रित आगो, तुसारो, असिना आदिका कारण रुखको काण्डमा घाउ वन्छ त्यसै ठांउ वाट फन्गीले आकमण गर्छ ।
- ➢ *Hoplocerambox spinicornis* नामक किरा २० से .मी गोलाई भन्दा वढीका सालका रुखहरु साथै विशेशगरी ९१ से मी देखी १५० से मी गोलाई सम्मका रुखह्रुमा वस्न रुचाउछ र १२१ से मी देखी १५० से मी गोलाई सम्मका सालका रुखहरु यही किराका कारण वढी मरेको पाइएको छ । (स्रोत Beeson, 1941
- ➢ वन क्षेत्रमा यत्रतत्र फैलिएर रहेका रुखका हांगा, टुप्पाटुप्पी, ढलेका रुख, झाडी आदिमा किराहरु लुकेर वस्न सक्छन साथै यस्तो झाडी फोहोर आगोका कारण वन्न सक्छ ।
- ➢ छत्र घनत्व वढी भई प्रशस्त मात्रामा सुर्यको किरण भुई सम्म पुग्न नसक्नु जसका कारण चिस्यान वढी भइ प्याथोजेनहरुको लागी उपयुक्त वातावरण सिर्जना हुनु ।
- ➢ रुख काटिएका सालका ठुटाहरु नहटाउनु ।

यी साथै जंगलमा विभिन्न अन्य रोग तथा किराहरुको प्रकोपको कारण वनको हैसियतमा कमी आएको छ साथै वनको उत्पादकत्वमा कमी आएको छ । अत वनको दिगो व्यवस्थापनका लागी यस्ता रोग किराको प्रकोपको उचित व्यवस्थापन गर्न समयमा गर्न जरुरी छ तव मात्र वनको उत्पादकत्वमा वृदि हुन गइ हामीले वन वाट वढी लाभ लिन सक्छौ ।

रोग किरा नियन्त्रणको लागी अवलम्वन गरीएका प्रयासहरु

- सरकारद्धारा व्यवस्थित वनमा तथा सामुदायिक वन क्षेत्रमा आगो लाग्न नदिन डिभिजन वन कार्यालय तथा सवडिभिजन वन कार्यालय वाट नियमित गस्ती तथा डढेलो लागेको ठांउमा स्थानिय तह, नागरिक समाज, नेपाल प्रहरी, नेपाली सेना संग समन्वय गरी डढेलो नियन्त्रण ।
- अग्नि नियन्त्रणको लागी सामुदायिक वनमा अग्नि रेखा निर्माण गरी वार्षिक रुपमा नियमित सरसफाई ।
- सामुदीयक वन क्षेत्रमा सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहका सदस्यहरु वाट नियमित रुपमा झाडी सफाई ।
- सामुदायिक वन वाट काठ दाउरा संकलन गर्दा वन क्षेत्र भन्दा वाहिर घाटगद्धी गर्ने गरिएको ।
- वन क्षेत्रमा विधमान भांचिएका हांगा, टुप्पाटुप्पी, हटाउने गरिएको ।

आगामी योजनामा रोग किरा नियन्त्रणको लागी अवलम्वन गरीने उपायहरु

- वन क्षेत्रमा आगो लाग्न नदिन डढेलो नियन्त्रण संजाल गठन गरी उक्त संजाललाई प्रभावकारी रुममा परिचालन गर्ने । नियन्त्रित आगोको प्रयोग गर्ने ।
- सामुदायिक वन कार्ययोजनामा नै रोग किराको नियन्त्रण र व्यवस्थापन सम्वन्धमा यथोचित व्यवस्था गरी प्रभावकारी कार्यन्वयन गर्न अभिप्रेरित गर्ने ।
- वन क्षेत्रमा वन पैदावरहरु संकलन गरे पछि अनिवार्य रुपमा टुप्पाटुप्पी, ठुटाहरु हांगाविगांहरु हटाई सरसफाई गर्ने । सालको जंगल जंहा जरा कुहिने र रुखको टुप्पा मर्ने, रोगको समस्या छ उक्त क्षेत्रमा साल रुख काटेपछि अनिवार्य रुपमा उक्त रुखको ठुटा जरा समेत हटाउने ।
- वन क्षेत्रमा ढलेका, लडेका, सुकेका रुखहरु हटाउने । साथै मरेका, मर्न लागेका, रोग लागेका रुखहरु हटाउने । (स्रोत Joshi et.al 2006)
- काठ दाउरा संकलन गरेपछि सकेसम्म टाढाको स्थानमा घाटगद्धीको व्यवस्था गरिने छ।
- रुखका हांगाहरु काटदा काण्डमा घाउ नहुने किसिमले ध्यानपुर्वक काटने ।
- वन क्षेत्रमा काठदाउरा संकलनको समयमा वन क्षेत्रमा सकेसम्म कम क्षति होस भन्नका खातिर, सही तरिकाले रुख तथा हांगाविगाहरु काटने काम भयो वा भएन भनेर डिभिजन वन कार्यालय तथा सवडिभिजन वन कार्यालय वाट नियमित अनुगमन गरिने छ ।
- डडेल्धुरा जिल्लामा ठुलो परिमाणमा सल्लाका. जंगल वाट खोटो निकालिने भएकाले खोटो संकलन निर्देशिका अनुसार खोटो संकलन भए नभएको डिभिजन वन कार्यालय तथा सवडिभिजन वन कार्यालय वाट नियमित अनुगमन।

७.५ चोरी शिकार तथा अवैध व्यापार नियन्त्रण

डडेल्धुरा जिल्ला वन, जडीवुटी तथा वन्यजन्तुका हिसावले महत्वपुर्ण जिल्ला रहेको छ । यस जिल्लामा साल, विजयसाल, अस्ना, कर्मा, सल्ला, देवदार तथा लौठसल्ला जस्ता वनस्पतिहरु प्रचुर मात्रामा पाउनुका साथै झयाउ, कुरिलो, रिठा, रातो च्याउ, तेजपात, असुरो, लोक्ता, हर्रो, वर्रो, टिमुर, ओखर, पाखनभेद, सुगन्धवाल, तितेपाती, चिराइतो, काउलो, विषजरा जस्ता महत्वपुर्ण जडीवुटीहरु पाइन्छ। त्यसैगरी यस जिल्लामा वाघ, भालु, दुम्सी, चितुवा,रतुवा मृग, सालक, अजिङ्गर जस्ता वन्यजन्तुहरु पाइन्छन । अत यस जिल्लामा वन पैदावर तथा वन्यजन्तुहरुको चोरी निकासीको समस्या रहेको छ । जिल्ला पश्चिम क्षेत्रमा महाकाली नदी भएकाले सोही क्षेत्र हुदै तथा जिल्लाको दक्षिण वेल्ट वाट काठ, जडीवुटीहरु चोरी निकासी हुने समस्या रहेको छ । वन्यजन्तुहरु अवैध शिकार तथा अवैध व्यापारको समेत समस्या रहेको छ जुन कुरा जिल्ला वाट अनुसन्धान तथा तहकिकात गरी अदालतमा मुद्धा दायर गरिएको अभिलेख वाट प्रमाणित हुन्छ ।

चोरी शिकार तथा अवैध व्यापार नियन्त्रण लागी डिभिजन वन कार्यालय तथा सवडिभिजन वन कार्यालयहरुले वन क्षेत्रको नियमित गस्ती गर्नुका साथै सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहले आफने वन व्यवस्थापन कार्ययोजनामा चोरी शिकार तथा अवैध व्यापार नियन्त्रण सम्वन्धी व्यवस्था गरी वन क्षेत्रको नियमित हेरचाह गर्ने, हेरालुको व्यवस्था गरी वन क्षेत्रको संरक्षण गर्ने तथा यस्ता कार्यमा संलग्न व्यक्ति उपर कार्ययोजना अनुसार कारवाही गर्नुका साथै वन्यजन्तु तथा वन सम्वन्धी ठुला अपराधहरु वारेमा डिभिजन वन कार्यालयलाई वेलैमा जानकारी गराएर चोरी शिकार तथा अवैध व्यापार नियन्त्रणमा योगदान पुरयाउदै आएका छन । चोरी शिकार तथा अवैध व्यापार नियन्त्रणको लागी भावी योजना अवधिभर देहायका उपायहरु अवलम्वन गरिने छ ।

- ✓ चोरी शिकार तथा अवैध व्यपार नियन्त्रणका लागी जिल्ला स्थित नेपाल प्रहरी, जिल्ला प्रशासन कार्यालय, सामुदायिक वन उपभोक्ताहरु, स्थानिय तह तथा स्थानिय स्तरमा रहेका आमा समुह क्लवहरु संग समन्वय गरी अगाडी वढिने छ ।
- ✓ सामुदायिक वन उपभोक्ताहरु, स्थानिय स्तरमा रहेका आमा समुह तथा क्लवहरुलाइ यस्ता कार्यमा परिचालन गरिने छ ।
- ✓ डिभिजन वन कार्यालय, सव डिभिजन वन कार्यालय तथा वन उपभोक्ताहरुको संयुक्त गस्तीको व्यवस्था गरिने छ ।
- ✓ सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहको कार्यायोजनामा चोरी शिकार तथा अवैध व्यापार नियन्त्रण सम्वन्धी उल्लेख भए वमोजिम कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन गरिने छ ।
- ✓ चोरी शिकार तथा अवैध व्यापार जस्ता कार्यमा संलग्न हुनेको वारे सुचना दिनेलाई पुरस्कारको व्यवस्था गरिने छ।
- ✓ जिल्लामा विधमान सामुदायिक वनहरुले आफनो कार्ययोजनामा उल्लेख भए अनुसार मात्र वन पैदावरहरु संकलन गरे नगरेको अनुगमन गरिने छ। वन पैदावर संकलनको समयमा वन क्षेत्रको नियमित अनुगमनको व्यवस्था गरिने छ ।
- ✓ सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहहरुलाई वन क्षेत्रमा वन पैदावर संकलन गर्नको लागी प्रवेश गर्न निश्चित समय प्रदान गरिनुका साथै कार्ययोजनामा वन पैदावर संकलनको लागी तोकिएको समय वाहेक उपभोक्ताहरु वा अन्य व्यक्ति वन क्षेत्रमा अनावश्यक रुपमा वन पैदावर संकलन गर्न प्रवेश गरे नगरेको स्वयम सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह वाट नियमित अनुगमन गर्नुपर्ने र सो कार्यको जानकारी सव डिभिजन वन कार्यालयहरुलाई दिनु पर्ने प्रणालीको व्यवस्था गरिने छ ।
- ✓ सरकारद्धारा व्यवस्थित वनलाइं सभाव्यता हेरी सामुदायिक वन, कवुलियति वनको रुपमा हस्तान्तरण गर्दे लगिने छ ।

७.६ वन तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण

यो जिल्ला वन तथा वन्यजन्तु विविधताको दृष्टिकोणले धनी रहेको छ। यो जिल्लाको दक्षिणमा कन्चनपुर जिल्ला तथा पश्चिममा भारतसंग सिमाना जोडिएकाले सोही क्षेत्रहरुमा वन जन्य पैदावरहरुको चोरी निकासी हुने वन्यजन्तुको अवैध व्यापा समेत हुने गरेको छ ।

वन तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रणको लागी हाल डिभिजन वन कार्यालय, सव डिभिजन वन कार्यालयहरुले नियमित गस्ती गरिरहेका छन । यस कार्यमा जिल्ला स्थित जिल्ला प्रहरी कार्यालय, सामुदायिक वन उपभोक्ताहरु सग समन्वय र सहकार्य गरेर अगाडी वढिरहेको अवस्था छ । वन तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रणका लागी सामुदायिक वन उपभोक्ताहरुले आफनो कार्यायोजनाका उल्लेख भए अनुसारका कार्यहरु गरिरहेका छन ।

आगामी योजनामा वन तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रणको लागी देहायका कार्यक्रमहरु तथा क्रियाकलापअरु संचालन गरिने छ ।

- ✓ जिल्लामा वन तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रणको लागी जिल्लास्तर, सवडिभिजन वन कार्यालय स्तरमा संजाल गठन गरिने छ ।
- ✓ सामुदायिक वन उपभोक्ताहरुले वन तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रणको लागी कार्ययोजनामा उल्लेख भए अनुसार कार्य गरे नगरेको अनुगमन गरिने छ ।
- ✓ वन तथा वन्यजन्तु सम्वन्धी अपराधहर सरकारद्धारा व्यस्थित वन क्षेत्रमा सामुदायिक वन, तथा कवुलियति वनमा भन्दा वढी देखिएकाले जिल्लामा विधमान सरकारद्धारा व्यवस्थित वनलाई सकेसम्म समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन मोडल अनुसार व्यवस्थापन गर्न जोड दिइने छ ।
- ✓ जिल्लामा ५१,०१३।७८ हे. को प्रस्तावित महाभारत वन सरक्षण क्षेत्र रहेकोमा वन सरक्षण क्षेत्र घोषणाको लागी सरोकारवालाहरु संग समन्वय र अन्तरक्रिया गरी पहलकदमी गरिने छ ।
- ✓ जिल्लाका विधमान फर्निचर तथा काष्ठ मिलहरुको नियमित अनुगमन गरिने छ। जिल्लामा विधमान फर्निचर एवं काष्ठ व्यवशायी संघ संग समेत वन पैदावरहरु नियमानुसार मात्र संकलन तथा ओसारपोसार गर्ने कार्यमा सहयोग गर्नको लागी अन्तरक्रिया गरिने छ ।
- ✓ डिभिजन वन कार्यालय वाट नियमित गस्ती गर्नुका साथै वन तथा वन्यजन्तुअपराधको नियन्त्रणमा प्रभावकारी भुमिका निर्वाह गर्ने सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह तथा व्यक्तिलाई प्रोत्साहन स्वरुप पुरस्कारको व्यवस्था गरिने छ ।
- ✓ वन क्षेत्र नजिक, वरपर वस्ने, सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहका गरिव उपभोक्ताहरु तथा सिमसार क्षेत्रमा आश्रित घरधुरीका लागी विशेश आयमुलक कार्यक्रम संचालन गरिने छ ।
- ✓ वन तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण सम्वन्धी जनचेतनामुलक गोष्ठी, अन्तरक्रियाहरु संचालन गरिने छ ।

७.७ अन्य सुरक्षा सम्वन्धी व्यवस्था

➢ चरिचरण नियन्त्रण

अनियन्त्रित चरिचरण र खुला चरिचरण पनि जिल्लाको वन व्यवस्थापनमा ठुलो समस्याको रुपमा रहेको छ । जिल्लामा विधमान कुल वन क्षेत्रको ५४ प्रतिशत सामुदायिक वनले ढाकेको हुनाले सामुदायिक वन क्षेत्रमा नियन्त्रित चरिचरण भएता पनि सरकार द्धारा व्यवस्थित वन अझै पनि ४५ प्रतिशत रहेको र जिल्लामा विधमान कुल जनसंख्याको ९३.३५ प्रतिशत जनसंख्या कृषि तथा पशुपालनमा निर्भर रही अधिकांश पशुहरु वन जंगलमा खुला छाडेर पालिने भएकाले सरकार द्धारा व्यवस्थित वन क्षेत्रमा चरिचरणको ठुलो समस्या रहेको छ । अत अनियन्त्रित चरिचरणलाई व्यवस्थित गरी वन क्षेत्रको उत्पादकत्व वृदि गर्नको लागी डिभिजन वन कार्यालयले सामुदायिक वन कार्ययोजनामा घुम्ती चरिचरणको व्यवस्था सहितको चरिचरण नियन्त्रण योजना तयार गर्न लगाई सोही वमोजिम प्रभावकारी कार्यान्यवनमा जोड दिदै आएकोमा छ । त्यस्तै वन उपभोक्ताहरुलाई गाईभैसीलाई घरमै वांधेर पाल्न प्रोत्साहित गर्नुका साथै कृषि वन प्रणालीलाई वढावा दिने किसिमका कार्यक्रमहरुमा केन्द्रित भइ अगाडी वढिरहेको छ । चरिचरण नियन्त्रण , अनियन्त्रित र अव्यवस्थित चरिचरणले वन स्वास्थ्यमा पार्ने नकारात्मक प्रभाव तथा यसको व्यवस्थापन सम्वन्धि जनचेतनामुलक कार्यक्रमहरु संचालनमा जोड दिइरहेको छ ।

चरिचरण नियन्त्रण नियन्त्रणका लागी आगामी योजनामा अवलम्वन गरिने उपायहरु

अनियन्त्रित चरिचरण र खुला चरिचरण पनि जिल्लाको वन व्यवस्थापनमा ठुलो समस्याको रुपमा रहेको छ। जिल्लामा विधमान कुल वन क्षेत्रको ५४ प्रतिशत सामुदायिक वनले ढाकेको हुनाले सामुदायिक वन क्षेत्रमा नियन्त्रित चरिचरण भएता पनि सरकार द्धारा व्यवस्थित वन अझै पनि ४५ प्रतिशत रहेको र जिल्लामा विधमान कुल जनसंख्याको ९३.३५ प्रतिशत जनसंख्या कृषि तथा पशुपालनमा निर्भर रही अधिकांश पशुहरु वन जंगलमा खुला छाडेर पालिने भएकाले सरकार द्धारा व्यवस्थित वन क्षेत्रमा चरिचरणको ठुलो समस्या रहेको छ। तर सामुदायिक वन हस्तान्तरण भएको स्थानमा समूहहरुबाट त्यसको नियन्त्रण व्यवस्था भएकोले यो समस्या जटिल वनेको छैन्।

अत अनियन्त्रित चरिचरणलाई व्यवस्थित गरी वन क्षेत्रको उत्पादकत्व वृदि गर्नको लागी डिभिजन वन कार्यालयले सामुदायिक वन कार्ययोजनामा घुम्ती चरिचरणको व्यवस्था सहितको चरिचरण नियन्त्रण योजना तयार गर्न लगाई सोही वमोजिम प्रभावकारी कार्यान्यवनमा जोड दिदै आएकोमा यस कार्यलाइ थप प्रभावकारी वनाइ निरन्तरता दिइने छ। त्यस्तै वन उपभोक्ताहरुलाई गाईभैसीलाई घरमै वांधेर पाल्ने, घुम्ती पद्धति अनुसार चरिचरन गराउने, उन्नत जातका आवश्यक मात्रामा मात्र पशुहरु पालन गर्ने सम्बन्धमा सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहलाई वन व्यवस्थापन अभ्यासको क्रममा चरिचरन नियन्त्रण सम्बन्धी सैद्धान्तिक ज्ञान, प्रचार प्रसार आदि गरिंदै आईरहेको छ। चरिचरणको नियन्त्रण र व्यवस्थापनको सरकार द्धारा व्यवस्थित वनलाई सकेसम्म सामुदायिक वन र कवुलियति वनको रुपमा हस्तान्तरण गर्न जोड दिनुका साथै निजी तथा आवादी क्षेत्रमा कृषि वन प्रणालीलाई वढावा दिने किसिमका कार्यकमहरु अवलम्वन गरिने छ। चरिचरण नियन्त्रण , अनियन्त्रित र अव्यवस्थित चरिचरणले वन स्वास्थ्यमा पार्ने नकारात्मक प्रभाव तथा यसको व्यवस्थापन सम्वन्धि जनचेतनामुलक कार्यकमहरु संचालनमा जोड दिइने छ।

➢ वनपथ

वनमा रहेको वनपैदावारहरुको सरल तरिकाले संकलन गर्ने, वन डढेलो नियन्त्रण गर्ने र वनगस्ती गर्ने प्रमुख उद्देश्य रहेका वनपथ हालसम्म यस जिल्लाका सरकारद्धारा व्यवस्थित वनमा औपचारिक रुपमा निर्माण भएको रेकर्डबाट देखिदैन। तथापी केही सामुदायिक वनहरुले वनपथ निर्माण गरेको भए तापनि सोको व्यवस्थित उपयोग हुन सकेको छैन। साथै वन क्षेत्रबाट भएर जाने ग्रामिण सडक तथा राजमार्गहरुले केही राष्ट्रिय वनको भागमा वन पथको रुपमा कार्य गरिरहेका छन्।

जिल्लामा विगत लामो समय देखि सामुदायिक वन क्षेत्र भित्रवाट गाउंहरु सम्म पुग्ने वाटो खन्ने कार्यले व्यापकता पाएको छ। त्यसकारण कार्य योजना अवधिमा यसरी खनिएका वाटोहरुलाई दिगो वनाउने तथा भूक्षयवाट सो वाटो (वनपथ) हरुको क्षति हुन नदिन अम्रिसो, वांस लगायतका विरुवा लगाई वायोईन्जिनियरिङका कार्यहरु गर्ने कार्य योजनाले लक्ष्य लिएको छ।

८. जैविक विविधता संरक्षण तथा प्रवर्द्धन

८.१ वन्यजन्तु तथा वनस्पतिको प्रजातिय जैविक विविधता र वासस्थानको विश्लेषण

➢ ***जिल्लामा विधमान प्रमुख काष्ठ वन पैदावर प्रजातिहरु***

यस क्षेत्रका प्रमुख काष्ठ वन पैदावार प्रजातीहरुमा साल (*Shorea robusta*), अस्ना *(Terminalia tomentosa)*, कर्मा *(Adina cordifolia)*, बाँझी *(Anogeissus spp)*, बोटधायरो *(Lagerstroemia parviflora)*, जामुन *(Syzygium cumini)*, भलायो *(Semicarpus anacardium)*, खोटे सल्ला *(Pinus roxburghii)*, उत्तीस *(Alnus nepalensis)*, बाँझ, खस्रु, फलाँट *(Quercus species)*, काउलो *(Persea species)*, मुसुरे कटुस *(Castanopsis tribuloides)*, काफल *(Myrica esculenta)*, गुराँस *(Rhododendron arboreum)* आदि हुन् । साथै यहाँ सानन, देबदार, हर्रो, बर्रो, ओखर, रक्चन, टुनी, वोरेलो, पुलायो, दारगिठी, साँदन, तेलपारो, गुटेल, दल्लो जस्ता प्रजातीहरु पनि पाउँछन् ।

➢ ***प्रमुख जडिवुटी एवं गैह्र काष्ठ वन पैदावारहरु***

यस जिल्लामा पाइने मुख्य गैह्रकाष्ठ वन पैदावारहरुमा सालको वीऊ *(Shorea robusta)*, गिट्ठा, भ्याकुर, तरुल *(Dioscorea species)*, कुरिलो *(Asparagus racemosus)*, गुज्जरगानो *(Tinospora sinensis)*, रातीगेडी *(Abrus precatorius)*, हर्रो *(Terminalia chebula)*, तेजपात *(Cinnamoum tamala)*, अमला *(Emblica officinalis)*, भलायो *(Semecarpus anacardium)*, चिराइतो *(Swertia chirayita)*, लोक्ता *(Daphne bholua)*, समायो, सिम्मे *(Valeriana wallichii)*, ठुलो ओखती *(Astilbe rivularis)*, पेलजडी *(Thalictrum species)*, मुस्ली *(Curculigo orchoides)*, छत्तीवन *(Alstonia scholaris)*, खोटेसल्ला *(Pinus roxburghii)*, चुत्रो*(Berberis aristata)*, ओखर *(Juglans regia)*, पाखनवेद *(Bergenia ciliata)*, रिट्ठा *(Sapindus mukorossi)*, सतुवा *(Paris polyphylla)*, काउसो *(Mucuna pruriens)*, टटेलो *(Oroxylum indicum)*, ढटेलो *(Prinsepia utilis)*, मजीठो *(Rubia manjith)*, टिमुर *(Zanthoxylum armatum)*, अमारो *(Spondias pinnata)*, खिर्रो *(Sapium insigne)*, बर्रो *(Terminalia bellirica)* आदि प्रजातीहरु हुन् । यसका अलावा भ्याउ, सुगन्धवाल, काउलो, बोझो, कचुर, बिष जरा, अल्लो, सुनाखरी प्रजातीहरु, लौठसल्ला, विष्फेज, काकरसिंगी, बाँस, खयर, वेल, वन हल्दी, उपियाँ मार्ने विरुवा, निगालो, चिउरी आदि प्रजातीहरु पनि पाइन्छन् ।

वन्यजन्तुको विवरण

जिल्लामा चुरे, भित्री मधेश देखि उच्च पहाड भागसम्म पाइने विभिन्न प्रजातीका वन्यजन्तुहरुको विविधता रहेको छ । केही प्रजातीहरुको छोटकरी विवरण निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ :

➢ **स्तनधारी वन्यजन्तु प्रजातीहरु**

यस जिल्लामा मुख्य रुपमा स्याल *(Canis aureus)*, फ्याउरो (*Vulpes bengalensis*), लोखर्के (*Funambulus pennanti)*, बाँदर *(Macaca mulatta)*, वँदेल *(Sus scrofa)*, खरायो *(Lupus species)*, चितुवा *(Panthera pardus)*,वन विरालो *(Felis chaus)*, मलसाप्रो *(Martes flavigulia)*, दुम्सी *(Hytrix indica)*, न्याउरीमुसा *(Herpestes edwardsi)*, घोरल *(Noemorhedus goral)*, रतुवा *(Muntiacus muntjak)*, लंगुर बाँदर *(Presbytes entellus entellus)*, चमेरा *(Pteropsus species)* आदि स्तनधारी वन्यजन्तुहरु पाउँछन् । त्यस्तै यहाँ कहिलेकाहीं कालो भालु, बाघ, जरायो पनि पाउँछन् ।

➢ **पंक्षी प्रजातीहरु**

यस जिल्लामा कालो चील *(Milvus migrans)*, सेतो गिद्ध *(Neophron percnopterus)*, हिमाली गिद्ध (*Gyps himalayensis)*, कालो तित्रा *(Francolinus franodinus)*, न्याउली चरा *(Megalaima virens)*, थोप्ले ढुकुर *(Streptopelia chinensis)*, कुथुर्के *(Megalaimaasiatica)*, काग *(Carvus macrorhynchos)*, जुल्फे जुरेली *(Pycnonotus leucogenys)*, फिस्टो *(Orthotomus sutorius)*, रानी चरी *(Pericrocotus flammeus)*, चिचिल्कोटे *(Parus major)* आदि चराहरु पाइन्छन् । साथै यहाँ च्याखुरा,सारस, डंगुर गिद्ध, बकुल्ला, मलेवा, लुइचे, तित्रा, मैना, हुचिल, गरुड जस्ता चराहरु पनि पाउँछन् । शिर्ष गा.वि.स.का महाकाली किनार तथा शिर्षका दलदले कृषि भूमीमा वसाईं सरी आउने विविध गरुड तथा अन्य चराहरु पाइन्छन् ।

➢ **सरीसृप तथा उभयचर प्रजातीहरु**

यस जिल्लामा कछुवा, गोहोरो, सर्प, भ्यागुत्ता, छेपारो जस्ता उभयचर तथा सरीसृप प्रजातीहरु पाइन्छन् ।

➢ **माछा प्रजाती**

यस जिल्लामा रहेका सेती, महाकाली नदी र सोरनाया गाड, डोटीगाड, दोगाड, फुल्लीगाड, सकायल, रडुवा, कर्नासी खोलाहरुमा तथा आलितालमा विभिन्न प्रजातीका माछाहरु पाइन्छन् । यहाँ करिव १३ प्रजातीका माछा पाइन्छन् भन्ने अनुमान गरिएको छ । मुख्य माछाका प्रजातीहरुमा असला (*Schizothorax nepalensis)*, कत्ले *(Acrossocheilus hexagonolepis)*, सहर *(Tor tor)*, फगेटा *(Barillusshacra)* मुख्य हुन् ।

✓ ***वन्यजन्तुका लागि महत्वपुर्ण मानिएका स्थानहरु***

यस जिल्लामा वन्यजन्तु संरक्षणको लागी महत्वपूर्ण मानिएका स्थानहरुमा महाभारत लेकको हगुल्टे, गन्याप, त्रिपुरा सुन्दरी, पारिवन, भागेश्वर लेक, मलास क्षेत्र, चुरे क्षेत्रको महाकाली किनार तथा शिर्षका सिमसार क्षेत्रमा पर्ने कृषि भूमी र अनारखोली क्षेत्रका वनजंगल हुन् ।

✓ ***वन्यजन्तु संरक्षणका लागी विधमान व्यवस्था***

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन २०२९ अनुसूची : १ मा २६ प्रजातिका स्थानधारी, ९ प्रकारका चरा र ३ प्रकारका घस्रने जिवजन्तुको संरक्षण गरेको छ । साथै विभिन्न अन्तराष्ट्रिय सन्धि सम्झौता तथा नेपाल सरकारले वन ऐन २०७६ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी विभिन्न प्रजातिका वनस्पतिको संरक्षण, व्यवस्थापन तथा सदुपयोगमा निम्न तालिकामा उल्लेख गरिए अनुसारका सर्तहरु तोकेको छ । नेपाल सरकार र नेपाल सरकारले हस्ताक्षर गरेका अन्तरराष्ट्रिय सन्धि सम्झौताको संरक्षण सूचीमा परेका जीवजन्तुहरुको संरक्षणका लागि उचित कार्यक्रम तय गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।

तालिका - ४३ : संरक्षित तथा लोपोन्मुख प्रजातीहरु

	क.सं.	नाम	नेपाल सरकार	CITES	IUCN Red List
	१	साल	वन व्यवस्थापन योजनामा उल्लेखित ढलापडा रुखमा, स्वीकृत कार्ययोजना बमोजिम तथा प्राथमिकता प्राप्त आयोजनाबाट कटान हुने अवस्थामा वाहेक व्यापारिक प्रयोजनको लागि कटान, ओसारपसार र विदेश निकासीमा प्रतिवन्ध	-	-
	२	सतिसाल	" "	-	Listed
	३	सर्पगन्धा	नियमानुसार स्वीकृति लिएर स्वेदशमा प्रशोधन गरेको अवस्थामा वाहेक विदेश निकासीमा प्रतिवन्ध	II	E
	४	सुगन्धकोकिला (मालागिरी)	" "	-	-
	५	सुगन्धवाल	" "	-	-
	६	झ्याउ	" "	-	-
	७	सिउडी	-	II	-
	८	वनतरुल/भ्याकुर	-	II	E
	९	सुनगाभाहरु	-	II	E
	१०	चप	-	-	Listed

	क.सं.	नाम	नेपाल सरकार	CITES	IUCN Red List
स्तनधारी	१	चितुवा	संरक्षित	I	LR/lc
	२	लंगुर बाँदर (ढेडु)	-	I	LR/nt
	३	लोखर्के (ठूलो)	-	II	-
	४	स्याल	-	III	-
	५	मलसाप्रो	-	III	LR/lc
	६	न्याउरीमुसा	-	III	-
	७	चमेरो (ठूलो)	-	II	-
	८	वन विरालो	-	II	LR/lc
	९	रेसस बाँदर	-	II	LR/nt
	१०	फ्याउरो	-	III	DD
	११	चरी बाघ	-	I	-

	क.सं.	नाम	नेपाल सरकार	CITES	IUCN Red List
सरिसृप	१	अजिङ्गर	संरक्षित	I	LR/lc
	२	धामन सर्प	-	I	LR/nt
	३	सुन गोहोरा	-	II	-

	क.सं.	नाम	नेपाल सरकार	CITES	IUCN Red List
उभयचर	१	भ्यागुता (मेघा)	-	II	-

	क.सं.	नाम	नेपाल सरकार	CITES	IUCN Red List
पंक्ष	१	डगर गिद्ध	-	II	CE

	२	सेतो गिद्ध	-	II	E
	३	सानो खैरो गिद्ध	-	III	CE
	४	वज	-	I	-
	५	चिल	-	I	-
	६	लाटो कोसेरो	-	-	LR/nt

स्रोतः स्थलगत अध्ययन, २०७३

CITES

I- Endangered species

II- May become endangered unless trade is regulated

III- Species that are protected in at least one country

IUCN Red Data List

CE- Critically Engangered

E-Endangered

LR/nt- Lower Risk/near threatened

LR/lc- Lower Risk/least concern

DD- Data Deficiet

८.२ वंशानुगत स्रोतको संरक्षण

जैविक विविधता संरक्षणको लागी आनुवांशिक स्रोतको संरक्षण अनिवार्य र अपरिहार्य छ । जिल्लामा विधमान जैविक विविधताको मुल्याङ्कन गरी सबै प्रजातिहरुको अस्तित्व सुनिश्चित गरेमा मात्र विधमान पारिस्थितिकीय प्रणालीको सरक्षण हुन जान्छ । वंशानगत स्रोतका संरक्षणको लागी देहायका उपायहरु अपनाई अघि वढिने छ ।

- ✓ जिल्लामा विधमान जैविक विविधताको अभिलेखाङ्कन गरिने छ ।
- ✓ जिल्लाका विधमान जैविक विविधताको विश्लेशण गरि उक्त प्रजातिको उपलव्धता तथा वितरणको अवस्था मुल्याङ्कन गरी कम उपलव्ध हुने प्रजातिको वंशानु संरक्षणको व्यवस्था मिलाउनु आवश्यक हुन्छ ।
- ✓ जिल्लामा पाइने सबै प्रजातिहरु संरक्षण हुने दृष्टिकोणले सोही वमोजिमको वन सम्वर्द्धन प्रणाली अवलम्वन गर्ने ।
- ✓ सामुदायिक वन , सरकारद्धारा व्यवस्थित वनमा सो क्षेत्रमा पाइने सबै वन्यजन्तु तथा वनस्पति प्रजातिको संरक्षण र व्यवस्थापन हुने किसिमको वन सम्वर्द्धन प्रणाली अवलम्वन गरिने छ ।
- ✓ सामुदायिक वन तथा कवुलियती वनको कार्ययोजनामा समे आनुवांशिक स्रोतको संरक्षण सम्वन्धी व्यवस्था गरी कार्यान्वयन गरिने छ ।
- ✓ सामुदायिक वन, सरकारद्धारा व्यवस्थित वन तथा कवलियति वन क्षेत्रमा यदी रैथाने वन्स्पतिहरु पाइने ठांउहरु भएमा सो क्षेत्रको संरक्षण र व्यवस्थापनको लागी उपयुक्त कार्यक्रमहरु तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गरिने छ ।
- ✓ रैथाने प्रजाति एव उपलव्धताको हिसावले कम पाइने प्रजातिहरुको विरुवा उत्पादन गर्ने वा विरुवा खरिद गरी वृक्षारोपणको कार्यक्रम राखिने छ।
- ✓ स्थानिय उन्नत बीउको लागि वन बीउ श्रोतको पहिचान र अभिलेखिकरण गरिनेछ । स्थानिय नर्सरीमा त्यस्ता क्षेत्रका वन बीउ श्रोतको बीउ प्रयोग गर्न/गराउन प्रोत्साहित गरिनेछ ।
- ✓ निजी वन तथा कृषि क्षेत्रमा समेत किसानहरुलाई त्यस्ता विरुवाको रोपणको लागी आवश्यक विरुवाको व्यवस्था गर्नुका सार्थ आवश्यक प्राविधिक सेवा सहज रुपमा उपलव्ध गराइने छ ।
- ✓ सामुदायिक वन क्षेत्रमा चरिचरण नियन्त्रण, डढेलो नियन्त्रण सम्वन्धी आवश्यक कार्यक्रमहरु सचालन गरिने छ।
- ✓ वंशानुस्रोतको संरक्षणका लागी समुदायस्तरमा विभिन्न प्रचारप्रसारका कार्यक्रमहरु संचालन गरिने छ ।

८.३. वन्यजन्तुको आवातजावत तथा जैविक मार्ग व्यवस्थापन

जिल्लामा विधमान सवै सामुदायिक वनहरु तथा सरकारद्धारा व्यवस्थित वन क्षेत्रमा पाइने वन्यजन्तु तथा तिनीहरुका वासस्थान पहिचांन गरी वन्यजन्तुका हिसावले महत्वपुर्ण त्यस्ता वन क्षेत्रको संरक्षणको लागी प्रभावकारी कार्यक्रमहरुमा जोड दिइने छ । सामुदायिक वन कार्ययोजना र कवुलियति वन कार्ययोजना तयार गर्दा वन्यजन्तु, जैविक विविधता र जैविक मार्ग संरक्षणको लागी उपयुक्त कार्यक्रम समावेश गरि प्रभावकारी कार्यान्वयनमा जोड दिइने छ । जिल्लामा विद्यमान स-साना सामुदायिक वनहरुलाई सकेसम्म एउटै सामुदायिक वनमा गाभ्नुका साथै एकआपसमा जोडिएर रहेका सामुदायिक वनहरुलाई वन्यजन्तु संरक्षणको सन्दर्भमा एकिकृत कार्ययोजना तयार पार्न लगाई एक आपसमा समन्वय गरी संयुक्त रुपमा वन्यजन्तु संरक्षण कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्न प्रोत्साहन गरिने छ । राष्ट्रिय वन, सामुदायिक वन तथा वृक्षारोपण क्षेत्रको सिमाङ्कन गरी तारवार कार्य गर्दा वन्यजन्तु मैत्री वनाएर गरिने छ । सामुदायिक वन, सरकारद्धारा व्यवस्थित वन क्षेत्रमा विधमान पानीका स्रोतहरुको संरक्षण गर्ने कार्यक्रम तय गरिने छ । दुर्लभ र लोपोन्मुख वन्यजन्तु आवातजावत गर्ने ठांउमा जनमानसलाई सुचना दिने व्यवस्था मिलाइने छ । मानिस तथा वस्ती क्षेत्रमा आउन रुचाउने वन्यजन्तहरुको सरक्षणका खातिर जनचेतनामुलक कार्यक्रमहरुको माध्यम वाट उपभोक्ताहरुमा वन्यजन्तु प्रति अपनत्वको भावना विकास गरिने छ । कृषि वन प्रणालीमा जोड दिइने छ ।

८.४. लोपोन्मुख र दुर्लभ वन्यजन्तु तथा वनस्पति प्रजातिको संरक्षण र व्यवस्थापन

डडेल्धुरा जिल्लामा विभिन्न संरीक्षत वन्यजन्तु तथा वनस्पति प्रजातिहरु पाइने भएकाले यिनीहरुको उपलव्धता भविश्य सम्म सुनिश्चित गर्न यिनीहरुको संरक्षण र व्यवस्थापन आवश्यक छ । जिल्लामा साल, विजयसाल, झयाउ, जीवन्ती, सुगन्धवाल आदि जस्ता लोपोन्मुख र दुर्लभ वनस्पति प्रजातिहरु पाइन्छन भने वाघ, चितुवा, भालु, अजिङ्गर, सालक, हुचिल आदि जस्ता लोपोन्मुख र दुर्लभ वन्यजन्तु प्रजातिहरु पाइन्छन । हाल डिभिजन वन कार्यालयले विभिन्न लापोन्मुख तथा आर्थिक हिसावले समेत महत्वपुर्ण वनस्पति प्रजातिहरुको नर्सरीमा विरुवा उत्पादन गर्ने, वृक्षारोपाण गर्ने, विरुवा वितरण गर्ने कार्य गर्दै आइरहेको छ । त्यसैगरी चुरे क्षेत्रमा सालका हरिया रुखहरु नकाटने, सामुदायिक वन कार्यायोजनामा नै सामुदायिक वन क्षेत्रमा पाइने दुर्लभ वनस्पति तथा वन्यजन्तु प्रजातिको संरक्षणको व्यवस्था गरी सोही वमाजिमका संरक्षणका कार्यहरु संचालन गर्दै आइरहेको छ। जिल्लामा देवदारको वन ठांउ ठांउमा स साना भागमा पाउने हुनाले अमरगढी नगरपालिकाको आइतमोडमा देवदारको वीउ वगैचा स्थापना गरी संचालनमा रहेको छ। वंशानुगत स्रोतको संरक्षणको लागी आगामी योजनामा देहायका कार्यक्रमहरु तथा क्रियाकलापहरु संचालन गरिने छन ।

- ✓ लोप हुन लागेका वनस्पति प्रजातिहरु जस्तै विजयसाल तथा जिल्लामा कम क्षेत्रमा उपलव्ध देवदारको संरक्षण गर्नको लागी उपयुक्त ठांउमा विउ वगैंचा स्थापना गरी संरक्षण गरिने छ ।
- ✓ लोप हुन लागेका तथा दुर्लभ अवस्थामा पुगेका वनस्पति प्रजातिहरुको संरक्षणको लागी उक्त प्रजातिहरु पाइने स्थानमा प्लट निर्धारण गरी पुनरुत्पादन संरक्षण गरिने छ ।
- ✓ लापोन्मुख वनस्पति तथा जडीवुटी प्रजातिहरुको विरुवा उत्पादन गरी सामुदायिक तथा सरकारद्धारा व्यवस्थित वनको खाली जग्गामा वृक्षारोपण गरिने छ ।
- ✓ सामुदायिक वनको कार्ययोजनामा उक्त क्षेत्रमा पाइने लापोन्मुख वन्यजन्तु तथा वनस्पति प्रजातिहरुको संरक्षणको लागी उपयुक्त कार्यक्रमहरु समावेश गर्न लगाइ कार्यान्वयनमा लगिने छ ।

- ✓ सरकारद्धारा व्यवस्थित वन क्षेत्रमा यस्ता लोपोन्मुख र दुर्लभ वन्यजन्तु तथा वनस्पतिहरुको वासस्थान भएको भए त्यस्ता वन क्षेत्रलाई सकेसम्म समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन मोडल अनुसार व्यवस्थापन गर्दै लगिने छ ।
- ✓ जिल्लामा पाईने लोपोन्मूख र महत्वपूर्ण वनस्पती प्रजातीहरुको पहिचान गरी वंशाणु श्रोत संरक्षणको साथै विकास र विस्तारका लागि सम्बन्धित विज्ञ तथा निकायहरुको सहयोग र समन्वयमा कार्यक्रमहरु संचालन गरिनेछ ।
- ✓ लोपोन्मुख तथा दुर्लभ वन्यजन्तु तथा वनस्पति प्रजातिहरु पाइने वन क्षेत्रको नियमित गस्ती तथा अनुगमन गरिने छ ।
- ✓ लापोन्मुख तथा दुर्लभ वन्यजन्तु तथा वनस्पति प्रजातिहरुको सरक्षणको लागी गोष्ठी, अन्तरक्रिया जस्ता जनचेतनामुलक कार्यकमहरु संचालन गरिने छ ।
- ✓ कृषि वन प्रवर्द्धनमा जोड दिइने छ । निजी जग्गाधनीहरुलाई यस्ता वनस्पतिहरुको वृक्षारोपणको लागी विरुवा उपलव्ध गराउनुका साथै आवश्यक प्राविधिक सेवा उपलव्ध गराइने छ ।
- ✓ शहरी क्षेत्रमा उद्यान निर्माण गर्दा साथै सार्वजनिक जग्गामा वृक्षारोपण गर्दा यस्ता प्रजातीहरुको रोपण र संरक्षणको व्यवस्था मिलाइने छ ।

८.५ मानव वन्यजन्तु व्यवस्थापन

वन क्षेत्र फडानी, वन डढेलो, चोरी सिकारी, अतिक्रमण तथा अव्यवस्थित चरिचरणका कारणले वन्यजन्तुको वासस्थानमा खलवल पुग्न गई वन्यजन्तुहरु मानिसको वसोवास क्षेत्रमा प्रवेश गरी अन्नवाली, घरगोठ तथा मानवीय क्षति जस्ता घटनाले गर्दा मानव वन्यजन्तुको द्धन्द दिन प्रति दिन वढ्दो क्रममा छ । यस प्रकारका मानव वन्यजन्तु द्धन्द न्युनिकरणका लागि निम्न अनुसारका कार्यक्रमहरु गरिदै लगिने छ ।

- ❖ मुख्य मुख्य वन्यजन्तुको प्रमुख वासस्थानको पहिचान गर्ने ।
- ❖ वन्यजन्तुको आवतजावत गर्ने रुटहरुको पहिचान गर्ने ।
- ❖ ठाउँ ठाउँमा संरक्षण पोखरीको व्यवस्थापन गर्ने ।
- ❖ वन जङ्गलमा वन्यजन्तुको आहारको कमि हुन नदिन वन क्षेत्रमा वन्यजन्तु मैत्री वृक्षारोपण गर्ने, जस्तै चिउरी, वयर, आप, हर्रो, वर्रो, अमला र काफल ईत्यादीका वोटविरुवा रोप्ने ।
- ❖ वन्यजन्तुवाट निकै क्षति हुन सक्ने क्षेत्रको पहिचान गरी वन्यजन्तु मैत्री खेति गर्न कृषकलाई प्रेरित गर्ने । जस्तै अदुवा, वेसार, खुर्सानी र मैन्था ईत्यादी ।
- ❖ वन्यजन्तुवाट भएका क्षतिको उचित मुल्याङ्गन गरि आवश्यक क्षतिपूर्तिको व्यवस्थापन गर्ने ।
- ❖ मावन वन्यजन्तु द्धन्द व्यवस्थापनका खातिर जंगलका छेउछाउमा वसोवास गर्ने व्यक्तिहरुका लागी आयमुलक कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- ❖ चितुवा वाट क्षति भइरहेको सन्दर्भमा यसको prey animal population को व्यवस्थापन गर्नको लागी सामुदायिक वन तथा सरकारद्धारा व्यवस्थित वनमा मृग, वंदेल आदि जस्ता वन्यजन्तुका लागी उपयुक्त वासस्थान विकास हुने गरी वनको व्यवस्थापन गरिने छ । सामुदायिक वन तथा सरकारद्धारा व्यवस्थित वनमा रहेका घांसे मैदान तथा पानीका मुहानहरुको संरक्षण र व्यवस्थापन गरिने छ ।

८.६ विशेष महत्वका क्षेत्रको संरक्षण

यस जिल्लामा २०६९ साउनमा महाभारत संरक्षित वनको कार्ययोजना तयार गरी संरक्षित वन घोषणा गरिएको भएपनि हाल सम्म राजपत्रमा प्रकाशन नभएकाले यसको व्यवस्थापनमा कठिनाई भएको छ। महाभारत वन संरक्षण क्षेत्रको कुल क्षेत्रफल ५३,०१३.७८ हेक्टर (जिल्लाको जम्मा वनको ४६.०३%) रहेको छ उक्त वनको सामाजिक, सांस्कृतिक, आर्थिक तथा पर्यावरणीय महत्व रहेको छ। महाभारत वन डडेल्धुराको जीवन आधार (life line) हो। जैविक विविधताले भरिपुर्ण यो वनक्षेत्र प्राकृतिक सौन्दर्यता, सांस्कृतिक एवं धार्मिक सम्पदाले पनि महत्वपुर्ण रहेको छ। भने पर्यापर्यटनको ठुलो संभावना वोकेको यो क्षेत्र समन्वयको अभाव, वेवास्ता वातावरणीय अध्ययन र विकल्पको खोजी विना जथाभावी पुर्वाधार निर्माण, वन डढेलो, वन अतिक्रमण आदि कारणले दिन प्रतिदिन संकटग्रस्त वन्दै गएको छ। योजना अवधिभर महाभारत वन संरक्षण क्षैत्रको समुचित संरक्षरण र व्यवस्थापनको लागी विभिन्न कार्यक्रमहरुको तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्नुका साथै प्रस्तावित महाभारत वन संरक्षण क्षेत्रलाई नियमानुसार घोषणा गर्नका लागी पहलकदमी गरिने छ।

त्यसैगरी जैविक विविधता र वन्यजन्तुका जैविक मार्गका हिसावले महत्वपुर्ण अन्य सरकारद्धारा व्यवस्थित वन क्षेत्र तथा सामुदायिक वनको पहिचान गरी कर्यायोजना सहित विभिन्न कार्यक्रमहरु तर्जुमा गरि संरक्षण र व्यवस्थापन गरिने छ।

८.७. वन क्षेत्र भित्र रहेका धार्मिक, सांस्कृतिक तथा पुरातात्विक महत्वका सम्पदाहरुको संरक्षण

यस जिल्लाको प्रमुख धार्मिक तथा पुरातात्विक क्षेत्रको रुपमा रहेको घण्टेश्वर, कागवेनी हाल कौवानी, महेन्द्र पर्वत हाल मलास, पवित्र गंगाधर हाल पुन्तुरा खोला, महेश्वरी मन्दिर (अ.न.पा. १, मालम), मष्टाभगवती मन्दिर (कोटेली ७), कोटेली गाउँमा रहेको मणिलेक मन्दिर, भागेश्वर मन्दिर, डाकेश्वरी मन्दिर (देवलदिब्यपुर ३), समैजी मन्दिर (समैजी ६), उग्रतारा भगवतीको मन्दिर, घटाल थान, असिग्राम मन्दिर, गन्याप धुरा (गणेशपुर), सहश्रलिंग (स्याउले वजार नजिकै), परशुराम क्षेत्र, श्यालचौडी वावाको मन्दिर (आलिताल ४), समैजी देवताको मन्दिर (आलिताल ५), मेलगाँज र दोगडी देवता (आलिताल ६), लालढुंगा शिव मन्दिर (जोगवुडा १), सिद्धनाथ मन्दिर (जोगवुडा १), ग्वाँसी समैजी (शिर्ष ५), सिद्धथान मन्दिर र वैजनाथ मन्दिर (जोगवुडा), महादेव मन्दिर (रुपाल ९), असिग्राम मन्दिर (रुपाल ५), खडेलीबाबा (असिग्राम ७), असिग्राम देवता (असिग्राम ३), मणिलेक देवता (असिग्राम २), शिखर, महारुद्र र वाराघर मन्दिर (समैजी ३) इत्यादी स्थानहरुको प्राकृतिक आवरण सुनिश्चित तुल्याउन धार्मिक महत्वका विरुवाहरु उत्पादन गरी वृक्षारोपण कार्य गरीने छ। संभावित धार्मिक वनहरुको संभाव्यता हेरी हस्तान्तरणको प्रकृया अगाडी वढाईने छ।

९ जलस्रोत तथा जलाधार संरक्षण

९.१. पानीका स्रोत तथा पानीका मुहान संरक्षण र व्यवस्थापन

डडेल्धुरा जिल्लामा विधमान पानीका स्रोतहरुमा महाकाली नदी, सेती नदी, रंगुन खोला, डोटेली गाड, रडुवा खोला, पुन्तुरा गाड र रुपाली गाड जस्ता नदी तथा खोलाहरु पर्दछन। त्यस्तै तालहरुमा आलिताल, झिलमिला ताल, वेटकोट ताल, वोडापाथी ताल, वगरकोट ताल र पिपलकोट ताल पर्दछन। यी नदी खोला, तालहरुमा मिसिन आउने अरु स साना धेरै खोला, खोल्सीहरु रहेका छन। यस्ता पानीका स्रोतहरुको उचित संरक्षण र व्यवस्थापन भएमा मात्र वन र जैविक विविधताको उचित संरक्षण र व्यवस्थापन गर्न सकिन्छ। अत जिल्लामा

विधमान पानीका स्रोतहरुको संरक्षण र व्यवस्थापन हुन जरुरी छ। पानीका स्रोत तथा पानीका मुहान संरक्षणका लागी आगामी योजनामा देहायका कार्यक्रमहरु संचालन गरिने छ।

- ✓ सामुदायिक वन, कवुलियति वन, स्थानिय तह, स्थानिय स्तरमा रहेका पानीका मुहान, खोला, नदी, तालको अवस्था पहिचांन गर्ने ।
- ✓ सामुदायिक वन, कवुलियति वन, धार्मिक वन क्षेत्र भएर वग्ने नदी तथा खोलाहरु एव उक्त क्षेत्रहरुमा ताल तथा झरनाहरु, खोल्सा खोल्सी विधमान भएमा त्यस्ता क्षेत्रहरुको संरक्षणको लागी उक्त वनहरुको कार्ययोजनामा नै संरक्षणको लागी उपयुक्त कार्ययोजना तयार गर्न लगाई प्रभावकारी कार्यान्वयनमा जोड दिइने छ ।
- ✓ सामुदायिक वन, कवुलियति वन क्षेत्र भएर वग्ने नदी तथा खोलाहरु एव उक्त क्षेत्रहरुमा विधमान ताल तथा झरनाहरु, खोल्सा खोल्सी जस्ता क्षेत्रहरु वरीपरी रुख कटानी सहित वन पैदावरहरुको संकलन कार्य नगर्ने । उक्त क्षेत्रहरुको वरीपरी वनको संरक्षणमुखी व्यवस्थापन पद्धति अवलम्वन गर्ने ।
- ✓ नदी तथा खोलामा ढुगा गिटी वालुवा संकलन गर्दा नदी तथा खोलाको क्षमता आंकलन गरी वातावरणीय अध्ययन गरेर मात्र सोही वमोजिम संकलन गर्ने । यसको लागी स्थानिय तह संग समन्वय गरी संरक्षण र व्यवस्थापन गर्ने ।
- ✓ पानीका स्रोत नदी, खोला ताल तलैया आदिमा अनियन्त्रित रुपमा माछा मार्ने, घांस दाउरा संकलन गर्ने, फोहोर फयाक्ने कार्यलाई हतोत्साही गर्ने ।
- ✓ पानीका मुहान, खोला, नदी तथा ताल क्षेत्रका वरपर त्यस क्षेत्रमा विधमान सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह, कवुलियति वन समुह, धार्मिक वन समुह, स्थानिय स्तरमा रहेका संघ संस्था, आमा समुह स्थानिय युवा क्लव आदि संग समन्वय र सहकार्य गरी वृक्षारोपण योजना तयार गरी वृक्षारोपण कार्य गरी संरक्षण गर्ने ।
- ✓ बर्षायाममा नदी, खोलाहरुले आसपासको जंगल कटान र भू-क्षय हुने गरेको छ । भू-क्षय नियन्त्रणका लागि उपयुक्त र छिटो बढ्ने खालका बिरुवाहरुको वृक्षारोपण, गल्छी नियन्त्रण जस्ता कार्यक्रमहरु संचालन गरिने छ ।
- ✓ पानीका मुहान, नदी, खोला, ताल तलैया आदिको संरक्षणको लागी प्रचारप्रसार गरी जनचेतना अभिवृदि हुने किसिमका कार्यक्रमहरु तर्जुमा र संचालन गरिने छ ।

९.२.पानीको संरक्षण तथा संरक्षण पोखरी निर्माण

डडेल्धुरा जिल्लामा वार्षिक औसत १३४६.६ मी मी पानी पर्दछ। त्यसैगरी जिल्लामा विभिन्न नदी, खोला तथा तालहरु रहेका छन। वन र जैविक विविधता संरक्षणका लागी वन क्षेत्रमा पानी स्रोतको संरक्षण र व्यवस्थापन हुन आवश्यक छ।

- ✓ सामुदायिक वन, सरकारद्धारा व्यवस्थित वन, कवुलिति वन क्षेत्रका ठांउ ठांउमा संरक्षण पोखरीहरु निर्माण गरी सरक्षण र व्यवस्थापन गरिने छ ।
- ✓ सामुदायिक वन, कवुलियति वन, सरकारद्धारा व्यवस्थित वन क्षेत्रका विभिन्न ठांउमा स साना वर्षाको पानीको भल छोप्ने खाडलहरु वनाइने छ ।
- ✓ पानीको संरक्षणको लागी सामुदायिक वन, कवुलियति वन, सरकारद्धारा व्यवस्थित वनका खाली भु भागमा ठांउ हेरी उपयुक्त प्रजातिको वृक्षारोपण गरिने छ। खाली ठांउ छाडिने छैन। यसले गर्दा एकातिर भु क्षय नियन्त्रणमा सघाउ पुग्नुका साथै माटोमा चिस्यानको मात्रा वढन जान्छ। भुमिगत जल वडन जान्छ।
- ✓ पानी संरक्षणका लागी कृषि वन प्रवर्द्धनमा जोड दिइ उपयुक्त कार्यक्रमहरु संचालन गरिने छ ।

- ✓ सामुदायिक वन, सरकारद्धारा व्यवस्थित वन तथा कवुलियति वन वहछत्र हुने किसिमले वनको सरक्षण र व्यवस्थापन गरिने छ । जसका कारण वर्षायाममा परेको पानी वगेर खेर नजाओस ।
- ✓ सामुदायिक वन, सरकारद्धारा व्यवस्थित वन तथा कवलियति वन मा वन पैदावरहरु सेकलन गर्दा सरपट कटान गरिने छैन । काठ दाउराहरु संकलन गरे पनि उक्त क्षेत्रमा स साना विरुवाहरु, लाथ्राहरु,पोल आदिलाई सकभर जोगाएर काठ दाउरा संकलन गरिने छ ।
- ✓ काठ दाउरा संकलन गरे पछि जति सक्दो छिटो वृक्षारोपणको व्यवस्था मिलाइने छ ।
- ✓ निजी जग्गाधनीहरुका लागी संरक्षण खेतवारी कार्यक्रम तय गरी कार्यान्वयन गरिने छ ।
- ✓ सामुदायिक वन, सरकारद्धारा व्यवस्थित वन तथा चरिचरण क्षेत्रमा डढेलो नियन्त्रण, चरिचरण नियन्त्रण, भु क्षय नियन्त्रण हुने किसिमका कार्यक्रमहरु संचालन गरिने छ ।
- ✓ गरिव तथा विपन्न वर्गका लागी विशेष आयमुलक कार्यक्रमहरु संचालन गरिने छ ।

९.३ भु तथा जलाधार संरक्षण

जलाधार व्यवस्थापन भन्नाले जलाधार क्षेत्रमा विधमान स्रोतहरु जंगल, जमीन, जनावर, जल र जनताको समुचित व्यवस्थापन गर्नु वुझिन्छ । यी पांच वटा क्षेत्रको एकिकृत व्यवस्थापन हुन सकेमा मात्र दिगो जलाधार व्यवस्थापन हुन जान्छ ।

यस जिल्लामा भु तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय छुटटै भएतापनि वन सम्बन्धी अन्य कार्यक्रमहरु संचालन गर्दा भू-संरक्षण तर्फ बिशेष ध्यान दिईने र सो सम्बन्धी जनचेतना अभिबृद्धी हुने कार्यक्रमहरु संचालन गरिनेछ । सा.व.को कार्ययोजनामा उल्लेख गरिदै आएको भू-संरक्षण सम्बन्धी व्यवस्थालाई निरन्तरता दिनुका साथै स्थान विशेष अनुसार अझ परिस्कृत गरिदै लगिनेछ । सा.व. र क.व. क्षेत्रहरुमा सम्वन्धित उपभोक्ताहरुलाई नै परिचालन गरी भू-संरक्षण कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । भू-संरक्षणको समस्या भएका स्थानहरुमा वृक्षारोपण कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिइनेछ । यसको लागि प्रजाति छनौटमा समेत ध्यान दिइनेछ ।

भू-तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय, डडेलधुराले जिल्लास्थित बिभिन्न उप-जलाधार क्षेत्रहरूको व्यवस्थापनको दायित्व बोकेको भए तापनि डिभिजन वन कार्यालयले पनि वन संरक्षण, वृक्षारोपण कार्यक्रमको माध्यमबाट यसमा महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्न सक्नेछ । यसरी कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्दा स्थानिय स्रोत र साधनहरूलाई केन्द्रमा राखेर स्थानिय समुदायको प्रत्यक्ष सहभागितामा सम्पन्न गर्ने किसिमले योजनाहरू बनाउनु पर्ने हुन्छ । त्यसरी बनाइने योजनाहरू सामाजिक रूपले स्वीकार्य, आर्थिक रूपले सम्पन्न हुनसक्ने र वातावरणीय मैत्री खालको हुने छन् । भू-क्षय भएका क्षेत्रहरूको संयुक्त रूपमा पहिचान गरिसकेपछि सकेसम्म Bio-engineering का बिभिन्न उपायहरूलाई टेवा दिदै Low-cost Bio-engineering प्रविधिलाई प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयन गरिनेछ ।

गाईवस्तु लगायतका चौपायाहरूको अत्याधिक चरिचरनबाट भू-क्षयको प्रकृयालाई बढावा मिल्ने हुनाले सकेसम्म चरिचरनलाई निरूत्साहित गर्नुपर्ने देखिन्छ । यसको लागि नितिगत रूपमा चरिचरण रोकथामका उपायहरूको खोजी गरी वन र वातावरणसँग सरोकार राख्ने जिल्लास्थित भू-तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय, डडेलधुरा, पशुसेवा कार्यालय, कृषि सेवा केन्द्र, लगायत अन्य सरकारी तथा गैरसरकारी कार्यालयसँग समन्वय गरी पशु तथा घाँस विकास कार्यक्रमहरूको योजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ । उच्च ढलान भएका क्षेत्रहरूमा परम्परागत खेती प्रणालीले जमिनको उत्पादकत्वमा ह्रास ल्याउँदै भू-क्षयलाई टेवा पुऱ्याएको देखिन्छ । तसर्थ भिरालो जमिन, बारीहरूमा गह्राबनाएर मात्र खेती गर्ने अभ्यासलाई अन्तरक्रियाको माध्यमबाट प्रचार प्रसार गर्ने प्रयास गरिने छ । सामुदायिक वन, कवुलियती वनहरूको सन्दर्भमा कार्ययोजनामै भू-क्षय नियन्त्रण तथा रोकथामका बिभिन्न कार्यक्रमहरू समेटी कार्यान्वयन गरिने छन् । नदी कटान, पहिरो जाने जस्ता कारणबाट भू-संरक्षणको ठूलो समस्या देखा परेका स्थानहरुमा सम्बन्धित सरोकारवाला र निकायसंग समन्वय गरी त्यस्ता कार्यहरुको रोकथाम गर्न सहयोगीको भूमिका निर्वाह गरिनेछ ।

९.४ खोला किनार संरक्षण तथा भु क्षय नियन्त्रण

डडेल्धुरा जिल्लामा रहेका नदी तथा खोलाहरुको उचित सरक्षण र व्यवस्थापन भएमा मात्र वन र जैविक विविधताको दिगो संरक्षण र व्यवस्थापन हुन जान्छ। नदी तथा खोला किनार संरक्षण हुन नसक्दा वाढी आएर वर्षेनी नदी तथा खोला किनारका वन क्षेत्रमा ठुलो क्षति पुग्ने गर्दछ। वर्खाको सिजनमा खोला तथा नदी आएको वाढीका कारण वन जंगलमा रहेका पुनरुत्पादनमा असर पुरयाउनुका सार्थ भु क्षय भएर रुखहरु ढल्ने तथा भु क्षयका कारण वनको उत्पादन क्षमतामा ह्रास आउदछ अत आगामी योजनामा खोला किनार संरक्षण तथा भु क्षय नियन्त्रण सम्वन्धी निम्न कार्यकमहरु तय एवं संचालन गरिने छन ।

- ✓ जिल्लामा विधमान नदी तथा खोलाहरुमा मध्ये कुन नदी तथा खोलाले वर्षाको समयमा वन जंगल तथा जैविक विविधताको क्षत्रमा वढी हानी पुरयाउछन सोको तथ्याङ्क संकलन गरी साही वमोजिम उक्त खोला तथा नदी किनारको संरक्षण र व्यवस्थापन योजना तर्जुमा गरिने छ।
- ✓ नदी तथा खोला किनार संरक्ष०ा गर्दा सकभर जैविक पद्धति अवलम्वन गरेर संरक्षण र व्यवस्थापन गरिने छ । जिल्लामा विधमान भु तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालयक सँगको समन्वय र सहकार्यमा खोला किनार संरक्षण कायकम संचालन गरिने छ।
- ✓ खोला किनार क्षेत्रमा रहेको जग्गामा संभाव्यता हेरी उपयुक्त प्रजातिहरु जस्तै वांस, अम्रिसो जस्ता भु क्षय नियन्त्रण गर्न सक्ने किसिमका विरुवा वृक्षारोपण गरि स्थानिय समुदायलाई संरक्षण र व्यवस्थापनको जिम्मा दिइने छ।
- ✓ खोला किनार क्षेत्रमा वन क्षेत्र भएमा सो क्षत्रमा संरक्षणमुखी वन व्यवस्थापन पद्धति अवलम्वन गरीने छ। वन पैदावरहरु संकलन गरिने छैन ।
- ✓ खोला किनार क्षेत्रमा वस्ने घरधुरीका लागी विशेष आयमुलक कार्यकम संचालन गरिने छ।
- ✓ यस जिल्लाको चुरे, भित्री मधेश अन्तर्गतका आलिताल गा.पा. र परशुराम न.पा.को वाढी पहीरो तथा भू-क्षयले संवेदनशिल क्षेत्रमा वासँ, अम्रिसो, तेजपात तथा अन्य वोटविरुवा वृक्षारोपण गरी जलाधारको संरक्षण गरीने छ ।

९.५ सिमसार संरक्षण तथा व्यवस्थापन

सिमसार संरक्षण र व्यवस्थापनको लागी योजना अवधिभर देहायका उपाय अवलम्वन गरी कार्यक्रमहरु संचालन गरिने छ

- ✓ सामुदायिक वन, कवुलियति वन, स्थानिय तह, स्थानिय स्तरमा रहेका खोला, नदी, तालको अवस्था पहिचांन गर्नुका साथै स्थानिय स्तरमा किसानहरु संग समन्वय गरी धान खेतको अवस्था पहिंचान गर्ने ।
- ✓ सामुदायिक वन, कवुलियति वन, धार्मिक वन क्षेत्र भएर वग्ने नदी तथा खोलाहरु एव उक्त क्षेत्रहरुमा रहेका ताल खोल्सा खोल्सी विधमान भएमा त्यस्ता क्षेत्रहरुको संरक्षणको लागी उक्त वनहरुको कार्ययोजनामा नै संरक्षणको लागी उपयुक्त कार्ययोजना तयार गर्न लगाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिने छ।
- ✓ सामुदायिक वन, कवुलियति वन, धार्मिक वन क्षेत्रमा रहेका सिमसार क्षेत्र वरीपरी रुख कटानी सहित वन पैदावरहरुको संकलन कार्य गरिने छैन । उक्त क्षेत्रहरुको वरीपरी वनको संरक्षणमुखी व्यवस्थापन पद्धति अवलम्वन गरिने छ।
- ✓ सिमसार क्षेत्रहरु जस्तै नदी तथा खोलामा ढुगा गिटी वालुवा संकलन गर्दा नदी तथा खोलाको क्षमता आंकलन गरी वातावरणीय अध्ययन गरेर मात्र सोही वमोजिम संकलन गर्ने । यसको लागी स्थानिय तह संग समन्वय गरी संरक्षण र व्यवस्थापन गरिने छ।
- ✓ सिमसार क्षेत्रमा अनियन्त्रित रुपमा माछा मार्ने, घांस दाउरा संकलन गर्ने, फोहोर फयाक्ने कार्यलाई हतोत्साही गरिने छ।

- ✓ खोला, नदी तथा ताल क्षेत्रका वरपर त्यस क्षेत्रमा विधमान सामुदायिक वन सपभोक्ता समुह, कवुलियति वन समुह, धार्मिक वन समुह, स्थानिय स्तरमा रहेका संघ संस्था, आमा समुह स्थानिय युवा क्लव आदि संग समन्वय र सहकार्य गरी वृक्षारोपण योजना तयार गरी वृक्षारोपण कार्य गरी संरक्षण गरिने छ ।
- ✓ निजी धान खेतहरु पनि महत्वपुर्ण सिमसार क्षेत्रमा पर्ने भएकाले किसानहरुलाई रासायनिक मल तथा किटनाशक औषधि प्रयोग नगरी प्राङगारिक मलको प्रयोग गरी खेती गर्न प्रोत्साहित गरिने छ ।
- ✓ सिमसार क्षेत्रको संरक्षणको लागी प्रचारप्रसार गरी जनचेतना अभिवृदि गर्ने ।
- ✓ डिभिजन वन कार्यालय, सव डिभिजन वन कार्यालयहरुले सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह तथा स्थानिय जनता संग सहकार्य गर्दे संयुक्त गस्ती गर्ने ।

१०. वातावरण संरक्षण तथा जलवायु परिवर्तन नियन्त्रण

१०.१ वातावरणीय सेवा मुल प्रवाहीकरण

वातावरणीय सेवाले कुनै पनि क्षेत्रमा विधमान पानी तथा वायुको शुद्धता तथा माटोको उत्पादनशील क्षमता कायम राख्ने कार्य जोड दिन्छ । वातावरणीय सेवा माटो, पानी तथा वायुको गुणात्मकता कायम राख्ने विषयमा केन्द्रित हुन्छ । एक अध्ययन अनुसार वन क्षेत्र वाट जति प्रत्यक्ष फाइदा हुन्छ त्यसको तिन गुणा अप्रत्यक्ष फाइदा हुन्छ जस अनुसार पनि वातावरणीय सेवाको महत्व प्रष्ट हुन्छ । आगामी योजना अवधिमा वन क्षेत्र वाट प्राप्त हुने वातावरणीय सेवालाई देहाय वमोजिमका कार्यक्रमहरु वात मुलप्रवाहीकरण गरिने छ ।

- ✓ जैविक विविधता, जलाधार, जलचक्र प्रणाली र पर्यापर्यटनमा आधारित वातावरणीय सेवा व्यवस्थापन गरी विक्री गर्नको लागी सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहलाई अभिप्रेरित गर्नुका साथै वातावरणीय सेवा सम्वन्धी कार्ययोजना तयार गर्नको लागी प्राविधिक सेवा प्रदान गरिने छ ।
- ✓ जिल्लामा विधमान सामुदायिक वन जसले जैविक विविधता, जलाधार तथा जलचक्र प्रणालीको संरक्षण र व्यवस्थापन गरी वातावरणीय सेवा प्रवाह गरेका छन ती सामुदायिक वनहरुलाई उक्त वातावरणीय सेवाको उपयोग गर्ने व्यक्ति, समुह वा संगठित संस्थाले वातावरणीय सेवा उपयोग गरे वापतको भुक्तानी गर्नु पर्ने व्यवस्था मिलाइने छ ।
- ✓ डडेल्धुरा जिल्लामा विधमान प्रस्तावित महाभारत वन संरक्षण क्षेत्र वाट खलंगा वजार लगायतका जिल्लाका विभिन्न ठांउमा पानीको आपुर्ति हुने हुदा महाभारत क्षेत्रमा रहेका सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह तथा संस्थालाई यी समुह वा संस्थाले उक्त पानी तथा अन्य वातावरणीय सेवा उपलव्ध गराएवापत सो सेवा प्रयोग गर्ने क्षेत्रका वासिन्दाले भुक्तानी गर्नु पर्ने प्रणालीको व्यवस्था गरी उक्त रकम प्रस्तावित महाभारत वन क्षेत्रको दिगो संरक्षण र व्यवस्थापनमा उपयोग गरिने छ ।
- ✓ वातावरणीय सेवाको विक्री वाट कुनै सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह वा स्थानिय समुदायले प्राप्त गरेको रकम मध्य कम्तीमा ५० प्रतिशत रकम वातावरणीय सेवाको अभिवृदि सम्वन्धि क्रियाकलापमा खर्च गरी वांकी रकम सम्वन्धित क्षेत्रका वासिन्दाको आयआर्जन र वातावरणमैत्री सामुदायिक विकास कार्यमा उपयोग गरिने छ ।

१०.२.वनको क्षयीकरण र प्रदुषण नियन्त्रण

वनको क्षयीकरण र प्रदुषण नियन्त्रणको लागी आगामी योजनामा अवलम्वन गरिने उपायहरु निम्नानुसार रहेका छन ।

- ✓ वनको क्षयीकरण हुन नदिनका लागी सामुदायिक वन, कवुलियति वन र सरकारद्धारा व्यवस्थित वनक्षेत्रमा स्थानविशेषको आधारमा उपयुक्त प्रजातिका विरुवाहरु उत्पादन गरी वृक्षारोपण गर्नुका साथै वृक्षारोपणका लागी विरुवा वितरण गरिने छ ।
- ✓ सामुदायिक वन, कवुलियति वन, सरकारद्धारा व्यवस्थित वनमा डढेलो नियन्त्रण, वन अतिक्रमण नियन्त्रण, चरिचरण नियन्त्रण सम्वन्धी कार्यक्रमहरु प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गरिने छ ।
- ✓ सामुदायिक वन, धार्मिक वन तथा सरकारद्धारा व्यवस्थित वन क्षेत्रमा वनको संरक्षण र व्यवस्थापन गर्दा प्रजातिको विशेषता, भिरालोपना, माटो, मोहडा आदिका आधारमा वनको उत्पादकत्व कायम हुने हिसावले उपयुक्त वन व्यवस्थापन पद्धति अवलम्वन गरिने छ ।
- ✓ वन पैदावरहरु संकलन गर्दा वनको उत्पादन क्षमतामा असर नपुरयाउने हिसाले ध्यानपुर्वक गरिने छ । ठुला रुखहरु संकलन गर्दा तल्लो छत्रमा रहेका लाथ्रा, पोल तथा स साना विरुवाहरुलाई ध्यान दिइने छ ।
- ✓ सामुदायिक वन तथा सरकारद्धारा व्यवस्थित वन क्षेत्रमा घुम्ती चरिचरणको व्यवस्था गरिने छ ।
- ✓ वनको क्षयीकरण हुन नदिन तथा प्रदुषण नियन्त्रणको लागी स्थान विशेषको उपयुक्तताका आधारमा सकभर जैविक प्रविधि अपनाएर भु क्षय नियन्त्रण गरिने छ ।
- ✓ प्राङगारिक मलको प्रयोग गरी खेती गर्न किसानहरुलाई प्रोत्साहित गर्नुका साथै रासायनिक मल र किटनाशक औषधिको प्रयोग गरी खेती गर्न दुरुत्साहन गरिने छ ।
- ✓ कृषकहरुका लागी खेतवारी संरक्षण सम्वन्धी कार्यक्रमहरु तर्जुमा गर्नुका साथै कार्यन्वयन गरिने छ ।
- ✓ निजी तथा सार्वजनिक वन प्रवर्द्धनको लागी उपयुक्त कार्यक्रमहरु तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिने छ ।

१०.३ जलवायु परिवर्तन न्युनिकरण र कार्वन संचिति

जलवायु परिवर्तनका कारण पृथ्वीको तापक्रम दिनानुदिन वढिरहेको छ । जलवायु परिवर्तनका कारण वन तथा जैविक विविधतामा धेरै नकारात्मक प्रभावहरु परीरहेका छन । जलवायु परिवर्तनका कारण वन तथा जैविक विविधतामा निम्न नकारात्मक प्रभावहरु पर्दछन ।

- ✓ जलवायु परिवर्तनका कारण तापक्रममा वृदि भइ हिउ पग्लिइ वाढी आइ पुनरुत्पादनमा असर पुरयाउछ । माटोको उत्पादन क्षमतामा ह्रास आइ अन्तमा वनको उत्पादन क्षमतामा ह्रास आउछ ।
- ✓ रुखविरुवाको tree line माथि सर्छ । जसले गर्दा हिमाली क्षेत्रमा विधमान वनस्पति तथा वन्यजन्तुको अस्तित्वमा संकट पर्छ ।
- ✓ रुख विरुवाको जीवन चक्रमा परीवर्तन आउछ । फुल फुल्ने फल लाग्ने समयमा परिवर्तन आउछ ।
- ✓ जलवायु परिवर्तनका कारण वनको क्षयीकरण हुन जान्छ । वन पैदावरहरुको उत्पादन परिमाणमा कमी आउछ यसका साथै वन वाट प्राप्त हुने वातावरणीय सेवाहरु घटदै जान्छन ।

अत जलवायु परिवर्तनको समस्या वढदै गएमा वनको उत्पादन क्षमतामा घटने तथा जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक प्रभाावहरुलाई न्युनिकरण गर्नको लागी वनको दिगो व्यवस्थापन गरी वनमा कार्वनको सचिति वढाउन आवश्यक छ । आगामी योजनामा जलवायु परिवर्तनलाई न्युनिकरण गर्न र कार्वन संचिति वढाउनको लागी देहायका कार्यक्रमहरु संचालन गरिने छ ।

- ✓ सामुदायिक वन, कबुलियति वन तथा सरकारद्धारा व्यवस्थित वनका खाली भु भागमा व्यापक मात्रामा वृक्षारोपण गरिने छ।
- ✓ वृक्षारोपण कार्यक्रमलाई अभियानको रुपमा लैजानको लागी स्थान विशिष्ट विरुवाहरु व्यापक मात्रामा उत्पादन गर्नुका साथ नपुग विरुवाहरु खरिद गरेर वितरण गरिने छ।
- ✓ सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहको कोषमा रहेको रकम वन ऐन वमोजिम वनको संरक्षण र व्यवस्थापनमा खर्च गर्न लगाइने छ।
- ✓ सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह तथा कबुलियति वन उपभोक्ता समुहलाई उपभोक्ता स्तरमा वृक्षारोपण गर्ने कार्यक्रम तय गरीने छ।
- ✓ वन उपभोक्ताहरुलाई वनको दिगो व्यवस्थापन गर्न प्रोत्साहित गर्नुका साथै वन उपभोक्ताहरुलाई आफना निजी जग्गाहरुमा पनि विरुवाहरु रोपी संरक्षण र व्यवस्थापन गर्न प्रोत्साहित गरिने छ।
- ✓ सार्वजनिक जग्गामा समेत स्थानिय तह तथा नागरिक समाज संग समन्वय गरी वृक्षारोपण गरि संरक्षण र व्यवस्थापन गरिने छ।
- ✓ सिमसार क्षेत्रहरुको संरक्षण र समुचित व्यवस्थापन गरिने छ।
- ✓ वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धनमा जोड दिइने छ।

१०.४ रेड प्लस

विश्वमा वढ्दै गइरहेको औद्योगिकरण, वन विनास, यातायात क्षेत्रमा खनिज इन्धनको व्यापक प्रयोगका कारण हरितगृह ग्याँसहरु (कार्वनडाइअक्साइड, मिथेन, क्लोरोफ्लोरो कार्वन, ओजोन, नाइट्रस अक्साइड आदि) को अत्यधिक उत्सर्जनबाट जलवायु परिवर्तन नियमित प्राकृतिक प्रक्रिया भएता पनि हालका वर्षहरुमा जलवायु परिवर्तनमा तीव्रता आएको छ।

वैज्ञानिक अध्ययन तथा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी अन्तरसरकारी मञ्च (Inter-governmental Panel on Climate Change, IPCC) को प्रतिवेदनबाट जलवायु परिवर्तनमा व्यापकता आएको पुष्टि भएपछि संयुक्त राष्ट्रसंघको साधारण सभाले जलवायु परिवर्तनको विश्वव्यापी समस्यालाई सम्बोधन गर्न अन्तर्राष्ट्रिय कानुनी संरचना निर्माण गर्न आह्वान गरे वमोजिम अन्तरसरकारी वार्ता समितिको पहलमा सन् १९९२ को मे महिनामा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघीय संरचना महासन्धि (United Nations Framework Convention on Climate Change) तयार भयो। सन् १९९२ को जुन महिनामा ब्राजिलको रियो द जेनेरियोमा सम्पन्न वातावरण र विकास सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघीय सम्मेलनको समयमा हस्ताक्षर गर्नको लागि सो सन्धि खुल्ला गरे अनुसार नेपालले १२ जुन १९९२ का दिन यस महासन्धिमा हस्ताक्षर गरी सन् १९९४ देखि नेपाल पक्ष राष्ट्र भएको छ। ग्रिनहाउस ग्यासहरुको मात्रा वायुमण्डलमा स्थिर अवस्थामा राख्न राष्ट्र संघीय मौसम परिवर्तन सम्बन्धी सम्मेलन संरचना मार्फत स्थापित क्योटो प्रोटोकल ११ डिसेम्वर १९९७ मा अंगिकार गरे अनुसार विश्वमा यो सन्धि १६ फेब्रुअरी २००५ मा लागु भयो र नेपालले १४ डिसेम्वर २००५ मा उक्त सन्धिलाई अनुमोदन गर्‍यो। क्योटो प्रोटोकलले पहिलो प्रण अवधि(सन् २००८-२०१२) भरमा वृक्षारोपण र पुनः रोपण क्षेत्रलाई सफा विकास पद्धति मार्फत् कार्वन वजारमा वेचविखन गर्न पाउने व्यवस्था गरेको छ। वायुमण्डलमा हरितगृह ग्यासहरुको मात्रा कम गरी मौसम परिवर्तनको समस्या कम गर्नका लागिप्रोटोकलको दफा १२ मा लेखिए अनुरुप दिगो विकासको उद्देश्य हासिल गर्नका लागि औद्योगिक र विकासशील मुलुकहरु बीच सहकार्य गर्ने एक मात्र विकल्पको रुपमा सफा विकास पद्धति देखिएको छ।

कार्वनको उत्सर्जन घटाउनका लागि वन विनाश तथा वनको गुणस्तरमा आउने ह्रास रोकी वृक्षारोपण जस्ता कार्यक्रम विकासोन्मुख देशमा संचालन गर्न विश्व वैंकले वन कार्वन सहकार्य सुविधा (Forest Carbon

Partnership Facility) को व्यवस्था गरेको छ । रेड प्लस सम्वन्धी क्रियाकलापहरु संचालन गर्न जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघीय संरचना महासन्धिका पक्ष राष्ट्रहरुको मेक्सिकोको क्यान्कममा सम्पन्न १६ औं सम्मेलनले तीनओटा चरणहरु तयारी, प्रदर्शनी र कार्यान्वयन गर्नुपर्ने प्रष्ट रुपमा उल्लेख गरेको छ । यसै तयारी चरण अन्तर्गत सरकारी तथा गैर सरकारी तवरबाट रेड सम्वन्धि पाइलट प्रोजेक्ट संचालनमा छन्; जुन नेपालको रेड सम्वन्धी रणनिती वनाउन सहयोगी सिद्ध हुनेछ । रेड जलवायु परिवर्तनको प्रभाव रोक्ने भरपर्दो वैकल्पिक माध्यम हो र ग्रिनहाउस ग्याँसको उत्सर्जन घटाउन मद्धत गर्छ किनकी यसको उद्देश्य वन विनास रोक्ने र वन ह्रास हुन नदिने हो । अर्कोतिर रेड प्लसले भइरहेको वन जंगल वढाउने तथा नयाँ वन जंगल सृजना गरी थप कार्वनको खपत गर्ने हुँदा कार्वन खपत वढाउँछ । यसरी खपत भइरहेको कार्वनको मापनबाट प्राप्त कार्वन अन्तर्राष्ट्रिय वजारमा विक्रि गरी वन व्यवस्थापन गर्ने पक्षले आम्दानी गर्न सक्छ । उदाहरणको लागि एन्साव, फेकोफन र इसिमोडको पहलमा पाँच वर्षे रेड प्लस पाइलट प्रोजेक्ट अन्तर्गत १०५ वटा सामुदायिक वनहरु (चितवनका १६, गोर्खाका ३१ र दोलखाका ५८ सामुदायिक वन) समेटी सन् २०११ मा दोलखाको चर्नावती, गोर्खाको लुधिखोला र चितवनको कयरखोला जलाधारमा रेड प्लस पाइलट प्रोजेक्ट थालनी गरेका थिए । समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन गरी वन संरक्षण गर्दै कार्वन व्यापार गरी सन् २०११ सालमा दोलखाका चर्नावती जलाधार क्षेत्रका वनले ४.६ मिलियन टन कार्वन संचिती गरी कार्वन व्यापारबाट ४५,५३५ अमेरिकी डलर प्राप्त गरेका थिए । त्यस्तै करीव १८८८ हेक्टर क्षेत्रफल भएको लुधिखोला जलाधार क्षेत्रका सामुदायिक वनले सोही वर्षमा करीव १.५ मिलियन टन कार्वन संचिती गरी २७,५६० अमेरिकी डलर प्राप्त गरेका थिए र २३८३ हेक्टरको कयरखोलाका सामुदायिक वनले करीव २.५ मिलियन टन कार्वन संचिती गरी २१,९०५ अमेरिकी डलर प्राप्त गरेका थिए ।

कार्वन व्यापार, कार्वन मापन तथा रेड प्लस सम्वन्धि कार्यक्रम अन्तर्गत जिल्लामा पाँच वर्षे अवधिमा निम्न किसिमका क्रियाकलापहरु संचालन गरिनेछन् :

- ❖ जिल्लास्थित सामुदायिक वन उपभोक्ताहरु तथा सर्वसाधारणमा जलवायु परिवर्तन, कार्वन मापन, रेड प्लस र वनबाट प्राप्त हुने वातावरणीय सेवाका विषयमा प्रचार-प्रसार गर्ने ।
- ❖ सामुदायिक वन उपभोक्ताहरु र कवुलियती वन उपभोक्ताहरुलाई वैकल्पिक उर्जाका स्रोतहरु जस्तै : सुधारिएको चुलो, वायो ग्याँस, वायो व्रिकेटको प्रयोग गर्न प्रोत्साहित गर्ने र सो कार्यमा सामुदायिक कोष परिचालन गर्न प्रेरित गर्ने ।
- ❖ सामुदायिक वन तथा कवुलियती वनहरुमा रहेका खाली ठाउँमा वृक्षारोपण गरी कार्वनको संचिती वढाउन उक्त समुहहरुलाई प्रेरित गर्ने र सोको अभिलेख राख्ने तथा राख्न लगाउने ।
- ❖ वनको किसिम अनुसार मान्यता प्राप्त विधिबाट कार्वन मापन गर्न सरकारी तथा गैर सरकारी संस्थाहरुसँग सहकार्य गर्ने ।
- ❖ वनको विस्तार गरी थप कार्वन संचिती तथा राष्ट्रिय वनमा चाप कम गर्न निजी वन तथा कृषि वन प्रणालीलाई विस्तार गर्ने ।

१०.५ जलवायुजन्य जोखिम न्युनीकरण तथा अनुकुलनका उपायह्रु

आगामी योजना अवधिका लागी जलवायुजन्य जोखिम न्युनिकरण तथा अनुकुलनका उपायहरु तल उल्लेख गरिए अनुसार प्रस्तुत गरिन्छ ।

- ✓ वनको दिगो व्यवस्थापनमा जोड दिइ वन व्यवस्थापनका कार्यकमहरु संचालन गरिने छन ।
- ✓ सामुदायिक वन, सरकारद्धारा व्यवस्थित वन, कवुलियति वनका खाली जग्गामा व्यापक वृक्षारोपण गरिने छ ।

- ✓ वन क्षेत्रमा डढेलो वाट जोगिनको लागी सामुदायिक वनहरुमा अग्निपथ निर्माण गरिनुका साथै हरेक वर्ष गर्मीको सिजन शुरु हुनु भन्दा पहिले नै अग्निपथ सरसफाई गरिनेछ ।
- ✓ सार्वजनिक निजी वन प्रवर्द्धनका लागी उपयुक्त कार्यक्रमहरु तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिने छ ।
- ✓ वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धनमा जोड दिइ कार्यक्रम तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गरिने छ । गोवर ग्यास प्लाण्ट, सौर्य उर्जा, विधुत आदिको प्रयोग वढाउनमा प्रोत्साहन गरिने छ ।
- ✓ सामुदायिक वन, कवलियति वन तथा सरकारद्धारा व्यवस्थित वन क्षेत्रका ठांउ ठांउमा संरक्षण पोखरीहरु निर्माण एव व्यवस्थापन गरिने छ ।
- ✓ जिल्लामा प्रस्तावित महाभारत वन संरक्षण क्षेत्र जैविक विविधतामा धनी भएकाले उक्त क्षेत्रलाई जैविक विविधता hot spot को रुपमा विकास गरिने छ ।
- ✓ खोला तथा नदी किनारमा वस्तीहरु भएमा उक्त क्षेत्र वाट हटी अन्यत्र उपयुक्त ठांउमा गइ वस्न उपभोक्ताहरुलाइ प्रचारप्रसार गरिने छ ।
- ✓ वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धनमा जोड दिइने छ। सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहको कोषको रकम वन उपभोक्ताहरुको घरमा गोवरग्यास प्लाण्ट जडान गर्नको लागी सामुदायिक वन उपभोक्ताहरुलाई कार्ययोजना वनाइ कार्यान्वयन गर्न लगाइने छ ।
- ✓ गाइभैसीलाई घरमै वांधेर पाल्न प्रोत्साहित गरिने छ । यसका लागी स्थानिय तह तथा सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह संग समन्वय गरेर कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिने छ ।

११. वन व्यवस्थापन पद्धति

११.१ सरकारद्धारा व्यवस्थित वन

सरकारद्धारा व्यवस्थित वनको संरक्षण, विकास र सदुपयोग सम्बन्धी कार्यहरु योजना अवधिभर संचालन गरिनेछ । वन क्षेत्रमा हुने चोरी निकासी नियन्त्रण गर्ने, अतिक्रमण नियन्त्रण गर्ने, आगलागि तथा वन डढेलो नियन्त्रण सम्बन्धी कार्यहरु गर्ने कार्य यस कार्यक्रम अन्तरगत गरिदै आएको छ ।

जिल्लामा विधमान कुल वन क्षेत्र मध्य सरकारद्धारा व्यवस्थित वनको क्षेत्रफल ५०,९५६.४ हेक्टर रहेको छ जुन कुल वन क्षेत्रको ४४.२४ प्रतिशत हुन आउछ । सामुदायिक वन, कवुलियति वन, धार्मिक वन वनाइ वांकी रहेको वन क्षेत्र भएकाले यस वन क्षेत्रको प्रायजसो भु भाग मानव वस्ती देखी टाढा रहेको वन क्षेत्र, झाडी तथा वुट्यानले ढाकेको क्षेत्र, भिरालो भु भाग पर्दछ । डिभिजन वन कार्यालय र यस मातहतका निकायको नियमित अनुगमनको अभावमा तथा सरकारद्धारा व्यवस्थित वन क्षेत्रमा जनताको अपनत्वको अभावको कारण दिनानुदिन अतिक्रमण, वन डढेलो, अनियन्त्रित चरिचरण, अवैध कटानी तथा निकासी, वन्यजन्तुको अवैध शिकार जस्ता समस्याहरु सरकारद्धारा व्यवस्थित वनमा रहेका छन । सरकारद्धारा व्यवस्थित वनको व्यवस्थापनमा विविधखाले समस्याहरु देखिएता पनि डिभिजन वन कार्यालय तथा सव डिभिजन वन कार्यालय वाट वन क्षेत्रको नियमित गस्ती, पञ्चवर्षिय कार्ययोजनाको परिधी भित्र रहेर सुखढ ढलापढा काठ, एवं जडीवुटी संकलन तथा सदुपयोग, वन डढलो नियन्त्रण जस्ता कार्यहरु हुदै आइरहेका छन ।

कार्य योजनाको यस अवधिमा सरकारद्वारा संरक्षित वनको रुपमा रहेका वनहरुको सम्भाव्यतालाई हेरी सामुदायिक वन र कबुलियती वनको रुपमा हस्तान्तरण गरी बाँकी रहेको वनलाई उत्पादनशिल बनाउन वनको वैज्ञानिक व्यवस्थापनमा जोड दिईनेछ। वनको संरक्षण, वन सम्बन्धी विभिन्न चेतनामूलक कार्यक्रम, सरकारद्वारा व्यवस्थित वन क्षेत्रको जडिबुटीको मौज्दात अनुमान तथा व्यवस्थित बिक्री वितरण, वन पैदावार चोरी निकासी,

आगलागि तथा अतिक्रमण नियन्त्रण, वन क्षेत्रमा हुने गरेको अधिक चरिचरनको व्यवस्थापन आदि कार्यलाई प्रभावकारी रुपमा संचालन गरिनेछ । यस बाहेक समय समयमा वन तथा वातावरण मन्त्रालय, विभाग तथा निर्देशनालयबाट प्राप्त निर्देशन अनुसारका कामहरु संचालन गरिने छन् ।

राष्ट्रिय तथा कबुलियती वन कार्यक्रम अन्तरगत संगठित संघसंस्था तथा वन पैदावारमा आधारित उद्योगहरुलाई वन ऐन नियमावलीमा उल्लेख भए अनुसारका कार्य संचालन गर्न हैसियत बिग्रेको राष्ट्रिय वनको केहि भाग कबुलियती वनको रुपमा सुम्पन सकिने प्राबधान भएता पनि हाल सम्म यस जिल्लामा उपरोक्त प्रयोजनका लागि कबुलियती वन हस्तान्तरण गर्ने कार्य भएको छैन् । कुनै संगठित संघसंस्था तथा उद्योगले तोकिएका कार्य संचालन गर्नाका लागि वन क्षेत्र माग गरेमा डिभिजन वन कार्यालयले ऐन, नियम, निर्देशिकामा उल्लेख भए अनुसारका यस सम्बन्धी कार्य समेत गर्नेछ ।

आगामी योजनामा यस पञ्चवर्षिय योजनाको परिधी भित्र रहेर सरकारद्धारा व्यवस्थित वन वाट वन पैदावरहरु वनको स्वास्थ्य प्रति सजक हुदै व्यवस्थित रुपमा संकलन गरिने छ । सरकारद्धारा व्यवस्थित वनको उचित व्यवस्थापनकोस्थानिय तह तथा स्थानिय स्तरमा रहेका विभिन्न संघ संस्थाहरु संगको समन्वय र सहकार्यमा जोड दिइने छ। सरकारद्धारा व्यवस्थित वन क्षेत्रमा पुनरुत्पादन अभिवृदिको लागी स्थानिय उपभोक्ताहरु संगको सहकार्य र उनीहरुको सहभागितामा वन डढेलो तथा चरिचरण नियन्त्रण, वृक्षारोपण कार्यकमको व्यवस्था गरि प्रभावकारी कार्यान्वयनमा जोड दिइने छ ।

११.२ सामुदायिक वन

यो कार्यक्रम जिल्लाको वन क्षेत्रको प्रमुख प्राथमिकता प्राप्त कार्यक्रम हो । हाल जिल्लाभर जम्मा ३९९९८ घरभुरी संलग्न भएका कुल ४९७ सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह गठन भइ जम्मा ६३२३७.४ हे वन क्षेत्र सामुदायिक वनको रुपमा हस्तान्तरण भइ जम्मा २४६५९१ जनसंख्या सामुदायिक वन वाट लाभान्वित भएका छन । यसरी समुदायलाई हस्तान्तरित वन क्षेत्रको संरक्षणको कार्यमा स्थानिय उपभोक्ताहरु सक्रियतापूर्वक संलग्न भएको र वन विकास कार्यहरु पनि सन्तोषजनक रुपमा संचालन भईरहको देखिन्छ । केहि समूहहरुले वन संरक्षण र विकाससँगै आय आर्जनसँग सम्बन्धित गतिविधिहरु पनि गर्दै आएका छन् । यस क्रममा जडिवुटी प्रजातीको संरक्षण तथा उपभोगमा पनि समूहको सक्रियता क्रमश: बढ्दै गएको देखिन्छ । यसका बावजुद कतिपय समूहहरु आवश्यक प्राविधिक सल्लाह, ज्ञान र सिपको अभावमा वन श्रोतको समुचित सदुपयोग गर्नबाट बन्चित रहेको अबस्था पनि विद्यमान छ ।

जनसंख्या बृद्धिसँगै वन पैदावारको आपूर्तिका लागि सरकारी वन क्षेत्रमा पर्ने चापको कारणले गर्दा चोरी निकासी तथा अनियमिततामा बृद्धि हुँदै गएको छ भने अर्को तर्फ भौगोलिक विकटताको कारण मौजुदा सरकारी जनशक्तिलाई सबै क्षेत्रमा संरक्षण तथा वन विकास कार्य विस्तार गर्न कठिनाई भईरहेको छ । विगतको द्वन्द्वकालको असहज परिस्थितिमा समेत सामुदायिक वनका क्रियाकलापहरु स्थानिय जनताहरुको सक्रिय सहभागितामा सम्पन्न भएका जस्ता तथ्यहरुले पनि वन क्षेत्रको व्यवस्थापनमा जनसहभागिताको अपरिहार्यता अझ वढेर गएको पुष्टी हुन्छ ।

अत: यो कार्यक्रम अन्तरगत आ.व. २०८३/०८४ सम्ममा थप २५ वटा समूहलाई जम्मा २३०० हेक्टर वन क्षेत्र व्यवस्थापन गर्ने गरी हस्तान्तरणको कार्य सम्पन्न भइसकेको हुनेछ साथै जिल्लामा विद्यमान स-साना सामुदायिक वनहरुलाई सकेसम्म एउटै सामुदायिक वनमा गाभ्नुका साथै एक आपसमा जोडिएर रहेका सामुदायिक वनहरुलाई वन्यजन्तु संरक्षणको सन्दर्भमा एकिकृत कार्ययोजना तयार पार्न लगाई एक आपसमा समन्वय गरी संयुक्त रुपमा वन्यजन्तु संरक्षण कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्न प्रोत्साहन गरिने छ ।

आगामी पाँच वर्षको अवधिमा हस्तान्तरण हुन सक्ने वन क्षेत्र

आगामी पाँच वर्षमा सामुदायिक वनको संख्यात्मक वृद्धि भन्दा पनि वनको गुणात्मक विकासमा ध्यान दिइनेछ । सामुदायिक वनहरुको कोषको रकम उक्त वनकै उत्पादनमूलक कार्यहरुमा खर्च गर्न लगाई रोजगारीका अवसरहरु सृजना हुने वातावरण तयार पारिनेछ । सामुदायिक वनहरुमा वहुउद्देश्यीय प्रजातीहरुको नर्सरी निर्माण तथा वृक्षारोपण कार्य, वन संवर्द्धन कार्य, सामुदायिक वनहरुको क्षमता विकास, सामुदायिक वनमा व्यावसायिक जडीवुटी विरुवा रोपण कार्य, सामुदायिक वनहरुलाई उद्यममुखी वनाउने, सामुदायिक वनहरुबाट प्राप्त वातावरणीय सेवाहरु विक्रि गर्ने तर्फ विशेष जोड दिइनेछ । आगामी पाँच वर्षको अवधिमा करीव २३०० हेक्टर क्षेत्रफलको सरकारद्धारा व्यस्थित वनक्षेत्र जम्मा २५ सा.व.उ.स. गठन गरि सामुदायिक वनको रुपमा हस्तान्तरण गरिने लक्ष्य रहेको छ । योजना अवधिमा हस्तान्तरण हुने सामुदायिक वनहरुको विवरण तालिका ४४ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका ४४: आगामी योजना अवधिमा हस्तान्तरण हुन सक्ने सामुदायिक वन संख्या तथा क्षेत्रफल

सि.नं.	आ.व.	हस्तान्तरण गरिने सा.व.संख्या	हस्तान्तरण गरिने अन्दाजी क्षेत्रफल (हे.)
१	२०७९/०८०	५	४००
२	२०८०/०८१	५	५००
३	२०८१/०८२	५	५००
४	२०८२/०८३	५	५००
५	२०८३/०८४	५	४००
	जम्मा	**२५**	**२३००**

➢ डिभिजन वन कार्यालय वाट गरिने प्रमुख कार्यक्रमहरु

सामुदायिक वन विकास कार्यक्रम अन्तरगत डि.व.का. वाट निम्न कार्यक्रमहरु संचालन गरिने छ ।

- ✓ सा.व.उ.स. गठन
- ✓ सा.व कार्ययोजना तयारी तथा वन हस्तान्तरण
- ✓ सा.व कार्ययोजना पुनरावलोकन
- ✓ सा.व मा वन व्यवस्थापन अभ्यास
- ✓ आयमुलक कार्यक्रम संचालनमा सहयोग
- ✓ गैह्रकाष्ठ वन पैदावर व्यवस्थापन तथा प्रवर्धन
- ✓ सा.व.उ.स अनुगमन तथा मुल्याङकन
- ✓ विभिन्न तालिम गोष्ठीहरु संचालन
- ✓ प्रचार प्रसार
- ✓ विरुवा उत्पादन तथा वितरण
- ✓ उत्कृष्ट समुह मुल्याङकन तथा पुरस्कार
- ✓ कानुनी तथा प्राविधिक सहयोग

उपभोक्ता समुह मार्फत गरिने कार्यक्रमहरु

- ✓ नर्सरी निर्माण तथा विरुवा उत्पादन
- ✓ वृक्षारोपण, गोडमेल, पुन रोपण तथा वन संम्वर्द्धन कार्यहरु
- ✓ सा.व को दिगो व्यवस्थापन तथा वन पैदावरको संकलन र न्यायोचित वितरण
- ✓ सामाजिक विकास एवं सा.व.उ.स. को संस्थागत विकास कार्यक्रम
- ✓ गरिवी न्युनिकरण तथा आयआर्जन सम्वन्धी कार्यक्रम
- ✓ पर्यापर्यटन प्रवर्द्धन कार्यक्रम
- ✓ दिगो वन व्यवस्थापन कार्यक्रम
- ✓ सहभागितामुलक वन डढेलो नियन्त्रण व्यवस्थापन कार्यक्रम

- **आयमूलक कार्यक्रम संचालन (Income generating activities)**

समूहको वन पैदावारबाट हुने आम्दानीको कम्तिमा २५% रकम अनिबार्य रुपमा वन विकासमा लगाउन समूहलाई जोड गरिनेछ, त्यस बाहेकको रकम समूहमा रहेका गरिब, बिपन्न, दलित, महिला बर्गहरुको बृत्ति बिकास हुने बिभिन्न किसिमका आयमूलक तथा चेतनामूलक कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने कार्यमा बिशेष जोड दिईनेछ । यसबाट समूहमा रहेका गरिब र पिछडिएका मानिसहरुको चेतना तथा आयमा बृद्धि भई गरिबी न्यनीकरणमा सहयोग पुग्नेछ । सामुदायिक वन भित्रको खाली, नांगो भागलाई कार्ययोजना बनाई गरिब पिछडिएका बर्गका लागि आयमूलक कार्यक्रम संचालन गर्न समेत समूहलाई आबश्यक प्राबिधिक सहयोग गरिनेछ ।

- **सामुदायिक वनको संस्थागत बिकास (Institutional development)**

सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहमा बिद्यमान टाठा बाठाको बाहुल्यतालाई नियन्त्रण गर्न समूहका गरिब, बिपन्न, दलित, जनजाती तथा महिलाहरुको पहुँच र नियन्त्रणमा बृद्धि गरिनेछ । नियमित छलफल, सभालाई प्रभाबकारी बनाई उक्त बर्गको सहभागिता सुनिश्चित गर्नुको साथै सेवा सुबिधाबाट बन्चित समूहलाई सा.व.मा आबद्ध गरिंदै लगिनेछ । सा.व.उ.स.को कोष पारदर्शी तथा फायदाको न्यायोचित बितरणका लागि आन्तरिक तथा बाह्य लेखा परीक्षण र अनुगमनलाई प्रभाबकारी तुल्याई आयको एक निश्चित अंश गरिब, बिपन्न बर्गको आय आर्जन तथा सामाजिक बिकासका लागि खर्च गर्ने कार्यमा प्रोत्साहन गरिनेछ । समूहलाई वन तथा समूह ब्यबस्थापनका सम्बन्धी बिभिन्न सिपमूलक तथा चेतना अभिबृद्धि गर्ने तालिम कार्यक्रम संचालन गर्नुको साथै सा.व.उ.स.लाई अन्य सरकारी तथा गैह्र सरकारी निकाय, स्थानीयनिकाय तथा संघ संस्थाहरु संग समन्वयात्मक रुपले परिचालन गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।

११.३ साझेदारी वन

जिल्लाका आलिताल गांउपालिका र परशुराम न पा अन्तरगत वन क्षेत्रहरुलाई साझेदारी वनको रुपमा संरक्षण र व्यवस्थापन गर्न सकिने संभावना भएतापनि हालसम्म जिल्लामा विधमान वन क्षेत्रलाई साझेदारी वनको व्यवस्थापन हुन सकेको छैन ।

११.४ गरिवका लागी कवुलियति वन

यस जिल्लामा आ.व. ०७८/०७९ सम्ममा १७७ वटा कवुलियती वन हस्तान्तरण भई ८९६.६४ हेक्टर क्षेत्रफलबाट १९७८ घरधुरीको कूल १२०३८ जनसंख्या लाभान्वित भएका छन् । कवुलियती वन विकासका लागि आगामी ५ बर्ष सम्म निम्नानुसार कार्यक्रमहरु संचालन गरिने छ ।

- ➢ गरिवीको रेखामुनीका किसान पहिचान तथा स्थानीय समुदायबाट सहमती लिने

- क.व.स. गठन
- क.व.कार्ययोजना तयारी स्वीकृति तथा हस्तान्तरण
- कवुलियती वनको जैविक सिमांकन ।
- गैह्रकाष्ठ वन पैदावारको उत्पादन ।
- क.व.स.बाट बिरुवा उत्पादन ।
- विभिन्न तालिम गोष्ठी संचालन तथा अध्ययन भ्रमण ।
- प्रचार प्रसार कार्यक्रम ।
- उत्कृष्ठ क.व.स.पुरस्कार वितरण ।
- अनुगमन तथा सुपरिबेक्षण ।

सम्भावित कबुलियती वन

नेपाल सरकारले वन व्यवस्थापनको क्रममा राष्ट्रिय वनको कुनै भाग व्यक्ति वा संघ/संस्थालाई वन पैदावार उत्पादन गरी बिक्री गर्ने, औद्योगिक कच्चा पदार्थ उत्पादन गर्ने, बनको संरक्षण र विकास हुने गरी पर्यटन व्यवसाय सञ्चालन गर्ने, कृषि वन (Agro Forestry)कार्य सञ्चालन गर्ने तथा कीटपतङ्ग वा वन्य जन्तुको फार्म सञ्चालन गर्ने प्रयोजनको लागि खास अवधिको निमित्त तोकिएको दस्तुर लिएर कबुलियती वनको रूपमा हस्तान्तरण गर्ने गरेको छ। वन स्रोतको दीगो एवं बुद्धिमत्तापूर्ण उपयोगबाट निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनि रहेका जनताको जीवनस्तरमा गुणात्मक सुधार ल्याउने, वन पैदावारजन्य कच्चा पदार्थहरुको प्राप्तिलाई सुनिश्चित तुल्याएर औद्योगिक विकासलाई अग्रगति प्रदान गर्ने र पर्या-पर्यटन (Eco-tourism)लाई प्रवर्द्धन गर्नेजस्ता अवधारणाहरुका साथ कबुलियती वन व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रम विगत केही वर्षदेखि सञ्चालनमा आएको छ र यसको निमित्त केही नीतिगत एवं कानूनी पूर्वाधारहरुसमेत तयार गरिएका छन्। कबुलियती बन एक पटकमा बढीमा ३० वर्षसम्मको लागि हस्तान्तरण गर्न सकिने र आवश्यक भएमा अर्को ३० वर्ष थप गर्न सकिने कानूनी प्रावधान छ। गरीवका लागि कवुलियती वन प्रदान गर्दा निः शुल्क प्रदान गर्ने कानुनी व्यवस्था रहेको छ।

नेपालमा कवुलियति वनको सुरुवात २०५०/०५१ बाट शुरु भएतापनि जिल्लामा उक्त वनको सुरुवात २०५९/०६० सालदेखि भएको हो। जिल्लाका राष्ट्रिय वन लगायत सामुदायिक वनभित्र रहेका अतिक्रमित क्षेत्रहरु(२९१.३ हे.)को अतिक्रमण हटाई सो क्षेत्रलाई कवुलियती वनको रुपमा हस्तान्तरण गर्न सकिने सम्भावना वोकेका सम्भावित कवुलियती वन क्षेत्रहरु हुन्।

गरीबका लागि हस्तान्तरण हुन सक्ने वन क्षेत्र

झाडी, वुट्यान क्षेत्र, अतिक्रमणबाट खाली गरिएको क्षेत्र, प्राकृतिक प्रकोपबाट वन विनास भई पछि उकास भएका क्षेत्र, २० प्रतिशतभन्दा कम क्राउन कभर भएको वन, भू-संरक्षणको हिसावले संवेदनशील क्षेत्र आदि कुनै समुदाय, उद्योग र संगठित संस्थालाई वन ऐन तथा नियमावलीमा भएको कानूनी व्यवस्था बमोजिम पारदर्शी ढंगबाट कबुलियती वन दिई वन तथा प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापनमा निजी क्षेत्रको सहभागिता गराउन सकिने देखिन्छ। जिल्लामा हाल हस्तान्तरण गरिएका १७७ वटा कवुलियती वन समुहहरु गरीव परीवारका लागि मात्र हस्तान्तरण भएका कवुलियती वनहरु हुन्; जसको जम्मा क्षेत्रफल ८९६।६४ हे. रहेको छ। सो वन समुहहरुमा भएका वास्तविक गरीव पहिचान गरी उनीहरुको क्षमता विकास गर्नुका साथै उक्त कवुलियती वनहरुको जैविक विधिबाट सिमांकन गरी वहुउद्देश्यीय विरुवाहरु (ओखर, टिमुर, वेल, चिउरी, वावियो, वाँस, निगालो आदि) रोपण कार्यलाई यस योजनामा प्राथमिकताका साथ अगाडि वढाइनेछ। आगामी ५ वर्षमा गरीव जनताको २५ समुह गठन गरी १०५ हे. वन क्षेत्र हस्तान्तरण गरिनेछ।

तालिका नं ४५. योजना अवधीमा हस्तान्तरण हुने कवुलियती वन संख्या

सि.नं.	आ.व.	हस्तातरण गरिने क.व.संख्या	हस्तान्तरण गरिने अन्दाजी क्षेत्रफल (हे.)	संलग्न हुने घरधुरी संख्या
१	२०७९/०८०	५	२५	३०
२	२०८०/०८१	५	१५	४५
३	२०८१/०८२	५	२०	४०
४	२०८२/०८३	५	२०	५०
५	२०८३/०८४	५	२५	३५
	जम्मा	**२५**	**१०५**	**२००**

११.५. धार्मिक वन

वन ऐन २०७६ अनुसार धार्मिक वन भन्नाले कुनै धार्मिक स्थल वा त्यसको वरिपरिको वनको विकास, संरक्षण र उपयोग गर्न कुनै धार्मिक निकाय, समूह वा समुदायलाई डिभिजनल वन अधिकृतले सुम्पेको वनलाई वुझाउँछ । धार्मिक वन सुम्पदा परम्परागत उपभोक्ताहरुको हक हितमा असर नपर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने हुन्छ । जिल्लामा ८ वटा धार्मिक वनहरु गठन भइसकेतापनि अझै साविक जोगवुडा गा.वि.स. अन्तर्गतका सिद्धथान १, सिद्धथान ३ र सिद्धथान ४ तथा अमरगढी नगरपालिका क्षेत्रका लटेश्वर मन्दिर लगायत असिग्राम मन्दिर वरिपरिको वन क्षेत्रहरुलाई धार्मिक वनको रुपमा हस्तान्तरण गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ। योजना अवधिभर ४ वटा धार्मिक वन हस्तान्तरण गर्ने लक्ष्य रहेको छ।

११.६ वन संरक्षण क्षेत्र

वन ऐन, २०४९ अनुसार नेपाल सरकारलाई राष्ट्रिय वनको कुनै भाग विशेष वातावरणीय, वैज्ञानिक वा साँस्कृतिक महत्वको वा अन्य विशेष महत्वको लागेमा उक्त वनलाई संरक्षित वनको रुपमा घोषणा गर्न सक्ने प्रावधान अनुरुप यस जिल्लामा २०६९ साउनमा महाभारत संरक्षित वनको कार्ययोजना तयार गरी संरक्षित वन घोषणा गरिएको भएतापनि हाल सम्म पनि राजपत्रमा सुचना प्रकाशन नभएकाले यसको व्यवस्थापनमा कठिनाई भएको छ। महाभारत वन संरक्षण क्षेत्रको कुल क्षेत्रफल ५३,०१३.७८ हेक्टर (जिल्लाको जम्मा वनको ४६.०३%) रहेको छ । महाभारत वन संरक्षण क्षेत्र भित्र रहेका सामुदायिक वनको व्यवस्थापन सोही सामुदायिक वन कार्ययोजना अनुसार व्यवस्थापन एवं वन पैदावरको संकलन र सदुपयोग हुने व्यवस्था वन नियमावली २०७९ मा उल्लेख छ । भने वन संरक्षण क्षेत्रको वन उपभोक्ता समुहले व्यवस्थापन गरेको वाहेकको वन क्षेत्र वाट कार्ययोजना वमोजिम प्राप्त हुने वन पैदावरहरु संरक्षण क्षेत्र भित्रका वन उपभोक्ताहरुले आफनो घर काजको लागी उपयोग गर्न चाहेमा वन नियमावली २०७९ को अनुसुची १२ मा उल्लेखित परिमाणमा नवढने गरी जिल्ला वन पैदावर आपुर्ति समितिवाट तोकिए वमोजिमको मुल्यमा सदुपयोगको लागी उपलव्ध गराउन सकिने छ। हाल महाभारत वन संरक्षण क्षेत्र प्रस्तावित अवस्थामा रहेकाले उक्त वन क्षेत्रको संरक्षण र व्यवस्थापन सो क्षेत्रमा सामुदायिक वन, कवुलियति वन, धार्मिक वन भए सोही वन कार्ययोजना अनुसार र सरकारद्धारा व्यवस्थित वन भए यसै कार्ययोजना वमोजिम हुनेछ। महाभारत वन संरक्षण क्षेत्रको संरक्षणको लागी देहायका कार्यकमहरु अवलम्वन गरिने छ।

- ✓ प्रस्तावित महाभारत वन संरक्षण क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापनको लागी विस्तृत सर्वेक्षण तथा अध्ययन गरी महाभारत वन संरक्षण तथा व्यवस्थापन योजना तयार गरी सरोकारवालाहरुको समन्वय र सहकार्यमा कार्यान्वयन गरिने छ।

- ✓ महाभारत वन संरक्षण क्षेत्रमा विधमान जैविक विविधताको संरक्षणको लागी उक्त क्षेत्रमा विधमान जैविक विविधताको अभिलेखाङ्कन गरिने छ।
- ✓ महाभारत वन संरक्षण क्षेत्रमा विधमान वन जंगलको संरक्षणमुखी व्यवस्थापन पद्धति अवलम्वन गरी संरक्षण र व्यवस्थापन गरिने छ ।
- ✓ महाभारत वन संरक्षण क्षेत्र भित्रको वन क्षेत्रमा ढलापडा सुखडखडा रुखहरु मात्र संकलन गरिने छ ।
- ✓ महाभारत वन संरक्षण क्षेत्र भित्र रहेका पानिका मुहान तथा स्रोतहरुको संरक्षण र व्यवस्थापन गरिने छ ।
- ✓ वन्यजन्तुका वासस्थान र लापोन्मुख प्रजातिको विशेष कार्यक्रम तर्जुमा गरी संरक्षण गरिने छ।
- ✓ घुम्ती चरिचरण, वन अतिक्रमण नियन्त्रण, डढेलो नियन्त्रण, चोरी निकासी नियन्त्रण, वन्यजन्तु सम्वन्धी अपराध नियन्त्रण सम्वन्धी प्रभावकारी कार्यक्रमहरु तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गरिने छ।

१२. व्यावशायिक कवुलियति वन र पर्यापर्यटन

जिल्लामा हैसियत विग्रिएका वन, अतिक्रमित वन, वाढी पहिरो ग्रस्त वनहरु भित्रीमधेश क्षेत्र लगायत महाभारत वन क्षेत्रमा रहेका छन् । तर जनचेतनाको कमी, जटिल कानुनी प्रक्रिया, व्यावसायिक रुपमा उद्यम संचालन गर्ने निजी संस्थाहरुले विगत समयमा चासो नलिएका कारण व्यावसायिक प्रयोजनहरु (पर्यटन व्यवसाय, उद्योगका लागि काठ उत्पादन, सुगन्धित जडीवुटीका फार्म संचालन आदि) प्रयोजनका लागि कवुलियती वन हस्तान्तरण गरिएको रेकर्ड जिल्लामा नभए तापनि हालै जिल्लामा विभिन्न राजनितिक पार्टीको नयाँ नेत्तृत्व परिवर्तन सँगै उत्पादनमुखी सहकारीमा जोड दिइरहेको र वन क्षेत्रमा पर्यटन व्यवसाय संचालनको लागि सर्वसाधारणबाट समेत चासो राख्ने गरिएकोले व्यावसायिक प्रयोजनका लागि जिल्लाको वन क्षेत्र प्रयोग हुने सम्भावना वढेर गएको छ । व्यावसायिक प्रयोजन अन्तर्गत पर्यटन व्यवसाय, जडीवुटी एवं गैर काष्ठ वन पैदावार खेती, उद्योगको लागि चाहिने कच्चा पदार्थ उत्पादन कार्यमा हैसियत विग्रेको वन क्षेत्र कानुनी प्रक्रिया अनुसार प्रयोगमा आउनसक्ने सम्भावना रहेको छ ।

व्यवशायिक प्रयोजनका लागी कवुलियत वन उपलव्ध गराउनको लागी सर्वप्रथम डिभिजनल वन अधिकृतले रणनितिक योजनाको अधिनमा रही कानुन अनुसार कवुलियति वन उपलव्ध गराउन सकिने वन क्षेत्रको विवरण वार्षिक रुपमा अधावधिक गरी विभाग तथा प्रदेश मन्त्रालयमा पठाउनु पर्नेछ । सोका आधारमा कवुलियति वनको रुपमा दिन सकिने वन क्षेत्रको प्रस्ताव विभागले आह्वान गरी पेश हुन आएको प्रस्तावको मल्यांङकन पश्चात मन्त्रालयमा सिफारिस सहित पठाउनुपर्ने र मन्त्रालयलाई त्यस्तो प्रस्ताव कवुलियति वनको रुपमा दिन उपयुक्त लागेमा कवुलियति वनको रुपमा वढीमा तीस वर्षको लागी हस्तान्तरण गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको छ । र आवश्यक भएमा अर्को ३० वर्ष थप गर्न सकिने कानुनी प्रावधान छ । वन नियमावली, २०७९ को अनुसूची ३८ मा उल्लेख भएअनुसार कवुलियति वनका देहायका उद्देश्य अनुसार हिमाल, पहाड र तराईमा बेग्ला बेग्लै दरले वार्षिक दस्तुर बुझाउनु पर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

तालिकि ४६ वन नियमावली २०७९ को अनुसुची ३८ वमोजिम कवुलियति वनको रोयल्टी प्रति हेक्टर

क्र स	उद्देश्य	हिमाली क्षेत्र	पहाडी क्षेत्र	तराइ क्षेत्र	वार्षिक वृदिदर
१	वन पैदावरमा आधारित उधोगलाई आवश्यक पर्ने कच्चा पदार्थ उत्पादन गर्न ।	१२००	२५००	४०००	१० प्रतिशत
२	वृक्षारोपण गरि वन पैदावरको उत्पादनमा वृदि गरि विक्री वितरण गर्न ।	१२००	२५००	४०००	१० प्रतिशत
३	वनको संरक्षण र विकाश हुने गरी कृषि वन वाली संचालन गर्न ।	१२००	२५००	४०००	१० प्रतिशत
४	वनको संरक्षण र विकाश हुने गरी पशु फार्म संचालन गर्न ।	२०००	५०००		१० प्रतिशत
५	वनको संरक्षण र विकाश हुने गरी कीट पतंग तथा वन्यजन्तुको फार्म संचालन गर्न ।	३०००	६०००	८०००	१० प्रतिशत
६	वनको संरक्षण र विकाश हुने गरी पर्यापर्यटन व्यवशाय वा उधम संचालन गर्न ।	१००००	१५०००	३००००	१० प्रतिशत

उक्त दस्तुरमा वार्षिक १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुँदै जाने व्यवस्था पनि नियमावलीमा गरिएको छ । त्यसैगरी गरीवीका रेखामुनी रहेका समुदायलाई डिभिजनल वन अधिकृतले उपयुक्त वन क्षेत्र कवुलियती वनको रुपमा वढीमा दश वर्षको लागी हस्तान्तरण गर्न सक्ने व्यवस्थन नियमावलीले गरेको छ । गरिबीको रेखामुनि रहेका समुदायलाई कबुलियती वन प्रदान गर्दा कुनै दस्तुर नलाग्ने व्यवस्था पनि गरिएको छ ।

१३. सार्वजनिक जग्गाको वन, शहरी वन तथा निजी वन

✓ *सार्वजनिक जग्गाको वन तथा शहरी वन*

जिल्ला अन्तर्गत सार्वजनिक वन व्यवस्थापनका लागि उपर्युक्त किसिमका नदी किनारा, स्थानीय तह अन्तर्गतका पर्तिजग्गा र चौरको उपलव्धता नगण्य मााात्रामा छ । जिल्लास्थित विभिन्न खोला तथा खहरे, खलंगा वजारको सडक छेउ, उग्रतारा, डोटी घटाल क्षेत्र, अजयमेरु कोट, स्कूल, क्याम्पस तथा विभिन्न सरकारी कार्यालयहरुका आँगनहरुमा सार्वजनिक वन एवं शहरी वनको रुपमा विकास गर्न सकिने सम्भावना रहेकोले स्थानिय तह संग समन्वय र सहकार्य गरी अगाडि वढिने छ । खलंगा वजारमा शहरी वन विकास गर्न स्थानिय तहहरु तथा सडक कार्यालयसँग डिभिजन वन कार्यालयले सहकार्य गरी सडक छेउ वृक्षारोपणमा सौन्दर्यमुलक विरुवाहरु जस्तै : देवदार, पैंयू, पिपल जस्ता विरुवाहरु वृक्षारोपण गर्न पहल थालिनेछ । त्यस्तै खोला किनारमा वृक्षारोपण गर्न भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालयसँग सहकार्य गरिने र ऐतिहासिक एवं धार्मिक स्थानहरुमा वृक्षारोपण गर्न स्थानिय तह एवं गैर सरकारी संस्थाहरुसँग पनि हातेमालो गरिनेछ ।

सार्वजनिक वनको संरक्षण र व्यवस्थापन उपभोक्ता समुह मार्फत गर्नको लागी डिभिजन वन कार्यालय तथा सवडिभिजन वन कार्यालयहरुले उपभोक्ता समुहको कार्ययोजना तयार गर्न आवश्यक प्राविधिक सहयोग उपलव्ध गराइने छ । सार्वजनिक वनको वन पैदावर ओसारपसार प्रक्रियालाई सरल वनाइने छ । यसैगरी शहरी वनको संरक्षण र व्स्थापनको लागी शहरी वन योजना तर्जुमा गर्नको लागी सम्वन्धित स्थानिय तहलाई आवश्यक प्राविधिक सहयोग उपलव्ध गराइने छ ।

✓ *निजी वन*

हालसम्म यस जिल्लामा ४ वटा मात्र निजी वन दर्ता हुन सकेको अवस्थामा यस कार्य योजनाको अवधीमा निजी वन दर्ताको लागि प्रचार-प्रसार, दर्ता प्रक्रियामा आवश्यक प्राविधिक सहयोग, वनको संरक्षण तथा विकासमा उल्लेखनिय सहयोग पुऱ्याउने निजी वन धनी तथा संस्थालाई प्रोत्साहन गर्ने तर्फ कार्यक्रम अगाडि बढाइने छ। जिल्ला भित्र निजी वन विकास तथा विस्तारका लागि विभिन्न सरोकारवाला निकायहरुसँग समन्वय गर्ने, चेतनामुलक कार्यक्रम संचालन गर्ने, स्थानीय माग बमोजिमका बीउ एवं बिरुवाहरु उत्पादन गरी वितरण गर्ने, निजी वन विकासमा देखा परेका समस्याहरु पहिचान गरी समस्या समाधानका लागि पहल गर्नुका साथै निजी वनमा रहेका वन पैदावारहरुको ओसारपसार प्रक्रियालाई सहज पार्न पहल गरिनेछ। निजी वन धनीहरुलाई राष्ट्रिय निकुन्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण सम्वन्धी कानुन बमोजिम संभाव्य वन्यजन्तु पालन गर्नको लागी प्रोत्साहित गरिने छ।

सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरुको आम्दानी मध्ये केहि रकम लगानी गरी सामुदायिक वन नर्सरी स्थापना गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ। यस्ता नर्सरीहरुमा स्थानिय उपभोक्ताहरुले रुचाएको डालेघाँस तथा बहुउपयोगी प्रजातीका बिरुवा उत्पादन तथा सहुलियत दरमा वितरण गर्ने व्यवस्थाका लागि समूहहरुलाई अभिप्रेरित गरिनेछ। निजि जग्गामा वृक्षारोपण गर्दा छिटो लाभ दिने, बहुयपयोगी प्रजातीको छनौंटमा जोड दिईनेछ।

यस जिल्लामा निजी वन दर्ता हुने सम्भावना बढी नै रहेकोले यस कार्यक्रमलाई व्यापक प्रचार प्रसार गरी देहायको तालिका बमोजिम निजी वन दर्ता गरिने छ।

तालिका नं.४७ योजना अवधिमा निजी वनको दर्ता र अनुमानित क्षेत्रफल

सि.नं.	आ.व.	निजी वन दर्ता संख्या	निजी वनको अनुमानित क्षेत्रफल (हे.)	कैफियत
१	२०७९/०८०	२	४	
२	२०८०/०८१	२	५	
३	२०८१/०८२	२	१०	
४	२०८२/०८३	२	५	
५	२०८३/०८४	२	५	
	जम्मा	**१०**	**२९**	

१४.सव डिभिजन वन कार्यालय अनुसार वनको क्षेत्रफल र वन व्यवस्थापन पद्धति

जिल्लामा विधमान ८ वटा सव डिभिजन वन कार्यालयहरु अन्तरगत रहेको वन क्षेत्रको विश्लेशण गर्दा सरकारद्धारा व्यवस्थित वन सवै भन्दा वढी आलिताल सव डिभिजन वन कार्यालय अन्तरगत रहेको छ। भने सवैभन्दा कम अजयमेरु सव डिभिजन वन कार्यालय अन्तरगत रहेको छ। त्यसैगरी सामुदायिक वनले ओगटेको क्षेत्र परशुरामधाम सव डिभिजन वन कार्यालय अन्तरगत सवै भन्दा वढी रहेको छ। भने सामुदायिक वन अजयमेरु सव डिभिजन वन कार्यालय अन्तरगत सवैभन्दा कम रहेको छ। आलिताल सव डिभिजन वन कार्यालय अन्तरगत कवुलियति वनको क्षेत्रफल सवैभन्दा वढी रहेको छ।

तालिका ४८ सव डिभिजन वन कार्यालय अनुसार वनको क्षेत्रफल र वन व्यवस्थान पद्धति

क स	सव डिभिजनको नाम	वनको क्षेत्रफल (हे)	सरकारद्धारा व्यवस्थित वनको क्षेत्रफल (ह.)	सामुदायिक वनको क्षेत्रफल (हे.)	कवुलियति वनको क्षेत्रफल (हे.)	धार्मिक वनको क्षेत्रफल (हे.)	कैफियत
१	अमरगढी	११०३३	६१६२.१६	४७७५.११	८१.७७	13=962	प्रस्तावित महाभारत वन संरक्षण क्षेत्र ५१०१३.७८ हे. रहेको छ । यो वन संरक्षण क्षेत्र अमरगढी, आलिताल, परशुरामधाम, गन्यापधुरा र भागेश्वर सव डिभिजन अन्तरगतको क्षेत्रमा फैलिएर रहेको छ ।
२	भागेश्वर	१७०३२	५१३७.८६	११८६१.२६	३२.८८		
३	अजयमेरु	७०३२	२९४१.६४	३८४९.७५	२३६.५१	4.1	
४	गन्यापधुरा	१०६६२	४०३४.३३	६५८०.५१	४७.१६		
५	नवदुर्गा	८९३४	४३६६.७७	४३९३.३९	१६७.८४	६	
६	आलिताल	२४१९०	१२२९६.५८	११६३०.५९	२६२.८३		
७	परशुरामधाम	३५८५३	१३७६६.७८	१७४०३.४२	३५.६५	54.5	
८	साँदनी			४३०५.२२	१७.४३		
	जम्मा	**११४७३६**	**४८७०६.१२**	**६३२३७.४**	**८९६.६४**	**७८.५६**	

१५.वन स्रोत सर्वेक्षण, विश्लेषण, वन सम्वर्द्धन प्रणाली अनुसार व्यवस्थापन

१५.१ वन स्रोत सर्वेक्षणको तरिका र नक्साङ्कन

वार्षिक वृद्धिदर र मापन (विधिसमेत)

तहगत स्याम्लिङ्ग (Stratified Sampling) तथा डिभिजन वन कार्यालय बाट हालसालै स्वीकृत भएका कार्ययोजनाहरुको अध्ययन गरी जिल्लामा विधमान वन प्रजातिका वनहरुको प्रतिनिधित्व कायम हुने गरी त्यस क्षेत्रमा गरीएको वन मापनको द्धितिय तथ्याङ्कहरुको सहायतावाट बाट जिल्लामा विधमान पुरै वनको स्रोत सर्भेक्षणको अध्ययन एवं विश्लेशण गरीएको थियो । तहगत स्याम्पिलङ्गको आधारमा जम्मा ५८ वटा प्लटमा वन स्रोत सर्वेक्षण गरिएको र द्धितिय तथ्याङ्कको आधारमा १४९ प्लटमा गरिएको वन स्रोत सर्वेक्षणको छुट्टाछुट्टै विश्लेशण गरी प्रजाति अनुसार औसत गरी आवश्यक नतिजा निकालिएको थियो । यस अध्ययनका आधारमा जिल्लामा विधमान वन क्षेत्रको पुनरुत्पादनको अवस्था विश्लेशण गरिएको थियो ।

तालिका ४९: वनस्पतिको प्रकारको आधारमा सर्भेक्षण प्लटको विवरण

स्याम्पल प्लटको संख्या			
वनस्पति प्रकारको आधारमा		**पर्यावरणी क्षेत्रको आधारमा**	
कोणधारी	२०	मध्य पहाडी	३९
कडा काठ(Hardwood)	२६	शिवालीक	१९
मिश्रीत	१२		
जम्मा	**५८**	**जम्मा**	**५८**

प्लटको साइज

विभिन्न साइजका गोलाकार अनुसन्धान प्लटहरु प्रयोग गरेर वन स्रोत सर्भेक्षण गरीएको थियो । रुखको घनत्व र मौज्दात सर्भेक्षण गर्न १२.६१ मिटर अर्धव्यास भएको प्लटको प्रयोग गरीएको थियो । पोलको लागी ५.६४ मिटर अर्धव्यास भएका साना गोलाकार प्लटहरु र विरुवाको लागी निश्चित साइजका प्लटमा विरुवा र लाथ्राको सर्भेक्षण गरिएको थियो । वन स्रोत सर्भेक्षणका प्रत्येक प्लटको साइज र क्षेत्रफल तालिका ४९ मा प्रस्तुत गरीएको छ ।

तालिका ५१ : वन स्रोत सर्भेक्षण गर्दा लिइएको प्लटको साइज

विरुवा वर्गिकरण	विरुवाको साईज	सर्भेक्षण प्लटहरुको अर्धव्यास र साइज (वर्ग मिटर)
रुख	डि.वि.एच (DBH)> ३० से.मी	१२.६१ (५०० वर्ग मि.)
पोल	डि.वि.एच(DBH)> १०-२९.९ से.मी	५.६४ (१०० वर्ग मि.)
पुनरुत्पादन		
लाथ्रा	डि.वि.एच(DBH) < १०से.मी	२.८२ (२५ वर्ग मि.)
विरुवा	उचाई : ३० से.मी-१०० से.मी	१.७८ (१० वर्ग मि.)
घाँस र डालेघाँस	विभिन्न नाप, साइजका	५.६४ (१०० वर्ग मि.)
गै.का.व.पै	विरुवाको प्रकृति र साईज अनुसार प्रायजसो १०-१०० वर्ग मि.	

यसरी जिल्लाका विभिन्न वनहरुको प्रतिनिधित्व हुनेगरी जम्मा ५८ प्लटमा गरिएको वनश्रोत सर्भेक्षण अनुसार घना, मध्यम र हैसियत विग्रिएको वनको वृद्धिदर क्रमश: ३, २ र १ प्रतिशत र औषत २ प्रतिशत रहेको छ । गैह्रकाष्ठ वनपैदावार/जडिबुटीको श्रोत सर्वेक्षण, गैह्रकाष्ठ वन पैदवार श्रोत सर्वेक्षण मार्गदर्शन २०६९ अनुसार श्रोत सर्वेक्षण गरिएको थियो ।

१५.२.वृदि मौज्दात र राष्ट्रिय वनस्रोत सर्वेक्षण संगको तादतम्यता

वृदि मौज्दात एवं वन मौज्दात

नेपालको वन श्रोत सर्वेक्षण (DFRS, 1999) अनुसार सुदूरपश्चिम विकास क्षेत्रमा ५२.२% वन क्षेत्र Reachable Forest को रुपमा रहेको छ । सोको आधारमा तथ्यांक आंकलन गर्दा ६०११८.२२ हे. वन क्षेत्र Reachable Forest भएको हुन आएता पनि हाल आएर बाटो विकास, सा.व.का. विस्तारले गर्दा उक्त Reachable Forest बढ्न गएको हुन सक्ने अनुमान गर्न सकिन्छ । वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण विभाग २०१५ अनुसार देशभरको वन मौज्दात १६४.७६ प्रति हे रहेकोमा जिल्ला वन समन्वय समिति, २०७४ का अनुसार यस जिल्लाको प्रति हेक्टर वन मौज्दात १०७.०४७ क्यु मी रहेको छ । पुरै वन क्षेत्रलाइ घना मध्यम र हैसियत विग्रेको वन क्षेत्रमा विभाजन गरि वृदिदर क्रमश ३, २ र १ प्रतिशत कायम गर्दा जम्मा वृदि मौज्दात १,३१,३२१.४२ क्यु मी रहेकोमा सोही वमोजिम जिल्लाको पुरै वन क्षेत्रमा कुल मौज्दात १,०७,४७,६५४.९४ क्यु मी रहेको छ । यस जिल्लामा ८ प्रकारका वनहरु छन् जस मध्ये तल्लो शितोष्ण खस्रु वनको सबैभन्दा बढी मौज्दात (२१६.२ क्यु.मी. प्रति हे.) र त्यस पछि पश्चिम हिमाली तालिसपत्र-लौरेल-खस्रुको वन (१५६.२ क्यु.मि.प्रति हे.) दोस्रो स्थानमा पर्छ । त्यसैगरी खोटे सल्लाको जम्मा वन मौज्दात (२८५८४९५.० क्यु.मि.) र त्यसपछि तल्लो सितोष्ण खस्रुको वन पर्छ । वनको प्रकार अनुसार वन मौज्दातको विवरण निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ५२: डडेल्धुरा जिल्लामा वनको प्रकार अनुसार वन मौज्दात

सि.न.	वनको प्रकार	वन मौज्दात (क्यु.मि./हे.)	जम्मा वन मौज्दात (क्यु.मी.
१.	तल्लो शितोष्ण खस्रुको वन	२१६.२	३१२७१९७.५
२.	खोटे सल्लाको वन	१२२.६	२८५८४९५.०
३.	पहाडी सालको वन	९२.२	२५४७३२१.७
४.	खोटे सल्ला चौडापाते वन	८८.९	१४९४१५९.०
५.	मिश्रित खस्रु-लौरेलको वन	७८.१	११४८८१२.२
६.	पश्चिम हिमाली तालिसपत्र-लौरेल-खस्रु(West Himalayan Fir-Hemlock-Oak)	१५६.२	८३३६६५.६
७.	झाडी क्षेत्र	२६.७७५	२३४७२१.६३
८.	माथिल्लो उष्ण नदीले छोएको वन(Upper Tropical riverine)	७५.४	१३४७४३.३
	जिल्लाको औसत वन मौज्दात	**१०७.०४७/हे.**	

(स्रोत : डि.व.का, २०७७)

तालिका ५३ : वनको अवस्था अनुसार वुदि मौज्दात

वनको अवस्था	प्रतिशत	क्षेत्रफल (हेक्टर)	जम्मा वन मौज्दात क्यु. मी.)	वृद्धि दर (%)	वृद्धि (क्यु.मि)	AAC दर (%)	AAC (क्यु.मि.)	काठ (५९%) क्यु.मि.	दाउरा (४१%) क्यु.मि.	दाउरा (भारी)	लाथ्राबाट दाउरा (भारी)	जम्मा AAC दाउरा (भारी)
घना	०.३६	४२३.८०	३२७०४.३५	३	९८१.१३	५०	४९०.५६	२८९.४३	२०१.१३	४१६६.३०	२३२३.४३	६४८९.७३
मध्यम	२२.३९	२६०२२.३७	२३१९०७७.९०	२	४६३८१.५६	५०	२३१९०.७७	१३६८२.५५	९५०८.२१	१९६९५५.९७	९५१०७.५८	२९२०६३.६
हैसियत विग्रिएको	७७.२५	८९८०१.४४	८३९५८७२.६८	१	८३९५८.७३	४०	३३५८३.४९	१९८१४.२५	१३७६९.२३	२८५२१९.७८	१३१२८३.९	४१६५०३.७
जम्मा	१००	११६२४७.६२	१०७४७६५४.९४		१३१३२१.४२		५७२६४.८३	३३७८६.२५	२३४७८.५८	४८६३४२.०६	२२८७१४.९	७१५०५७

.

(स्रोत : जि.व.स.स डडेल्धुरा, २०७४)

जिल्लामा रहेका मुख्य दुई पर्यावरणीय क्षेत्रहरु मध्य पहाड र शिवालीक क्षेत्रहरु मध्ये ७३ प्रतिशत भाग मध्य पहाडी भाग र २७ प्रतिशत भाग शिवालीक क्षेत्रले ओगटेको छ। तर पनि वन मौज्दात तुलनात्मक रुपमा मध्य पहाड र जिल्लाको औसत भन्दा शिवालीक क्षेत्रको बढी छ। यस जिल्लाको पर्यावरणीय क्षेत्रको आधारमा र प्रजातीगत आधारमा विस्तृत वन मौज्दात देहायको तालिकाहरुमा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ५४: डडेल्धुरा जिल्लाको पर्यावरणिय क्षेत्रको आधारमा वन मौज्दात

पर्यावरणिय क्षेत्र	क्षेत्रफल (हेक्टर)	प्रति हेक्टर						
		विरुवा	लाथ्रा	पोल	रुख	पोलको मौज्दात (क्यु.मि.)	रुखको मौज्दात (क्यु.मि.)	जम्मा मौज्दात (क्यु.मि.)
शिवालीक	३९२३८.७२	५६९०	१५००	२२५.१	६५.०	५८.१६	७५.४४५	१३३.६०८
मध्यपहाड	१११३७०.४८	५६३२	१७५६	२८३.५	३५.२	४०.०६८	३७.०९७	७७.१६८
जम्मा	**१५०६०९.२**	**११३२२**	**३२५६**	**५०८**	**१००**	**९८.२२८**	**११२.५४२**	**२१०.७७६**

(स्रोत : जि.व.स.स. , २०६९)

१५.३ पुनरुत्पादनको अवस्था

डडेल्धुरा जिल्लामा पुनरुत्पादनको अवस्था देहाय वमोजिम पाइएको छ। वन क्षेत्रमा साल, साज, खोटे सल्ला, वांझ, उत्तिस, जामुन, सांदन जस्ता प्रमुख प्रजातिहरु पाइन्छन भने अन्य प्रजातिहरुमा खयर, खस्रु, कटुस, टुनी, गुरांस, काफल, कुसुम, मेल, हल्दु, मौवा, भलायो, वोटधगेरो आदि पर्दछन । जिल्ला विधमान प्रजातिहरु मध्ये साल र खोटेसल्लाको वनको अवस्था राम्रो रहेको पाइयो । अत वनको व्यवस्थापन गर्दा जैविक विविधताको दृष्टिकोणले सवै प्रजातिको उचित व्यवस्थापन गर्दे साल र खोटेसल्लाको वनको व्यवस्थापनमा केन्द्रित हुन सकेमा प्राकृतिक हिसावमै अधिक उत्पादन लिन सकिने देखिन्छ ।

तालिका ५५: डडेल्धुरा जिल्लाको प्रजातीको आधारमा वनको मौज्दात

		प्रती हे						
सि. न	प्रजाति	विरुवा	लाथ्रा	पोल	रुख	रुखको मौज्दात क्यु मि	पोलको मौज्दात क्यु मि	जम्मा मौज्दात क्यु मि
१	साल	१६७७८	२७३३	७८६	१४३	१९६।६०	७७।५०	२७४।११
२	साज	२१९०	४७१	४५	१९	२३।१९	९।६५	३२।८५
३	खयर	१७३	२८६	८६	०	०।००	३।१०	३।१०
४	सानन्	१५०	३००	२	१	०।८७	०।६४	१।५१
५	खोटे सल्ला	१४३८१	४४४६	५८०	११८	१९९ ।६६	७९ ।४८	२७९ ।४४
६	बाझ	१७१२	६४३	११८	२३	३२।६९	१८।८३	५१।५२
७	खस्रु	१०४	३०	१६	२	०।६४	१।२०	१।८४
८	कटुस	३५०	१३५	६७	८	३।४५	२।५४	५।९९
९	टूनि	२५०	७०	३	२	१।९५	०।२६	२।२१
१०	उत्तिस्	५३६	२१०	५७	१४	१४।६३	८।९४	२३।५७
११	जामुन	६५३	१७०	२७	६	५।२१	४।६२	९।८३
१२	सिन्दुरे	२३९	३२	४२	१	०।२९	०।०८	०।३७
१३	गुराँस	६८९	४००	२४	५	४।७६	३।४०	८।१६
१४	काफल	८२५	२१३	५६	६	७।२३	२।९६	१०।१९
१५	मेल	१६२	३५	५	१	१।६५	०।०६	१।७१

१६	काउलौ	१९	२२	०	१	१।७१	०।००	१।७१
१७	कुसुम	२५	१०	०	०	०।००	०।००	०।००
१८	गिठी	१६५	०	१	१	१।४३	०।०९	१।५२
१९	हल्दु	२१	४	१	१	०।७७	०।२५	१।०२
२०	अम्ला	३६६	१४४	२	०	०।००	०।५२	०।५२
२१	मौवा	१३५	३०	०	१	०।६४	०।००	०।६४
२२	साँदन	१२८२	२२८	४५	१५	१४।०३	७।३९	२१।४२
२३	भलायो	७०	२०	४	०	०।००	०।९२	०।९२
२४	बोट धायरो	१५७	८०	०	३	४।६१	०।००	४।६१
२५	अन्य प्रजाति	५९९४	२०८९	२४४	३७	३३।६९	२४।८१	५८।५१

(स्रोत : डि.व.का.डडेल्धुरा , २०७९)

नोट : अन्य प्रजातीहरुमा भलायो, चिउरी, सतिसाल, राजवृक्ष, अमला, भिमल, बोटधायरो, दुदिलो, खनायो, रिठा, अंगेरी, हर्रो, फलेदो, कैन, मेल, खरी, क्यामुन, पैंयूँ, अमारो आदि प्रजातीहरु पर्दछन् ।

तालिका ५६: डडेल्धुरा जिल्लाको सव डिभिजन वन कार्यालय अनुसार वनको मौज्दात

सि । न	सब डिभिजनको नाम	प्रति हे						
		विरुवा	लाथ्रा	पोल	रुख	पोलको मौज्दात क्यु मि	रुखको मौज्दात क्यु मि	जम्मा मौज्दात क्यु मि
१	आलिताल	६६१२	१२१९	२५७	५०	३३ ।०६	७८ ।९१	१११ ।९७
२	अजयमेरु	३९१४	१३६३	२७९	३७	३५ ।८५	५६ ।९१	९२ ।७६
३	अमरगढी	५११४	१९७७	२४०	४५	२७ ।०७	७५ ।१९	१०२ ।२५
४	भागेश्वर	५७३२	१४०६	२९३	४९	३५ ।६६	७७ ।५४	११३ ।२०
५	गन्यापधुरा	६१२२	१९०२	३२५	४४	३७ ।६८	६६ ।४४	१०४ ।१२
६	नव दुर्गा	७१५०	१९८०	२९५	४९	३१ ।०५	४५ ।३०	७६ ।३५
७	परशुराम	६५१८	१५५१	२२२	६४	२८ ।१७	८१ ।५४	१०९ ।७१
८	साँदनी	६२६३	१४००	२९८	६८	१८ ।७२	६७ ।९०	८६ ।६२

(स्रोत : डि.व.का डडेल्धुरा, २०७९)

१५.४ वन व्यवस्थापन पद्धति अनुसार वन वृदि मौज्दात

यस जिल्लामा अपनाइएको वन व्यवस्थापन पद्धति अनुसार वन वृदि मौज्दात देहाय वमोजिम प्रस्तुत गरिन्छ ।

तालिका ५७ वन व्यवस्थापन पद्धति अनुसार वन वृदि मौज्दात एवं वार्षिक संकलन (काठ, दाउरा) परिमाण

क स	वन व्यवस्थापन पद्धति	कुल मौज्दात (क्यु.मी)	वृदि मौज्दात (क्यु.मी)	वार्षिक संकलन (क्यु.मी)	वार्षिक संकलन (क्यु. फिट)	
					काठ	दाउरा
१	सामुदायिक वन	५९५८८८१।२७	७२७७९।९१	३१४४३।१७	६५४४९६	४५४८१९
२	सरकारद्धारा व्यवस्थित वन	४७८८७७३।६७	५८५४१।५१	२५३३६।३४	५,२७,३८१	३,६६,४८५
	जम्मा	१०७४७६५४.९४	१३१३२१.४२	५६७७९।५१	११८१८७७	८२१३०४

नोट : सरकारद्धारा व्यवस्थित वनमा ढलापडा र सुखडखडा काठ मात्र संकलन गरिने र हाल विद्यमान वार्षिक संकलन गर्न सकिने परिमाण ५,२७,३८१ घ फीट को दश प्रतिशत (१०%) मात्र ढलापडा सुखडखडा वन क्षेत्रमा रहेको अनुमान गरि आर्थिक विश्लेशण गरिएको छ । तर यो अनुमानित परिमाण भन्दा वढि परिमाणमा वन क्षेत्रमा ढलापढा, सुखडखढा रुखहरु भएमा वार्षिक स्वीकार्य संकलन परिमाणको अधिनमा रहेर ढलापडा सुखडखडा काठहरु संकलन गर्न सकिने छ ।

१५.५ वन व्यवस्थापन पद्धति अनुसार वार्षिक प्राप्ति

डडेल्धुरा जिल्लामा विधमान सरकारद्धारा व्यवस्थित वन र सामुदायिक वनको व्यवस्थापन गर्दे वार्षिक संकलन परिमाणको परिधि भित्र रहेर काठ दाउरा संकलन गरी जिल्लामा रहेका सामुदायिक वन उपभोक्ताहरुका लागी र जिल्ला भित्र आन्तरिक खपत भई वांकी रहेको काठ दाउरा वाह्रय विकी हुदै आएको छ । डडेल्धुरा जिल्लाको पुरै वन क्षेत्र वाट वार्षिक कटान प्रक्षेपण वनको अवस्थाको आधारमा तयार गरिएको तथा करीब ५७,२६४.८३ क्यु.मि. आयतन वार्षिक स्वीकृत कटानको रुपमा राखिएको छ । यसको ५९ प्रतिशत (३३,७८६.२५ क्यु. मि.) काठ र बाँकी करीब २३,४७८.५८ क्यु. मि. दाउरा रहेको छ ।

तालिका ५८ : वनको अवस्था अनुसार कटान गर्न सकिने परिमाण

वनको अवस्था	प्रतिशत	क्षेत्रफल (हेक्टर)	जम्मा वन मौज्दात (क्यु. मी.)	वृद्धि दर (%)	वृद्धि (क्यु.मि)	AAC दर (%)	AAC (क्यु.मि.)	काठ (५९%) ब्यु.मि.	दाउरा (४१%) ब्यु.मि.	दाउरा (भारी)	लाथ्राबाट दाउरा (भारी)	जम्मा AAC दाउरा (भारी)
घना	०.३६	४२३.८०	३२७०४.३५	३	९८१.१३	५०	४९०.५६	२८९.४३	२०१.१३	४१६६.३०	२३२३.४३	६४८९.७३
मध्यम	२२.३९	२६०२२.३७	२३१९०७७.९०	२	४६३८१.५६	५०	२३१९०.७७	१३६८२.५५	९५०८.२१	१९६९५५.९७	९५१०७.५८	२९२०६३.६
हैसियत विग्रिएको	७७.२५	८९८०१.४४	८३९५८७२.६८	१	८३९५८.७३	४०	३३५८३.४९	१९८१४.२५	१३७६९.२३	२८५२१९.७८	१३१२८३.९	४१६५०३.७
जम्मा	१००	११६२४७.६२	१०७४७६५४.९४		१३१३२१.४२		५७२६४.८३	३३७८६.२५	२३४७८.५८	४८६३४२.०६	२२८७१४.९	७१५०५७

(स्रोत : जि.व.स.स डडेल्धुरा, २०७४)

अत जिल्लामा विधमान पुरै वन क्षेत्र वाट यो योजना अवधिभर वार्षिक रुपमा संकलन गर्न सकिने काठ परिमाण यहां संक्षेपमा प्रस्तुत गरिनुका साथै अघिल्लो योजना अवधिमा वार्षिक रुपमा संकलन गर्न सकिने अनुमानित काठ दाउरा परिमाण देहायको तालिकामा प्रस्तुत गरिन्छ ।

प्रजाति अनुसार वार्षिक रुपमा संकलन गर्न सकिन परिमाण

क स	प्रजाति	कुल मौज्दात (क्यु मि)	वार्षिक रुपमा संकलन गर्न सकिने परिमाण (क्यु मि)	वार्षिक रुपमा संकलन गर्न सकिने परिमाण (काठ – क्यु मि)	वार्षिक रुपमा संकलन गर्न सकिने परिमाण (दाउरा – क्यु मि)
१	साल	२४२१६७२।८९	१२९०२।९७	७६१२।७५	५२९०।२३
२	सल्ला	२७६८५४६	१४७५१।१५	८७०३।१८	६०४७।९७
३	वांझ	११६८८४२।१२	६२२७।७३	३६७४।३६	२५५३।३७
४	अन्य	४३८८५९३।८८	२३३८३।९६	१३७९५।९५	९५८७।०५
जम्मा		१०७४७६५४।९४	५७२६४।८३	३३७८६।२५	२३४७८।५८

तालिका ५९ अघिल्लो योजना अवधि र यो योजना अवधिमा संकलन गर्न सकिने काठ दाउराको तुलनात्मक विवरण

क स	योजना अवधि	कुल वार्षिक संकलन गर्न सकिने परिमाण (घ.मी)	काठ (घ.मी)	दाउरा (घ.मी)	
१	२०७४/०७५ देखी २०७८/०७९	७०३९७	४२२३८	२८१५९	
२	२०७९/०८० देखी २०८३/०८४	५७२६४.८३	३३७८६.२५	२३४७८.५८	

- ***सरकारद्धारा व्यवस्थित वन क्षेत्र वाट काठ दाउरा संकलन***

जिल्लामा सरकारद्धारा व्यवस्थित वनको क्षेत्रफल ५०९५६.४ हेक्टर रहेकोमा नेपालको वन श्रोत सर्वेक्षण (DFRS, 1999) अनुसार सुदूरपश्चिम विकास क्षेत्रमा ५२.२% वन क्षेत्र Reachable Forest रहेको भएता पनि हाल यातायातको विकासको कारण पहुचयोग्य वन क्षेत्र वढेको देखिन्छ। सरकारद्धारा व्यवस्थित वनमा वार्षिक रुपमा संकलन गर्न सकिने काठ परिमाण ५,२७,३८१ क्यु फिट दाउरा ३,६६,४८५ क्यु फिट अनुमान गरिएको भएतापनि यस वन क्षेत्रमा प्रस्तावित महाभारत वन संरक्षण क्षेत्रको अधिकांश भाग समेत पर्ने, भिरालो एव भु संरक्षणको हिसावले संवेदनशील भु भागहरु समेत पर्ने भएकाले सरकारद्धारा व्यवस्थित वन क्षेत्र वाट यस परिमाणको परिधी भित्र रहेर सुखड खडा र ढलापढा काठ मात्र सरकारद्धारा व्यवस्थित वन वाट संकलन गर्न सकिने छ।

- ***सामुदायिक वन क्षेत्र वाट काठ, दाउरा संकलन र वितरण***

सामुदायिक वन क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापन भए मात्र वढदो जनसंख्याको आधारमा वढि रहेको उपभोक्ताहरुको वन पैदावरको मागलाई भविष्य सम्म आपुर्ति गर्न सकिने अवस्था रहन्छ। त्यसैले सामुदायिक वन उपभोक्ताहरुमा वन संरक्षणको साथै वन सम्वर्द्धनको कार्यहरुको वारेमा चेतना अभिवृदि हुने र त्यसलाई जनसहभागितामुलक किसिमले व्यवहारिक प्रयोगमा लागु गर्न विशेष जोड दिइने छ। हाल यस जिल्लामा कुल ४९७ सामुदायिक वन रहेका विधमान वन स्रोत सर्वेक्षणको तथ्याङ्कको विश्लेशण गर्दा जिल्लामा विधमान सामुदायिक वन वाट वार्षिक रुपमा संकलन गर्न सकिन काठ परिमाण ६,५४,४९६ क्यु फिट रहेको छ भने वार्षिक रुपमा संकलन गर्न सकिने दाउराको परिमाण जम्मा ४,५४,८१९ क्यु फिट ९०९.६ चट्ठा रहेको छ। यो अनुमानित परिमाण भएतापनि सामुदायिक वन कार्यायोजनाको वाषिक स्वीकार्य परिमाणको परिधि भित्र रहेर ढलापढा, सुखडखडा, मरेका, सडिगलि जाने अवस्थाका, मर्न लागेको, वांगा टिगा, रोग लागेका र सामुदायिक वन कार्ययोजना अनुसार अपनाइएको वन सम्वर्द्धन प्रणाली वमोजिम गरिने वन सम्वर्द्धनका कार्यहरु वाट उत्पादित वन पैदावरहरुको उपभोक्ताहरुमा समानुपातिक वितरण गर्न लगाइ वांकी रहेका वन पैदावरहरुको व्यापारिक रुपमा विकि वितरण गरी समुहको आयआर्जन वढाउने कार्यमा समेत जोड दिइने छ।

तालिका ६०: आगामी योजना अवधीमा सामुदायिक वनबाट उत्पादन हुने वन पैदावारहरूको विवरण

सि. नं.	वनको प्रकार	वन पैदावारको विवरण	इकाइ	आ.व. २०७९/०८०	आ.व. २०८०/०८१	आ.व. २०८१/०८२	आ.व. २०८२/०८३	आ.व. २०८३/०८४
१.	सामुदायिक वन	काठ	घन फिट	सम्बन्धित सामुदायिक वनहरुको स्विकृत वन कार्ययोजनामा उल्लेख भएको परिमाणको वन पैदावारहरु संकलन गर्दा ढलापढा, सुखडखडा, मरेका, मर्न लागेका, रोग लागेका, सडीगली जाने अवस्थाका रुखहरु संकलन गर्नुका साथै वन व्यवस्थापनबाट निस्कने वन पैदावारहरु ।				
		दाउरा	चट्टा					

नोट –दीगो वन व्यवस्थापन सम्वन्धी कुनै नितिगत र कानुनी परिवर्तन भइ सामुदायिक वनको व्यवस्थापन अन्य उपयुक्त वन सम्वर्द्धण प्रणाली अनुसार गरी वन पैदावरको सकलन तथा व्यवस्थापन गर्नुपर्ने भएमा प्रचलित कानुन वमोजिम माथि उल्लेखित वार्षिक संकलन परिमाणमा पुन अध्ययनमनन गरी परिमार्जन गरी सोही वमोजिम कार्यान्वयन गर्न सकिने छ ।

वन सम्वर्द्धनका कार्यहरु

सामुदायिक वनको विकास र उपभोक्ताहरुको वन पैदावरको माग निरन्तर रुपमा आपुर्ति गर्न निम्न वन सम्वर्द्धनका कार्यहरुमा विशेष जोड दिइने छ ।

✓ वृक्षारोपण

सामुदायिक वनको खाली क्षेत्रमा जडीवुटी, डालेघास लगायतका विभिन्न मुल्यवान तथा वहुउर्देशिय प्रजातिका विरुवाहरुको वृक्षारोपण तथा भु क्षय हुने स्थानहरुमा भु क्षय नियन्त्रण गर्नका लागी वांस, अम्रिसो, निगालो, नेपियर, घांस आदिको वृक्षारोपण कार्यका लागी उपभोक्ताहरुलाई प्रोत्साहित गरिने छ । यसका साथै रिठा, तेजपात, लप्सी, ओखर, सल्लो काउलो जस्ता वहुउपयोगी रुख प्रजातिका विरुवाहरु अभियानको रुपमा वृक्षारोपण गराइने छ । यसका लागी आवश्यक प्राविधिक तथा उपलव्ध अन्य सहयोग डिभिजन वन कार्यालयले गराउने छ ।

✓ गोडमेल

वनमा रहेका विभिन्न प्रजातिहरुको राम्रो विकासका लागी गोडमेल कार्य गर्न उपभोक्ताहरुलाई प्रोत्साहित गरिने छ । त्यसका साथै वृक्षारोपण गरिएका क्षेत्रहरुमा गोडमेल कार्य नियमित रुपमा गर्न लगाइने छ ।

✓ पुन रोपण

वृक्षारोपण क्षेत्रहरुमा मरेका विरुवाहरुको स्थानमा पुनरोपण गरिने छ ।

✓ झाडी सफाई

सामुदायिक वनका रुखविरुवाहरुमा अनावश्यक रुपमा लहराहरु वेरिएर रुखको विकासमा वाधा उत्पन्न गर्ने हुदा त्यस्ता लहराहरु काटि रुखलाई मुक्त पार्न र वनको उचित तरिकाले व्यवस्थापन गर्न सामुदायिक वन क्षेत्रमा रहेका नचाहिने प्रजातिहरु ह्टाई सफाई गरी उत्पादनशिल रुखहरुको वृदिमा सहयोग पुग्ने कार्यमा जोड दिइने छ ।

✓ हांगा छटनी

हांगा छटनी गर्ने कार्य वाट रुखको छिटो विकास हुनुका साथै उपभोक्ताहरुको दाउरा र डालेघांसको माग पनि पुरा हुने छ ।

✓ पत्ल्याउने

कतिपय सामुदायिक वनहरुमा प्राकृतिक पुनरुत्पादनको अवस्था राम्रो रहेकाले स्यापलिङ र पोल साइजका रुखहरु प्रशस्त मात्रामा भई घना हुन गएको छ। यसरी घना भएको वन क्षेत्रमा रुख विरुवाको वृदिदर कम हुन आउने भएकाले त्यस्ता वनहरुमा पत्ल्याउने कार्यलाई प्रोत्साहित गर्दै लगिने छ।

✓ मरेका, वुढा, रोगी र हैसियत विग्रेका रुखहरु हटाउने

अधिकांस सामुदायिक वनहरुमा मरेका, वुढा, रोगी र हैसियत विग्रेका रुखहरु वढी रहेकाले त्यस्ता रुखहरुलाई कमश हटाउने कार्य गरिने छ। तर कतिपय सामुदायिक वनहरुमा पुनरुत्पादन र पोलको अवस्था सन्तोषजनक नभएकाले त्यस्ता सामुदायिक वनहरुमा पुनरुत्पादन र पोलको विकास भइ सकेपछि मात्र वुढा, रोगी र हैसियत विग्रका रुखहरुलाई हटाउन दिइने छ।

१५.६. वन वाली कटान चक र पुनरुत्पादन तरिका

शाखा तथ्याङ्क कार्यालय, डडेल्धुरा २०७४ का अनुसार जिल्लामा खासगरि साल, सल्ला, वांझ, देवदार र मिश्रित चौडापाते वन रहेको छ। अत, यस जिल्लामा आन्तरिक खपतको लागी तथा वाह्रय विकी वितरणको लागी खासगरी साल, सल्लाको संकलन भएको देखिन्छ। यसका साथै वांझको वन वाट उपभोक्ताहरुको लागी आवश्यक दाउराको आपुर्ति हुदै आएको पाइन्छ। विभिन्न प्रतिवेदनहरु तथा यस जिल्लाको भौगोलिक वनोट र वातावरण एवं स्थान विशेषका विशेषताका आधारमा सालको वाली कटान चक १२० वर्ष र सल्लाको ७० वर्ष तय गरिएको छ। यो याजना अवधिभर सरकारद्धारा व्यवस्थित वन वाट ढलापढा, सुखडखडा र सामुदायिक वन क्षेत्र वाट ढलापढा, सुखडखडा, सडेगलेका काठ, मरेका, मर्न लागेका रोग लागेकफ वांगाटिगां रुखहरु वार्षिक स्विकार्य परिमाणको परिधिभित्र रहेर संकलन गरिने छ। यसका अलवा निश्चित सामुदायिक वनहरुमा परिवेश अनुसार विभिन्न वन सम्वर्द्धन प्रणाली अवलम्वन गरि सोही वमोजिम पुनरुत्पादन प्राप्ति र व्यवस्थापन गरिने छ। वन क्षेत्र वाट ढलापढा, सुखडखडा, सडेगलेका काठ, मरेका, मर्न लागेका रोग लागेका, वांगाटिगां रुखहरु हटाए पछि हुन गएको खाली ठांउमा पुनरुत्पादन प्राप्ति हुनेछ। प्रजाति अनुसार वीउ रुखहरु एकिन गरी वन जंगलमा विधमान राम्रा र वीउ दिन सक्न रुखहरुलाई विशेष ध्यान दिएर व्यवस्थापन गरिने छ। यसका अलवा उक्त क्षेत्रमा पुन्रुत्पादन राम्रो संग प्राप्त गर्नका लागी नियन्त्रित डढेलो झाडी सफाइ, कटान पछि हांगा विगां, टुप्पाटुप्पी, आदी हटाउने, पत्ल्याउने, एकल्याउने जस्ता कियाकलापहरु संचालन गर्न सकिन्छ। कटान गर्दा तल जमीनमा रहेका स साना विरुवाहरु, लाथ्रा आदिको संरक्षण र व्यवस्थापनमा उचित ध्यान दिइन्छ।

१५.७ कार्वन मौज्दातको विश्लेषण

नेपालको वन क्षेत्रमा कुल कार्बन संचिति १ अर्ब ५ करोड ५० लाख टन (१७६.९५ टन प्रति हेक्टर) रहेको अनुमान गरिएको छ जसमध्ये ६१.५३% भाग रुखमा (जीवित, सुखड खडा, ढलापडा र सतह मुनिको भाग समेत), ३७.८०% माटोमा र ०.६७% पातपतिंगर (litter and debris) मा रहेको छ। (स्रोत डि.एफ.आर.एस, २०१५) यसका आधारमा डडेल्धुरा जिल्लामा विधमान वन क्षेत्रमा २ करोड ३ लाख ७९ हजार १ सय ५५ टन कार्वन संचिति रहेको अनुमान गरिएको छ। भने १ करोड २५ लाख ३९ हजार २ सय ९४ टन रुखमा संचिति रहेको छ। यसैगरी ९० लाख १५ हजार ७ सय ३८ टन सरकारद्धारा व्यवस्थित वन क्षेत्रमा र १ करोड ११ लाख ८८ हजार १ सय ५६ सामुदायिक वन क्षेत्रमा संचिति रहेको छ। अत डडेल्धुरा जिल्लाको वनमा विधमान कार्वनको व्यापार वाट मनग्य आम्दानी गरी समुदाय र देशको अर्थतन्त्रमा उल्लेख्य सुधार ल्याउन सकिने संभावना रहेको छ।

१६. वन सम्वर्द्धन प्रणाली

१६.१ प्राकृतिक पुनरुत्पादन

सामुदायिक वन, कवुलियती वन, धार्मीक वन, निजी वन तथा वन संरक्षण क्षेत्र लगायत सम्पुर्ण वन तथा वातावरण सगँ सरोकारवाला निकायहरुको सहकार्यमा प्राकृतिक पुर्नत्पादनलाई अविवृद्धि गर्न निम्न अनुसारका कार्यक्रमहरु गरिने छ ।

- ❖ नियन्त्रित चरिचरण कार्यक्रम ⁄ घुम्ती चरिचरण
- ❖ प्राकृतिक पुर्नरुत्पादनका प्लटहरु निमार्ण
- ❖ व्यवस्थित अग्नि रेखा निमार्ण । नियन्त्रित डढेलो
- ❖ अतिक्रमण क्षेत्रको व्यवस्थापन गर्दै वृक्षारोपण तथा प्राकृतिक पुर्नरुत्पादनलाई प्रोत्साहन ।
- ❖ निजी वन विकास ।
- ❖ नांगा डाँडापाखाहरुलाई सा.व. तथा कवुलियती वनमा हस्तान्तरण गरिदै लैजाने ।
- ❖ सार्वजनिक जग्गाहरुको सरक्षण गरी वृक्षारापण तथा व्यवस्थापन
- ❖ सार्वजनिक एवं शहरी वन प्रवर्द्धन गरी संरक्षण र व्यवस्थापन

१६.२ विरुवा उत्पादन र वृक्षारोपण योजना

➢ विरुवा उत्पादन

जिल्लामा रहेका सामदायिक वन, सरकारद्धारा व्यवस्थित वन, कवुलियति वन, धार्मिक वन, वन संरक्षण क्षेत्रमा रहेका खाली जग्गाहरु, वन पैदावर संकलन गरे पश्चात खाली भएका क्षेत्रहरु, अतिक्रमण नियन्त्रण गरी पुन प्राप्ति हुन आएको वन क्षेत्र तथा निजी एवं सार्वजनिक वन प्रवर्द्धन गर्नको लागी जिल्लामा विधमान डिभिजन वन कार्यालय अन्तरगतका ८ वटा नर्सरीहरुको कुल विरुवा उत्पादन क्षमता वार्षिक २६५,००० भएकोमा यस योजना अवधिभर जम्मा ८,८५००० रुखविरुवा र २,००००० गैह्रकाष्ठ विरुवा उत्पादन एव खरिद गरि वृक्षारोपण एवं निजी जग्गाधनीको साथै विभिन्नि संघसंस्थाहरुलाई वितरण गरिने छ । निजी वन प्रवर्द्धनका लागी योजना अवधिभर उत्पादन हुने कुल विरुवाको ५० प्रतिशत विरुवा वितरण हुने अनुमान गरिएको छ ।

वृक्षारोपण योजना

स्थानिय स्तरमा हरियाली वढाउन, भु क्षयको नियन्त्रण गर्न, कृषि क्षेत्रको उत्पादकत्व वृदि गर्न, वन पैदावर माथिको परनिर्भरता कम गर्न, विभिन्न कारण वाट कटान भएका वन क्षेत्रलाई पुन हराभरा वनाउन तथा खाली तथा नाङगो पाखो तथा तथा आवादी जग्गाहरुमा हरियाली वढाउन वृक्षरोपणको अति नै आवश्यक पर्दछ । हामी संग नाङगा पाखा, आवादी, व्यक्तिहरुको खाली जग्गा सम्वन्धी आधारभुत सुचनाहरु नभएको हुदा वृक्षारोपण तर्फ अनुमानित वृक्षारोपण कार्यकम प्रस्तुत गरिएको छ । योजना अवधिभर करीव २२५ हे वन क्षेत्रमा रुख प्रजातिका र ७५ हे वन क्षेत्रमा विभिन्न जडीवुटी तथा गैह्रकाष्ठ प्रजातिका विरुवाहरु रोपी संरक्षण र व्यवस्थापनको व्यवस्था मिलाइने छ ।

१६.३ वन सम्वर्द्धन प्रणाली छनौट गर्ने विधि

उपयुक्त वन सम्वर्द्धन प्रणालीको छनौट गर्नको लागी निम्न विषयहरु माथि ध्यान पुरयाउनु पर्दछ ।

- ✓ कुन प्रजातिको वन व्यवस्थापन गर्ने हो त्यसका आधारमा उपयुक्त वन सम्वर्द्धन प्रणाली छनौट गर्नु पर्दछ ।
- ✓ जोखिम न्यनीकरण गर्न सक्ने वन सम्वर्द्धन प्रणाली छनौट गर्नु पर्दछ ।
- ✓ प्राकृतिक पुनरुत्पादन सजिलै, सुरक्षित र सहज तरिकाले प्राप्त गर्न सकीने वन सम्वर्द्धन प्रणालीको छनौट गर्नु पर्दछ ।
- ✓ अपनाइएको वन सम्वर्द्धन प्रणालीको माध्यम वाट अधिक मात्रामा गुणात्मक उत्पादन लिन सकिने हुनु पर्दछ ।
- ✓ वन सम्वर्द्धन प्रणालीले वन उपभोक्ताहरुको वन पैदावरको माग र उनीहरुको परम्परागत रुपमा प्राप्त गर्दै आइरहेको अधिकार सुनिश्चित गर्न सक्नु पर्दछ ।
- ✓ हाम्रो जस्तो भौगोलिक विकटता भएको देशमा भु संरक्षण, जलाधार व्यवस्थापन, वातावरणीय हिसावले उपयुक्त हुनुका साथै जैविक विविधता संरक्षण एवं पारिस्थितिकीय दृष्टिकोण तथा पर्यापर्यटनको हिसावले समेत उपयुक्त हुनुपर्दछ ।

१६.४ वन सम्वर्द्धन प्रणालीको सिफारिस

➢ सरकारद्धारा व्यवस्थित वनहरुमा संचालन गरिने वन सम्वर्द्धन प्रणाली

सरकारद्धारा व्यवस्थित वनमा वुढा, धोद भएका, मर्न लागेका, सुकेका रुखहरु प्रसस्त मात्रामा रहेका छन् । उपरोक्त वनरुमा मरेका, मर्नलागेका, रोगी र वृद्धि रोकिएका रुखहरुलाई प्राथमिकता दिई Selection प्रणाली/selection felling अपनाई कार्ययोजना अनुसार रुखहरु हटाइ वनपैदावारको आपूर्ति गर्ने र अन्य संरक्षण र व्यवस्थापनका तरिका अपनाएर वनको दिगो व्यवस्थापन गरिने छ ।

➢ सामुदायिक वनहरुमा सञ्चालन गरिने वन सम्वर्धन प्रणाली

जिल्लाका धेरैजसो वनहरु खासगरी वस्ती नजिकका राष्ट्रिय वनहरु सामुदायिक वनको रुपमा हस्तान्तरण भइसकेका भए तापनि कुल संचितिको आधारमा वार्षिक वृद्धिदरलाई मध्यनजर गरी ढलापढा र सुखड रुखहरुलाई प्राथमिकता दिइ काठ दाउरा निकाल्ने एवं कटनी छटनीबाट काठ दाउरा निकाली आन्तरिक खपत तथा विक्री वितरण गरिनेछ। सामुदायिक वनहरुको वैज्ञानिक रुपमा व्यवस्थापन हुन नसकेको र सोको टड्कारो आवश्यकता महसुस भएको वर्तमान अवस्थामा यस कार्ययोजना अवधिमा जिल्लाका विभिन्न सामुदायिक वनहरुमा मुख्यरुपमा निम्न अनुसारका वन संवर्धन प्रणालीहरु लागु गरिनेछन् ।

Coppice with Standard System

सामुदयिक वन कार्यक्रमको सफल कार्यान्वयन पश्चात धेरै स्थानहरुमा साल प्रजाती को लाथ्रा साइजका वढी घनत्वका वनहरु वनेका छन् । त्यसैगरी कटुस-चिलाउने खसृ-देवदारका वनहरु समेत घना रुपमा विकसित भइरहेको छ। यस्ता प्रजातीहरुमा राम्रोसँग मुना पलाउने क्षमता हुने हुँदा यो प्रणाली लागु गरिनेछ। झाडीसफाई गर्दा Standard राखी अन्य मुना हटाउँदा प्राप्त हुने वनपैदावारबाट उपभोक्तालाई चाहिने घाँस, दाउरा, घोचा र स-साना खम्वा समेत प्राप्त हुनेछन् ।

Shelterwood System

Canopy लाई खुल्ला गरी प्राकृतिक पुनरुत्पादनलाई वढावा दिनका लागि यो System अपनाईने छ । स्थान विषेशको अवस्था हेरी irregular shelterwood, Group shelter wood, strip shelter wood system अपनाईने

छ । वुढा तथा विउ दिन नसक्ने रुखहरु क्रमशः स-साना समूहमा हटाइने छन् र नयां पुनरउत्पादनका लागि उपयुक्त वातावरण दिईने छ ।

Selection System

जिल्लाका प्रायः सामुदायिक वन तथा राष्ट्रिय वनहरुमा वुढा, धोद भएका, मर्न लागेका, सुकेका रुखहरु प्रसस्त मात्रामा रहेका छन् । उपरोक्त वनरुमा मरेका, मर्नलागेका, रोगी र वृद्धि रोकिएका रुखहरुलाई प्रामिकता दिई Selection प्रणाली अपनाई कार्ययोजना अनुसार रुखहरु हटाएर वनपैदावारको आपूर्ति गर्ने पद्दति प्रभावकारी रुपमा अवलम्वन गरिनेछ ।

➢ धार्मिक वनको सम्भाब्य ब्यवस्थापन प्रणाली

वन ऐन २०७६ अनुसार धार्मिक वनमा रहेको वन पैदावार सम्वन्धित धार्मिक निकाय, समुह वा समुदायले वातावरणीय अवस्थामा उल्लेखनिय असर नपार्ने गरी व्यापारिक प्रयोजन बाहेकका अन्य धार्मिक कार्यमा प्रयोग गर्न सक्नेछन् । त्यसैले वन ऐन र वन निममावलीको अधिनमा रही वनको संरक्षण र धार्मिक वन विकासको लागि धार्मिक नर्सरी स्थापना गरी धार्मिक विरुवाहरुको वृक्षारोपण कार्य धार्मिक संस्था वा निकायबाट गरिनेछ । साथै उक्त स्थानमा वृक्षारोपण गर्न प्रोत्साहन स्वरुप सो ठाउँमा स्मृति वाटिका निर्माण गरी कुनै व्यक्तिको स्वर्गारोहण भएको सम्फनामा तथा जन्म जयन्ती बाटिका निर्माण गरी कुनै व्यक्तिको जन्मेको दिन पारेर धार्मिक विरुवा रोपण कार्यको पनि थालनी गरिनेछ । धार्मिक वनको लागि चाहिने प्राविधिक तथा कार्यक्रम अनुसार आर्थिक सहयोग डिभिजन वन कार्यालयबाट हुनेछ ।

१६.५ वन सम्वर्द्धन प्रणाली अनुसार वन वाली उत्पादन तथा पुनरुत्पादन चक्र

जिल्लामा विधमान वनको व्यवस्थापनको लागी विभिन्न वन सम्वर्द्धन प्रणालीहरुको सिफारिस गरिएको छ । सरकारद्धारा व्यवस्थित वन तथा सामुदायिक वनलाई छनौट प्रणाली अनुसार वनको व्यवस्थापन गरिएमा वन क्षेत्रलाई Felling cycle का आधारमा felling coupe मा विभाजन गरी वन वाली उत्पादन गर्नुका साथै पुनरुत्पादन प्राप्ति गरिने छ । यस पद्धति वमोजिम वनको व्यवस्थापन गर्दा वनमा उक्त प्रजातिको उमेर अनुसार सवै उमेरका रुखहरु वन क्षेत्र भरि प्राप्त गर्ने उद्धेश्य रहेको हुन्छ । भने shelterwood system अपनाएर वनको व्यवस्थापन गरिएमा वन क्षेत्रलाइ वन वालीको उमेरका आधारमा विभिन्न ब्लकमा विभाजन गरी पुनरुत्पादन समयावधि किटान गरी उक्त समयावधिभर सो ब्लकमा पुनरुत्पादन प्राप्त गर्ने उद्धेश्यले वन पैदावरहरु संकलन गरिन्छ ।

१७. जडीवुटी तथा अन्य वन पैदावरको संरक्षण र व्यवस्थापन

जडिवुटी तथा गैह्र काष्ठ वन पैदावार प्रशस्त मात्रामा पाइने यस जिल्लाको महाभारत क्षेत्र र चुरे तथा भित्री मधेसका राष्ट्रिय वन क्षेत्रबाट बर्षेनी जडिवुटी तथा गैह्र काष्ठ वन पैदावार संकलन हुँदै आएको छ । यस कार्य योजनाको अवधिमा सरकारद्धारा व्यवस्थित वन तथा सामुदायिक वनमा पाइने रिठा, तेजपात, अमला सुगन्धवाल, लौठसल्ला लगायतका प्रतिवन्धित वाहेक ५६ गैह्रकाष्ठ वन पैदावारहरु करीव ६६५.६ टन संकलन गरी विक्रि-वितरण गर्ने लक्ष्य रहेको छ । त्यसैगरी जिल्लामा ठुलो क्षेत्रफलामा खोटेसल्लाको वन रहेको र खोटो संकलन गर्न सकिने प्रशस्त संभावनन भएकाले सरकारद्धारा व्यवस्थित वन तथा सामुदायिक वनमा वार्षिक १५,०० टन खोटो संकलन गरिनेछ ।

जडिवुटी तथा गैह्र काष्ठ वन पैदावारको संरक्षण र व्यवस्थापनको लागी यस योजना अवधिभर संचालन गरिने मुख्य क्रियाकलापहरुमा जडीवुटी विरुवा उत्पादन, चिउरीका विरुवा रोपण, वजार मुल्य पाएका जडीवुटी स्रोत सर्भेक्षण, जडीबुटी नमुना प्लट स्थापना, सामुदायिक वन, कवुलियत वन, सार्वजनिक तथा निजी जग्गामा जडीवुटी वृक्षारोपण, गैर काष्ठ वन पैदावार रोपण/पुनः रोपण, गैरकाष्ठ वन पैदावारमा आधारित वन उद्यम विकास सहयोग र जिल्लामा निजी जडीवुटी फार्म संचालन सहयोग रहेका छन् । योजना अवधिभर करिव ७५ हेक्टर वन क्षेत्रमा विभिन्न जडीवुटी तथा गैह्रकाष्ठ प्रजातिका विरुवाहरु रोपिने अनुमान गरिएको छ ।

१८.वृक्षारोपण गर्ने क्षेत्रको पहिचान तथा वृक्षारोपण योजना

जिल्ला वन समन्वय समिती २०७३ का अनुसार जिल्लाको कुल क्षेत्रफल मध्ये वन जंगल ७१.०६ प्रतिशत, कृषि क्षेत्र १९.१९ प्रतिशत, झाडी तथा वुटयान क्षेत्र ५.८१ प्रतिशत, घांसेमैदान १.१ प्रतिशत, वगर क्षेत्र २.२१ प्रतिशत र खोला तथा नदीले ढाकेको क्षेत्र ०.५३ प्रतिशत रहेको छ । झाडी तथा वुटयान क्षेत्र, घांसेमैदान र वगर क्षेत्र गरी जम्मा ९.१२ प्रतिशत हुन आउछ यस अनुसार करिव जम्मा १४,७८१ हेक्टर जमीनमा वृक्षारोपण गर्न सकिने देखिन्छ । यस वाहेक सरकार द्धारा व्यवस्थित वन, सामुदायिक वन, कवुलियति वन, निजी तथा आवादी क्षेत्र तथा नदी तथा खोला किनार क्षेत्रमा पनि प्रशस्त वृक्षारोपण गर्न सकिने संभावना रहेको छ । अत जिल्लामा विधमान सवै सव डिभिजन वन कार्यालयहरु मार्फत उक्त सव डिभिजन वन कार्यालयको क्षेत्र भित्र रहेका सामुदायिक वन, कवुलियति वन तथा सरकारद्धारा व्यवस्थित वन क्षेत्रमा रहेका खाली जग्गा एवं वृक्षारोपणको लागी संभाव्य क्षेत्रहरुको लगत संकलन गरी अभिलेखाङ्कन गरिने छ । त्यसैगरी निजी जग्गाधनीहरु एवं स्थानिय स्तरमा रहेका विभिन्न संघ संस्थालाई सार्वजनिक जग्गामा वृक्षरोपणको लागी आवश्यक विरुवाको माग संकलन गरिने छ । जिल्लामा वृक्षारोपणको लागी आवश्यक विरुवा संख्या र प्रजातिका आधारमा जिल्लामा विधमान वन नर्सरीहरुमा विरुवा उत्पादन गर्ने, सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहलाई विरुवा उत्पादन गर्न प्रोत्साहित गर्ने, जिल्लामा विधमान निजी नर्सरीहरु संग सम्झौता गरी विरुवा खरिद गर्ने तथा अपुग विरुवा डिभिजन वन कार्यालयले वाहिर जिल्ला वाट खरिद गरी विरुवा वितरण गर्ने एवं सामुदायिक वन समुह, कवुलियति वन समुह, धार्मिक वन, स्थानिय तह एवं स्थानिय स्तरमा रहेका विभिन्न संघसंस्था संग समन्वय र सहकार्य गरी वृक्षारोपणको लागी उपयुक्त व्यवस्था मिलाई वृक्षारोपण गरी उचित संरक्षण र व्यवस्थापनको व्यवस्था मिलाइने छ । योजना अवधिभर करीव २२५ हे वन क्षेत्रमा रुख प्रजातिका र ७५ हे वन क्षेत्रमा विभिन्न जडीवुटी तथा गैह्रकाष्ठ प्रजातिका विरुवाहरु रोपी संरक्षण र व्यवस्थापनको व्यवस्था मिलाइने छ ।

१९.वन अनुसन्धान तथा वन वीउ वगैचा सम्वन्धी व्यवस्था

योजना अवधिभर वन अनुसन्धान तथा वन वीउ वगैचा सम्वन्धी देहाय वमोजिमका कार्यक्रमहरु सचालन गरिने छन ।

- ✓ सरकारद्धारा व्यवस्थित वन, सामुदायिक वन, कवुलियति वन, प्रस्तावित महाभारत वन संरक्षण क्षेत्रमा विधमान जैविक विविघता तथा जडीवुटीहरुको अभिलेखाङ्कन गरिने छ ।
- ✓ हाल यस जिल्लामा विजयसालको संरक्षण र व्यवस्थापनको लागी २ वटा प्लटहरु स्थापना गरिएको छ। अत लोप हुदै गइरहेको विजयसालको संरक्षण र व्यवस्थापनको लागी प्रशस्त अध्ययन अनुसन्धानको खांचो खडकिएको छ । अत जिल्लामा विजयसालको वन विस्तार गर्न सकिने संभाव्य ठांउको अध्ययन गरी विजयसालको वन विकास र विस्तार गरिने कार्यक्रम तय गरिने छ । त्यसैगरी विजयसालको वन वीउ वगैचा स्थापना गरी संरक्षण र व्यवस्थापन गर्न उपयुक्त देखिएकाले स्थान विशेषमा वन वीउ उद्यान स्थापना गर्नको लागी मन्त्रालयस्तरमा पहलकदमी गरिने छ ।

- ✓ यस जिल्लामा देवदारको वन ठांउ ठांउमा स सानो भागमा सिमीत रहेको छ । जिल्लाको अमरगढी र गणेशपुर क्षेत्रमा करीव ३००० हे क्षेत्रफलमा फैलिएर रहेको छ । अत यस जिल्ला सिमित मात्रामा पाउने देवदारको वनको अध्ययन अनुसन्धान गरी उक्त वनको विकास र विस्तार गर्नु पर्ने देखिन्छ। हाल अमरगढी नगरपालिकाको आइतमोडमा देवदार वन विउ वगैचा छ। उक्त वीउ वगैचाको उचित संरक्षण र व्यवस्थापन गरिने छ। स्थानिय जनताको परम्रागत ज्ञानको उपयोग गरी गुणस्तरी वन वीउ संकलन गर्नि छ । साथै भावी योजना अवधिभर देवदार वनको पुनरुत्पादन प्लटहरु स्थापना गरी पुनरुत्पादन संरक्षण एवं पुनरुत्पादन अभिवृदि कार्यक्रम संचालन गरिने छ ।
- ✓ जिल्लामा पाइने विभिन्न संरक्षित वनस्पति, वन्यजन्तुहरु तिनीहरुको अवस्था, वासस्थान र तिनको अवस्था मानव वन्यजन्तु द्वन्द्ध, महत्वपुर्ण जडिवुटीहरु र तिनको अवस्थिति, जडिवुटिको खेति प्रविधि, प्रशोधन, वजारीकरण, जडीवुटीमा आघारित लघु उघम, सार्वजनिक तथा शहरी वन प्रवर्द्धन, निजी वनमा वन्यजन्तुको पालन, व्यवस्थापन आदि सम्वन्धमा प्रशस्त मात्रामा अध्ययन अनुसन्धान गरीने छ। सामुदायिक वनको कोषमा रहेको रकम उपलव्धता र आवश्यकतालाई मध्येनजर गर्दे उक्त वन क्षेत्रमा विधमान वनजन्य स्रोतको अध्ययन अनुसन्धान गर्नको लागी खर्च गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ ।

२०. सामाजिक, सांस्कृतिक तथा आर्थिक विश्लेशण

यस किसिमबाट कार्ययोजना अवधिभर (५ वर्ष) वन क्षेत्र (सरकारी, सा.व., निजी) नेपाल सरकारलाई जम्मा रु ३२,२२,१०,८८७।७५ आम्दानी र सामुदायिक वनको कोषमा जम्मा रु. ९७,२६,११,८२५ जम्मा हुन जाने देखिन्छ । यस हिसावले वन क्षेत्र वाट नेपाल सरकार एवं सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहलाई गरी कुल जम्मा रु १,२९,४८,२२,७१२।७५ प्रत्यक्ष आम्दानी हुन जाने देखिन्छ । यसबाट स्थानीय स्तरमा ठूलो मात्रामा रोजगारी (५,४९,८७२ श्रम दिन) (५ वर्षमा) श्रृजना हुने देखिन्छ । यो रोजगारीको जिल्ला दररेट अनुसार हिसाव गर्दा रु. ३८,२१,६१,०४०। वरावरको ५ वर्षमा श्रमको मूल्य स्थानीय जनतामा जाने देखिन्छ । तसर्थ वनको कूल आय तथा रोजगारीको मूल्य हिसाव गर्दा ५ वर्षमा जम्मा रु १,६७,६९,८३,७५२।७५ वनक्षेत्रको प्रत्यक्ष आय तथा रोजगारी हुने देखिन्छ । वनबाट हुने प्रत्यक्ष आयको तुलनामा अप्रत्यक्ष आम्दानी निकै वढि हुने कुरा वैज्ञानिक अध्ययनहरुले देखाएको छ । एक अध्ययन अनुसार वनक्षेत्रको प्रत्यक्ष फाईदाको तुलनामा अप्रतक्ष्यक्ष वस्तु तथा सेवाको मूल्य ३ गुणा हुने देखिएको छ । जस अनुसार वन क्षेत्रको अप्रत्यक्ष फाईदा (५ वर्षमा) रु. ५,०३,०९,५१,२५८।२५ बरावरको हुने देखिन्छ । ***यसरी हेर्दा ५ वर्षमा कार्ययोजना लागु भएपछि वनबाट प्राप्त हुने प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष फाईदा रु. ६ अरव ७० करोड ७९ लाख ३५ हजार ११ बरावर प्राप्त हुने देखिन्छ ।***

भने योजना अवधिभर यस जिल्लामा विधमान वनको व्यवस्थापनको लागी जम्मा ६ वटा कार्यक्रमहरु प्रस्तावित गरी कूल जम्मा रु. २५,७९,४१०००/- वजेट अनुमानित गरिएको छ ।

अत योजना अवधिभर माथि उल्लेखित कार्यक्रमहरु संचालन गरी वनस्रोतको दिगो व्यवस्थापन गर्दा जिल्लामा विधमान सामाजिक र सांस्कृतिक हिसावले महत्वपुर्ण सम्पदाहरुको संरक्षण र व्यवस्थापन हुन जानेछ । जिल्लामा विधमान पारिस्थितिकी प्रणालीमा सन्तुलन हुने तथा समृदिका लागी वन भन्ने नारा सांचो सावित हुनेछ ।

रोजगारीका अवसर र गरिवी निवारणमा योगदान

आगामी योजना अवधिमा संचालन गरिने कार्यक्रमहरु मध्ये राष्ट्रिय वन, सामुदायिक वन तथा निजीबाट प्राप्त हुने काठ दाउरा संकलन, जडिबुटी तथा गैह्रकाष्ठ वन पैदावार सङ्कलन र बिक्री बितरण, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, सङ्कलन, ढुवानी गर्ने कार्यक्रमबाट ५ लाख ४९ हजार ८ सय ७२ श्रमदिन रोजगार सिर्जना भई प्रति श्रमदिन रु ६९५ का दरले जम्मा रु ३८,२१,६१,०४० बराबरको नगद कारोबार हुन गई ग्रामीण अर्थतन्त्रमा टेवा पुग्न जाने देखिन्छ। जडिबुटी तथा काठ, दाउरा सङ्कलन गर्ने कार्यमा बढी जसो न्यून आय भएका स्थानीय बासिन्दाहरुको संलग्नता हुने भएकोले यसले गरिवी निवारणमा समेत प्रत्यक्ष टेवा पुऱ्याउने देखिन्छ। जडिबुटी सङ्कलन कार्यमा महिलाहरुको पनि संलग्नता हुने भएकोले लैङ्गिक दृष्किोणबाट समेत यो कार्यक्रम प्रभावकारी देखिन्छ। यस्तै अन्य कार्यक्रमहरुबाट पनि केहि हद सम्म प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रुपमा स्थानीय रोजगार सृजना हुनेछ।

यस कार्ययोजना अनुरुपका कार्यक्महरु संचालन हुँदा स्थानीय जनसमुदायका विभिन्न तहका श्रमिकहरुलाई रोजगारको अवसर प्राप्त हुनेछ। खोलामा गिट्टी, वालुवा र ढुङ्गा संकलन, लोड-अनलोड आदी कार्यमा रोजगारीका अवसर प्राप्त हुनेछन्। यसका साथै काठ, दाउरा संकलन, ढुवानी, घाटगद्धी गर्दा स्थानीय जनताहरुलाई आ-आफ्नो क्षमता एवं दक्षता अनुसारको रोजगारीका प्रशस्त अवसरहरु प्राप्त हुनेछन्।

त्यस्तै सामुदायिक वनहरुमा गरिने व्यावसायिक जडीवुटी खेती तथा नर्सरी निर्माण कार्यबाट स्थानीय बासिन्दाहरुलाई सालवसाली रुपमा रोजगारीको अवसर प्राप्त हुने देखिन्छ। बन संबर्द्धन कार्य गर्दा पनि रोजगारीको अवसर सिर्जना हुनेछ। वन पैदावार बिक्री बितरणबाट राजश्वका साथै जि.स.स. कर समेत प्राप्त हुने भएकोले त्यसबाट स्थानीय बिकासका योजनाहरु संचालनमा समेत मद्दत पुग्नेछ।

सरकारको दशौ पञ्च वर्षिय योजना एवं अन्तरिम तीन बर्षे योजनाले निर्दिष्ट गरे अनुसार प्रत्यक्ष रुपमा स्थानीय समुदायलाई सहभागी वनाई राष्ट्रिय वन, सामुदायिक वन तथा कवुलियती वनको दिगो वन व्यवस्थापन गरी आयआर्जनका कार्यक्रम तर्फ उन्मुख वनाई स्थानीय समुदायलाई यसवाट लाभान्वित गराई तिनीहरुको आर्थिक स्तरमा सुधार ल्याई गरिवी न्यूनीकरणमा योगदान पुर्‍याउनेछ। यस कार्ययोजनामा निर्दिष्ट गरेको कार्यक्रमहरु संचालन हुँदा प्राप्त हुन सक्ने रोजगारीको विवरण तल उल्लेखित तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ६१: आगामी योजना अवधिमा वन पैदावार संकलन कार्यबाट सृजना हुने रोजगार संख्या

सि.नं	विवरण	ईकाइ	परिमाण	श्रम दिन दर	कामदार संख्या
१	सुखड खडा, ढलापडा काठ र दाउरा संकलन तथा ढुवानी कार्य	घन फिट	१८५२१६९	०.२२४५	४,१५,८१२
२	बृक्षारोपणबाट वन पुनर्स्थापना (निजी, सामुदायिक, संस्थागत, कबुलियति तथा अन्य)	हे.	५००	५०	२५०००
३	खोटो संकलन कार्य	मे.टन	७५००	५	३७५००
४	गैर काष्ठ वन पैदावार संकलन	मे.टन	३३२८	२०	६६५६०
५	ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा संकलन	हजार घन फिट	२४००	०.०३७	५०००
	जम्मा				**५,४९,८७२**

यी कार्य वाहेक यस कार्ययोजना अनुरुप कार्यान्वयन गरिने अन्य वन विकासका कार्यहरु (तारवार निर्माण तथा मर्मत, जैविक विधिबाट वन सिमांकन, सव डि.व.का. भवन निर्माण, अग्नि रेखा निर्माण तथा मर्मत, वन पैदावार विक्री तथा व्यवस्थापन आदी) संचालन गर्नको लागी लाग्ने जनशक्तिको श्रम दिनको गणना गरी तथ्यांक उल्लेख नगरिए पनि यस्ता कार्य बाट प्राप्त हुने रोजगारीले स्थानीय जनताको आयस्रोतमा उल्लेख्य भूमिका निर्वाह गर्ने छ। यसका साथै अप्रत्यक्ष रुपमा यी विकास कार्यको लागी प्रयोग गरिने साधन, स्रोत एवं सामाग्रीहरु उत्पादन गर्ने संस्थामा समेत थुप्रै जनशक्तिले कामका अवसरहरु प्राप्त गर्नेछन्।

२१. वन पैदावरको उत्पादन तथा आपुर्ति

२१.१ वन पैदावरहरुको संकलन, विकी, वितरण (विगत ५ वर्षको)

वन पैदावारको संकलन तथा विकि भएको विवरण

यस जिल्लामा आ.व. ०७४/०७५ देखी आ.व. ०७८/०७९ सम्मको अवधिमा उत्पादन गरिएको काठ तथा दाउराको परिमाण एवं प्राप्त राजस्व विवरण तलको तालिकामा देखाइएको छ। सो अनुसार वन पैदावारको आपूर्ति सामुदायिक वनबाट हुने गरेको छ भने नीजि वनहरुबाट पनि प्रशस्त आपूर्ति हुने गरेको छ।

सा.व. वाट समुह वाहिर विक्री भएको काष्ठ वन पैदावार विवरण

गत पाँच वर्षमा जिल्लामा रहेका सा.व.उ.समुहहरुले कार्यायोजनामा तोकएको वार्षिक निकाल्न सकिने परिमाण Annual Allowable Cut (AAC) अनुसार वन सर्म्वद्धन कार्यक्रम गर्दा प्राप्त वन पैदावार समुह भित्र खपत गरी वढि भएका ६६६०१९.४५ घन फिट काठ समुहले नियमानुसार समुह वाहिर विक्रि वितरण गरी सामुदायिक वनको कोषमा रु १५०८०३८९१.११- जम्मा हुन पुगी सो रकम सामुदायिक तथा वन विकास कार्यमा खर्च गरिएको छ। आ.व. अनुसार सामुदायिक वनको काठ तथा दाउरा विक्री वितरण र प्राप्त सामुदायिक वनको कोषको विवरण निम्न तालिकामा दिइएको छ।

तालिका ६२: गत योजना अवधिमा आ.व. अनुसार सामुदायिक वनबाट काठ, दाउरा विक्री वितरणको विवरण र सा.व लाई प्राप्त आम्दानी

क स	आ.व	काठ क्यु फिट	सा.व.उ.स को कोषमा जम्मा भएको रकम	मु अ कर	राजश्व	संकलन खर्च
१	२०७४/०७५	१,१५,६०२	२,९१,१५,३३८	५९,५९,२६५	४१,२७,२३७	१,२५,९७,७१४
२	२०७५/०७६	१,१२,८५४.५	२,२८,५१,२६१.८२	४२,९७,७१९.१५	४,६३,७३२.९९	९७,४४,३८४
३	२०७६/०७७	६४,४९२.७२	१,६०,७४,८९२.९९	३०,२३,२६३.०५	३,२६,२१६.४८	६८,५४,७६०.६
४	२०७७/०७८	१,९९,२३०	३,९२,८८,०००	१,२३,४०,८९९.५		२,५३,२९,४४१
५	२०७८/०७९	१,७३,८४०	४,३४,७४,३९८.३	९३,०६,९५८		२,०२,९१,१०४.५
	जम्मा	**६६६०१९.४५**	**१५०८०३८९१.११**	**३,४९,२८,१०५**	**४९,१७,१८६**	**७,४८,१७,४०४.१**

(स्रोत: डि.व.का. , २०७९)

सरकारद्धारा व्यवस्थित वन वाट उत्पादित भई विक्री वितरण भएको वन पैदावार विवरण

गत ५ वर्षको अवधिमा सरकार द्धारा व्यवस्थित वन वाट तत्कालिन पन्चवर्षिय वन व्यवस्थापन कार्ययोजनाको परिधि भित्र रहेर ढलापढा, सुखड काठहरु नियमानुसार र्सकलन भइ प्राप्त हुन आएको काठ तथा पकाउ परेका वेवारिसी काठ गरी जम्मा १५९६७.१ क्यु फीट काठको नियमानुसार विक्री वितरण भइ नेपाल सरकारलाई जम्मा रु १, ६७,७५,७३४.८६ प्राप्त हुन आएको राजस्व विवरण देहायको तालिकामा प्रस्तुत गरिन्छ।

तालिका ६३: गत योजनामा अवधिमा सरकारद्धारा व्यवस्थित वन वाट उत्पादित काठ, दाउरा निकासीबाट प्राप्त राजश्व विवरण

विवरण	**आ.व.**					**जम्मा**
	०७४/७५	**०७५/७६**	**०७६/७७**	**०७७/७८**	**०७८/७९**	
सरकारद्धारा व्यवस्थित वन						
काठ (घ.फि)	१४६०.०५	७५२२.१५	२१९९.९८	१५३६.५७	३२४८.३१	**१५९६७.१**
दाउरा (चट्टा)	०	०	०	०	०	
राजश्व(रु.)	१५५५४५०	७२८५३९०	२१३०७७८	१९४९९१२	९३१५२२.३३	**१३८५३०५२.३३**
मु अ कर	२२४३४४.७	१९३५५४.७४	५६६१०.८६	२८७१४०	२३०४६१	**९९२१११.३**
संकलन खच	१७०२७८.४५	१०३७०५४	,३०३३१३.१२	२५८७४८.६६	१६११७७	**१९३०५७१.२३**

(स्रोतः डि.व.का. , २०७९)

सरकार द्वारा व्यवस्थित वन तथा सामुदायिक वनबाट संकलन तथा निकासी भएको खोटोको परिमाण र राजश्व

विगत पाँच वर्षको अवधिमा जिल्लाभरिका राष्ट्रिय तथा सामुदायिक वनहरुबाट भवानी केमिकल्स प्रा.लि., माउण्ट रेजिन एण्ड टरपेन्टाइन प्रा.लि र दिव्या रोजिन एण्ड टर्पेन्टाइन प्रा.लि.ले ३३७८४२४ के.जी. परिमाणको खोटो संकलनबाट सामुदायिक वनको कोषमा रु. ३१०८२३०१।- जम्मा भएको थियो । भने जम्मा रु १५४६०३०।४६ राजस्वको रुपमा नेपाल सरकारको कोषमा जम्मा भएको थियो । आ.व. अनुसार खोटो संकलन सहमति पाएका उद्योगहरुले जिल्लाभरिका सामुदायिक वनबाट संकलन भएको खोटोको परिमाण, सा.व. कोषमा जम्मा रकम एवं राजस्व संकलन भएको विवरण निम्न तालिकामा दिइएको छ ।

तालिका ६४ सरकारद्धारा व्यवस्थित वन तथा सा.वको खोटो विकी वितरण वाट प्राप्त आम्दानी एवं राजश्व

आ.व.	**क्र.सं**	**उद्योगको नाम**	**सरकारद्धारा व्यवस्थित वन**		**सामुदायिक वन**			**कैफियत**
			परिमाण (कि.ग्रा.)	**राजश्व**	**परिमाण (कि.ग्रा.)**	**सा.व. कोष (रु)**	**मु.अ.कर**	
०७४/०७५	१	भवानी केमिकल्स			४८६८९७	२३६२५७६		योजना अवधिभर खोटो संकलन परिमाण **३३७८४२४ के.जी** सा.व कोष रू ३,१०,८२,३०१ र राजस्व जम्मा रू १,८१,७,८३७
	२	दिव्या रोजिन एण्ड टर्पेन्टाईन	३७७५१	२७१८०७२	५०१३८७.५	४०११११६		
	३	माउण्ट रेजिन एण्ड टरपेन्टाइन प्रा लि			१८८२६.५	१५०६१२		
०७५/०७६	१	भवानी केमिकल्स						
	२	दिव्या रोजिन एण्ड टर्पेन्टाईन			६१३८३८	२९७८५३३.३		
०७६/०७७	१	माउण्ट रेजिन एण्ड टरपेन्टाइन प्रा लि			५०७३२	६०८७८४		
	२	दिव्या रोजिन एण्ड टर्पेन्टाईन			७५५५६९	९०७६७०६.८		
०७७/०७८	१	भवानी केमिकल्स						
	२	दिव्या रोजिन एण्ड टर्पेन्टाईन			४७५३४९	६१८९६७१.७२	८०४५६०।४६	
०७८/०७९	१	दिव्या रोजिन एण्ड टर्पेन्टाईन			४३८०७४	५७०४३०२	७४१४७०	
जम्मा			**३७७५१**	**२७१८०७.२**	**३३४०६७३**	**३१०८२३०१.८२**	**१५४६०३०.४६**	

(स्रोतः डि.व.का. , २०७९

सा.व. तथा सरकारद्धारा व्यवस्थित वन बाट संकलन तथा विकी वितरण भएको गैरकाष्ठ वन पैदावार एवं जडीवुटीको विवरण

विगत पाँच वर्षमा जिल्लाका सामुदायिक वन तथा राष्ट्रिय वनहरुमा तेजपात, रिठा लगायतका गैर काष्ठ वन पैदावारहरु ५,३२,४२६ के.जी. उत्पादन भइ जम्मा रु १४४९१०६।३५ रकम राजश्वमा जम्मा भएको थियो । भने सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहको कोषमा जम्मा रु. १७९७०।- रकम जम्मा भएको थियो । विगत पाँच वर्षमा संकलन गरिएको जडीवुटीहरुको परिमाण तथा राजश्वमा जम्मा भएको रकम देहाय बमोजिमाको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ६५: विगत योजनामा विभिन्न प्रकारको वनबाट संकलन भएको गै.का.व.पै. परिमाण र संकलित राजश्व

आ.व.	सरकारद्धारा व्यवस्थित वन		सामुदायिक वन वाट			कैफियत
	परिमाण (के.जी.)	राजश्व (रु.)	परिमाण के जी	सा व स स कोष रु	मु अ कर	
०७४।०७५	१७८९४१	३३८०५९.३	८१३५	८१३५	११४८.५५	योजना अवधिभरमा जम्मा ५३२४२६ के जी जडीवुटी संकलन भएको । सा.व.उ.स को कोषमा जम्मा रु १७९७० प्राप्त एवं राजस्व वापत जम्मा रु १४४९१०६.३५
०७५।०७६	०	०	०	०	०	
०७६।०७७	१३५०८१	४२६४८२	४८३५	४८३५	४३५१.५	
०७७।०७८	७७५३९	२२७५१५				
०७८।०७९	१२६८९५	४५०९००	१०००	५०००	६५०	
जम्मा	**५१८४५६**	**१४४२९५६.३**	**१३९७०**	**१७९७०**	**६१५०.०५**	

(स्रोत : डि.व.का., डडेल्धुरा २०७९)

निजी नम्वरी जग्गा वाट उत्पादित काठ तथा संकलित राजश्व

गत योजना अवधिमा निजी नम्वरी जग्गा वाट खयर, टुनी, खोटेसल्ला आदि काठ जम्मा २६३६७३.९२ क्यु फीट उत्पादन भइ नेपाल सरकारलाई जम्मा रु ४३,३३,३५९।७० राजस्व प्राप्त भएको थियो ।

२१.२. वन पैदावरहरुको संकलन, विकी, वितरण (२०७९।०८० देखी २०८३।०८४) सम्म

✓ काष्ठ वन पैदावर

➢ सरकारद्धारा व्यवस्थित वनबाट काठ, दाउरा संकलन तथा विकी वितरण

सरकारद्धारा व्यवस्थित वन क्षेत्रमा वार्षिक रुपमा संकलन गर्न सकिने काठ परिमाण ५,२७,३८१ क्यु फिट रहेको छ भने वार्षिक रुपमा संकलन गर्न सकिने दाउरा परिमाण ३,६६,४८५ क्यु फिट रहेको छ। सरकारद्धारा व्यवस्थित वन वाट यस कार्ययोजनाको परिधि भित्र रहेर ढलापढा, सुखडखडा काठ मात्र संकलन गर्न सकिने छ । यो वित्तिय विश्लेशण गर्दा माथि उल्लेखित वार्षिक स्वीकार्य कटान परिमाणको १० प्रतिशत मात्र संकलन गर्ने जुन परिमाणको काठ वनमा ढलापढा, सुखडखडा अवस्थामा रहेका छन भनी अनुमान गरिएको छ। तर वन क्षेत्रमा ढलापढा सुखढखढा अवस्थामा रहेको भनि अनुमान गरिएको परिमाण भन्दा वढी परिमाणमा वन क्षेत्रमा ढलापढा, सुखढखढा रुखहरु भएमा माथि उल्लेखित वार्षिक स्वीकार्य परिमाणको परिधी भित्र रहेर संकलन गर्न सकिने छ ।

तालिका ६६ सरकारद्धारा व्यवस्थित वन वाट संकलन गर्न सकिने काठ र प्राप्त हुन सक्ने आम्दानी

क.स	आ.व	ढलापढा सुखडखढा काठको परिमाा (क्यु फीट)	राजश्व	संकलन खर्च	मु अ कर
१	२०७९/०८०	५२,७३८	२,२४,८८,२००	३,७९,७,१९६	३४,१७,१०१
२	२०८०/०८१	५२,७३८	२,२४,८८,२००	३,७९,७,१९६	३४,१७,१०१
३	२०८१/०८२	५२,७३८	२,२४,८८,२००	३,७९,७,१९६	३४,१७,१०१
४	२०८२/०८३	५२,७३८	२,२४,८८,२००	३,७९,७,१९६	३४,१७,१०१
५	२०८३/०८४	५२,७३८	२,२४,८८,२००	३,७९,७,१९६	३४,१७,१०१
	जम्मा	**२,६३,६९०**	**११,२४,४१,०००**	**१८,९८,५,९८०**	**१,७०,८५,५०५**

नोटः सरकारद्धारा व्यवस्थित वनमा ढलापडा र सुखडखडा काठ मात्र संकलन गरिने र हाल विद्यमान वार्षिक संकलन गर्न सकिने परिमाण ५,२७,३८१ घ फीट को दश प्रतिशत (१०%) मात्र ढलापडा सुखडखडा वन क्षेत्रमा रहेको अनुमान गरि आर्थिकि विश्लेशण गरिएको छ । तर यो अनुमानित परिमाण भन्दा वढि परिमाणमा वन क्षेत्रमा ढलापढा, सुखडखढा रुखहरु भएमा वार्षिक स्वीकार्य संकलन परिमाणको अधिनमा रहेर ढलापडा सुखडखडा काठहरु संकलन गर्न सकिने छ ।

तालिका ६७ सरकारद्धारा व्यवस्थित वन वाट संकलन गर्न सकिने दाउरा र प्राप्त हुन सक्ने आम्दानी

क.स	आ.व	दाउरा चट्ठा	राजश्व	मु अ कर
१	२०७९/०८०	७२	४,१६,०००	५४,०८०
२	२०८०/०८१	७२	४,१६,०००	५४,०८०
३	२०८१/०८२	७२	४,१६,०००	५४,०८०
४	२०८२/०८३	७२	४,१६,०००	५४,०८०
५	२०८३/०८४	७२	४,१६,०००	५४,०८०
	जम्मा	२९६	**१३९२०००**	**२,७०,४००**

- **सामुदायिक वनबाट काठ दाउरा संकलन एवं विकी वितरण र प्राप्त हुने आम्दानी तथा राजश्वको विवरण**

  सामुदायिक वन क्षेत्र वाट काठ दाउरा संकलनको सन्दर्भमा हाल जिल्लामा ४९७ वटा सामुदायिक वन रहेको र सामुदायिक वन वाट वार्षिक रुपमा संकलन गर्न सकिन काठ परिमाण ६,५४,४९६ क्यु फिट रहेको छ भने वार्षिक रुपमा संकलन गर्न सकिने दाउराको परिमाण जम्मा ४,५४,८१९ क्यु फिट ९०९.६ चट्ठा रहेको छ । योजना अवधिभरीमा २५ वटा सामुदायिक वन थप हस्तान्तरण हुने लक्ष्य अनुरुप हरेक वर्ष थप ५ वटा सामुदायिक वन हस्तान्तरण भइ थप सामुदायिक वनले समेत काठ दाउरा संकलन गर्ने भएकाले सोही वमोजिम संकलन भई आन्तरिक खपत भइ वाह्रय विकी हुन सक्ने काठ परिमाण आंकलन गरिएको छ । सामुदायिक वनमा वन पैदावर संकलनको सन्दर्भमा उत्पादित हुन जाने दाउराहरु विगतका आं वहरुमा झै आन्तरिक खपत हुने मान्यताका आधारमा यहां उत्पादित काठ मध्ये वाह्रय विकी वितरण गर्न सकिने काठ परिमाणको आधारमा सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहलाई प्राप्त हुन सक्ने आम्दानी एवं राजश्वको अनुमान गरिएको छ । योजना अवधिभर जिल्लामा विधमान सामुदायिक वन वाट जम्मा १३,३५,९७९ क्यु फिट काठ समुह वाहिर विकी वितरण भई समुहको कोषमा जम्मा रु ८६,८४,०६,४०० जम्मा हुन गई उक्त रकम वन ऐन नियम वमोजिम सामुदायिक वनको संरक्षण र विकास कार्य खर्च गर्न सकिनुका साथै

गरिवी न्युनिकरण र सामाजिक विकास कार्यमा खर्च गरी वनको हैसियतमा सुधार तथा वनको दिगो व्यवस्थापनमा योगदान पुग्नुका साथै स्थानिय जनताको जिविकोपार्जनमा सुधार हुन जाने प्रशस्त संभावना रहेको छ ।

तालिका नं.६८. सामुदायिक वनबाट वाह्य विकी वितरण हुने काठ वाट प्राप्त हुने अनुमानित आम्दानी तथा राजश्व

क .स	आ.व	काठ (क्यु.फिट)	समुहको कोषमा जम्मा हुने रकम	संकलन खर्च	मु अ कर
१	२०७९/०८०	२,६३,४९८	१७,२८,९३६५०	४,११,०५,६८८	२,७८,१९,९१३
२ २	२०८०/०८१	२,६५,३४७	१६,५१,७८०००	४,१३,९४,१३२	२,६८,५४,३७६
३	२०८१/०८२	२,६७,१९८	१७,५४,८१७००	४,१६,८२,८८८	२,८२,३१,३९५
४	२०८२/०८३	२,६९,०४४	१७,६७,७७८००	४,१९,७०,८६७	२,८४,३७,३२६
५	२०८३/०८४	२,७०,८९२	१७,८०,७५२५०	४,२२,५९,१५२	२,८६,४३,४७२
		१३,३५,९७९	**८६,८४,०६,४००**	**२०,८४,१२,७२७**	**१३,९९,८६४८२**

नोट –दीगो वन व्यवस्थापन सम्वन्धी कुनै नितिगत र कानुनी परिवर्तन भइ सामुदायिक वनको व्यवस्थापन अन्य उपयुक्त वन सम्वर्द्धण प्रणाली अनुसार गरी वन पैदावरको सकलन तथा व्यवस्थापन गर्नुपर्ने भएमा प्रचलित कानुन वमोजिम माथि उल्लेखित वार्षिक संकलन परिमाणमा पुन अध्ययनमनन गरी परिमार्जन गरी सोही वमोजिम कार्यान्वयन गर्न सकिने छ ।

- **निजी वन/आवादीबाट काठ, दाउरा संकलन तथा विकी वितरण एवं नेपाल सरकारलाई प्राप्त हुने राजश्व विवरण**

यस योजना अवधिमा रु.१,८६,१६,०००।- मूल्य अभिवृद्धि कर वापत नेपाल सरकारलाई आम्दानी हुने अनुमान गरिएको छ ।

तालिका नं. ६९. निजी वन/आवादीबाट प्राप्त हुने अनुमानित राजश्व रकम

आ.व.	काठ क्यू.फि.	मु.अ.क. रु.
२०७९/०८०	७५,०००	३४,५८,०००
२०८०/०८१	७९,०००	३६,२७,०००
२०८१/०८२	८२,०००	३७,४४,०००
२०८२/०८३	८४,५००	३८,७४,०००
२०८३/०८४	८५,५००	३९,१३,०००
जम्मा	**४,०६,०००**	**१,८६,१६,०००**

✓ जडीवुटी तथा गैह्रकाष्ठ वन पैदावर

वन नियमावली २०७९ को अनुसूची ७ मा जडीवुटीको नाम र तिनको मुल्यदर तथा अनुसुची ८ मा अन्य वन पैदावारहरुको वारेमा उल्लेख छ । अमला, रिठ्ठ, तेजपात, हर्रो, वरौ, चुत्रो, चिराइतो, झयाउ, सल्लाको खोटो आदि अनुसुची ७ मा उल्लेखित यस जिल्लामा पाइने जडीवुटीहरु हुन भने वाँस, निगालो, लोक्ता, अम्रिसो, अल्लो, थाकल अनुसुची ८ मा उल्लेखित यस जिल्लामा पाइने अन्य गैह्र काष्ठ वन पैदावरहरुमा पर्दछन । यस जिल्ला वाट ठुलो परिमाणमा सामुदायिक तथा सरकारद्धारा व्यवस्थित वन वाट जडीवुटी तथा गैह्र काष्ठ वन पैदावरहरु संकलन भइ विक्री वितरण हुदै आइरहेको छ ।

खोटेसल्लाको वन जिल्लाभरि नै रहेको तथा मह उत्पादन आलिताल, गाङ्खेत र वगरकोटमा व्यावसायिक रुपमा संचालनमा रहेको भए तापनि जंगलमा भिरमौरीको मह नगण्य मात्रामा उत्पादन हुने गरेको पाइन्छ । त्यस्तै वाँस उत्पादन व्यावसायिक रुपमा नभए तापनि साँदनी सव डि.व.का. अन्तर्गतका राष्ट्रिय वनहरुमा प्राकृतिक रुपमा वाँस पाउने गरेको र जोगवुडा, आलिताल, मणिलेक, अमरगढी नगरपालिका लगायतका स्थानहरुमा निजी जग्गाहरुमा पनि वाँसका वोटहरु वृक्षारोपण गरेको पाइन्छ। अमरगढी नगरपालिकाको पोखरामा निगालोका डोका लगायतका सामग्रीहरु निर्माण हुने भएतापनि निगालोमा वझाङ्ग जिल्लाका राष्ट्रिय वनहरुमा निर्भर रहनु परेको छ । तर खयर भने यस जिल्लाको भित्री मधेश क्षेत्रका जोगवुडा, आलिताल गा.वि.स. को रंगुन खोला, महाकाली नदी किनारामा प्रशस्त मात्रामा पाइन्छ । त्यस्तै लोक्ता अमरगढी नगरपालिका, समैजीमा, अल्लो गांखेत, अमरगढी क्षेत्र, समैजी, गणेशपुर क्षेत्रमा पाउँछ । यस जिल्लामा प्रमुख गैर काष्ठ वन पैदावारहरुमा खोटो संकलन कार्यले व्यावसायिक रुप धारण गरी उद्योगको लागि कच्चा पदार्थ समेत प्रदान गर्दै आइरहेको छ ।

नेपालमा खोटो संकलनको इतिहासलाई हेर्ने हो भने वन पैदावारमा आधारित उद्योगलाई प्रोत्साहन गर्ने नीति राष्ट्रिय वन योजना २०३३ लागु भए पछि सर्वप्रथम निजी क्षेत्रको प्रयासमा २०४० सालतिर कैलाली जिल्लाको गेटामा लक्ष्मी रोजिन एण्ड टर्पेन्टाइन उद्योग स्थापना पश्चात सरकारी प्रयासमा २०४३ साल तिर सोही ठाउँमा नेपाल रोजिन एण्ड टर्पेन्टाइन लिमिटेडको (लि.) स्थापना भयो । त्यसपछि महाकाली रोजिन एण्ड टर्पेन्टाइन इन्ड्रष्ट्रिज (प्रा.) लि., खनाल रोजिन एण्ड टर्पेन्टाइन उद्योग, जडीवुटी उत्पादन तथा प्रशोधन कम्पनी, गणपति रोजिन एण्ड टर्पेन्टाइन इन्ड्रष्ट्रिज (प्रा.) लि., गंगा रोजिन एण्ड टर्पेन्टाइन इन्ड्रष्ट्रिज (प्रा.) लि., दुर्गा रोजिन एण्ड टर्पेन्टाइन इन्ड्रष्ट्रिज (प्रा.) लि., सनराइज रोजिन एण्ड टर्पेन्टाइन इन्ड्रष्ट्रिज (प्रा.) लि., बगलामुखी रोजिन एण्ड टर्पेन्टाइन इन्ड्रष्ट्रिज (प्रा.) लि. र भद्रकाली रोजिन एण्ड टर्पेन्टाइन इन्ड्रष्ट्रिज (प्रा.) लि. गरी जम्मा ९ वटा उद्योगले खोटो संकलनको लागि इजाजत पाए ।

जिल्लामा खोटेसल्लाको वन करीव ३०,००० हेक्टर रहेको छ । हाल मा भवानी केमिकल्स प्रा.लि., दिव्या रोजिन एण्ड टर्पेन्टाइन प्रा.लि., र माउण्ट रोजिन कम्पनीले खोटो संकलन कार्य गर्दै आइरहेका छन् । यस जिल्लामा खोटो संकलनको शुरुवात सर्वप्रथम २०४० सालतिर कैलाली जिल्लाको गेटामा लक्ष्मी रोजिन एण्ड टर्पेन्टाइन उद्योग स्थापना भएपछि शुरु भएको थियो । त्यसपछि क्रमशः भवानी केमिकल्स प्रा.लि. ले मिति २०५९/०४/२८ मा वन विभागसँग करारनामा गरी १० वर्ष समयावधिको लागि खोटो संकलनको काम थाल्यो भने नेपाल रोजिन एण्ड टर्पेन्टाइन लि. ले वन विभागसँग २०५४/०३/२३ मा गरेको करारनामा वमोजिमका क्षेत्रहरु दिव्या रोजिन एण्ड टर्पेन्टाइन उद्योगले वन विभागसँग २०६३/११/१४ मा करारनामा गरी आ.व. २०६३/०६४ देखि १० वर्षसम्मको अवधिका लागि यस जिल्लामा खोटो संकलन गर्ने कार्य थालेका हुन् ।

जिल्लाका साविक ४ गा.वि.स.हरु (वगरकोट, भागेश्वर, रुपाल र गाङ्खेत गा.वि.स.) र १ नगरपालिका (अमरगढी नगरपालिका) अन्तर्गतका सरकारद्धारा व्यवस्थित वन तथा सामुदायिक वनहरुमा क्रमशः ९०८३३,

२१९६७३, ५७३३४, २०९०४४, ८५६७९ गरी कुल ६,६२,५६३ वटा ३० से.मी. र सोभन्दा वढी व्यास भएका खोटेसल्लाका रुखहरु निर्धारण गरी वार्षिक १५०० मेट्रिक टन खोटो संकलन गर्ने गरी दिव्या रोजिनसँग वन विभागले सम्झौता गरेको छ । यस जिल्लामा शुरुका वर्षहरुमा फ्रेन्च कप विधिबाट खोटो संकलन गर्ने अभ्यास गरिए तापनि त्यस विधिबाट रुखलाई वढी क्षती पुग्ने हुँदा हाल रिल विधीबाट खोटो संकलन कार्य हुँदै आइरहेको छ ।

जिल्लाको खोटो संकलन कार्यले पर्याप्त रोजगारीका साथै राजश्वमा वृद्धि भए तापनि अदक्ष कामदारहरुको प्रयोगले केही ठाउँहरुमा ब्लेज साइज, रिल साइज र रिल एङ्गलमा त्रुटि रहेको, केही ठाउँहरुमा ३ फिट भन्दा कम गोलाइका रुखहरुमा पनि खोटो संकलन गर्ने गरेको, प्रति हेक्टर माउ रुखहरु विरलै छोड्ने गरेको, अधिकांस स्थानहरुमा खोटे सल्लाको रुख वरिपरि सरसफाई नगन्य मात्रामा गर्ने गरेको देखिन्छ । त्यसका अलावा खोटो संकलन गरेको रुखहरुमा गर्मी यामको वन डढेलोले क्षती पुर्‍याउने गरेको, छाडा चरीचरनले सल्लाको पुनरुत्पादनमा असर पारिरहेको, खोटो निकालेका रुखहरुले नगण्य मात्रामा सिम्टा फल्ने गरेको तथा वगरकोट क्षेत्रका केही ठाउँहरुमा खोटे सल्लाका विरुवाहरु सुकेको अवस्थामा रहेका छन् ।

खोटेसल्लामा देखिएका समस्याहरुको समाधानको लागि डिभिजन वन कार्यालयले खोटे सल्लाको वनको नियमित अनुगमन गरी सुकेका खोटे सल्लाको वन क्षेत्र र अत्याधिक खोटो संकलन गरेको वन क्षेत्रलाई केही समयावधिको लागि खोटो संकलन कार्य रोक्न पहल गरी घुम्ति प्रणाली अनुरुप खोटो संकलन गर्न लगाउने, अदक्ष कामदारहरुलाई खोटो संकलन अवधि अगावै खोटो संकलन विधि सम्वन्धि तालिमको व्यवस्था गर्न लगाउने, अव्यवस्थित चरिचरण तथा वन डढेलो विरुद्ध जनचेतनामुलक कार्यक्रमहरु संचालन तथा अन्य आवश्यक क्रियाकलापहरु संचालन गरी खोटो संकलन कार्यलाई व्यवस्थित गरी खोटे सल्लाको वन संरक्षण गर्न पहल थाल्नेछ ।

तालिका ७० डडेल्धुरा जिल्लामा स्थानिय तह अनुसार खोटेसल्ला वाहुल्य वनले ढाकेको क्षेत्रको विवरण

सि.नं.	न.पा./साविकका गा.वि.स.	क्षेत्रफल (हेक्टर)
१	परशुराम न पा	२११६
२	आलिताल गा पा	४२५०
३	गन्यापधुरा गा पा	४३३८
४	अमरगढी न पा	२४२४
५	नवदुर्गा गा पा	४५३९
६	अजयमेरु गा पा	३६०९
७	भागेश्वर गा पा	८६९०
जम्मा		२९९६६

डडेल्धुरा जिल्ला जडीवुटी तथा गैह्रहाष्ठ वन प्रदावरको उपलब्धताको हिसावले धनी रहेको छ । जिल्लामा विधमान सवै जडीवुटी स्रोतको समय तथा वजेटको अभावमा पुर्णरुपमा स्रोत सर्वेक्षण गर्न सम्भव नभएकाले पुर्व पञ्चवर्षिय वन व्यवस्थापन कार्ययोजनामा उल्लेख भएका जडीवुटीहरु तथा तिनको परिमाण, डिभिजन वन कार्यालय वाट वार्षिक रुपमा निकासी भएका जडीवुटीहरुको जात तथा परिमाणको आधारमा साथै फिल्ड भिजिटको क्रममा सामुदायिक वन उपभोक्ताहरु, स्थानिय समुदाय तथा जडीवुटी संकलक तथा व्यवशायीहरु वाट प्राप्त सुझाव, परामर्श एवं जिल्लामा

विधमान अभिलेख र विभिन्न पुस्तक आदिको अध्ययनको आधारमा यो योजना अवधिभर वार्षिक रुपमा संकलन गर्न सकिने जडीवुटी तथा गैह्रकाष्ठ वन पैदावरहरुको परिमाण आंकलन गरीएको छ। योजना अवधिभर वार्षिक रुपमा संकलन गर्न सकिने जडीबुटी तथा गैह्रकाष्ठ वन पैदावरहरुको विवरण देहाय बमोजिमको तालिकामा प्रस्तुत गरिन्छ।

तालिका ७१ वार्षिक संकलन हुनसक्ने जडीवुटी तथा गैह्र काष्ठ वनपैदावारहरुको परिमाण

क्र.सं.	गै.का.व.पै. प्रजाती	आर्थिक वर्ष अनुसार निकाल्न सकिने परिमाण (के.जी)				
		२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४
१.	ऋृमला	७०,०००	७०,०००	७०,०००	७०,०००	७०,०००
२.	रिठा	७०,०००	७०,०००	७०,०००	७०,०००	७०,०००
३.	टिमुर	१०,०००	१०,०००	१०,०००	१०,०००	१०,०००
४.	पाङ्ग्रा	५,०००	५०००	५०००	५०००	५०००
५.	ओखर	३,०००	३०००	३०००	३०००	३०००
६.	हर्रो	१,०००	१०००	१०००	१०००	१०००
७.	बर्रो	१,०००	१०००	१०००	१०००	१०००
८.	साल बीउ	३,०००	३०००	३०००	३०००	३०००
९.	सल्लो वीउ	५,०००	५०००	५०००	५०००	५०००
१०.	बेल	१००	१००	१००	१००	१००
११.	तेजपात	८०,०००	८०,०००	८०,०००	८०,०००	८०,०००
१२.	लौठसल्ला	१,०००	१०००	१०००	१०००	१०००
१३.	करीपत्ता	२०,०००	२०,०००	२०,०००	२०,०००	२०,०००
१४.	असुरो	२०,०००	२०,०००	२०,०००	२०,०००	२०,०००
१५.	सिस्नु	४०,०००	४०,०००	४०,०००	४०,०००	४०,०००
१६.	तितेपाती	५,०००	५०००	५०००	५०००	५०००
१७.	अल्लो	६०,०००	६०,०००	६०,०००	६०,०००	६०,०००
१८.	लोक्ता	२०,०००	२०,०००	२०,०००	२०,०००	२०,०००
१९.	झोर्लाको बोक्रा	१,५००	१५००	१५००	१५००	१५००
२०.	काउलो	२०,०००	२००००	२००००	२००००	२००००
२१.	दालचिनी	८,०००	८०००	८०००	८०००	८०००
२२.	दार गिठी	१,०००	१०००	१०००	१०००	१०००
२३.	चुत्रो	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००
२४.	दारुहल्दी	५,००	५००	५००	५००	५००
२५.	चिराइतो	१,०००	१०००	१०००	१०००	१०००
२६.	सुगन्धवाल	१०,०००	१०,०००	१०,०००	१०,०००	१०,०००
२७.	पाखनभेद	१०,०००	१०,०००	१०,०००	१०,०००	१०,०००
२८.	बोझो	५,०००	५०००	५०००	५०००	५०००
२९.	विषजरा	५,००	१०००	१०००	१०००	१०००
३०.	सतुवा	१,०००	१०००	१०००	१०००	१०००
३१.	कुरिलो	१,५००	१५००	१५००	१५००	१५००
३२.	च्याउ	४,०००	४०००	४०००	४०००	४०००

३३.	काकणसिंगी	५,००	५००	५००	५००	५००
३४.	विष्फेज	४,०००	४०००	४०००	४०००	४०००
३५.	जिवन्ती	३,००० प्रतिवन्धित	३००० प्रतिवन्धित	३००० प्रतिवन्धित	३००० प्रतिवन्धित	३००० प्रतिवन्धित
३६.	झ्याउ	३०,००० प्रतिवन्धित	३०,००० प्रतिवन्धित	३०,००० प्रतिवन्धित	३०,००० प्रतिवन्धित	३०,००० प्रतिवन्धित
३७	ओखरको फलको वोका	५,०००	५,०००	५,०००	५,०००	५,०००
३८	सुनाखरी	५,०००	५,०००	५,०००	५,०००	५,०००
३९	उन्युझार	५,०००	५०००	५०००	५०००	५०००
४०	पानीअमला	२,०००	५०००	५०००	५०००	५०००
४१	ठुलोओखती	५,०००	५,०००	५,०००	५,०००	५,०००
४२	कचुर	७,०००	७,०००	७,०००	७,०००	७,०००
४३	सल्लाको आख्ला	३५,०००	३५,०००	३५,०००	३५,०००	३५,०००
४४	धाएराको फुल	३,०००	४,०००	४,०००	४,०००	४,०००
४५	गुरासको फुल	१,०००	१०००	१०००	१०००	१०००
४६	सल्लाको सिम्टा	३५,०००	३५,०००	३५,०००	३५,०००	३५,०००
४७	टटेल फुल	३,०००	३,०००	३,०००	३,०००	३,०००
४८	राजवृक्ष	३,०००	३,०००	३,०००	३,०००	३,०००
४९	सिलटिमुर	५,०००	५,०००	५,०००	५,०००	५,०००
५०	कालो मुस्ली	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००
५१	जामुन	४,०००	४,०००	४,०००	४,०००	४,०००
५२	मजिठो	५,०००	५,०००	५,०००	५,०००	५,०००
५३	चुत्रोको वोका	३,०००	३,०००	३,०००	३,०००	३,०००
५४	गुर्जो	२,०००	२,०००	२,०००	२,०००	२,०००
५५	रातो च्याउ	५०००	५०००	५०००	५०००	५०००
५६	सालको पात	५०००	५०००	५०००	५०००	५०००
जम्मा ६,६५,६०० के जी अर्थात ६६५।६ **मे टन**						

नोट : यस अनुमानित जडीवुटी तथा गैह्रकाष्ठ वन पैदावर मध्ये २,९९,५२० के जी सरकारद्धारा व्यवस्थित वन वाट र वांकी ३,६६,०८० के जी सामुदायिक वन वाट संकलन गरिने छ ।

- ***सरकारद्धारा व्यवस्थित वन वाट जडीवुटी संकलन, विकी वितरण र प्राप्त आम्दानी एव राजश्वको विवरण***
  आगामी ५ वर्षको अवधिमा जिल्लामा विधमान सरकारद्धारा व्यवस्थित वन वाट वार्षिक २,९९,५२० केजी विभिन्न जडीवुटी उत्पादन एवं विकी वितरण भइ नेपाल सरकारलाई राजस्व र मु,अ कर गरी जम्मा रु २,५६,१४,९२४।७५आम्दानी प्राप्त हुन जाने अनुमान गरिएको छ ।

तालिका ७२ सरकारद्धारा व्यवस्थित वन वाट जडीवुटी उत्पादन एवं प्राप्त राजश्वको विवरण

क्रास	आ.व	सरकारद्धारा व्यवस्थित वन वाट जडीवुटी उत्पादनको परिमाण केजी	सरकारलाई प्राप्त राजश्व रु	मु अ कर रु
१	२०७९/०८०	२,९९,५२०	४५,३३,६१५	५८९३६९।९५
२	२०८०/०८१	२,९९,५२०	४५,३३,६१५	५८९३६९।९५
३	२०८१/०८२	२,९९,५२०	४५,३३,६१५	५८९३६९।९५
४	२०८२/०८३	२,९९,५२०	४५,३३,६१५	५८९३६९।९५
५	२०८३/०८४	२,९९,५२०	४५,३३,६१५	५८९३६९।९५
	जम्मा	**१४,९७,६००**	**२,२६,६८,०७५**	**२९,४६,८४९।७५**

- ***सामुदायिक वन वाट जडीवुटी संकलन, विकी वितरण र प्राप्त आम्दानी एव राजश्वको विवरण***

  आगामी ५ वर्षको अवधिमा जिल्लामा विधमान सामुदायिक वन वाट वार्षिक ३,६६,०८० केजी विभिन्न जडीवुटी उत्पादन एवं विकी वितरण भइ सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहको कोषमा जम्मा रु २,७७,०५,४२५ र नेपाल सरकारलाई जम्मा रु ३६,०१,७०५।२५ मु अ कर वापत प्राप्त हुन जाने अनुमान गरिएको छ ।

तालिका ७३ सामुदायिक वन वाट जडीवुटी उत्पादन एवं प्राप्त आम्दानी एव राजश्वको विवरण

क्रास	आ.व	सामुदायिक वन वाट जडीवुटी उत्पादनको परिमाण केजी	सामुदायिक वनको कोषमा जम्मा हुन जाने रकम रु	मु अ कर रु
१	२०७९/०८०	३,६६,०८०	५५,४१,०८५	७,२०,३४१।०५
२	२०८०/०८१	३,६६,०८०	५५,४१,०८५	७,२०,३४१।०५
३	२०८१/०८२	३,६६,०८०	५५,४१,०८५	७,२०,३४१।०५
४	२०८२/०८३	३,६६,०८०	५५,४१,०८५	७,२०,३४१।०५
५	२०८३/०८४	३,६६,०८०	५५,४१,०८५	७,२०,३४१।०५
	जम्मा	**१८,३०,४००**	**२,७७,०५,४२५**	**३६,०१,७०५।२५**

- ***खोटो संकलन, तथा विकी वितरण तथा प्राप्त हुन सक्ने आम्दानी एवं राजश्व विवरण***

  जिल्लामा खोटे सल्लाको वनले ढाकेको क्षेत्र २९९६६ हेक्टर रहेको र खोटे सल्ला प्रति हेक्टर ११८ रुख रहेकाले जिल्लाभरको जंगलमा खोटे सल्लाका रुखहरु ३५,३५,९८८ रहेको अनुमान छ । यस हिसावले जिल्लामा खोटो संकलनको प्रचुर संभावना रहेको छ । वन विभागले जिल्लाका विभिन्न सामुदायिक वन तथा सरकारद्धारा व्यवस्थित वनहरुमा कुल ६६२५६३ वटा ३० से मी र सो भन्दा व्यास भएका खोटे सल्लाका रुखहरु निर्धार०ा गरी वार्षिक १५०० मे टन खोटो संकलन गर्ने गरी दिव्या रोजिन संग सम्झौता गरेको छ । (स्रोत डि.व.का. २०७८ वार्षिक प्रगति पुस्तिका वाट) । तर खोटो संकलनको विगत ५ वर्षको अभिलेखलाई हेर्दा सवै भन्दा वढी आ.व २०७४।०७५ मा भवानी केमिकल्स, श्री दिव्या रोजिन एण्ड टर्पेन्टाइन प्रा लि र माउण्ट रोजिन एण्ड टरपेन्टाइन प्रा लि ले गरी जम्मा १०,०७,११० के.जी खोटो संकलन गरेका छन भने अन्य आर्थिक वर्षहरुमा यस परिमाण भन्दा कम खोटो संकलन भएको छ। त्यसैगरी यस जिल्लामा खोटो संकलन कार्य अधिकांश रुपमा सामुदायिक वन क्षेत्र वाट र विगत ४ वर्ष देखि सामुदायिक वन क्षेत्र वाट मात्र भएको देखिन्छ । आ.व २०७८।०७९ मा श्री दिव्या रोजिन एण्ड टरपेन्टाइन प्रा.लि ले सामुदायिक वन वाट जम्मा ४३८०७४ के जी खोटो संकलन गरेको छ । अत वन विभागले खोटो संकलनको लागी गरेको सम्झौता, विगतका आ.व हरुमा विभिन्न खोटो कम्पनीहरुले यस जिल्ला वाट खोटो संकलन गरेको अभिलेख, खोटो संकलन भएको वनको प्रकार (सरकार द्धारा व्यवस्थित वन अथवा सामुदायिक वन), वन विभागले खोटो संकलनको लागी गरेको संझौताको परिमाण एवं वन स्वास्थय समेतलाई मध्यनजर गरी आगामी ५ वर्षको लागी सामुदायिक वनहरु वाट वार्षिक जम्मा १२,७५००० केजी र सरकारद्धारा व्यवस्थित वन वाट वार्षिक जम्मा २,२५,०००० के जी खोटो संकलन कार्य गर्ने अनुमान गरी सो वापत सामुदायिक वनको कोषमा वार्षिक रुपमा जम्मा हुन आउने रकम तथा नेपाल सरकारलाई प्राप्त हुन सक्ने राजश्वको अनुमान देहाय वमोजिम गरिएको छ ।

तालिका ७४ सामुदायिक वन वाट खोटो संकलन र आम्दानी एवं राजश्वको अनुमान

क.स	आ.व	सा.व. वाट खोटो संकलन के जी	समुहको कोषमा जम्मा हुने रकम	मु अ कर
१	२०७९/०८०	१२,७५,०००	१,५३,०००००	१९,८९,०००
	२०८०/०८१	१२,७५,०००	१,५३,०००००	१९,८९,०००
२	२०८१/०८२	१२,७५,०००	१,५३,०००००	१९,८९,०००
३	२०८२/०८३	१२,७५,०००	१,५३,०००००	१९,८९,०००
४	२०८३/०८४	१२,७५,०००	१,५३,०००००	१९,८९,०००
जम्मा		**६३,७५,०००**	**७६५०००००**	**९९,४५,०००**

तालिका ७५ सरकारद्धारा व्यवस्थित वन वाट खोटो संकलन र प्राप्त हुन सक्ने राजश्वको अनुमान

क.स	आ.व	सरकारद्धारा व्य.व.वाट खोटो संकलन केजी	राजश्व	मु अ कर
१	२०७९/०८०	२,२५,०००	२७,०००००	३,५१,०००
	२०८०/०८१	२,२५,०००	२७,०००००	३,५१,०००
२	२०८१/०८२	२,२५,०००	२७,०००००	३,५१,०००
३	२०८२/०८३	२,२५,०००	२७,०००००	३,५१,०००
४	२०८३/०८४	२,२५,०००	२७,०००००	३,५१,०००
जम्मा		**११,२५,०००**	**१,३५,०००००**	**१७,५५,०००**

ढुङ्गा गिट्टी वालुवा संकलन

जिल्लामा रहेका महाकाली नदी, सेती नदी तथा ती नदीहरुका शाखाहरु रंगुन खोला, डोटेली गाड, रडुवा खोला, पुन्तुरा गाड तथा रुपाली गाड, रुवा खोला, सकायल गाड, कोराल खोला, अजयमेरु खोला, वगरकोट खोला, परछेटा खोला, समैजी खोला, वेडपानी खोला, चामा गाड र स-साना खोलाहरु तथा जंगलको सतही भागमा रहेका ढुंगाहरु नै ढुंगा, गिट्टी, वालुवाका स्रोतहरु हुन् । गैरादेखि अनारखोली क्षेत्रको रोड दायाँ-वायाँ ५० मीटर क्षेत्रमा, रडुवा खोलाको पुलको दायाँ-वायाँ ५० मीटर क्षेत्रमा ढुंगा संकलन नगर्ने, चुरे, भित्री मधेश क्षेत्रका खहरे खोलाहरुको सतहको ढुंगा तथा गिट्टी मात्र संकलन गर्ने, खानी सञ्चालनको लागि वातावरणिय प्रभाव अध्ययन गरेर मात्र खानी संचालनमा ल्याउने, मसानघाट क्षेत्रमा ढुंगा तथा वालुवा संकलनमा प्रतिवन्ध लगाइने छ । यस जिल्लाका विभिन्न खोलानालाको स्थलगत निरीक्षण अनुसार अनुमानित २४ लाख घन फिट ढुंगा, गिट्टी तथा वालुवा प्राकृतिक वातावरणमा प्रतिकूल प्रभाव नपारी सङ्कलन गर्न सकिने छ । पाँच बर्षको अवधिमा संकलन गर्न सकिने ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा आदिको विवरण प्रस्तुत तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ७६: डडेल्धुरा जिल्लामा आर्थिक वर्ष अनुसार निकासी गर्न सकिने ढुंगा, गिटी, वालुवाको विवरण

सि.नं	वन पैदावारहरु (ढुंगा, गिट्टी, वालुवा) संकलन हुने क्षेत्रहरु	निकासी गर्न सकिने परिमाण (घन फिट हजारमा)					राजश्व रु (हजारमा)
		प्रथम वर्ष	द्धितीय वर्ष	तृतीय वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष	
१.	डोटी खोला, समैजी खोला र सो खोलाको वरपरका क्षेत्रहरु	२०	२०	२०	२०	२०	४९०
२.	परछेटा, कोरल, वेडपानी खोलाहरु	३०	३०	३०	३०	३०	७३३
३.	सेती नदी, रुवा, रडुवा खोला र सो वरपरका क्षेत्रहरु	२०	२०	२०	२०	२०	४९०
४.	महाकाली नदी र सो वरपरका क्षेत्रहरु	५०	५०	५०	५०	५०	१२२२
५.	दोगाड, अजयमेरु तथा वगरकोट खोलाहरु र सो वरपरका क्षेत्रहरु	५०	५०	५०	५०	५०	१२२२
६.	रंगुन तथा पुन्तुरा खोला र सो वरपरका क्षेत्रहरु	१००	१००	१००	१००	१००	२४४४
७	आलितालको भांग्रानी देखि साँदनीसम्मका खहरे खोला क्षेत्रहरु	२००	२००	२००	२००	२००	४८८८
८	अन्य स-साना खोला/खोल्सीहरु	१०	१०	१०	१०	१०	२४४
	जम्मा	**४८०**	**४८०**	**४८०**	**४८०**	**४८०**	**११७३३**
	कुल जम्मा	२४००					**५८,६,६५**

स्रोत डडेल्धुरा जिल्लाको पञ्चवर्षिय वन व्यवस्थापन कार्ययोजना (२०७४/०७५ देखी २०७८/०७९)

योजना अवधिभर वन पैदावरको विकी वितरण वाट नेपाल सरकारलाई प्राप्त हुन सक्ने राजश्वको अनुमान

जिल्लाको पञ्चवर्षिय वन व्यवस्थापन कार्य योजना लागु भएपछि वन पैदावारहरुको बिक्रि वितरणबाट योजना अबधिमा (प्रतिवन्धित जडीवुटी वाहेक) करिव रु. ३२ करोड २२ लाख १० हजार ८ सय ८७ आम्दानी हुन सक्ने अनुमान गरिएको छ। सरकारद्धारा व्यवस्थित वन, सामुदायिक वन, निजी वन एवं जडीवुटी तथा गैह्रकाष्ठ वन पैदावर वाट प्राप्त हुन सक्ने आम्दानीको विस्तृत विवरण निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ७७ कार्ययोजना अवधिभर नेपाल सरकारलाई प्राप्त हुन सक्ने राजश्व तथा मु अ कर को अनुमान

क.स	आ.व	सरकारद्धारा व्यवस्थित वन वाट प्राप्त हुने राजश्व	सामुदायिक वन वाट प्राप्त हुने राजश्व	निजी वन वाट नेपाल सरकारलाई प्राप्त हुने राजश्व
१	२०७९/०८०	३,००१२,३४०।१	३,०५,२९,२५४।०५	३४,५८,०००
२	२०८०/०८१	३,००१२,३४०।१	२,९५,६३,७१७।०५	३६,२७,०००
३	२०८१/०८२	३,००१२,३४०।१	३,०९,४०,७३६।०५	३७,४४,०००
४	२०८२/०८३	३,००१२,३४०।१	३,११,४६,६६७।०५	३८,७४,०००
५	२०८३/०८४	३,००१२,३४०।१	३,१३,५२,८१३।०५	३९,१३,०००
	जम्मा	१५,००६१,७००।५	१५,३५,३३,१८७।२५	१,८६,१६,०००
	कुल राजस्व	**३०३५९४८८७।७५**		

	कुल मु अ कर निजी वन	**१८६१६०००**
	कुल जम्मा	**३२२,२१०,८८७७५**

योजना अवधिभर वन पैदावरको विकी वितरण वाट सामुदायिक वनलाई प्राप्त हुने सक्ने आम्दानीको अनुमान

यो योजना अवधिभर सामुदायिक वन वाट विभिन्न वन पैदावरहरु संकलन तथा सो को विकी वितरण वाट सामुदायिक वनको कोषमा कुल जम्मा रु ९७ करोड २६ लाख ११ हजार ८ सय २५ रुपैया जम्मा हुने अनुमान गरिएको छ । विभिन्न वन पैदावरको विकी वितरण वाट सामुदायिक वनको कोषमा जम्मा हुन सक्ने रकमको विवरण निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिन्छ ।

तालिका ७८ योजना अवधिभर सामुदायिक वनलाई प्राप्त हुन सक्ने आम्दानीको विवरण

क.स	आ.व	काठ दाउरा वाट सा.व को कोषमा जम्मा हुने रकम	जडीवुटी तथा गैह्रकाष्ठ वन पैदावर वाट सा.व.कोषमा जम्मा हुने रकम
१	२०७९/०८०	१७,२८,९३६५०	२,०८,४१,०८५
२	२०८०/०८१	१६,५१,७८०००	२,०८,४१,०८५
३	२०८१/०८२	१७,५४,८१७००	२,०८,४१,०८५
४	२०८२/०८३	१७,६७,७७८००	२,०८,४१,०८५
५	२०८३/०८४	१७,८०,७५२५०	२,०८,४१,०८५
	जम्मा	**८६,८४,०६,४००**	१०,४२,०५,४२५
	कुल जम्मा	**९७,२६,११,८२५**	

२१.३ वन पैदावरको ओसारपसार

यस जिल्लामा मुख्य रुपमा सामुदायिक वनवाट काठ दाउराको विक्रि वितरण हुदै आएको छ । स्वीकृत कार्ययोजनाका परिधीमा रहि साधारण सभाको निर्णयद्धारा छपान कार्यको लागि सम्वन्धित सव डिभिजन वन कार्यालय मार्फत डिभिजन वन कार्यालयमा सा.व.उ.स.हरुले निवेदन पेश गर्दछन् । वन कार्यालय तथा सा.व.को सयुक्त टाचाँद्धारा छपान सम्पन्न गरे पश्चात स्वीकृत कार्ययोजनाको परिधीमा रहि डिभिजन वन कार्यालयले संकलन सहमति उपलब्ध गराउने प्रावधान रहेको छ । संकलन गरिएका वन पैदावारको लट कायम गरी घाटगद्दिमा राखेपछि आन्तरिक खपत भइ वांकी हुन आएको काठको सुदुरपश्चिम वन प्रदेश ऐन वमोजिम कम्तीमा ३० प्रतिशत जिल्ला वन पैदावर आपुर्ति समिति लाई छुट्टयाई वांकी हुन आएको काठ वाह्य विक्रि वितरण प्रयोजनका लागि राष्ट्रिय पत्रिकामा सुचना प्रकाशित गरि टेण्डर आवहान गरिन्छ । अधिकतम रकम राख्ने फर्मले आवश्यक अनुसार समूहमा जम्मा गर्नु पर्ने रकम, राजश्व, मुल्य अभिवृद्धि कर जम्मा गरेपछि छोडपुर्जि प्राप्त पश्चात सकारकर्ताले तोकिएको स्थानमा वन पैदावार लागि भोगचलन गर्ने प्रावधान रहेको छ । खोटोको व्यवस्थापन गर्दा सा.व. तथा रा.व.को स्वीकृत कार्ययोजना तथा IEE प्रतिवेदन वमोजिम सम्वन्धित सा.व.ले खोटो कम्पनीसगँ सम्झौता गरी डि.व.का.वाट संकलन इजाजत लिई व्यवस्थापन हुदै आएको छ । सरकारद्धारा व्यवस्थित वनमा डिभिजन वन कार्यालयद्धारा विद्यमान ऐन, कानुनको परिधीमा रही वन पैदावारको व्यवस्थापन हुदै आएको छ । यसरी वन पैदावारको संकलन गर्दा जिल्लाको स्विकृत दररेट तथा नर्मस अनुसार संकलन गर्ने गरिएको छ । साथै वन पैदावार संकलन तथा विक्री वितरण निर्देशिका २०७३ वमोजिम सरकारद्धारा व्यवस्थित वनको वन पैदावार व्यवस्थापन गर्ने गरिएको छ ।

ग्रामीण जनतालाई बिक्री वितरण

यस जिल्लामा जिल्ला वन पैदावार आपूर्ति समितिको व्यवस्था भएकोले जिल्लामा भित्र वसोवास गर्ने जनताहरूलाई आवश्यक पर्ने काठ तथा दाउराजन्य वन पैदावारको आपूर्ति जिल्लामा जिल्ला वन पैदावार आपूर्ति समितिले नियमानुसार सामुदायिक वन तथा सरकार द्धारा व्यवस्थित वन वाट प्राप्त गरी डिभिजन वन कार्यालयमा प्राप्त हुन आएका निवदनका आधारमा निवेदन कर्तालाई जिल्ला वन पैदावर आपुर्ति समिती संग विधमान काठ तथा दाउरा जिल्ला वन पैदावर आपुर्ति समितिले तोकेको रेटमा उपलव्ध गराउने गरेको छ । यसैगरी निजिनम्वरी जग्गा धनीले उत्पादन गरेका काठ दाउराहरु निजी जग्गाधनीले डिभिजन वन कार्यालयवाट नियमानुसार संकलन इजाजत लिइ संकलन गरी आफुलाई वढी भएको काठ दाउरा डिभिजन वन कार्यालय वाट छोडपुर्जी लिई वाहिर विकी वितरण एवं काठदाउरको ओसारपसार गर्दे आएका छन ।

मुख्य प्रजातिहरुको दर

यस जिल्लामा मुख्य रुपमा व्यापारिक प्रयोजनका लागि उपयोग गरिने काठ तथा दाउराको मुल्यसूचि यस प्रकारको छ ।

तालिका न : ७९ जिल्लाको मुख्य प्रजातिको व्यापारिक प्रयोजनको लागि न्युनतम दररेट

सि.न.	प्रजाति	स्तर (ग्रेड)		कैफियत
१	साल	ए	१०००/-	
		बि	७००/-	
		सि	५००/-	
		डि	२५०/-	
२	चाप	ए	७००/-	
		बि	५००/-	
		सि	३००/-	
२	अस्ना, कर्मा, जामुन	ए	४००/-	
		बि	३००/-	
		सि	२००/-	
३	सिसौं (वृक्षरोपण)	ए	७००/-	
		बि	५००/-	
४	खोटे सल्लो/पाटे सल्लो	ए	३५०/-	
		बि	२५०/-	
	गोब्रे सल्लो	ए	३००/-	
		बि	२००/-	
५	सिमल		१५० /-	
६	सान्दान		३००	
७	कटुस, आप, देवदार		२०० /-	
८	खयर		१०००/-	
सि.न.	प्रजाति	प्रयोजन	दाउरा प्रति चट्टा मुल्य रु.	
१	साल, सिसौ, टिक	व्यापारिक	१२०००/-	
२	साल र अन्य मिस्रित	व्यापारिक	८०००/-	
३	अन्य	व्यापारिक	४०००/-	

२१.४ वन पैदावरमा आधारित उद्योग

यस जिल्लाका वनपैदावारमा आधारित उद्योगहरु ७० वटा रहेका छन् । सम्भावित वनपैदावारमा आधारित उद्योगहरुमा जाम, जेली, जुस तथा अचार उद्योग, डोरी, दरी, कार्पेट, कपडा बुन्ने व्यवसाय, नेपाली कागज, कार्डवोड पेपर, प्याकिङ्ग गर्ने कागज उद्योग, डोको, डालो, मान्द्रो, भकारी उद्योग, वनस्पति घिउ उद्योग आदि रहेका छन् । यस जिल्लाका ७ वटा प्रमुख वन पैदावारमा आधारित उद्योगहरु तथा १० वटा सम्भाव्य वन पैदावारमा आधारित अन्य उद्योगहरुको विस्तृत विवरण देहायका तालिकाहरु अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ८० : जिल्लाका प्रमुख वन पैदावारमा आधारित उद्योगहरु

सि. नं.	उद्योगको प्रकार	संख्या	कैफियत
१	फर्निचर उद्योग	४७	
२	दुना टपरी	१	
३	अल्लो कपडा	१	
४	ठेकीपारा उद्योग	३	
५	मौरीघार उद्योग	९	
६	हाते कागज उद्योग	५	
७	वांस तथा निगालो सामान निर्माण उद्योग	३	
८	काष्ठकला उधोग	१	
	जम्मा	७०	

(स्रोत : घरेलु तथा साना उधोग विकास समिति, डडेल्धुरा, २०७७)

तालिका ८१: डडेल्धुरा जिल्लाका सम्भाव्य वन पैदावारमा आधारित अन्य उद्योगहरू

क. सं.	उद्योगहरु	कच्चा पदार्थ	साविक गा.वि.स./स्थान
१	जाम, जेली, जुस तथा अचार	काफल, लालीगुराँस, वेल, मेल, सुन्तला, मौसमी, कागती, आरु, आलुवखडा आदि ।	वगरकोट, गांखेत, जोगवुडा (साँदनी) अमरगढी नगरपालिका
२	डोरी, दरी, कार्पेट, कपडा बुन्ने व्यवसाय	भिमल, केतुकी, केरा, भोर्ला, ओहदाल र अल्लो ।	गांखेत
३	नेपाली कागज, कार्डवोड पेपर, प्याकिङ्ग गर्ने कागज	लोक्ता, वावियो, वाँस, पराल र पुराना कागज	गांखेत
४	डोको, डालो, मान्द्रो, भकारी आदि ।	वाँस र निगालो	जिल्लाभरि
५	वनस्पति घिउ र सावुन	चिउरी	ऋालिताल
६	मौरीपालन	चिउरी, कल्कीफूल, तोरी, असुरो, लालिगुराँस, पैयूँ आदि प्रजातीका वोट भएको जंगल तथा कृषि भूमि ।	बगरकोट, आलिताल
७	काष्ठ तथा फर्निचर उद्योग	साल, सिसौ, सल्ला आदि ।	आलिताल, शिर्ष, जोगबुडा, वगरकोट, अ.न.पा. आदि क्षेत्र

८	कत्था उद्योग	खयर	जोगबुडा, साँदनी
९	दुना, टपरी उद्योग	साल र भोर्लाको पात	भित्री मधेश क्षेत्र
१०	रोजिन र तार्पिन तेल उद्योग	खोटे सल्ला	जिल्लाभरि

स्रोत : जि.स.स. , २०७४)

२२. वन व्यवस्थापन सुचना प्रणाली

✓ वन संरक्षण व्यवस्थापन प्रणालीमा समुह र डिभिजन स्तरका सुचकहरु

वन संरक्षण व्यवस्थापन प्रणालीमा समुह र डिभिजन स्तरका सुचकहरु यस प्रकार छन।

वन संरक्षण व्यवस्थापन प्रणालीमा समुह तरका सुचकहरु

- सा.व.उ.स को निर्णय प्रकृयामा उपभोक्ताहरुको उपस्थिति (महिला, पुरुष, दलित, जनजाति)
- भेला वैठकको संख्या, माइनट वुक
- वन अतिक्रमणको अवस्था (वनको क्षेत्रफल घटयो वा वढयो)
- वन डढेलो नियन्त्रणमा उपभोक्ताहरुको सक्रियता, उपस्थिति
- वन संरक्षण र व्यवस्थापन सम्वन्धमा उपभोक्ताहरुको वुझाइको स्तर
- चरिचरण नियन्त्रणको लागी उपभोक्ताहरुले गाई भैसी घरमै वांधेर पाले नपालेको

वन संरक्षण व्यवस्थापन प्रणालीमा डिभिजन स्तरका सुचकहरु

- नेपाल सरकारको संरचना अनुसार फिल्डस्तरमा कार्यालयहरु भए नभएको
- दरवन्दी अनुसारका कर्मचारीहरु डिभिजन वन कार्यालय तथा सव डिभिजन वन कार्यालयहरुमा भए नभएको
- सा.व.उ.स तथा क.व.उ.स को भेला वैठकमा सव डिभिजन वन कार्यालयका कर्मचारीहरुको उपस्थिति
- सा.व.उ.स तथा क.व.उ.स हरु द्धारा संचालन गरिने वन सम्वर्द्धनका क्रियाकलापहरुमा प्राविधिक सल्लाह सुझाव दिए, नदिएको
- वन अतिक्रमण नियन्त्रण, वन डढेलो नियन्त्रण सम्वन्धि डिभिजन वन कार्यालयको रेकर्ड
- चरिचरण नियन्त्रण सम्वन्धमा उपभोक्ताहरुले stall fedding practice अपनाए, नअपनाएको
- वन संरक्षण र व्यवस्थापन सम्वन्धी वार्षिक कार्यक्रमहरु सम्पन्न भए नभएको

✓ वन विकास तथा वृक्षारोपण सम्वन्धी सुचकहरु

- वन अतिक्रमण भए नभएको, वनको क्षेत्रफल, चरिचरण नियन्त्रण, डढेलो नियन्त्रणको अवस्था
- विरुवा उत्पादनको अवस्था, प्रजाति, विरुवा संख्या
- वृक्षारोपण गरिएको क्षेत्रफल, प्रजाति, संख्या
- विरुवा वितरणको स्थिति, प्रजाति, संख्या

- वन पैदावर संकलन भएको परिमाण –काठ, दाउरा, जडीवुटी, खोटो
- वनको अवस्था, हैसियत – घना, मध्यम, ठिकै, कमसल
- हरियाली प्रवर्द्धन

✓ वन पैदावर उत्पादन, विक्री वितरण तथा ओसारपसार सम्वन्धि सुचकहरु

- वार्षिक रुपमा संकलन गरिएको काठ, दाउरा, जडीवुटीको परिमाण
- उपभोक्ताहरुले आन्तरिक खपत गरेको काठ, दाउरा, जडीवुटीको परिमाण
- वाह्रय विक्री गरेको काठ, दाउरा, जडीवुटीको परिमाण
- सा.व.उ.स वाट छोडपुर्जी भएको काठ, दाउरा, जडीवुटीको परिमाण रेकर्ड
- डि.व.का वाट छोडपुर्जी सहमति भएको रेकर्ड

✓ वन पैदावरमा आधारित उद्योग रोजगारी सम्वन्धी सुचकहरु

- जिल्लामा वन पैदावरमा आधारीत उधोगहरुको अवस्था –संख्या, प्रकार
- वन पैदावरमा आधारीत उद्योग वाट उत्पादन हुने सामाग्रीको वजारमा उपलव्धताको स्थिति
- वन पैदावरमा आधारित उधोगमा कार्यरत कामदारहरुको संख्या –वर्षभरी, आंशिक, ज्यालादारी
- वन पैदावरमा आधारीत उधोगहरुले खपत गरेको कच्चा पदार्थको परिमाण, कच्चा पदार्थ खरिद गरेको रेकर्ड
- वन पैदावरमा आधारित उद्योगका कारण मानिसको जीवनस्तरमा आएको परिवर्तन
- वन पैदावरमा आधारित उधोगका कारण नेपाल सरकारलाई प्राप्त हुने राजश्व

✓ जैविक विविधता संरक्षण सम्वन्धी सुचकहरु

- डिभिजन वन कार्यालय, कृषि ज्ञान केन्द, डडेल्धुरा, जिल्ला समन्वय समिति संग जिल्लामा विधमान भएको जैंविक विविधताको रेकर्ड
- सामुदायिक वन, कवुलियति वन, सरकारद्धारा व्यवस्थित वनमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु प्रजातिहरु –वन कार्ययोजना वाट प्राप्त गर्ने
- सामुदायिक वन, कवुलियति वन, सरकारद्धारा व्यवस्थित वन वाट र्सकलन गरिने वन पैदावरहरुको प्रकार र परिमाण
- जिल्लामा पाइने वन्यजन्तु प्रजातिहरु –वाघ पाइएमा यसको prey animal मृग वंदेल आदि पाइने
- स्थानिय स्तरमा खानाको लागी locally पाइने प्रकारहरु–कृषि वाली फलफुल, पशुजन्य उत्पादन

✓ जलस्रोत तथा जलाधार संरक्षण सम्वन्धी सुचकहरु

- जिल्लामा विधमान नदी, खोला, ताल, पोखरीको संख्या
- नदी, खोलामा पानीको वहावको स्थिति, मात्रा
- नदी खोला तालमा रहेको पानीको शुद्धता
- नदी, खोला, ताल आदिको वेडमा वा किनारामा पाइने ढुगा, गिटी, वालुवा, माटोको परिमाण
- जलाधार क्षेत्रमा विधमान जंगलको अवस्था, हरियाली
- जलाधार क्षत्रमा रहेको चरिचरण क्षेत्रको अवस्था

- जलाधार क्षेत्रमा कृषि उत्पादनको स्थिति
- जलाधार क्षेत्रमा वस्ने मानिसहरुले पालन गरेका पशुपक्षीहरुको स्वास्थ्य अवस्था
- जलाधार क्षेत्रमा वसोवास गर्ने मानिसहरुको जीवनस्तर

✓ वातावरण संरक्षण सम्वन्धी सुचकहरु

- नदी, खोला, तालमा पाइने पानीको शुद्धता
- वायुको शुद्धता
- नदी, खोला, तालमा पाइने जन्तुहरुको स्थिति र अवस्था
- कृषि उत्पादनको अवस्था
- वन जंगलको हैसियत, अवस्था
- जैविक विविधताको स्थिति–वन्यजन्तु, वनस्पति, जडीवुटि, कृषि वाली

✓ लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्वन्धी सुचकहरु

- सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहमा कुन कुन वन पैदावर संकलनमा कसको सहभागिता भयो –कुन वन पैदावर संकलन कति महिला कति पुरुष
- वन संरक्षण जस्तैं हेरालु वस्ने काममा कति महिला कति पुरुषको सहभागिता भयो
- वन क्षेत्र वाट घांस दाउरा सँकलनमा कति महिला कति पुरुषको सहभागीता भयो
- सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह, कवुलियति वन समुहको समितिमा कति महिला कति पुरुष ,
- सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह, कवुलियति वन समुह समितिको कार्यकारिणी तहमा कति महिला कति पुरुष छन
- वन व्यवस्थापनको सिलसिलामा निर्णय प्रक्रियामा महिलाहरुको उपस्थिति र भुमिका कस्तो रहयो – रेकर्ड, माइनट वुक

✓ डिभिजन तथा जिल्लास्तरको वन व्यवस्थापन सुचना प्रणालीको स्वचालन

डिभिजन वन कार्यालय तथा जिल्लास्तरको वन व्यवस्थापन सुचना प्रणालीको स्वचालन देहाय वमोजिम गरिने छ ।

- जिल्लामा विधमान वन व्यवस्थापनको सुचना व्यवस्थित गर्नको लागी जिल्ला स्तरमा सुचना व्यवस्थापन फांटको व्यवस्था गरी दक्ष र क्षमतायुक्त कर्मचारीको व्यवस्था गरिने छ ।
- वन व्यवस्थापन सुचनालाई व्यवस्थित गर्नको लागी आवश्यक साधन स्रोतको व्यवस्था गरिने छ । जस्तै कम्पयुटर, प्रिन्टर, जि.पि.एस , आवश्यक वजेटको व्यवस्था
- वन व्यवस्थापन सुचना संकलन तथा सुचना विश्लेषणको लागी कर्मचारीहरुलाई तालिमको व्यवस्था गर्ने
- हरेक सव डिभिजन वन कार्यालय स्तरमा उक्त सव डिभिजन वन कार्यालय क्षेत्र भित्र भएका सामुदायिक वन , कवुलियति वन, सरकारद्धारा व्यवस्थित वन, निजी वन, धार्मिक वन सम्वन्धी विवरणको उचयाषिभ वनाइ डिभिजन वन कार्यालयमा पठाउने नियमित प्रणालीको विकास गरिने छ ।

- सव डिभिजन स्तर भएक वन संरक्षण र वन व्यवस्थापन सम्वन्धी सम्पुर्ण विवरणहरु नियमित रुपमा डिभिजन वन कार्यालयमा स्वत मासिक रुपमा पठाउनुपर्ने व्यवस्था गरिने छ ।
- डिभिजन वन कार्यालय तथा सव डिभिजन वन कार्यालयहरुको वेवपेज खोली सम्पुर्ण तथ्याङ्कहरु सोही वेवपेजमा राख्ने । डिभिजन वन कार्यालय र सवडिभिजन वन कार्यालयहरु विचको वेवपेजको link up गर्ने ।
- डिभिजन वन कार्यालयले सव डिभिजन वन कार्यालय वाट प्राप्त सुचनाहरुलाई जिल्लाको समग्र परिस्थिति संग मेल खाने गरी update गर्ने
- डिभिजनल वन अधिकृत तथा अन्य सरोकारवाला निकायहरु वाट सुचना व्यवस्थापन भए नभएको अनुगमन गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।

२३. वन संरक्षण र व्यवस्थापनमा आधुनिक प्रविधिको प्रयोग

वन संरक्षण र व्यवस्थापनमा आधुनिक प्रविधिको प्रयोग सम्वन्धमा योजना अवधिभर देहायका कार्यक्रमहरु तय गरिने छ ।

- वनको संरक्षण र व्यवस्थापनमा आधुनिक प्रविधिको प्रयोग गरिने छ । अथवा स्रोतको उपलव्धताको आधारमा आधुनिक प्रविधिको प्रयोगलाई वढवा दिइने छ ।
- योजना अवधिभरमा हरेक सव डिभिजन वनकार्यालयहरुमा कम्तीमा एक वटा ल्यापटप, प्रिन्टर, जिपिएस सहितका अन्य आधुनिक उपकरणहरु हुनेछन ।
- सकेसम्म सव डिभिजन स्तरमा वन गस्ती गर्न तथा वन संरक्षण र व्यवस्थापनमा उपयोग गर्न गाडी वा मोटरसाइकलको व्यवस्था गर्न जोड दिइने छ ।
- हरेक सव डिभिजन वन कार्यालयहरुमा संभव भएसम्म इन्टरनेटको व्यवस्था गरि नियमित गरिने छ।
- वन संरक्षण र व्यवस्थापन सम्वन्धी सम्पुर्ण कार्यालय वाट गरिने कामहरु कमप्युटर वाट गर्ने प्रणालीको व्यवस्था गरिने छ।
- वन संरक्षण र व्यवस्थापनमा आधुनिक प्रविधिको उपयोग गर्न सामुदायिक वनहरुलाई समेत प्रोत्साहित गरिने छ।
- हरेक सव डिभिजन वन कार्यालयहरुलाई वन डढेलो नियन्त्रणको लागी साधनस्रोत सम्पन्न वनाइने छ ।
- घाइते र विरामी वन्यजन्तुहरुलाई उद्धार गर्न वन्यजन्तु उद्धार एम्वुलेन्सको व्यवस्था गरिने छ ।

२४.वनको संरक्षण र व्यवस्थापन सम्वन्धी अन्य व्यवस्था

वन संरक्षण र व्यवस्थापन सम्वन्धी नेपाल सरकार, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, वन तथा भु संरक्षण विभाग, सुदुरपश्चिम प्रदेश सरकार, वन निर्देशनालय वाट वेला वेलामा भएका निति निर्देशनको पालना गरि सोही वमोजिम गरिने छ।

२५.योजना कार्यान्वयन गर्ने आवश्यक स्रोत तथा जनशक्ति

भौतिक पुर्वाधार निमार्ण कार्यक्रम

यस डिभिजन वन कार्यालयको आफ्नै स्वामित्वमा १८ गोटा भवनहरु रहेका छन्। ८ ओटा सव डिभिजन वन कार्यालय रहेको यस जिल्लामा सबै कार्यालयहरु आफ्नै भवनमा रहेका छन्। सवारी साधन सम्वन्धमा दुई वटा पिक अप जिप र ३ मोटरसाईकल चालु अवस्थामा रहेको छ। यस योजना अवधिमा प्रत्येक सव.डि.व.का. लाई एक एक वटा मोटरसाईकल डिभिजन वन कार्यालयमा थप १ मोटरसाईकलको व्यवस्थापन गर्ने लक्ष्य राखिएको छ। यस कार्यालयका भौतिक निमार्ण सम्वन्धि कार्यक्रमको विवरण तलको तालिकामा दिइएको छ।

तालिका- ८२: डिभिजन वन कार्यालय मातहतका भवनहरु निमार्ण तथा मर्मत कार्यक्रम

क्र.सं.	भवनको नाम, ठेगाना	संख्या	अवस्था	कार्यक्रम
१	डिभिजन वन कार्यालय परिसरका भवनहरु, ।	६	६ मध्ये ५ गोटा टिनको छाना भएको, २ गोटा पक्की,	आ.व.२०८०/०८१ देखी २०८३/०८४ सम्म जम्मा ४ वटा भवनहरु मर्मत गर्ने ४ वटा थप नया भवन वनाउनुपर्ने
२	सव. डिभिजन वन कार्यालय भवन परशुरामधाम	२	२ नयाँ भवन।	
३	सादँनी सव.डि व.का. भवन	३	मर्मत गर्नु पर्ने अवस्थाको १	
४	परशुरामधाम सव डि.व.का.भवन, प.न.पा. १२	५	मर्मत गर्नु पर्ने अवस्थाको २ वटा	
५	आलिताल सव डि.व.का भवन, घरेलु	१	ठिकै छ । थप १ वटा वनाउनुपर्ने	
६	गन्यापधुरा सव डि.व.का .भवन, गन्यापधुरा १	२	पुरानो तथा साँगुरो कोठा पर्ने । १ वटा थप नया भवन वनाउनुपर्ने	
७	नवदुर्गा सव डि.व.का भवन, नवदुर्गा ३	१	ठिकै छ। १ वटा थप नया भवन वनाउनुपर्ने	
८	अमरगढी सव डिभिजन भवन, अमरगढी ५	२	पुरानो घर । fencing आवश्यक छ।	
९	भागेश्वर सव डि.व.का भवन, वगरकोट	१	ठिकै छ। १ वटा थप नया भवन वनाउनुपर्ने	

(स्रोत : जि.व.का. डडेल्धुरा , २०७९)

जनशक्ति व्यवस्थापन (स्थायी तथा अस्थायी दुवै किसिमको)

यस कार्यालयमा कार्यरत सम्पुर्ण जनशक्तिको कानुन सम्वत् तथा उचित मुल्याङ्कनको आधारमा व्यवस्थापन गर्दै लैजाने छ। सम्पुर्ण कार्यालय उचित क्षमताको तवरले कर्मचारी व्यवस्थापन गरिने छ। स्थायी तवरका कर्मचारी रिक्त हुना साथ लोक सेवामा माग फारम पठाईने छ। साथै करारका कर्मचारी रिक्त हुना साथ पत्रिकामा सुचना प्रकाशित गरी आवश्यक प्रक्रिया पुत्याई पद पुर्ति गरिने छ।

वजेट व्यवस्थापन

➢ *प्रतिकुल प्रभावहरू न्युनीकरणका कार्यक्रमहरू र अनुमानित वजेट*

जिल्लाको पञ्च वर्षिय वन व्यवस्थापन कार्ययोजना कार्यान्वयनबाट पर्ने प्रतिकुल प्रभावहरुलाई न्युनीकरण गरी वातावरण संरक्षणका उपायहरु अबलम्बन गर्नका लागी पाँच बर्षमा निम्न अनुसारको कार्यक्रमहरु र सो कार्यक्रम संचालनका लागि प्रस्तावित निम्न अनुसारको बजेटको ब्यवस्था गरिएको छ । यो वजेटको व्यबस्था जिल्ला वन कार्यालयको नियमित बजेट र संकलनकर्ताले व्यहोर्नु पर्ने भएकोले नेपाल सरकारमा थप दायित्व पर्ने छैन । प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनमा उल्लेख भएका वातावरणीय प्रतिकुल प्रभाव न्युनीकरण अन्तर्गतका उपायहरु तथा वजेट तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ८३: प्रतिकुल प्रभावहरू न्युनीकरणका कार्यक्रमहरू र अनुमानित वजेटको विवरण

क्र.सं.	प्रतिकूल प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरु	अनुमानित रकम(रु.)	जिम्मेवार निकाय
१	वाटोघाटो निर्माण तथा मर्मत सुधार	१०,५०,०००	सा.व.उ.स./स्थानिय तह
२	भू-संरक्षण र गल्छी नियन्त्रणका लागि जाली	५०,००,०००	भु तथा ज. व्यव. का.
३	जैविक इन्जिनियरिङ्गको लागि (बाँस, निगालो रोपण)	२५,००,०००	"
४	वन सदुपयोग तालिम	१,००,०००	डि.व.का./ सा.व.उ.स.
५	वातावरणीय तथा सांस्कृतिक रुपमा संवेदनशिल स्थलहरुको व्यवस्थापन	१०,००,०००	डि.व.का. तथा सा.व.उ.स.
६	बन डढेलो सम्वन्धी प्रचार-प्रसार तथा वन डढेलो नियन्त्रण सम्वन्धी तालिम	१००,०००	"
७	गैह्रकाष्ठ वनपैदावार संकलन सम्वन्धी तालिम	१५०,०००	"
८	प्राकृतिक पुनरुत्पादन तथा माउ रुख छनौट	१००,०००	"
९	जैविक विविधता अभिलेखीकरण तालिम	१००,०००	"
१०	वन पैदावार संकलनमा सुरक्षा विधि सम्वन्धी तालिम	१००,०००	"
	जम्मा	**१०२,०००००**	

योजना अवधि भरीमा प्रतिकुल प्रभावहरुलाई न्यूनीकरण गर्न रु. **१०२,०००००**/- वजेटको अनुमान गरिएको छ । यो रकम डि.व.का. को नियमित वजेट तथा अन्य स्रोतबाट प्राप्त रकमबाट पूर्ति गरिनेछ ।

➢ ***कार्यकम संचालनका लागी प्रस्तावित वजेट***

योजना अवधिभर जम्मा ६ वटा प्रस्तावित कार्यकमहरु तर्जुमा गरिएको छ। योजना अवधिभरको लागी जम्मा रु २३,८४,८१, ००० प्रस्ताव गरिएको छ ।

तालिका नं ८४ प्रस्तावित कार्यकमहरु र अनुमानित वजेट

कस	प्रस्ताविक कार्यकम	अनुमानित वजेट	कैफियत
१	सामुदायिक वन विकास कार्यकम	रु४,५०,७५,०००	
२	कवुलियति वन विकास कार्यकम	रु २,५६,९७,०००,	
३	राष्ट्यि वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यकम-वन संरक्षण क्षेत्र सहित)	रु १२,१३,४५,०००।	
४	जडीवुटी विकास कार्यकम	रु ३५१७५,०००।,	

५	वन्यजन्तु संरक्षण कार्यक्रम	रु १,३४,७४,०००।,	
६	सार्वजनिक तथा निजी वन कार्यक्रम	रु १,७१,७५,०००।	
		२५,७९,४१,०००/	

२६.अनुगमन, मुल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन

यो कार्ययोजनामा प्रस्तावित वन कार्यक्रमहरु कार्यान्वयनका लागि आवश्यक रकम निम्न स्रोतबाट प्राप्त गरिनेछ :

- नेपाल सरकारद्वारा विनियोजित रकम,
- सामुदायिक वनबाट प्राप्त आम्दानीको वन विकासका लागि छुट्याइएको रकम,
- विभिन्न अन्तराष्ट्रिय दातृ संस्थाहरुबाट प्राप्त रकम,
- स्थानिय सरकार वाट प्राप्त हुने रकम
- जिल्लामा कार्यरत विभिन्न गैरसरकारी संघ/संस्था लगायतका निकायबाट प्राप्त रकम ।

यसका अलावा सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहसँग रहेको स्रोत साधनको उच्चतम उपयोग गरिनेछ। वन ऐन २०७६, वन नियमावली २०७९ तथा सामुदायि वन निर्देशिका अनुसार समुहले कार्ययोजना बमोजिम आर्जन गरेको आयबाट कम्तिमा २५ प्रतिशत रकम अनिवार्य रुपमा वन विकास, संरक्षण र व्यवस्थापनमा तथा ३५ प्रतिशत आयमूलक तथा गरिवी न्यूनीकरण कार्यमा खर्च गर्न अभिप्रेरित गरिनेछ।

व्यवस्थापन अभ्यास र विकास कार्यक्रमको प्रभावकारिताका लागि अनुगमन अत्यावश्यक तत्व हो । यो कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्दा विभिन्न तहमा अनुगमन गरिनेछ। डिभिजन वन कार्यालयको अलावा प्रदेश वन निर्देशनालय तथा वन तथा भू संरक्षण विभागबाट गरिने वन सम्बन्धी नियमित अनुगमनको दायरा भित्र कार्ययोजनाका कार्यक्रम तथा गतिबिधिहरुलाई समेटिनेछ । विभिन्न तहमा गरिएको अनुगमनबाट प्राप्त पृष्ठपोषण कार्यान्वयन प्रक्रिया सुधारका लागि महत्वपूर्ण हुन्छ। स्थानिय जनता, समितिका सदस्यहरू, सम्बन्धित सरोकारवालाहरूको प्रतिनिधिहरूलाई समेत संलग्न गराई योजना कार्यान्वयनको अवस्था थाहा पाउन सहभागितात्मक अनुगमन प्रणाली विकसित गरिनेछ।

अनुगमन कार्यका लागी एक व्यबहारिक योजना तयार गरिने छ। अनुगमन गर्ने क्रममा अनुगमनका तत्कालिन एवं दीर्घकालिन प्राथमिकता एकिन गरि सोही अनुरुपको बिधिहरु अवलम्बन गरिनेछ । सो अन्तरगत सूचक तयार गर्ने, मापदण्ड तथा आधारहरु निर्धारण गर्ने, बिष्लेशण बिधि एकिन गर्ने, नमूनाको मात्रा एकिन गर्ने र जानकारीहरु संकलन गर्ने आदि पर्दछन्। उल्लेखित कार्यको लागि पूर्व निर्धारित फरमेटमा रेकर्ड राख्ने, डाटाबेस राख्ने, स्थलगत अवलोकन गर्ने, छड्के गर्ने, गुनासो सुन्ने र सार्बजनिक सुनुवाई गर्ने, नियमित अन्तरकृया गर्ने र नियमित प्रतिबेदन तयार गरी पेश गर्ने आदि कार्यहरु पर्दछन्। अनुगमनबाट प्राप्त नतिजाहरुको आधारमा प्रभाव अध्ययन गरिनेछ। एउटा सरल खाका तथा बिधि अवलम्बन गरी संचालित गतिबिधिहरु, उपलब्धी, असर तथा प्रभावहरुको लेखाजोखा गर्न तथा भावी दिनमा कार्यक्रम प्रभावकारी रुपमा अघि बढाउनको लागि यसै योजनामा केही बजेट व्यवस्था गरी प्रदेश वन निर्देशनालय वा वन तथा भू संरक्षण विभागलाई अनुरोध गरिनेछ ।

जिल्लाको लक्ष्य अनुसारका कार्यक्रमको कार्यान्वयन तथा प्रगतिको नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन निर्देशनालयबाट हुनेछ । समय समयमा वन तथा वातावरण मन्त्रालय तथा वन तथा भू-संरक्षण विभागबाट समेत अनुगमन भईरहनेछ। त्यस्तै डिभिजनल वन अधिकृतबाट समय समयमा स्थलगत भ्रमण गरी कार्यक्रम कार्यान्वयनको निरीक्षण तथा अनुगमन गरिनेछ । सा.व. तथा फिल्ड स्तरको कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा सव.डि.व.का.का कर्मचारीबाट नियमित निरीक्षण तथा अनुगमन हुनेछ। मन्त्रालय, विभाग, वन निर्देशनालय तथा डि.व.का.र वन क्षेत्र समन्वय समितिबाट भएको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र सोको आधारमा प्राप्त सुझावहरुलाई तदारुकताका साथ पालना गरि कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाईनेछ।

अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्दा कम्तिमा एक तह माथिका अधिकारी तथा निकायबाट गरिनेछ र देखा परेका कमी कमजोरीलाई सच्याई आवश्यक सुधारका लागि देहायका कुराहरुलाई ध्यान दिईनेछ ।

- लक्ष्य तथा उद्देश्य अनुरुप उपलब्धी हासिल भइरहेको छ कि छैन ?
- कार्ययोजनामा व्यवस्था भएका क्रियाकलापहरु कार्यान्वयन भइरहेका छन कि छैनन् ?
- जनशक्ति, साधन तथा श्रोतको उपलव्धता, उचित सदुपयोग भइरहेको छ कि छैन ? आदि ।

डिभिजन वन कार्यालयले यस पञ्चवर्षीय वन व्यवस्थापन कार्ययोजनामा उल्लेखित क्रियाकलापको अनुगमन स्वयं डिभिजन वन कार्यालय, प्रदेश वन निर्देशनालय, वन तथा भू-संरक्षण विभाग, उधोग पर्यटन वन तथा वातावरण मन्त्रालय सुदुरपश्चिम प्रदेश, वन तथा वातावरण मन्त्रालय समेतले आवश्यकता अनुसार गर्नेछन् । जिल्लाभित्र अनुगमनको कार्यलाई बढावा दिन हरेक महिना डिभिजन वन कार्यालयमा जिल्लास्तरीय कर्मचारी वैठकको समेत आयोजना गरिनेछ र त्यस्ता वैठकहरूमा उठाइएका तथा प्राप्त भएका रचनात्मक सुझाव/पृष्ठपोषणहरू र अनुगमनबाट प्राप्त सुझाव, निति, निर्देशन तथा Corrective Measures लाई तत्काल कार्यान्वयन समेत गरिनेछ । साथै डिभिजन वन कार्यालयको वार्षिक कार्यक्रम तथा अन्य क्रियाकलापहरूको लक्ष्य र प्रगतिलाई पारदर्शी ढंगले तथा सरल रूपमा सबैले देख्ने र बुझ्ने गरी सार्वजनिक गरिनेछ ।

प्रतिवेदन र जाहेरी

यस कार्ययोजना कार्यान्वयनका प्रतिवेदनहरु तयार गरि प्रदेश वन निर्देशनालय, वन तथा भू संरक्षण विभाग, उधोग पर्यटन वन तथा वातावरण मन्त्रालय एवं वन तथा वातावरण मन्त्रालय तथा सम्वन्धित सरोकारवालामा पठाईने छ । साथै निरन्तर रुपमा आवश्यक अनुगमन तथा मुल्याङ्गन गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ ।

विविध

यस कार्ययोजनामा समावेश नगरेका कुनै कार्य गर्नु परेमा छुट्टै कार्ययोजना वनाई सम्वन्धित निकाय वाट स्वीकृत मुताविक सम्पन गरिने छ ।

सन्दर्भ सामग्रीहरु

- राष्ट्रिय वन योजना, २०३३
- वन विकास गुरुयोजना, २०४६
- वन ऐन, २०७६ तथा वन नियमावली, २०७९
- वनक्षेत्रका लागि वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका, २०५२
- वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६ तथा वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७
- वनक्षेत्रको संशोधित नीति, २०५७
- वनपैदावार (काठ/दाउरा) सङ्कलन तथा विक्री वितरण निर्देशिका, २०७३
- राष्ट्रिय सिमसार नीति, २०५९
- वनपैदावार लिलाम विक्री कार्यविधि निर्देशिका, २०६०
- वन, वनस्पति, वन्यजन्तु तथा भू-संरक्षण सम्वन्धी विकास निर्माण कार्यक्रमका लागि दर विश्लेष्ण, नर्मस्, २०६०
- सामुदायिक वनस्रोत सर्भेक्षण मार्गदर्शन, २०६१
- सामुदायिक वनको काठ/दाउरा संकलन तथा विक्रि वितरण निर्देशिका २०७१
- जडीवुटी तथा गैरकाष्ठ वनपैदावार विकास नीति, २०६१

- वन तथा भु संरक्षण विभागको कार्यविधि, २०६१
- तीनवर्षीय अन्तरिम योजना, २०७२/७३-२०७५/७६
- डिभिजन वन कार्यालय डडेल्धुरा को अनुगम प्रतिवेदन, २०७३
- डडेल्धुरा जिल्लामा पाईने गैरकाष्ठ वन पैदावारहरुको श्रोत सर्वेक्षण प्रतिवेदन, २०७१
- जिल्ला वन कार्यालय डडेल्धुरा को विभिन्न सामुदायिक वनहरुको विधान तथा कार्ययोजनाहरु
- स्थानीय विकास सन्देश, जिल्ला विकास समन्वय समितिको कार्यालय, डडेल्धुरा २०७३
- जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालय, डडेल्धुराको प्रतिवेदन २०७४
- वन तथा वातावरण मन्त्रालय तथा वन तथाा भु संरक्षण विभागका परिपत्रहरु
- वन तथा भु संरक्षण विभागद्धारा प्रकाशित हाम्रो वनका विभिन्न अंकहरु
- डिभिजन वन कार्यालय डडेल्धुरा का विभिन्न पञ्चवर्षीय वन कार्ययोजनाहरु
- National Conservation Strategy, 1988
- Nepal Environmental Policy and Action Plan, 1993
- Nepal Biodiversity Strategy, 2002
- Annual Progress Report, Dadeldhura, 2074
- National Sample Census of Agriculture, Ministry of Agriculture, 2002

नक्साहरु

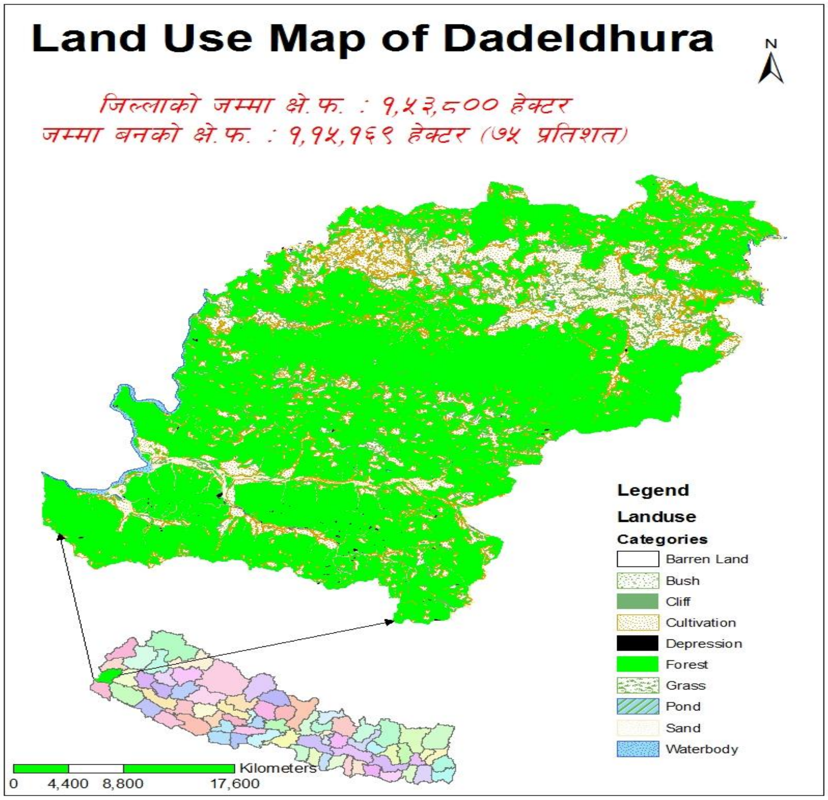
Land Use Map of Dadeldhura
N
जिल्लाको जम्मा क्षे.फ. : १,५३,८०० हेक्टर
जम्मा बनको क्षे.फ. : १,१५,१६९ हेक्टर (७५ प्रतिशत)
Legend
Landuse
Categories
Barren Land
Bush
Cliff
Cultivation
Depression
Forest
Grass
Pond
Sand
Waterbody
Kilometers
0 4,400 8,800 17,600

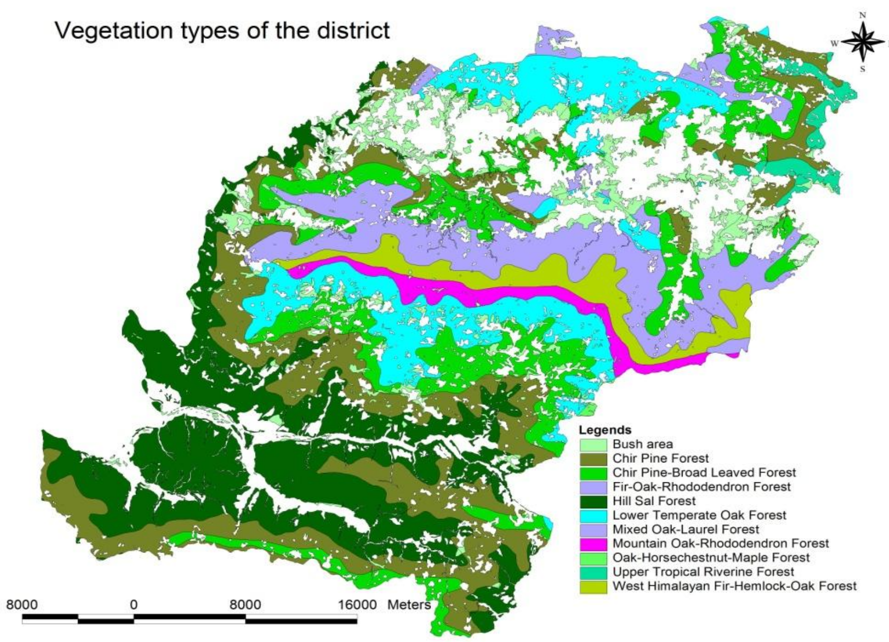
Vegetation types of the district
N
W
E
S
Legends
Bush area
Chir Pine Forest
Chir Pine-Broad Leaved Forest
Fir-Oak-Rhododendron Forest
Hill Sal Forest
Lower Temperate Oak Forest
Mixed Oak-Laurel Forest
Mountain Oak-Rhododendron Forest
Oak-Horsechestnut-Maple Forest
Upper Tropical Riverine Forest
West Himalayan Fir-Hemlock-Oak Forest
8000 0 8000 16000 Meters

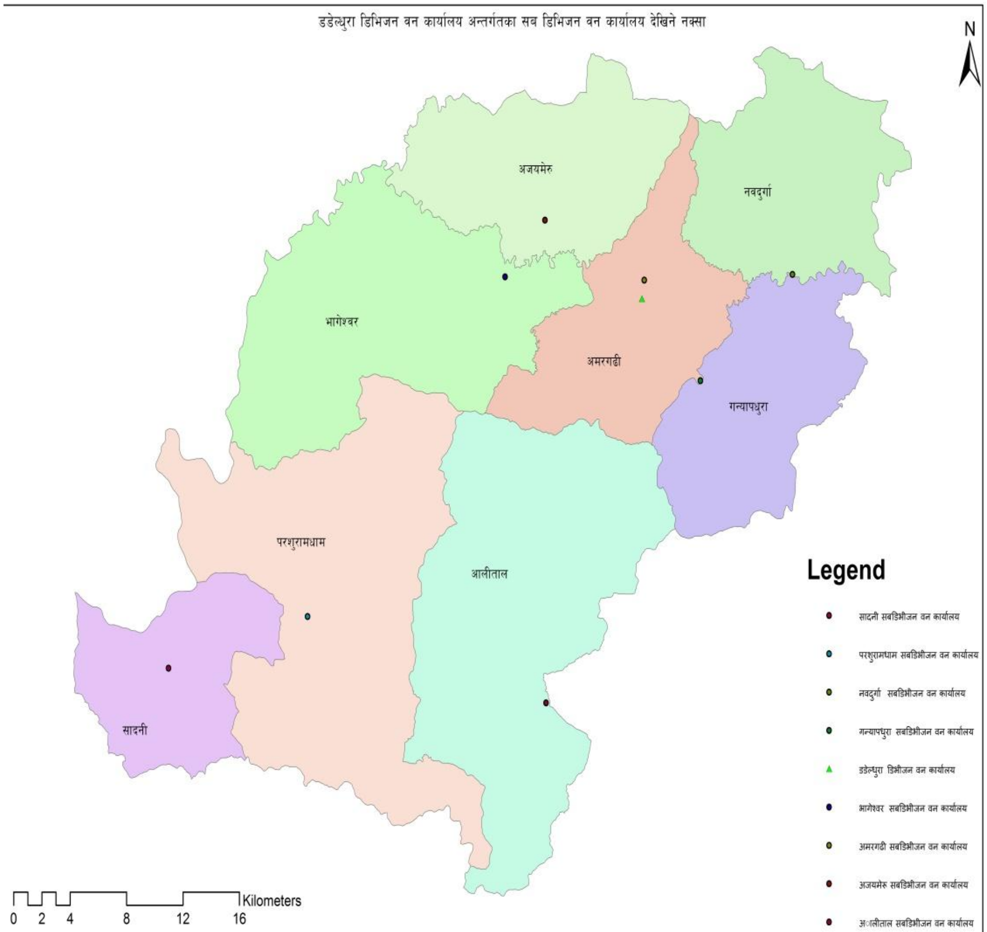

River Network of Dadeldhura District

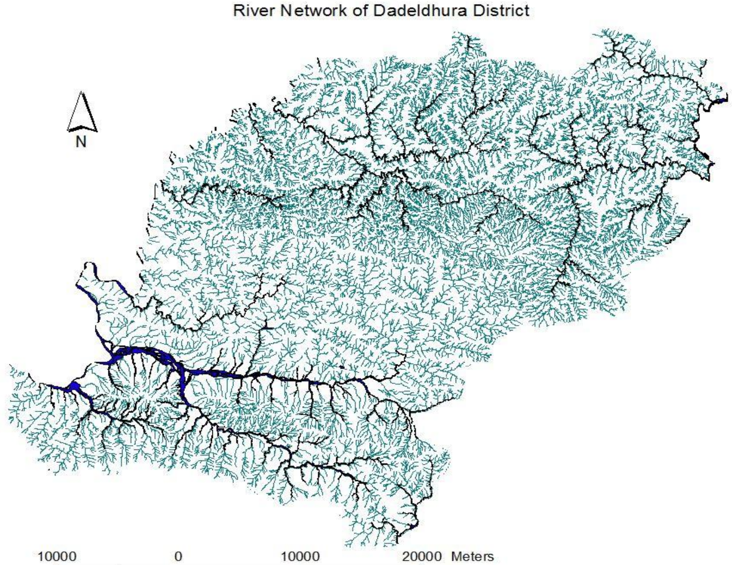

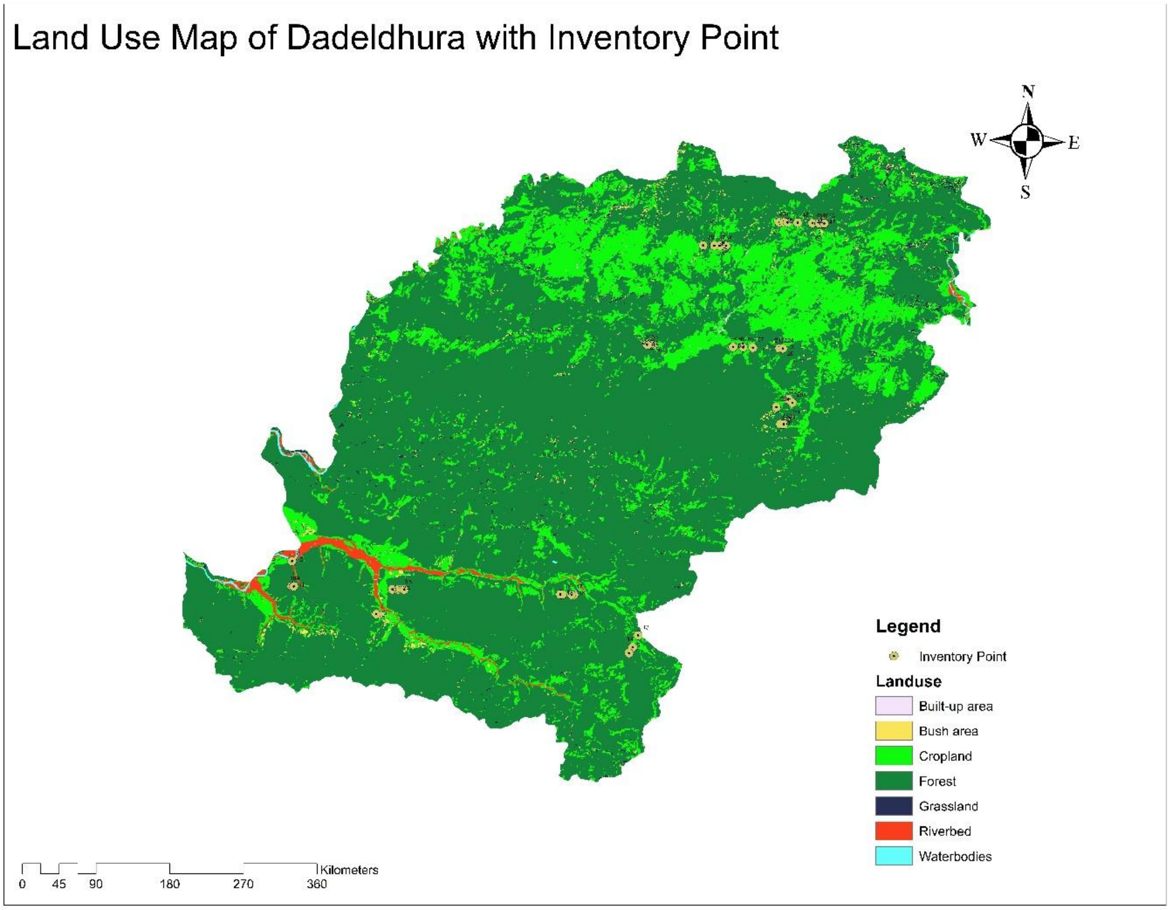
Land Use Map of Dadeldhura with Inventory Point
N
W
E
S
Legend
Inventory Point
Landuse
Built-up area
Bush area
Cropland
Forest
Grassland
Riverbed
Waterbodies
0
45
90
180
270
360
Kilometers

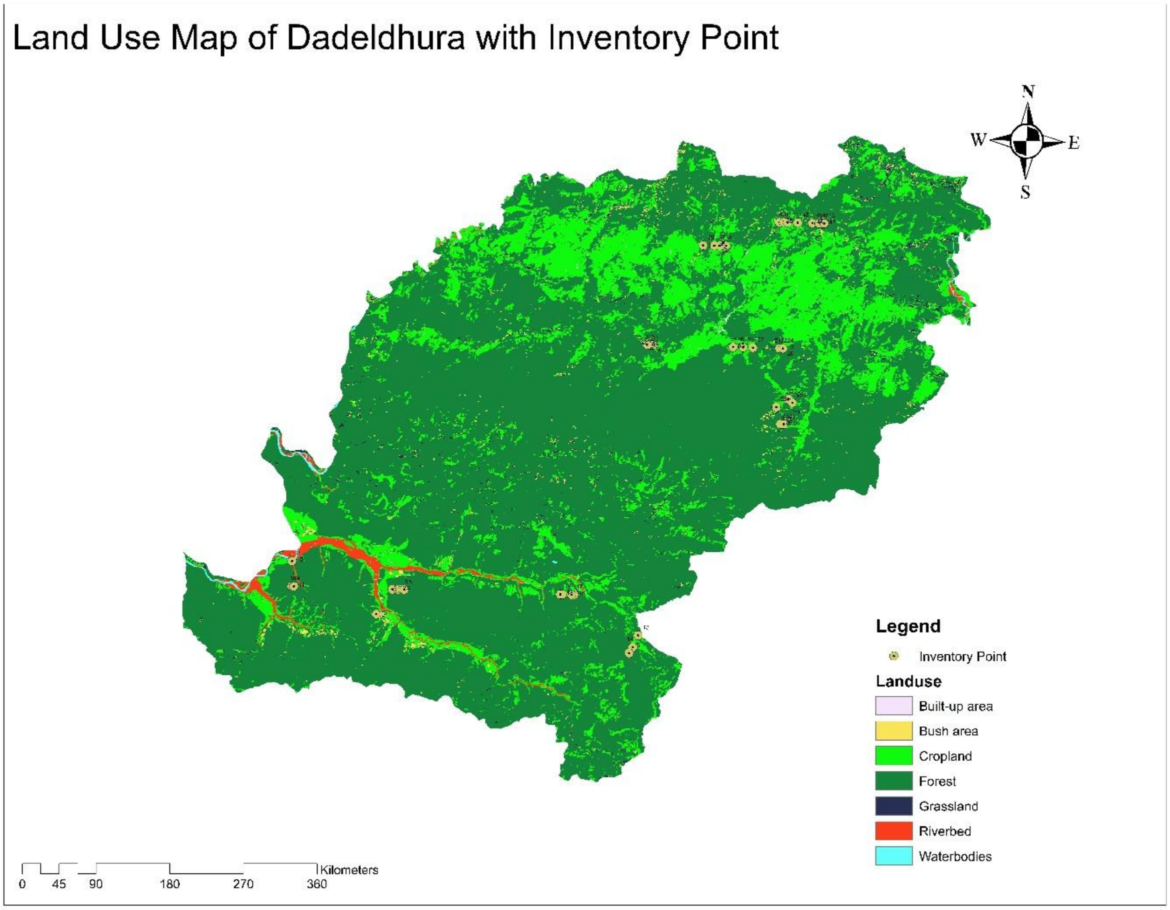
Land Use Map of Dadeldhura with Inventory Point
N
W
E
S
Legend
Inventory Point
Landuse
Built-up area
Bush area
Cropland
Forest
Grassland
Riverbed
Waterbodies
0
45
90
180
270
360
Kilometers

अनुसूचीहरु

अनुसूची १ :-

पूर्व वन व्यवस्थापन कार्ययोजनाको अवधिहरु खुलेको विवरण सूची

सि.न.	आर्थिक वर्ष	कैफियत
१	२०६४/०६५ देखी २०६८/०६९ सम्म	
२	२०६८/०६९ देखी २०७२/०७३ सम्म	
३	२०७४/०७५ देखी २०७८/०७९ सम्म	

अनुसूची २ :-

डिभिजन वन कार्यालयमा कार्यरत डिभजनल वन अधिकृतहरुको कार्यअवधि र नामहरु

सि.नं.	कार्यालय प्रमुखको नाम	ऋवधि		जम्मा बसेको बर्ष
		देखि	सम्म	
१.	श्री गोविन्द दाश जोशी	२०३४/१/१५	२०३४/२/३१	१ महिना १६ दिन
२.	श्री चक्रमान शाक्य	२०३४/२/२६	२०३६/९/१२	२ वर्ष ७ महिना
३.	श्री दिव्य देव भट्ट	२०३६/११/१२	२०४०/७/१६	३ वर्ष ८ महिना
४.	श्री राधा प्रसाद जोशी	२०४०/७/६	२०४४/५/२३	३ वर्ष १० महिना
५.क.	श्री लक्ष्मण गौतम	२०४२/२/२६	२०४३/२/८	१ वर्ष
६.ख.	श्री खगेन्द्र प्रसाद ओभ्का	२०४३/२/१०	२०४४/१/२०	११ महिना
७.	श्री ध्रुव राज भट्टराई	२०४४/ १/२१	२०४४/७/२०	६ महिना
८.	श्री महेन्द्र प्रसाद चौधरी	२०४४/ १०/१८	२०४६/११/२४	२ वर्ष १ महिना
९.	श्री मन बहादुर खड्का	२०४६/१/२१	२०४७ /८/१७	१ वर्ष ७ महिना
१०.	श्री राम वृक्ष ठाकुर	२०४७/१०/१३	२०४८/१०/६	१ वर्ष
११.	श्री किशोर चन्द्र गौतम	२०४८/८/२०	२०४९/९/९	१ वर्ष १ महिना
१२.	श्री रण बहादुर पाल	२०४९/९/१०	२०५०/५/२४	८ महिना
१३.	श्री ऋषिराम त्रिपाठी	२०५०/६/१५	२०५२/१/८	१ वर्ष ७ महिना
१४.	श्री राम पृत मौर्य	२०५२/१/८	२०५४/१०/९	२ वर्ष ९ महिना
१५.	श्री देवेश मणि त्रिपाठी	२०५४/११/३	२०५९/११/२६	५ वर्ष
१६.	श्री धनी चन्द ठकुरी	२०५९/११/२८	२०६०/६/४	७ महिना
१७.	श्री शान्त मुनी ताम्रकार	२०६०/६/४	२०६०/७/१०	१ महिना
१८.	श्री रमेश बहादुर चन्द	२०६०/७/२४	२०६३/८/१२	३ वर्ष १ महिना
१९.	श्री बुद्धि रिजाल	२०६३/८/१३	२०६५/८/८	२ वर्ष
२०.	श्री पंचलाल शाह	२०६५/८/२०	२०६६/१०/१०	१ वर्ष २ महिना
२१.	श्री धनी चन्द ठकुरी	२०६६/१०/१३	२०६८/५/२७	१ वर्ष ७ महिना
२२.	श्री कृष्ण प्रसाद ओस्ती	२०६८/५/२८	२०६८/१०/२०	५ महिना
२३.	श्री मुरारी प्रसाद पोखरेल	२०६८/१०/२४	२०६९/२/३०	४ महिना
२४.	श्री विनोद प्रसाद देवकोटा	२०६९/३/३१	२०७१/६/५	२ वर्ष ४ महिना
२५.	श्री कृष्ण दत्त भट्ट	२०७१/६/२८	२०७२/४/१	९ महिना
२६.	श्री विश्वमणी आर्चाय	२०७२/४/१४	२०७३/४/१२	१ वर्ष
२७.	श्री नवराज काफ्ले	२०७३/५/७	२०७३/६/१६	१ महिना

२८.	श्री इन्द्रमणी भण्डारी	२०७३/६/१८	२०७५/६/१७	२ वर्ष
२९	श्री वोधराज सुवेदी	२०७५/७/१५	२०७५/१२/३०	५ महिना
३०	श्री विष्णु प्रसाद आचार्य	२०७६/१/२३	२०७८/३/३०	२ वर्ष २ महिना
३१	श्री रामावचारी ठाकुर	२०७८/७/०५	हाल सम्म	

अनुसूची ३ :-

डिभिजन वन कार्यालय, डडेल्धुरा अन्तर्गतका नर्सरीहरुबाट विरुवा उत्पादनको बिबरण

क्र.सं.	नर्सरीको नाम	ठेगाना	विरूवा उत्पादन	कैफियत
१	डिभिजन वन कार्यालय नर्सरी	अ.न.पा. ५	२५,०००	
२	भागेश्वर स.डि.व.का. नर्सरी	भागेश्वर गा.पा. - ४	४०,०००	
३	परशुरामधाम स.डि.व.का. नर्सरी	प.न.पा.१२	५०,०००	
४	आलिताल स.डि.व.का. नर्सरी	आलिताल गा.पा.४	२५,०००	
५	सादनी स.डि.व.का. नर्सरी	प.न.पा.७	२०,०००	
६	नवदुर्गा स.डि.व.का. नर्सरी	नवदुर्गा गा.पा.२	३०,०००	
७	गन्यापधुरा स.डि.व.का. नर्सरी	गन्यापधुरा गा.पा.१	५०,०००	
८	अजयमेरू स.डि.व.का. नर्सरी	अजयमेरू गा.पा. ४	२५,०००	
जिल्ला भरिको वन नर्सरीको कुल विरूवा उत्पादन क्षमता			२,६५,०००	

अनुसुची ४

पुर्नउत्पादन सर्वेक्षणको विवरण

डडेल्धुरा जिल्लाको सव डिभिजन वन कार्यालय अनुसार प्रति हे. वनको मौज्दात

सि । न	सब डिभिजनको नाम	प्रति हे						
		विरुवा	लाथ्रा	पोल	रुख	पोलको मौज्दात क्यु मि	रुखको मौज्दात क्यु मि	जम्मा मौज्दात क्यु मि
१	आलिताल	६६१२	१२१९	२५७	५०	३३ I०६	७८ I९१	१११ I९७
२	अजयमेरु	३९१४	१३६३	२७९	३७	३५ I८५	५६ I९१	९२ I७६
३	अमरगढी	५११४	१९७७	२४०	४५	२७ I०७	७५ I१९	१०२ I२५
४	भागेश्वर	५७३२	१४०६	२९३	४९	३५ I६६	७७ I५४	११३ I२०
५	गन्यापधुरा	६१२२	१९०२	३२५	४४	३७ I६८	६६ I४४	१०४ I१२
६	नव दुर्गा	७१५०	१९८०	२९५	४९	३१ I०५	४५ I३०	७६ I३५
७	परशुराम	६५१८	१५५१	२२२	६४	२८ I१७	८१ I५४	१०९ I७१
८	सदानी	६२६३	१४००	२९८	६८	१८ I७२	६७ I९०	८६ I६२

डडेल्धुरा जिल्लाको प्रजातीको आधारमा प्रति हे.वनको मौज्दात

सि. न	प्रजाति	प्रती हे						
		विरुवा	लाथ्रा	पोल	रुख	रुखको मौज्दात क्यु मि	पोलको मौज्दात क्यु मि	जम्मा मौज्दात क्यु मि
१	साल	१६७७८	२७३३	७८६	१४३	१९६।६०	७७।५०	२७४।११
२	साज	२१९०	४७१	४५	१९	२३।१९	९।६५	३२।८५
३	खैर	१७३	२८६	८६	०	०।००	३।१०	३।१०
४	सानन्	१५०	३००	२	१	०।८७	०।६४	१।५१
५	खोटे सल्ला	१४३८१	४४४६	५८०	११८	१९९ ।६६	७९ ।४८	२७९ ।४४
६	बाज	१७१२	६४३	११८	२३	३२।६९	१८।८३	५१।५२
७	खसु	१०४	३०	१६	२	०।६४	१।२०	१।८४
८	कटुस	३५०	१३५	६७	८	३।४५	२।५४	५।९९
९	टूनि	२५०	७०	३	२	१।९५	०।२६	२।२१
१०	उत्तिस्	५३६	२१०	५७	१४	१४।६३	८।९४	२३।५७
११	जामुन	६५३	१७०	२७	६	५।२१	४।६२	९।८३
१२	सिन्दुरे	२३९	३२	४२	१	०।२९	०।०८	०।३७
१३	गुराँस	६८९	४००	२४	५	४।७६	३।४०	८।१६
१४	काफल	८२५	२१३	५६	६	७।२३	२।९६	१०।१९
१५	मेल	१६२	३५	५	१	१।६५	०।०६	१।७१
१६	काउलौ	१९	२२	०	१	१।७१	०।००	१।७१
१७	कुसुम	२५	१०	०	०	०।००	०।००	०।००
१८	गिठी	१६५	०	१	१	१।४३	०।०९	१।५२
१९	हल्दु	२१	४	१	१	०।७७	०।२५	१।०२
२०	अम्ला	३६६	१४४	२	०	०।००	०।५२	०।५२
२१	म्उवा	१३५	३०	०	१	०।६४	०।००	०।६४
२२	साँदन	१२८२	२२८	४५	१५	१४।०३	७।३९	२१।४२
२३	भलायो	७०	२०	४	०	०।००	०।९२	०।९२
२४	बोट धायरो	१५७	८०	०	३	४।६१	०।००	४।६१
२५	अन्य प्रजाति	५९९४	२०८९	२४४	३७	३३।६९	२४।८१	५८।५१

अनुसूची ५ः-

काठ, दाउराको वर्तमान विक्रि मूल्यको सूची

सि.न.	प्रजाति	स्तर (ग्रेड)		कैफियत
१	साल	ए	१०००/-	
		बि	७००/-	
		सि	५००/-	
		डि	२५०/-	
२	चाप	ए	७००/-	
		बि	५००/-	
		सि	३००/-	
२	अस्ना, कर्मा, जामुन	ए	४००/-	
		बि	३००/-	
		सि	२००/-	
३	सिसौँ (वृक्षरोपण)	ए	७००/-	
		बि	५००/-	
४	खोटे सल्लो/पाटे सल्लो	ए	३५०/-	
		बि	२५०/-	
	गोव्रे सल्लो	ए	३००/-	
		बि	२००/-	
५	सिमल		१५० /-	
६	सान्दान		३००	
७	कटुस, आप, देवदार		२०० /-	
८	खयर		१०००/-	
सि.न.	प्रजाति	प्रयोजन	दाउरा प्रति चट्टा मुल्य रु.	
१	साल, सिसौ, टिक	व्यापारिक	१२०००/-	
२	साल र अन्य मिस्रित	व्यापारिक	८०००/-	
३	अन्य	व्यापारिक	४०००/-	

अनुसूची ६ :-

सामुदायिक वन, कवुलियती वन, धार्मिक वन तथा निजी वन विवरण ।

आ.व. २०७८/०७९ सम्म हस्तान्तरण भएका सामुदायिक वनहरुको विवरण

सब-डिभिजन वन कार्यालय : अमरगढी

सि.नं.	समूह कोड	सा.व.उ.स.को नाम	ठेगाना	क्षेत्रफल हे.	लाभान्वित घरधुरी र जनसंख्या		हस्तान्तरण मिति	पछिल्लो नविकरण मिति	वनको प्रकार (प्रजाती)	प्रमुख गैह्रकाष्ठ वनपैदावार
					घरधुरी	जम्मा जनसंख्या				
१	DAD/KH/09/01	धोबिखोला सा.व	अ.न.पा. ५	४४.५०	५९	३९८	३/३१/२०४९	२०७१/३/३२	सल्ला, बाभ्फ, अंगेरी	टिमुर,लोक्ता,कुरीलो
२	DAD/KH/09/02	भुवनेश्वरी जलदेवी सा.व	अ.न.पा. ८	०.९०	७९	८४५	३/३१/२०४९	३/२७/२०५६	देवदार	
३	DAD/KH/09/03	परिवन सा.व	अ.न.पा. ८	११.५२	११९	६५६	३/३१/२०४९	३/१८/२०६४	सल्ला	लोक्ता,कुरीलो
४	DAD/KH/09/04	खलकट्टे सा.व	अ.न.पा. ८	२८.५०	९३	५८२	३/१/२०४९	७/१२/२०७०	सल्ला, बाभ्फ, उतिस	टिमुर, लोक्ता,कुरीलो
५	DAD/KH/09/05	भुमिराज सा.व	अ.न.पा. ८, ९	०.६०	७२	६०१	३/२९/२०४९	३/२७/२०५३	सल्ला,देवदार	कुरीलो,
६	DAD/KH/09/06	शिष्याखान सा.व	अ.न.पा. २	४७.६०	३८	२०९	३/३१/२०५०	२०६८/६९	सल्ला, बाभ्फ	लोक्ता, कुरीलो,अमला
७	DAD/KH/09/07	त्रिपुरा सुन्दरी सा.व	अ.न.पा. १, २	७५०.००	३७१	२२१८	३/३१/२०५०	१/२/२०६६	सल्ला, बाभ्फ, लालीगुरास	लोक्ता,कुरीलो,झयाउ,टिमुर
८	DAD/KH/09/08	बैष्यधार घटाल पातिहाल्ला सा.व	अ.न.पा. २	६०.७६	१५२	९२५	३/३१/२०५०	३/३१/२०६९	सल्ला, बाभ्फ	कुरीलो,झयाउ
९	DAD/KH/09/09	बुढाकाफल सा.व	अ.न.पा. १	३५.३८	६६	३६९	५/२२/२०४९	३/२९/२०६५	सल्ला, बाभ्फ	कुरीलो,झयाउ
१०	DAD/KH/09/10	असिग्राम सा.व	अ.न.पा. ११	४.४८	२०३	१०९६	३/३१/२०५०	३/१४/२०६४	सल्ला	
११	DAD/KH/09/11	सलानी सा.व	अ.न.पा. ९	१२.६४	५९	४९३	३/३१/२०५०	३/२७/२०५६	साल	अमला
१२	DAD/KH/09/12	केदार सहश्रलिंग सा.व	अ.न.पा. १	३.६०	४४	३१६	३/३१/२०५०	३/२७/२०५६	सल्ला,बाँज	लोक्ता, टिमुर
१३	DAD/KH/09/13	ऋषिखोला मालम सा.व	अ.न.पा. १	१५३.४३	९०	१४०	३/३१/२०५०	३/२५/२०६१	बाभ्फ, अंगरी	सिम्मे जरा, टिमुर
१४	DAD/KH/09/14	शिष्याखान धोविखोला सुगरखाली महिला सा.व	अ.न.पा. ४	१५.९६	१०४	६९६	३/३०/२०५१	३/२०/२०६३	बाभ्फ, सल्ला, लालीगुरास	टिमुर, कुरीलो
१५	DAD/KH/09/15	माझको कटाल सा.व	अ.न.पा. १	१९.०५	४७	९०	३/३०/२०५१	११/१४/२०६६	बाभ्फ,फलाट	टिमुर,लोक्ता,कुरीलो
१६	DAD/KH/09/16	कैलपाल सा.व	अ.न.पा. १	२५.००	१३	११३	३/३०/२०५१	३/२०/२०५७	बाभ्फ	टिमुर,लोक्ता,कुरीलो

१७	DAD/KH/09/17	परिवन सा.व	अ.न.पा. ८	११.५२	११९	६५६	३/३१/२०४९	३/१८/२०६४	सल्ला	टिमुर, कुरीलो
१८	DAD/KH/09/18	देउचडा सा.व	अ.न.पा. ४	९३.५०	५४	१०५	३/३०/२०५१	१२/१२/२०६६	सल्ला, बाफ्ह	टिमुर,कुरीलो
१९	DAD/KH/09/19	सिद्धबाबा सा.व	अ.न.पा. १	८३.१२	४०	१७२	३/३०/२०५१	१२/१२/२०६६	सल्ला,बाँज	टिमुर,कुरीलो
२०	DAD/KH/09/20	ऋषिखोला महिला सा.व	अ.न.पा. ५	६६.२५	२४४	१०७९	३/३०/२०५१	३/३१/२०६९	लालीगुरास,काफल	लोक्ता, चुत्रो
२१	DAD/KH/09/21	सिरादे देउचडा सा.व	अ.न.पा. ४	५५.४१	३७	२२६	३/३०/२०५१	३/१७/२०६५	सल्ला,बाँज	अमला,कुरीलो
२२	DAD/KH/09/22	समैजी महिला सा.व	अ.न.पा. ४	३१.००	५६	२८८	३/२५/२०५२	३/३१/२०६९	सल्ला	कुरीलो
२३	DAD/KH/09/23	परिवन मटेलीसैनी सा.व	अ.न.पा. १०	३८.००	४६	२५०	३/२५/२०५२	३/२५/२०६७	सल्ला	अमला, लोक्ता
२४	DAD/KH/09/24	सराउनिका घडा सा.व	अ.न.पा. ५	९.००	४२	२३१	९/२५/२०५१	३/३१/२०६९	बाफ्ह, सल्ला	लोक्ता, टिमुर
२५	DAD/KH/09/25	असिग्राम सा.व	अ.न.पा. ५	४.३२	३५	२२१	३/२५/२०५२	३/२०/२०६५	सल्ला, बाफ्ह	टिमुर,कुरीलो
२६	DAD/KH/09/26	पारिवन सा.व	अ.न.पा. २, ३	११६.४१	८९	५७०	२०५१/५२	११/२२/२०६३	सल्ला,बाँज	टिमुर,सिम्मे जरा, लोक्ता
२७	DAD/KH/09/27	धारि महिला सा.व	अ.न.पा. ५	२६.६०	३९	२६०	३/२९/२०५२	१२/१२/२०६६	सल्ला,बाँज	टिमुर,लोक्ता,कुरीलो
२८	DAD/KH/09/28	ऋषिखोला विरपत्ता सा.व	अ.न.पा. ८	९०.००	१४३	९१३	३/२७/२०५३	३/२९/२०७८	सल्ला,बाँज	कुरीलो,लोक्ता
२९	DAD/KH/09/29	चौडि सा.व	अ.न.पा. ६	५३.४९	७६	४३७	४/२१/२०५२	२०७१/०३/३२	सल्ला	सिम्मे जरा, अमला
३०	DAD/KH/09/30	शान्ति सा.व	अ.न.पा. ४	१३६.४४	५८	३१५	३/२७/२०५३	११/६/२०६५	सल्ला,बाँज	टिमुर,कुरीलो
३१	DAD/KH/09/31	सेरिचौड सा.व	अ.न.पा. ४	२१.००	१४	९८	३/२७/२०५३	३/२५/२०६५	सल्ला	अमला
३२	DAD/KH/09/32	शान्ति सा.व	अ.न.पा. १	११.३८	७१	२२७	३/२७/२०५३	९/१२/२०७०	उतिस, बाफ्ह	टिमुर, चुत्रो
३३	DAD/KH/09/33	बजेसिम चिउरीपहाड सा.व	अ.न.पा. १०	४४.५०	५९	३९८	३/२७/२०५३	३/२३/२०६६	सल्ला,	अमला
३४	DAD/KH/09/34	सहश्रलिंग धुरा सा.व	अ.न.पा. १	४९.२४	५७	३०५	३/२७/२०५३	२०७१/६२	सल्ला,बाँज	लोक्ता, टिमुर
३५	DAD/KH/09/35	आदित्यपुर सा.व	अ.न.पा. २, ३ र ४	९६.००	६०	३९४	५/२३/२०५३	२०७१/०३/३२	सल्ला,बाँज	टिमुर,लोक्ता,कुरीलो
३६	DAD/KH/09/36	लटेश्वर धार्मिक सा.व	अ.न.पा. ४	१.५०	८१	६३९	५/२३/२०५३	५/२३/२०७०	देवदार	कुरीलो
३७	DAD/KH/09/37	सिरमखोला महिला सा.व	अ.न.पा. ५	७.४७	१४१	२८१	१२/२४/२०५३	२०६६/०३२१	बाफ्ह,सल्ला	टिमुर,लोक्ता,कुरीलो
३८	DAD/KH/09/38	बिजोडा सल्लेडि सा.व	अ.न.पा. १०	१८.००	३७	७४	३/३०/२०५४	१०/८/२०६०	सल्ला	कुरीलो
३९	DAD/KH/09/39	भौतरे पालत सा.व	अ.न.पा. १०	८२.३९	२४१	८३५	३/३०/२०५४	३/१०/२०६१	सल्ला, बाफ्ह,काफल	कुरीलो,सिम्मे जरा
४०	DAD/KH/09/40	हावाडांसि म. सा.व	अ.न.पा. ५	२.३७	३७	२५१	३/३०/२०५४	३/२०/२०६५	बाफ्ह	कुरीलो, टिमुर
४१	DAD/KH/09/41	समैजी पातल सा.व	अ.न.पा. ११	८.००	८९	४९३	३/३०/२०५४	३/१७/२०६५	साल	अमला
४२	DAD/KH/09/42	पूर्णागिरी म.सा.व	अ.न.पा. ५	५.८५	४३	२८१	३/३१/२०५५	११/१२/२०७०	बाफ्ह	टिमुर,लोक्ता,कुरीलो
४३	DAD/KH/09/43	रोडियान म. सा.व	अ.न.पा. ५	१४.४०	५४	२८४	३/३१/२०५५	१२/१२/२०६६	बाफ्ह, सल्ला	अमला,कुरीलो
४४	DAD/KH/09/44	गंवासि सा.व	अ.न.पा. ६	६३.८१	२०९	१५९७	३/३०/२०५६	३/३१/२०६९	सल्ला	अमला
४५	DAD/KH/09/45	विषा भगवती म.सा.व	अ.न.पा. ३	५.३०	४०	२०२	३/३०/२०५६	३/३१/२०६६	झोडिदार वन	

४६	DAD/KH/09/46	शितल सा.व	अ.न.पा. ७	५.६२	३१	२०६	१२/१७/२०५७	३/२/२०६३	बाभ,उतिस	अमला, चिउरी
४७	DAD/KH/09/47	भूमिराज शान्ति सा.व	अ.न.पा. ६	९७.५६	१२७	९१८	८/४/२०५८	१/२३/२०७१	सल्ला	कुरीलो
४८	DAD/KH/09/48	भण्डारी महिला सा.व	अ.न.पा. १०	२८.४०	२८	१७७	१२/१०/२०६१	१०/२२/२०६६	सल्ला,	अमला,कुरीलो
४९	DAD/KH/09/49	राजपुर सा.व ①	अ.न.पा. ३	२३६.४७	२४	२१३	१२/३०/२०६१	४/२७/२०७५	सल्ला,बाँज	कुरीलो, लोक्ता
५०	DAD/KH/09/50	शिखर कैलाश सा.व	अ.न.पा. ६, ७	१७६.६०	५२९	२४१६	१०/३०/२०६२	२/१/२०६८	बाभ,फलाट	टिमुर,लोक्ता,कुरीलो
५१	DAD/KH/09/51	भडकट्टे सेलास सा.व	अ.न.पा. ११	१०.१८	३०	१५७	१२/४/२०६८	२०६८/६९	सल्ला	कुरीलो, चुत्रो
५२	DAD/KH/09/52	कालापत्थर सा.व	अ.न.पा. ६	५४३.३५	१८०	१४३१	१२/१८/२०६३	७/१४/२०७०	सल्ला,बाँज	टिमुर
५३	DAD/KH/09/53	भूमिराज सा.व	अ.न.पा. १	१४.४०	२४	१८२	८/२०/२०६४	८/२०/२०६४	सल्ला,बाँज	टिमुर, कुरीलो
५४	DAD/KH/09/54	चन्द्रपुर सा.व	अ.न.पा. ७	१६३.७७	२४८	१८६८	५/१५/२०६५	१/७/२०७१	सल्ला,उतिस	अमला, चुत्रो
५५	DAD/KH/09/55	लेकी समैजी सा.व	अ.न.पा. ७	६९.३५	६४	१२८	३/२६/२०६७		सल्ला, बाभ	अमला,कुरीलो
५६	DAD/KH/09/56	विरादे सा.व	अ.न.पा. २, ३	१३७.३९	१७९	९२७	३/२१/२०७२	११/३/२०७७	सल्ला	लोक्ता
५७	DAD/KH/09/57	जय भगवती सा.व	अ.न.पा. ३	०.००	४९	२८०	३/३०/२०७२		सल्ला,बाँज	लोक्ता,कुरीलो
५८	DAD/KH/09/58	जय घटाल सा.व	अ.न.पा. ३	१३७.६७	९६	५६९	३/२१/२०७२	२०७६	सल्ला,बाँज	टिमुर, लोक्ता,कुरीलो
५९	DAD/KH/09/59	वैजनाथ डुडेश्वर सा.व	अ.न.पा. ३	२९९.१०	७३	३४६	३/३१/२०७२	११/२३/२०७७	सल्ला,बाँज	लोक्ता
६०	DAD/KH/09/60	ब्रह्मकेदार सा.व	अ.न.पा. ३	२२४.००	६६	२७०	३/५/२०७३	७८/८९	सल्ला,बाँज	अमला, तेजपात
६१	DAD/KH/09/61	कैलपाल सा.व	अ.न.पा. ३	८९.००	९२	५३०	३/२१/२०७२	२०७७	बाभ, सल्ला	टिमुर, लोक्ता,कुरीलो
६२	DAD/KH/09/62	कसे महिला सा.व	अ.न.पा. ७	८.०६	२८	१४३	३/२७/२०६७	२०७५/७६	बाभ, सल्ला	टिमुर, लोक्ता,कुरीलो
६३	DAD/KH/09/63	सिद्धनाथ सा.व.	अ.न.पा. ३	७४.००	६६	४८७	११/२४/२०७३		बाभ, सल्ला	टिमुर,कुरीलो
जम्मा :				४७७५.११	५८५४	३३०७७				

सब-डिभिजन वन कार्यालय : गन्यापधुरा

६४	DAD/DA/05/01	कुलाउ	गन्यापधुरा ३, रुलाकोट	११२.८५	१६८	१२६०	३/३०/२०५१	३/३१/२०७०	साल, सल्ला	अमला
६५	DAD/DA/05/02	भुवनेश्वरी	गन्यापधुरा ३, चोरेला	१०३.६४	१७८	१०५२	३/३१/२०५१	३/२८/२०७५	साल, सल्ला	अमला
६६	DAD/DA/05/03	बोरेथुम	गन्यापधुरा ३	८५.२२	२३८	१२८३	२०५१/३/३२	५/९/२०७५	साल, सल्ला	अमला
६७	DAD/DA/05/04	नुवाकोट	गन्यापधुरा ३, गौलीगाउँ	१७१.९७	२६८	१५५४	३/२९/२०५१	३/३१/२०७५	साल	अमला
६८	DAD/DA/05/05	थम	गन्यापधुरा ३	१२२.१८	२४४	१२८५	३/२९/२०५१	५/९/२०७०	साल,सल्ला	अमला
६९	DAD/DA/05/06	मलम	गन्यापधुरा ३	५६.००	१७४	९७७	३/२५/२०५२		साल	अमला, चिउरी
७०	DAD/DA/05/07	मष्टा	गन्यापधुरा ३	५८.१९	१०८	६३२	३/२५/२०५२	३/२५/२०७०	साल, सल्ला	अमला
७१	DAD/DA/05/08	कुलादेउ रानी	गन्यापधुरा ३	८.७१	८२	५११	३/२९/२०५२	३/२७/२०६५	साल, सल्ला	
७२	DAD/DA/05/09	निलपाल महिला	गन्यापधुरा ३, ग्वान्नी	३९.८६	४०	२४१	३/२७/२०५३	३/३१/२०७७	साल,सल्ला	मौवा, अमला, चिउरी
७३	DAD/DA/05/10	भागचौरी	गन्यापधुरा ३	२०.५०	२७६	२३२३	३/२७/२०५३			अमला

७४	DAD/DA/05/11	रानी महिला	गन्यापधुरा ३	२१.००	१७३	१०१७	३/२७/२०५३	३/१४/२०६२	साल	अमला
७५	DAD/DA/05/12	कालीका घटाल	गन्यापधुरा ३	९२.००	१४८	९३५	३/२७/२०५३	३/२७/२०५८	बाँज	
७६	DAD/DA/05/13	कालीका घटाल	गन्यापधुरा ३	१०५.१३	१५०	९७५	३/२७/२०५३	३/३१/२०७५	बाँज, गुराँस, काफल	
७७	DAD/DA/05/14	मष्टाचुला महिला	गन्यापधुरा ३	१७.२७	९०	४८५	३/३०/२०५४	९/१२/२०७०	बाँज	
७८	DAD/DA/05/15	भैरव महिला	गन्यापधुरा ३	८६.४७	५५	३१३	३/२०/२०५४	५/९/२०७०	साल	अमला
७९	DAD/DA/05/16	आदित्यबाबा	गन्यापधुरा ३	१४.००	७२	४९२	३/३१/२०५५	१/८/२०७३	बाँज	
८०	DAD/DA/05/17	पंचकन्या महिला	गन्यापधुरा ३, हल्द्याम	२.५८	६८	३५६	३/३०/२०५६	३/३१/२०७७		अमला, चिउरी
८१	DAD/GA/19/01	सकलेबाँज	गन्यापधुरा २, सुतारीगाउँ	९.९७	५४	३०७	३/२५/२०५९	३/२२/२०७१	बाँज, गुराँस, काफल	
८२	DAD/GA/19/02	गुगडा	गन्यापधुरा २,	५.०४	३४	२१६	३/३१/२०५०	३/३१/२०६६	बाँज, गुराँस, काफल	
८३	DAD/GA/19/03	कूच्चाकोट	गन्यापधुरा २	९.००	४०	२१५	३/३१/२०५०	३/३१/२०६६	बाँज, सल्ला, काफल	
८४	DAD/GA/19/04	भटेनी	गन्यापधुरा २,	८.१७	३१	२१४	३/३१/२०५०	३/२९/२०६५	बाँज	ओखर
८५	DAD/GA/19/05	बैजनाथ	गन्यापधुरा १, असीग्राम	११५.००	६३	४९९	३/२१/२०५५	३/३०/२०७४	सल्ला, बाँज, गुराँस	
८६	DAD/GA/19/06	कालापानी	गन्यापधुरा २, मालीगाउँ	४८.२६	६०	३५०	३/३०/२०५१	३/३१/२०७३	बाँज, सल्ला	
८७	DAD/GA/19/07	रानी	गन्यापधुरा २,	५५.९८	५४	२९७	२०५१/२/३०	२०७१/३/३२	बाँज, गुराँस, काफल	टिमुर
८८	DAD/GA/19/09	सत्यवती महिला	गन्यापधुरा २,	८.९६	५४	३१२	२०५१/२/३०	२०७१/३/३२	बाँज, गुराँस, काफल	टिमुर
८९	DAD/GA/19/12	सरस्वती महीला	गन्यापधुरा २	८.२५	३१	१९५	३/२५/२०५२	३/१९/२०७०	बाँज, सल्ला, काफल	
९०	DAD/GA/19/13	कैलपाल महिला	गन्यापधुरा २,	३.१५	३३	१६७	३/२५/२०५२	३/२४/२०६५	बाँज,	
९१	DAD/GA/19/14	बाजी पहाड	गन्यापधुरा २,	२.२३	३२	१८५	३/२५/२०५२	३/२४/२०६५	सल्ला	
९२	DAD/GA/19/15	लक्ष्मी महिला	गन्यापधुरा २	५.०४	३३	२१२	३/२५/२०५२	३/२४/२०६५	सल्ला	
९३	DAD/GA/19/16	कटौजी	गन्यापधुरा २,	२.१५	२०	१३५	३/२५/२०५२	३/१७/२०६५	सल्ला	
९४	DAD/GA/19/17	रानी	गन्यापधुरा २,	१३.५०	४२	२३९	११/२५/२०५१	३/३१/२०७३	सल्ला	
९५	DAD/GA/19/18	िपपल	गन्यापधुरा २,	५.९२	२१	१४६	३/२७/२०५३	३/१८/२०६५	सल्ला	
९६	DAD/GA/19/19	छायापानी कालाकोट	गन्यापधुरा २,	१६.७५	७२	४३७	३/२७/२०५३	३/३०/२०७२	सल्ला	चिउरी
९७	DAD/GA/19/21	पातीहाल्ला	गन्यापधुरा २	३२.५०	८१	४३४	३/३०/२०५४	१२/५/२०७१	सल्ला	
९८	DAD/GA/19/22	रिशेश्वर	गन्यापधुरा २	५५.०५	८५	४४६	३/३०/२०५४	१२/१७/२०७१	सल्ला	
९९	DAD/GA/19/23	सिम्तेपाखा	गन्यापधुरा २, जुम्रडा	३४.२४	६१	३९६	३/२७/२०५३	२०७५	सल्ला	अमला
१००	DAD/GA/19/25	तिमली पहाड महीला	गन्यापधुरा २,	१.८७	५८	२८८	३/२१/२०५५	३/२९/२०६५	सल्ला	
१०१	DAD/GA/19/26	राउटेखाली महिला	गन्यापधुरा २,	१३.५५	४०	२६८	३/३१/२०५५	३/१८/२०६५	बाँज	

१०२	DAD/GA/19/27	रानी	गन्यापधुरा २, कुचाकोट	३४.३९	३८	२७२	१२/२५/२०५१	३/३१/२०७३	सल्ला,बाँज	
१०३	DAD/GA/19/29	देउचडा महिला	गन्यापधुरा २,	३५.२१	९२	७३६	९/२९/२०५६	२/१/२०६८	साल	अमला
१०४	DAD/GA/19/30	पारीवन	गन्यापधुरा २,	१७.४९	५४	३२७	९/१८/२०७३		सल्ला	
१०५	DAD/GA/20/01	रवालीघाट	गन्यापधुरा ४,	६७.४१	१५९	९७०	३/२४/२०४९	३/९/२०६८	सल्ला, बाँज, गुराँस	
१०६	DAD/GA/20/02	खालीडाँडा घलटुकुरी बिजुलीपुर	गन्यापधुरा ४, रुमायल	१०५.५७	९३	६३४	३/३१/२०४९	३/३१/२०७७	सल्ला, बाँज, गुराँस	अमला
१०७	DAD/GA/20/03	डढलेक	गन्यापधुरा ४, मेड्डी	२२.५३	१०४	६१०	३/२९/२०५२	३/३१/२०७७	साल, शिरीष, जामुन	चिउरी, अमला
१०८	DAD/GA/20/04	चिउरी पहाड महिला	गन्यापधुरा ५,	४.१२	६६	४२६	३/३०/२०५४	३/२९/२०६५	बाँज, सल्ला	हर्रो, अमला, चिउरी
१०९	DAD/GA/20/05	पिलकोट	गन्यापधुरा ५, कापडी	३७.३४	६६	४२२	३/३०/२०५४	३/३१/२०७७	सल्ला, बाँज, फलाँट	अमला, टिमुर
११०	DAD/GA/20/06	घनाघाट	गन्यापधुरा ५,	२४५.०६	१५५	८७८	३/३१/२०५५	३/३१/२०७७	बाँज, फलाँट, गुराँस	
१११	DAD/GA/20/07	गणेश महिला	गन्यापधुरा ४,	४०५.००	१६६	९६५	७/२६/२०५५	३/३१/२०७७	बाँज, सल्ला, उतिस	टिमुर
११२	DAD/GA/20/08	सालकोट	गन्याँपधुरा ५, ओखलबाटा	८४.५४	११९	६१६	११/३/२०५६	३/३१/२०७७	बाँज, फलाँट, गुराँस	
११३	DAD/GA/20/09	गणेश	गन्यापधुरा ५, रेल	२४१.००	१९२	१०६२	११/१३/२०५६	३/३१/२०७३	सल्ला, बाँज, काफल	
११४	DAD/GA/20/10	रवालीघाट	गन्यापधुरा ४,	२९२.१४	१६६	९६५	३/२४/२०४९	३/३१/२०७७	सल्ला, बाँज, काफल	
११५	DAD/GA/21/01	असिग्राम पैरेठो	गन्यापधुरा १	७.२०	९३	५४२	३/३१/२०४९	२/१/२०६८	सल्ला	
११६	DAD/GA/21/02	भागेश्वर	अ.न.पा. १ र गन्यापधुरा १	१५०.४८	१६१	९५०	३/२९/२०५२	१२/२१/२०७५	सल्ला, बाँज, काफल, गुराँस	
११७	DAD/GA/21/03	गन्याप	गन्यापधुरा १, मटेला	७९.३०	३५	१७५	३/२९/२०५२	८/२३/२०७१	सल्ला, बाँज, काफल, गुराँस	
११८	DAD/GA/21/04	लामचुचुरे	गन्यापधुरा १, सेठीगाउँ	११८.३८	२५	१४७	३/२९/२०५२	१२/१९/२०७५	सल्ला, बाँज, काफल, गुराँस	
११९	DAD/GA/21/05	कैलपाल महिला	गन्यापधुरा १, सुन्न	५०.७५	२३	१२८	३/३०/२०५४	९/२०/२०७६	सल्ला	
१२०	DAD/GA/21/06	निरपाल महिला	गन्यापधुरा १, बापुर	६१.६१	४०	२६२	३/२७/२०५३	४/७/२०७५	सल्ला	
१२१	DAD/GA/21/07	जानकी	गन्यापधुरा १, मतकट्टे	३४६.४२	१०५	५५५	३/२७/२०५३	१२/१९/२०७२	सल्ला, बाँज, गुराँस,उतिस	
१२२	DAD/GA/21/08	बापुर	गन्यापधुरा १,	१२९.६४	९१	५४४	४/२७/२०५३	३/३१/२०७५	सल्ला	
१२३	DAD/GA/21/09	चिरा	गन्यापधुरा १,	१४७.५०	९१	५४४	४/२७/२०५३		सल्ला, बाँज	
१२४	DAD/GA/21/10	कैलपाल महिला	गन्यापधुरा १	५१.७६	२३	१३०	३/२०/२०५४	२०७१/३/३२	सल्ला	
१२५	DAD/GA/21/11	भागेश्वर	गन्यापधुरा १, भेउलाना	१७२.३६	२९	१२७	३/३१/२०५४	२/१०/२०७२	सल्ला, बाँज, उतिस	तेजपात

१२६	DAD/GA/21/12	निरपाल महिला	गन्यापधुरा १	६२.५०	६२	१२५	३/२७/२०५३	९/१६/२०६३	सल्ला, काफल, बाँज	
१२७	DAD/GA/21/13	उकाली	गन्यापधुरा १, सुन्न	३६.६२	२३	१२०	३/३०/२०५४	३/३०/२०७४	सल्ला	अमला
१२८	DAD/GA/21/14	शान्ति महिला	गन्यापधुरा १	७.४८	८८	५६८	३/३०/२०५४	९/१७/२०६३	सल्ला	
१२९	DAD/GA/21/15	भुमीराज	गन्यापधुरा १,	१६८.५९	६२	३४८	१०/१/२०५४	१/६/२०६६	बाँज, गुराँस, काफल, उतिस, खसु	
१३०	DAD/GA/21/16	श्रृजना महिला	गन्यापधुरा १,	१९.५१	१०४	५७२	३/३१/२०५५	३/३१/२०७७	सल्ला, बाँज	
१३१	DAD/GA/21/17	बैजनाथ	गन्यापधुरा १,	५०.३२	६१	४०९	३/३१/२०५५	१०/२७/२०७०	सल्ला, बाँज, काफल, गुराँस	
१३२	DAD/GA/21/18	घण्टेश्वर	गन्यापधुरा १,	२०४.०१	५१	२८०	३/३१/२०५५	३/३१/२०७७	सल्ला, बाँज, गुराँस,काफल	
१३३	DAD/GA/21/19	खडेली बाबा	गन्यापधुरा १, भात्काँडा	१३०.१९	१५३	९४२	३/३१/२०५४	३/३०/२०७२	सल्ला, काफल, बाँज, उतिस	
१३४	DAD/GA/21/20	निरपाल महिला	गन्यापधुरा १, भेटा	१३९.००	६८	४२५	३/३०/२०५६	३/३०/२०७४	सल्ला, बाँज, काफल, उतिस	
१३५	DAD/GA/21/21	आदर्श	गन्यापधुरा १, साहुखर्क	१६७.७४	४४	२८६	११/३/२०५६	३/३१/२०७५	सल्ला, बाँज, काफल, उतिस	
१३६	DAD/GA/21/22	निलपाल महिला	गन्यापधुरा १, जर्मना	२०३.६५	६६	२९०	३/११/२०५७	३/३१/२०७७	सल्ला, बाँज, काफल, उतिस	
१३७	DAD/GA/21/23	आदर्श महिला	गन्यापधरा १,	१०८.६०	३५	१९६	३/१६/२०५७	९/१/२०७७	सल्ला, बाँज, गुराँस	
१३८	DAD/GA/21/24	कैलपाल सा.व.	गन्यापधुरा १, जर्मना	२३७.८५	६६	२९०	७/३०/२०५७	३/३१/२०७७	सल्ला, बाँज, गुराँस	
१३९	DAD/GA/21/25	देउपाल	गन्यापधुरा १,	१३८.६७	३७	२३९	२/४/२०६२	९/१/२०७७	सल्ला, काफल, बाँज	अमला
१४०	DAD/GA/21/26	महादेव ①	गन्यापधुरा १, भेटा	२२०.४३	७०	४३७	३/१२/२०६३	१२/२२/२०७५	सल्ला, बाँज, काफल	
१४१	DAD/GA/21/27	मणीलेक	गन्यापधुरा १, सुइडे	३८.८६	५३	३०२	१/८/२०७३	३/३१/२०७७	सल्ला, बाँज, उतिस, काफल, गुराँस	
१४२	DAD/GA/20/ 28	भुवनथला	गन्यपाधुरा ४, रुमायल	१६७.१४	१६६	९६५	९/१४/२०७०		बाँज, काफल, गुराँस	
जम्मा :				६५८०.५१	६९२६	४१४३०				

सब-डिभिजन वन कार्यालय : आलिताल

१४३	DAD/AA/24/01	चित्रकुट घण्टेश्वर सा.व.	आलिताल ९	२४०.०८	८२	४६२	२०५६।०९।२९	२०७०।०३।३०	प्राकृतिक चौडापाते	चिराइतो, सतुवा, सुनगाभा, झ्याउ, टिमुर, काउलो
१४४	DAD/AA/24/02	भूमिराज सा.व.	आलिताल ९	१५४.२१	६१	३३७	२०६४।०९।०३	२०७०।०३।०२	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, हर्रो, सुनगाभा, कुरीलो, तेजपात

१४५	DAD/AA/24/03	सिद्धवावा सा.व.	आलिताल १	११९.२५	८२	४५४	२०६५।०१।२३	२०७०।०३।३०	प्राकृतिक कोणधारी	सुनगाभा, झ्याउ, टिमुर, काउलो
१४६	DAD/AA/24/04	कैलाश समैजेश्वर सा.व.	आलिताल ३	१४८.६९	३१	१८८	२०६६।११।०६	२०७२।०३।३१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, कुरीलो, तेजपात
१४७	DAD/AA/24/05	राधाकृष्ण सा.व.उ.स.	आलिताल २	२३६.१५	५८	३०५	२०६६।१०।१८	२०७३।०३।३१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, हर्रो, बर्रो, कुरीलो, तेजपात
१४८	DAD/AA/24/06	चतुरमाला सा.व.	आलिताल १	६२२.२१	६५	३६४	२०६६।१२।२४	२०७८।०१।२२	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, सुनगाभा, कुरीलो, तेजपात
१४९	DAD/AA/24/07	जय अम्बे सा.व.	आलिताल ३	७५.३४	५१	२२२	२०६८।०३।३१	२०७२।१२।१९	प्राकृतिक कोणधारी	अमला, सुनगाभा, कुरीलो, तेजपात
१५०	DAD/AA/24/08	वनदेवी सा.व.	आलिताल १	११९.६७	५५	३१८	२०७२।०७।१८	२०७२।०७।१८	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, हर्रो, चिउरी, कुरीलो, तेजपात
१५१	DAD/AA/24/09	विन्द्रावन सा.व.	आलिताल ३	९८.९२	३४	१९५	२०७३।११।२३	२०७३।११।२३	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, हर्रो, बर्रो, कुरीलो, तेजपात
१५२	DAD/AA/24/10	वैजनाथ सा.व.	आलिताल ३	२८६.००	१०२	४४९	२०७४।०३।०५	२०७४।०३।०५	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, हर्रो, बर्रो, कुरीलो, तेजपात
१५३	DAD/AA/24/11	कैलपाल सा.व.	आलिताल ३	१०३.००	३६	२२७	२०७४।११।२१	२०७४।११।२१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, सुनगाभा, बर्रो, कुरीलो, तेजपात
१५४	DAD/AA/24/12	सिद्धनाथ सा.व.उ.स.	आलिताल २	६३.४२	२५	१४०	२०७६।०३।२३	२०७६।०३।२३	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, हर्रो, सुनगाभा, कुरीलो, तेजपात
१५५	DAD/AA/25/01	भुवनेश्वरी सा.व.उ.स.	आलिताल ८	२९४.१०	१२३	७६८	२०५२।०३।२७	२०७२।०३।३१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, हर्रो, सुनगाभा, कुरीलो, तेजपात
१५६	DAD/AA/25/02	आलिताल सा.व.उ.स.	आलिताल ३	१४२.००	६२	३३४	२०५२।०३।२९	२०७७।०८।१८	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, हर्रो, बर्रो, कुरीलो, तेजपात
१५७	DAD/AA/25/03	रजनी सा.व.	आलिताल ८	१५०.६०	६१	३१७	२०५३।०३।२७	२०७२।०३।३१	प्राकृतिक चौडापाते	अमला, हर्रो, सुनगाभा, कुरीलो, तेजपात
१५८	DAD/AA/25/04	दक्षिणकाली सा.व.	आलिताल ८	४८.३३	१०९	६७२	२०५३।०३।२७	२०७८।०१।२४	प्राकृतिक चौडापाते	अमला, हर्रो, चिउरी, कुरीलो, तेजपात
१५९	DAD/AA/25/05	भैरवकाली सा.व.	आलिताल ८	२९.११	४३	२८५	२०५४।०२।२७	२०७२।०३।३१	प्राकृतिक चौडापाते	अमला, हर्रो, चिउरी, कुरीलो, तेजपात
१६०	DAD/AA/25/06	सदावहार सा.व.	आलिताल ८	२२१.५५	६९	३४१	२०५४।०२।२७	२०७२।०३।३१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, हर्रो, बर्रो, कुरीलो, तेजपात
१६१	DAD/AA/25/07	सिद्धभगवती सा.व.	आलिताल ७	१७०.१४	५३	३३२	२०५४।०३।३०	२०७२।०३।३१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, हर्रो, बर्रो, कुरीलो, तेजपात

१६२	DAD/AA/25/08	डोगटी सा.व.	आलिताल ७	११८.००	३२	२४९	२०५४।०३।३०	२०६८।०३।३१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, हर्रो, बर्रो, कुरीलो, तेजपात
१६३	DAD/AA/25/09	भीम सा.व.	आलिताल ५	४५.२५	५२	३८१	२०५८।०३।३०	२०७१।०३।३२	प्राकृतिक चौडापाते	अमला, हर्रो, सुनगाभा, कुरीलो, तेजपात
१६४	DAD/AA/25/10	भगवती सा.व.उ.स.	आलिताल ७	१६२.८०	२९	१७०	२०५८।०३।३०	२०७८।०३।२९	प्राकृतिक चौडापाते	अमला, हर्रो, कुरीलो, तेजपात
१६५	DAD/AA/25/11	च्युरेनी सा.व.	आलिताल ८	३३५.६३	७६	५३८	२०५४।०३।३०	२०७२।०३।३१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, हर्रो, बर्रो, कुरीलो, तेजपात
१६६	DAD/AA/25/12	नारायणी सा.व.	आलिताल ७	१८८.३२	४२	२४९	२०५४।०३।३०	२०७६।०३।२३	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, हर्रो, सुनगाभा, कुरीलो, तेजपात
१६७	DAD/AA/25/13	जय लक्ष्मी सा.व.	आलिताल ४	४७.७६	८८	४९१	२०५५।०३।३१	२०७१।०३।३२	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, हर्रो, बर्रो, कुरीलो, तेजपात
१६८	DAD/AA/25/14	मालिका सा.व.	आलिताल ६	१७८.००	८०	४०७	२०५५।०३।३२	११/५/२०७७	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, हर्रो, सुनगाभा, कुरीलो, तेजपात
१६९	DAD/AA/25/15	सन्तोषी सा.व.	आलिताल ६	२५९.८९	१०६	६३०	२०५५।०३।३२	२०७१।१०।०२	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, हर्रो, सुनगाभा, कुरीलो
१७०	DAD/AA/25/16	शिव शंकर सा.व.	आलिताल ४	१४१.००	४५	२४९	२०५५।१२।०३	२०७७।०८।२१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, कुरीलो, हर्रो, बर्रो, तेजपात
१७१	DAD/AA/25/17	कौलेनी सा.व.	आलिताल ८	२६.६१	३९	२४९	२०५७।०२।२८	२०७१।०३।३२	प्राकृतिक चौडापाते	अमला, कुरीलो, हर्रो, बर्रो, तेजपात, काउलो
१७२	DAD/AA/25/18	सिद्ध भगवती महिला सा.व.	आलिताल ७	१४२.१५	४३	२९८	२०५८।०८।११	२०७२।०३।३१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, कुरीलो, हर्रो, बर्रो, तेजपात
१७३	DAD/AA/25/19	सिद्धकेदार सा.व	आलिताल ६	१७४.००	७२	४३७	२०५९।०३।०२	२०७४।११।२१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, कुरीलो, हर्रो, बर्रो, तेजपात
१७४	DAD/AA/25/20	सिद्ध च्युरेनी सा.व.	आलिताल ७	२१२.५४	३४	१८५	२०५९।०३।०५	२०७१।०३।३२	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, कुरीलो, हर्रो, बर्रो, तेजपात
१७५	DAD/AA/25/21	सिद्ध भगवती सा.व.	आलिताल ४	१३३.००	७४	४९३	२०६१।१।११	२०७७।०८।२१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, कुरीलो, हर्रो, बर्रो, तेजपात
१७६	DAD/AA/25/22	गौरीशंकर सा.व.	आलिताल ४	३०.३६	३३	२३७	२०६०।०१।११	२०७२।०३।३१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, कुरीलो, हर्रो, बर्रो, तेजपात
१७७	DAD/AA/25/23	पार्वती सा.व.	आलिताल ४	५४.८१	२४	१३३	२०६०।०१।११	२०७६।०३।३१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, कुरीलो, हर्रो, बर्रो, तेजपात
१७८	DAD/AA/25/24	सिद्धनाथ सा.व.उ.स.	आलिताल ७	४८.७५	३८	२३१	२०६०।०२।०५	२०७१।०३।३१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, कुरीलो, हर्रो, बर्रो, तेजपात

१७९	DAD/AA/25/25	कालिका सा.व.उ.स.	आलिताल ३	६१.००	३२	२६०	२०६०।१२।०५	२०७३।०३।३१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, कुरीलो, हर्रो, बर्रो, तेजपात
१८०	DAD/AA/25/26	भगवती सा.व.उ.स.	आलिताल ३	१०५.६८	८०	४७०	२०६१।०२।०५	२०७७।०८।२१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, कुरीलो, हर्रो, बर्रो, तेजपात
१८१	DAD/AA/25/27	शान्तिपुर सा.व.उ.स.	आलिताल ८	१३५.००	६९	४९२	२०६१।०२।०५	२०७२।०३।३१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, कुरीलो, हर्रो, बर्रो, तेजपात
१८२	DAD/AA/25/28	खहरे सा.व.उ.स.	आलिताल ३	११५.०४	६१	३४९	२०६१।०३।०८	२०७८।०१।२४	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, कुरीलो, हर्रो, बर्रो, तेजपात
१८३	DAD/AA/25/29	राधाकृष्ण सा.व.उ.स.	आलिताल ३	८४.००	५२	३५६	२०६१।०२।०१	२०७३।०३।३१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, हर्रो, बर्रो, तेजपात
१८४	DAD/AA/25/30	लक्ष्मीनाराय सा.व.उ.स.	आलिताल ३	३२.९५	१५	११९	२०६२।०२।१३	२०७१।०३।३१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, हर्रो, बर्रो, तेजपात
१८५	DAD/AA/25/31	गंगामाला सा.व.	आलिताल ८	४४२.६७	४३	२९०	२०६६।०३।०३	२०७८।०१।२२	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, कुरीलो, हर्रो, बर्रो, तेजपात
१८६	DAD/AA/25/32	महालक्ष्मी भवानी सा.व.उ.स.	आलिताल ७	९८.३८	४३	३३३	२०६२।१०।१७	२०७०।०९।१४	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, कुरीलो, हर्रो, बर्रो, तेजपात
१८७	DAD/AA/25/33	सुरपाल सा.व.	आलिताल ६	२३५.५०	५८	३०१	२०६२।०७।१०	२०७४।१०।२४	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, कुरीलो, हर्रो, बर्रो, तेजपात, सुनगाभा
१८८	DAD/AA/25/34	नवदूर्गा सा.व.	आलिताल ७	३५.१७	३३	२१६	२०६२।१०।१७	२०७२।०३।३१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, कुरीलो, हर्रो, बर्रो, तेजपात
१८९	DAD/AA/25/35	खिलडाँडा सा.व.	आलिताल ५	५१.२०	४०	२३३	२०६३।०२।१४	२०७४।११।२०	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, कुरीलो, हर्रो, बर्रो, तेजपात
१९०	DAD/AA/25/36	सिद्धनाथ सा.व.उ.स.	आलिताल ६	२३५.८०	५१	२७५	२०६३।०८।०८	२०७५।०१।११	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, कुरीलो, हर्रो, बर्रो, तेजपात
१९१	DAD/AA/25/37	जानकी सा.व.	आलिताल ७	६०.७०	५३	३३१	२०६३।१०।१७	२०७२।०३।३१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, कुरीलो, हर्रो, बर्रो, तेजपात
१९२	DAD/AA/25/38	भिमदत्त सा.व.	आलिताल ४	४१.००	४४	३२३	२०६३।१०।१७	२०७७।०८।२१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, कुरीलो, हर्रो, बर्रो, तेजपात, चिउरी
१९३	DAD/AA/25/39	असिग्राम सा.व.	आलिताल ३	१३३.००	२९	१९१	२०६३।१०।१७	२०७३।०३।३१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, कुरीलो, हर्रो, बर्रो, चिउरी
१९४	DAD/AA/25/40	वैजनाथ सा.व.	आलिताल ३	१३२.६०	२९	१८९	२०६३।१२।१५	२०७१।०३।३२	प्राकृतिक कोणधारी	अमला, काउलो हर्रो, बर्रो, चिउरी
१९५	DAD/AA/25/41	चिरासैनी महिला सा.व.	आलिताल ८	१७८.००	७६	५३८	२०६४।०१।०६	२०७७।०८।२१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, कुरीलो, हर्रो, बर्रो, तेजपात, चिउरी

१९६	DAD/AA/25/42	सीता महिला सा.व.	आलिताल ६	१५२.००	७३	५३६	२०६४।०१।१०	२०७६।०३।०१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, कुरीलो, हर्रो, बर्रो, तेजपात, चिउरी
१९७	DAD/AA/25/43	रौलेश्वर महिला सा.व.	आलिताल ६	६०.२१	२९	१६३	२०६४।०१।१०	२०७४।१०।२४	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, कुरीलो, हर्रो, बर्रो, तेजपात,
१९८	DAD/AA/25/44	बसन्त हरियाली सा.व.	आलिताल ६	११४.८०	७०	३९५	२०६४।०६।१५	२०७०।०४।०४	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, कुरीलो, हर्रो, बर्रो, तेजपात, चिउरी
१९९	DAD/AA/25/45	मणेला समैजी सा.व.	आलिताल ५	२३७.५३	९७	५९५	२०६४।०६।१५	२०७८।०३।२९	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, कुरीलो, हर्रो, बर्रो, तेजपात, चिउरी
२००	DAD/AA/25/46	पञ्चवली सा.व.	आलिताल ७	२०४.५९	६४	४१६	२०६४।०६।१५	२०७१।०३।३२	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, कुरीलो, हर्रो, बर्रो, तेजपात, चिउरी
२०१	DAD/AA/25/47	सप्तरङ्गी प्रगतीशिल सा.व.	आलिताल ३	८०.५०	२८	१९३	२०६४।०६।१५		प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, हर्रो, बर्रो, तेजपात, चिउरी
२०२	DAD/AA/25/48	भगवती सा.व.उ.स.	आलिताल ५	४०.७७	६४	४७८	२०६४।०९।०५	२०७१।०३।३२	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, हर्रो, बर्रो, तेजपात, चिउरी
२०३	DAD/AA/25/49	भगवती महिला सा.व.उ.स.	आलिताल ५	३६.००	१०४	३४८	२०६५।०२।०३	२०७३।०३।३१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, हर्रो, बर्रो, तेजपात, चिउरी
२०४	DAD/AA/25/50	कैलाशपति सा.व.	आलिताल ७	१०९.७१	३७	१५१	२०६५।०२।०३	२०७२।०३।३१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, कुरीलो, हर्रो, बर्रो, तेजपात, सुनगाभा
२०५	DAD/AA/25/51	कृष्ण सा.व. ①	आलिताल ७	१४६.६७	३२	२८४	२०६५।०२।०३	१२/२२/२०७५	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, कुरीलो, हर्रो, बर्रो, तेजपात, सुनगाभा
२०६	DAD/AA/25/52	सिद्ध भगवती सा.व.	आलिताल ५	१५३.२८	२०	१७१	२०६५।०६।०९	२०७२।०३।३१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, हर्रो, बर्रो, तेजपात, सुनगाभा
२०७	DAD/AA/25/53	हरियाली सा.व.	आलिताल ३	११४.०३	३२	२१९	२०६५।०७।०५	२०७२।०३।३१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, हर्रो, बर्रो, तेजपात, सुनगाभा
२०८	DAD/AA/25/54	वलवान सा.व.	आलिताल ५	१२.७८	५७	१५२	२०६६।०१।१०		प्राकृतिक चौडापाते	अमला, कुरीलो, हर्रो, बर्रो
२०९	DAD/AA/25/55	भूमिराज सा.व.	आलिताल ३	६५.००	२७	१४७	२०६६।१२।१७	२०७४।११।०२	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, कुरीलो, हर्रो, बर्रो
२१०	DAD/AA/25/56	पासालिङ सा.व.	आलिताल ३	२३६.००	५१	३२५	२०६६।१२।२४	२०७३।०३।१४	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, हर्रो, बर्रो, तेजपात, सुनगाभा
२११	DAD/AA/25/57	सिद्ध समैजी सा.व.	आलिताल ७	११७.०४	३२	२०५	२०६६।१२।२७	२०७४।११।०२	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, हर्रो, बर्रो, तेजपात, सुनगाभा
२१२	DAD/AA/25/58	प्रगतीशिल सा.व.	आलिताल ७	१५६.००	४०	२७०	२०६७।०१।३०		प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, हर्रो, बर्रो, तेजपात, सुनगाभा

२१३	DAD/AA/25/59	भूमिराज सा.व.	आलिताल ४	८४.१२	३२	२१६	२०७२।०३।३१	२०७२।०३।३१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, हर्रो, बर्रो, तेजपात, सुनगाभा
२१४	DAD/AA/25/60	कैइलपाल सा.व.	आलिताल ४	५४.००	१६	१०७	२०७२।०३।३१	२०७७।०८।२१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, हर्रो, बर्रो, तेजपात, चिउरी
२१५	DAD/AA/25/61	कैलिपाल महिला सा.व.	आलिताल ३	३१.००	४०	२१७	२०७३।०३।३१	२०७७।०८।२१	प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	अमला, हर्रो, बर्रो, तेजपात, चिउरी
२१६	DAD/AA/25/62	सिद्धनाथ सा.व.	आलिताल २	६३.४२	२५	१४०	२०७६।०३।२४		प्राकृतिक चौडापाते र कोणधारी	चिउरी, अमला, बर्रो,
जम्मा :				१००६८.७८	३८८७	२३३३१				

सब-डिभिजन वन कार्यालय : परशुरामधाम

२१७	DAD/JO/22/01	भागेश्वर सा.व.	प.न.पा. ७, कटाल	२१८.८६	१२६	८४३	२०५२/०३/२६	2075÷03÷29	साल, अस्ना, जामुन, सादन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२१८	DAD/JO/22/02	दुर्गादेवी सा.व.	प.न.पा. ७, कटाल	२८६.४६	१८३	१२३२	२०५२/०३/२९	2077÷08÷14	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२१९	DAD/JO/22/03	जगदम्बा सा.व.	प.न.पा. ७, रजौडा	१८६.८४	२५७	१६१२	2052÷03÷27	2071÷03÷32	साल, अस्ना, जामुन, हल्दु	बास,अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२२०	DAD/JO/22/04	कालिका सा.व.	प.न.पा. ७, कटाल	२९६.४८	२२०	१२८१	2052÷03÷29	2078÷05÷31	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२२१	DAD/JO/22/05	समैजी सा.व.	प.न.पा. १, टुडेला	१४६.०८	३७	१७७	2053÷03÷27		साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२२२	DAD/JO/22/06	सिद्धनाथ सा.व. ①	प.न.पा ५ , परिगाउँ	४७२.१९	२५४	१४९९	2053÷03÷27	२०७५/१२/२२	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२२३	DAD/JO/22/07	जानकी सा.व.	प.न.पा. १, सलैन	११३.०७	१०२	७२०	2053÷03÷27	2073÷11÷19	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२२४	DAD/JO/22/08	ऐडिवान सा.व.	प.न.पा. ५, परिगाउ	४५२.५४	३२९	१८९०	2053÷03÷27	2074÷09÷16	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२२५	DAD/JO/22/09	कालिका महिला सा.व.	प.न.पा. १, सलैन	१४९.५६	१७०	१११८	2058÷03÷25	2074÷03÷05	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२२६	DAD/JO/22/10	असिग्राम सा.व.	प.न.पा. १, मकला	११९.१९	३५	१४६	2060÷09÷04		साल, अस्ना, सल्ला	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२२७	DAD/JO/22/11	पर्शुराम बाङघाट महिला सा.व.	प.न.पा. ५, परिगाउ	७९.११	१७९	११६८	2061÷12÷01	2072÷03÷31	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२२८	DAD/JO/22/12	भागेश्वर सा.व.	प.न.पा. १, बोडा	१३१.१३	५१	२४३	2062÷02÷06	2074÷11÷21	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२२९	DAD/JO/22/13	खरिखान सा.व.	प.न.पा. १, जौखेत	१२७.९८	६३	२८८	2062÷02÷08	2075÷12÷19	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२३०	DAD/JO/22/14	सदाबहार सा.व.	प.न.पा. १	७०.००	३१	२१५	2062÷02÷08		साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो

२३१	DAD/JO/22/15	समैजी सा.व.	प.न.पा. ३, शिर्ष	१८८.१५	६७	६४९	2062÷02÷13	2075÷01÷04	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२३२	DAD/JO/22/16	पशुपति सा.व.	प.न.पा. १, पाथी	७१.२०	४२	२९७	2062÷02÷13		साल, अस्ना, जामुन, सल्ला	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२३३	DAD/JO/22/17	जगदम्बा सा.व.	प.न.पा. १	८९.४०	२७	१७०	2062÷06÷16		साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२३४	DAD/JO/22/18	झिरकोट जिम्दार म.सा.व.	प.न.पा. १, बोडा	९४.१६	२९	२०२	2062÷08÷26	2074÷11÷02	साल, अस्ना, सल्ला	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२३५	DAD/JO/22/19	नवदुर्गा सा.व.	प.न.पा. २	४८.५०	२७	१७९	2063÷10÷17	१०/१७/२०६८	साल, अस्ना, सल्ला, काफल	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२३६	DAD/JO/22/20	सिद्धनाथ सा.व.	प.न.पा. ३	७४.००	२२	१०८	2063÷12÷11		साल, अस्ना, सल्ला	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२३७	DAD/JO/22/21	महाकाली महिला सा.व.	प.न.पा. ५	१७२.००	२०७	१२६१	2063÷12÷18		साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२३८	DAD/JO/22/22	भागेश्वर सा.व.	प.न.पा. ३	१४०.००	३०	१६५	2063÷12÷18		साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२३९	DAD/JO/22/23	समैजी सा.व.	प.न.पा. ३	१०८.४६	६७	४८९	2064÷01÷06		साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२४०	DAD/JO/22/24	सिगास सा.व.	प.न.पा. ३, सिमल्टा	१८८.५४	७८	४४८	2064÷01÷06	2074÷03÷08	साल, अस्ना	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२४१	DAD/JO/22/25	भगवती महिला सा.व.	प.न.पा. १	१३६.००	८१	५८६	2064÷1÷20		साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२४२	DAD/JO/22/26	भुमीराज खुदाकोट म. सा.व.	प.न.पा. ५, परिगाउ	४८.२५	१९२	१३९३	2064÷11÷27	2075÷01÷23	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२४३	DAD/JO/22/27	ग्वांसी समैजी जनकल्याण सा.व.	प.न.पा. ३, बुड्डा	१८२.००	६०	३५०	2065÷2÷3		साल, अस्ना, सल्ला	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२४४	DAD/JO/22/28	सिद्धनाथ सा.व.	प.न.पा १ , अचलसैन	१७४.३८	३८	२१५	2065÷5÷5	2071÷08÷10	साल, अस्ना, सल्ला	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२४५	DAD/JO/22/29	जयदुर्गा महिला सा.व.	प.न.पा ३	१९८.८४	२२	११९	2065÷5÷23		साल, अस्ना, सल्ला	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२४६	DAD/JO/22/30	नार्गाजुन सा.व.	प.न.पा. ३, मकैल	१९२.८०	२५	११८	2065÷5÷23		साल, अस्ना, सल्ला	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२४७	DAD/JO/22/31	समैजी बासघारी सा.व.	प.न.पा. १, मनगडा	१८१.४७	४३	२९५	2065÷10÷26	2074÷03÷08	साल, अस्ना, सल्ला	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२४८	DAD/JO/22/32	शिव पार्वती सा.व.	प.न.पा. १, मकला	२३९.२०	४०	२४७	2065÷10÷26	2071÷09÷30	साल, अस्ना, सल्ला	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२४९	DAD/JO/22/33	जनचेतना सा.व.	प.न.पा ३	१८८.९३	३६	२४३	2065÷10÷27		साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२५०	DAD/JO/22/34	लाटादेउ सा.व.	प.न.पा. ३	१८१.५४	६७	५०४	2065÷11÷2		साल, अस्ना, सल्ला	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२५१	DAD/JO/22/35	समैजी महिला सा.व.	प.न.पा. १, सलौन	५२.००	२९	१६८	2065÷11÷25		साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो

२५२	DAD/JO/22/36	बैजनाथ महिला सा.व.	प.न.पा.२, उमल्लेक	२९९.१०	४१	२४६	2065÷12÷10	2077÷11÷23	साल, अस्ना, सल्ला	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२५३	DAD/JO/22/37	समैजी सा.व.	प.न.पा. २	१७२.५०	४५	३९२	2066÷12÷13		साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२५४	DAD/JO/22/38	सुनखर्क सा.व.	प.न.पा. ४	८८.५०	५३	३९२	2066÷12÷13		साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२५५	DAD/JO/22/39	रंगुनभिर सा.व.	प.न.पा. ४, गोजा, कटाल	७८.३२	२३	१५९	2066÷12÷13		साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२५६	DAD/JO/22/40	रणकुचि सा.व.	प.न.पा. ३	१६४.००	३३	१८८	2066÷12÷16		साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२५७	DAD/JO/22/41	छउडीदेउ सा.व.	प.न.पा. ३, मास्का	१६७.७८	२२	१०७	2066÷12÷16		साल, अस्ना, सल्ला	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२५८	DAD/JO/22/42	महाकाली सा.व.	प.न.पा. ३	१९१.००	३५	३९३	2066÷12÷16		साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२५९	DAD/JO/22/43	मायालु सा.व.	प.न.पा. १	५६.९४	४०	२७६	2067÷01÷31		साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२६०	DAD/JO/22/44	महाकाली सा.व.	प.न.पा. ३	१८२.४०	२४	१४४	2067÷01÷16		साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२६१	DAD/JO/22/45	थरथरे सा.व.	प.न.पा. ३	१९६.५०	२४	१४४	2067÷01÷16		साल, अस्ना	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२६२	DAD/JO/22/46	संगम सा.व.	प.न.पा. ४, कटाल, कोले	९७.००	४८	२८९	2067÷01÷27		साल,अस्ना	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२६३	DAD/JO/22/47	नवदुर्गा सा.व.	प.न.पा. २, गोगन	३१४.७८	६७	४४७	2068÷11÷19	2075÷11÷24	साल, अस्ना, सल्ला, काफल	सतुवा, लोक्ता, कुरिलो
२६४	DAD/JO/22/48	भगवती सा.व.	प.न.पा. १, कोलखान	४७.३८	३७	२४५	2071÷03÷32	2071÷03÷33	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२६५	DAD/JO/23_1/01	सुन्दरी सा.व.	प.न.पा. १२, जोगबुडा	१९१.८४	२२१	११५४	2051÷03÷30	2072÷12÷01	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२६६	DAD/JO/23_1/02	हट्वानि सा.व.	प.न.पा ९, कुयापानी	५७४.४२	२६०	१५८५	2052÷03÷25	2077÷08÷14	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२६७	DAD/JO/23_1/03	मुडेपानी सा.व.	प.न.पा. १०, कौछाडि	१९३.४२	११२	५०९	2052÷03÷25	2072÷06÷28	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२६८	DAD/JO/23_1/04	तालखोला चौतारी सा.व.	प.न.पा. ९, गाईबाधे	२८९.१५	१५१	९४५	2052÷03÷25	2073÷01÷08	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२६९	DAD/JO/23_1/05	डङसेरा सा.व.	प.न.पा. १२, जोगबुडा	३९९.२३	९४०	९४०	2052÷03÷25	2071÷03÷32	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२७०	DAD/JO/23_1/06	सिद्धनाथ सा.व.	प.न.पा. १०, लामिजाला	१३३.६२	३८	२६५	2052÷03÷25	2073÷11÷18	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो

२७१	DAD/JO/23₁/07	कुलेभाट सा.व.	प.न.पा. ९, डेवरी	२२९.२२	११६	६३७	2052÷03÷25	2073÷02÷18	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२७२	DAD/JO/23₁/08	सिद्धनाथ सा.व.	प.न.पा. १२, मोटाहल्दु	१९१.४५	१९१	११९१	2052÷03÷25	2078÷05÷31	साल, अस्ना, जामुन, हल्दु	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२७३	DAD/JO/23₁/09	राम जानकी सा.व.	प.न.पा १०, कुरमुले	१८८.३९	१३१	८१२	2052÷03÷25	2078÷03÷29	साल, अस्ना, जामुन, सल्ला	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२७४	DAD/JO/23₁/10	धनसरा सा.व.	प.न.पा. ९, ढकानी	३८०.१६	२०२	१००३	2053÷03÷27	2077÷08÷14	साल, अस्ना, जामुन, सल्ला	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२७५	DAD/JO/23₁/11	बैजनाथ सा.ब.	प.न.पा. ११, लिउँडे	२४०.१५	११६	७८७	2053÷03÷27	२०७३/१/८	साल, अस्ना, सल्ला	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२७६	DAD/JO/23₁/12	सिद्धनाथ सा.व.	प.न.पा. ६, सिमलखेत	१४४.००	१०४	६६०	2053÷03÷30	२०६४/६/१५	साल, अस्ना, सल्ला	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२७७	DAD/JO/23₁/13	सिद्धेश्वर सा.व.	प.न.पा. १०, एक्लेगडा	१०२.५०	१८	१०९	2054÷03÷30	२०६५/१२/९	साल, अस्ना, सल्ला	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२७८	DAD/JO/23₁/15	नयां महिला सा.व.	प.न.पा १०, कुरमुले	१९८.१७	७३	३१७	2055÷03÷31	२०७१/२/१८	साल, अस्ना, जामुन, सल्ला	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२७९	DAD/JO/23₁/16	बैजनाथ सा.व.	प.न.पा. १०, जजोला	२६१.७८	१७६	१०९२	2055÷03÷31	2073÷02÷17	साल, अस्ना, जामुन, सल्ला	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२८०	DAD/JO/23₁/17	आमगौडा सा.व.	प.न.पा. ९, कुयापानी	१४२.९५	१९१	३५८	2056÷03÷30	2077÷08÷14	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२८१	DAD/JO/23₁/18	ऐरानी रुप्से सा.व.	प.न.पा. ९, सतघाट	१५४.८०	११५	६८५	2056÷03÷30	2073÷01÷08	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२८२	DAD/JO/23₁/20	शैलेश्वरी सा.व.	प.न.पा. १२, तुलाभाडी	२६२.४९	९१	६४९	2056÷09÷29	2074÷03÷05	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२८३	DAD/JO/23₁/21	पूर्णपुर सा.व.	प.न.पा. १२, पुन्तुरा	५६.१६	२६०	१५८५	2058÷03÷25	2072÷03÷08	साल, अस्ना, सल्ला	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२८४	DAD/JO/23₁/22	धनुके सा.व.	प.न.पा. १२, माझपानी	१४५.३१	४६	२४५	2058÷03÷25	2074÷03÷05	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२८५	DAD/JO/23₁/23	दक्षिणकाली महिला सा.व.	प.न.पा. १२, कैनपानी	१४२.४०	४७	२३२	2058÷03÷25	2076÷08÷12	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो
२८६	DAD/JO/23₁/24	सन्तोषी सा.व.	प.न.पा. १२, डल्लेगडा	१९३.१४	४२	२६४	2059÷03÷05	2074÷03÷08	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, वर्रो

२८७	DAD/JO/23$_1$/27	देबिधुरा महिला सा.व.	प.न.पा. ६, सिमलखेत	१०१.५०	१४३	९२३	2060÷08÷11	११/२०/२०६५	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२८८	DAD/JO/23$_1$/28	भुबनेश्वरी महिला सा.व.	प.न.पा. १०, सालगाडी	८७.५०	१२९	८२६	2061÷01÷17	११/१४/२०६६	साल, अस्ना, जामुन, सल्ला	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२८९	DAD/JO/23$_1$/29	भागेश्वर सा.व.	प.न.पा. १०, भित्तेसाल	२०६.९१	१०७	६४२	2061÷01÷29	2076÷01÷31	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२९०	DAD/JO/23$_1$/32	मधुवन महिला सा.व.	प.न.पा १२, तुलाभाडी	४९.००	८५	५४९	2061÷12÷02	१/२९/२०६७	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२९१	DAD/JO/23$_1$/34	खजुरानी सा.व.	प.न.पा. १२, खजुरानी	२००.०२	१०१	६२९	2062÷02÷16	2073÷02÷20	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२९२	DAD/JO/23$_1$/37	सिद्धनाथ सा.व.	प.न.पा. १०, धनुके	९८.९८	२९	१४८	2062÷11÷26	2078÷05÷31	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२९३	DAD/JO/23$_1$/38	पञ्चकन्या महिला सा.व.	प.न.पा. १०, बेल्डाडी	७९.९५	४८	२७५	2063÷03÷18	2077÷05÷31	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२९४	DAD/JO/23$_1$/43	दुर्गा भगवती सा.व.	प.न.पा. ११, पातल	२४२.८१	४४	२२६	2065÷03÷22	2075÷03÷14	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२९५	DAD/JO/23$_1$/44	बैजनाथ सा.व.	प.न.पा. ६, सरगौडा	२४०.१५	११६	६८७	2065÷03÷22	2073÷01÷08	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२९६	DAD/JO/23$_1$/45	भगवती सा.व.	प.न.पा. १०, वेलडाडी	१२३.७४	६१	३५३	2065÷03÷23	2078÷05÷31	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२९७	DAD/JO/23$_1$/46	सल्लेरी सा.व.	प.न.पा. १०, पल्गोडी	१९८.८६	८४	४२१	2065÷06÷07		साल, अस्ना, सल्ला	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२९८	DAD/JO/23$_1$/48	जयलक्ष्मी सा.व.	प.न.पा. ११, पातल	४६५.६६	९४	४०२	2065÷09÷03	१०/२६/२०७४	साल, अस्ना, सल्ला	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
२९९	DAD/JO/23$_1$/49	सिद्धभगवती सा.व.	प.न.पा. ११, भट्टेनी	१९८.५०	१०७	७३१	2065÷09÷17	१२/१५/२०६६	साल, अस्ना, सल्ला	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
३००	DAD/JO/23$_1$/52	जरायोखाल सुन्दरी महिला सा.व.	प.न.पा. ६, सिमलखेत	२४७.१२	१२१	६८५	2065÷12÷10	2072÷03÷31	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
३०१	DAD/JO/23$_1$/53	त्रिशुली महिला सा.व.	प.न.पा. ६, सरगौडा	३४७.४०	११३	७७७	2065÷12÷10	2075÷01÷23	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
३०२	DAD/JO/23$_1$/55	रौलेश्वर सा.व.	प.न.पा. ११, सिमलबण्ड	४९५.३९	७६	४०८	2066÷11÷06	2073÷10÷24	साल, अस्ना, सल्ला	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो

३०३	DAD/JO/23₁/56	बण्डाल हरियाली	प.न.पा. ११, उत्तरखेड	१७४.००	३०	२२७	2066÷11÷13		साल, अस्ना, सल्ला	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
३०४	DAD/JO/23₁/57	सिद्धभगवती सा.व.	प.न.पा. ११, प्याउलीबण्ड	१३९.५०	४८	३५९	2065÷09÷17		साल, अस्ना, सल्ला	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
३०५	DAD/JO/23₁/65	केरावारी सा.व.	प.न.पा. ९, तल्लो डेवरी	२९२.२४	७१	३९५	2067÷01÷31	2073÷03÷05	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
३०६	DAD/JO/23₁/71	धरमपानी सा.व.	प.न.पा. १०,	२११.६४	४५	१९८	2073÷03÷17		साल, अस्ना, सल्ला, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
३०७	DAD/JO/23₁/72	सिद्धनाथ सा.व.	प.न.पा. १, अचलशैन	१७४.३८	३८	२१५	2073÷11÷18	2073÷11÷19	साल, अस्ना, सल्ला	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
३०८	DAD/JO/23₁/73	चौखान सिद्धभगवती सा.व.	प.न.पा. ११, उत्रिसैन	२८४.४०	२५	१५९	2074÷12÷28	2074÷12÷28	साल, अस्ना, सल्ला	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
३०९	DAD/JO/23₁/74	हरि गोरख स्मृति सा.व.	प.न.पा. ४, कटाल	१६.७६	३५	२४८	2075÷03÷25	2075÷03÷26	टिक, सिसौ	
३१०	DAD/JO/23₁/75	कालिका सा.व.	प.न.पा. १०, दुम्सीजाला	५६.७५	३१	१८२	2076÷01÷31	2076÷01÷32	साल, अस्ना, जामुन	अमला, कुरिलो, हर्रो, बर्रो
जम्मा :				१७४०३.४२	६५२३	५०७४९				

सब-डिभिजन वन कार्यालय : नवदुर्गा

३११	DAD/DA/04/01	मष्टा वैजनाथ सा.व.	नवदुर्गा-३	१४०.५०	९४	४२७	२०५०/०३/३१	२०६६/१२/१३	साल सल्ला मिश्रित वन	अमला, कुरिलो, सल्लाको खोटो
३१२	DAD/DA/04/02	डांडावन सा.व.	नवदुर्गा-३	२४.५०	१६३	९३६	२०५१/०२/३०	२०७१/०३/३२	साल वन	सालको पात
३१३	DAD/DA/04/03	भुवनेश्वरी सा.व.	नवदुर्गा-३	१२१.३१	१६०	१०४२	२०५१/०३/३१	२०७२/०३/३१	सल्ला र साल वन	हर्रा, बर्रो, अमला, कुरिलो, सल्लाको खाटो
३१४	DAD/DA/04/04	भुमिराज सा.व.	नवदुर्गा-३	१७५.८०	२००	१२६६	२०५१/०३/३०	२०७२/०३/२२	सल्ला वन	सल्लाको खोटो
३१५	DAD/DA/04/05	भुमिदेव सा.व.	नवदुर्गा-३	१०३.५०	१४४	८३४	२०५२/०३/२९	२०६६/१२/१३	सल्ला र साल वन	हर्रा, बर्रो, अमला, कुरिलो, सल्लाको खाटो
३१६	DAD/DA/04/06	न्वादेउ सा.व.	नवदुर्गा-३	११.४५	२२	१४१	२०५२/०३/२९	२०६५/०३/२९	सल्ला	सल्लाको खोटो
३१७	DAD/DA/04/07	आमखोला सा.व.	नवदुर्गा-३	३६.८१	२२	१३९	२०७३/०३/३१	०७३/०३/३१	सल्ला र साल वन	हर्रा, बर्रो, अमला, कुरिलो, सल्लाको खाटो
३१८	DAD/DA/04/08	नवदुर्गा सा.व.	नवदुर्गा-३	३०.७१	४९	३३४	२०७३/०९/१७		साल वन	हर्रा, बर्रो, अमला, कुरिलो
३१९	DAD/DA/04/09	धौखानी सा.व.	नवदुर्गा-३	१०.५९	१८	७८	२०७४/१०/२६	१०/२६/२०७४	सल्ला वन	सल्लाको खोटो
३२०	DAD/DA/04/10	घुप्ता सा.व.	नवदुर्गा-३	३२.२९	४०	२३४	२०७४/१०/२६	१०/२६/२०७४	सल्ला र साल वन	सल्लाको खोटो

३२१	DAD/DA/04/11	तिलकनाथ सा.व.	नवदुर्गा-३	६९.५२	७९	४९९	२०७४/११/२१	११/२१/२०७४	साल वन	हर्रा, बर्रो, अमला, कुरिलो
३२२	DAD/DA/01/01	सुनकेशरी सा.व.	नवदुर्गा-४	१०१.२३	९७	६८५	२०६४/०६/०४	२०७१/०३/३२	सल्ला र साल वन	हर्रा, बर्रो, अमला, कुरिलो, सल्लाको खाटो
३२३	DAD/DA/01/02	विजयासैनी सा.व.	नवदुर्गा-५	३७.५०	१५६	१०६२	०५२/०३/२९	०५७/०३/२९	सल्ला र बाभ्र खस्रु मिश्रित वन	चिउरी, चुत्रो, गुरासको फुल
३२४	DAD/DA/01/03	दुर्गा सा.व.	नवदुर्गा-४	११५.३७	१९९	११०८	२०५४/०३/३०	२०७१/०३/३२	सल्ला वन	सल्लाको खोटो
३२५	DAD/DA/01/04	गिल्लेश्वरी सा.व.	नवदुर्गा-४	७०.४०	२४०	१०३५	०५१/०३/३०	०७५/०३/२५	सल्ला र साल वन	हर्रा, बर्रो, अमला, कुरिलो, सल्लाको खाटो
३२६	DAD/DA/01/05	गौडेश्वर सा.व.	नवदुर्गा-४	१३८.६१	२०८	१०९१	३/३१/२०५५	३/३०/२०७०	सल्ला वन	सल्लाको खोटो
३२७	DAD/DA/01/06	सिगास सा.व.	नवदुर्गा-५	७५.००	२०५	१२०७	२०५७/०२/२८	२०६८/१२/०८	सल्ला वन	सल्लाको खोटो
३२८	DAD/DA/01/07	विजाकोट सा.व.	नवदुर्गा-४	३९.५०	११४	७१३	२०५७/०२/२८	२०७१/०३/३२	साल सल्ला मिश्रित वन	हर्रा, बर्रो, अमला, कुरिलो, सल्लाको खाटो
३२९	DAD/DA/01/08	सिद्धनाथ सा.व.	नवदुर्गा-४	२७५.८१	२७४	९७६	२०५७/०३/२२	२०७२/०३/३०	सल्ला र साल वन	सल्लाको खोटो
३३०	DAD/DA/01/09	भुमिराजशिला सा.व.	नवदुर्गा-४	१३९.५५	१२०	५६३	८/९/२०६२	२०७१/३/३२	सल्ला र साल वन	हर्रा, बर्रो, अमला, कुरिलो, सल्लाको खाटो
३३१	DAD/DA/01/10	शेरी सा.व.	नवदुर्गा-४	१८०.००	२००	१०१०	२०६४/०६/०४	२०७३/०३/३०	सल्ला र साल वन	हर्रा, बर्रो, अमला, कुरिलो, सल्लाको खाटो
३३२	DAD/DA/01/11	वेताल सा.व.	नवदुर्गा-५	१६४.७७	२३८	१५३९	२०६८/०३/०५	२०७३/०३/३१	सल्ला वन	हर्रा, बर्रो, अमला, कुरिलो, सल्लाको खाटो
३३३	DAD/DA/01/12	दुर्गा सा.व.	नवदुर्गा-५	६५.१६	५४	१९९	२०६८/०३/०५	२०७३/०३/३१	सल्ला वन	सल्लाको खोटो
३३४	DAD/DA/01/13	कैलपाल सा.व.	नवदुर्गा-५	२६२.४४	७७	४१५	२०६८/०३/०५	३/२०/२०७८	सल्ला वन	हर्रा, बर्रो, अमला, कुरिलो, सल्लाको खाटो
३३५	DAD/DA/01/14	भुमिराज पातल सा.व.	नवदुर्गा-४	११९.१३	५९	५४३	२०७०/०३/३०		साल सल्ला मिश्रित वन	हर्रा, बर्रो, अमला, कुरिलो, सल्लाको खाटो
३३६	DAD/DA/01/15	भुमिराज सा.व.	नवदुर्गा-५	२३६.२९	१११	६९६	२०७०/०८/२५	८/२५/२०७०	सल्ला वन	हर्रा, बर्रो, अमला, कुरिलो, सल्लाको खाटो
३३७	DAD/DA/01/16	समैजी पातल सा.व	नवदुर्गा-५	४६.१९	१४६	९९९	२०७७/०६/०८		सल्ला वन	सल्लाको खोटो
३३८	DAD/DA/03/01	देवस्थल सा.व.	नवदुर्गा-२	४३.२५	१४०	८२५	२०५१/०३/३०	२०६२/१०/०७	सल्ला वन	सल्लाको खोटो
३३९	DAD/DA/03/02	परि सा.व.	नवदुर्गा-२	२९.४५	९९	६४४	२०५१/०३/३०	२०६८/०३/३१	सल्ला वन	सल्लाको खोटो
३४०	DAD/DA/03/03	अंगेरीगडा सा.व.	नवदुर्गा-२	९.४२	२३०	१४२०	२०५२/०३/२९	२०७६	सल्ला वन	सल्लाको खोटो
३४१	DAD/DA/03/04	डोवरापानी सा.व.	नवदुर्गा-१	३०.४०	९८	५६५	२०५६/०९/२९	२०७३/०३/२४	सल्ला वन	सल्लाको खोटो
३४२	DAD/DA/03/05	सुन्दरी महिला सा.व.	नवदुर्गा-२	२०.६७	९८	५६५	२०५९/११/०४	२०६५/०३/१७	सल्ला वन	सल्लाको खोटो
३४३	DAD/DA/03/06	मष्टा सा.व.	नवदुर्गा-२	३०.३७	४३	२३४	२०६०/१०/११	२०६६/०३/२२	सल्ला वन	सल्लाको खोटो

३४४	DAD/DA/03/07	थाम महिला सा.व.	नवदुर्गा-२	९.५४	६८	४१९	२०६१/०१/३०	२०७०/०३/११	सल्ला वन	सल्लाको खोटो
३४५	DAD/DA/03/08	दुर्गा सा.व.	नवदुर्गा-२	१२५.००	११५	६२७	१२/२१/२०६२	२०७३/०३/३०	सल्ला वन	सल्लाको खोटो
३४६	DAD/DA/03/09	भैरव सा.व.	नवदुर्गा-२	८६.४७	६४	४२८		५/९/२०७०	सल्ला वन	सल्लाको खोटो
३४७	DAD/DA/03/10	वसन्तपुर सा.व.	नवदुर्गा-२	८.४५	५९	३२७	२०७१/०३/३२	२०७१/३/३२	सल्ला वन	सल्लाको खोटो
३४८	DAD/DA/03/11	विकासपुर सा.व.	नवदुर्गा-२	१६.७७	४३	२१६	२०७१/०३/३२	२०७१/३/३२	सल्ला वन	सल्लाको खोटो
३४९	DAD/DA/03/12	धेडानी सा.व.	नवदुर्गा-२	२२.७०	५३	११५	२०७२/१२/२२	३/१३/२०७८	सल्ला वन	सल्लाको खोटो
३५०	DAD/DA/03/13	मौरीकट्टे सा.व.	नवदुर्गा-२	८.९०	३९	९६		२०७५/२/३०	सल्ला वन	सल्लाको खोटो
३५१	DAD/DA/03/14	गोरखनाथ सा.व.	नवदुर्गा-ज्ञ	१२५.६४	२९४	१६६२	०७६/०४/०२		सल्ला वन	हर्रा, बर्रा, अमला, कुरिलो, सल्लाको खाटो
३५२	DAD/KH/02/01	भाडीवन सा.व.	नवदुर्गा-१	४.९१	४८०	३२२०	०५५/०७/२८	७/२८/२०६०	सल्ला वन	सल्लाको खोटो
३५३	DAD/KH/02/02	पलेथर सा.व.	नवदुर्गा-१	४९४.००	२३३	६९०	०५५/१०/१४	०७६/०१च्घ/०५	सल्ला र बाझ खसु वन	सल्लाको खोटो
३५४	DAD/KH/02/03	सेलासधुरा सा.व.	नवदुर्गा-१	५६.२५	७१	५०१	२०५६/०३/३०	१२/१५/२०६६	सल्ला वन	सल्लाको खोटो
३५५	DAD/KH/02/04	भेलगडा सा.व.	नवदुर्गा-१	३९.३१	३६	२२८	२०५६/०३/३०	१/२४/२०७८	सल्ला वन	सल्लाको खोटो
३५६	DAD/KH/02/05	लालीगुरास सा.व.	नवदुर्गा-१	१९.००	९७	५८२	२०५६/०३/३०	२०७३/०३/३१	सल्ला वन	सल्लाको खोटो
३५७	DAD/KH/02/06	भाउनीगडा सा.व.	नवदुर्गा-१	६६.४१	२१७	१३१३	२०६४/०२/१४	२०७४	सल्ला वन	सल्लाको खोटो
३५८	DAD/KH/02/07	सेलास सा.व.	नवदुर्गा-१	९.८६	२४	२२७	२०६५/१२/०२	२०७६/०/०	सल्ला वन	सल्लाको खोटो
३५९	DAD/KH/02/08	ढाणखोला सा.व.	नवदुर्गा-१	१७६.००	९७	५७३	२०७३/०२/२५	२/२५/२०७३	सल्ला वन	सल्लाको खोटो
३६०	DAD/KH/02/09	सल्लेरी सा.व.	नवदुर्गा-१	१२९.६९	१६५	७५६		११/२५/२०७४	सल्ला वन	सल्लाको खोटो
३६१	DAD/KH/02/10	भराडी सा.व.	नवदुर्गा-१	७.००	३९	८४	२०७५/०३/३०		सल्ला वन	सल्लाको खोटो
जम्मा :				४३९३.३९	६३९१	३६०८८				

सब-डिभिजन वन कार्यालय : भागेश्वर

३६२	DAD/LA/16/01	सुटील सा.व.उ.स.	भागेश्वर ४	१८८.४५	२४	१८६	०३/२७/२०५३	११/०६/२०६६	साल, सल्लो	तेजपात
३६३	DAD/LA/16/02	विरादे सा.व.उ.स.	भागेश्वर ४	३८.७५	४१	१६१	०३/२७/२०५३	१०/०७/२०७०	सल्ला	झ्याउ, सुगन्धवाल
३६४	DAD/LA/16/03	बहुमुखी सा.व.उ.स.	भागेश्वर ४	२९७.०२	४९	२१४	१२/०३/२०५३	०३/३१/२०७३	सल्ला	झ्याउ, सुगन्धवाल
३६५	DAD/LA/16/04	कैलपाल स.व.उ.स.	भागेश्वर ४	१५७.३०	३९	२१९	१२/२५/२०५३	११/०८/२०७०	सल्ला	झ्याउ, सुगन्धवाल
३६६	DAD/LA/16/05	भागेश्वर सा.व.उ.स.	भागेश्वर ४	२२०.३२	५४	१०८	०२/२३/२०५४	०६/०२/२०७१	सल्ला	सुगन्धवाल, तेजपात
३६७	DAD/LA/16/06	त्रिशक्ति वेताल सा.व.उ.स.	भागेश्वर ५	१८१.९६	४२	२०३	०३/३१/२०५५	१०/०६/२०७३	साल, सल्लो	तेजपात

३६८	DAD/LA/16/07	डुडेश्वर सा.व.उ.स.	भागेश्वर ४	९३.५०	४१	८२	०३/३१/२०५५	०३/२४/२०७१	साल, सल्लो	
३६९	DAD/LA/16/08	सौन्दर्य सा.व.उ.स.	भागेश्वर ४	३४९.०३	९४	५२२	०३/३१/२०५५	०९/०८/२०७७	सल्ला	तेजपात
३७०	DAD/LA/16/09	किले खर्क सा.व.उ.स.	भागेश्वर ५	२६२.६०	१०१	६५७	०३/२२/२०५७	०१/१७/२०६६	साल, सल्लो	भ्याउ, तेजपात
३७१	DAD/LA/16/10	घटाल भागेश्वर सा.व.उ.स.	भागेश्वर ५	७९.२९	४१	३०१	०७/१६/२०५७	०९/१२/२०७०	साल, सल्लो	भ्याउ, तेजपात
३७२	DAD/LA/16/12	मालिका सा.व.उ.स.	भागेश्वर ५	३९.३५	२५	८५	०३/२२/२०५७	०९/११/२०७०	लालीगुरास	भ्याउ, तेजपात
३७३	DAD/LA/16/13	अशिग्राम हरियाली सा.व.उ.स.	भागेश्वर ५	४९४.८६	८३	५७४	०७/१६/२०५७	०३/३१/२०७५	चाप, सल्लो	अल्लो, तेजपात
३७४	DAD/LA/16/14	सिद्धनाथ सा.व.उ.स.	भागेश्वर ४	५०२.७६	४६	२७०	०८/२५/२०६४	०९/२७/२०७७	बाँझ, सल्लो	सुगन्धवाल, तेजपात
३७५	DAD/LA/16/15	भगवती सा.व.उ.स.	भागेश्वर ४	१९१.७७	१९०	१२६९	११/०६/२०६६	०३/३१/२०७३	साल, सल्लो	
३७६	DAD/LA/16/16	महादेव सा.व.उ.स.	भागेश्वर ४	३२२.७५	६२	४२०	१०/२४/२०६६	११/२८/२०७२	बाँझ, सल्लो	सुगन्धवाल, तेजपात
३७७	DAD/LA/16/17	कुयली सा.व.उ.स.	भागेश्वर ४	२८६.२०	५४	३४८	०३/०५/२०६८	०३/३१/२०७३	साल, सल्लो	तेजपात
३७८	DAD/LA/16/18	लालिगुरास सा.व.उ.स.	भागेश्वर ४,५	३७७.३८	७८	४४३	११/१९/२०६८	१०/२२/२०७७	बाँझ, सल्लो	तेजपात
३७९	DAD/LA/16/19	सिद्धनाथ शिखर सा.व.उ.स.	भागेश्वर ४	३०५.८६	२६	२१२	०३/३०/२०७०	०३/३१/२०७५	सल्ला	
३८०	DAD/LA/16/20	कल्टो सा.व.उ.स.	भागेश्वर ४	९८.८३	४४	२९३	०४/१०/२०७३		सल्ला	तेजपात
३८१	DAD/LA/16/21	दुनिला सा.व.उ.स.	भागेश्वर १	४८८.४१	४३	२०४	०७/१०२/२०७४		साल, सल्लो, बाझ	भ्याउ, तेजपात
३८२	DAD/RU/17/01	लामिकाड़े सा.व.उ.स.	भागेश्वर ३	२०६.७७	२१९	१३१७	२०४९//३/३१	०३/२५/२०७१	साल, सल्लो	तेजपात
३८३	DAD/RU/17/02	भागेश्वर सा.व.उ.स.	भागेश्वर ३	२५६.६२	२५८	१६११	०३/३१/२०४९	१०/२४/२०७४	सल्ला	तेजपात
३८४	DAD/RU/17/03	टुईकेडाडा सेलासौतेल सा.व.उ.स.	भागेश्वर ३	५०.७१	१२२	२४१	०३/३१/२०५०	०३/३०/२०७१	साल	तेजपात
३८५	DAD/RU/17/04	महिला जनजागृति सा.व.उ.स	भागेश्वर ३	५.४०	३६	२३९	०३/३१/२०४९	०३/३०/२०७६	साल	तेजपात
३८६	DAD/RU/17/05	खानडाडा	भागेश्वर ३	२७.७८	७२	४७५	०३/३१/२०४९	०३/३०/२०७६	साल, सल्लो	
३८७	DAD/RU/17/06	वेताल सा.व.उ.स.	भागेश्वर ३	४९५.५४	६०	३५१	०६/०४/२०६४	०३/३१/२०७५	साल, सल्लो, बाझ	भ्याउ, तेजपात
३८८	DAD/RU/17/07	बसन्त हरियाली स.व.उ.स.	भागेश्वर ३	२४१.९२	८५	४४८	१०/१७/२०६६	१०/२७/२०७७	साल, सल्लो, बाझ	भ्याउ, तेजपात

३८९	DAD/RU/17/08	तारादे सा.व.उ.स	भागेश्वर ३	४५७.००	१४२	११३५	०३/१३/२०७८		सल्ला	
३९०	DAD/RU/18/01	शिवसुन्दरी स.व.उ.स	भागेश्वर २	१३४.१२	३९६	३९६	०३/३०/२०५१	२०७५	बाँझ, सल्लो	
३९१	DAD/RU/18/02	डुणेश्वर सा.व.उ.स.	भागेश्वर १	१६४.००	२८	१८५	०३/२४/२०५१	०९/२७/२०७०	साल, सल्लो	
३९२	DAD/RU/18/03	खम्पाल सा.व.उ.स.	भागेश्वर २	३३७.८०	८४	५५५	०३/२४/२०५१	०३/३०/२०७३	सल्ला	
३९३	DAD/RU/18/04	मडलिक सा.व.उ.स.	भागेश्वर २	४९६.२३	४५	२६६	०३/२४/२०५१	११/२३/२०७३	बाँझ, सल्लो	
३९४	DAD/RU/18/05	वलडा सा.व.उ.स.	भागेश्वर १	५५९.००	८५	४५६	०३/३०/२०५१	०९/२७/२०७७	साल, सल्लो	
३९५	DAD/RU/18/06	शिब सुन्दरी	भागेश्वर २	६१.२३	५८	३४०	०३/३०/२०५१	१०/१९/२०७९	सल्ला	
३९६	DAD/RU/18/07	नारायणी सा.व.उ.स.	भागेश्वर १	६८.८७	२०	१४५	०४/२४/२०५१	०३/२३/२०७०	साल, सल्लो	
३९७	DAD/RU/18/08	जनजागृति सा.व.उ.स.	भागेश्वर २	१७६.०५	४९	२९४	०३/२५/२०५२	११/२१/२२०७	साल, सल्लो	
३९८	DAD/RU/18/09	मधु सा.व.उ.स.	भागेश्वर १	३४०.०६	८०	४९४	०३/२७/२०५३	०३/१०/२०७३	साल	
३९९	DAD/RU/18/10	नागार्जुन सा.व.उ.स.	भागेश्वर १	३७.५०	८०	४९५	०३/२७/२०५३	०३/२५/२०७०	सल्ला	
४००	DAD/RU/18/11	गोरिल सा.व.उ.स.	भागेश्वर 2	१८९.०९	१७	९१	०३/३०/२०५४	०३/३१/२०७३	सल्ला	
४०१	DAD/RU/18/12	भागेश्वर स.व.उ.स.	भागेश्वर ५	४२६.०७	८१	५७६	०७/२३/२०६३	०२/०९/२०७४	चाप, सल्लो	
४०२	DAD/RU/18/13	सुन्दरी सा.व.उ.स.	भागेश्वर २	६५.०६	१८	१३४	१०/१८/२०६३	०९/१२/२०७०	सल्ला	
४०३	DAD/RU/18/14	गोरिल सा.व.उ.स.	भागेश्वर 1	१८९.०९	१७	९१	०२/०२/२०६५	०३/३१/२०७३	सल्ला	
४०४	DAD/RU/18/15	पाताल स.व.उ.स.	भागेश्वर १	३५२.७९	५६	४२९	०२/०५/२०६५	०९/१६/२०७४	साल, सल्लो	चिराईतो, तेजपात
४०५	DAD/RU/18/16	सरस्वती सा.व.उ.स.	भागेश्वर १	२२१.१७	६५	४०७	०२/१४/२०६५	०३/३०/२०७४	सल्ला	चिराईतो, तेजपात
४०६	DAD/RU/18/17	लाटा सा.व.उ.स.	भागेश्वर १	४७७.७०	८७	७३६	०३/१०/२०६५	११/२३/२०७३	बाँझ, सल्लो	चिराईतो, तेजपात
४०७	DAD/RU/18/18	महाकाली सा.व.उ.स.	भागेश्वर १	३१२.९४	६५	४३४	०५/१६/२०६५	१०/२६/२०७४	साल, सल्लो	चिराईतो, तेजपात
४०८	DAD/RU/18/19	महादेव स.व.उ.स.	भागेश्वर १	४६.४१	६२	३४३	०३/३१/२०६८	०३/३०/२०७४	देबदार, सल्लो	चिराईतो, तेजपात
४०९	DAD/RU/18/20	कन्युपाल सा.व.उ.स	भागेश्वर १	५४.००	२७	१९८	०३/३१/२०६९	०३/०१/२०६९	साल, सल्लो	चिराईतो, तेजपात
४१०	DAD/RU/18/21	कालिसैनी सा.व.उ.स.	भागेश्वर १	४३३.९५	८४	४४८	०३/१७/२०७३		बाँझ, सल्लो	चिराईतो, तेजपात
जम्मा :				११८६१.२६	३६७५	२०१०१				

सब-डिभिजन वन कार्यालय : अजयमेरु

४११	DAD/KH/06/01	परिवन सा.व.	अजयमेरु १	१२३.५०	११७	८६४	५/८/२०५१	३/१५/२०६३	बाँझ, सल्लो	
४१२	DAD/KH/06/02	त्रिशूल सा.व.	अजयमेरु १	१९३.३०	६३	३७४	३/२७/२०५३	३/२४/२०६६	बाँझ, सल्लो	चिराईतो, तेजपात, खोटो
४१३	DAD/KH/06/03	समैजि सल्लेरि सा.व.	अजयमेरु १	३१५.८५	९५	६३२	७/२६/२०५५	१२/१०/२०६५	बाँझ, सल्लो	चिराईतो, तेजपात, खोटो
४१४	DAD/KH/06/04	शिखर सूईडोब सा.व.	अजयमेरु १	६१.८७	१९५	१४११	३/३०/२०५६	३/१४/२०६३	बाँझ, सल्लो	चिराईतो, तेजपात
४१५	DAD/KH/06/05	कालिका सा.व.	अजयमेरु १	१४.७२	३९	१२६	३/२२/२०५७	३/२१/२०६६	बाँझ, सल्लो	चिराईतो, तेजपात

४१६	DAD/KH/06/06	समैजि साईरोडा सा.व.	अजयमेरु १	२२.००	८४	५३८	७/४/२०५८	३/२५/२०७०	बाँझ, सल्लो	चिराईतो, तेजपात
४१७	DAD/KH/06/07	धूरा पन्नोडा सा.व.	अजयमेरु २	१५०.३१	१६८	१०७४	८/२६/२०६३		बाँझ, सल्लो	चिराईतो, तेजपात, खोटो
४१८	DAD/KH/06/08	बिन्द्रा सा.व.	अजयमेरु २	१०५.००	१६८	६०५	८/१५/२०५६	१/२४/२०६३	बाँझ, सल्लो	चिराईतो, तेजपात, खोटो
४१९	DAD/KH/08/01	काला पातल सा.व.	अजयमेरु २	१३९.३७	५२	३७७	८/१५/२०५०	४/४/२०७०	बाँझ, सल्लो	चिराईतो, तेजपात, खोटो
४२०	DAD/KH/08/02	बिनायक महिला सा.व.	अजयमेरु २	५.६०	३३	२२६	५/२२/२०५६	३/१७/२०६६	बाँझ, सल्लो	चिराईतो, तेजपात
४२१	DAD/KH/08/03	रानि सा.व.	अजयमेरु २	२३.९९	४१	२५९	३/२२/२०५३	२/९/२०६५	बाँझ, सल्लो	चिराईतो, तेजपात
४२२	DAD/KH/08/04	कैलपाल सा.व.	अजयमेरु २	७५.७५	४४	१४६	३/८/२०६१		बाँझ, सल्लो	चिराईतो, तेजपात, खोटो
४२३	DAD/KH/08/05	कृष्णा बिहार सा.व.	अजयमेरु २	३८.९३	६२	३७७	८/७/२०६२	२०७१/३/३२	बाँझ, सल्लो	चिराईतो, तेजपात, खोटो
४२४	DAD/KH/08/06	बेताल सा.व.	अजयमेरु २	१५५.४२	३३५	२१००	९/३०/२०६३	३/२५/२०७०	बाँझ, सल्लो	चिराईतो, तेजपात, खोटो
४२५	DAD/KH/08/07	बिन्द्राधूरा सा.व.	अजयमेरु २	३९४.००	२०४	११७३	११/२४/२०७३		बाँझ, सल्लो	चिराईतो, तेजपात, खोटो
४२६	DAD/KH/08/08	चोरा सा.व.	अजयमेरु २	११३.००	११०	६०६	११/२१/२०७४	११/२१/२०६९	बाँझ, सल्लो	चिराईतो, तेजपात, खोटो
४२७	DAD/KH/08/09	शिबनाथ सा.व.	अजयमेरु २	४६.००	३७	२५०	११/२१/२०७४	११/२१/२०६९	बाँझ, सल्लो	चिराईतो, तेजपात, खोटो
४२८	DAD/LA/13/01	सिद्धनाथ सा.व.	अजयमेरु ४	८५.५०	११३	६१३	३/३१/२०७०	३/३१/२०७५	सल्लो	खोटो
४२९	DAD/LA/13/02	गोल्देउ सा.व.	अजयमेरु ५	५.७२	४८	२६९	३/३१/२०४९	३/२३/२०६६	सल्लो	
४३०	DAD/LA/13/03	मूडकट्टे सा.व.	अजयमेरु ६	११.११	४६	३००	३/३१/२०४९	३/२३/२०६६	सल्लो	भ्याउ, तेजपात
४३१	DAD/LA/13/04	भूरि पत्थरकोट सा.व.	अजयमेरु ६	१७.००	४७	२५४	३/२५/२०५२	३/१७/२०६६	सल्लो	भ्याउ, तेजपात
४३२	DAD/LA/13/05	लामा हल्दू सा.व.	अजयमेरु ६	२८.२३	११३	६७३	२०५/३/२९	३/२४/२०६६	सल्लो	भ्याउ, तेजपात
४३३	DAD/LA/13/06	भागेश्वर सा.व.	अजयमेरु ५	२०.२५	५२	३७६	३/२९/२०५२	१०/२७/२०६५	सल्लो	
४३४	DAD/LA/13/07	डिम्के खोला सा.व.	अजयमेरु ६	८.२५	२९	२४९	२०५/३/२९	३/२४/२०६५	सल्लो	भ्याउ, तेजपात
४३५	DAD/LA/13/08	निलपाल शान्ति सा.व.	अजयमेरु ५	२.६५	३२	२०१	३/२७/२०५३	३/२३/२०६६	सल्लो	
४३६	DAD/LA/13/09	खिरकोट सून्दरी सा.व.	अजयमेरु ६	५.०८	१७	९०	३/२७/२०५३	५/५/२०६५	सल्लो, देवदार	भ्याउ, तेजपात
४३७	DAD/LA/13/10	ओख्लाम धौलापातल सा.व.	अजयमेरु ६	१७९.३३	६९	७१८	३/२७/२०५३	३/२४/२०६६	सल्लो, देवदार	भ्याउ, तेजपात
४३८	DAD/LA/13/11	डागेश्वरि सा.व.	अजयमेरु ५	३.७६	२७	१६६	३/२७/२०५३	१२/१०/२०६५	सल्लो	
४३९	DAD/LA/13/12	सूगूरखाल सा.व.	अजयमेरु ६	६४.८८	७२	४३८	३/२७/२०५३	३/२४/२०६६	सल्लो, देवदार	भ्याउ, तेजपात
४४०	DAD/LA/13/13	अमरपूर सा.व.	अजयमेरु ५	५.००	३६	२४५	३/३१/२०५५	३/२१/२०६६	सल्लो	चिराईतो, तेजपात
४४१	DAD/LA/13/14	पोखरा सा.व.	अजयमेरु ५	५.००	४३	३१४	३/३१/२०५५	३/२१/२०६६	सल्लो	चिराईतो, तेजपात
४४२	DAD/LA/13/15	आत्मनिर्भर सा.व.	अजयमेरु ५	२९.१७	११०	७७८	१०/२२/२०६६		सल्लो	चिराईतो, तेजपात
४४३	DAD/LA/13/16	कैलपाल परिवन सा.व.	अजयमेरु ५	१३.८५	१४०	९३३	१०/२२/२०६६	२०७१/३/३२	सल्लो	चिराईतो, तेजपात
४४४	DAD/LA/13/17	खैरानी गाजली सा.व.	अजयमेरु ६	१०४.६९	६२	४३०	३/५/२०७०		सल्लो, देवदार	भ्याउ, तेजपात

४४५	DAD/LA/13/18	डागेश्वरि सा.व.	अजयमेरु ६	२२१.६६	७६	४६३	३/५/२०७०		सल्लो, देवदार	भ्याउ, तेजपात
४४६	DAD/LA/13/19	केदार सा.व.	अजयमेरु ६	१३५.००	६२	३७५	३/३/२०७०		सल्लो, देवदार	भ्याउ, तेजपात
४४७	DAD/LA/14/01	लटकोईला सा.व.	अजयमेरु ४	५.५४	३१	१८०	३/२७/२०५२	११/२९/२०६५	सल्लो	तेजपात
४४८	DAD/LA/14/02	खालिडाडा सा.व.	अजयमेरु ४	१८.६६	१०२	६०७	३/२९/२०५२	११/२९/२०६५	सल्लो	तेजपात
४४९	DAD/LA/14/03	डूडेमाण्डौ सा.व.	अजयमेरु ४	२.७१	१५	११०	३/२९/२०५२	३/१७/२०६६	सल्लो	तेजपात
४५०	DAD/LA/14/04	धारापानि सा.व.	अजयमेरु ४	२६.०३	१०२	६०७	३/२९/२०५२	११/२९/२०६५	सल्लो	तेजपात
४५१	DAD/LA/14/05	जमन्ना सा.व.	अजयमेरु ४	६.१०	१३	७०	३/२९/२०५२	३/२१/२०६६	सल्लो	तेजपात
४५२	DAD/LA/14/06	बाम्पानि सा.व.	अजयमेरु ४	२०.०६	१०२	६०७	३/२९/२०५२	११/२९/२०६५	सल्लो	तेजपात
४५३	DAD/LA/14/07	पोखरा सा.व.	अजयमेरु ४	४.००	१९	११७	१२/५/२०५२	१/७/२०७६	सल्लो	तेजपात, खोटो
४५४	DAD/LA/14/08	केदार सा.व.	अजयमेरु ४	११.७५	१०	८०	३/२७/२०५३	३/२१/२०६६	सल्लो	तेजपात
४५५	DAD/LA/14/09	जगन्नाथ मडलिक सा.व.	अजयमेरु ४	१५.०३	८५	५२६	२/२३/२०५४	३/१७/२०६६	सल्लो	तेजपात
४५६	DAD/LA/14/10	टून्सूनि सा.व.	अजयमेरु ४	१०५.००	१५६	८९९	२/२३/२०५४	३/३१/२०७०	सल्लो	तेजपात, खोटो
४५७	DAD/LA/14/11	भालटूकूरी सा.व.	अजयमेरु ४	१५.५९	९२	५५०	२/२३/२०५४	३/१७/२०६६	सल्लो	तेजपात
४५८	DAD/LA/14/12	जगन्नाथ सा.व.	अजयमेरु ४	६.०९	९३	५२६	३/३१/२०५५	३/१७/२०६६	सल्लो	तेजपात
४५९	DAD/LA/14/13	माईति महिला सा.व.	अजयमेरु ४	७२.१५	८१	३५१	२/१८/२०५७	३/२४/२०७०	सल्लो	तेजपात
४६०	DAD/LA/14/14	कैलाश सा.व.	अजयमेरु ४	१२०.४५	८३	४४९	३/२५/२०५८	३/२१/२०७०	सल्लो	तेजपात
४६१	DAD/LA/14/15	भागेश्वर सा.व.	अजयमेरु ४	१७६.४८	९३	६७१	३/३१/२०७०		सल्लो	तेजपात
४६२	DAD/LA/15/01	सूनकट्टे पहाड सा.व.	अजयमेरु ३	७.००	३२	१४८	३/३१/२०५०	१/१०/२०६६	सल्लो, बाफ	तेजपात
४६३	DAD/LA/15/02	भरनढूंगा सा.व.	अजयमेरु ३	५.००	५८	४६१	३/३१/२०५०	३/२७/२०५६	सल्लो, बाफ	तेजपात
४६४	DAD/LA/15/03	सत्यचौरा सा.व.	अजयमेरु ३	९.६६	१९	१५९	३/३०/२०५१	१२/१०/२०६५	सल्लो, बाफ	तेजपात
४६५	DAD/LA/15/04	मूसमडा सा.व.	अजयमेरु ३	५३.९५	१०५	६८८	३/३०/२०५१	३/२३/२०६६	सल्लो, बाफ	तेजपात
४६६	DAD/LA/15/05	रानि सा.व.	अजयमेरु ३	१८५.७६	१०५	६८८	३/३०/२०५१	१/१०/२०६६	सल्लो, बाफ	तेजपात
४६७	DAD/LA/15/06	डौडा सा.व.	अजयमेरु ३	५४.००	१४३	११७३	३/३०/२०५१	३/३१/२०७०	सल्लो, बाफ	तेजपात
४६८	DAD/LA/15/07	चम्मेताल सा.व.	अजयमेरु ३	४.००	२७	१४७	१२/५/२०५२	१/१७/२०६६	सल्लो, बाफ	तेजपात

जम्मा :				३८४९.७५	४६०७	२८८३७				

सब-डिभिजन वन कार्यालय : साँदनी

४६९	DAD/SA/23^{2}/14	अम्बिका हरियाली सा.व.	प.न.पा. ८	१९७.८२	५०	२६७	३/३०/२०५६	१/२९/२०७८	साल	वनहल्दी, कुरीलो
४७०	DAD/SA/23^{2}/19	सिद्धनाथ सा.व.	प.न.पा. ८	३३२.७२	१०१	६४५	११/२७/२०६४	१/२९/२०७८	साल	वनहल्दी, कुरीलो
४७१	DAD/SA/23^{2}/25	सून्दर हरियाली सा.व.	प.न.पा. ८	१७२.३०	९२	५८४	५/३१/२०६०	११/१८/२०७०	साल	वनहल्दी, कुरीलो
४७२	DAD/SA/23^{2}/26	सिताराम सा.व.	प.न.पा. ७	८५.४२	६३	४६३	२०६५/३१	११/१५/२०६५	साल	वनहल्दी, कुरीलो
४७३	DAD/SA/23^{2}/30	शिब सून्दरी सा.व.	प.न.पा. ७	२५१.४७	२४४	१५६३	९/१/२०६१	११/७/२०६६	साल	कुरीलो
४७४	DAD/SA/23^{2}/31	थकायलसैन महिला सा.व.	प.न.पा. ७	१८०.२०	१९५	११७९	१२/१/२०६१	३/३१/२०७५	साल	कुरीलो
४७५	DAD/SA/23^{2}/33	त्रिपूरा सा.व.	प.न.पा. ७	१७४.६६	८०	४१८	१/१६/२०६२	३/२९/२०७८	साल	कुरीलो
४७६	DAD/SA/23^{2}/35	सून्दर सा.व.	प.न.पा. ७	१५२.४०	७८	४९८	११/४/२०६२	१२/१०/२०६५	साल	कुरीलो
४७७	DAD/SA/23^{2}/36	शितल महिला सा.व.	प.न.पा. ७	१०७.५०	७५	५३५	११/४/२०६२		साल, सल्लो	कुरीलो
४७८	DAD/SA/23^{2}/39	शान्तिकूञ्ज महिला सा.व.	प.न.पा. ७	२२१.०२	७६	४७३	१०/१७/२०६३		साल	
४७९	DAD/SA/23^{2}/40	बासबारी सा.व.	प.न.पा. ७	८६.१६	२०	१२२	३/१/२०५४	१/२९/२०७८	साल	बाँस, भोर्ला
४८०	DAD/SA/23^{2}/41	सिद्धानाथ सा.व. ①	प.न.पा. ७	२३९.७०	१३७	९१०	८/२५/२०६५	१२/२२/२०७५	साल	कुरीलो, भोर्ला
४८१	DAD/SA/23^{2}/42	यसोधरा महिला सा.व.	प.न.पा. ७	१२१.०१	५६	३८०	२/२६/२०६५	१/२४/२०७८	साल	कुरीलो, भोर्ला
४८२	DAD/SA/23^{2}/47	ईन्द्रेनी महिला सा.व.	प.न.पा. ७	२५५.०४	१५६	९६४	८/२५/२०६५	३/१३/२०७८	साल	कुरीलो, भोर्ला
४८३	DAD/SA/23^{2}/50	झिलमिला चूरे सा.व.	प.न.पा. ७	२१९.५६	९१	५१६	९/१८/२०६५	१/२९/२०७८	साल, सल्लो	
४८४	DAD/SA/23^{2}/51	सल्लेरी सा.व.	प.न.पा. ८	१८६.१२	३८	२३९	१२/१०/२०६५	२०७१/३/३२	साल, सल्लो	
४८५	DAD/SA/23^{2}/54	बैजनाथ सल्लेरी	प.न.पा. ७	१२८.००	३७	२०२	१०/२४/२०६६		साल, सल्लो	
४८६	DAD/SA/23^{2}/58	सिद्धनाथ	प.न.पा. ८	१२९.४२	५१	३३८	१२/१७/२०६६		साल	कुरीलो, भोर्ला
४८७	DAD/SA/23^{2}/59	सिद्धनाथ	प.न.पा. ८	१५०.२१	३४	२२८	१/७/२०६७		साल	कुरीलो, भोर्ला
४८८	DAD/SA/23^{2}/60	बैजनाथ	प.न.पा. ८	९०.५५	३७	१६८	१/७/२०६७	१/२९/२०७८	साल	कुरीलो, भोर्ला
४८९	DAD/SA/23^{2}/61	लक्ष्मी म.	प.न.पा. ८	१२५.६९	३७	१६८	१/७/२०६७	१/२९/२०७८	साल	कुरीलो, भोर्ला
४९०	DAD/SA/23^{2}/62	सतरुपा	प.न.पा. ७	७८.६५	४०	२५७	१/१०/२०६७		साल, सल्लो	कुरीलो
४९१	DAD/SA/23^{2}/63	मधू सून्दरी	प.न.पा. ७	९९.३२	८०	४१८	१/१४/२०६७	३/२९/२०७८	साल	कुरीलो, भोर्ला
४९२	DAD/SA/23^{2}/64	भैरवनाथ चूरे	प.न.पा. ७	१४४.२८	८६	३७३	१/२७/२०६७		साल, सल्लो	कुरीलो, भोर्ला

४९३	DAD/SA/23^2/66	सरस्वती	प.न.पा. ८	३९.००	२३	१४५	१/१५/२०६७		साल, सल्लो	काफल, कुरीलो
४९४	DAD/SA/23^2/67	त्रिशूले	प.न.पा. ८	१२३.००	२९	१३०	१/१५/२०६७		साल	कुरीलो, भोर्ला
४९५	DAD/SA/23^2/68	भगवती म.	प.न.पा. ८	१५२.००	२५	१५४	१/१५/२०६७		साल, सल्लो	कुरीलो, भोर्ला
४९६	DAD/SA/23^2/69	शान्ति सा.व.	प.न.पा. ८	२५.००	९२	५८४	८/२३/२०७२		साल, सल्लो	कुरीलो, भोर्ला
४९७	DAD/SA/23^2/70	मधूवन सा.व.	प.न.पा. ७	३७.००	१२	५७	१/३१/२०६७		साल	कुरीलो
जम्मा :				४३०५.२२	२१३५	१२९७८				
कुल जम्मा :				६३२३७.४४	३९९९८	२४६५९१				

डिभिजन वन कार्यालय, डडेल्धुरा अन्तर्गत आ.ब. २०७८/०७९ सम्म हस्तान्तरण तथा नबिकरण भएका कबुलियती वनहरुको बिस्तृत बिबरण

सब-डिभिजन : नबदुर्गा

क.सं.	कबुलियती वन उपभोक्ता समूहको नाम	ठेगाना	क.व. कोड	वन हस्तान्तरण मिति	क.व. कार्य योजना सम्बन्धि बिबरण			जम्मा घरधुरी	जनसंख्या		
					अन्तिम पटक नबिकरण मिति	क्षेत्रफल हे.	अवधि (बर्ष)		महिला	पुरुष	जम्मा
१	मसानी क.व.उ.स.	नबदुर्गा गा.पा. २ रन्तपाला	DAD/DA/03/01	१०/२६/२०६०	१०/२६/२०७५	४.७२	५	११	45	43	88
२	ब्रह्मस्थान क.व.उ.स.	नबदुर्गा गा.पा. २	DAD/DA/03/02	१०/२६/२०६०	३/२९/२०७५	४.२०	४०	११	43	35	78
३	कालगेडे क.व.उ.स.	नबदुर्गा गा.पा. २ कटाउजी	DAD/DA/03/03	७/१२/२०६१	३/२७/२०६६	४.१३	५	११	45	40	85
४	जमुनी क.व.उ.स.	नबदुर्गा २ बगाल	DAD/DA/03/04	४/५/२०६१	३/२८/२०७५	१.७३	५	११	37	33	70
५	कालिका क.व.उ.स.	नबदुर्गा गा.पा. २ बगाल	DAD/DA/03/05	१०/२०/२०६२	३/१५/२०७५	०.९२	५	१०	33	31	64
६	नौलो क.व.उ.स.	नबदुर्गा गा.पा. २	DAD/DA/03/06	३/१७/२०६४	३/३१/२०६९	६.१३	५	१५	47	46	93
७	भैरब क.व.उ.स.	नबदुर्गा गा.पा. २ ढिलेली	DAD/DA/03/07	३/३१/२०६४	३/३१/२०७४	३.५४	५	११	33	38	71
८	सुन्कु क.व.उ.स.	नबदुर्गा २ पनालखेत	DAD/DA/03/08	३/१७/२०६४	३/३१/२०७४	३.८८	५	१५	53	46	99
९	भगबती क.व.उ.स.	नबदुर्गा गा.पा. २ ढिलेली	DAD/DA/03/09	१२/१७/२०६४	३/१५/२०७५	३.४१	५	७	23	16	39

१०	शुभ समैजी क.व.उ.स.	नबदुर्गा गा.पा. २ ढिलेली	DAD/DA/03/10	३/३१/२०६४	३/३१/२०७४	२.७४	५	५	26	14	40
११	संन्तोषीमा क.व.उ.स.	नबदुर्गा २	DAD/DA/03/11	३/१७/२०६४	३/३१/२०७६	२.६४	५	५	9	16	25
१२	डाँडाबाग क.व.उ.स.	नबदुर्गा गा.पा. २ ढिलेली	DAD/DA/03/12	३/३१/२०६४	३/३१/२०६९	३.८८	५	१३	33	30	63
१३	मणिलेक क.व.उ.स.	नबदुर्गा गा.पा. २ ढिलेली	DAD/DA/03/13	३/३१/२०६४	३/३१/२०७३	२.९७	५	५	12	10	22
१४	कटारु क.व.उ.स.	नबदुर्गा गा.पा. २ रन्तपाला	DAD/DA/03/14	३/२५/२०६४	२०७५३/३२	२.३०	५	१५	48	41	89
१५	तेडी क.व.उ.स.	नबदुर्गा गा.पा. २	DAD/DA/03/15	३/२५/२०६५	३/२५/२०७५	२.०२	५	१५	33	45	78
१६	समैजी क.व.उ.स.	नबदुर्गा गा.पा. २ बकालसैन	DAD/DA/03/16	३/२५/२०६६	१२/२८/२०७०	२.७३	५	११	30	28	58
१७	ठुलीदेउ क.व.उ.स.	नबदुर्गा गा.पा. २ बकालसैन	DAD/DA/03/17	३/३१/२०६७	३/२/२०७८	५.६१	५	१०	37	38	75
१८	भुमीदेउली क.व.उ.स.	नबदुर्गा गा.पा. २ मटेला	DAD/DA/03/18	३/३१/२०६७	३/२/२०७८	४.९७	५	११	24	22	46
१९	पिपलगैरा क.व.उ.स.	नबदुर्गा गा.पा. २ भटगाउ	DAD/DA/03/19	३/३१/२०७४		१.१५	४०	१५	53	51	104
२०	प्रगतीशिल क.व.उ.स.	नबदुर्गा ३ बेडुपानी	DAD/DA/03/20	३/३१/२०६८	३/३१/२०७४	१२.७०	५	१४	35	32	67
२१	रातामाटी क.व.उ.स.	नबदुर्गा २ स्याली	DAD/DA/03/21	३/३१/२०६८	३/३१/२०७४	११.६९	५	१५	25	25	50
२२	सितलचौर क.व.उ.स.	नबदुर्गा २	DAD/DA/03/22	३/३१/२०६८	३/३१/२०७४	१२.७०	५	१३	28	28	56
२३	मष्टा क.व.उ.स.	नबदुर्गा गा.पा. २	DAD/DA/03/23	३/२५/२०७१		३.९८	५	१५	38	51	89
२४	ब्रह्मस्थान क.व.उ.स.	नबदुर्गा २ भटगाउ	DAD/DA/03/24	३/१७/२०६४	३/२९/२०७५	८.००	५	११	38	31	69
२५	अङ्गदेउ क.व.उ.स.	नबदुर्गा गा.पा. २ बगाल	DAD/DA/03/25	३/२६/२०७३		४.६०	४०	९	27	26	53
२६	कोष भुइलेजर क.व.उ.स.	नबदुर्गा ३ दावली	DAD/DA/04/01	३/२५/२०६६	१२/२८/२०७०	२.१०	५	५	21	11	32
२७	फेरेखाली क.व.उ.स.	नबदुर्गा ३ हुलाक	DAD/DA/04/02	३/२५/२०६६	१२/२८/२०७०	५.९८	५	११	36	27	63
२८	जुगानी क.व.उ.स.	नबदुर्गा गा.पा. ३ दावली	DAD/DA/04/03	३/३१/२०६८	३/३१/२०७४	८.६५	५	११	43	37	80
२९	नलीगडा क.व.उ.स.।	नबदुर्गा ३ बेल्तडा	DAD/DA/04/04	३/३१/२०६८	३/२/२०७८	१.१५	५	५	12	13	25
३०	श्रृजना क.व.उ.स.	नबदुर्गा ३ दावली	DAD/DA/04/05	३/३१/२०६८	३/२/२०७८	३.३१	५	५	14	12	26
३१	सोल्सरे क.व.उ.स.	नबदुर्गा ३ दावली	DAD/DA/04/06	३/३१/२०६८	३/२/२०७८	१.३७	५	७	8	13	21
३२	शिबशक्ती क.व.उ.स.	नबदुर्गा गा.पा. ३ दावली	DAD/DA/04/07	२०७१/३/३२		३.२४	४०	१३	46	49	95
३३	चौपाती क.व.उ.स.	नबदुर्गा ३ दावली	DAD/DA/04/08	३/२५/२०७३	३/२५/२०७३	११.५०	५	६	13	20	33

३४	जुरकट्टे क.व.उ.स.	नबदुर्गा ३ जुरकट्टे	DAD/DA/04/09	१२/१/२०७४	१२/१/२०७४	०.७५	५	६	18	17	35
३५	ढोलखेत क.व.उ.स.	नबदुर्गा गा.पा. ३ दावली	DAD/DA/04/10	२/२०/२०७५		०.९५	४०	९	23	25	48
३६	मसानी चिउरा क.व.उ.स.	नबदुर्गा ३ दावली	DAD/DA/04/11	३/५/२०७५	३/५/२०७५	११.५०	५	५	23	19	42
जम्मा :						१६७.८४		३६७	१११२	१०५९	२१७१

सब-डिभिजन : अमरगढी

क.सं.	कबुलियती वन उपभोक्ता समूहको नाम	ठेगाना	क.व. कोड	वन हस्तान्तरण मिति	क.व. कार्य योजना सम्बन्धि बिबरण			जम्मा घरधुरी	जनसंख्या		
					अन्तिम पटक नबिकरण मिति	क्षेत्रफल हे.	अबधि (बर्ष)		महिला	पुरुष	जम्मा
१	कैलपाल क.व.उ.स.	अ.न.पा. २ कुस्माली	DAD/KH/09/01	३/३१/२०६०	३/२०/२०७२	१.६०	५	९	32	18	50
२	शिद्धनाथ टाकुरा क.व.उ.स.	अ.न.पा. २ कुस्माली	DAD/KH/09/02	३/३१/२०६०	३/२०/२०७३	१.८०	५	१०	38	28	66
३	सिमपाल महिला क.व.उ.स.	अ.न.पा. २ कुस्माली	DAD/KH/09/03	७/१२/२०६१	३/२०/२०७३	१.९०	५	७	15	18	33
४	पातीहाल्ला क.व.उ.स.	अ.न.पा. २ मौरडा	DAD/KH/09/04	७/१२/२०६१	३/१४/२०७४	०.४८	५	१७	36	44	80
५	प्रगतीशिल क.व.उ.स.	अ.न.पा. १०	DAD/KH/09/05	३/३१/२०६१	१२/३१/२०७०	१.११	५	९	28	39	67
६	दुधधारी क.व.उ.स.	अ.न.पा. ८ टाँटर	DAD/KH/09/06	३/८/२०६३	५/३०/२०७३	४.१९	५	१४	40	42	82
७	देबीबजार क.व.उ.स.	अ.न.पा. ८ लटाउली	DAD/KH/09/07	३/८/२०६३	३/३१/२०७५	३.३८	५	१०	31	31	62
८	घट्टेटुडो क.व.उ.स.	अ.न.पा. ८ लटाउली	DAD/KH/09/08	५/३०/२०६३	२०७४/३/३२	४.००	५	५	14	16	30
९	उग्रतारा क.व.उ.स.	अ.न.पा. ८ लटाउली	DAD/KH/09/09	३/२८/२०६३	३/२१/२०७४	३.००	५	५	14	13	27
१०	राउलतोली गुफा क.व.उ.स	अ.न.पा. ८ पोखरा	DAD/KH/09/10	३/८/२०६३	३/२९/२०६८	५.६४	५	९	35	41	76
११	बुढाधामी क.व.उ.स.	अमरढी ८ लटाउली	DAD/KH/09/11	३/१८/२०६३	३/२५/२०७५	३.१८	५	५	19	13	32
१२	हरीयाली क.व.उ.स.	अ.न.पा. ८ लटाउली	DAD/KH/09/12	३/८/२०६३	३/२१/२०७४	३.३२	५	५	15	29	44
१३	धामीन्वाला क.व.उ.स.	अ.न.पा. ८ लटाउली	DAD/KH/09/13	५/३०/२०६३	३/८/२०७३	१.९२	५	५	12	15	27
१४	बेताल क.व.उ.स.	अ.न.पा. ८ टाँटर	DAD/KH/09/14	३/८/२०६३	३/२८/२०७४	४.८१	५	१६	37	31	68
१५	गडान क.व.उ.स.	अ.न.पा. ८ लटाउली	DAD/KH/09/15	३/१७/२०६४	२/१०/२०७६	८.७७	५	९	23	20	43
१६	परिवन क.व.उ.स.	अमरगढी ८ लटाउली	DAD/KH/09/16	३/१७/२०७४	३/१७/२०७४	४.०२	४०	७	18	23	41

१७	दुधधारी पासो क.व.उ.स.	अ.न.पा. ६ दुमडा	DAD/KH/09/17	३/१७/२०६४	२/६/२०७६	२.५८	५	१५	41	55	96
१८	लाली गुराँस क.व.उ.स.	अ.न.पा. ६ दुमडा	DAD/KH/09/18	३/१७/२०६४	१२/२१/२०७५	२.०९	५	१५	46	52	98
१९	प्रगतीशिल क.व.उ.स.	अ.न.पा. ८ लटाउली	DAD/KH/09/19	३/१७/२०६४	१२/४/२०७५	२.२७	५	९	14	15	29
२०	ग्वाँसी क.व.उ.स.	अ.न.पा. ६ दुमडा	DAD/KH/09/20	३/१७/२०६४	१०/२३/२०७५	२.०८	५	१२	33	39	72
२१	समैजी क.व.उ.स.	अ.न.पा. ६ दुमडा	DAD/KH/09/21	३/१७/२०६४	१२/२१/२०७५	२.१८	५	१४	51	46	97
२२	कुयली क.व.उ.स.	अमरढी ८ लटाउली	DAD/KH/09/22	३/१७/२०७४	३/१७/२०७४	४.३०	५	१०	29	26	55
२३	न्वाखोला क.व.उ.स.	अ.न.पा. ८ लटाउली	DAD/KH/09/23	३/१७/२०६४	३/१७/२०७६	५.१२	५	८	19	23	42
२४	पासामाण्डौ क.व्.उ.स.	अ.न.पा. ६ दुमडा	DAD/KH/09/24	३/२६/२०६५	२/९/२०७६	०.९९	५	१२	27	31	58
२५	देउभ्काड क.व.उ.स.	अ.न.पा. ६ दुमडा	DAD/KH/09/25	३/२६/२०६५	१२/१५/२०७६	२.०६	५	१४	50	50	100
२६	भुमीराज क.व.उ.स.	अ.न.पा. ८ ढाटगाउ	DAD/KH/09/26	३/३१/२०७३	३/३१/२०७३	४.५०	५	११	26	28	54
२७	घटाल क.व.उ.स.	अमरगढी -२, मौरडा	DAD/KH/09/27	३/१५/२०७५	३/१५/२०७५	०.४८	५	१७	43	47	90
जम्मा :						८१.७७		२७९	७८६	८३३	१६१९

सब-डिभिजन : गन्यापधुरा

क्र.सं.	कबुलियती वन उपभोक्ता समूहको नाम	ठेगाना	क.व. कोड	वन हस्तान्तरण मिति	क.व. कार्य योजना सम्बन्धि बिबरण			जम्मा घरधुरी	जनसंख्या		
					अन्तिम पटक नबिकरण मिति	क्षेत्रफल हे.	अबधि (बर्ष)		महिला	पुरुष	जम्मा
१	पुजनदेउ क.व.उ.स.	गन्यापधुरा गा.पा. २	DAD/GA/19/01	३/२६/२०६५		३.१५	४०	१५	40	43	83
२	बुङ्गाकोटी क.व.उ.स.	गन्यापधुरा गा.पा. २	DAD/GA/19/02	२/२५/२०६६		३.१५	४०	८	29	19	48
३	लाटा गणेश क.व.उ.स.	गन्यापधुरा गा.पा. २	DAD/GA/19/03	३/३१/२०६७		३.८१	४०	७	25	24	49
४	घोलना क.व.उ.स.	गन्यापधुरा गा.पा. १	DAD/GA/21/01	१०/२०/२०६२	२०७२/०७३	१.४४	५	५	13	14	27
५	शिखर क.व.उ.स.	गन्यापधुरा गा.पा. १	DAD/GA/21/02	२०६२/०६३	२०७२/०७३	१.१८	५	५	17	16	33
६	भुमीराज क.व.उ.स.	गन्यापधुरा गा.पा. १	DAD/GA/21/03	१०/२०/२०६२	२०७२/०७३	०.५६	५	६	19	17	36
७	खडेलीबाबा क.व.उ.स.	गन्यापधुरा गा.पा. १	DAD/GA/21/04	१०/२०/२०६२	३/२०/२०७२	०.८६	५	५	30	26	56
८	कैलपाल क.व.उ.स.	गन्यापधुरा गा.पा. १	DAD/GA/21/05	३/२६/२०६५		४.२५	५	९	31	31	62
९	मसानी बाबा क.व.उ.स.	गन्यापधुरा गा.पा. १	DAD/GA/21/06	३/२५/२०६६	३/२२/२०७७	१.१५	५	१३	32	36	68

१०	सगरमाथा क.व.उ.स.	गन्यापधुरा गा.पा. १	DAD/GA/21/07	३/३१/२०६७		३.८४	४०	७	24	22	46
११	नबजिबन क.व.उ.स.	गन्यापधुरा गा.पा. १	DAD/GA/21/08	३/३१/२०६७	२०७१/०७२	३.८०	५	७	18	26	44
१२	कैलाश क.व.उ.स.	गन्यापधुरा गा.पा. १	DAD/GA/21/09	३/३१/२०६७	३/३०/२०७२	३.६५	५	८	28	29	57
१३	जनकल्याण क.व.उ.स.	गन्यापधुरा गा.पा. १	DAD/GA/21/10	३/२८/२०६८	३/३१/२०७४	१०.५५	५	१५	46	52	98
१४	शान्ती क.व.उ.स.	गन्यापधुरा गा.पा. १	DAD/GA/21/11	३/३१/२०७२		३.००	४०	१०	24	27	51
१५	पातलगडा क.व.उ.स.	गन्यापधुरा गा.पा. १	DAD/GA/21/12	३/३०/२०७५		२.७७	४०	१५	36	43	79
जम्मा :						४७.१६		१३५	४१२	४२५	८३७

सब-डिभिजन : अजयमेरु

क्र.सं.	कबुलियती वन उपभोक्ता समूहको नाम	ठेगाना	क.व. कोड	वन हस्तान्तरण मिति	क.व. कार्य योजना सम्बन्धि बिबरण			जम्मा घरधुरी	जनसंख्या		
					अन्तिम पटक नबिकरण मिति	क्षेत्रफल हे.	अबधि (बर्ष)		महिला	पुरुष	जम्मा
१	महारुद्र क.व.उ.स.	अजयमेरु गा.पा. १ बजकोट	DAD/KH/06/01	१०/२०/२०६२	३/३०/२०७३	३.००	५	११	35	49	84
२	सिद्धनाथ क.व.उ.स.	अजयमेरु ग.पा. १ बजकोट	DAD/KH/06/02	१०/२०/२०६२	३/३१/२०७३	४.१९	५	९	17	26	43
३	भुमीराज क.व.उ.स.	अजयमेरु गा.पा. १ बजकोट	DAD/KH//06/03	१०/२०/२०६२	३/३१/२०७३	५.६०	५	९	17	26	43
४	दुधपुरा क.व.उ.स.	अजयमेरु ग.पा. १ बैडा	DAD/KH/06/04	३/३१/२०६७	३/३१/२०७३	६.५३	५	१५	37	38	75
५	समैजी बैडा क.व.उ.स.	अजयमेरु गा.पा. १ बैडा	DAD/KH/06/05	३/३१/२०६७	३/३१/२०७३	१२.१५	५	१४	39	34	73
६	समैजि राउलाईजर क.व.उ.स.	अजयमेरु ग.पा. २	DAD/KH/06/06	३/३१/२०६७	३/३१/२०७४	७.६५	५	१५	53	54	107
७	भगबती क.व.उ.स.	अजयमेरु ग.पा. २	DAD/KH/08/01	३/२५/२०६६	३/३१/२०७६	२.८०	५	१२	26	43	69
८	बेताल क.व.उ.स.	अजयमेरु ग.पा. २	DAD/KH/08/02	३/२५/२०६६	३/३१/२०७२	९.४०	५	१४	59	49	108
९	शहश्रलिङ्ग क.व.उ.स.	अजयमेरु ग.पा. २ चनडा	DAD/KH/08/03	३/३१/२०७२		३.००	४०	१५	45	43	88
१०	भैरब क.व.उ.स.	अजयमेरु ग.पा. २ डुडला	DAD/KH/08/04	३/३१/२०७२		३.००	४०	९	27	26	53
११	तुल्सीपुर क.व.उ.स.	अजयमेरु ग.पा. २	DAD/KH/08/05	३/३१/२०७३		८.४०	४०	१५	52	63	115
१२	पञ्चदेब क.व.उ.स.	अजयमेरु ग.पा. २ डुडला	DAD/KH/08/06	३/३१/२०७४		८.००	४०	१५	46	43	89
१३	बैजनाथ क.व.उ.स.	अजयमेरु ग.पा. २ डुडला	DAD/KH/08/07	३/२६/२०७४		७.५०	४०	१५	45	41	86

१४	भुवनेश्वरी क.व.उ.स.	अजयमेरु गा.पा. ६ भुरी	DAD/KH/08/08	१/२३/२०७५		२.२४	४०	१५	43	43	86
१५	सुन्दरी महिला क.व.उ.स.	अजयमेरु गा.पा. ६ कल्लाउ	DAD/LA/13/01	३/२६/२०६५	२०७१/३/३२	३.२९	५	१५	47	58	105
१६	करालीथला क.व.उ.स.	अजयमेरु गा.पा. ५ निनाली	DAD/LA/13/02	३/२६/२०६५	२०७१/३/३२	५.९४	५	१५	40	52	92
१७	डागेश्वरी क.व.उ.स.	अजयमेरु गा.पा. ५ पुजारीगाउ	DAD/LA/13/03	३/३१/२०६७	३/२३/२०७५	८.२०	५	१५	33	41	74
१८	भट्टयारी क.व.उ.स.	अजयमेरु गा.पा. ५ निनाली	DAD/LA/13/04	२०६७/३/३२		११.५८	४०	१४	49	5	54
१९	लालीगुराँस क.व.उ.स.	अजयमेरु गा.पा. ६ कल्लाउ	DAD/LA/13/05	२०६७/३/३२	३/३१/२०७५	५.७६	५	१५	44	43	87
२०	सेल्तमडा क.व.उ.स.	अजयमेरु गा.पा. ५ पच्पला	DAD/LA/13/06	२०६७/३/३२	३/३१/२०७५	६.९२	५	१४	52	43	95
२१	चौडी क.व.उ.स.	अजयमेरु गा.पा. ५ निनाली	DAD/LA/13/07	३/३१/२०६७		११.२५	४०	१५	52	44	96
२२	भुमीराज क.व.उ.स.	अजयमेरु गा.पा. ६ घोर्सिला	DAD/LA/13/08	३/३१/२०६८	३/२२/२०७५	६.७३	५	१४	35	45	80
२३	जनउत्थान क.व.उ.स.	अजयमेरु गा.पा. ५ जयपुर	DAD/LA/13/09	३/३१/२०६८	३/२३/२०७५	०.६१	५	१२	39	35	74
२४	बिरबेताल क.व.उ.स.	अजयमेरु गा.पा. ५ कापडी	DAD/LA/13/10	३/३१/२०६८	३/२८/२०७४	८.२५	५	१५	46	53	99
२५	दिपज्वोती क.व.उ.स.	अजयमेरु गा.पा. ५ सुतालीपुर	DAD/LA/13/11	३/३१/२०६८	३/२९/२०७५	०.७३	५	१५	34	45	79
२६	भुमीराज क.व.उ.स.	अजयमेरु गा.पा. ४ चौडी	DAD/LA/14/01	३/२२/२०६६	२०७१/३/३२	२.७६	५	१४	32	24	56
२७	शिद्धनाथ क.व.उ.स.	अजयमेरु गा.पा. ४ चिपुर	DAD/LA/14/02	२०६६/३२२	२०७१/३/३२	१.४४	५	७	21	24	45
२८	कैलपाल क.व.उ.स.	अजयमेरु गा.पा. ४ चिपुर	DAD/LA/14/03	१०/२६/२०६०	२०७०/३/३२	१.५०	५	१४	39	39	78
२९	निलपाल क.व.उ.स.	अजयमेरु गा.पा. ४ चौडी	DAD/LA/14/04	३/२२/२०६६	२०७१/३/३२	१.५०	५	९	26	29	55
३०	भगबती क.व.उ.स.	अजयमेरु गा.पा. ४ चिपुर	DAD/LA/14/05	३/३१/२०६७	२०७१/३/३२	७.३६	५	१३	33	38	71
३१	चनाली क.व.उ.स.	अजयमेरु गा.पा. ३ चनाली	DAD/LA/15/01	३/३१/२०६७	३/३१/२०७४	७.५३	५	१५	44	50	94
३२	बिरबेताल क.व.उ.स.	अजयमेरु गा.पा. ३	DAD/LA/15/02	३/३१/२०६७	३/३१/२०७५	५.६५	५	१०	31	29	60

३३	घट्टेथला क.व.उ.स.	अजयमेरु गा.पा. ३ भद्रपुर	DAD/LA/15/03	३/३१/२०६८	३/३१/२०७४	८.८५	४०	१३	47	47	94
३४	गोल्देउ क.व.उ.स.	अजयमेरु गा.पा. ३ मटेला	DAD/LA/15/04	३/३१/२०६८	३/३१/२०७४	८.८५	५	१५	41	54	95
३५	खैरकोट क.व.उ.स.	अजयमेरु गा.पा. ३ भुनाकोट	DAD/LA/15/05	३/३१/२०६८	३/२०/२०७४	७.३७	५	८	22	21	43
३६	राउतकट्टे क.व.उ.स.	अजयमेरु गा.पा. ३	DAD/LA/15/06	३/३१/२०६८	३/३१/२०७४	१०.५७	५	१४	48	55	103
३७	शिस्यथला क.व.उ.स.	अजयमेरु गा.पा. ३ गुयली	DAD/LA/15/07	३/३१/२०६८	३/३१/२०७३	११.५०	५	१५	31	40	71
३८	सिन्नोला क.व.उ.स.	अजयमेरु गा.पा. ३ रिङडगाउ	DAD/LA/15/08	३/३१/२०६८	३/२६/२०७३	८.९१	५	१२	38	32	70
जम्मा :						२३६.५१		५०१	१४६५	१५२४	२९८९

सब-डिभिजन : भागेश्वर

क्र.सं.	कबुलियती वन उपभोक्ता समूहको नाम	ठेगाना	क.व. कोड	वन हस्तान्तरण मिति	क.व. कार्य योजना सम्बन्धि बिबरण			जम्मा घरधुरी	जनसंख्या		
					अन्तिम पटक नबिकरण मिति	क्षेत्रफल हे.	अवधि (बर्ष)		महिला	पुरुष	जम्मा
१	कैलपाल क.व.उ.स.	भागेश्वर गा.पा. ४	DAD/LA/16/01	१०/२६/२०६०	२०७१/३/३२	१.५०	५	१०	22	20	42
२	धौलामाटी क.व.उ.स.	भागेश्वर गा.पा. ४ बगरकोट	DAD/LA/16/02	१०/२६/२०६०	३/२५/२०७३	२.२८	५	९	19	19	38
३	माहुरीफाग क.व.उ.स.	भागेश्वर गा.पा. ४ बगरकोट	DAD/LA/16/03	१०/२६/२०६०	२०७४/३/३२	२.४०	५	९	18	16	34
४	भागेश्वर क.व.उ.स.	भागेश्वर गा.पा. ४	DAD/LA/16/04	१०/२६/२०६०	३/२५/२०६६	१.४७	५	८	21	22	43
५	रतनी क.व.उ.स.	भागेश्वर गा.पा. ४	DAD/LA/16/05	३/३१/२०६७	३/३०/२०७२	३.७२	५	७	14	16	30
६	धामीगाँउ क.व.उ.स.	भागेश्वर गा.पा. ४	DAD/LA/16/06	३/३१/२०६७	३/२९/२०७२	७.५४	५	१५	49	50	99
७	मालीगाँउ क.व.उ.स.	भागेश्वर गा.पा. ४ मालिगाउ	DAD/LA/16/07	३/३१/२०६७	३/३१/२०७२	८.२७	५	१५	45	38	83
८	जोगेनीथान क.व.उ.स.	भागेश्वर गा.पा. ४	DAD/LA/16/08	३/३१/२०६८	२०७१/३/३२	१.५०	५	१५	54	47	101
९	भुमिराज क.व.उ.स.	भागेश्वर गा.पा. ४	DAD/LA/16/09	३/३१/२०६८	३०७१/३/३२	२.७६	५	१५	44	47	91
१०	शिद्धनाथ क.व.उ.स.	भागेश्वर गा.पा. ५ डुडरी	DAD/LA/16/10	३/२२/२०६६	३/३१/२०७१	१.४४	५	१५	34	27	61
जम्मा :						३२.८८		११८	३२०	३०२	६२२

सब-डिभिजन : आलिताल

क.सं.	कबुलियती वन उपभोक्ता समूहको नाम	ठेगाना	क.व. कोड	वन हस्तान्तरण मिति	क.व. कार्य योजना सम्बन्धि बिबरण			जम्मा घरधुरी	जनसंख्या		
					अन्तिम पटक नबिकरण मिति	क्षेत्रफल हे.	अबधि (बर्ष)		महिला	पुरुष	जम्मा
१	नमुना क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. २	DAD/AA/24/01	३/२८/२०६८		६.१५	४०	७	46	52	98
२	जनहित क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. २	DAD/AA/24/02	३/२८/२०६८		९.१५	४०	९	51	41	92
३	छडाखोला क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ७ शेरी	DAD/AA/25/01	३/२५/२०६४	३/२८/२०६९	३.३६	५	११	69	37	106
४	खालीडाडा क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा.	DAD/AA/25/02	३/२५/२०६४	३/२८/२०६९	४.६४	५	१३	39	37	76
५	आरुगडा क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ७ शेरी	DAD/AA/25/03	३/२५/२०६४	३/२८/२०६९	७.४०	५	११	32	34	66
६	जनता क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ७ मेलगाँजाधिमडा	DAD/AA/25/04	३/२६/२०६५	३/२५/२०७४	४.५०	५	१५	38	47	85
७	हरीयाली क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ७ मेलगाँजा	DAD/AA/25/05	३/२६/२०६५	३/२६/२०७६	२.६९	५	८	21	22	43
८	रानी क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ७ नाउली	DAD/AA/25/06	३/२६/२०६५	९/५/१९०५	३.३३	५	५	14	18	32
९	बसेनी क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ७ नाउली	DAD/AA/25/07	३/२६/२०६५	३/२६/२०७०	२.८६	५	१०	25	50	75
१०	खारखोला क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ७ बुदेखाली	DAD/AA/25/08	३/२६/२०६५	२०७१/३/३२	२.३३	५	११	20	30	50
११	प्रगतीशिल क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ६ झरकाँडा	DAD/AA/25/09	३/२२/२०६६	२०७१/३/३२	३.२६	५	१५	28	33	61
१२	मकवानपुर क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ६ मकवानपुर	DAD/AA/25/10	३/२२/२०६६	३/२२/२०७१	४.२५	५	१५	65	40	105
१३	मुलपानी क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ६	DAD/AA/25/11	३/२२/२०६६		२.५८	४०	१२	37	35	72
१४	फौजापानी क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ६, मेलपोखरी	DAD/AA/25/12	३/३१/२०६५	३/२९/२०७२	८.२८	५	१२	60	62	122
१५	भुमीराज क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ७ भाडी	DAD/AA/25/13	३/३१/२०६७		२.६०	४०	९	46	45	91
१६	खालिगडा क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ६ धिमडा	DAD/AA/25/14	३/३१/२०६७	२/३/२०७८	१५.००	५	१५	38	38	76

१७	ठुलोखोला क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ६ धिमडा	DAD/AA/25/15	३/३१/२०६७	२/२२/२०७२	१.१०	५	१५	55	55	110
१८	सुन समैजी क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ६ एक्लेसल्ला	DAD/AA/25/16	३/३१/२०६५	३/३०/२०७२	८.२८	५	१५	42	44	86
१९	भागेश्वर क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ७ मेलगाँजा	DAD/AA/25/17	३/२८/२०६८		६.००	४०	१०	21	23	44
२०	सानोचौर क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ६ झरकाँडा	DAD/AA/25/18	३/२८/२०६८		४.७५	४०	९	29	19	48
२१	भगबती क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ७ थली	DAD/AA/25/19	३/२८/२०६८		१४.५०	४०	१५	40	60	100
२२	श्रीकृष्ण क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ७ चाई	DAD/AA/25/20	३/२८/२०६८		६.००	४०	७	20	30	50
२३	शिद्धबाबा क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ७ बान्नेगडा	DAD/AA/25/21	३/२८/२०६८		८.२५	४०	९	30	38	68
२४	सिद्धखैरेनी क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ७ बान्नेगडा	DAD/AA/25/22	३/२८/२०६८		५.७५	४०	८	24	40	64
२५	शिद्धभगबती क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ७ बान्नेगडा	DAD/AA/25/23	३/२८/२०६८		६.५०	४०	८	25	22	47
२६	केदार क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ६ घट्टेगाड	DAD/AA/25/24	३/३१/२०७२		६.००	४०	१४	35	30	65
२७	भुमीराज क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ६ घट्टेगाड	DAD/AA/25/25	३/३१/२०६८		३.००	४०	११	22	26	48
२८	खालीखोला क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ४ कोईलानी	DAD/AA/25/26	२०७२/३/३२		२.७७	४०	१५	37	44	81
२९	खेतेचौर क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ६ खेतेचौर	DAD/AA/25/27	३/१०/२०७३		१०.००	४०	१३	39	44	83
३०	चिउरेनी क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ६ डुमगाड	DAD/AA/25/28	३/१०/२०७३		५.००	४०	६	12	16	28
३१	नौलो बिहानी क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ६ धिमडा	DAD/AA/25/29	३/१०/२०७३		१८.००	४०	१२	32	27	59
३२	चौखुट्टे क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ६ अंखोरा	DAD/AA/25/30	३/१०/२०७३		७.००	४०	१२	31	38	69
३३	एक्लेगडा क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ६ धिमडा	DAD/AA/25/31	३/२५/२०७४		५.५०	४०	१३	25	30	55
३४	राताखाली क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ६ धिमडा	DAD/AA/25/32	३/३०/२०७४		७.५३	४०	१५	47	40	87

३५	प्रगतीशिल क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ६ फल्लेखर्क	DAD/AA/25/33	३/२६/२०७४		७.००	४०	७	40	41	81
३६	हरीयाली क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ७ बलौचा	DAD/AA/25/34	३/२९/२०७४		८.००	४०	१५	44	37	81
३७	त्रिबेणी क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ७ बलौचा	DAD/AA/25/35	३/२९/२०७४		७.८०	४०	१५	44	39	83
३८	चिउरी क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ३	DAD/AA/25/36	३/२४/२०७५		९.८२	४०	१५	49	47	96
३९	ऐरानी क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ७ ऐरानी	DAD/AA/25/37	३/२४/२०७५		७.१०	४०	१५	50	55	105
४०	कोईराले क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा.७ कोईराले	DAD/AA/25/38	३/२४/२०७५		१०.८३	४०	१५	53	57	110
४१	कैनखोला क.व.उ.स.	आलिताल गा.पा. ४	DAD/AA/25/39	३/२४/२०७५		३.९७	४०	१५	41	50	91
जम्मा :						२६२.८३		४८२	१५१६	१५७३	३०८९

सब-डिभिजन : परशुरामधाम

क्र.सं.	कबुलियती वन उपभोक्ता समूहको नाम	ठेगाना	क.व. कोड	वन हस्तान्तरण मिति	क.व. कार्य योजना सम्बन्धि बिबरण			जम्मा घरधुरी	जनसंख्या		
					अन्तिम पटक नबिकरण मिति	क्षेत्रफल हे.	अबधि (वर्ष)		महिला	पुरुष	जम्मा
१	सिद्धाथान क.व.उ.स.	प.न.पा. १२, शिद्धाथान	DAD/JO/23/01	३/८/२०६३	३/२३/२०६९	४.२०	५	७	33	35	68
२	सिद्धनाथ खैरेनी क.व.उ.स.	प. न.पा. १२, लालढुङ्गा	DAD/JO/23/02	३/८/२०६३	३/२२/२०६९	४.२०	५	७	19	24	43
३	खानकोटी क.व.उ.स.	प.न.पा ६	DAD/JO/23/03	३/२४/२०६४		४.५०	४०	९	29	31	60
४	खानकोटी जाला क.व.उ.स.	प.न.पा २	DAD/JO/23/04	३/२४/२०६४		४.५०	४०	९	29	26	55
५	रंगुन क.व.उ.स.	प.न.पा. १	DAD/JO/23/05	३/२४/२०६४		५.२५	४०	७	27	14	41
६	रंगुनजाला क.व.उ.स.	प.न.पा. १	DAD/JO/23/06	३/२५/२०६४		५.२५	४०	७	38	32	70
७	सुन्दरी बनखेत क.व.उ.स.	प.न.पा. ९	DAD/JO/23/10	३/३१/२०६७		७.७५	४०	१५	54	60	114
जम्मा :						३५.६५		६१	२२९	२२२	४५१

सब-डिभिजन : साँदनी

क.सं.	कबुलियती वन उपभोक्ता समूहको नाम	ठेगाना	क.व. कोड	वन हस्तान्तरण मिति	क.व. कार्य योजना सम्बन्धि बिबरण			जम्मा घरधुरी	जनसंख्या		
					अन्तिम पटक नबिकरण मिति	क्षेत्रफल हे.	अबधि (बर्ष)		महिला	पुरुष	जम्मा
१	पुर्णागिरी क.व.उ.स.	प.न.पा. ३	DAD/JO/23/07	३/२६/२०६५	३/२८/२०६९	५.४३	५	१२	37	38	75
२	मसिनजाला क.व.उ.स.	प.न.पा. ४	DAD/JO/23/08	३/२६/२०६५	३/३१/२०७५	४.००	५	१२	46	43	89
३	रातोपानी क.व.उ.स.	प. न.पा. ४	DAD/JO/23/09	३/३१/२०६७	३/२८/२०६९	८.००	४०	७	20	16	36
जम्मा :						१७.४३		३१	१०३	९७	२००
कुल जम्मा :						८९६.६४		१९७८	६००३	६०३५	१२०३८

डडेल्धुरा जिल्लाका हस्तान्तरित धार्मिक वनहरूको विवरण

क.सं.	**धार्मिक वनको नाम**	**ठेगाना**	**क्षेत्रफल (हे.)**	**हस्तान्तरण वर्ष**	**कैफियत**
१	परशुराम धार्मिक वन	परशुरामधाम ५	54.5	2061÷02÷17	
२	गोरक्षनाथ धार्मिक वन	अ न पा २	0.34	2061÷07÷22	
३	असिग्राम धार्मिक वन	अ न पा ५, सेलागांउ	0.112	2062÷12÷10	
४	घटाल धार्मिक वन	अ.न.पा. ३	5.91	2071÷02÷05	
५	चोरा धार्मिक वन	अजयमेरु गा प २	4.1	2072÷03÷30	
६	निलकण्ठ वैजनाथ धार्मिक वन	अ.न.पा. ३	5.7	2072÷03÷31	
७	मष्टा भगवती	नवदुर्गा गा प १	6.0	2072÷12÷18	
८	डुडेश्वर धार्मिक वन	अमरगढी न पा ३	1.9	2078.03.14	
जम्मा			**78.56**		

डडेल्धुरा जिल्लाका हस्तान्तरित निजी वनहरूको विवरण

सि.न.	निजी वनको नाम	जग्गाधनीको नाम	ठेगाना	कि.नं.	क्षेत्रफल (रोपनी)
१	खाडीडाडाँ निजी वन	नर वहादुर खाती	नवदुर्गा - ६		१०-०-०-०
2	कुणले निजी वन	श्री चन्द्रदेव भट्ट	अमरगढी न.पा.१	१६५, १६६	३-५-०-४
3	टाकर किम्मटा निजी वन	श्री लक्ष्मीदत्त जोशी	अ.न.पा. २	१४८५, १४८९	६-५-०-०
4	चम्खेत निजी वन	श्री कमल सिह महता	गन्यापधुरा गा पा १	४ /क २७५	२-६-२-०

अनुसूची ७ :-

अन्य प्रयोजनको लागि दिईएको वन क्षेत्रको विवरण ।

सि.न.	आयोजनको नाम	उपलब्ध गराईएको वन क्षेत्र	कैफियत
१.	चमेलिया जलविद्युत आयोजना प्रसारण लाइनका टावर निर्माण	३६।४२ हे.	
२.	NCELL को टावर निर्माण	२.५२ रोपनी	

अनुसूची ८ :-

डडेल्धुरा जिल्ला सदरमुकाम देखि सब-डिभिजन वन कार्यालयहरु सम्मको दूरी तथा सम्बन्धित गा.पा./न.पा.

क.सं	सब-डिभिजन वन कार्यालय	कोड	जिल्ला सदरमुकामबाट सडक दुरी (कि.मी.)	कार्यालय रहेको स्थान	गा.पा./न.पा.
१	अमरगढी	KH	०	अमरगढी -५	अमरगढी न.पा.
२	भागेश्वर	RU/LA	१६	भागेश्वर -४	भागेश्वर गा.पा.
३	अजयमेरु	KH/LA	२१	अजयमेरु -३	अजयमेरु गा.पा.
४	गन्यापधुरा	DA/GA	१०	गन्यापधुरा -१	गन्यापधुरा गा.पा.
५	नबदुर्गा	DA/KH	२१	नबदुर्गा -३	नबदुर्गा गा.पा.
६	ऋालिताल	AA	६२	आलिताल -४	आलिताल गा.पा.
७	परशुराम	JO	८६	परशुराम -१२	परशुराम न.पा. वडा नं. १-५ र ९-१२
८	साँदनी	JO	१०३	परशुराम -७	परशुराम न.पा. वडा नं. ६, ७ र ८

अनुसूची ९ :-

वन अतिक्रमणको विस्तृत विवरण ।

क.	साँदनी सव.डि.व.का.						
सि.नं	अतिक्रमण भएको स्थान साविक गा.वि .स र वडा नं	अतिक्रमण अवधि	क्षेत्रफल (हेक्टर)	संलग्न घरधुरी	घरछाप्रा संख्या र जनसंख्या	सुकाएका रुखको जात संख्या	हरियो रुखको जात संख्या
१.	जोगवुडा- ५, जमरानी	२०५५/०५६	१२	१५	१५	साल (८०)	साल (७५)
२.	जोगवुडा- ४, चौराहा	२०५३/०५४	१०	२२	२२	-	-
३.	जोगवुडा-२, कुण्डा	२०५५/०५६	५	५	५	कुकाठ (४)	साल (५)
	जम्मा		२७	४२	४२	८४	८०
ख.	परशुरामधाम सव.डि.व.का.						
१.	जोगवुडा-१, डल्लेगडा, खजुरानी, कैनपानी, तुलाभाडी, सिद्धथान	२०५०/०६०	१४	५१	५१	साल (१५)	साल (२०)
२.	जोगवुडा-२, कोलदमार	२०५०/०५१	२	४	४	साल (४)	साल (५)
३.	जोगवुडा-६, डेवरी, सतघाट,हट्वानी,सुगरखाली	२०५०/०५१	१७	६०	६०	साल (१०)	साल (३०)
४.	जोगवुडा-९, भालुखोला, भटेनी, प्याउलीवण्ड ।	२०५०/०५१	१०	१२	१२	साल (५)	साल (६)
५.	शिर्ष-१, जौखेत,पाथीवोज	२०५०/०५१	५	८	८	-	साल (१०)
६.	शिर्ष-५ रातीखाली	२०५०/०५१	६.०	७	७	-	साल (५)
७.	सुगरखाली हट्वानी	२०५०/०५१	१५	२७	२७	साल (५०)	साल (१५०)
८.	खजुरानी सा.व.आसपास	२०६२/२/१६	१०	१८	-	-	-
९.	जोगवुडा-१(दक्षिणकाली सा.व.)	२०५८।३।२५	५	१०	-	-	-
१०.	जोगवुडा-२(वैजनाथ सा.व.)	२०५३।३।२५	२	५	-	-	-
११.	जोगवुडा-६(तालखोला चौतारी सा.व)	२०५२।३।२५	८	१८	-	-	-
१२.	जोगवुडा- ६(ऐरानी सा.व.)	२०५६।३।३०	१२	१८	-	-	-
१३.	जोगवुडा-९, प्यालीवण्ड(सिद्धभगवती सा.व.)	२०६४।४।१४	३	४	-	-	-
१४.	जोगवुडा-९, भटेनी (सिद्धभगवती सा.व)	-	५	५	-	-	-

१५.	शिर्ष-१, खरिखान	२०६२।२।८	४	७	-	-	-
१६.	शिर्ष-६, सुनखर्क	२०६६।१२।१३	२०	२२	-	-	-
१७.	जोगवुडा-२, सिद्धनाथ सा.व.	२०६४।६।१५	८	२७	-	-	-
१८.	शिर्ष -५, जनचेतना सा.व.	२०६५।१०।२७	१०	१२	-	-	-
१९.	शिर्ष- ५, ग्वाँसी समैजी सा.व.	२०६५।२।३	४	६	-	-	-
२०.	शिर्ष-५, नवदुर्गा सा.व.	२०६३।१०।१७	६	१०	-	-	-
२१.	शिर्ष-४, सिद्धनाथ सा.व.	२०५२।३।५	८	१०	-	-	-
२२.	शिर्ष-८, सिद्धनाथ सा.व.	२०६५।५।५	५	८	-	-	-
२३.	शिर्ष-४, लाटादेउ सा.व.	२०६५।११।२	४	७	-	-	-
२४.	शिर्ष- ९, ऐडिवान सा.व.	२०५३।३।२७	४	१०	-	-	-
२५.	जोगवुडा–१, सन्तोषी सा.व.	२०५९।३।५	७	१२	-	-	-
२६.	जोगवुडा–१, पुर्णदुर सा.व.	२०५८।३।२५	५	९	-	-	-
२७.	जोगवुडा–१, दुर्गाभगवती सा.व.	२०६५।३।२२	२	४	-	-	-
२८.	जोगवुडा–९, वैजनाथ सा.व.	२०६५।३।२२	१५	२०	-	-	-
२९.	जोगवुडा–९, सल्लेरी सा.व.	२०६५।६।७	२	-	-	-	-
३०.	जोगवुडा–९, जयलक्ष्मी सा.व.	२०६५।९।३	५	५	-	-	-
३१.	जोगवुडा–१, शैलेश्वरी सा.व.	२०५६।९।२९	३	१५	-	-	-
३२.	जोगवुडा–६, कुलेभाट सा.व.	२०५२।३।२५	५	१०	-	-	-
३३.	शिर्ष-६, जगदम्वा सा.व.	२०५२।३।२७	३	-	-	-	-
३४.	जोगवुडा-८, धनसरा सा.व.	२०५३।३।२७	४	४	-	-	-
३५.	शिर्ष-५, नवदुर्गा सा.व.	२०६३।१०।१७	४	५	-	-	-
३६.	जोगवुडा-६, हट्वानी सा.व.	२०५१।९।१६	१	१	-	-	-
३७.	जोगवुडा-९, सिद्धनाथ सा.व.	२०५४।३।३०	१	१	-	-	-
३८.	शिर्ष-१, छउडीदेउ सा.व.	२०६६।१२।१७	१	५	-	-	-
३९.	शिर्ष-७, दुर्गादेवी सा.व.	२०५२।३।२७	४.५	१५	-	-	-
४०.	शिर्ष-१, असिग्राम सा.व.	२०६६।३।१७	१.५	-	-	-	-
	जम्मा		**२५१**	**४१८**	**४१८**	**८४**	**२२६**
ग.	**आलिताल सव डि व.का.**						
१.	आलिताल-८, घट्टेगाई सरकारी वन	२०४०/०४१ देखि २०६३ सम्म	२.५	११	११५	सल्ला (१)	साल (७१)

							सल्ला (३३)
२.	आलिताल-८, सालकोट	२०५०/०५१	१.६०	६	४५	साल (१०)	साल (७)
३.	आलिताल-८, धिमरावासकोट	२०६२/०६३	०.२५	१	३	साल (१०)	साल (६)
४.	आलिताल-८, आरुगरासेरी	२०५८/०५९	१.१	३	२७	-	-
५.	आलिताल-८, वास्कोट	२०५७/०५८	१.३०	४	२२	साल (२)	अस्ना (२४)
६.	आलिताल-८, कारकाँडा	२०५५/०५६	१.६५	२	२७	-	साल (८)
७.	आलिताल-८, सिन्दुरेखान	२०५४/५५	०.६५	१	८	-	साल (७०)
८.	आलिताल-९, नदिगडा	२०५०/०५१	१.०	२	१९	साल (४)	साल (३६)
९.	आलिताल-९, गैजना	२०३५/०३६	१.०५	२	२१	-	साल (१४)
१०.	आलिताल-९, फल्लेखर्क	२०४२/०४३	१४.७५	३३	२४४	-	साल (४७)
११.	आलिताल-९, सुवाखान	१९९०- २०६२	६.१५	३३	२६३	-	साल (३२)
१२.	गाखेत-१, नेटाखान	२०४४-२०६१	४.२५	११	९४	-	सल्ला (२०)
१३.	आलिताल-७, घरेलु भलखोला	२०४०-२०५९	११.५०	२७	१३४	-	-
१४.	आलिताल-७, टुँडेवास कोईलानी	२०४१-२०६०	५.२५	१९	१०४	-	-
१५.	आलिताल-५, कुर्जेनी	२०४०/०४१	०.७५	२	१८	-	-
	जम्मा		**५३.७५**	**१५७**	**११४४**	**२७**	**३६८**
घ.	**अजयमेरु सव डि व.का.**						
१.	रुपाल-१, विरखम	२०६०/०६१	०.४	३	१६	-	सल्ला (२१)
२.	रुपाल-९, लेकुडा	२०६३/०६४	०.९	२	११	सल्ला (१२)	सल्ला (३२)
३.	रुपाल-६, पिन्नेघडा	२०५७/०५८	०.८	२	१२	-	सल्ला (५)
	जम्मा		**२.१**	**७**	**३९**	**१२**	**५८**
ङ	**भागेश्वर सव डि व.का.**						
१.	वगरकोट-५, टपुवा	२०६३/०६४	०.२५	१	१	-	-
२.	वगरकोट, पर्छेटा	२०५७/०५८	२.५	१२	१२	-	-
३.	देवलदिव्यपुर-२, घुडालेक	२०४३/०४४	१	१	१	-	-
४.	भद्रपुर, मुसमडा	२०६२/०६३	०.५	१	१	-	-
	जम्मा		**४.२५**	**१५**	**१५**	**-**	**-**

च.	**नवदुर्गा सव डि व.का.**						
१.	नवदूर्गा २, धुकुता	२०६२/०६३	१	३			
२.	नवदूर्गा ४, डाङ्गा	२०३९/०४०	४	१०			
३.	नवदूर्गा ३, कुर्केडी	२०३६/०३७	२	८			
४.	वेलापुर ४, सिरोड	२०४८/०४९	४	१०			
५.	वेलापुर ५	२०६०/०६१	३	१०			
६.	वेलापुर ६, सेरी	२०४८/०४९	५	१५			
७.	वेलापुर ६, कटाल	२०६०/०६१	१.५	२			
८.	वेलापुर ८, ठारा	२०५८/०५९	४	७			
९.	वेलापुर ९	२०५८/०५९	१.२५	४			
१०.	वेलापुर ८, दुलैना	२०५७/०५८	४	७			
११.	मणिलेक ९, मोया	२०६१/०६२	०.५०	१			
			३०.२५	**७७**			
छ.	**गन्यापधुरा सव डि व.का.**						
१.	असिग्राम-१, साहुखर्क	२०४५/०४६	३	७	७	बाँझ (१०)	बाँझ (५)
२.	असिग्राम-३, मौरेआसपास	२०५७/०५८	१	५	५	-	-
३.	असिग्राम-७, भात्काँडा	२०४८/०४९	१.५	३	-	-	-
४.	असिग्राम-९, घोउलाना	२०५८/०५९	१	१	-	-	-
५.	असिग्राम-९, धौलाकोट	२०५७/०५८	१	१	-	-	-
६.	कैलपालमाण्डौं-२	२०६१/०६२	२	९	७	-	-
७.	कैलपालमाण्डौं-३	२०६३/०६४	१	५	२	-	-
८.	कैलपालमाण्डौं-४	२०६०/०६१	१	३	३	-	-
९.	कैलपालमाण्डौं-७	२०६३/०६४	०.५	२	-	-	-
१०.	कैलपालमाण्डौं-८ र ९	२०६२/०६३	४	७	२	-	सल्ला (२)
११.	गणेश सा.व. (कैलपालमाण्डौ २)	२०५८/०५९	२.२८				
१२.	महादेव सा.व. (असिग्राम ९)	२०५८/०५९	०.८६				
१३.	निलपाल महिला सा.व. (असिग्राम ९)	२०५८	०.७१				
१४.	भागेश्वर सा.व. (अ.न.पा. १ र असिग्राम ९)	२०५२	०.५०				
१५.	साहुखर्क रा.व.		६.०९	१५			
१६.	भात्काँडा रा.व.		४.०६	३			
	जम्मा		**३०.५**	**६१**	**२६**	**१०**	**७**
छ.	**अमरगढी सव डि.व.का.**						
१.	कोटेली-७, चौराहा वजार	२०५५/०५६	१.५	१५	१५	-	-
२.	कोटेली-७, मष्टामाण्डौं	२०५८/०५९	०.२	२	२	-	-

३.	समैजी-८, पुईलेक	२०५५/०५६	१.५	७	७	-	-
४.	अ.न.पा.-७, खस्रेखान	२०४५/०४६	०.२५	५	५	-	-
५.	अ.न.पा.-६, भालुमारे	२०५५/०५६	१	५	५	-	-
६.	अ.न.पा.-१, तडीबाटा	२०४५/०४६	४	२५	२५	-	-
७.	अ.न.पा.-६, रातामाटा	२०५८/०५९	०.७५	२	२	-	-
८.	अ.न.पा.-१, स्याउले	२०४५/०४६	१.५	१२	१२	-	-
	जम्मा		**१०.७**	**७३**	**७३**	**-**	**-**
	जिल्लाभरिको जम्मा		**४०९.६**	**६८३**	**१५६ र १५६२**	**२२२**	**८१४**

२०७८।०७९ सम्म डिभिजन वन कार्यालयले अतिक्रमण हटाएको विवरण

क स	अतिक्रमण खाली गरिएको क्षेत्रको साविक ठेगाना	अतिक्रमण हटाएको मिति	क्षेत्रफल हेक्टर	
१	जिम्दार वावा संरक्षण क्षेत्र आलिताल ७ जाल्टुडा	२०७१।११।२६	३.३	चुरे क्षेत्र
२	आलिताल ५, आमगैरा कुर्जेनी	२०७१।११।२६	१.३	चुरे क्षेत्र
३	जोगवुढा ३, कौवानी	२०७१।८।२७	१५	चुरे क्षेत्र
४	गांखेत ७, नाङनी	२०७१।८।११	५.९९	महाभारत क्षेत्र
५	गांखेत ६, ढल्कने	२०७१।८।१२	२.२२	महाभारत क्षेत्र
६	गांखेत ३, पातिहाल्ने	२०७१।८।१२	२.२२	महाभारत क्षेत्र
७	गांखेत ३, हल्लाने	२०७१।८।१२	३.७४	महाभारत क्षेत्र
८	गांखेत १, नेटाखान	२०७१।८।१२	६.४५	महाभारत क्षेत्र
९	सिताराम सा.व.उ.स जोगवुढा ४, घुम्टेगडा	२०७१।७।२६	६.१	चुरे क्षेत्र
	जम्मा		**४६.३२**	
	हालको अतिक्रमित क्षेत्र		**३६३.२८**	

अनुसूची १० :-

जिल्लामा शुरु देखि हालसम्म भएको वृक्षारोपण क्षेत्रफल हे. वृक्षरोपणको अद्यावधिक स्थितीको विवरण

क.सं.	आ.व.	सरकारी बृक्षारोपण (हेक्टर)	सामुदायिक बृक्षारोपण (हेक्टर)	कैफियत
१	२०३८/०३९	३०.५६		
२	२०३९/०४०	६४.००		
३	२०४०/०४१	६७.००		
४	२०४१/०४२	६७		
५	२०४२/०४३	१६४		
६	२०४३/०४४	१९२		
७	२०४५/०४६	१२६.७२		
८	२०४६/०४७	१११.८४		
९	२०४७/०४८	३१.००		
१०	२०४८/०४९	२५.०७		
११	२०४९/०५०	०	४६.३३६	सा.व. को शुरुवात
१२	२०५०/०५१	०	३०.०८	
१३	२०५१/०५२	०	५९.६३	
१४	२०५२/०५३	०	२३.४९	
१५	२०५३/०५४	०	१४.८५	
१६	२०५४/०५५	०	२४.००	
१७	२०५५/०५६	०	३०.००	
१८	२०५६/०५७	५०	१०.००	
१९	२०५७/०५८	०	२१.६०	
२०	२०५८/०५९	०	१२.००	
२१	२०५९/०६०	२०	१६.००	
२२	२०६०/०६१	०	०	फाटफुट बृक्षारोपण हुने
	जम्मा	९४९.१९	२८७.९८६	

अनुसूची ११ :-

जिल्लावाट संकलन भई विक्रि वितरण भएको काठ, दाउरा र जडिवुटीको राजश्व विवरण ।

गत योजनामा आ.व. अनुसार राष्ठिय वनको काठ, दाउरा निकासीबाट उठेको राजश्व विवरण

विवरण	आ.व.					जम्मा
	०७४/७५	०७५/०७६	०७६/०७७	०७७/०७८	०७८/०७९	
सरकारद्धारा व्यवस्थित वन						
राजश्व(रु.)	१५५५४५०	७२८५३९०	२१३०७७८	१९४९९१२	९३१५२२.३३	**१३८५३०५२.३३**
मु अ कर	२२४३४४.७	१९३५५४.७४	५६६१०.८६	२८७१४०	२३०४६१	**९,९२,१११.३**
संकलन खच	१७०२७८.४५	१०३७०५४	३०३३१३.१२	२५८७४८.६६	१६११७७	**१९,३०,५७१.२३**
सामुदायिक वन						
समुहको कोष (रु.)	२,९१,१५,३३८	२,२८,५१,२६१.८२	१,६०,७४८९२.९९	३,९२,८८०००	४,३४,७४३९८.३	**१५,०८,०३,८९१.११**
मु.अ.क.	५९५९२६५	४२९७७१९.१५	३०२३२६३.०५	१२३४०८९९.५	९३०६९५८.६	**३,४९,२८,१०५.३**
राजश्व	४१२७२३७	४६३७३२.९९	३२६२१६.४८			**४९,१७,१८६.४७**
संकलन खर्च	१२५९७७१४	९७४४३८४	६८५४७६०.६७	२५३२९४४१.५२	२०२९११०४.५	**७,४८,१७,४०४.१**
जम्मा	**५,३७,४९,६२७.१५**	**४,५८,७३,०९६.७**	**२,८७,६९,८३५.१७**	**७,९४,५४,१४१.६८**	**७,४३,९५,६२१.८३**	**२८,२२,४२,३२२.४३**

विगत योजनामा आ. व. अनुसार विभिन्न प्रकारको वनबाट संकलन भएको गै.का.व.पै. परिमाण र राजस्व

आ.व.	सरकारद्धारा व्यवस्थित वन		सामुदायिक वन वाट			कैफियत
	परिमाण (के.जी.)	राजश्व (रु.)	परिमाण के जी	सा व स स कोष रु	मु अ कर	
०७४।०७५	१७८९४१	३३८०५९.३	८१३५	८१३५	११४८.५५	योजना अवधिभरमा जम्मा ५३२४२६ के जी जडीवुटी संकलन भएको । सा.व.उ.स को कोषमा जम्मा रु १७९७० प्राप्त एवं राजस्व वापत जम्मा रु १४४९१०६.३५
०७५।०७६						
०७६।०७७	१३५०८१	४२६४८२	४८३५	४८३५	४३५१.५	
०७७।०७८	७७५३९	२२७५१५				
०७८।०७९	१२६८९५	४५०९००	१०००	५०००	६५०	
जम्मा	**५१८४५६**	**१४४२९५६.३**	**१३९७०**	**१७९७०**	**६१५०.०५**	

आ.व. अनुसार खोटो कम्पनीहरूले राष्ट्रिय वनबाट संकलन गरेको खोटोको परिमाण र राजश्व

आ.व.	क्र. सं	उद्योगको नाम	सरकारद्धारा व्यवस्थित वन		सामुदायिक वन			
			परिमाण (कि.ग्रा.)	राजश्व	परिमाण (कि.ग्रा.)	सा.व. कोष (रु)	मु.अ.कर	कैफियत
०७४/०७५	१	भवानी केमिकल्स			४८६८९७	२३६२५७६		योजना अवधिभर खोटो संकलन परिमाण **३३७८४२४ के.जी** सा.व कोष रू ३१०८२३०१ र राजस्व जम्मा रू १८१७८३७
	२	दिव्या रोजिन एण्ड टर्पेन्टाईन	३७७५१	२७१८०७२	५०१३८७.५	४०११११६		
	३	माउण्ट रेजिन एण्ड टरपेन्टाइन प्रा लि			१८८२६.५	१५०६१२		
०७५/०७६	१	भवानी केमिकल्स						
	२	दिव्या रोजिन एण्ड टर्पेन्टाईन			६१३८३८	२९७८५३३.३		
०७६/०७७	१	माउण्ट रेजिन एण्ड टरपेन्टाइन प्रा लि			५०७३२	६०८७८४		
	२	दिव्या रोजिन एण्ड टर्पेन्टाईन			७५५५६९	९०७६७०६.८		
०७७/०७८	१	भवानी केमिकल्स						
	२	दिव्या रोजिन एण्ड टर्पेन्टाईन			४७५३४९	६१८९६७१.७२	८०४५६०।४६	
०७८/०७९	१	दिव्या रोजिन एण्ड टर्पेन्टाईन			४३८०७४	५७०४३०२	७४१४७०	
जम्मा			३७७५१	२७१८०७.२	३३४०६७३	३१०८२३०१.८२	१५४६०३०.४६	

अनुसूची १२ :

जिल्लामा विधमान वन क्षेत्र वाट वार्षिक रुपमा संकलन हुनसक्ने जडीवुटी तथा गैह्र काष्ठ वनपैदावारहरुको परिमाण

क्र.सं.	गै.का.व.पै. प्रजाती	आर्थिक वर्ष अनुसार निकाल्न सकिने परिमाण (के.जी)				
		२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४
१.	अमला	७०,०००	७०,०००	७०,०००	७०,०००	७०,०००
२.	रिठा	७०,०००	७०,०००	७०,०००	७०,०००	७०,०००
३.	टिमुर	१०,०००	१०,०००	१०,०००	१०,०००	१०,०००
४.	पाङ्ग्रा	५,०००	५०००	५०००	५०००	५०००
५.	ओखर	३,०००	३०००	३०००	३०००	३०००
६.	हर्रो	१,०००	१०००	१०००	१०००	१०००
७.	बर्रो	१,०००	१०००	१०००	१०००	१०००
८.	साल बीउ	३,०००	३०००	३०००	३०००	३०००
९.	सल्लो वीउ	५,०००	५०००	५०००	५०००	५०००
१०.	बेल	१००	१००	१००	१००	१००
११.	तेजपात	८०,०००	८०,०००	८०,०००	८०,०००	८०,०००
१२.	लौठसल्ला	१,०००	१०००	१०००	१०००	१०००
१३.	करीपत्ता	२०,०००	२०,०००	२०,०००	२०,०००	२०,०००
१४.	असुरो	२०,०००	२०,०००	२०,०००	२०,०००	२०,०००
१५.	सिस्नु	४०,०००	४०,०००	४०,०००	४०,०००	४०,०००
१६.	तितेपाती	५,०००	५०००	५०००	५०००	५०००
१७.	अल्लो	६०,०००	६०,०००	६०,०००	६०,०००	६०,०००
१८.	लोक्ता	२०,०००	२०,०००	२०,०००	२०,०००	२०,०००
१९.	भोर्लाको बोका	१,५००	१५००	१५००	१५००	१५००
२०.	काउलो	२०,०००	२००००	२००००	२००००	२००००
२१.	दालचिनी	८,०००	८०००	८०००	८०००	८०००
२२.	दार गिठी	१,०००	१०००	१०००	१०००	१०००
२३.	चुत्रो	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००
२४.	दारुहल्दी	५,००	५००	५००	५००	५००
२५.	चिराइतो	१,०००	१०००	१०००	१०००	१०००
२६.	सुगन्धवाल	१०,०००	१०,०००	१०,०००	१०,०००	१०,०००
२७.	पाखनभेद	१०,०००	१०,०००	१०,०००	१०,०००	१०,०००
२८.	बोझो	५,०००	५०००	५०००	५०००	५०००
२९.	विषजरा	५,००	१०००	१०००	१०००	१०००
३०.	सतुवा	१,०००	१०००	१०००	१०००	१०००
३१.	कुरिलो	१,५००	१५००	१५००	१५००	१५००
३२.	च्याऊ	४,०००	४०००	४०००	४०००	४०००

३३.	काकणसिंगी	५,००	५००	५००	५००	५००
३४.	विष्फेज	४,०००	४०००	४०००	४०००	४०००
३५.	जिवन्ती	३,००० प्रतिवन्धित	३००० प्रतिवन्धित	३००० प्रतिवन्धित	३००० प्रतिवन्धित	३००० प्रतिवन्धित
३६.	भ्याउ	३०,००० प्रतिवन्धित	३०,००० प्रतिवन्धित	३०,००० प्रतिवन्धित	३०,००० प्रतिवन्धित	३०,००० प्रतिवन्धित
३७	ओखरको फलको वोका	५,०००	५,०००	५,०००	५,०००	५,०००
३८	सुनाखरी	५,०००	५,०००	५,०००	५,०००	५,०००
३९	उन्युभ्कार	५,०००	५०००	५०००	५०००	५०००
४०	पानीअमला	२,०००	५०००	५०००	५०००	५०००
४१	ठुलोओखती	५,०००	५,०००	५,०००	५,०००	५,०००
४२	कचुर	७,०००	७,०००	७,०००	७,०००	७,०००
४३	सल्लाको आख्ला	३५,०००	३५,०००	३५,०००	३५,०००	३५,०००
४४	धाएराको फुल	३,०००	४,०००	४,०००	४,०००	४,०००
४५	गुरासको फुल	१,०००	१०००	१०००	१०००	१०००
४६	सल्लाको सिम्टा	३५,०००	३५,०००	३५,०००	३५,०००	३५,०००
४७	टटेल फुल	३,०००	३,०००	३,०००	३,०००	३,०००
४८	राजवृक्ष	३,०००	३,०००	३,०००	३,०००	३,०००
४९	सिलटिमुर	५,०००	५,०००	५,०००	५,०००	५,०००
५०	काले मुस्ली	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००	१,०००
५१	जामुन	४,०००	४,०००	४,०००	४,०००	४,०००
५२	मजिठो	५,०००	५,०००	५,०००	५,०००	५,०००
५३	चुत्रोको वोका	३,०००	३,०००	३,०००	३,०००	३,०००
५४	गुर्जो	२,०००	२,०००	२,०००	२,०००	२,०००
५५	रातो च्याउ	५०००	५०००	५०००	५०००	५०००
५६	सालको पात	५०००	५०००	५०००	५०००	५०००
जम्मा ६,६५,६०० के जी अर्थात ६६५।६ **मे टन**						

नोट : यस अनुमानित जडीवुटी तथा गैह्रकाष्ठ वन पैदावर मध्ये २,९९,५२० के जी सरकारद्धारा व्यवस्थित वन वाट र वांकी ३,६६,०८० के जी सामुदायिक वन वाट संकलन गरिने छ।

अनुसूची १३

डडेल्धुरा जिल्लाका वन पैदावारमा आधारित उद्योगको विवरण

क.सं.	उद्योगको नाम	ठेगाना	उद्योगको उद्देश्य	उद्योगको प्रकृत्ति	दर्ता मिति	उद्योगीको नाम
१	महाकाली फर्निचर उद्योग	जोगबुढा -१	फर्निचर निर्माण	निजी	७/१९/२०६६	सुरेन्द्र बहादुर बोहरा
२	हरीयाली दुना, टपरी उद्योग	जोगबुढा -१	पातको टपरी	साझेदारी	१२/४/२०६७	जालु थापा र कल्पना साउद
३	सल्लेरी अल्लो कपडा उद्योग	गांखेत -९	अल्लो कपडा निर्माण	साझेदारी	१२/२५/२०६७	शोभा पुनमगर
४	भगवती काष्ठ उद्योग	गांखेत -९	काठको भाडा निर्माण	निजी	९/१८/२०४२	देब बहादुर मडै
५	बरतोला काष्ठ उद्योग	रुपाल -९	काठको भाडा निर्माण	निजी	८/१/२०४१	गंगाराम जोशि
६	असीग्राम काष्ठ उद्योग	रुपाल -६	फर्निचर निर्माण	निजी	१०/१/२०५३	गोपी भारती
७	कैलाशपती काष्ठ उद्योग	शिर्ष -२	फर्निचर निर्माण	निजी	११/१५/२०४६	जय बहादुर बोहरा
८	भागेश्वर फर्निचर उद्योग	शिर्ष -७	फर्निचर निर्माण	निजी	१/१६/२०५३	रामदत्त पाण्डेय
९	गोरील काष्ठ उद्योग	शिर्ष -२	फर्निचर निर्माण	निजी	६/१५/२०५७	यज्ञ बहादुर बोहरा
१०	हरीश काष्ठ उद्योग	शिर्ष -३	फर्निचर निर्माण	निजी	१०/५/२०५७	पदम सिं धामी
११	निंगलासैनी काष्ठ उद्योग	शिर्ष -७	फर्निचर निर्माण	निजी	१२/२२/२०६३	मान सिं हमाल
१२	भागेश्वर काष्ठ उद्योग	जोगबुढा -१	फर्निचर निर्माण	निजी	९/२४/२०४१	शंकरदत्त पाण्डेय
१३	बहादुर काष्ठ उद्योग	जोगबुढा -७	फर्निचर निर्माण	निजी	९/२९/२०४२	नर बहादुर बिष्ट
१४	बोहरा घरेलु ठेकी निर्माण उद्योग	शिर्ष -८	ठेकीपार आदी	निजी	६/२४/२०४०	नर बहादुर बोहरा
१५	पशुपती काष्ठकला उद्योग	शिर्ष -५	फर्निचर निर्माण	निजी	१/३०/२०४७	चन्द्र बहादुर बोहरा
१६	सिद्धनाथ फर्निचर उद्योग	शिर्ष -१	फर्निचर निर्माण	निजी	६/२५/२०५६	भिम बहादुर साउद
१७	प्रबिण फर्निचर उद्योग	आलिताल -७	फर्निचर निर्माण	निजी	११/२०/२०५६	तुलाराम बोहरा
१८	आलिताल मौरीघार उद्योग	आलिताल -१	मौरीघार निर्माण	निजी	१२/१९/२०६४	मने गिरी
१९	माहाकाली काष्ठ उद्योग	गांखेत -६	फर्निचर निर्माण	निजी	४/३/२०५५	राम भट्ट
२०	अम्बे हाते कागज उद्योग	गांखेत -१	हाते कागज	निजी	५/१८/२०५८	जय बहादुर थापा
२१	सन्तोषी काष्ठ उद्योग	बेलापुर -९	फर्निचर निर्माण	निजी	९/२३/२०४२	बिर बहादुर रावल
२२	शैलेश्वरी बाँस तथा निगालो उद्योग	बेलापुर -६	फर्निचर निर्माण	निजी	१२/१५/२०५६	रिउले पार्की
२३	भागेश्वर हाते कागज उद्योग	भद्रपुर -२	हाते कागज	निजी	१/२०/२०५६	कान्तुराम भट्ट
२४	गंगा माहुरीघार उद्योग	अजयमेरु -५	मौरीघार निर्माण	निजी	१/२९/२०५७	गंगाराम ऐर
२५	निगलासैनी कागज उद्योग	समैजि -३	हाते कागज	निजी	९/६/२०६१	तारादत्त भट्ट
२६	सिद्ध बजीनाथ काष्ठ उद्योग	जोगबुढा -६	फर्निचर निर्माण	निजी	१/१४/२०५८	प्रेम सिं बोहरा
२७	सिद्धेश्वर काष्ठ उद्योग	जोगबुढा -१	फर्निचर निर्माण	निजी	३/२१/२०५८	दल बहादुर साउद
२८	सुर्योदय फर्निचर उद्योग	जोगबुढा -४	फर्निचर निर्माण	निजी	२/२९/२०६४	जन बहादुर बिष्ट

२९	भुमिराज काष्ठ उद्योग	जोगबुढा -१	फर्निचर निर्माण	निजी	६/४/२०६४	अम्मर बहादुर साउद
३०	दिबस फर्निचर उद्योग	शिर्ष -१	फर्निचर निर्माण	निजी	५/१/२०६४	यक्ष राज नाथ
३१	बिशाल ठेकीपारा उद्योग	शिर्ष -१	ठेकी उत्पादन	निजी	५/२७/२०६४	बिर बहादुर धामी
३२	बिकास फर्निचर उद्योग	अ.न.पा. -५	फर्निचर निर्माण	निजी	४/२६/२०४५	टुक प्रसाद श्रेष्ठ
३३	कर्ण हाते कागज उद्योग	अ.न.पा. -७	कागज उत्पादन	निजी	१०/७/२०४९	पदम बहादुर महरा
३४	रुबिन काष्ठ उद्योग	अ.न.पा. -५	फर्निचर निर्माण	निजी	७/१९/२०५५	सरीता के.सी.
३५	जोशि फर्निचर उद्योग	अ.न.पा. -८	फर्निचर निर्माण	निजी	११/१०/२०५६	करुणाकर जोशि
३६	उग्रतारा निगालो उद्योग	अ.न.पा. -७	निगालो सम्बन्धि	निजी	६/११/२०५८	डम्बर बहादुर पार्की
३७	बिष्ट फर्निचर उद्योग	अ.न.पा. -२	फर्निचर निर्माण	निजी	६/११/२०५८	पदम सिं बिष्ट
३८	असिग्राम भुमिराज काष्ठ उद्योग	अ.न.पा. -५	फर्निचर निर्माण	निजी	१०/८/२०५८	लाल बहादुर ऐर
३९	घण्टेश्वर ज.प्रो. तथा हाते कागज उद्योग	अ.न.पा. -५	हाते कागज	निजी	१२/७/२०६१	प्रकाश साउद
४०	न्यू असिग्राम समैजि फर्निचर उद्योग	अ.न.पा. -५	फर्निचर निर्माण	निजी	८/२७/२०६३	नेत्र प्रसाद वस्ती
४१	सिर्जना फर्निचर उद्योग	अ.न.पा. -५	फर्निचर निर्माण	निजी	५/१७/२०६४	राजेन्द्र प्रसाद भट्ट
४२	सुशिल स्टील फर्निचर एण्ड काष्ठ उद्योग	अ.न.पा. -५	फर्निचर निर्माण	निजी	९/१८/२०६४	दिबाकर भट्ट
४३	साईनो काष्ठ फर्निचर उद्योग	अ.न.पा. -५	फर्निचर निर्माण	निजी	१२/१२/२०६४	बल बहादुर गुरुङ्ग
४४	आरती फर्निचर उद्योग	अ.न.पा. -५	फर्निचर निर्माण	निजी	२/१२/२०६५	गणेश दत्त जोशि
४५	न्यू लक्ष्मी फर्निचर उद्योग	शिर्ष -७	फर्निचर निर्माण	निजी	९/२२/२०६५	दान बहादुर पाल
४६	ओम प्रकाश काष्ठ उद्योग	शिर्ष -५	फर्निचर निर्माण	निजी	४/६/२०६५	दानी ओड
४७	न्यू भागेश्वर फर्निचर उद्योग	शिर्ष -७	फर्निचर निर्माण	निजी	१/१६/२०५३	रामदत्त पाण्डेय
४८	ओम मौरीघार तथा कृषिजन्य उद्योग	आलिताल -७	घार निर्माण	निजी		कर्ण बहादुर बोहरा
४९	समैजि काष्ठ उद्योग	आलिताल -७	फर्निचर निर्माण	निजी	१०/५/२०४०	कृपाराम जोशि
५०	महाकाली मौरीघार उद्योग	असिग्राम -७	घार निर्माण	निजी	७/१८/२०६१	कृष्ण दत्त भट्ट
५१	जयबाबा कैलपाल फर्निचर उद्योग	अ.न.पा. -२	फर्निचर निर्माण	निजी	३/२३/२०६६	राधा देबि जोशि/पार्बती देबि भट्ट
५२	पाण्डेय काष्ठ उद्योग	अ.न.पा. -५	फर्निचर निर्माण	निजी	२०४०/४/३१	भवानी दत्त पाण्डेय
५३	महाकाली काष्ठ तथा फर्निचर उद्योग	अ.न.पा. -५	फर्निचर निर्माण	निजी	१०/२२/२०६३	चन्द्र देब बोहरा
५४	ईन्द्र काष्ठ उद्योग	आलिताल -५	फर्निचर निर्माण	निजी	८/४/२०४०	दिपेन्द्र कठायत
५५	हुनैनाथ घरेलु ठेकी काष्ठ उद्योग	जोगबुढा -४	ठेकी तथा फर्निचर	निजी	३/११/२०४६	सुन्दर सिं बिष्ट
५६	बिर बेताल काष्ठ उद्योग	अ.न.पा. -५	फर्निचर निर्माण	निजी	४/२३/२०७२	भोज राज पनेरु
५७	शैलेश्वर निगालो उद्योग	अ.न.पा. -७	निगालोको सामग्री	निजी	१०/२३/२०७२	दत्ति पार्की
५८	सिद्धनाथ फर्निचर उद्योग	प.न.पा. -१२	फर्निचर निर्माण	निजी	१०/२३/२०७२	तारी सिं राउटे
५९	दिप फर्निचर एण्ड फर्सिङ्ग उद्योग	प.न.पा. -४	फर्निचर निर्माण	निजी	४/१२/२०७३	देब सिं भण्डारी

६०	शुलभ तारापुञ्ज फर्निचर उद्योग	गन्यापधुरा -१	फर्निचर निर्माण	निजी	४/२३/२०७३	लक्ष्मी देबि भट्ट
६१	भुबनेश्वरी फर्निचर उद्योग	गन्यापधुरा -३	फर्निचर निर्माण	निजी	१/१२/२०७४	बिरेन्द्र बहादुर मल्ल
६२	अनिरुद्र मौरीघार तथा फर्निचर उद्योग	नबदुर्गा -५	फर्निचर निर्माण	निजी	४/११/२०७५	टिका दत्त अबस्थि
६३	जिमदारबाबा फर्निचर उद्योग	आलिताल -४	फर्निचर निर्माण	निजी	४/१२/२०७५	बिनोद बोहरा
६४	समैजि मौरीघार उद्योग	आलिताल -४	फर्निचर निर्माण	निजी	७/१४/२०७४	भिम बहादुर माली
६५	डाडाबाग काष्ठ तथा फर्निचर उद्योग	आलिताल -५	फर्निचर निर्माण	निजी	४/१६/२०७३	नर बहादुर गुरधामी
६६	समैजि फर्निचर उद्योग	आलिताल -८	फर्निचर निर्माण	निजी	२/७/२०७३	जनक बहादुर धानुक
६७	भुमिराज मौरीघार तथा फर्निचर उद्योग	आलिताल -४	फर्निचर निर्माण	निजी	४/१६/२०७३	बिर बहादुर महरा
६८	समैजि मौरीघार उद्योग	आलिताल -४	फर्निचर निर्माण	निजी	४/२५/२०७३	लिला बोहरा
६९	मनाङ्ग मौरीघार उद्योग	आलिताल -४	फर्निचर निर्माण	निजी	४/२५/२०७३	चन्द्र बहादुर बोहरा
७०	कमल फर्निचर उद्योग	आलिताल -४	फर्निचर निर्माण	निजी	२/७/२०७३	कमल बोहरा

अनुसूची १४ :

डिभिजन वन कार्यालयको प्रस्तावित कार्यक्रमहरु

१. सामुदायिक वन विकास कार्यक्रम

वजेट रु. हजारमा

सि. नं.	कार्यक्रमको नाम	इकाई	०७९/८०		०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४	
			परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट
क.	डि.व.का.मार्फत गरिने क्रियाकलापहरु											
१	वन उपभोक्ता समुह गठन, दर्ता कार्ययोजना तयारी तथा वन हस्तान्तण	गोटा	५	१२५	५	१२५	५	१२५	५	१२५	५	१२५
२	सा.व. कार्ययोजना पुनरावलोकन	गोटा	५०	१०५०	६०	१३००	६०	१२१५०	६०	१३००	६०	१३००
३	सा.व.निरीक्षण तथा अनुगमन	गोटा	४९७	३९८	५०२	४०२	५०७	४०६	५१२	४१०	५१७	४१४
४	उपकरण खरिद(जि.पि.एस., कम्प्युटर आदी)	जिल्ला	२	२००	२	२००	२	२००	२	२००	२	२००
५	सा.व.व्यवस्थापन सहजीकरण(औजार तथा उपकरण खरिद तथा वितर र पैशिक्षण समेत)	प्याकेज	४	४००	४	४००	४	४००	४	४००	४	४००
७	दिगो वन व्यवस्थापनको अवधराणा सहित सा.व.को कार्ययोजना पुनारावलोकन	समुह	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००
८	नमुना प्रदर्शनी प्लट स्थापना	हेक्टर	५	३५०	५	३५०	५	३५०	५	३५०	५	३५०
९	एक सा.व. एक वन उद्यम विकास कार्यक्रम	समूह	४	४००	४	४००	४	४००	४	४००	४	४००
१०	सा.व. क्षेत्रभित्र कवुलियती वन समूह गठन	गोटा	१	२०	२	४०	३	६०	४	८०	५	१००
११	सा.व.मा गरिवहरुका लागि आयमुलक कार्यक्रम	गोटा	१	१५०	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००
११	कृषि वन प्रवर्धन कार्यक्रम	गोटा	२	५००	२	६००	२	६००	२	६००	२	६००
१२	उ.स.मूल्याङ्कन तथा पुरस्कार	जिल्ला	१	३५	१	३५	१	३५	१	३५	१	३५
१३	दिवस/समारोह महोत्सव	पटक	१	४०	१	४०	१	४०	१	४०	१	४०

१४	नर्सरी मर्मत तथा सुधार	गोटा	१	५०	२	१००	२	१००	१	८०	३	१५०
१५	विरुवा उत्पादन तथा वितरण	हजार	५०	८००	५०	८००	७०	१००० ०	७०	१०४०	७०	१०४०
१६	वृक्षारोपण	हेक्टर	५	२५०	१०	५००	१५	७५०	१०	५००	१०	५००
१७	सव.डि.व.का.स्तरीय योजना तर्जुमा गोष्ठी	गोटा	८	१२०	८	१२०	८	१२०	८	१२०	८	१२०
१८	जिल्ला स्तरीय योजना तर्जुमा गोष्ठी	गोटा	१	२५	१	२५	१	२५	१	२५	१	३०
१९	वैज्ञानकि वन व्यवस्थापन अभ्यास तालिम	गोटा	२	१००	२	१००	२	१००	२	१००	२	१००
	गैरकाष्ठ वन पैदावार व्यवस्थापन उद्यम विकास	पटक	१	५०	१	५०	१	५०	१	५०	१	५०
२०	सा.व.उ.स. लाई सा.व. व्यवस्थापन सम्वन्धि फिल्ड स्तरीय अभ्यास	गोटा	१२	२४०	१२	२४०	१२	२४०	१२	२४०	१२	२४०
२१	जिल्लाबाट संचालन भएका सम्पूर्ण कार्यक्रमहरुको वार्षिक प्रगती पुस्तीका प्रकाशन	जिल्ला	१	१५०	१	१५०	१	१५०	१	१५०	१	१५०
२२	सा.व.राष्ट्रिय दिवस समारोह	पटक	१	२५	१	३०	१	३५	१	४०	१	४५
	जलवायु परिवर्तन सम्वन्धी कार्यक्रम											
२३	जलवायु परिवर्तन तथा कार्वन मापन सम्वन्धी चेतानमूलक गोष्ठी (उ.स.)	पटक	८	४००	८	४००	८	४००	८	४००	८	४००
२४	स्थानीय तहका सदस्यहरुलाई जलवायु परिवर्तन सम्वन्धी गोष्ठी	पटक	७	३५०	७	३५०	७	३५०	७	३५०	७	३५०
२५	जलवायु परिवर्तन अनुकुलन योजना तजुमा	गोटा	३०	७५०	३०	७५०	३०	७५०	३०	७५०	३०	७५०
ग	***प्रचार प्रसार***											
२६	*डढेलो सम्वन्धि रेडियो अन्तरक्रिया कार्यक्रम*	जिल्ला	१	४०	१	४०	१	५०	१	५०	१	५०
२७	*प्रचार प्रसार सामग्री प्रकाशन तथा वितरण*	ह्जार	१५००	५०	१५० ०	५०	१५००	५०	१५००	५०	१५००	५०
२८	स्कुल वन कार्यक्रम	गोटा	१०	१००	१०	१००	१०	१००	१०	१००	१०	१००

२९	उत्कृष्ठ सामुदायिक वन सम्वन्धि श्रव्यदृस्य सामग्री प्रकाशन तथा वितरण	गोटा	१	५०	१	५०	१	५०	१	५०	१	५०
३०	वन कार्यालय, स्थानिय सरकार, उपभोक्ता समुह विच अन्तरक्रिया गोष्ठी	गोटा	८	२४०	८	२४०	८	२४०	८	२४०	८	२४०
३१	फोहोरमैला व्यवस्थापनको लागी डस्टविन वितरण	जिल्ला	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००
	उ.स.बाट गरिने कार्यक्रम											
३२	विरुवा उत्पादन अनुदान	हजार	५०	३५०	५०	३५०	५०	३५०	५०	३५०	५०	३५०
३३	निजी वृक्षारोपण प्रवर्द्धन अनुदान	हेक्टर	५	१२५	५	१२५	५	१२५	५	१२५	५	१२५
३४	नर्सरी मर्मत	गोटा	१	२५	१	२५	१	२५	१	२५	१	२५
३५	कार्यालय संचालन सम्वन्धि खर्च			५००		६००		६००		७००		७००
	कुल जम्मा			**८६५८**		**८७३७**		**९०७६**		**९२५०**		**९३५४**

पांच बर्षको जम्मा प्रस्तावित बजेट **४५०७५**

पञ्चवर्षिय अवधिभरको सामुदायिक वन विकास कार्यक्रम तर्फको जम्मा अनुमानित वजेट **रु ४,५०,७५,०००/- मात्र ।**

२. कवुलियती वन विकास कार्यक्रम

वजेट रु. हजारमा

सि.नं.	कार्यक्रमको नाम	इकाई	०७९/८०		०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४	
			परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट
1	वन वीउ/डालेघाँसको वीउ खरिद, रोपण तथा वितरण	प्याकेज	२	७०	२	७०	२	७०	३	१०५	३	१०५
2	एक कलष्टर एक उत्पादन	क्षेत्रफ/स्थान	१	१००	१	१००	१	१००	१	१५०	१	१५०
3	जीविकोपार्जन सुधार योजना कार्यान्वयन सहयोग	समूह	२०	२००	२०	२००	२०	२००	२०	२३०	२०	२५०
4	अम्रीसो, नेपियर विरुवा खरिद , उत्पादन तथा वितरण (वृक्षारोपण)	हजार	१०	१००	१०	१००	१०	१००	१०	१२०	१०	१३०
5	क.व.उ.स. गठन तथा हस्तान्तरण	वटा	५	७५	५	७५	५	७५	५	७५	५	७५

6	क.व.स.को विधान, कार्ययोजना तथा जिविकोर्पाजन सुधार योजना तयारी	वटा	५	१००	५	१००	५	१००	५	१००	५	१००
7	समूह नर्सरीबाट विरुवा उत्पादन एवं खरिद	हजार	२०	३००	२०	३००	२०	३००	२०	३००	२०	३००
8	क.व.स.को विधान तथा कार्ययोजना पुनरावलोकन	वटा	३०	३००	२१	३००	२०	३००	२४	३६०	३०	४५०
9	ग्रामिण पुर्वाधार तथा e";+/lf)f ;fdu|L सहयोग कार्यक्रम	जिल्ला	१	१००	१	१००	१	१००	१	१५०	१	१५०
10	गैरकाष्ठ/ आयमुलक विरुवा खरीद तथा वितरण	हजार	१०	३००	१०	३००	१०	३००	१०	४००	१०	४१०
12	जडीबुटी विरुवा रोपण अनुदान सहयोग	समूह	१०	२५०	१०	२५०	१०	२५०	१०	३००	१०	३५०
13	नमुना कवुलियती वन विकास कार्यक्रम	समूह	१	८०	१	८०	१	८०	१	१००	१	१००
14	उत्कृष्ट क.ब.उ.स.हरुलाई पुरस्कार वितरण	जिल्ला	१	१५	१	१५	१	१५	१	२०	१	२५
15	वार्षिक अनुगमन तथा मुल्याङ्कन पुस्तिका प्रकाशन	जिल्ला	१	५०	१	५०	१	५०	१	६०	१	६०
	जिल्लास्तरिय योजना तर्जुमा तथा समन्वय											
16	जिल्ला योजना तर्जुमा गोष्ठी	पटक	१	३०	१	३०	१	३०	१	४०	१	५०
17	क्लष्टर लेभल योजना तर्जुमा गोष्ठी	पटक	७	३५	७	३५	७	३५	७	३५	७	३५
18	जिल्ला समन्वय कार्यदल समन्वय वैठक	पटक	६	१२	६	१२	६	१२	६	१२	६	१२
19	जिल्ला कार्यक्रम समन्वय समितिको वार्षिक समिक्षा गोष्ठी	पटक	१	४०	१	४०	१	४०	१	५०	१	५०
20	जिल्ला कार्यक्रम समन्वय समितिको समन्वय वैठक	पटक	३	१५	३	१५	३	१५	३	२१	३	२१
21	स्थलगत समन्वय वैठक	पटक	२१	४३	२१	४३	२१	४३	२१	४३	२१	४३
22	समामाजि परिचालन सेवा(समुह परिचालनको अनुदान सहयोग)	जना	५	६००	५	६००	५	६००	५	६००	५	६००
23	सामाजिक परिचलन सुपरिवेक्षण(जिल्ला सुपरभाईजरबाट)	जना	१	२०४	१	२०४	१	२०४	१	२०४	१	२०४

24	प्राविधिक सहयोग सेवा(वन प्राविधिकबाट)	जना	१	२४०	१	२४०	१	२४०	१	२४०	१	२४०
25	समुहको वचत व्यवस्थापन तथा परिचालन सेवा	जना	१	२८२	१	२८२	१	२८२	१	२८२	१	२८१
	जग्गा तथा वन विकास											
26	जग्गा विकास तालिम (५ दिन)	गोटा	२	१००	२	१००	२	१००	२	१००	२	१००
27	क.व.संजाल ससक्तिकरण	गोटा	१	३०	१	३०	१	३०	१	४०	१	५०
28	क.व.स.नेतृत्व विकास र सुशासन तालिम	गोटा	१	१५०	१	१५०	१	१५०	१	१५०	१	१५०
29	लैंगिक तथा सामाजिक समावेशी तालिम	गोटा	२	१००	२	१००	२	१००	२	१२०	२	१२०
30	घाँस विकास तथा डालेघाँस रोपण	हे.	५	५०	५	५०	५	५०	५	६०	५	६०
31	समुहको सञ्जाल निर्माण गोष्ठी	वटा	५	५०	५	५०	५	५०	५	५०	५	५०
32	वन श्रोतमा आधारीत उद्यम तथा आय आर्जन तथा सिप विकास तालिम	पटक	२	१००	२	१००	२	१००	२	१२०	२	१२०
	वन व्यवस्थापन तालिम	पटक	५	५०	५	५०	५	५०	५	६०	५	६०
	वन कार्यक्रम कार्यान्वयन सहयोग											
33	समुह गठन तथा कार्ययोजना तयारी तालिम	पटक	३	१२०	३	१२०	३	१२०	३	१२०	३	१२०
34	सहकारी अन्तरकृया गोष्ठी	जिल्ला	१	३०	१	३०	१	४०	१	५०	१	५०
35	अभिलेख तथा लेखा व्यवस्थापन तालिम (समूह)	जिल्ला	१	८०	१	८०	१	८०	१	८०	१	८०
36	कार्यक्रम भ्रमण/अनुगमन तथा निरीक्षण	जिल्ला	१	१५०	१	१५०	१	१५०	१	१५०	१	१५०
37	कार्यालय संचालन सम्वन्धि खर्च			३००		३३०		३३०		३५०		३६५
	कुल जम्मा			४८५१		४७७१		४१८१		५४९७		५४९७

पांच बर्षको जम्मा प्रस्तावित बजेट २५६९७

पञ्चवर्षिय अवधिभरको कवुलियती वन विकास कार्यक्रम तर्फको जम्मा अनुमानित वजेट **रु, २,५६,९७,०००/– मात्र ।**

३. राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम

वजेट रु. हजारमा

सि.नं.	कार्यक्रमको नाम	इकाई	०७९/८०		०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४	
			परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट
१	पञ्चवर्षिय जिल्ला वन कार्ययोजना तयारी (IEE अध्ययन समेत)	गोटा	०	०	०	०	०	०	०	०	1	500
२	जिल्ला वन पैदावर आपुर्ति समितिको कार्ययोजना तयारी तथा वैठक	गोटा			१	१००	१	१००	१	१००	१	१००
३	समूदायमा आधारीत संरक्षणमुखि वन व्यवस्थापन तथा जैविक विविधता संरक्षण	वटा	१	५००	१	६००	१	६००	१	६००	1	600
४	वन संरक्षण क्षेत्र प्रवर्द्धन कार्यक्रम	वटा	१	४००	१	४००	१	४००	१	४००	1	400
५	धार्मिक वनमा हरियाली विकास संरक्षण	वटा			१	१००	१	१००	१	१२०	१	१२०
	प्राकृतिक पुनरुत्पादन व्यवस्थापन तथा संरक्षण											
७	वृक्षारोपण क्षेत्र पहिचान र व्यवस्थापन (तारवार र हेरालु सहित)	हेक्टर			5	250	5	250	10	500	5	250
८	जिल्ला वन अतिक्रमण सम्वन्धि कार्ययोजना कार्यान्वयन	जिल्ला	१	100	१	300	१	३००	१	३००	२००	३००
९	अतिक्रमण हटाई सो क्षेत्रमा पुनस्थापना वृक्षारोपण, व्यवस्थापन तथा संरक्षण	हेक्टर	5	५७०	१०	१०००	10	१०००	१०	१०००	10	१०००

१०	जिल्ला वन अतिक्रमण नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन कार्यदल वैठक	पटक	3	६०	3	६०	3	६०	3	६०	3	६०
११	जिल्ला वन समन्वय समिती अनुगमन	पटक	1	५०	१	५०	1	५०	१	५०	1	५०
१२	अतिक्रमण हटाउन सुरक्षा निकाय परिचालन	पटक	2	१००	२	१००	2	१००	२	१००	2	१००
१३	वन डडेलो नियन्त्रयणका लागि जनचेतना तथा प्रचार प्रसार	पटक	8	१२०	8	१२०	8	१२०	8	१२०	8	१२०
१४	वन डढेलो नियन्त्रण कार्ययोजना तयारी	वटा			1	२००						
१५	वन डडेलो नियन्त्रण कार्ययोजना कार्यन्वयन	पटक	१	२५०	1	250	1	250	१	२५०	१	२५०
१६	वन डढेलो नियन्त्रण सामाग्री खरीद तथा वितरण	सेट	५	२५०	2	100	3	150	३	१५०	४	२००
१७	वन डढेलो नियन्त्रण सञ्जाल निर्माण	समुह	1	50	2	100	३	१५०	४	२००	५	२५०
१८	वन डढेलो नियन्त्रण सञ्जाल विस्तार तथा परिचालन	समूह	८	२४०	८	२४०	८	२४०	८	२४०	८	२४०
१९	वन नोक्सानी सम्वन्धि मुद्धा अभियोजन, अनुसन्धान र मुद्धा दायरी	जिल्ला	1	60	1	50	1	60	1	60	1	60
२०	वन अपराधको सूचना संकलन	जिल्ला	1	50	1	50	1	50	1	50	1	50
२१	सहभागितामुलक अतिक्रमण, चोरी कटान तथा चोरी शिकारी नियन्त्रण	जिल्ला	1	100	1	100	1	100	1	100	1	100
२२	जैविक विविधता संरक्षण सम्वन्धि स्थानीय एफ.एम.वाट चेतनामूलक कार्यक्रम प्रसारण	जिल्ला	1	50	1	50	1	50	1	60	1	60
२३	DFSCC संस्थागत एवं संचालन	जिल्ला	1	150	1	150	1	150	1	150	1	150
२४	काठ, दाउरा संकलन											
२५	ढलापडा काठ संकलन	क्यूफिट (हजार)	५०	८५००	50	9000	50	9000	50	9000	50	9000
२६	दाउरा संकलन	चट्टा	७०	१७५०	७०	१७५०	७०	१७५०	७०	१७५०	५०	१७५०

२७	जैविक विविधता अभिलेखीकरण	जिल्ला	1	500	1	500	1	500	1	500	1	500
२८	धार्मिक वन हस्तान्तरण	गोटा			1	30	1	30	1	30	1	30
२९	धार्मिक नर्सरी निर्माण	गोटा			1	75	०	०	०	०	०	०
३०	धार्मिक विरुवा उत्पादन (वहुउद्धेशीय) तथा वितरण	ह्जार	25	500	25	500	25	500	25	500	25	500
	वन सरक्षण क्षेत्र											
३१	वन संरक्षण क्षेत्रको व्यवस्थापन कार्ययोजना तयारी				१	५०००						
३२	वन वनस्पति जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	प्याकेज	१	१०००	१	१०००	१	१०००	१	५००	१	१०००
३३	वन वीउ वगैचा								१	५००		
३४	पानी मुहान संरक्षण कार्यक्रम	गोटा	१	१०००	१	१०००	१	१०००	१	१०००	१	१०००
३५	संरक्षण पोखरी निर्माण	गोटा	५	६००	५	६००	५	६००	५	६००	५	६००
३६	संरक्षित वन प्रचार प्रसार	पटक	१	५०	१	५०	१	५०	१	५०	१	५०
३७	वन संरक्षण क्षेत्रमाा पर्यापर्यटनको सम्भावना सम्वन्धि श्रव्यदृष्य सामग्री प्रकाशन	जिल्ला			१	२००						
३८	विरुवा उत्पादन तथा वितरण	हजार	५०	१०००	५०	१०००	५०	१०००	५०	१०००	५०	१०००
३९	आयमुलक कार्यक्रम	प्याकेज	५	१०००	५	१०००	५	१०००	५	१०००	५	१०००
	भवनहरु निर्माण एवं मर्मत											
४०	सव डि.व.का.भवनहरु निर्माण	गोटा			1	2000	1	2500	1	2500	1	2500
४१	डि.व.का. अर्न्तगतका भवनहरु मर्मत	गोटा			1	500	1	500	1	500	1	500
४२	कार्यालय सञ्चालन सम्वन्धि खर्च	जिल्ला	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००
	कुल जम्मा			19700		28975		23960		24290		24690

पाँच बर्षको जम्मा प्रस्तावित बजेट १२१३४५

पञ्चवर्षीय अवधि भरको राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम तर्फको जम्मा अनुमानित वजेट **रु. १२,१३,४५,०००/- मात्र ।**

४. जडीवुटी विकास कार्यक्रम

वजेट रु. हजारमा

सि.नं.	कार्यक्रमको नाम	इकाई	०७९/८०		०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४	
			परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट
१	जडीबुटी खेती विकास तथा विस्तार कार्यक्रम	प्याकेज	1	700	1	700	1	700	1	700	1	700
२	जडीवुटी विरुवा उत्पादन(पोकल टिमले छनौट गरेका प्रजातीहरु)	हजार	30	300	50	500	30	300	40	400	50	500
३	नर्सरी मर्मत	वटा	2	50	2	50	2	50	3	150	2	50
४	जडीबुटी नमुना प्लट मर्मत तथा संचालन	वटा	1	100	1	100	1	100	1	100	1	100
५	जडीबुटी खेतीकर्ता समूह गठन तथा रोपण क्षेत्रको सम्झौता र कार्यान्वयन	जिल्ला	1	50	1	50	1	50	1	50	1	50
६	एक पकेट क्षेत्रमा एक प्रजातीको व्यवसायीकरण	समुह	1	150	1	150	1	150	1	150	1	150
७	वन विकासमा संलग्न मान्यता प्राप्त संघ, संस्था तथा व्यक्तिलाई पूँजिगत अनुदान	जिल्ला	1	100	1	100	1	100	1	100	1	100
८	सामुदायिक तथा सार्वजनिक जग्गामा संघ संस्था तथा व्यक्ति समुदायलाई वृक्षारोपण तथा व्यवस्थापन सहयोग अनुदान	हेक्टर	5	100	5	100	5	100	5	100	5	100
९	जडिवुटि तथा गैह्रकाष्ठ विरुवा रोपण/पुन:रोपण सहयोग	हेक्टर	5	70	5	70	5	70	5	70	5	70
१०	काष्ठजन्य वनपैदावारमा आधारित वन उद्यम विकास सहयोग	वटा	1	100	1	100	1	100	1	100	1	100

११	गैरकाष्ठ वन पैदावारमा आधारित वन उद्यम तथा साना उधम स्थापना तथा संचालन	वटा	१	१०००	१	१०००	१	१०००	१	१०००	१	१०००
१२	जडिबुटी क्षेत्रसँग सम्वन्धित संघ संस्थालाई जडिवुटि प्रवर्धन कार्यको लागी सहयोग	जिल्ला	१	५०	१	५०	१	५०	१	५०	१	५०
१३	जडीबुटी खेती ब्यावसायिकरण गरी जिल्लाकै निजी जडीबुटी फार्म संचालन सहयोग	गोटा	१	३००	१	३००	१	३००	१	३००	१	३००
१४	प्राकृतिक रुपमा रहेका जडीवुटी संरक्षण तथा व्यवस्थापन	गोटा	१	५००	१	५००	१	५००	१	५००	१	५००
	तालिम/गोष्ठी/बैठक/ कोचिङ्ग											
१५	जडीवुटी फोकल टिमको वैठक	पटक	3	45	3	45	3	45	3	45	3	45
१६	जडीवुटी खेती विस्तार तथा व्यवस्थापन सम्वन्धि फिल्ड स्तरीय कोचिङ्ग	पटक	3	60	3	60	3	60	3	60	3	60
१७	जडिवुटी संकलनकर्ता, मध्यस्तकर्ता तथा व्यापारी विच अन्तरक्रिया गोष्ठी	पटक	2	50	2	50	2	50	2	50	2	50
१८	जडिवुटीको दिगो संरक्षण तथा संकलन सम्वन्धि फिल्डस्तरमा संकलनकर्ता सँग अन्तरक्रिया गोष्ठी	पटक	2	100	2	100	2	100	2	100	2	100
१९	जडिवुटी संकलन, भण्डारण तथा प्रशोधन तालिम	पटक	1	100	1	100	1	100	1	100	1	100
२०	जडीवुटी खेती विस्तार तथा व्यवस्थापन तालिम	पटक	2	100	2	100	2	100	2	100	2	100
२१	जडीवुटी पकेट क्षेत्र पहिचान तथा जडीबुटी खेती विस्तार एवं भण्डारण	जिल्ला	1	500	1	500	1	500	1	500	1	500
	प्रचार प्रसार कार्यक्रम											

२२	जडीवुटीको स्थानीय तथा क्षेत्रीय वजार मूल्य वारे स्थानीय एफ.एम.रेडियोवाट सूचना सम्प्रेशण	जिल्ला	1	50	1	50	1	50	1	50	1	50
२३	स्थानीय रेडियोवाट जडिवुटीको संरक्षण दिगो संकलन, व्यवस्थापन र खेति विस्तार सम्वन्धि चेतनामूलक कार्यक्रम प्रसारण	जिल्ला	1	50	1	50	1	50	1	50	1	50
२४	जिल्लामा पाइने व्यापारिक महत्वका जडीबुटी प्रजातिको उत्पादन व्यवस्थापन विधि सहयोगी पुस्तिका प्रकाशन	वटा	1	50	1	50	1	50	1	50	1	50
२५	जिल्लामा पाइने जडीवुटीको स्रोत सर्वेक्षण तथा अभिलेखीकरण	जिल्ला			1	1000						
२६	जडीबुटी नमुना प्लट स्थापना	वटा	१	५००	१	५००	१	५००	१	५००	१	५००
२७	कार्यालय सञ्चालन सम्वन्धि खर्च	जिल्ला		१००		११०		१२०		१३०		१४५
२८	सव डिभिजन वन कार्यालय सञ्चालन सम्वन्धि खच	जिल्ला		१६००		१६००		१६००		१६००		१६००
	कुल जम्मा			६८२०		७१८५		६९४५		७१०५		७१२०

पांच बर्षको जम्मा प्रस्तावित बजेट **३५१७५**

पञ्चवर्षीय अवधिभरको जडीवुटी विकास कार्यक्रम तर्फको जम्मा अनुमानित वजेट **रु, ३,५१,७५,000/– मात्र ।**

५. वन्यजन्तु संरक्षण कार्यक्रम

वजेट रु. हजारमा

सि.नं.	कार्यक्रमको नाम	इकाई	०७९/८०		०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४	
			परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट

१	मानव वन्य जन्तु द्वन्द व्यवस्थापन तथा वन्य जन्तु उद्धार	प्याकेज	१	३००	१	३००	१	३००	१	३००	१	३००
२	मानव वन्यजन्तुको स्टाटस सर्भे	प्याकेज			१	५००						
३	बन्यजन्तुबाट भएको मानविय तथा कृषिबालिको क्षतीपुर्ती उपलब्ध गराउने सम्बन्धि प्रचार प्रसार	प्याकेज	१	५०	१	५०	१	६०	१	६०	१	६०
४	वन वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण सम्बन्धि सरोकारवालाहरु संग छलफल	पटक	३	७५	३	७५	३	७५	३	७५	३	७५
५	वन/वन्य जन्तु अपराध नियन्त्रण सम्बन्धि कर्मचारीलाई अभिमुखिकरण तालिम	पटक	१	५०	१	५०	१	५०	१	५०	१	५०
६	होर्डिङ्ग वोर्ड उत्पादन, वितरण र स्थापना	गोटा			५	५०					२	५०
७	स्थानीय एफ.एम.बाट वन्यजन्तु बचाउ कार्यक्रम	जिल्ला	१	५०	१	५०	१	५०	१	५०	१	६०
८	वन्य जन्तु संरक्षण सम्बन्धि स्कुल शिक्षा कार्यक्रम	संख्या	६	६०	६	६०	६	६६	६	६६	८	९६
९	वन तथा वन्यजन्तु सम्वन्धी मुद्धाको तहकिकात मुद्धाको दायरी तथा वकपत्र गर्न आउनेलाई भत्ता	जिल्ला	१	८०	१	८०	१	८०	१	६०	१	७०
	समन्वय बैठक											
१०	सुरक्षा निकाय बिच बैठक (जिल्ला स्तर)	पटक	१	३०	१	२५	१	३०	१	३०	१	३०

११	वन्यजन्तु चोरी शिकारी सुराक बापत पुरस्कार	जिल्ला	१	२५	१	२०	१	२५	१	२५	१	३०
१२	चोरी निकासी नियन्त्रणमा नियमित गस्ती तथ RR team पारिचालन	प्यकेज	१	१००	१	५०	१	६०	१	६०	१	१००
१३	चोरी शिकारी सम्बन्धि मुद्धा तहकीकात	जिल्ला	१	३०	१	३०	१	३०	१	३५	१	४०
१४	गाडी मर्मत तथा सवारी साधन ईन्धन	गोटा	१	१०००	१	१०००	१	१०००	१	१०००	१	१०००
१५	जि.पी.एस./ल्यावटव/प्रिन्टर फोटोकपी मेशीन/क्यामेरा/ खरीद	गोटा	६	६००	६	६००	६	६००	६	६००	६	६००
१६	कार्यालय संचालन सम्वन्धि खर्च	जिल्ला		१००		११०		१११		११५		१२०
	कुल जम्मा			**२६५०**		**३०५०**		**२५४७**		**२५३६**		**२६९१**
	पांच बर्षको जम्मा प्रस्तावित बजेट											**१३४७४**

पञ्चवर्षीय अवधिभरको वन्यजन्तु संरक्षण कार्यक्रम तर्फको जम्मा अनुमानित वजेट **रु १,३४,७४,०००/– मात्र**

६. सार्वजनिक तथा निजी वन कार्यक्रम

वजेट रु. हजारमा

सि.नं.	कार्यक्रमको नाम	इकाई	०७९/८०		०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४	
			परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट	परिमाण	बजेट
१	शहरी हरित पार्क स्थापना तथा उद्यान निर्माण	वटा	१	५००	१	५००	१	५००	१	५००	१	५००
२	वृक्षारापण /तारवार /संरक्षण व्यवस्थापन	हे	१०	१२५०	१५	१८७५	१५	१८७५	२०	२५००	२०	२५००
३	निजी वन धनीलाई प्रोत्साहन पुरस्कार अन्य	जिल्ला	१	२०	१	२०	१	२०	१	२०	१	२०

४	निजी वन दर्ता तथा सहजिकरण/ अन्य	जिल्ला	२	३०	२	३०	२	३०	२	३०	२	३५
५	निजी वन दर्ता गर्न लाग्ने राजश्व खर्च अनुदान	पटक	२	१०	२	१०	२	१०	२	१०	२	१०
६	निजी वन संरक्षण तथा विकास	पटक	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००
७	कृषि वन विकास तथा प्रवर्द्धन	प्याकेज	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००
८	स्थानीय वन समुह/सा.व.उ.स.मार्फत विरुवा उतपादन अनुदान	हजार	४०	४००	४०	४००	४०	४८०	४०	४८०	४०	५००
९	स्थानीय एफ.एम.बाट निजी वन सम्बन्धि प्रचार प्रशार कार्यक्रम	जिल्ला	१	५०	१	५०	१	५०	१	५०	१	५०
१०	कार्यलय संचालन खर्च			२५०		२६०		२७५		२८५		३००
	कुल जम्मा			२४६०		३०८५		३४४०		४०७५		४११५

पांच बर्षको जम्मा प्रस्तावित बजेट **१७,१७५**

पञ्चवर्षीय अवधिभरको सार्वजनिक तथा निजी वन कार्यक्रम तर्फको जम्मा अनुमानित वजेट **रु १,७१,७५००० /– मात्र**

अत पञ्चवर्षीय अवधिभरको सामुदायिक वन विकास कार्यकम लागी अनुमानित वजेट जम्मा रु ४,५०,७५,००० कवुलियति वन विकास कार्यकम लागी अनुमानित वजेट जम्मा रु २,५६,९७,०००, राष्ट्यि वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यकम-वन संरक्षण क्षेत्र सहित) लागी अनुमानित वजेट जम्मा रु १२,१३,४५,०००। जडीवुटी विकास कार्यकम लागी अनुमानित वजेट जम्मा रु ३,५१,७५,०००।, वन्यजन्तु संरक्षण कार्यकम लागी अनुमानित वजेट जम्मा रु १,३४,७४,००० र सार्वजनिक तथा निजी वन कार्यकम लागी अनुमानित वजेट जम्मा रु १,७१,७५,०००। गरी कुल जम्मा अनुमानित वजेट जम्मा **२५,७९,४१,०००/**

अनुसुची -१५

कार्यक्रमको सोच तालिका (LOGICAL FRAMEWORK)

सारांश (Narratives)	मापन सुचक (OVI)	सुचकको आधार (MOV)	जोखिम तथा मान्यताहरु (Assumptions)
लक्ष्य : सहभागितामूलक वन संरक्षण, सम्बर्धन र सदुपयोग गरी वन व्यवस्थापन भई सहज आपूर्ति हुने, हरीयाली बढ्ने र वनमा वन्यजन्तुहरु देखा पर्ने	• डिपो बाट काठ, दाउराको आपुर्ति, वन पैदावारको समुहको खातामा नगद , प्रति व्यक्ति आयमा बृद्धि, पर्यटकमा बृद्धि, कारोवारमा बृद्धि, समुह बाट मिलको माग भै आउने, वन पैदावारमा आधारित उद्योगमा विविधकरण,	• उद्योगको दर्ता रजिष्टर, समुहको लेखा परिक्षण प्रतिवेदन, घरेलु उद्योगको सर्वेक्षण रिपोर्ट	• वन नितिहरुमा सुधार हुँदै जाने • जनमुखी वन निति निमार्ण हुँदै जाने • वन पैदावरमा आधारीत उद्योग स्थापना गर्न सहज र सरल हुँदै जाने
प्रभाव: • वन व्यवस्थापन • काठ दाउराको उत्पादन तथा वितरण • राजश्व संकलन • वन डढेलो, अतिक्रमण तथा चोरी निकासीमा कमी • रोजगारीको सृजना • समुह व्यवस्थापन	• सा.व. कार्ययोजनाको कार्यान्वयन • उत्पादन र वितरणको परिमाण • रकम • क्षेत्रफल, विरुवा संख्या, उजुरी तथा मुद्दा संख्या • संख्या • संख्या	• सा.व. र डि.व.का. को रेकर्ड • सा.व. र डि.व.का. को रेकर्ड • समुहको माईन्यूट/निर्णय पुस्तिका • समुहको लेखा परिक्षण प्रतिवेदन, Bank statement.	• डि.व.का.बाट समयमै संकलन अनुमती • समुहमा दक्षताको विकास • न्यायोचित वितरण तथा पारदर्शीता • लोडसेडिङ , बन्द हडताल हुन नहुने • कच्चा पर्दाथ सहज रुपमा उपलब्ध

		• घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालयको रेर्कड, स्थलगत निरीक्षण	
उपलब्धि : • सा.व.को संख्यामा बृद्धि हुने • सा.व. कार्ययोजनाहरुको पुनरावलोकन भएको हुने • विरुवा वितरण • क्षमता अभिवृद्धि हुने • तालिम अनुसारको रोजगार भएको • अतिक्रमण क्षेत्रमा वृक्षारोपण हुने • मुद्दा दायर भएको • वन डढेलोमा कमी	• सा.व. संख्या • सा.व. संख्या • वितरण गरिएको संख्या • संख्या • रोजगार संख्या • क्षेत्रफल र विरुवा संख्या • मुद्दा दायर संख्या • घटना विवरण	• कार्यालयको रेर्कडहरु • बार्षिक रिर्पोटहरु • अडिट रिर्पोटहरु • फिल्ड अवलोकन	• आवश्यक बजेट समयमा उपलब्ध भएको हुने • समुहहरुमा कुनै किसिमको विवाद नभएको हुने • राजनितिक स्थिरता भएको हुने • बन्द हडताल बन्द भएको हुने • सहभागीको चयन समयमै भएको हुने • बजेटको अख्तियारी समयमा नै आएको हुने • दरबन्दी अनुसारको कर्मचारीको पद पुर्ती भएको हुने • बजार मुल्य स्थिर भएको हुने
सारांश	**मापन सुचक**	**सुचकको आधार**	**जोखिम तथा मान्यताहरु**
क्रियाकलाप : १. सामुदायिक वन • समुह गठन तथा वन हस्तान्तरण • कार्ययोजना पुनरावलोकन • तालिम, गोष्ठि, भ्रमण • विरुवा उत्पादन, वृक्षारोपण तथा वितरण	• कार्यादेश, ल.ई., पेश्की, • कार्यादेश, ल.ई., पेश्की, • कार्यादेश, ल.ई., पेश्की, • कार्यादेश, ल.ई., पेश्की,	• कार्यालयको रेर्कडहरु • बार्षिक रिर्पोटहरु • अडिट रिर्पोटहरु • फिल्ड अवलोकन	• आवश्यक बजेट समयमा उपलब्ध हुनुपर्ने • समुहहरुमा विवाद हुनहुने • राजनितिक स्थिरता हुनुपर्ने • बन्द हडताल बन्द हुनुपर्ने

२. कबुलियती वन ● आयमुलक कार्यक्रम ● जिविकोर्पान सुधार योजना ● तालिम गोष्ठि भ्रमण ३. राष्ट्रिय वन ● अतिक्रमण नियन्त्रण ● चोरी निकासी नियन्त्रण ● डढेलो नियन्त्रण ● भवन निर्माण	● समुहको निवेदन, निर्णय र बजेट खर्च ● समुहको निवेदन, निर्णय र बजेट खर्च ● निर्णय, कार्यादेश, ल.ई., पेश्की, ● अतिक्रमण हटाएको क्षेत्रफल (हे.) ● मुद्दा दायरको संख्या ● अन्तरक्रिया गोष्ठि, वितरीत अग्नी नियन्त्रण सामाग्री ● संख्या		● सहभागीको चयन समयमै हुनुपर्ने ● बजेटको अख्तियारी समयमा नै आउनुपर्ने ● दरबन्दी अनुसारको कर्मचारीको पद पुर्ती हुनुपर्ने ● बजार मुल्य स्थिर हुनु पर्ने

अनुसुची -१६

वन स्रोत सर्वेक्षण गरी प्राप्त तथ्याङ्क तथा द्धितिय तथ्याङ्कको अध्ययन

डडेल्धुरा जिल्लामा वन स्रोत सर्वेक्षणको कममा लिइएका प्लटहरुको अक्षांश र देशान्तर

Id	Latitude	Longitude
1	436200	3221089
2	436621.9	3221087
3	436758.9	3221086
4	436934.6	3221085
5	437063	3221084
6	435250.5	3219248
7	435063.7	3219249
8	428799.3	3222979
9	428814.9	3221133
10	428950	3221132
11	428977	3221132
12	428799.3	3222979
13	454283	3218173
14	453904	3217294
15	453642	3216852
16	449516.7	3221023
17	449327.6	3221023
18	448651.9	3221026
19	448516.8	3221027
20	464357.4	3239433
21	464276.5	3239433
22	464114.6	3239434
23	464357.4	3239433
24	464357.4	3239433
25	464858.7	3235738
26	464374.6	3233893
27	464313.1	3233893
28	463993	3235137
29	465152	3235479
30	464556	3233892
31	459877.5	3246835
32	459958.4	3246834
33	460012.4	3246834
34	459634.9	3246835
35	459580.9	3246836

36	459122.6	3246837
37	459149.5	3246837
38	458340.6	3246840
39	464062.9	3248667
40	463874.1	3248668
41	464197.7	3248667
42	464467.3	3248666
43	465222.1	3248664
44	466300.5	3248660
45	466785.8	3248659
46	467001.5	3248658
47	467190.2	3248658
48	467163.2	3248658
49	454832.8	3239467
50	454697.9	3239467
51	454617	3239468
52	454482.1	3239468
53	454401.1	3239469
54	460687.9	3239445
55	460741.9	3239445
56	460714.9	3239445
57	462171.9	3239440
58	461443.4	3239443

वन सर्वेक्षणको क्रममा संकलन गरिएको प्राथमिक तथ्याङ्क विवरण

विरुवा तथा लाथ्राहरुको संकलित प्राथमिक तथ्याङ्क विवरण

Subdivision	name of cf	plot no.	species	seedling count	sapling count
Parshuram	Sundari	1	Ruina	2	1
Parshuram	Sundari	1	Sal	13	0
Parshuram		2	Sal	22	1
Parshuram		2	Ruina	2	0
Parshuram		2	Kokadi	0	1
Parshuram		2	Other	3	0
Parshuram		3	Sal	11	3
Parshuram		3	Ruina	4	1
Parshuram		4	Kokadi	0	1
Parshuram		4	Sal	19	1
Parshuram		4	Unknown	0	1
Parshuram		5	Ruina	4	4

Parshuram		5	Sal	7	0
Parshuram	Purnapur	6	Khair	0	5
Parshuram		7	Sal	4	1
Parshuram		7	Asna	0	1
Parshuram		7	Ruina	3	0
Sadani		8	Ruina	5	0
Sadani		8	Sal	8	1
Sadani		8	Saj	0	1
Sadani		9	Valayo	0	3
Sadani		9	Sal	11	3
Sadani		10	Sal	6	3
Sadani		10	Valayo	0	1
Sadani		10	Kokadi	2	0
Sadani		11	Sal	5	1
Sadani		11	Valayo	1	1
Sadani		11	Kokadi	1	0
Sadani		11	Ruina	0	1
Sadani		12	Ruina	3	4
Sadani		12	Bokli	0	1
Sadani		12	Sal	9	0
Sadani		12	Kusum	1	0
Aalital	Jay laxmi	13	Sal	6	0
Aalital	Jay laxmi	13	Asna	2	0
Aalital	Jay laxmi	13	Un.	2	0
Aalital	Jay laxmi	14	Sal	6	1
Aalital	Jay laxmi	14	Ruina	4	0
Aalital	Jay laxmi	14	Mauwa	0	1
Aalital	Jay laxmi	15	Sal	6	0
Aalital	Jay laxmi	15	Jamun	1	0
Aalital	Jay laxmi	15	Kusum	1	0
Aalital	Godham dolal	16	Sal	4	0
Aalital	Godham dolal	16	Jamun	1	0
Aalital	Bhubneshwori	17	Ruina	1	1
Aalital	Bhubneshwori	17	Mauwa	0	1
Aalital	Bhubneshwori	17	Kokadi	0	1
Aalital	Bhubneshwori	17	Sal	7	1
Aalital	Bhubneshwori	18	Kokadi	3	0
Aalital	Bhubneshwori	18	Sal	6	0
Aalital	Bhubneshwori	18	Mauwa	1	0
Aalital	Bhubneshwori	19	Sal	6	3
Aalital	Bhubneshwori	19	Jamun	3	0
Aalital	Bhubneshwori	19	Ruina	2	1
Amargadhi	Pokharipani	20	Salla	11	0

Amargadhi	Pariban	21	Salla	8	2
Amargadhi	Motalisign	22	Salla	6	7
Amargadhi	Motalisign	23	Utis	2	2
Amargadhi	Motalisign	23	Salla	6	1
Amargadhi	Motalisign	24	Kafal	3	3
Amargadhi	Motalisign	24	Salla	4	1
Amargadhi	Motalisign	24	Gurans	0	1
Ganayapdhura	Motalisign	25	Salla	8	2
Ganayapdhura	Bhumiraj Shalarya	26	Utis	4	2
Ganayapdhura	Bhumiraj Shalarya	26	Banj	3	6
Ganayapdhura	Bhumiraj Shalarya	27	Gurans	3	4
Ganayapdhura	Bhumiraj Shalarya	27	Ranj	0	2
Ganayapdhura	Bhumiraj Shalarya	27	Utis	5	0
Ganayapdhura	Bhumiraj Shalarya	27	Kafal	1	0
Ganayapdhura	Bhumiraj Shalarya	28	Kafal	4	1
Ganayapdhura	Bhumiraj Shalarya	28	Banj	5	3
Ganayapdhura	Bhumiraj Shalarya	28	Gurans	1	1
Ganayapdhura	Khadelibaba	29	Salla	16	3
Ganayapdhura	Lamachure	30	Salla	12	8
Ajameru	Sairoda	31	Salla	18	2
Ajameru	Sairoda	32	Salla	60	0
Ajameru	Sairoda	33	Salla	20	3
Ajameru	Sairoda	34	Salla	31	2
Ajameru	Sairoda	34	Kafal	0	2
Ajameru	Sairoda	35	Salla	23	9
Ajameru	Trishul	36	Salla	31	3
Ajameru	Trishul	37	Salla	10	7
Ajameru	Trishul	37	Kafal	3	0
Ajameru	Trishul	37	Utis	4	0
Ajameru	Trishul	38	Salla	14	10
Nawa Durga	Palathar	39	Salla	13	2
Nawa Durga	Palathar	39	Aangeri	4	3
Nawa Durga	Palathar	39	Kafal	3	2
Nawa Durga	Palathar	40	Gurans	5	7
Nawa Durga	Palathar	40	Kafal	3	2

Nawa Durga	Palathar	40	Aangeri	6	0
Nawa Durga	Palathar	41	Salla	23	4
Nawa Durga		42	Gurans	10	7
Nawa Durga		42	Utis	8	8
Nawa Durga		43	Gurans	15	8
Nawa Durga	Dhandkhola	43	Aangeri	8	6
Nawa Durga	Dhandkhola	44	Salla	25	7
Nawa Durga	Dhandkhola	44	Aangeri	0	4
Nawa Durga		45	Aangeri	6	8
Nawa Durga		45	Salla	10	0
Nawa Durga		45	Gurans	10	7
Nawa Durga		45	Banj	10	14
Nawa Durga		46	Salla	10	4
Nawa Durga		46	Gurans	6	5
Nawa Durga		46	Aangeri	1	3
Nawa Durga		47	Salla	8	0
Nawa Durga		47	Gurans	10	8
Nawa Durga		47	Kafal	4	7
Nawa Durga		47	Aangeri	0	3
Nawa Durga		48	Salla	20	2
Nawa Durga		48	Gurans	8	5
Nawa Durga		48	Aangeri	0	3
Bhageshor		49	Salla	41	1
Bhageshor		49	Gurans	0	2
Bhageshor		50	Salla	56	0
Bhageshor		51	Salla	34	0
Bhageshor		51	Gurans	6	15
Bhageshor		52	Salla	53	15
Bhageshor		53	Salla	58	19
Amargadhi	Rishikhola	54	Kafal	3	4
Amargadhi	Rishikhola	54	Gurans	4	3
Amargadhi	Rishikhola	54	Banj	1	6
Amargadhi	Rishikhola	55	Aangeri	4	0
Amargadhi	Rishikhola	55	Kafal	5	6
Amargadhi	Rishikhola	55	Gurans	4	7
Amargadhi	Rishikhola	56	Salla	13	0
Amargadhi	Rishikhola	56	Mail	3	0
Amargadhi	Rishikhola	56	Banj	7	0
Amargadhi	Rishikhola	56	Kafal	4	2
Amargadhi	Rishikhola	56	Aangeri	2	0
Amargadhi	Rishikhola	57	Kafal	4	1
Amargadhi	Rishikhola	57	Gurans	0	1
Amargadhi	Rishikhola	57	Aangeri	8	2

Amargadhi	Rishikhola	57	Unknown	4	1
Amargadhi	Rishikhola	58	Gurans	2	2
Amargadhi	Rishikhola	58	Kafal	3	1
Amargadhi	Rishikhola	58	Aangeri	1	1

वन स्रोत सर्वेक्षणको क्रममा पोल साइजका रुखहरुको संकलित प्राथमिक तथ्याङ्क विवरण

Subdivi	Name of CF	Plot no.	Species	Girth(cm)	DBH (m)	Height	Class
Parshuram		2	Sal	86	27.39	14	1
Parshuram		2	Sal	72	22.93	10	3
Parshuram		2	Ruina	83	26.43	9	3
Parshuram		3	Sal	46	14.65	6	3
Parshuram		3	Sal	39	12.42	5	4
Parshuram		3	Sal	31	9.87	4	4
Parshuram		4	Sal	71	22.61	6	3
Parshuram		4	Sal	64	20.38	8	2
Parshuram	Purnapur	6	Khair	38	12.10	4.5	4
Parshuram	Purnapur	6	Khair	42	13.38	4.8	4
Parshuram	Purnapur	6	Khair	38	12.10	4.6	4
Parshuram	Purnapur	6	Khair	43	13.69	4.8	4
Parshuram	Purnapur	6	Khair	46	14.65	4.9	4
Parshuram	Purnapur	6	Khair	38	12.10	6.1	3
Parshuram	Purnapur	6	Shisoo	46	14.65	6	3
Parshuram		7	Sal	56	17.83	6	3
Sadani		8	Sal	65	20.70	5	3
Sadani		9	Valayo	73	23.25	7	2
Sadani		10	Sal	35	11.15	8	2
Sadani		10	Sal	37	11.78	9	2
Sadani		10	Sal	41	13.06	7	2
Sadani		10	Sal	46	14.65	7	2
Sadani		10	Sal	44	14.01	9	2
Sadani		10	Sal	58	18.47	10	2
Sadani		10	Valayo	42	13.38	8	2
Sadani		10	Valayo	34	10.83	8	2
Sadani		10	Valayo	59	18.79	7	2
Sadani		11	Un.	39	12.42	6	3
Aalital	Jay laxmi	14	Sal	74	23.57	11	2
Aalital	Jay laxmi	14	Sal	63	20.06	11	2
Aalital	Jay laxmi	14	Jamun	65	20.70	10	2
Aalital	Jay laxmi	15	Sal	50	15.92	8	3
Aalital	Jay laxmi	15	Sal	61	19.43	9	3

Aalital	Jay laxmi	15	Sal	71	22.61	9	3
Aalital	Godham dolal	16	Dhudhilo	80	25.48	6	3
Aalital	Bhubneshwori	18	Sal	55	17.52	11	2
Aalital	Bhubneshwori	18	Sal	61	19.43	15	2
Aalital	Bhubneshwori	18	Sal	54	17.20	13	2
Amargadhi	Pokharipani	20	Salla	71	22.61	10	2
Amargadhi	Pokharipani	20	Salla	74	23.57	11	2
Amargadhi	Pokharipani	20	Salla	70	22.29	9	2
Amargadhi	Pokharipani	20	Salla	76	24.20	9	2
Amargadhi	Pokharipani	20	Salla	72	22.93	10	3
Amargadhi	Pokharipani	20	Salla	81	25.80	11	1
Amargadhi	Pariban	21	Salla	72	22.93	13	2
Amargadhi	Pariban	21	Salla	53	16.88	6	2
Amargadhi	Pariban	21	Salla	88	28.03	11	1
Amargadhi	Pariban	21	Salla	61	19.43	10	2
Amargadhi	Pariban	21	Salla	63	20.06	11	2
Amargadhi	Motalisign	22	Salla	88	28.03	11	2
Amargadhi	Motalisign	22	Salla	84	26.75	12	1
Amargadhi	Motalisign	22	Salla	81	25.80	12	1
Amargadhi	Motalisign	22	Salla	79	25.16	10	2
Amargadhi	Motalisign	22	Salla	73	23.25	11	2
Amargadhi	Motalisign	22	Salla	90	28.66	10	2
Amargadhi	Motalisign	22	Salla	82	26.11	13	2
Amargadhi	Motalisign	23	Utis	75	23.89	8	3
Amargadhi	Motalisign	23	Utis	73	23.25	10	2
Amargadhi	Motalisign	23	Utis	78	24.84	12	2
Amargadhi	Motalisign	23	Utis	62	19.75	10	3
Amargadhi	Motalisign	23	Salla	54	17.20	11	2
Amargadhi	Motalisign	23	Salla	80	25.48	13	2
Amargadhi		24	Kafal	71	22.61	8	3
Amargadhi		24	Kafal	41	13.06	5.3	4
Amargadhi		24	Kafal	45	14.33	3.5	4
Amargadhi		24	Kafal	63	20.06	5	3
Amargadhi		24	Kafal	65	20.70	10	2
Amargadhi		24	Salla	63	20.06	12	2
Amargadhi		24	Gurans	43	13.69	5	3
Amargadhi		24	Gurans	38	12.10	4	3
Ganyapdhura		25	Salla	89	28.34	13	1
Ganyapdhura		25	Salla	70	22.29	11	2
Ganyapdhura		25	Salla	79	25.16	12	2
Ganyapdhura		25	Salla	61	19.43	11	3
Ganyapdhura	Bhumiraj Shalarya	26	Banj	57	18.15	8	3

Ganyapdhura	Bhumiraj Shalarya	26	Banj	61	19.43	9	2
Ganyapdhura	Bhumiraj Shalarya	26	Gurans	57	18.15	6	3
Ganyapdhura	Bhumiraj Shalarya	26	Banj	61	19.43	7	3
Ganyapdhura	Bhumiraj Shalarya	26	Banj	59	18.79	7	3
Ganyapdhura	Bhumiraj Shalarya	26	Unknown	47	14.97	4	4
Ganyapdhura	Bhumiraj Shalarya	27	Utis	90	28.66	12	2
Ganyapdhura	Bhumiraj Shalarya	27	Utis	88	28.03	12	2
Ganyapdhura	Bhumiraj Shalarya	27	Utis	89	28.34	13	1
Ganyapdhura	Bhumiraj Shalarya	27	Utis	76	24.20	11	2
Ganyapdhura	Bhumiraj Shalarya	27	Utis	59	18.79	10	2
Ganyapdhura	Bhumiraj Shalarya	28	Kafal	46	14.65	8	3
Ganyapdhura	Bhumiraj Shalarya	28	Kafal	48	15.29	9	3
Ganyapdhura	Bhumiraj Shalarya	28	Banj	78	24.84	7	2
Ganyapdhura	Bhumiraj Shalarya	28	Banj	76	24.20	11	2
Ganyapdhura	Bhumiraj Shalarya	28	Banj	68	21.66	13	3
Ganyapdhura	Bhumiraj Shalarya	28	Gurans	48	15.29	7	3
Ganyapdhura	Bhumiraj Shalarya	28	Gurans	49	15.61	8	3
Ganyapdhura	khadelibaba	29	Salla	90	28.66	13	1
Ganyapdhura	khadelibaba	29	Salla	76	24.20	12	1
Ganyapdhura	khadelibaba	29	Salla	61	19.43	11	1
Ganyapdhura	khadelibaba	29	Salla	51	16.24	10	1
Ganyapdhura	khadelibaba	29	Salla	63	20.06	14	1
Ganyapdhura	khadelibaba	29	Salla	78	24.84	14	1
Ganyapdhura	khadelibaba	29	Salla	79	25.16	15	1
Ganyapdhura	khadelibaba	29	Salla	48	15.29	11	2
Ganyapdhura	Lamachure	30	Salla	76	24.20	12	1
Ganyapdhura	Lamachure	30	Salla	85	27.07	12	1
Ganyapdhura	Lamachure	30	Salla	63	20.06	11	2
Ganyapdhura	Lamachure	30	Salla	67	21.34	12	2

Ganyapdhura	Lamachure	30	Salla	75	23.89	11	2
Ganyapdhura	Lamachure	30	Salla	78	24.84	13	1
Ganyapdhura	Lamachure	30	Salla	62	19.75	11	2
Ganyapdhura	Lamachure	30	Salla	67	21.34	12	2
Ganyapdhura	Lamachure	30	Salla	84	26.75	12	1
Ganyapdhura	Lamachure	30	Salla	42	13.38	8	3
Ajameru	Sairoda	31	Salla	78	24.84	10	2
Ajameru	Sairoda	31	Salla	69	21.97	11	1
Ajameru	Sairoda	31	Salla	77	24.52	12	2
Ajameru	Sairoda	31	Salla	46	14.65	8	2
Ajameru	Sairoda	32	Salla	76	24.20	12	1
Ajameru	Sairoda	32	Salla	78	24.84	13	1
Ajameru	Sairoda	32	Salla	61	19.43	13	1
Ajameru	Sairoda	32	Salla	65	20.70	12	1
Ajameru	Sairoda	32	Salla	71	22.61	10	2
Ajameru	Sairoda	32	Salla	48	15.29	8	3
Ajameru	Sairoda	33	Salla	90	28.66	11	1
Ajameru	Sairoda	33	Salla	76	24.20	10	2
Ajameru	Sairoda	33	Salla	83	26.43	12	1
Ajameru	Sairoda	33	Salla	89	28.34	13	1
Ajameru	Sairoda	33	Salla	91	28.98	13	1
Ajameru	Sairoda	33	Salla	63	20.06	10	2
Ajameru	Sairoda	33	Salla	61	19.43	10	2
Ajameru	Sairoda	33	Salla	73	23.25	11	3
Ajameru	Sairoda	34	Salla	76	24.20	11	2
Ajameru	Sairoda	34	Salla	81	25.80	12	2
Ajameru	Sairoda	34	Kafal	41	13.06	4	3
Ajameru	Sairoda	34	Salla	48	15.29	8	3
Ajameru	Sairoda	35	Salla	76	24.20	12	2
Ajameru	Sairoda	35	Salla	84	26.75	13	2
Ajameru	Sairoda	35	Salla	81	25.80	14	1
Ajameru	Sairoda	35	Salla	90	28.66	13	2
Ajameru	Sairoda	35	Salla	63	20.06	12	2
Ajameru	Sairoda	35	Salla	64	20.38	12	2
Ajameru	Sairoda	35	Salla	48	15.29	10	2
Ajameru	Sairoda	35	Salla	53	16.88	11	1
Ajameru	Sairoda	35	Salla	83	26.43	11	3
Ajameru	Sairoda	35	Salla	89	28.34	10	1
Ajameru	Sairoda	35	Aangeri	48	15.29	4	3
Ajameru	Trishul	36	Salla	6	1.91	14	3
Ajameru	Trishul	36	Salla	78	24.84	13	2
Ajameru	Trishul	36	Salla	61	19.43	11	2
Ajameru	Trishul	36	Salla	81	25.80	12	1

Ajameru	Trishul	36	Salla	91	28.98	13	3
Ajameru	Trishul	37	Salla	48	15.29	13	1
Ajameru	Trishul	37	Utis	53	16.88	12	2
Ajameru	Trishul	37	Utis	78	24.84	13	2
Ajameru	Trishul	37	Salla	81	25.80	14	1
Ajameru	Trishul	37	Salla	63	20.06	13	1
Ajameru	Trishul	37	Salla	78	24.84	12	1
Ajameru	Trishul	38	Salla	78	24.84	13	2
Ajameru	Trishul	38	Salla	63	20.06	12	2
Ajameru	Trishul	38	Salla	51	16.24	13	2
Ajameru	Trishul	38	Salla	53	16.88	12	2
Ajameru	Trishul	38	Salla	48	15.29	11	3
Ajameru	Trishul	38	Salla	56	17.83	12	2
Ajameru	Trishul	38	Salla	78	24.84	13	2
Ajameru	Trishul	38	Salla	61	19.43	14	2
Nawa Durga	Palathar	39	Kafal	90	28.66	9	2
Nawa Durga	Palathar	39	Kafal	82	26.11	8	3
Nawa Durga	Palathar	39	Aangeri	61	19.43	5	3
Nawa Durga	Palathar	39	Aangeri	53	16.88	4.5	3
Nawa Durga	Palathar	39	Salla	48	15.29	8	2
Nawa Durga	Palathar	40	Kafal	89	28.34	6	3
Nawa Durga	Palathar	40	Gurans	78	24.84	7	3
Nawa Durga	Palathar	40	Gurans	65	20.70	6	3
Nawa Durga	Palathar	40	Aangeri	44	14.01	5	3
Nawa Durga	Palathar	40	Aangeri	58	18.47	6	3
Nawa Durga	Palathar	40	Gurans	61	19.43	5	3
Nawa Durga	Palathar	40	Gurans	59	18.79	6	3
Nawa Durga	Palathar	40	Gurans	58	18.47	5	3
Nawa Durga	Palathar	40	Gurans	62	19.75	4	4
Nawa Durga	Palathar	40	Aangeri	61	19.43	4	4
Nawa Durga	Palathar	41	Salla	89	28.34	10	1
Nawa Durga	Palathar	41	Salla	78	24.84	11	1
Nawa Durga	Palathar	41	Salla	63	20.06	12	1
Nawa Durga	Palathar	41	Salla	73	23.25	13	2
Nawa Durga	Palathar	41	Salla	78	24.84	12	2
Nawa Durga	Palathar	41	Gurans	57	18.15	8	3
Nawa Durga	Palathar	41	Salla	63	20.06	7	3
Nawa Durga	Palathar	41	Salla	71	22.61	13	4
Nawa Durga		42	Utis	76	24.20	13	2
Nawa Durga		42	Utis	58	18.47	13	2
Nawa Durga		42	Gurans	45	14.33	14	2
Nawa Durga		42	Gurans	57	18.15	8	3
Nawa Durga		42	Gurans	61	19.43	7	3

Nawa Durga		42	Gurans	46	14.65	8	3
Nawa Durga		43	Gurans	58	18.47	6	3
Nawa Durga		43	Aangeri	48	15.29	8	3
Nawa Durga		43	Aangeri	61	19.43	7	3
Nawa Durga		43	Gurans	46	14.65	6	3
Nawa Durga		43	Gurans	48	15.29	7	3
Nawa Durga		43	Aangeri	51	16.24	5	3
Nawa Durga		43	Aangeri	45	14.33	6	3
Nawa Durga		43	Gurans	39	12.42	4	4
Nawa Durga		43	Gurans	51	16.24	6	3
Nawa Durga		43	Aangeri	48	15.29	7	3
Nawa Durga		43	Gurans	49	15.61	5	3
Nawa Durga		43	Gurans	61	19.43	7	3
Nawa Durga	Dhandkhola	44	Salla	56	17.83	14	2
Nawa Durga	Dhandkhola	44	Salla	78	24.84	14	1
Nawa Durga	Dhandkhola	44	Salla	89	28.34	15	1
Nawa Durga	Dhandkhola	44	Salla	84	26.75	10	1
Nawa Durga	Dhandkhola	44	Aangeri	59	18.79	4	4
Nawa Durga	Dhandkhola	44	Salla	63	20.06	13	1
Nawa Durga		45	Salla	64	20.38	12	1
Nawa Durga		45	Salla	72	22.93	14	2
Nawa Durga		45	Salla	59	18.79	11	2
Nawa Durga		45	Salla	45	14.33	13	2
Nawa Durga		45	Aangeri	63	20.06	7	3
Nawa Durga		45	Aangeri	45	14.33	5	3
Nawa Durga		45	Kafal	48	15.29	4	4
Nawa Durga		45	Aangeri	49	15.61	6	4
Nawa Durga		45	Gurans	41	13.06	4	4
Nawa Durga		45	Gurans	48	15.29	4	4
Nawa Durga		46	Salla	63	20.06	12	1
Nawa Durga		46	Salla	68	21.66	13	1
Nawa Durga		46	Aangeri	45	14.33	5	4
Nawa Durga		46	Gurans	48	15.29	5	3
Nawa Durga		47	Kafal	63	20.06	6	3
Nawa Durga		47	Gurans	53	16.88	7	3
Nawa Durga		47	Gurans	63	20.06	6	3
Nawa Durga		47	Gurans	71	22.61	5	4
Nawa Durga		47	Kafal	45	14.33	6	3
Nawa Durga		47	Kafal	63	20.06	7	3
Nawa Durga		47	Aangeri	71	22.61	7	3
Nawa Durga		47	Aangeri	45	14.33	5	3
Nawa Durga		47	Aangeri	49	15.61	5	3
Nawa Durga		47	Aangeri	51	16.24	6	3

Nawa Durga		47	Gurans	51	16.24	5	4
Nawa Durga		48	Salla	81	25.80	14	1
Nawa Durga		48	Salla	46	14.65	11	2
Nawa Durga		48	Aangeri	48	15.29	6	3
Nawa Durga		48	Aangeri	54	17.20	7	3
Nawa Durga		48	Salla	63	20.06	8	2
Nawa Durga		48	Salla	71	22.61	14	1
Bhageshor		49	Salla	89	28.34	13	1
Bhageshor		49	Salla	71	22.61	14	1
Bhageshor		50	Gurans	63	20.06	5	3
Bhageshor		51	Salla	86	27.39	14	1
Bhageshor		51	Salla	63	20.06	14	1
Bhageshor		51	Salla	45	14.33	13	4
Bhageshor		51	Salla	51	16.24	4	4
Bhageshor		51	Salla	46	14.65	13	2
Bhageshor		52	Salla	78	24.84	16	1
Bhageshor		52	Salla	63	20.06	17	1
Bhageshor		52	Salla	46	14.65	16	2
Bhageshor		52	Salla	59	18.79	14	1
Bhageshor		52	Salla	71	22.61	15	1
Bhageshor		52	Salla	68	21.66	16	1
Bhageshor		52	Salla	79	25.16	17	1
Bhageshor		52	Salla	70	22.29	16	1
Bhageshor		53	Salla	63	20.06	13	1
Bhageshor		53	Salla	64	20.38	14	1
Bhageshor		53	Salla	78	24.84	15	1
Bhageshor		53	Salla	48	15.29	16	3
Bhageshor		53	Salla	53	16.88	17	2
Bhageshor		53	Salla	73	23.25	16	1
Bhageshor		53	Salla	61	19.43	17	2
Bhageshor		53	Salla	58	18.47	16	3
Bhageshor		53	Salla	49	15.61	12	3
Bhageshor		53	Salla	50	15.92	13	3
Amargadhi	Rishikhola	54	Kafal	61	19.43	12	2
Amargadhi	Rishikhola	54	Kafal	55	17.52	10	3
Amargadhi	Rishikhola	54	Kafal	36	11.46	8	3
Amargadhi	Rishikhola	54	Kafal	65	20.70	7	4
Amargadhi	Rishikhola	54	Banj	66	21.02	12	2
Amargadhi	Rishikhola	54	Banj	85	27.07	4	4
Amargadhi	Rishikhola	54	Banj	69	21.97	13	2
Amargadhi	Rishikhola	54	Unknown	69	21.97	11	2
Amargadhi	Rishikhola	54	Unknown	63	20.06	12	2
Amargadhi	Rishikhola	54	Unknown	64	20.38	12	2

Amargadhi	Rishikhola	54	Unknown	64	20.38	10	3
Amargadhi	Rishikhola	54	Banj	42	13.38	9	3
Amargadhi	Rishikhola	54	Banj	62	19.75	10	3
Amargadhi	Rishikhola	54	Banj	50	15.92	9	3
Amargadhi	Rishikhola	54	Banj	47	14.97	10	3
Amargadhi	Rishikhola	55	Banj	35	11.15	6	3
Amargadhi	Rishikhola	55	Gurans	36	11.46	6	3
Amargadhi	Rishikhola	55	Banj	48	15.29	8	3
Amargadhi	Rishikhola	55	Banj	59	18.79	11	3
Amargadhi	Rishikhola	55	Banj	57	18.15	8	3
Amargadhi	Rishikhola	55	Banj	35	11.15	11	3
Amargadhi	Rishikhola	55	Banj	41	13.06	11	3
Amargadhi	Rishikhola	55	Gurans	40	12.74	9	3
Amargadhi	Rishikhola	55	Banj	39	12.42	9	3
Amargadhi	Rishikhola	55	Kafal	34	10.83	6	3
Amargadhi	Rishikhola	55	Unknown	44	14.01	9	3
Amargadhi	Rishikhola	55	Banj	57	18.15	11	3
Amargadhi	Rishikhola	55	Banj	50	15.92	13	3
Amargadhi	Rishikhola	55	Banj	64	20.38	12	3
Amargadhi	Rishikhola	55	Kafal	37	11.78	9	3
Amargadhi	Rishikhola	55	Kafal	47	14.97	9	3
Amargadhi	Rishikhola	56	Salla	58	18.47	9	1
Amargadhi	Rishikhola	56	Salla	81	25.80	14	1
Amargadhi	Rishikhola	56	Salla	72	22.93	15	1
Amargadhi	Rishikhola	56	Salla	45	14.33	15	3
Amargadhi	Rishikhola	56	Kafal	41	13.06	5	3
Amargadhi	Rishikhola	56	Kafal	37	11.78	5	3
Amargadhi	Rishikhola	56	Kafal	44	14.01	5	3
Amargadhi	Rishikhola	56	Banj	40	12.74	5	3
Amargadhi	Rishikhola	56	Banj	34	10.83	5	3
Amargadhi	Rishikhola	56	Salla	46	14.65	56	3
Amargadhi	Rishikhola	57	Banj	66	21.02	10	3
Amargadhi	Rishikhola	57	Banj	52	16.56	9	3
Amargadhi	Rishikhola	57	Banj	57	18.15	8	3
Amargadhi	Rishikhola	57	Kafal	39	12.42	10	3
Amargadhi	Rishikhola	57	Banj	72	22.93	11	3
Amargadhi	Rishikhola	58	Banj	59	18.79	6	3
Amargadhi	Rishikhola	58	Banj	75	23.89	6	3
Amargadhi	Rishikhola	58	Banj	53	16.88	6	3
Amargadhi	Rishikhola	58	Banj	60	19.11	7	3
Amargadhi	Rishikhola	58	Banj	62	19.75	6	3
Amargadhi	Rishikhola	58	Mail	46	14.65	4	4
Amargadhi	Rishikhola	58	Banj	49	15.61	6	3

वन स्रोत सर्वेक्षणको क्रममा रुखहरुको संकलित प्राथमिक तथ्याङ्क विवरण

Subdivision	Name of Cf	Plot no.	Species	Girth(cm)	DBH(cm)	Height	Class
Parshuram	Sundari	1	Sal	163	51.9	21	1
Parshuram	Sundari	1	Sal	221	70.4	22	1
Parshuram	Sundari	1	Sal	142	45.2	18	1
Parshuram	Sundari	1	Sal	198	63.1	20	1
Parshuram	Sundari	1	Sal	188	59.9	18	1
Parshuram	Sundari	1	Sal	108	34.4	17	1
Parshuram	Sundari	1	Sal	118	37.6	17	1
Parshuram		2	Sal	156	49.7	18	1
Parshuram		2	Sal	172	54.8	21	1
Parshuram		2	Sal	102	32.5	17	1
Parshuram		3	Sal	163	51.9	21	2
Parshuram		3	Sal	107	34.1	15	3
Parshuram		3	Jamun	102	32.5	15	3
Parshuram		4	Sal	137	43.6	16	1
Parshuram		4	Sal	143	45.5	17	1
Parshuram		4	Sal	155	49.4	18	1
Parshuram		4	Sal	138	43.9	14	1
Parshuram		4	Bot.Dhiro	178	56.7	15	3
Parshuram		5	Jamun	174	55.4	16	1
Parshuram		5	Sal	186	59.2	18	1
Parshuram		5	Sal	194	61.8	20	1
Parshuram		7	Sal	155	49.4	17	1
Parshuram		7	Salla	121	38.5	18	1
Parshuram		7	Salla	158	50.3	19	1
Parshuram		7	Jamun	206	65.6	10	3
Sadani		8	Sal	140	44.6	15	1
Sadani		8	Sal	133	42.4	18	1
Sadani		8	Sal	110	35.0	13	2
Sadani		8	Sal	121	38.5	19	2
Sadani		8	Sal	141	44.9	20	2
Sadani		8	Sal	153	48.7	15	2
Sadani		8	Sal	158	50.3	18	1
Sadani		8	Sal	163	51.9	20	1
Sadani		8	Sal	172	54.8	20	1
Sadani		8	Sal	131	41.7	13	2
Sadani		8	Sal	134	42.7	14	2

Sadani		8	Pahela	103	32.8	10	2
Sadani		8	Jamun	161	51.3	15	1
Sadani		9	Sal	144	45.9	18	1
Sadani		9	Sal	125	39.8	17	2
Sadani		9	Sal	141	44.9	20	1
Sadani		9	Sal	220	70.1	20	1
Sadani		9	Sal	194	61.8	10	1
Sadani		10	Sal	115	36.6	15	1
Sadani		10	Sal	145	46.2	16	1
Sadani		10	Sal	101	32.2	17	2
Sadani		11	Sal	162	51.6	15	1
Sadani		11	Sal	121	38.5	16	1
Sadani		11	Sal	95	30.3	9	2
Sadani		11	Sal	113	36.0	19	1
Sadani		11	Sal	152	48.4	24	1
Sadani	Banghat mahila	12	Sal	143	45.5	16	1
Sadani	Banghat mahila	12	Sal	125	39.8	17	1
Sadani	Banghat mahila	12	Signe	104	33.1	14	1
Sadani	Banghat mahila	12	Jamun	209	66.6	15	2
Aalital	Jay laxmi	13	Sal	131	41.7	16	1
Aalital	Jay laxmi	13	Sal	152	48.4	17	1
Aalital	Jay laxmi	13	Sal	159	50.6	15	1
Aalital	Jay laxmi	13	Sal	161	51.3	14	2
Aalital	Jay laxmi	13	Sal	162	51.6	17	2
Aalital	Jay laxmi	13	Sal	102	32.5	15	1
Aalital	Jay laxmi	13	Sal	160	51.0	16	1
Aalital	Jay laxmi	13	Sal	107	34.1	13	2
Aalital	Jay laxmi	14	Sal	128	40.8	13	1
Aalital	Jay laxmi	14	Sal	198	63.1	15	1
Aalital	Jay laxmi	14	Jhingre	102	32.5	11	2
Aalital	Jay laxmi	14	Un.	192	61.1	13	1
Aalital	Jay laxmi	15	Sal	161	51.3	15	1
Aalital	Jay laxmi	15	Sal	101	32.2	13	2
Aalital	Jay laxmi	15	Sal	110	35.0	14	2
Aalital	Jay laxmi	15	Sal	172	54.8	18	1
Aalital	Jay laxmi	15	Sal	139	44.3	17	1
Aalital	Jay laxmi	15	Sal	105	33.4	13	2
Aalital	Godham	16	Sal	220	70.1	22	1
Aalital	Godham	16	Sal	160	51.0	19	1
Aalital	Godham	16	Sal	205	65.3	20	1
Aalital	Godham	16	Sal	180	57.3	19	1
Aalital	Godham	16	Sal	182	58.0	19	1
Aalital	Godham	16	Un.	170	54.1	17	1

Aalital	Bhubheneshwor i	17	Sal	180	57.3	17	1
Aalital	Bhubheneshwor i	17	Sal	205	65.3	19	1
Aalital	Bhubheneshwor i	17	Sal	175	55.7	17	1
Aalital	Bhubheneshwor i	17	Sal	122	38.9	16	1
Aalital	Bhubheneshwor i	17	Sal	172	54.8	17	1
Aalital	Bhubheneshwor i	18	Sal	170	54.1	17	1
Aalital	Bhubheneshwor i	18	Sal	130	41.4	16	1
Aalital	Bhubheneshwor i	18	Sal	135	43.0	13	2
Aalital	Bhubheneshwor i	18	Sal	163	51.9	15	2
Aalital	Bhubheneshwor i	18	Sal	110	35.0	16	1
Aalital	Bhubheneshwor i	18	Sal	171	54.5	16	1
Aalital	Bhubheneshwor i	19	Sal	120	38.2	14	2
Aalital	Bhubheneshwor i	19	Sal	102	32.5	12	2
Aalital	Bhubheneshwor i	19	Sal	207	65.9	21	1
Aalital	Bhubheneshwor i	19	Sal	108	34.4	17	1
Aalital	Bhubheneshwor i	19	Sal	182	58.0	18	1
Aalital	Bhubheneshwor i	19	Sal	175	55.7	19	1
Aalital	Bhubheneshwor i	19	Sal	150	47.8	16	1
Aalital	Bhubheneshwor i	19	Sal	118	37.6	17	1
Amargadhi	Pokharipani	20	Salla	98	31.2	12	1
Amargadhi	Pokharipani	20	Salla	105	33.4	13	1
Amargadhi	Pokharipani	20	Salla	156	49.7	14	1
Amargadhi	Pokharipani	20	Salla	171	54.5	15	1
Amargadhi	Pokharipani	20	Salla	125	39.8	14	1
Amargadhi	Pariban	21	Salla	213	67.8	21	1
Amargadhi	Pariban	21	Salla	110	35.0	18	1
Amargadhi	Pariban	21	Salla	153	48.7	16	1

Amargadhi	Pariban	21	Salla	173	55.1	17	1
Amargadhi	Pariban	21	Salla	164	52.2	17	1
Amargadhi	Pariban	21	Salla	189	60.2	18	1
Amargadhi	Motalisign	22	Salla	117	37.3	15	1
Amargadhi	Motalisign	22	Salla	104	33.1	16	1
Amargadhi	Motalisign	22	Salla	121	38.5	18	1
Amargadhi	Motalisign	22	Salla	102	32.5	14	2
Amargadhi	Motalisign	23	Utis	110	35.0	13	3
Amargadhi	Motalisign	23	Utis	113	36.0	15	2
Amargadhi	Motalisign	23	Utis	123	39.2	14	2
Amargadhi	Motalisign	23	Utis	108	34.4	14	3
Amargadhi	Motalisign	23	Salla	113	36.0	16	2
Amargadhi	Motalisign	23	Salla	132	42.0	18	1
Amargadhi	Motalisign	24	Salla	123	39.2	18	1
Amargadhi	Motalisign	24	Salla	111	35.4	12	2
Amargadhi	Motalisign	24	Salla	161	51.3	20	1
Amargadhi	Motalisign	24	Salla	102	32.5	16	1
Ganyapdhura		25	Salla	98	31.2	13	2
Ganyapdhura		25	Salla	101	32.2	12	2
Ganyapdhura		25	Salla	121	38.5	15	1
Ganyapdhura		25	Salla	96	30.6	13	2
Ganyapdhura		25	Salla	95	30.3	12	2
Ganyapdhura		25	Salla	141	44.9	15	1
Ganyapdhura		25	Salla	103	32.8	13	2
Ganyapdhura	Bhumiraj Shalarya	26	Utis	121	38.5	13	2
Ganyapdhura	Bhumiraj Shalarya	26	Utis	103	32.8	14	3
Ganyapdhura	Bhumiraj Shalarya	26	Ranj	125	39.8	15	3
Ganyapdhura	Bhumiraj Shalarya	26	Utis	106	33.8	13	1
Ganyapdhura	Bhumiraj Shalarya	27	Utis	136	43.3	16	1
Ganyapdhura	Bhumiraj Shalarya	27	Utis	148	47.1	17	1
Ganyapdhura	Bhumiraj Shalarya	27	Utis	106	33.8	16	1
Ganyapdhura	Bhumiraj Shalarya	27	Utis	98	31.2	15	2
Ganyapdhura	Bhumiraj Shalarya	27	Utis	103	32.8	16	2
Ganyapdhura	Bhumiraj Shalarya	28	Banj	102	32.5	12	3

Ganyapdhura	Bhumiraj Shalarya	28	Banj	105	33.4	13	2
Ganyapdhura	Bhumiraj Shalarya	28	Banj	96	30.6	14	3
Ganyapdhura	Bhumiraj Shalarya	28	Ranj	121	38.5	13	2
Ganyapdhura	Bhumiraj Shalarya	28	Ranj	122	38.9	13	2
Ganyapdhura	Khadelibaba	29	Salla	121	38.5	16	1
Ganyapdhura	Khadelibaba	29	Salla	105	33.4	15	1
Ganyapdhura	Khadelibaba	29	Salla	136	43.3	16	1
Ganyapdhura	Khadelibaba	29	Salla	98	31.2	16	1
Ganyapdhura	Khadelibaba	29	Salla	106	33.8	15	1
Ganyapdhura	Khadelibaba	29	Salla	110	35.0	18	1
Ganyapdhura	Lamachure	30	Salla	220	70.1	18	1
Ajameru	Sairoda	31	Salla	135	43.0	15	1
Ajameru	Sairoda	31	Salla	201	64.0	18	1
Ajameru	Sairoda	31	Salla	101	32.2	13	1
Ajameru	Sairoda	31	Salla	121	38.5	17	1
Ajameru	Sairoda	32	Salla	125	39.8	18	1
Ajameru	Sairoda	32	Salla	116	36.9	17	1
Ajameru	Sairoda	32	Salla	131	41.7	17	1
Ajameru	Sairoda	32	Salla	108	34.4	18	1
Ajameru	Sairoda	32	Salla	99	31.5	16	1
Ajameru	Sairoda	32	Salla	121	38.5	18	1
Ajameru	Sairoda	33	Salla	131	41.7	16	1
Ajameru	Sairoda	33	Salla	101	32.2	14	1
Ajameru	Sairoda	33	Salla	113	36.0	13	1
Ajameru	Sairoda	34	Salla	201	64.0	22	1
Ajameru	Sairoda	34	Salla	203	64.6	21	1
Ajameru	Sairoda	34	Salla	101	32.2	14	1
Ajameru	Sairoda	35	Salla	136	43.3	20	1
Ajameru	Sairoda	35	Salla	110	35.0	14	1
Ajameru	Trishul	36	Salla	233	74.2	23	1
Ajameru	Trishul	36	Salla	210	66.9	21	1
Ajameru	Trishul	36	Salla	103	32.8	14	2
Ajameru	Trishul	36	Salla	183	58.3	19	1
Ajameru	Trishul	37	Salla	161	51.3	19	1
Ajameru	Trishul	37	Salla	173	55.1	17	1
Ajameru	Trishul	37	Salla	138	43.9	18	1
Ajameru	Trishul	37	Salla	101	32.2	17	1
Ajameru	Trishul	37	Utis	117	37.3	18	2
Ajameru	Trishul	38	Salla	182	58.0	18	1

Ajameru	Trishul	38	Salla	173	55.1	19	1
Nawa Durga	Palathar	39	Kafal	132	42.0	9	3
Nawa Durga	Palathar	39	Kafal	101	32.2	10	3
Nawa Durga	Palathar	39	Kafal	135	43.0	10	2
Nawa Durga	Palathar	39	Utis	144	45.9	15	2
Nawa Durga	Palathar	39	Salla	235	74.8	18	1
Nawa Durga	Palathar	39	Salla	133	42.4	14	1
Nawa Durga	Palathar	40	Utis	144	45.9	13	2
Nawa Durga	Palathar	40	Utis	170	54.1	15	2
Nawa Durga	Palathar	41	Salla	143	45.5	16	1
Nawa Durga	Palathar	41	Salla	105	33.4	17	1
Nawa Durga	Palathar	41	Salla	161	51.3	16	1
Nawa Durga	Palathar	41	Salla	201	64.0	12	1
Nawa Durga		42	Utis	116	36.9	13	2
Nawa Durga		42	Utis	108	34.4	13	2
Nawa Durga		42	Utis	121	38.5	14	2
Nawa Durga		42	Gurans	103	32.8	8	3
Nawa Durga		42	Gurans	99	31.5	7	3
Nawa Durga		42	Gurans	98	31.2	8	3
Nawa Durga		43	Gurans	126	40.1	8	3
Nawa Durga		43	Gurans	118	37.6	7	3
Nawa Durga	Dhandkhola	44	Salla	158	50.3	17	1
Nawa Durga	Dhandkhola	44	Salla	145	46.2	16	1
Nawa Durga	Dhandkhola	44	Salla	121	38.5	17	1
Nawa Durga	Dhandkhola	44	Salla	102	32.5	15	1
Nawa Durga	Dhandkhola	44	Salla	113	36.0	16	1
Nawa Durga	Dhandkhola	44	Salla	118	37.6	16	1
Nawa Durga	Dhandkhola	44	Salla	103	32.8	15	1
Nawa Durga		45	Salla	163	51.9	20	1
Nawa Durga		45	Salla	174	55.4	20	1
Nawa Durga		45	Salla	102	32.5	15	1
Nawa Durga		45	Salla	115	36.6	8	3
Nawa Durga		46	Salla	110	35.0	16	1
Nawa Durga		46	Salla	123	39.2	17	1
Nawa Durga		46	Salla	144	45.9	19	1
Nawa Durga		46	Salla	103	32.8	14	1
Nawa Durga		46	Salla	190	60.5	21	1
Nawa Durga		48	Salla	171	54.5	20	1
Nawa Durga		48	Salla	165	52.5	19	1
Bhageshor		49	Salla	112	35.7	18	1
Bhageshor		49	Salla	103	32.8	16	1
Bhageshor		49	Salla	126	40.1	17	1
Bhageshor		49	Salla	137	43.6	18	1

Bhageshor		49	Salla	1052	335.0	16	1
Bhageshor		50	Salla	189	60.2	21	1
Bhageshor		50	Salla	178	56.7	22	1
Bhageshor		50	Salla	203	64.6	22	1
Bhageshor		50	Salla	176	56.1	19	1
Bhageshor		50	Salla	123	39.2	16	1
Bhageshor		50	Salla	115	36.6	17	1
Bhageshor		50	Salla	103	32.8	16	1
Bhageshor		51	Salla	203	64.6	19	1
Bhageshor		51	Salla	173	55.1	18	1
Bhageshor		51	Salla	108	34.4	16	1
Bhageshor		51	Salla	126	40.1	18	1
Bhageshor		51	Salla	128	40.8	18	1
Bhageshor		52	Salla	128	40.8	17	1
Bhageshor		52	Salla	103	32.8	17	1
Bhageshor		52	Salla	201	64.0	18	1
Bhageshor		53	Salla	176	56.1	19	1
Bhageshor		53	Salla	183	58.3	19	1
Bhageshor		53	Salla	103	32.8	18	1
Amargadhi	Rishikhola	56	Salla	98	31.2	17	1
Amargadhi	Rishikhola	56	Salla	123	39.2	17	1
Amargadhi	Rishikhola	56	Salla	124	39.5	17	1
Amargadhi	Rishikhola	56	Salla	102	32.5	16	1
Amargadhi	Rishikhola	56	Salla	129	41.1	17	1
Amargadhi	Rishikhola	56	Salla	97	30.9	17	1
Amargadhi	Rishikhola	56	Salla	135	43.0	17	1
Amargadhi	Rishikhola	56	Salla	119	37.9	17	1
Amargadhi	Rishikhola	56	Salla	109	34.7	15	1
Amargadhi	Rishikhola	57	Kafal	119	37.9	11	3
Amargadhi	Rishikhola	57	Salla	136	43.3	14	1
Amargadhi	Rishikhola	58	Salla	96	30.6	10	2
Amargadhi	Rishikhola	58	Banj	110	35.0	7	3

द्धितिय तथ्याङ्क संकलनको क्रममा अध्ययन गरिएका सामुदायिक वनहरुको विवरण

Subdivision	Name of Cf
Aalital	Jai laxmi
Aalital	Manala
Aalital	Shivshankar
Aalital	Shree Kailash samaijeshor
Aalital	Shree Vagwati
Ganapdhura	Shree Ukali

Ganapdhura	Shree Janaki
Ganapdhura	Mahadev
Ganapdhura	Shree Manilekh
Ganapdhura	Shree Rani
Amargadi	Shree Birod
Amargadi	Shree Rajpur
Nawa Durga	Shree Durga
Nawa Durga	Shree Dobarapani
Nawa Durga	Shree Kailpal
Nawa Durga	Shree Kailpal
Bhageshori	Shree Dudheshori
Bhageshori	Shree Sidhanath
Bhageshori	Shree Laligurans
Bhageshori	Shree Sondarya
Bhageshori	Shree Mahadev
Ajameru	Shre Bdhuraindra panoda
Ajameru	Shree Nilpal Mahila
Pashuram(Sadani)	Shree Sidhanath
Pashuram(Sadani)	Shree Baijnath Salleri
Pashuram(Sadani)	Shree virobnath Chure
Pashuram(Sadani)	Shree Yosodhara Mahila
Pashuram	Shree Goril
Pashuram	Salleri
Pashuram	Shree Hatwani
Pashuram	Shree Sailesori
Pashuram	Shree Baijnath
Pashuram	Shree Baijnath Mahila

प्रति हे रुखको आयतन

General Information					Per ha		
subdivision	Name of Cf	Total	no of	Sample	Species	Tree	Total
		Area(ha)	plot	area(ha)		count	volume(m3)
Aalital	Jai laxmi	86	9	0.5	Sal	73	89.82
Aalital	Jai laxmi	86	9	0.5	Asna	7	11.31
Aalital	Jai laxmi	86	9	0.5	Jamun	4	6.09
Aalital	Jai laxmi	86	9	0.5	Salla	13	43.27
Aalital	Jai laxmi	86	9	0.5	Other	9	8.1
Aalital	Manala	237.53	23	1.15	Sal	105	107.12
Aalital	Manala	237.53	23	1.15	Asna	5	9.55

Aalital	Manala	237.53	23	1.15	Salla	15	12.21
Aalital	Manala	237.53	23	1.15	Other	11	6.52
Aalital	Shivshankar	141	13	0.65	sal	50	95.66
Aalital	Shivshankar	141	13	0.65	Asna	5	26.27
Aalital	Shivshankar	141	13	0.65	Salla	37	59.23
Aalital	Shivshankar	141	13	0.65	other	4	4.04
Aalital	Shree Kailash samaijeshor	272	26	1.3	Sal	198	116.18
Aalital	Shree Kailash samaijeshor	272	26	1.3	Asna	35	20.09
Aalital	Shree Kailash samaijeshor	272	26	1.3	Salla	18	14.55
Aalital	Shree Kailash samaijeshor	272	26	1.3	other	81	25.98
Aalital	Shree Vagwati	206	19	0.95	Sal	71	125.18
Aalital	Shree Vagwati	206	19	0.95	Asna	13	47.78
Aalital	Shree Vagwati	206	19	0.95	Sandan	4	4.12
Aalital	Shree Vagwati	206	19	0.95	other	18	23.27
Ganapdhura	Shree Ukali	53.37	10	0.5	Salla	72	159.52
Ganapdhura	Shree Ukali	53.37	10	0.5	Other	8	11.26
Ganapdhura	Shree Janaki	343.42	37	1.85	Salla	52	113.38
Ganapdhura	Shree Janaki	343.42	37	1.85	banj	7	22.1
Ganapdhura	Shree Janaki	343.42	37	1.85	Other	6	8.22
Ganapdhura	Mahadev	319.24	32	1.6	salla	49	161.49
Ganapdhura	Mahadev	319.24	32	1.6	Other	5	18.92
Ganapdhura	Shree Manilekh	38.86	7	0.4	Salla	34	74.4
Ganapdhura	Shree Manilekh	38.86	7	0.4	Banj	23	33.52
Ganapdhura	Shree Manilekh	38.86	7	0.4	Other	23	7.6
Ganapdhura	Shree Rani	41.27	11	0.55	Salla	57	125.77
Ganapdhura	Shree Rani	41.27	11	0.55	Banjh	11	21.93
Ganapdhura	Shree Rani	41.27	11	0.55	Other	6	9.34
Amargadi	Shree Birod	137.39	13	0.65	Salla	24	163.84
Amargadi	Shree Birod	137.39	13	0.65	Other	0	0
Amargadi	Shree Rajpur	236.51	24	1.2	Salla	50	115.91
Amargadi	Shree Rajpur	236.51	24	1.2	Banj	8	14.98
Amargadi	Shree Rajpur	236.51	24	1.2	Uttis	6	5.87
Amargadi	Shree Rajpur	236.51	24	1.2	Other	5	6.25
Nawa Durga	Shree Durga	65.16	6	0.3	Salla	9	30.1
Nawa Durga	Shree Dobarapani	30.4	4	0.2	Salla	6	7.1
Nawa Durga	Shree Dhedapani	22.7	4	0.2	Salla	5	6.75
Nawa Durga	Shree Kailpal	262.44	26	1.3	Salla	16	33.9
Nawa Durga	Shree Kailpal	262.44	26	1.3	Kaulo	1	1.6
Nawa Durga	Shree Kailpal	262.44	26	1.3	Tooni	2	1.1
Nawa Durga	Shree Kailpal	262.44	26	1.3	Simal	1	1.5
Nawa Durga	Shree Kailpal	262.44	26	1.3	Cheuri	3	5.5
Nawa Durga	Shree Kailpal	262.44	26	1.3	Githi	1	2.2
Nawa Durga	Shree Kailpal	262.44	26	1.3	Sal	3	4.4

Nawa Durga	Shree Kailpal	262.44	26	1.3	Gurans	1	1.3
Nawa Durga	Shree Kailpal	262.44	26	1.3	Kafal	1	1.8
Bhageshori	Shree Dudheshori	164	17	0.85	Salla	21	108.3
Bhageshori	Shree Dudheshori	164	17	0.85	Sal	3	1.73
Bhageshori	Shree Dudheshori	164	17	0.85	Sadan	3	1.27
Bhageshori	Shree Dudheshori	164	17	0.85	Other	6	9.31
Bhageshori	Shree Sidhanath	502.76	50	2.5	Salla	29	60.95
Bhageshori	Shree Sidhanath	502.76	50	2.5	Banj	7	16.94
Bhageshori	Shree Sidhanath	502.76	50	2.5	Uttis	4	3.6
Bhageshori	Shree Sidhanath	502.76	50	2.5	Kafal	3	9.85
Bhageshori	Shree Laligurans	377.38	37	1.85	Salla	41	76.9
Bhageshori	Shree Laligurans	377.38	37	1.85	Banj	23	10.5
Bhageshori	Shree Laligurans	377.38	37	1.85	Uttis	10	13.8
Bhageshori	Shree Laligurans	377.38	37	1.85	Kafal	3	5.4
Bhageshori	Shree Laligurans	377.38	37	1.85	Gurans	3	3.4
Bhageshori	Shree Laligurans	377.38	37	1.85	Tooni	3	5.4
Bhageshori	Shree Laligurans	377.38	37	1.85	Haroo	3	1.2
Bhageshori	Shree Sondarya	349.03	25	1.25	Salla	54	79.6
Bhageshori	Shree Mahadev	336.24	33	1.65	Salla	38	93.7
Bhageshori	Shree Mahadev	336.24	33	1.65	Uttis	8	3
Bhageshori	Shree Mahadev	336.24	33	1.65	Kafal	4	1.2
Bhageshori	Shree Mahadev	336.24	33	1.65	Gurans	4	1.6
Bhageshori	Shree Mahadev	336.24	33	1.65	Mail	4	8.1
Ajameru	Shre Bdhuraindra panoda	574.521	56	2.8	Salla	41	84.389
Ajameru	Shre Bdhuraindra panoda	574.521	56	2.8	Jamun	0	0
Ajameru	Shre Bdhuraindra panoda	574.521	56	2.8	Uttis	4	4.25
Ajameru	Shre Bdhuraindra panoda	574.521	56	2.8	Banj	4	0
Ajameru	Shre Bdhuraindra panoda	574.521	56	2.8	Kafal	2	0
Ajameru	Shre Bdhuraindra panoda	574.521	56	2.8	Gurans	2	1.696
Ajameru	Shre Bdhuraindra panoda	574.521	56	2.8	Other	1	1.99
Ajameru	Shree Nilpal Mahila	203.6	20	1	Salla	61	137.4
Ajameru	Shree Nilpal Mahila	203.6	20	1	Banj	6	4.24
Ajameru	Shree Nilpal Mahila	203.6	20	1	Kafal	2	4.93
Ajameru	Shree Nilpal Mahila	203.6	20	1	Gurans	4	5.94
Ajameru	Shree Nilpal Mahila	203.6	20	1	Uttis	8	10.7
Pashuram(Sadani)	Shree Sidhanath	185.82	19	0.95	Sal	84	127.34
Pashuram(Sadani)	Shree Sidhanath	185.82	19	0.95	Sadan	12	12.14
Pashuram(Sadani)	Shree Sidhanath	185.82	19	0.95	Salla	13	19.86
Pashuram(Sadani)	Shree Sidhanath	185.82	19	0.95	Asna	4	2.32
Pashuram(Sadani)	Shree Sidhanath	185.82	19	0.95	Other	8	6.9
Pashuram(Sadani)	Shree Baijnath Salleri	286.48	28	1.4	Sal	54	93.92
Pashuram(Sadani)	Shree Baijnath Salleri	286.48	28	1.4	Sadan	11	9.72
Pashuram(Sadani)	Shree Baijnath Salleri	286.48	28	1.4	Salla	8	6.07

Pashuram(Sadani)	Shree Baijnath Salleri	286.48	28	1.4	Asna	5	5.04
Pashuram(Sadani)	Shree Baijnath Salleri	286.48	28	1.4	Other	13	7.09
Pashuram(Sadani)	Shree virobnath Chure	435.59	41	2.05	Sal	66	84.35
Pashuram(Sadani)	Shree virobnath Chure	435.59	41	2.05	Sadan	9	8.97
Pashuram(Sadani)	Shree virobnath Chure	435.59	41	2.05	Salla	12	19.12
Pashuram(Sadani)	Shree virobnath Chure	435.59	41	2.05	Asna	12	11.85
Pashuram(Sadani)	Shree virobnath Chure	435.59	41	2.05	Other	9	7.42
Pashuram(Sadani)	Shree Yosodhara Mahila	121.01	8	0.4	Sal	76	81.91
Pashuram(Sadani)	Shree Yosodhara Mahila	121.01	8	0.4	Asna	8	4.82
Pashuram(Sadani)	Shree Yosodhara Mahila	121.01	8	0.4	Jamun	8	6.02
Pashuram(Sadani)	Shree Yosodhara Mahila	121.01	8	0.4	Haldu	9	4.45
Pashuram(Sadani)	Shree Yosodhara Mahila	121.01	8	0.4	Other	7	6.06
Pashuram	Shree Goril	513.06	35	1.75	Sal	15	27.16
Pashuram	Shree Goril	513.06	35	1.75	Asna	11	14.51
Pashuram	Shree Goril	513.06	35	1.75	Sadan	4	2.09
Pashuram	Shree Goril	513.06	35	1.75	Jamun	7	1.63
Pashuram	Shree Goril	513.06	35	1.75	Kafal	4	1.4
Pashuram	Shree Goril	513.06	35	1.75	Banj	4	5.22
Pashuram	Shree Goril	513.06	35	1.75	Salla	14	48.68
Pashuram	Shree Goril	513.06	35	1.75	other	11	8.73
Pashuram	Salleri	481.29	48	2.4	Sadan	14	16.4
Pashuram	Salleri	481.29	48	2.4	Sal	46	68.7
Pashuram	Salleri	481.29	48	2.4	Satisal	2	0.6
Pashuram	Salleri	481.29	48	2.4	Salla	14	37.9
Pashuram	Salleri	481.29	48	2.4	Asna	3	3.4
Pashuram	Salleri	481.29	48	2.4	Mawa	3	2.7
Pashuram	Salleri	481.29	48	2.4	Jamun	11	9.9
Pashuram	Salleri	481.29	48	2.4	Cheuri	2	1.1
Pashuram	Salleri	481.29	48	2.4	Harro	3	1.7
Pashuram	Salleri	481.29	48	2.4	Reuni	4	1.2
Pashuram	Salleri	481.29	48	2.4	Mermeri	1	5.1
Pashuram	Salleri	481.29	48	2.4	Kain	1	2.9
Pashuram	Salleri	481.29	48	2.4	Kaulo	1	2.8
Pashuram	Shree Hatwani	574.42	34	1.7	Sal	37	93.7
Pashuram	Shree Hatwani	574.42	34	1.7	Asna	5	13.72
Pashuram	Shree Hatwani	574.42	34	1.7	Salla	17	55.6
Pashuram	Shree Hatwani	574.42	34	1.7	Jamun	3	2.52
Pashuram	Shree Hatwani	574.42	34	1.7	Other	4	3.93
Pashuram	Shree Sailesori	300.42	29	1.45	Sal	55	69.81
Pashuram	Shree Sailesori	300.42	29	1.45	Salla	13	28.03
Pashuram	Shree Sailesori	300.42	29	1.45	Asna	2	5.85
Pashuram	Shree Sailesori	300.42	29	1.45	Jamun	2	2.36
Pashuram	Shree Sailesori	300.42	29	1.45	karma	2	2.23

Pashuram	Shree Sailesori	300.42	29	1.45	Other	2	0.76
Pashuram	Shree Baijnath	266.15	26	1.3	Sal	44	95.09
Pashuram	Shree Baijnath	266.15	26	1.3	Asna	8	6.66
Pashuram	Shree Baijnath	266.15	26	1.3	Jamun	4	5.32
Pashuram	Shree Baijnath	266.15	26	1.3	Sadan	2	0.58
Pashuram	Shree Baijnath	266.15	26	1.3	Salla	2	3.02
Pashuram	Shree Baijnath	266.15	26	1.3	Other	10	1.33
Pashuram	Shree Baijnath Mahila	299.13	29	1.45	Sal	32	59.55
Pashuram	Shree Baijnath Mahila	299.13	29	1.45	Sadan	4	3.28
Pashuram	Shree Baijnath Mahila	299.13	29	1.45	Salla	10	24.17
Pashuram	Shree Baijnath Mahila	299.13	29	1.45	Asna	7	15.12

प्रति हे पोलको आयतन

General Information					Per ha		
Subdivision	Name of Cf	Total	no of	Sample	Species	Tree	Total
		Area(ha)	plot	area(ha)		count	volume(m3)
Aalital	Jai laxmi	86	9	0.5	Sal	73	89.82
Aalital	Jai laxmi	86	9	0.5	Asna	7	11.31
Aalital	Jai laxmi	86	9	0.5	Jamun	4	6.09
Aalital	Jai laxmi	86	9	0.5	Salla	13	43.27
Aalital	Jai laxmi	86	9	0.5	Other	9	8.1
Aalital	Manala	237.53	23	1.15	Sal	105	107.12
Aalital	Manala	237.53	23	1.15	Asna	5	9.55
Aalital	Manala	237.53	23	1.15	Salla	15	12.21
Aalital	Manala	237.53	23	1.15	Other	11	6.52
Aalital	Shivshankar	141	13	0.65	sal	50	95.66
Aalital	Shivshankar	141	13	0.65	Asna	5	26.27
Aalital	Shivshankar	141	13	0.65	Salla	37	59.23
Aalital	Shivshankar	141	13	0.65	other	4	4.04
Aalital	Shree Kailash samaijeshor	272	26	1.3	Sal	198	116.18
Aalital	Shree Kailash samaijeshor	272	26	1.3	Asna	35	20.09
Aalital	Shree Kailash samaijeshor	272	26	1.3	Salla	18	14.55
Aalital	Shree Kailash samaijeshor	272	26	1.3	other	81	25.98
Aalital	Shree Vagwati	206	19	0.95	Sal	71	125.18
Aalital	Shree Vagwati	206	19	0.95	Asna	13	47.78
Aalital	Shree Vagwati	206	19	0.95	Sandan	4	4.12
Aalital	Shree Vagwati	206	19	0.95	other	18	23.27
Ganapdhura	Shree Ukali	53.37	10	0.5	Salla	72	159.52
Ganapdhura	Shree Ukali	53.37	10	0.5	Other	8	11.26

Ganapdhura	Shree Janaki	343.42	37	1.85	Salla	52	113.38
Ganapdhura	Shree Janaki	343.42	37	1.85	banj	7	22.1
Ganapdhura	Shree Janaki	343.42	37	1.85	Other	6	8.22
Ganapdhura	Mahadev	319.24	32	1.6	salla	49	161.49
Ganapdhura	Mahadev	319.24	32	1.6	Other	5	18.92
Ganapdhura	Shree Manilekh	38.86	7	0.4	Salla	34	74.4
Ganapdhura	Shree Manilekh	38.86	7	0.4	Banj	23	33.52
Ganapdhura	Shree Manilekh	38.86	7	0.4	Other	23	7.6
Ganapdhura	Shree Rani	41.27	11	0.55	Salla	57	125.77
Ganapdhura	Shree Rani	41.27	11	0.55	Banjh	11	21.93
Ganapdhura	Shree Rani	41.27	11	0.55	Other	6	9.34
Amargadi	Shree Birod	137.39	13	0.65	Salla	24	163.84
Amargadi	Shree Birod	137.39	13	0.65	Other	0	0
Amargadi	Shree Rajpur	236.51	24	1.2	Salla	50	115.91
Amargadi	Shree Rajpur	236.51	24	1.2	Banj	8	14.98
Amargadi	Shree Rajpur	236.51	24	1.2	Uttis	6	5.87
Amargadi	Shree Rajpur	236.51	24	1.2	Other	5	6.25
Nawa Durga	Shree Durga	65.16	6	0.3	Salla	9	30.1
Nawa Durga	Shree Dobarapani	30.4	4	0.2	Salla	6	7.1
Nawa Durga	Shree Dhedapani	22.7	4	0.2	Salla	5	6.75
Nawa Durga	Shree Kailpal	262.44	26	1.3	Salla	16	33.9
Nawa Durga	Shree Kailpal	262.44	26	1.3	Kaulo	1	1.6
Nawa Durga	Shree Kailpal	262.44	26	1.3	Tooni	2	1.1
Nawa Durga	Shree Kailpal	262.44	26	1.3	Simal	1	1.5
Nawa Durga	Shree Kailpal	262.44	26	1.3	Cheuri	3	5.5
Nawa Durga	Shree Kailpal	262.44	26	1.3	Githi	1	2.2
Nawa Durga	Shree Kailpal	262.44	26	1.3	Sal	3	4.4
Nawa Durga	Shree Kailpal	262.44	26	1.3	Gurans	1	1.3
Nawa Durga	Shree Kailpal	262.44	26	1.3	Kafal	1	1.8
Bhageshori	Shree Dudheshori	164	17	0.85	Salla	21	108.3
Bhageshori	Shree Dudheshori	164	17	0.85	Sal	3	1.73
Bhageshori	Shree Dudheshori	164	17	0.85	Sadan	3	1.27
Bhageshori	Shree Dudheshori	164	17	0.85	Other	6	9.31
Bhageshori	Shree Sidhanath	502.76	50	2.5	Salla	29	60.95
Bhageshori	Shree Sidhanath	502.76	50	2.5	Banj	7	16.94
Bhageshori	Shree Sidhanath	502.76	50	2.5	Uttis	4	3.6
Bhageshori	Shree Sidhanath	502.76	50	2.5	Kafal	3	9.85
Bhageshori	Shree Laligurans	377.38	37	1.85	Salla	41	76.9
Bhageshori	Shree Laligurans	377.38	37	1.85	Banj	23	10.5
Bhageshori	Shree Laligurans	377.38	37	1.85	Uttis	10	13.8
Bhageshori	Shree Laligurans	377.38	37	1.85	Kafal	3	5.4
Bhageshori	Shree Laligurans	377.38	37	1.85	Gurans	3	3.4
Bhageshori	Shree Laligurans	377.38	37	1.85	Tooni	3	5.4

Bhageshori	Shree Laligurans	377.38	37	1.85	Haroo	3	1.2
Bhageshori	Shree Sondarya	349.03	25	1.25	Salla	54	79.6
Bhageshori	Shree Mahadev	336.24	33	1.65	Salla	38	93.7
Bhageshori	Shree Mahadev	336.24	33	1.65	Uttis	8	3
Bhageshori	Shree Mahadev	336.24	33	1.65	Kafal	4	1.2
Bhageshori	Shree Mahadev	336.24	33	1.65	Gurans	4	1.6
Bhageshori	Shree Mahadev	336.24	33	1.65	Mail	4	8.1
Ajameru	Shre Bdhuraindra panoda	574.521	56	2.8	Salla	41	84.389
Ajameru	Shre Bdhuraindra panoda	574.521	56	2.8	Jamun	0	0
Ajameru	Shre Bdhuraindra panoda	574.521	56	2.8	Uttis	4	4.25
Ajameru	Shre Bdhuraindra panoda	574.521	56	2.8	Banj	4	0
Ajameru	Shre Bdhuraindra panoda	574.521	56	2.8	Kafal	2	0
Ajameru	Shre Bdhuraindra panoda	574.521	56	2.8	Gurans	2	1.696
Ajameru	Shre Bdhuraindra panoda	574.521	56	2.8	Other	1	1.99
Ajameru	Shree Nilpal Mahila	203.6	20	1	Salla	61	137.4
Ajameru	Shree Nilpal Mahila	203.6	20	1	Banj	6	4.24
Ajameru	Shree Nilpal Mahila	203.6	20	1	Kafal	2	4.93
Ajameru	Shree Nilpal Mahila	203.6	20	1	Gurans	4	5.94
Ajameru	Shree Nilpal Mahila	203.6	20	1	Uttis	8	10.7
Pashuram(Sadani)	Shree Sidhanath	185.82	19	0.95	Sal	84	127.34
Pashuram(Sadani)	Shree Sidhanath	185.82	19	0.95	Sadan	12	12.14
Pashuram(Sadani)	Shree Sidhanath	185.82	19	0.95	Salla	13	19.86
Pashuram(Sadani)	Shree Sidhanath	185.82	19	0.95	Asna	4	2.32
Pashuram(Sadani)	Shree Sidhanath	185.82	19	0.95	Other	8	6.9
Pashuram(Sadani)	Shree Baijnath Salleri	286.48	28	1.4	Sal	54	93.92
Pashuram(Sadani)	Shree Baijnath Salleri	286.48	28	1.4	Sadan	11	9.72
Pashuram(Sadani)	Shree Baijnath Salleri	286.48	28	1.4	Salla	8	6.07
Pashuram(Sadani)	Shree Baijnath Salleri	286.48	28	1.4	Asna	5	5.04
Pashuram(Sadani)	Shree Baijnath Salleri	286.48	28	1.4	Other	13	7.09
Pashuram(Sadani)	Shree virobnath Chure	435.59	41	2.05	Sal	66	84.35
Pashuram(Sadani)	Shree virobnath Chure	435.59	41	2.05	Sadan	9	8.97
Pashuram(Sadani)	Shree virobnath Chure	435.59	41	2.05	Salla	12	19.12
Pashuram(Sadani)	Shree virobnath Chure	435.59	41	2.05	Asna	12	11.85
Pashuram(Sadani)	Shree virobnath Chure	435.59	41	2.05	Other	9	7.42
Pashuram(Sadani)	Shree Yosodhara Mahila	121.01	8	0.4	Sal	76	81.91
Pashuram(Sadani)	Shree Yosodhara Mahila	121.01	8	0.4	Asna	8	4.82
Pashuram(Sadani)	Shree Yosodhara Mahila	121.01	8	0.4	Jamun	8	6.02
Pashuram(Sadani)	Shree Yosodhara Mahila	121.01	8	0.4	Haldu	9	4.45
Pashuram(Sadani)	Shree Yosodhara Mahila	121.01	8	0.4	Other	7	6.06
Pashuram	Shree Goril	513.06	35	1.75	Sal	15	27.16
Pashuram	Shree Goril	513.06	35	1.75	Asna	11	14.51
Pashuram	Shree Goril	513.06	35	1.75	Sadan	4	2.09
Pashuram	Shree Goril	513.06	35	1.75	Jamun	7	1.63

Pashuram	Shree Goril	513.06	35	1.75	Kafal	4	1.4
Pashuram	Shree Goril	513.06	35	1.75	Banj	4	5.22
Pashuram	Shree Goril	513.06	35	1.75	Salla	14	48.68
Pashuram	Shree Goril	513.06	35	1.75	other	11	8.73
Pashuram	Salleri	481.29	48	2.4	Sadan	14	16.4
Pashuram	Salleri	481.29	48	2.4	Sal	46	68.7
Pashuram	Salleri	481.29	48	2.4	Satisal	2	0.6
Pashuram	Salleri	481.29	48	2.4	Salla	14	37.9
Pashuram	Salleri	481.29	48	2.4	Asna	3	3.4
Pashuram	Salleri	481.29	48	2.4	Mawa	3	2.7
Pashuram	Salleri	481.29	48	2.4	Jamun	11	9.9
Pashuram	Salleri	481.29	48	2.4	Cheuri	2	1.1
Pashuram	Salleri	481.29	48	2.4	Harro	3	1.7
Pashuram	Salleri	481.29	48	2.4	Reuni	4	1.2
Pashuram	Salleri	481.29	48	2.4	Mermeri	1	5.1
Pashuram	Salleri	481.29	48	2.4	Kain	1	2.9
Pashuram	Salleri	481.29	48	2.4	Kaulo	1	2.8
Pashuram	Shree Hatwani	574.42	34	1.7	Sal	37	93.7
Pashuram	Shree Hatwani	574.42	34	1.7	Asna	5	13.72
Pashuram	Shree Hatwani	574.42	34	1.7	Salla	17	55.6
Pashuram	Shree Hatwani	574.42	34	1.7	Jamun	3	2.52
Pashuram	Shree Hatwani	574.42	34	1.7	Other	4	3.93
Pashuram	Shree Sailesori	300.42	29	1.45	Sal	55	69.81
Pashuram	Shree Sailesori	300.42	29	1.45	Salla	13	28.03
Pashuram	Shree Sailesori	300.42	29	1.45	Asna	2	5.85
Pashuram	Shree Sailesori	300.42	29	1.45	Jamun	2	2.36
Pashuram	Shree Sailesori	300.42	29	1.45	karma	2	2.23
Pashuram	Shree Sailesori	300.42	29	1.45	Other	2	0.76
Pashuram	Shree Baijnath	266.15	26	1.3	Sal	44	95.09
Pashuram	Shree Baijnath	266.15	26	1.3	Asna	8	6.66
Pashuram	Shree Baijnath	266.15	26	1.3	Jamun	4	5.32
Pashuram	Shree Baijnath	266.15	26	1.3	Sadan	2	0.58
Pashuram	Shree Baijnath	266.15	26	1.3	Salla	2	3.02
Pashuram	Shree Baijnath	266.15	26	1.3	Other	10	1.33
Pashuram	Shree Baijnath Mahila	299.13	29	1.45	Sal	32	59.55
Pashuram	Shree Baijnath Mahila	299.13	29	1.45	Sadan	4	3.28
Pashuram	Shree Baijnath Mahila	299.13	29	1.45	Salla	10	24.17
Pashuram	Shree Baijnath Mahila	299.13	29	1.45	Asna	7	15.12
Pashuram	Shree Baijnath Mahila	299.13	29	0.29	Sal	27	3.6
Pashuram	Shree Baijnath Mahila	299.13	29	0.29	Sadan	5	0.88
Pashuram	Shree Baijnath Mahila	299.13	29	0.29	Salla	4	1.07
Pashuram	Shree Baijnath Mahila	299.13	29	0.29	Asna	3	0.53
Pashuram	Shree Baijnath Mahila	299.13	29	0.29	Jamun	1	0.2

Pashuram	Shree Baijnath Mahila	299.13	29	0.29	Other	4	0.15

प्रति हे पुनरुत्पादन

General Information				Seedling			Sapling		
Subdivision	Name of Cf	Total Area(ha)	no of plot	Species	count	per ha	Species	count	per ha
Aalital	Jai laxmi Cf	83	9	Sal	50	5556	sal	38	1689
Aalital	Jai laxmi Cf	83	9	Asna	8	889	Asna	7	311
Aalital	Jai laxmi Cf	83	9	Jamun	5	556	Jamun	11	489
Aalital	Jai laxmi Cf	83	9	Salla	4	444	Salla	6	267
Aalital	Jai laxmi Cf	83	9	Other	9	1000	Other	13	2753
Aalital	Manala	237.53	23	Sal	111	4826	Sal	62	1078
Aalital	Manala	237.53	23	Sadan	28	1217	Sadan	6	104
Aalital	Manala	237.53	23	Salla	2	87	Salla	2	35
Aalital	Manala	237.53	23	Other	27	1174	Other	23	400
Aalital	Shivshankar	141	13	sal	61	4692	sal	35	1077
Aalital	Shivshankar	141	13	Asna	11	846	Asna	13	400
Aalital	Shivshankar	141	13	Salla	15	1154	Salla	5	154
Aalital	Shivshankar	141	13	other	25	1923	other	15	462
Aalital	Shree Kailash samaijeshor	272	26	sal	78	3000	sal	61	938
Aalital	Shree Kailash samaijeshor	272	26	Asna	19	731	Asna	15	231
Aalital	Shree Kailash samaijeshor	272	26	Salla	10	385	Salla	3	46
Aalital	Shree Kailash samaijeshor	272	26	Other	59	2269	Other	44	677
Aalital	Shree Vagwati	206	19	Sal	113	5947	Sal	32	674
Aalital	Shree Vagwati	206	19	Asna	33	1737	Asna	1	21
Aalital	Shree Vagwati	206	19	Sandan	3	158	Sandan	0	0
Aalital	Shree Vagwati	206	19	other	82	4316	other	28	589

Ganapdhura	Shree Ukali	53.37	10	Salla	22	2200	Salla	29	1160
Ganapdhura	Shree Ukali	53.37	10	Other	19	1900	Other	20	800
Ganapdhura	Shree Janaki	343.42	37	Salla	73	1973	Salla	58	627
Ganapdhura	Shree Janaki	343.42	37	banj	35	946	banj	44	476
Ganapdhura	Shree Janaki	343.42	37	Other	26	703	Other	46	497
Ganapdhura	Mahadev	319.24	32	Salla	74	2313	Salla	56	700
Ganapdhura	Mahadev	319.24	32	Other	35	1094	Other	46	575
Ganapdhura	Shree Manilekh	38.86	7	Salla	6	857	Salla	23	1314
Ganapdhura	Shree Manilekh	38.86	7	Aangeri	3	429	Aangeri	0	0
Ganapdhura	Shree Manilekh	38.86	7	banj	4	571	banj	1	57
Ganapdhura	Shree Manilekh	38.86	7	Gurans	1	143	Gurans	2	114
Ganapdhura	Shree Manilekh	38.86	7	Uttis	5	714	Uttis	2	114
Ganapdhura	Shree Rani	41.27	11	Salla	26	2364	Salla	28	1018
Ganapdhura	Shree Rani	41.27	11	Banjh	6	545	Banjh	6	218
Ganapdhura	Shree Rani	41.27	11	Other	25	2273	Other	20	727
Amargadi	Shree Birod	137.39	13	Salla	4	308	Salla	32	985
Amargadi	Shree Birod	137.39	13	Gurans	3	231	Gurans	5	154
Amargadi	Shree Birod	137.39	13	Kafal	2	154	Kafal	3	92
Amargadi	Shree Birod	137.39	13	Other	3	231	Other	7	215
Amargadi	Shree Rajpur	236.51	24	Salla	94	3917	Salla	67	1117
Amargadi	Shree Rajpur	236.51	24	Banj	9	375	Banj	12	200
Amargadi	Shree Rajpur	236.51	24	Uttis	7	292	Uttis	8	133
Amargadi	Shree Rajpur	236.51	24	Gurans	10	417	Gurans	13	217
Amargadi	Shree Rajpur	236.51	24	Other	17	708	Other	19	317
NawaDurga	Shree Durga	65.16	6	Sanan	6	1000	Salla	30	2000
NawaDurga	Shree Durga	65.16	6	Sal	6	1000	Sal	14	933
NawaDurga	Shree Durga	65.16	6	Salla	6	1000	Tooni	8	533
NawaDurga	Shree Durga	65.16	6	Tooni	5	833		0	0
NawaDurga	Shree Durga	65.16	6	Githi	5	833		0	0
NawaDurga	Shree Dobarapani	30.4	4	Salla	19	4750	Salla	13	1300
NawaDurga	Shree Dobarapani	30.4	4	Aangeri	2	500	Aangeri	3	300

NawaDurga	Shree Dobarapani	30.4	4	Mail	2	500	Mail	1	100
NawaDurga	Shree Dobarapani	30.4	4	Ghangaru	1	250	Ghangaru	0	0
NawaDurga	Shree Dhedapani	22.7	4	Salla	14	3500	Salla	11	1100
NawaDurga	Shree Dhedapani	22.7	4	Dhayaro	5	1250	Dhayaro	4	400
NawaDurga	Shree Dhedapani	22.7	4	Mail	4	1000	Mail	2	200
NawaDurga	Shree Kailpal	262.44	26	Salla	102	3923	Salla	75	1154
NawaDurga	Shree Kailpal	262.44	26	Banj	2	77	Banj	0	0
NawaDurga	Shree Kailpal	262.44	26	Kafal	2	77	Kafal	3	46
NawaDurga	Shree Kailpal	262.44	26	kattus	2	77	kattus	0	0
NawaDurga	Shree Kailpal	262.44	26	Mawa	3	115	Mawa	2	31
NawaDurga	Shree Kailpal	262.44	26	Reuni	3	115	Reuni	0	0
NawaDurga	Shree Kailpal	262.44	26	Amala	5	192	Amala	4	62
NawaDurga	Shree Kailpal	262.44	26	Dalchini	7	269	Dalchini	0	0
NawaDurga	Shree Kailpal	262.44	26	Githi	2	77	Githi	0	0
NawaDurga	Shree Kailpal	262.44	26	Gurans	3	115	Gurans	3	46
NawaDurga	Shree Kailpal	262.44	26	Harro	6	231	Harro	0	0
NawaDurga	Shree Kailpal	262.44	26	Jamun	5	192	Jamun	0	0
NawaDurga	Shree Kailpal	262.44	26	Sajh	2	77	Sajh	0	0
NawaDurga	Shree Kailpal	262.44	26	Sal	4	154	Sal	0	0
NawaDurga	Shree Kailpal	262.44	26	Tooni	5	192	Tooni	7	108
Bhageshori	Shree Dudheshori	164	17	Salla	39	2294	Salla	25	588
Bhageshori	Shree Dudheshori	164	17	Sal	20	1176	Sal	14	329
Bhageshori	Shree Dudheshori	164	17	Sadan	1	59	Sadan	3	71
Bhageshori	Shree Dudheshori	164	17	Other	29	1706	Other	41	965
Bhageshori	Shree Sidhanath	502.76	50	Salla	170	3400	Salla	126	1008
Bhageshori	Shree Sidhanath	502.76	50	Banj	23	460	Banj	28	224
Bhageshori	Shree Sidhanath	502.76	50	Uttis	18	360	Uttis	13	104
Bhageshori	Shree Sidhanath	502.76	50	Kafal	21	420	Kafal	14	112
Bhageshori	Shree Sidhanath	502.76	50	gurans	8	160	Angari	22	176
Bhageshori	Shree Sidhanath	502.76	50	Dhayaro	12	240	Dhayaro	12	96
Bhageshori	Shree Sidhanath	502.76	50	Amala	21	420	Amala	20	160
Bhageshori	Shree Laligurans	377.38	37	Salla	64	1730	Salla	44	476

Bhageshori	Shree Laligurans	377.38	37	Banj	9	243	Banj	13	141
Bhageshori	Shree Laligurans	377.38	37	Uttis	7	189	Aangeri	11	119
Bhageshori	Shree Laligurans	377.38	37	Kafal	12	324	Kafal	8	86
Bhageshori	Shree Laligurans	377.38	37	Gurans	7	189	Jamun	4	43
Bhageshori	Shree Laligurans	377.38	37	Amala	18	486	Amala	22	238
Bhageshori	Shree Laligurans	377.38	37	Dhayaro	9	243	Dhayaro	10	108
Bhageshori	Shree Laligurans	377.38	37	Kokadi	0	0	Kokadi	5	54
Bhageshori	Shree Sondarya	349.03	25	Salla	91	3640	Salla	43	688
Bhageshori	Shree Sondarya	349.03	25	Kafal	22	880	Kafal	13	208
Bhageshori	Shree Sondarya	349.03	25	Banj	12	480	Banj	17	272
Bhageshori	Shree Sondarya	349.03	25	Dhayaro	7	280	Tejpat	15	240
Bhageshori	Shree Sondarya	349.03	25	kaulo	3	120	kaulo	5	80
Bhageshori	Shree Sondarya	349.03	25	Gurans	8	320	Amala	6	96
Bhageshori	Shree Mahadev	336.24	33	Salla	132	4000	Salla	85	1030
Bhageshori	Shree Mahadev	336.24	33	Uttis	2	61	Uttis	14	170
Bhageshori	Shree Mahadev	336.24	33	Kafal	9	273	Kafal	7	85
Bhageshori	Shree Mahadev	336.24	33	Gurans	3	91	Gurans	10	121
Bhageshori	Shree Mahadev	336.24	33	Mail	2	61	Kaulo	2	24
Bhageshori	Shree Mahadev	336.24	33	Banj	2	61	Banj	9	109
Bhageshori	Shree Mahadev	336.24	33	Dhayaro	3	91	Dhayaro	1	12
Bhageshori	Shree Mahadev	336.24	33	Aangeri	4	121	Amala	7	85
Ajameru	Shre Bdhuraindra panoda	574.521	56	Salla	44	786	Salla	56	400
Ajameru	Shre Bdhuraindra panoda	574.521	56	Jamun	4	71	Jamun	0	0
Ajameru	Shre Bdhuraindra panoda	574.521	56	Uttis	6	107	Uttis	2	14
Ajameru	Shre Bdhuraindra panoda	574.521	56	Banj	35	625	Banj	10	71
Ajameru	Shre Bdhuraindra panoda	574.521	56	Kafal	21	375	Kafal	5	36
Ajameru	Shre Bdhuraindra panoda	574.521	56	Gurans	0	0	Gurans	2	14

Ajameru	Shre Bdhuraindra panoda	574.521	56	Other	44	786	Other	21	150
Ajameru	Shree Nilpal Mahila	203.6	20	Salla	51	2550	Salla	31	620
Ajameru	Shree Nilpal Mahila	203.6	20	Banj	16	800	Banj	16	320
Ajameru	Shree Nilpal Mahila	203.6	20	Kafal	3	150	Kafal	2	40
Ajameru	Shree Nilpal Mahila	203.6	20	Gurans	7	350	Gurans	10	200
Ajameru	Shree Nilpal Mahila	203.6	20	Uttis	3	150	Uttis	2	40
Pashuram(Sadani)	Shree Sidhanath	185.82	19	Sal	106	5579	Sal	60	1263
Pashuram(Sadani)	Shree Sidhanath	185.82	19	Sadan	11	579	Sadan	7	147
Pashuram(Sadani)	Shree Sidhanath	185.82	19	Salla	8	421	Salla	5	105
Pashuram(Sadani)	Shree Sidhanath	185.82	19	Asna	11	579	Asna	4	84
Pashuram(Sadani)	Shree Sidhanath	185.82	19	Other	11	579	Other	13	274
Pashuram(Sadani)	Shree Baijnath Salleri	286.48	28	Sal	28	1000	Sal	29	414
Pashuram(Sadani)	Shree Baijnath Salleri	286.48	28	Sadan	20	714	Sadan	13	186
Pashuram(Sadani)	Shree Baijnath Salleri	286.48	28	Salla	12	429	Salla	6	86
Pashuram(Sadani)	Shree Baijnath Salleri	286.48	28	Asna	12	429	Asna	6	86
Pashuram(Sadani)	Shree Baijnath Salleri	286.48	28	Other	30	1071	Other	27	386
Pashuram(Sadani)	Shree virobnath Chure	435.59	41	Sal	105	2561	Sal	53	517
Pashuram(Sadani)	Shree virobnath Chure	435.59	41	Sadan	23	561	Sadan	8	78
Pashuram(Sadani)	Shree virobnath Chure	435.59	41	Salla	15	366	Salla	10	98
Pashuram(Sadani)	Shree virobnath Chure	435.59	41	Asna	10	244	Asna	9	88
Pashuram(Sadani)	Shree virobnath Chure	435.59	41	Other	15	366	Other	12	117
Pashuram(Sadani)	Shree Yosodhara Mahila	121.01	8	Sal	42	5250	Sal	11	550
Pashuram(Sadani)	Shree Yosodhara Mahila	121.01	8	Asna	6	750	Asna	3	150

Pashuram(Sadani)	Shree Yosodhara Mahila	121.01	8	Jamun	5	625	Jamun	1	50
Pashuram(Sadani)	Shree Yosodhara Mahila	121.01	8	Haldu	2	250	Haldu	1	50
Pashuram(Sadani)	Shree Yosodhara Mahila	121.01	8	Other	20	2500	Other	10	500
Pashuram	Shree Goril	513.06	35	Sal	71	2029	Sal	26	297
Pashuram	Shree Goril	513.06	35	Asna	6	171	Asna	0	0
Pashuram	Shree Goril	513.06	35	Sadan	0	0	Banj	8	91
Pashuram	Shree Goril	513.06	35	Jamun	3	86	Jamun	3	34
Pashuram	Shree Goril	513.06	35	Kafal	2	57	Kafal	5	57
Pashuram	Shree Goril	513.06	35	Reuni	4	114	Reuni	3	34
Pashuram	Shree Goril	513.06	35	Salla	9	257	Salla	0	0
Pashuram	Shree Goril	513.06	35	Uttis	2	57	Uttis	0	0
Pashuram	Shree Goril	513.06	35	other	15	429	other	11	126
Pashuram	Salleri	481.29	48	Sadan	16	333	Sadan	11	92
Pashuram	Salleri	481.29	48	Sal	168	3500	Sal	78	650
Pashuram	Salleri	481.29	48	Kokadi	13	271	Kokadi	6	50
Pashuram	Salleri	481.29	48	Salla	72	1500	Salla	15	125
Pashuram	Salleri	481.29	48	Asna	4	83	Asna	15	125
Pashuram	Salleri	481.29	48	Mawa	5	104	Aasade	5	42
Pashuram	Salleri	481.29	48	Jamun	8	167	Jamun	2	17
Pashuram	Salleri	481.29	48	Kusum	5	104	Kusum	5	42
Pashuram	Salleri	481.29	48	Harro	0	0	Valayo	7	58
Pashuram	Salleri	481.29	48	Reuni	16	333	Reuni	5	42
Pashuram	Salleri	481.29	48	Belaune	20	417	Belaune	15	125
Pashuram	Salleri	481.29	48	Kain	0	0	Gaija	5	42
Pashuram	Salleri	481.29	48	Kaulo	0	0	Aamla	5	42
Pashuram	Shree Hatwani	574.42	34	Sal	197	5794	Sal	125	1471
Pashuram	Shree Hatwani	574.42	34	Asna	56	1647	Asna	14	165
Pashuram	Shree Hatwani	574.42	34	Salla	12	353	Salla	3	35
Pashuram	Shree Hatwani	574.42	34	Jamun	26	765	Jamun	24	282
Pashuram	Shree Hatwani	574.42	34	Reuni	8	235	Reuni	6	71
Pashuram	Shree Hatwani	574.42	34	Other	37	1088	Other	39	459
Pashuram	Shree Sailesori	300.42	29	Sal	165	5690	Sal	86	1186
Pashuram	Shree Sailesori	300.42	29	Salla	3	103	Salla	4	55
Pashuram	Shree Sailesori	300.42	29	Asna	8	276	Asna	15	207

Pashuram	Shree Sailesori	300.42	29	Jamun	3	103	Jamun	9	124
Pashuram	Shree Sailesori	300.42	29	Sadan	19	655	Sadan	0	0
Pashuram	Shree Sailesori	300.42	29	Other	39	134 5	Other	39	538
Pashuram	Shree Baijnath	266.15	26	Sal	85	326 9	Sal	38	585
Pashuram	Shree Baijnath	266.15	26	Asna	39	150 0	Asna	12	185
Pashuram	Shree Baijnath	266.15	26	Jamun	17	654	Jamun	12	185
Pashuram	Shree Baijnath	266.15	26	Sadan	25	962	Sadan	4	62
Pashuram	Shree Baijnath	266.15	26	Salla	0	0	Salla	0	0
Pashuram	Shree Baijnath	266.15	26	Other	25	962	Other	35	538
Pashuram	Shree Baijnath Mahila	299.13	29	Sal	235	810 3	Sal	128	176 6
Pashuram	Shree Baijnath Mahila	299.13	29	Sadan	14	483	Sadan	16	221
Pashuram	Shree Baijnath Mahila	299.13	29	Salla	128	441 4	Salla	27	372
Pashuram	Shree Baijnath Mahila	299.13	29	Asna	77	265 5	Asna	54	745
Pashuram	Shree Baijnath Mahila	299.13	29	Jamun	17	586	Jamun	9	124
Pashuram	Shree Baijnath Mahila	299.13	29	Reuni	5	172	Reuni	2	28
Pashuram	Shree Baijnath Mahila	299.13	29	Mawa	7	241	Mawa	0	0
Pashuram	Shree Baijnath Mahila	299.13	29	Malu	10	345	Malu	3	41
Pashuram	Shree Baijnath Mahila	299.13	29	Valayo	14	483	Valayo	10	138
Pashuram	Shree Baijnath Mahila	299.13	29	Kokadi	19	655	Kokadi	10	138
Pashuram	Shree Baijnath Mahila	299.13	29	Harro	1	34	Haldu	2	28

अघिल्लो पञ्चवर्षिय वन व्यवस्थापन योजनामा वार्षिक संकलन हुनसक्ने जडीवुटी तथा गैह्र काष्ठ वनपैदावारहरुको परिमाण

क्र.सं.	गै.का.व.पै. प्रजाती	आर्थिक वर्ष अनुसार निकाल्न सकिने परिमाण (के.जी)					कैफियत
		२०७४/०७५	२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८	२०७८/०७९	
१.	अमला	८०,०००	८०,०००	८०,०००	८०,०००	८०,०००	
२.	रिठा	१,००,०००	१,००,०००	१,००,०००	१,००,०००	१,००,०००	
३.	टिमुर	१०,०००	१०,०००	१०,०००	१०,०००	१०,०००	

४.	पाङ्ग्रा	५०००	५०००	५०००	५०००	५०००	
५.	ओखर	३०००	३०००	३०००	३०००	३०००	
६.	हर्रो	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	
७.	बर्रो	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	
८.	साल बीउ	३०००	३०००	३०००	३०००	३०००	
९.	सल्लो वीउ	५०००	५०००	५०००	५०००	५०००	
१०.	बेल	१००	१००	१००	१००	१००	
११.	तेजपात	९०,०००	९०,०००	९०,०००	९०,०००	९०,०००	
१२.	लौठसल्ला	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	
१३.	करीपत्ता	२०,०००	२०,०००	२०,०००	२०,०००	२०,०००	
१४.	असुरो	२०,०००	२०,०००	२०,०००	२०,०००	२०,०००	
१५.	सिस्नु	५०,०००	५०,०००	५०,०००	५०,०००	५०,०००	
१६.	तितेपाती	५०००	५०००	५०००	५०००	५०००	
१७.	अल्लो	७०,०००	७०,०००	७०,०००	७०,०००	७०,०००	
१८.	लोक्ता	२५,०००	२५,०००	२५,०००	२५,०००	२५,०००	
१९.	भोर्लाको बोक्रा	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००	
२०.	काउलो	२००००	२००००	२००००	२००००	२००००	
२१.	दालचिनी	८०००	८०००	८०००	८०००	८०००	
२२.	दार गिठी	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	
२३.	चुत्रो	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	
२४.	दारुहल्दी	५००	५००	५००	५००	५००	
२५.	चिराइतो	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	
२६.	सुगन्धवाल	१०,०००	१०,०००	१०,०००	१०,०००	१०,०००	
२७.	पाखनभेद	१०,०००	१०,०००	१०,०००	१०,०००	१०,०००	
२८.	बोझ्रो	५०००	५०००	५०००	५०००	५०००	
२९.	विषजरा	५००	१०००	१०००	१०००	१०००	
३०.	सतुवा	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	
३१.	कुरिलो	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००	
३२.	च्याऊ	४०००	४०००	४०००	४०००	४०००	
३३.	काकणसिंगी	५००	५००	५००	५००	५००	
३४.	विष्फेज	४०००	४०००	४०००	४०००	४०००	
३५.	जिवन्ती	३०००	३०००	३०००	३०००	३०००	प्रतिवन्धित
३६.	झ्याउ	५०,०००	५०,०००	५०,०००	५०,०००	५०,०००	प्रतिवन्धित

अनुसुची -१७

जिल्ला वन समन्वय समिति, डडेल्धुरा तथा उधोग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, सुदुरपश्चिम प्रदेशमा प्रस्तुत गरेको प्रस्तुतिकरणमा भएको उपस्थिति एवं निर्णयको विवरण

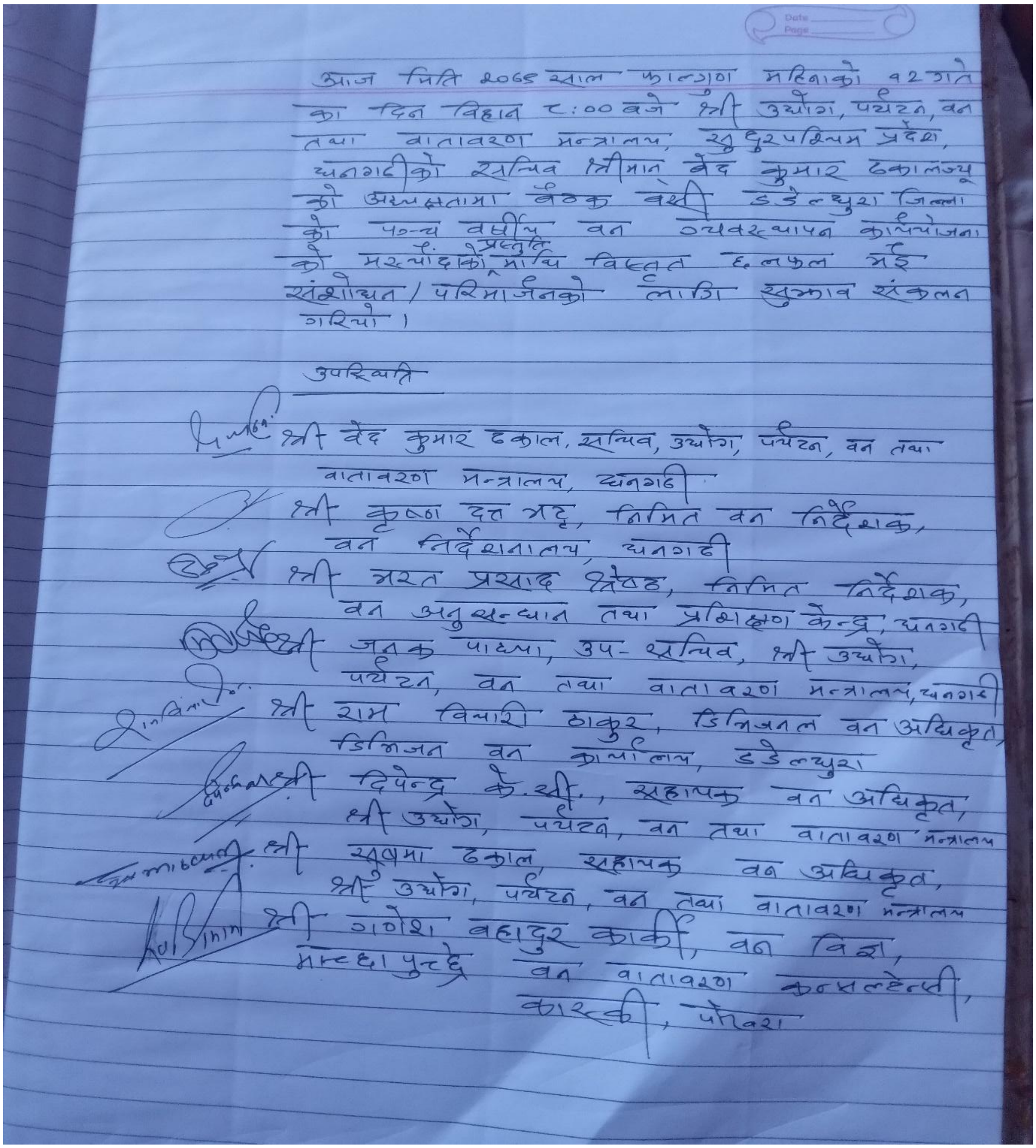

आज मिति २०७९ साल फाल्गुण महिनाको १२ गते का दिन बिहान ८:०० बजे श्री उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, सुदुरपश्चिम प्रदेश, धनगढीको सचिव श्रीमान् वेद कुमार ढकालज्यू को अध्यक्षतामा बैठक बसी डडेल्धुरा जिल्ला को पञ्च वर्षीय वन व्यवस्थापन कार्ययोजना को मस्यौदाको प्रस्तुति माथि विस्तृत छलफल भई संशोधन/परिमार्जनको लागि सुझाव संकलन गरियो।

उपस्थिति

श्री वेद कुमार ढकाल, सचिव, उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, धनगढी

श्री कृष्ण दत्त भट्ट, निमित वन निर्देशक, वन निर्देशनालय, धनगढी

श्री भरत प्रसाद श्रेष्ठ, निमित निर्देशक, वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र, धनगढी

श्री जनक पाध्या, उप-सचिव, श्री उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, धनगढी

श्री राम बिलाशी ठाकुर, डिभिजनल वन अधिकृत, डिभिजन वन कार्यालय, डडेल्धुरा

श्री दिपेन्द्र के.सी., सहायक वन अधिकृत, श्री उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

श्री सुषमा ढकाल, सहायक वन अधिकृत, श्री उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय

श्री गणेश बहादुर कार्की, वन विज्ञ, मत्स्यपुच्छ्रे वन वातावरण कन्सल्टेन्सी, कास्की, पोखरा